

3 1761 06738820 7

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

<http://www.archive.org/details/corneliivanbynke04bijn>

CORNELII VAN BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI FAMIGERATISSIMI,

Senatus Supreni Hollandiæ, Zelandiæ & Frisiæ olim Præsidis,

OPERA OMNIA,

IN QUIBUS MULTA EX ROMANO VETERI,

nec non ex GENTIUM & PUBLICO UNIVERSALI, etiamque

HOLLANDIÆ CUM PUBLICO TUM PRIVATO JURE

Capita elegantissime doctissimeque tractantur &c.

In Quatuor Tomos distributa ac variis Indicibus locupletata

TOMUS QUARTUS

JURIS PRIVATI QUÆSTIONUM LIBROS IV,

VINCIENTS.

EDITIO QUINTA

A quamplurimis mendis perpolita.

NEAPOLI)(MDCCLXVII.

EX TYPOGRAPHIA JOSEPHI DE DOMINICIS

SUMTIBUS HEREDUM THOMÆ ALPHANI

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

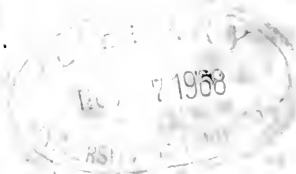
K

B5962

06

1766

t.4

CONSPECTUS CAPITUM

LIBRI PRIMII.

CAP. I. **D**E Jurisdictione Curiae Hollandiae in Nobiles & Subditos suos. pag. 3

II. De foro eorum, qui Hagae habitant, quique nec Curiae, nec Magistratui Hagano specialiter addicit Ordinum Fideiaria Jussio Anni 1614. & ea occasione prolixa disputatio, Curiae, Hagae sedentis, an Magistratus Hagani prior & antiquior Hagae fuerit jurisdictionis. 9

III. Quid Senatus Supremus vario tempore judicaverit de Foro eorum, qui Hagae habitant, neque Nobiles, neque Forenses Curiae sunt, neque etiam ex Opificiis sese exhibent. 18

IV. Nonnulla de Foro Minorum, Viduarum, & Miserabilium apud Hollandos. 22

V. Equando viduitatis & minoris aetatis privilegium, quod ad forum, cesset. 26

VI. Quæritur de aliis quibusdam personis ac causis, an ad jurisdictionem Curiae pertineant. 29

VII. De territorio Curiae, & an quæ jurisdictionis inde Curiae competat? 36

VIII. De foro eorum, qui ab exteris Provinciis in Hollandiam mittuntur ad Ordines Generales, Consiliarios Ordinum Generalium, eorumque Rationales, sive ad Collegia marina. 40

IX. Rursus de eodem argumento. 44

X. Iterum de eodem argumento. 49

XI. Tandem de eodem argumento. 54

XII. De Foro Quaestoris Generalis Fœderati Belgii, si in officio deliquerit. 59

XIII. De Foro militum in causa delicti. 63

XIV. De Foro militum in causa debiti. 71

XV. Magnarum Urbium in Hollandia Civis, eorumque bona, etiam in agro arrestari posse. 74

XVI. De domicilio impuberis vel minoris & an superstes parens vel tutor id mutare possit, & quo effectu circa successionem ab intestato? 77

LIBRI SECUNDI.

CAP. I. De Pacto nuptiali, quo mulier sibi servavit optionem, an lucrum damnumque, an sua duntaxat, quæ attulit, salva habere malit. 84

II. Pacta communione bonorum inter Conjuges, quorum alter, vel qui ambo liberos habent ex priori matrimonio, non impingi in l. hac edictali 6. C. de secund. nupt. etiamsi alter plus bonorum ad nuptias attulerit, quam alter? 88

III. De Sponsalibus minorum in Hollandia. 94

IV. An pœne, Jure Romano constitutæ adversus secundas nuptias, sive intra, sive post annui luctus contrahat, in Hollandia adhuc obtineant? 98

V. De legibus Hollandicis, ex quibus in causa matrimoniali vetita est appellatio, & aliquot in hanc rem utriusque Curiae Decreta & Sententiae. VI. In

- 103
 VI. *An pro nuptiis conciliatis Proxenetica peti possit?* 108
 VII. *Ex hereditate deducendum esse Doarium pactis antenuptialibus constitutum, priusquam ratio portionis legitime ineatur.* 112
 VIII. *An Τροβόλον sive Doarium Conjugi superstiti, pactis antenuptialibus promissum, exigi possit, quamvis separatio quod ad thorum & mensam intertulerit.* 116
 IX. *De effectibus matrimonii, quod ad thorum & mensam separati.* 120
 X. *Non esse conubium inter adulterum & adulteram, etiamsi præter adulterium nihil accedat, & an adulterii damnatus, solutisque ex ea causa nuptiis, aliam uxorem recte ducat?* 126
 XI. *Si qua cautio producentis nomine sit concepta, an ex ea recte agat quilibet possessor?* 129
 XII. *An cessio bonorum profit adversus multam pecuniariam, ex delicto debitam?* 134
 XIII. *Quid habendum sit de pacto paratæ executionis.* 138
 XIV. *Stipulationes pœnales an, & quatenus licitæ?* 143
 XV. *Annui pensionibus non simul & semel præscribi, si ultra XXX. annos in solutione cessatum sit, sed iis duntaxat, quæ ante XXX. annos exactæ non sunt.* 149
 XVI. *Varie Quæstiuncule.* 151

LIBRI TERTII.

- CAP. I. *An Pontificii Ecclesiastici vel Sacra eorum loca ex testamento capere possint?* 154
 II. *An & quatenus Pontificii Ecclesiastici testari queant?* 158
 III. *Qui & quæ bona a minoribus nec*
inter vivos, nec ex testamento capere vel capi possunt. 163
 IV. *De clausula, quam Reservatoriam vocant?* 168
 V. *Res a Supremo Senatu, me Senatore vel Præside, de Clausula reservatoria iudicatæ.* 172
 VI. *De clausula, quam Derogatoriam vocant.* 176
 VII. *Res a Supremo Senatu, me Senatore vel Præside, de Clausula derogatoria iudicatæ.* 181
 VIII. *De his, qui sibi adscribunt in testamento.* 185
 IX. *Quibus cedant, quæ non capientibus relinquuntur.* 192
 X. *Si Conjuges mutuo testamento se invicem heredes scribant cum plena potestate alienandi, sed ea lege, ut bona, quæ superstes relinqueret, post ejus mortem inter utriusque heredes æquis partibus dividantur, an hereditates & legata, aliaque lucra, quæ superstes, sua ipsius industria, acquisivit, pro semisse etiam cedant heredibus Conjugis primum defuncti?* 194
 XI. *An, ut Spuri ab intestato matris succedunt, sic & succedant Cognatis maternis?* 199
 XII. *Ecqua ratione successio inter Virum & Uxorem Jure Romano placuerit, Jure nostro displicuit.* 204
 XIII. *De Retractu nonnullæ Quæstiones.* 206
 XIV. *De Retractu aliæ adhuc Quæstiones.* 210
 XV. *Re vendita & tradita, si solutio non sequatur, an venditori competat vindictio.* 215
 XVI. *De Contractu, qui dicitur Bodemery.* 219

LIBRI QUARTI.

CAP. I. *Leges de Affecurationibus latae; & in quibus causis obtineant. Expresso loco, ubi jaceret navis, & unde periculum inciperet, si navis ibi non jaciisset, sed cum locum praternavigasset, damnum tamen, postea factum, ad Affecuratorem pertinere. Si cui plus, quam per legem licet, affecuratum sit, id quod superest, alteri non recte cedi. Etiam sine speciali mandato affecurationem valere. An contra piratas affecurare liceat? An libertas affecurari possit?* 225

II. *Ecquando nares mercesque affecuratorum periculo esse incipiunt & desinant? Si plures sint affecutores, an affecuratus possit, quem velit, exigere, & quem velit dimittere? An unius affecutoris atropix reliquis noceat, vel prosit? Quemadmodum affecuratus, pendente periculo, possit cavere, ne sibi noceat atropix affecutoris. Contraria affecurationis actio est ad premium, & quo tempore id sit solvendum, & an, si statim non solvatur, affecurationem rescindat? Premii actio non rem affecuratam, sed personam duntaxat habet obligatam.* 230

III. *Si res, ad tres menses affecurata, rursus indistincte affecurentur, & post tres menses elapsos pereant, novos affecutores in solidum teneri. Si navis iter mutare constituiisset, sed, antequam mutaret, periisset, damnum ad affecutores pertinere. De usuris ex mora in affecutoribus.* 234

IV. *Variae affecutorum exceptiones rejekte, & rursus de usuris ex mora praestandis. Si affecuratum sit ad insulam D. Thomae in Africa, affecuratorem non teneri de damno, facto ad insulam D. Thomae in America. An rata sit affecuratio contra dolum culpam-*

ve navarchi aliorumve nautarum. Navarchum iter mutare posse, si ejus arbitrio res relicta sit, & si non sit, affecutores nihilominus teneri, strabsque mandato affecurati mutet. Culpam navarchi nunquam liberare. affecutores, dolum liberare, si cum exercitoribus agatur. 238

V. *Lucrum, quod speratur, per leges nauticas affecurari non posse. Iis legibus an recte renunciatur? An sit actio de damno, quod accidit ipsius affecurati dolo vel culpa? Iter non mutari, si pro forma, ut ajunt, alius locus exprimatur in het cognoscement, alius in pacto affecurationis, neque etiam mutari, si affecutoris nihil quicquam intersit, quin nec mutatum iter affecurato nocere, si ipse non mandaverit. Si generaliter affecuratum sit, ut in Africa, & America omnia loca prohibita adire liceat, nihil referre, per quem Principem aditio prohibita sit. In affecurationibus non admitti restitutiones in integrum ex causa imprudentiae.* 242

VI. *Quum ex duabus navibus collis altera periisset, affecutoribus non prodesse, quamvis navem, quae periit, annosam fuisse dixerint, vel culpa navarchi damnum fuisse datum, vel salve navis magistrum, alibi conventum, fuisse absolutum. Quousque Amsterdami nares affecurari possint, & an Statuto, ea de re facto, renunciare liceat? Sub appellatione urbis Amsterdammensis etiam Texeliam contineri. Affecuratione facta op de Spaansche Westindien, an & quando Jamaicam liceat adpellere?* 246

VII. *Navium merciumque, quae tempore subite affecurationis jam profecte sunt, vel jam perierunt, quando affecuratio valeat, & quando non item. Illustris species, de eo judicata apud uram-*

que Curiam. *Alia species, in qua assecurator tribus rationibus oppugnabat assecurationem, & diversæ de ea sententiæ, & quæ tandem obtinuerit. Discutuntur illæ rationes, & an ea, quæ ob mutatum iter assecurationem resciderit, satis fuerit idonea.* 249

VIII. *Rursus depulse aliquot assecuratorum defensiones ex variis causis, & cum maxime ex mutato itinere. Quemadmodum intelligendus sit § 1. Statuti Amsterd. 23. Jan. 1699. Bonam fidem in assecurato presumendam; donec contrarium probetur. Mandantem & mandatarium, quod ad scientiam vel ignorantiam, in assecurationibus haberi pro una eademque persona ex § 2. d. Statut. & Senatus Supremi sententiæ in eam rem.* 253

IX. *De mutato vel non mutato itinere variæ inspectiones, & contrariæ de his Amsterdammensium & utriusque Curie sententiæ. Nonnulla de Usuris.* 256

X. *Mercibus assecuratis ex Hafnia in Galliam, an, quæ in freto Sundico prope Elsenoram navi sunt impostæ, sine mentione ejus freri, assecuratorum periculo navigent? Rursus de mercibus, alibi in navem illatis, quam eo loco, ex quo navis profecta erat, & periculum ad assecuratorem pertinebat. Si navis usque ad Londinum assecurata, antequam ad Ostium Tameſis pervenisset, capta & ab hostibus redempta fuerit, assecutores ad pretium redemptionis teneri, etiamsi navis Londinum non navigaverit, sed ulterius destinata fuerit.* 259

XI. *An conditio, instrumento assecurationis inserta, in appendice, ubi de aliis actum est, censetur repetita. De expensis litis nonnulla. Tres sententiæ rescisse, & refutata rationes, quibus eas obtinuerat assecurator, præcipue ob*

mutatum navis nomen. Tres aliæ sententiæ probatae, & absoluto assecuratore, quod assecuratus, tempore assecurationis, præsumeretur scivisse interitum rei, aliis assecuratoris rationibus rejectis. 263

XII. *Si, profectu nave, tempus protectionis, vel, si ignoretur, ejus rei ignorantia contractu non exprimitur, assecurationem, Amsterdami factam, rescindi. Assecurata navis nomen, insigni fraude, ad aliam navem porrectum. Actioni assecurationis ad summum intra triennium præscribi. Assecurationem non recte cedi, hoc effectu, ut nova assecurati persona substituantur.* 267

XIII. *Rursus de scientia vel ignorantia protectionis, vel interitus rerum assecurarum. Si plures assecurationes fuerint factæ, & plus assecuratum, quam per legem licet, an illud plus cedat potestremis assecutoribus, an inter omnes pro rata dividatur? Etiamſi, qui assecurationem curavit, fines mandati exceſſerit, ab eo tamen plus damni exigi non posse, quam revera passus est assecuratus. Qui spondet del credere, non utitur beneficio ordinis. In negotio, Amsterdami contracto, assecutores non obligat avaria, alibi locorum æstimata.* 270

XIV. *Magistri ejusdemque domini navis culpa, ab assecratore objecta, si d. variè refutata. Rursus de ignorantia profectæ navis, & de navigatione sine tutela a loco protectionis, contra quam convenerat, & quid si ibi tutela præſto non fuerit? Rejectæ aliquot assecuratorum exceptiones, & quid habendum sit de præſcriptione, quæ actioni de damno objicitur, & nunquid contra eam restitutio in integrum impetrari possit?* 275

XV. *Iterum discusse & rejectæ aliquot assecuratorum defensiones. Nonnihil de usuris,*

vis, an a lite mota, an a contestata adjudicandis? Affecuratio facta op bederffelyke en onbederffelyke goederen, frumentum & bordeum iis vocabus recte comprehendi. An, si affecuratio facta sit ad fluvium Nannetis, periculum affecuratorum cesset, si navis salva ad fluvium pervenerit, sed merces perierint, antequam in Urbem Nannetem fuissent delata? 278

XVI. Quæ scientia in affecurato impediatur affecurationem rerum, quæ jam perierunt? & an metus & suspicio in hanc rem sufficiant? Iter mutatum intelligi, si loca adeantur, in instrumento affecurationis non expressa, etiamsi sint media inter portum a quo, & portum, ad quem destinatum iter est. An itinere sic mutato, mutatum presumatur ex mandato exercitorum? permittendum id videri exercitorum iurijurando. Qui pecuniam credidit magistro navigaturo, etiam consensisse videri, ut ex ea merces comparare liceret. An privati recte exerceant fœnus nauticum in Indiam Eoam? 282

XVII. Ex Statuto Amsterdammensi non sufficere, ut, profecta nave, profectio significetur, nisi & addatur tempus, quo profecta sit. Perinde tamen esse, affecuratores id sciant ex instrumento affecurationis, an aliunde. Æstimationem rerum affecuratarum ab affecurato esse probandam, nec sufficere solam ejus adsertionem & iurjurandum de bona fide. Si, qui affecurationem mandavit, scriberit, quando navis merces-

que profectæ sunt, mandatarius autem ex justa causa ignoraverit, sufficere, si hujus ignorantia in affecurationis instrumento exprimitur. Si affecuratum sit van de Staat Davids naar Amsterdam, pro periculo, quod in reditu accidit, affecuratum esse, & id incipere post finitam piscationem, & hanc finitam intelligi, quando navis ex Freto recta navigat Amsterdam. 286

XVIII. Si navis navi ejusque oneri damnum dederit, an & quemadmodum refarciendum sit? 291

XIX. Damni communicatio an ad quaslibet naves & qualibet bona pertineat? 294

XX. Damni præstatio an ultra navis rerumque pretium porrigi possit? & quæ proportione damnum utrimque communicandum, sit? 298

XXI. De modo contributionis, & quæ res contribuant? & cujus damni actio non detur? 301

XXII. De damno navium, unius vel utriusque culpa dato; & quid damni appellatione veniat? 304

XXIII. An actio de damno, culpa dato, etiam competat adversus exercitores navis, & an in solidum? 307

XXIV. De jactu & reliquo damno nautico. 310

XXV. An contributioni locus sit, nonnullæ quæstiones, & de his res judicata. 315

XXVI. Variæ Quæstionculæ. 320

A D L E C T O R E M.

Hoc opus minus perfectum est, quam constitueram; centum capita ei destinaueram, quæ continerent totidem Quaestiones Juris Privati: sed ab anno ætatis sexagesimo seculo deficere cepit oculorum acies, & in dies magis manifestus defectus, sic ut ad candelam nullus aut exiguus eorum fuerit usus. Anno ætatis sexagesimo nono accessit Althina, contractum, ut mihi quidem videtur, ex vita nimis sedentaria, & adeo pectus meum obsedit, ut vix ad necessarios labores, quos statio, quam gero, mihi imperat, sufficerem, & tunc comperi, recte Aretæum de morbis lib. 3. cap. 11. inter signa Althmatis retulisse *tarditatem ad opus solitum & ad aliud quodlibet gerendum*. Quia autem quicquid edo, mihi ipse edere, quam opus postumum alteri edolandum dare, & quia singulæ Quaestiones per se subsistunt, de velis contrahendis ceppi cogitare, expectaturus, an vires debilitatæ nonnihil quandoque exsurgant, & sic possim præstare, quod nunc non possum.

Ita præfari cæperat ipse Bynkershoekius, paucis ante mortem diebus. Utinam ei datum fuisset, quod speraverat, atque ipse hunc partum, minus licet perfectum, quam conceperat, in lucem mittere potuisset! sic certe in ipso limine pulchra multa de occasione conscribendi hujus Operis, de remediis minuendarum ac præcidendarum litium, de controversiis dubiis, de quibus in utraque partem disputari potest, & quantopere sit exoptandum, ut auctoritate sua eas aliquando componat Princeps, habuissimus, uti ex iis, quæ breviter in chartam coniecerat Vir Amplissimus, animadvertimus. Sed non licuit nobis esse tam beatis. Cum vero eorum, quæ modo memoravi, primas tantum lineas duxerit, maluit abstinere, contentus nonnulla hic subijcere, circa opus ipsum, ex ipso fere opere petita.

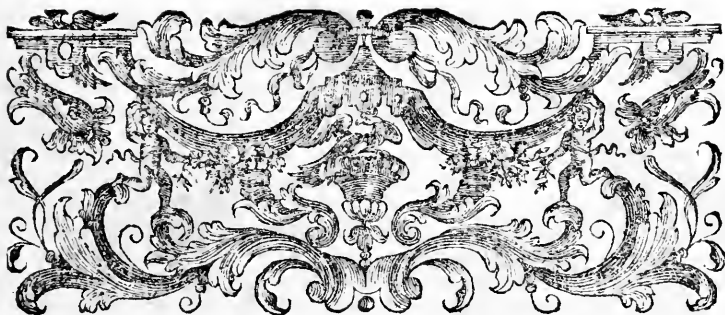
Pertinent hæc Quaestiones magis ad Forum, quam ad Academiam, & pleræque ad Forum Batavicum. Eas autem præcipue excussit Auctor, de quibus alia ipsius, alia aliorum est sententia: plerisque etiam adscriptis res, ipso Senatore, vel Præsidente, a Supremo Senatu judicatas. Sicubi vero non ejusdem sententiæ fuerit, cujus Senatus, moleste addidit rationes, quæ eum in contrarium moverunt. Quid Viro Amplissimo de amico hoc dissensu in dicenda sententia semper sederis, ejus verbis malim dicere, quam meis. Constat, ait, me non semper ejusdem sententiæ fuisse, cujus Senatus, hoc est, cujus plurium sententia, nec fieri potest aliter, & constat, me his casibus opinari, male fuisse judicatum; sed tamen, ut Pontificii omnia sua Ecclesiæ judicio relinquunt, etiam quæ a judicio Ecclesiæ sciunt discrepare, sic mea reliquo judicio veniunt. Nec ita me amo, ut ausum affirmare, me semper in eo, quod mihi visum est, justum & æquum adsecutum. Adscripserat hoc Vir Ampl. Tom. 1. Observat. Tumultuar. in fin. quæ, quia elegantia sunt, & ad rem præsentem faciunt, opere auxi hoc loco inferere. Auctoritates Doctorum & Interpretum parvisse hic apparent, neque enim multum his solebat tribuere Bynkershoekius, idem fere de iis sentiens, ac olim Cujacius, cujus elegans non minus quam verum de his extat judicium Consultat. 23. Ratio & lex hic primas tenent, deinde res judicate, quibus judicandis ipse interfuit. Ubi autem memorat Auctor res, a Senatu, ipso præsentem, judicatas, semper iis adscripsit diem, quo lata, non quo pronunciata est sententia, nam, decreta sententia, incertus est dies pronunciationis, nec opera pretium visum fuit, eum diem præstare addere. In recensendis rebus judicatis nomina partium non addidit, ut addiderunt Faber, Sande, Stokmans, Neostadius, Coren & alii, & sane cui ea res bono? Sufficit omnino, ad exemplum Jctorum Romanorum, nomina adhibere, quæ exemplis servantur. De rebus solis agitur, de litigantium personis inutilis & vana est curiositas; cumque ex his, quorum rebus judicandis interfuit Auctor, multi adhuc vivant, satius erat nemini.

bus parcere, quam ea publice exponere: prudens autem abstinuit ab iis rebus iudicatis Senatus Supremi, in quibus biennium, quod revisioni datur, nondum effluxerat, ne ex rationibus, quæ hic præferuntur, de successu revisionis conjectura capi posset.

Cum passim in his Libris provocetur ad Observationes Tumultuarias T.... N...., nonendum est, hoc nomine significari Commentarios, in quas retulit Vir Ampl. non tantum res, ipso Senatore vel Præside, id est, per spatium quadraginta fere annorum, a Supremo Senatu iudicatas, sed quicquid per totum illud tempus ab ipso Senatu memoria dignum actum gestumque est. Tumultuarias has Observationes vocat, quod ex Senatu domum redux, quotidie, prout quæque res incidebat, tumultuarie eas conscripserit. Composuit hoc opus Ampl. Bynkershoekius ad usum privatum, non in memoriam posteritatis, & ne unquam in publicum eaderetur, ultimo elogio vetuit: unde & nonnullis mirum fortasse videbitur, has Observationes ad partes vocari, cum vulgo fere testes citari soleant ea monumenta, quæ possunt adiri & consuli, & manibus hominum teruntur: sed cum ipse Auctor ubique eas adhibuerit, religio fuit, ut in omnibus, quæ hic apparent, sic & hac in parte, aliquid mutare. Quod ad ceteras auctoritates, quæ hic adseruntur, nemo est, qui non intellexerit scribendi compendia, quibus eas designantur: si quæ tamen sunt, quæ explicationem desiderant, peti ea potest ex Præfatione, quam præmisit Auctor questionibus juris publici, easdem enim ibi, quas hic, notas adhibuit in designandis Auctoritatibus, quibus usus est, neque adeo hoc loco hæc repetere est necesse.

Quid mihi sumserim in edendo hoc Opere, vix tanti est, ut ejus rationem reddam. Dicam verbo. In quatuor Libros hoc Opus diviserat ipse Auctor, cui cum centum Capita destinasset, singuli Libri XXV. Capita suisque complexi: At Liber Primus XVI. tantum continebat Capita, Secundus X. Tertius XII. Hi Libri ut inter sese convenirent, & ad eandem molem Capitum exsisterent, Libro Secundo adieci VI. Libro Tertio alia IV. Capita miscellanei argumenti, quæ & his ipse inseruisset Auctor loco maxime commodo, ut in schedula adnotaverat. Quod ad Caput perulit. Libri II. quod est de annuis pensionibus, non videtur illud ad umbilicum perductum; cum tamen plene satis contineat sententiam, quam ea de re fovit Vir Ampl. malui illud, quale est, representare, quam totum in spongiam incidere. Est etiam quod noneam circa ejusdem Libri Caput ultimum, quod varias complectitur Quæstiunculas. Mos erat Ampl. Bynkershoekio, ut ex ejus Libris Observationum juris civilis Romani, itemque quæstionum juris publici apparet, ad calcem cujusque Libri referre, & in unum Caput conficere varias Observationes, quæ ipsi non tanti videbantur, ut aliquot Capita impleverit. Idem & hic præstare constituerat, & jam tria Capita, quæ tres priores Libros clauderent, inchoaverat; sed cum singula paucas tantum Quæstiunculas comprehenderent, eas congeffi, & in unum Caput contuli. Hactenus de his Quæstionibus.

Ceterum nullum post hoc Bynkershoekii opus est expectandum: reliquas enim, quæ superant, ejus lucubrationes, quæque unice ad jus hodiernum cum Hollandicum tum Zelandicum pertinent, sibi scripsit Vir Ampl. non publico, idemque de his, quod de Observationibus tumultuariis supra monui, statuit, ne unquam aliqua earum pars luci daretur. Sed vel sine his satis Bynkershoekiano nomini debet Jurisprudentia, qua Patria, qua Romana. Quin potius nemo non mirabitur, qui Vir, a prima juventute tot tantisque negotiis distractus, tantum præstare potuerit, editis in publicum tot varii argumenti operibus, neque iis vulgaribus, qualia nunc passim in lucem protruduntur, & quibus compilulis vel triduum sufficeret, sed exquisita eruditione plenis. Sed non est hic locus excutere in laudes Ampl. Defuncti. Quare manum de Tabula. Tu Lector velle.

CORNELII VAN
BYNKERSHOEK
JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,
QUÆSTIONUM
JURIS PRIVATI
LIBER PRIMUS.

CAPUT I

De jurisdictione Curiae Hollandiae in Nobiles & Subditos suos.

Ux Curiae Hollandiae sit jurisdictionis, & quæ alterius cujusque Collegii potestas, non aliunde tutius licet intelligere, quam ex Codicillis, & præcipue ex Formis, quas singulis Collegiis Princeps præscripsit, sed cave existimes, ex iis solis rem confici posse. Plurima ibi prætermissa, quæ usus supplevit, abro-

gavit, mutavit, sed & plurima sunt, quæ sibi arrogarunt singula quæque Collegia, ut industrii solent esse homines ad proroganda auctoritatis suæ pomœria. De jurisdictione Curiae Hollandiae, de qua nunc tantum ago, varii sunt §§ in Forma, quam ei præscripsit Carolus Burgundus 4. Sept. 1462. & in alia, quæ nunc fere sola frequentatur, quam ei præscripsit Carolus V. 20. Aug. 1531. Ex iis solis si sapere, & definire velis, quæ de controversa jurisdictione Curiae incident, multum laborabis & proficies nihil. Quin § 94. Formæ 1462. & § 8. Formæ 1531.

qui enumerant causas, de quibus Curia cognoscit, adeo obscure & absurde conscripti sunt, ut fere nescias, quid dicant, & quid habendum sit de concurrente, & quid de separata jurisdictione illius Curiae.

Ea obscuritas effecit, ut fere ante sesquiseculum magnis animis inter Curiam & Magistratum Haganum disputatum sit de personis quibusdam, Hagæ habitantibus, an ad Curiam, an ad Magistratus Hagani jurisdictionem pertinerent, & quid quantumque esset Curiae Hollandiae territorium. Nonnihil quidem definiverunt Ordines Hollandiae 27. Sept. 1614. *fiduciaria*, ut vocant, *jussione* (1) sed tantum abest, ut omnes controversias, earumque causas sustulerint, ut potius, si quid iudicio, immane quantum auxerint. Sunt etiam, qui putant, in § 9. & 10. *d. Fiduc. juss.* quod ad personas, de quibus in primis queritur, id duntaxat esse constitutum, de quo inter partes constabat, sed de quo non constabat, nihil esse constitutum. Quamvis autem id affirmare non auisim ob rationes, quas mox exsequar, satis tamen apparet, illos §§ utrique parti rursus praevisse novam & largam litigandi materiam.

Certe ex eo anno 1614. plures, quam antea, controversias vidimus repullulasse, majoribus etiam animis agitatae, & de quibus plus semel iustus metus fuit, ne sine caede & sanguine

transigerentur. De omnibus controversiis, quæ inter se & Magistratum Haganum intercedunt, Curia Hollandiae (2) verbosam & grandem epistolam scripsit ad Ordines Hollandiae 15. Apr. 1707. precatâ, ut secundum sententiam suam vellent decernere Ordines. Cui Magistratus Haganus opposuit libellum, a Scriba suo conscriptum (3), & deinde alium, ab Advocato jam defuncto, compositum (4), etiam precatus, ut secundum se decernere vellent, sed, quâvis lite tam prolixè contestata, & instrumentis hinc inde exhibitis, nihil tamen definiverunt Ordines, quod turbis componendis sufficit. Quicquid hic illic occurrit, magis pertinet ad differendam, quam ad tollendam litem, excogitato in singulis causis *εὐφραται*, quo vis & vis armata prohiberetur, salvo cujusque jure in posterum.

Optandum sane esset, ut Ordines tandem auctoritate sua intercederent, & quomodocunque potius lites finirent, quam ut, iis non finitis, causa deret majoris tumultus. Vereor enim, ne res aliquando in nervum erumpat, ut non semel erupit, apprehensis & in carcerem ductis Officialibus, qui jurisdictionem Haganam tuebantur, qua occasione scio deliberatum esse, an non vim vi repellere liceret. Auctoritate igitur prasente opus est, ne partes ad arma, quæ sæpe minitatur sunt, aliquan-

(1) *Provisiende Ordre op de Differenten tusschen den Provinciaelen Raade en de Magistraat van't Gravenhage. Plac. II. 3. 5. 17. 2. bell. jurid. casu 31. formul. 2. cap. 1. p. 41. & in sarragine post formam Cur. Holl. & Plac. Holl. 2. p. 317. Sed nescio, cur ibi scriptum sit 27. Sept. vel 30. Nov. 1647.*

(2) *Ampel Berigt van den Hove van*

Holland over de jurisdiëlie questien tusschen het Hof en den Hage, quæ epistola cum aliis, quæ num. 3. 4. & 5. commemorato, Delphius est edita 1738.

(3) *Opstel tegen het Ampel Berigt: sine die & Consule.*

(4) *Remarquee en solution op het Ampel Berigt; etiam sine die & Consule.*

quando profiliant. Atque hæc auctoritas a solis Ordinibus præstanda est, nam si inter eos, qui jurisdictionem nomine Principis exercent, de finibus jurisdictionis contentio oriatur, solius Principis est eos fines regere, & nominatim quoque Ordines Holl. in d. § 13. d. *Fiduc. juss.* sibi reservarunt cognitionem eorum, quæ inter Curiam & Magistratum Haganum in posterum controverterentur.

Prodiit haud ita pridem Collatio (5) inter libellos, tam a Curia, quam a Magistratu Hagano editos, & lecta inscriptione, expectaveram collationem amicam, quæ transactioni ansam dare posset, sed comperi, ejus Auctorem fere pedibus ire in Curia sententiam, variis etiam adlarationibus, quas nescio, an Curia suas facere veller. Imo tantum ex suo penu, contra ipsius Curia sententiam, ibi addidit Collator, ut Curia hunc sætum noluerit tollere, aperte restata, etiam apud Delegatos Ordinum Hollandiæ, se pro spurio habere, quicquid est ejus libelli. Mihi quoque animus est, relectis iis, quæ plane superflua, incerta, & longissime petita sunt, paucis inquirere, an iis, quas dixi, controversiis componendis vel decidendis aliquam lucem affundere possim, prolatis nonnullis, quæ in hoc argumento necdum prolata vidi.

Ordior a personis, & ab his, quæ nunc certa sunt, progrediar ad incerta, & ad regulam, ex qua, quæ incerta sunt, certiora effici possint. Cautum est § 9. d. *Fiduc. juss.* Curiam Hollandiæ jurisdictionem esse retenturam in Nobiles & Subditos Curia, non exercentes artes Mechanicas vel tabernas, itemque alias personas, quæ fori privilegium habent,

quocunque loco Hagæ habitaverint. Verba Belgica hæc sunt: Die van den Raede Provinciale zullen blijven behouden de privative jurisdictie over alle de Edeelen en Suppoosten, niet exercenterende eenige neeringe of handwerken ten dienste van de Bergeren, en onder andere geprivilegeer de personen, sonder onderscheid, of die woonen op het Hof of in den Haag. Pro onder andere, ut legitur in quibusdam Editionibus, omnino legendum est *over andere*, calami vel typi manifestus error est, onder andere, nam dolo malo id mutatum esse, & quamobrem mutatum esset, nondum potui animadvertere. Porro cautum est § 10. *Judices Haganos esse retenturos jurisdictionem in eos, qui exercent artes Mechanicas vel tabernas, ubicunque Hagæ habitaverint.* Ecce verba Belgica: Die van den Haag zullen houden de jurisdictie over alle personen, exercenterende gemeene Handwerken en Neeringen. zoo wel ten dienste van de Burgers vanden Hage, als van de Edele en Suppoosten, sonder onderscheid, of de zelve personen, doende alsulke neering of handwerk, woonen op het Hof of in den Haag. Sic habemus duo genera hominum, alterum Curia, alterum Judicibus Haganis subjectum, primum complectitur Nobiles & Subditos Curia, itemque alios qui jus habent revocandi ad Curiam, secundum complectitur quoscunque fabros & tabernarios Haganos. Sed Hagæ habitat tertium genus hominum, qui nec Nobiles sunt, nec Curiam frequentant, nec privilegio fori se tueri possunt, nec etiam fabri vel tabernarii sunt. Quæro id genus hominum, ut sunt Sacrorum Interpretes, Notarii, Do-

(5) Collatie van het Ample Berigt van den Hove met wederley Schrifturen van den Haag.

Doctores Medicinæ, Procuratores, qui apud sola Collegia fœderati Belgii, vel apud Consiliarios Ordinum Hollandiæ, vel apud Rationales Orangiorum operas suas locant, stipendiorum militarium exactores, vel denique homines, vel ex India Orientali vel aliunde reduces, Judæi magnates, aliive Hagæ nati, vel ibi advenæ, qui, positis in fœnore nummis, se suo ære exhibent, & reliqui, quos commemorare longum esset, id, inquam, tertium genus, an ad Curiam, an ad Magistratus Hagani jurisdictionem pertinebit? silent Ordines in d. §§ 9. & 10. & hinc illæ lachrymæ.

Sed priusquam de tertio illo genere hominum agam, nonnihil præmittendum est de his, qui d. §§ enumerati sunt, ut sciamus, an, quemadmodum nunc de iis constat, sic etiam olim constiterit, sic enim proclivius erit etiam de aliis judicare. Nunc constat ex d. § 9. Curiam jurisdictionem esse in Nobiles, hi quippe primo loco occurrunt. An olim Curiam generalis fuerit jurisdictionis in Nobiles, est cur dubitem. Quid, inquires, dubitas? nam ait d. § 9. Curiam esse *retenturam* &c. ergo habuit ante annum 1614. Largior, sed quamdiu ante d. annum 1614. habuerit, mihi non constat, & minus constat, an olim quoque habuerit, nam § 94. *Formæ Curie Holl.* 1462. ait Curiam cognoscere *van obligatiën van Edelmannen, te weten Brieven van eere, daar sy kenlyden onder beuren segele mede verbonden sullen hebben op trouwe, eere en sekerheid sekere sommige van penningen te betalen, of andere dingen te doen.* Rursus § 8. *Form. Cur. Holl.*

1531. *Ende aangaande obligatiën van Edele Mannen, zullen daar van mogen kennen by preventie.* Ex utroque § Curia non cognoscit de qualibet actione, quæ contra Nobilem quem competit, sed de sola cautione, qua Nobilis promisit se aliquid esse daturum vel facturum. De criminibus Nobilium judicandis nihil quoque ibi expressum est. Addit d. § 8. *by Preventie.* Quod non aliter intelligo, quam Nobiles, ob dignitatis & potentie eminentiam, etiam apud Curiam conveniri posse, sed posse quoque, si actor velit, apud Judicem, in cujus territorio habitant, ut de Senatoribus est in l. *penult. ff. de Senator.* & in l. *un. Cod. ubi Senator. vel Clariss.* Possunt igitur ad Curiam statim vocari, sicut & alii, qui parte sua adversa imbecilliores creduntur, ex d. § 8. recte quoque ibidem agunt. Curia Hollandiæ in Forma, quam coniecit 28. Mart. 1670. simpliciter sibi jurisdictionem tribuit (6) *over alle Edelen van onsen Landen.* Recte, nam d. § 9. *Fiduc. juss.* data est Curiam generalis jurisdictionis in Nobiles, quam olim non habebat, certe non nisi concurrentem. Unde & in legibus Ordinum, post d. *fiduc. juss.* latis, Curiam tribuitur generalis & solitaria jurisdictionis in Nobiles, ut in edicto de injuriis 22. Mart. 1657. &, quod ad crimina, Hagæ commissa, in decreto de militari jurisdictione 30. Sept. 1654. (7).

Sic ut, quod ad Nobiles, non alia nunc superest quaestio, an, quod de Nobilibus sancit d. § 9. de Nobilibus Hollandis duntaxat sit intelligendum, an & de peregrinis, qui in Hollandia hærent,

(6) P. 12. 3f. *Over alle Edelen.*

(7) *Resolutiën van consideratie ten tyde*

van de Wit. p. 218.

hærent ? de Nobilibus Hollandis censuit Curia in Forma conjecta 1670. ait enim, *alle Edelen van onsen Lande*, & alii (8) quoque d. § 8. intelligunt *van Hollandsehe Edelluyden*, *uyt oude Hollandsehe Edele Stammen geboren*, & secundum eos quoque judicasse videtur Curia 3. Mart. 1676. (9) Sed vero cum antea tum postea sæpe aliter sapuit Curia Hollandiæ, arrogata sibi jurisdictione etiam in externos Nobiles. Sic Curia jam anno 1663. defendit (10). Sic sæpe deinceps, etiam mea memoria, Mandatis pœnalibus actoribus interdixit, ne quis externum Nobilem nisi ad se in jus vocare vellet, & sic de usu restantur JCti Hollandi (11). Sed, quod ad Nobiles externos, qui Hagæ habitant, Magistratus Haganus Curia semper contradixit, adhibito in hanc rem Ordinum Hollandiæ decreto (12) & edicto (13) 11. Dec. 1666. Quum vero id decretum & edictum duntaxat sanciat, Nobilitatem, ab externis Principibus Hollandis concessam, in Hollandia non prodesse, non recte id transferas ad eos, qui alibi Nobiles nati in Hollandiam Penates suos transtulerunt, & de his solis sunt Curia Interdictiones pœnales. Attamen ne sic quidem ausim externis Nobilibus forum tribuere, quod indigenis ex privilegio competit: nam uti Magistratus in quaque Regione, ita & Nobiles accipimus, qui quod ad Regionem, de qua agitur, Nobiles sunt. Nobiles Hollandi quasi pars Principatus censentur, & ideo Ordinibus placuit, ut non

nisi eorum Judici Supremo subessent: quamvis autem in Regimine per paucos quosdam repræsententur, hoc tamen omnibus relictum est, ut, quod ad forum, eodem cum aliis jure utantur. Horum nihil exteris Nobilibus datum est, conveniuntur igitur ut plebei, quales utique hic sunt. Unum est privilegium, quod etiam externis Nobilibus, qui hic familiam bonaque habent, Ordines Hollandiæ dederunt 9. Febr. 1593. (14) quo eorum, si, præterquam Majestatis, damnentur, bona redimi datum est 80. Florenis, sed imprudentiæ est id, absque ulla auctoritate, producere ad omnia alia privilegia, quæ Nobilibus Hollandis competunt, sed sublata nunc in Hollandia bonorum publicatione, id privilegium nullius assis est. Ceterum in Nobiles externos, qui Hagæ habitant, etiam aliunde jurisdictionem suam derivat, quod nempe hi Nobiles utique pertineant ad tertium illud genus hominum, de quo supra dixi, sed quia Nobilitas nihil tunc efficit; aliena hinc est ejus rei inspectio.

Præterea Curia jurisdictionis est, ex dicta *Jussione Fiduciaria* anni 1614. *over de Suppoosten, niet exercerende enige neringen of handwerken ten dien ste van de Burgeren*. Igitur si artes mechanicas vel tabernas exerceant Subditi Curia in utilitatem Civium, privilegio fori cadunt, & ad Magistratum Haganum pertinent. Qui, quod ad exemptionem a tributis Haganis, pro *Suppoostis* sint habendi, definitivit Carolus V. 21. Mart.

1516.

(8) *Bello jurid. casu* 19. num. 2.

(9) d. *casu* 19. in fin.

(10) *Anipel Berigt*. p. 120. & 121.

(11) *In Notis ad Merula Praxin lib. 4. tit. 2. cap. 13.*

(12) *Resolutie van consideratie ten tyde van de Wit*. p. 792. & 793.

(13) *Plac. III.* 4. 4. 16.

(14) *Idem* 11. 5. 2. 10.

1516. (15). Sed qui pro *Curie supposito*, quod ad forum, sint habendi, ego non aulim definire, cum auctoritas expressa deficiat. Nubes Advocatorum id ausa est definire 15. Dec. 1654. (16) & definivit ipsa Curia in *haar Concept-Instructie* 1670. p. 12. & 13. sed inter catalogum, ab illis Advocatis, & a Curia, compositum non satis convenit. Forte generaliter dici posset, omnes, qui olim in officio Graviorum fuerunt, ad jurisdictionem Curiae pertinuisse, & nunc pertinere, qui in officio Ordinum sunt, unde in decreto Ordinum Hollandiae 12. Jul. 1659. (17) Curiae subesse dicuntur de *Edelen, Suppoosten, en de Domestique Dienaars vaan baa Edele Groot Mogende*. Sed quum non constituerim de his omnibus agere, qui jurisdictioni Curiae subsunt, & quos, generali verbo, etiam *Suppoosten* vocant, de iis solis quaedam addamus, qui in officio ipsius Curiae sunt, & proprie *Suppoosten* appellantur, & de his quæramus, an in eos Curiae olim competierit omnimoda jurisdictio. Procul dubio *Suppoosten* dicuntur Advocati & Procuratores, qui apud Curiam postulant, & sicut jure Romano solis Præfæctis Prætorio competeat jurisdictio in sui fori Advocates l. 6. & 18. C. de advoc. divers. judicior. idem de Advocatis, qui apud Curiam causas agunt, videbatur dicendum, & omnino dicendum est post illam *fiduciarum jessionem*, sed an olim ita obtinuerit, est cur dubitem. Neutra Curiae Forma jurisdictionem ei tribuit in Ad-

vocatos, imo vero § 37. *Forme* 1531. simpliciter ait, Advocati & Procuratores apud Curiam se defenderent, *als men haar vervolgt ten cause van hare officien*, & ibidem quoque agerent de salario. Non ergo in omnibus utique conveniuntur apud Curiam, quin &, si præterquam de officio suo conveniantur, ex d. § 73. Curiae jurisdictionem recusare possunt. Sed deinde, ut dixi, id latius extensum est. Interea vides, quam arcta olim fuerit Curiae jurisdictionis, quod ad eos, in quos nunc amplissima est.

Pragmatici (18) inter *Suppositos*, ut vocantur, Curiae etiam numerant eos, qui Curiam adeunt, ut quantocyus causas litigantium definire velint, *Sollicitatores litium* solent appellari. Sed quia, quod illi agunt, agunt qua privati; nec a Curia constituti, vel in numeros relati sunt, posses de eorum foro dubitare: Curia tamen 10. Dec. 1677. (19) quemdam, rejecta, quam proposuerat, exceptione declinatoria, apud se causam dicere damnavit. Ceterum & *Sollicitatores* vocantur, qui stipendia militum promutuo præstant, & a publico deinde exigunt. Sed hos Curiae non esse subiectos, eorum officium declarat, & cum quis appellationis similitudine, ut opinor deceptus, stipendiorum ejusmodi exactores ad Curiam vocasset, Curia 11. Jul. 1667. (20) exceptionem declinatoriam ad Magistratum Haganum admisit. Et tamen Curia tam in Forma, quam sibi concepit anno 1670. p. 13. quam sæpe deinceps (21), palam

(15) *Repertor. Cur. Holl.* p. 4. A. & B.

(16) Apud Bort *van de arresten* cap. 4. num. 37.

(17) *Resolutien van consideratie ten tyde van de Wet* p. 489.

(18) W. de Groot *Inleid. lib. 1. cap. 2. num.* 17.

(19) *Bello jurid. casu* 70.

(20) *Ibidem*.

(21) *Amstel Berigt* variis locis.

palam sibi adrogat jurisdictionem in omnes eos, qui Hagæ habitant, & non exercent artes mechanicas vel tabernas. Referendi igitur videbantur ad tertium genus hominum, de quo *capite proximo* dicam.

Quæritur est, an ea Curia sit jurisdictionis in Suppositos suos, ut neque alibi, ad forum fortiendum arrestari possint? sic ait, & multis Curiaë iudiciis defendit eadem illa nubes Pragmaticorum 15. Dec. 1654. (22) & hoc postea alii scripserunt, sed rationes, quas adserunt, adeo mihi videntur inutiles, ut nolim referre, refellere multo minus. Omnes possunt arrestari, qui ex privilegio immunitatem non habent, nec ullum vidi privilegium, quo Subditi Curiaë se tueri possunt. Habet quidem Curia in eos jurisdictionem separatam, sed non nisi contra Magistratum Haganum, certe de ea sola sermo in d. § 9. *Jussionis Fiduciariae* anni 1614.

C A P U T II.

De foro eorum, qui Hagæ habitant, quosque nec Curia, nec Magistratus Hagano specialiter adducit Ordinum Fiduciaria Jussio anni 1614. & ea occasione proluxa disputatio, Curiaë, Hagæ sedentis, an Magistratus Hagani prior antiquior Hagæ fuerit jurisdictionis.

Est tertium quoddam genus hominum, quod Hagæ domicilium habet, de quo *cap. 1.* dixi, & de his hominibus quæritur, ad jurisdictionem Curiaë, an ad Magistratus Hagani pertineant? Quumque hi homines forte tertiam eorum, qui Hagæ habitant, par-

Eynk. T.IV.

tem constituent, creberrima est de iis quaestio. Unde hæc finire debeat, non latis constat; plurima ex utraque parte in hanc rem adferuntur, quæ me non moverint. Curia jurisdictioni suæ illos homines subijcit ex ipsa illa *Jussione Fiduciaria*, & ex eadem rursus contradicit Magistratus Haganus, Curia ait, ex § 10. d. *Fiduc. juss.* Haganis competere jurisdictionem in omnes eos, qui ex officiiis se suosque exhibent, & nihil porro addi, si vero ex § 9. non duntaxat competere jurisdictionem in Nobiles & Subditos Curiaë, sed etiam *over andere geprivilegeerde personen*, & per hos intelligit tertium illud genus hominum. Sed ego non intellexerim, agit enim de iis, quibus ex privilegio datum est, ut ad Curiam revocare possint, & frustra quærimus privilegium, ex quo illud tertium genus jurisdictionem Curiaë implorare posset, sed possunt ex privilegio pupilli, viduæ, alique qui *miserabiles* audiunt, & præter hos nonnulli, de quorum causis statim cognoscit Curia, ut ex § 8. aliisque Form. 1531. palam expressum est, & hos placuit addere Nobilibus & Subditis Curiaë, ne exclusi viderentur.

Rursus eandem *Jussionem Fiduciarium* in rem suam vertit Magistratus Haganus, ait enim ex § 9. forum Curiaë sortiri solos Nobiles, Curiaë Subditos, & eos, qui, dato privilegio, ad Curiam revocant, reliquos omnes apud se forum sortiri, non quod § 10. id expressum, sed quod de eo dubitatum nunquam fuerit. At scire velim, cur d. § 10. duntaxat loquatur de iis, qui ex officiiis vivunt, non etiam de aliis, qui Hagæ habitant. Si me audias, per oblivionem hi omis-

B

si sunt,

fi sunt, & nihil in utramque partem ex ea Constitutione effici potest.

Non potui etiam animadvertere, quid ad rem præsentem faciat, quod Curia tantopere urget, Magistratui Hagano fas non esse externos Hagæ arrestare, ut id liceret, a Magistratu petiturum, sed a Philippo II. negatum fuisse 20. Januar. 1561. (1) Res ipsa vera est, exterorum bona arrestare licet, personas non licet. Cur, inquires, cum Magistratus Haganus & jurisdictionem & imperium habeat? Sed curæ Principibus fuisse videtur, ut quam liberissime Hagæ esse liceret, vel ipsius Principis adeundi, vel judicii, ibi agendi, causa. Huc refero, quod Carolus Imperator 19. Jul. 1541. constituit, (2) a Leidenfibus relegatum ex officio Hagano & Haga, Hagæ, tamen esse posse pendente causa appellationis. Sed, quicquid sit, difficile est inde definire quæstionem de foro eorum, qui Hagæ habitant, &, dixi, tertium genus hominum constituunt.

Magis ad rem pertinet illustris controversia, inter has ipsas partes agitata, utrius jurisdictio Hagæ fuerit prior & antiquior. Curia Hollandiæ defendit, suam jurisdictionem ibi fuisse priorem & antiquiorem, & fuisse omnimodam, quod ad omnes homines, Hagæ hærentes, Magistratus igitur Hagani esse probare, quid Curiaæ ademtum & sibi datum sit, nihil autem ademtum probari quam jurisdictionem in eos, qui artes mechanicas vel tabernas exercent. Imo, inquit Magistratus Haganus, nostra jurisdictio est prior & antiquior, & pertinet ad omnes incolas, haud secus atque jurisdictio omnium

in Hollandia Urbium, & proinde Curiaæ est probare, quid Magistratui ademtum, & sibi datum sit, nec probari quicquam ademtum esse, quam jurisdictionem in Nobiles, Curiaæ Subditos, aliosque quosdam ex privilegio, Curiaæ Formis inserto.

Curia jurisdictionem suam derivat ex anno 1250. quo Willelmus II. Rex Germanorum, XV. vel secundum alios, XVIII. Comes Hollandiæ Hagæ extruxit Palatium, quod etiam nunc exstat, & tanti fecit Josephus Scaliger, ut soli Palatio Parisiensi postponeret (3). Et de Aula, tunc vel circa id tempus ædificata ex Annalibus Hollandorum perfecte constat, sed non satis constat, an, ut Curia existimat, tunc quoque instituta fuerit illa Curia, quæ Hagæ adhuc jus dicit, & ibi perpetuam sedem habuit, nisi forte ad tempus motuum civilium causa alio secesserit. Eandem hanc esse Curiam ejus Senatores contendunt, & amant appellare *hec Hof-gericht*, vocabulo, quod in antiquis monumentis, nisi fallat memoria, mihi non occurrit. Ecquando autem Scabini Hagæ fuerint creati, non satis liquet. Sculteti & Scabinorum mentio exstat in privilegio, quod Albertus Bavarus Haganis dedit 1370. (4) & ex quo pœnarum quarundam exactio permittitur Sculteto & Scabinis, nisi tamen Comes, Comitissa, eorumve successores Hagæ fuerint præsentis, tunc enim ea exactioe iis interdicatur. Ante annum 1260. Scabinos Hagæ fuisse creatos nemo facile dicit, nam adeo tenuia fuerunt Hagæ initia, ut ejus, qua pagi, nomen neque tunc, neque antea ulquam occurrat. Prima
Sca-

(1) *Ampel Berigt.* p. 101. & seqq.

(2) *Reptor. Cur. Holl.* p. 42. A. & B.

(3) Scaliger II. *in Verbo Palatium.*

(4) *Ampel Berigt.* p. 99.

Scabinorum mentio, quæ ad manus meas pervenit, est in instrumento, apud Scabinos Haganos confecto anno 1311. (5) ubi Haga jam vocatur *Stede*, quamvis aliquamdiu postea etiam *pagi* nomine occurrat.

Quod Curia ait, se ab anno 1250. Hagæ judicasse, non aliter intelligit, quam de judiciis, quæ ipsi Graviones exercebant. Graviones scilicet, ut olim Principes Romani, in consilium adhibebant Adfessores, quorum sententias explorabant in publicis privatisque causis. Hi Adfessores dicebantur *Raden*, quemadmodum Adfessores & jure Romano audiunt *Consiliarii* in l. 3. *et* 10. *Cod. de Adfessor.* & comitabantur Gravionem, ubicunque erat, & quocunque proficiscebatur, ut consiliis suis præsto essent. Eorum tamen sententiæ non numerabantur, sed, cum judicandum esset, ipse Gravio judicabat ex arbitrio suo. Audiebantur illi Consiliarii, ut in Cognitione Principis Romani eleganti exemplo illustrat Marcellus in l. 3. *ff. de his, quæ in testam. de lent.* sed, ut ex animi sui sententia decernebant Imperatores Romani d. l. 3. *et* l. ult. *ff. de jure Fisc.* sic & Graviones Hollandi. Hunc Gravionum cum Consiliariis suis confessum *Curiam* appellari posse, & sic quoque appellatum fuisse, nullus plane dubito. Ipsa Machetdis, Wilelmi, Romanorum Regis, mater in quodam diplomate (6) meminit *Curie*, quam Gravio habuit *Arenæ Comitum*, (7), & multi rerum Hollandicarum Scriptores (8) tradunt, Wilelmu, mutato domicilio Hagam tran-

stulisse judiciorum sedem, quam *Arenæ* habuerat. Erat autem ea *Curia*, ut satis animadvertitis, non tam *Curia Hollandiæ*, quam ipsius *Gravionis*.

Sed interest scire, de quibus causis olim Graviones judicaverint. Et quamvis de eo plena fide non constet, facile tamen largior, Gravionem judicasse de Nobilibus, Consiliariis, aliisque Officialibus, qui erant in *Aula* & *Comitatu suo*. Hos Gravionem alterius jurisdictioni subjecisse quis credat? atque hi Officiales, sive majores, sive minores, uno vocabulo appellati sunt *Subditi Gravionis*, vel *subditi illius Curie*, quam Gravio in consilium adhibeat, *Suppoosten van de Grave of van den Hove*. Ad hæc Gravio judicabat de causis appellationum, & aliis quibuscumque, quæ majoris momenti erant, & eam, puto ob causam sæpe adibat *Provincias* & *Urbes Imperii sui*, ut de his causis cognosceret, & reliquis audiret querelas, quæ ad eum deferrebantur. De Carolo Burgundo hæc memoriæ prodit Pontus Heuterus: (9) *Liber hac hyeme Pugnax a Bello, Brabantis Han-*
noniisque jus dicebat; ter singulis hebdomadibus inter Consiliarios præficiens, ac pro infimo quocunque, ut jus suum obtineret, curam agens. Mense Aprili eadem de causa in occidentalem Flandriam est profectus, Mense Majo Gandavi, Julio Brugis, Augusto in Hollandia ac Zelandia, mirum in modum, hoc facto, Popularem erga se amorem ac reverentiam excitans. Adibat, ut dixi, ipse Gravio Provincias suas, ne enim, bel-
lis sæpe occupatum, hic illic frustra
B 2 quæ-

(5) Apud de Riemer, *Beschryv. van 's Hage part. 1. tom. 2. p. 832.*

(6) *Ibidem part. 1. t. 1. c. 4. p. 107.*

(7) 's *Gravenlande.*

(8) Apud de Riemer *d. loc. in Notis.*

(9) *Rerum Burgund. lib. 5. in Carolo Pugnace ad annum 1469.*

quærentes litigantes, & adibat cum *Consiliariis* suis, quos secum ducebat, quocunque proficiscebatur, ut iis consultis tutius & melius decerneret. Hi *Consiliarii* ejus *Curiam* constituiebant, & hæc *Curia* erat, ubicunque erat *Gravio*. Etiam *Philippus Burgundus*, ut in ejus vita retulit *Pontus Heuterus*, (10) postquam anno 1455. *Supremum* *Justitiæ Concilium* instituisset, *suam semper Senatores aulam sequi voluit*, hac ratione *Subditorum lites*, *appellatione cogniturus*, ac quæ alicujus forent momenti, suo *judicio finiturus*. Recte ut *Heuterus*, ex *appellatione*, neque enim *Gravio*, jus dicturus, occupavit, ubicunque morabatur, *jurisdictionem* eorum, qui ibi *lites* definiebant, non ibi omnem *jurisdictionem* sibi adrogabat, sed *superiorem* duntaxat, *inferiore relicta* iis, qui eam exercebant. Et tantum abest, ut *Graviones* omnem *jurisdictionem* sibi tribuerint, ut *Maria Burgunda* in § 5. *legum quas Hollandis & Zelandis dedit* 1476. huic ipsi *Curia*, quæ *Magistratui Hagano* omnimodæ *jurisdictionis* contrariam movere, interdixit, ne statim, *teer eersten instantie*, cognoscere veller de causa, quæ ad *Urbium Pagorumque jurisdictionem* ab initio pertinet. Dubitavi aliquando, an non etiam *Gravio*, ubicunque esset in *Hollandia* vel *Zelandia*, judicaverit quoque de causis criminalibus, quo sic, ipso præsentem, cessaverit *Ballii* vel *Sculteri* officium, qui alioquin eum repræsentabant. Movebat, quod *Graviones*, sine *appellatione*, sæpe de criminibus judicarent, cujus rei illustre exemplum existat in *Carolo Burgundo*, (11) &

quod in privilegio, *Haganis* dato 1370. *Sculteti* officium suspendatur, si forte *Gravio* ibi hæreret: & quod *Albertus Bavarus* in quadam sententia, 25. Oct. 1399. lata, (12) dixerit, *dat de Heere de Vrederaat beregten zal, of zynen Bailliu*. Sed in re incerta nihil certi ausim pronuntiare.

His ita constitutis revertamur ad *Hagæ* initia, quæ sane adeo tenuia fuerunt, ut ante exstructam a *Willelmo* aulam non appareat ulla ibi exstructa fuisse ædificia. Unde quidam tradunt Aulam illam fuisse exstructam in deserto, quidam juxta *Hagam*, quo vocabulo forte appellatum est nemus, quod *Hagæ* adhæret; nam ex fede *Gravionis* deinde accessit appellatio *Hagæ Comitum* sive *Hagæ Comitatus*. Et, si sedes ibi electa sit ad vendandum, ut sunt, qui scribunt, locus utique desertus quam maxime venationi est opportunus. Sed quicquid ejus rei sit, adsentior iis, qui existimant, ædificia demum, post conditam Aulam, ibi fuisse collocata, usu sic exigente. Forte non omnes *Aulicos* capere poterat *Aula*, certe non omnes eos, qui rerum suarum causa Aulam sequebantur. *Diversoria* igitur exstructa, sed & plurima deinde ædificia, quæ habitabant homines, qui *Aulicos* esculenta & potulenta, qui vestimenta, qui alia, ad vitam necessaria vendebant, & quæ habitabant alii, qui *Principis* præsentiam, vel amœnitatem loci, animi gratia, adflectabant.

Id puto esse certissimum, in agro, sive in tractu ejus agri, in quo ædificata est *Aula*, vixisse homines, *agriculturæ* deditos, & ante adventum *Willelmi*.

(10) *Rerum Burgund. lib. 2. in Philippo Bono ad annum 1455.*

(11) *Pontus Heuterus Rerum Burgund.*

lib. 5. in Carolo Pugnae ad annum 1469.

(12) *Oudenhoven Zuyd-Holland. p. 530.*

leimi, hos homines habuisse suos Judices tam in causis civilibus quam criminalibus. Quemadmodum appellari fuerint illi Judices, nescio, sed nihil interest, siue appellati fuerint *Gefworens*, siue *Welgebore Mannen*, siue alio quocunque nomine; Scabini certe vocati non sunt, utique non Scabini Hagani, cum facile credam, Hagam nequidem *pagi* nomine tunc innotuisse. Eorum Judicum agrestium omnimoda tunc fuit jurisdictio quod ad omnes, qui agrum illum colebant. An tu putas, Willelmum, huc advenam, abrogasse omnem illam jurisditionem, eamque sibi soli tribuisse? ego non putem. Non tantum de eo nihil constat, sed nec constare potest, si vera sint, quæ de judiciis, a Gravione actis, modo disputabam. Postquam vero Haga in pagum excreverat, his Judicibus agrestibus successerunt Sculterus & Scabini, sed incertum, quo tempore creati. Sunt, qui eorum mentionem jam exstare ajunt anno 1307. sed id non compertum, de anno 1311. constat, ut supra dicebam. Quandocunque autem fuerint creati, nihil refert, creatos esse apparere. Et quis dubitet, illos successisse in omnimodam jurisditionem, quam Judices Agrestes olim exercuerant, excepto uno casu, quem supra retuli: una enim exceptio duntaxat memoratur. Et si apud Gravionem non fuerit omnimoda jurisdictio, ut videor satis probare, cedo, apud quos fuisset? Si Scabini habuerint, utique habuerunt in omnes incolas, qui ibi habitabant, cujuscunque nominis, ordinis vel conditionis, ut, fatente Curia, habent omnes Hollandiæ Urbes, Oppida, Pagi in suos incolas, nisi sit, qui exemptionem probet.

Ex his consequens est, quod & Magistratus Haganus contendit (13), etiam si Curiae jurisdictio sua esset prior & antiquior, non tamen fuisse omnimodam, cum ipsius Gravionis non fuerit omnimoda, nec aliam vel potiore habuerit Curia, quam ipse Gravio. Sed operæ pretium erit de prerogativa temporis, quod ad jurisditionem Curiae, & Magistratus, accuratius despicere. Cum Curiam appello, intelligo Curiam, quæ Hagæ adhuc sedet, & perpetuo sedet ab ipsa institutione, nisi, ut modo dicebam, ob morus civiles ad breve tempus secesserit, at non intelligo Consiliarios Gravionis, siue Curiam illam ambulatoriam, quæ semper Gravionem comitata est, quocunque proficisceretur. Intelligo Curiam, cujus Senatores ipsi sententiam dicebant, ex plurium suffragiis, non eam, quæ, a Gravione consultata, cum consiliis suis, instruebat, quæque adeo nonungebatur nisi officio Adessorum. Prioris sedes perpetua sedes fuit Haga, posterioris solus locus, in quo Princeps hærebat. Quam vero Principes Hollandi & bellis exteris, propter ditones, quam alibi habebant, & bellis intestinis, propter factiones exortas, non diu uno loco morari possent, nec, gravioribus negotiis occupati, tantum, quam antea, vacare litibus definiendis, idque cum maxime obtineret in Philippo Burgundo, is ad Curiam instituendam, cujus in Hollandia perpetua sedes esset, animum applicuit, & sic nata est Curia Hollandiæ, cujus jurisditione adhuc utimur. Hæc de causis appellationum judicavit, & de aliis quibusdam, sed de quibus non satis constat, cum Philippus spatiis exclusus iniquis, Formam huic Curiae non

præ-

præscripserit. Sic Hollandis suis subvenit, ne necesse esset ipsum, peregre absentem, quærere, & magnis suis sumptibus adire. Fecit hoc eo animo, quo postea Supremum Senatum Mechliniæ instituit, ad quem ex Hollandia & aliis Provinciis ulterior esset provocatio.

Quod dixi de Philippo Burgundo, qui Curiam Hollandiæ instituisse, etiam alia occasione mihi excidit, nempe *lib. 1. quest. jur. publ. cap. 13.* ubi rotunde pronuntiavi, *plena fide* hoc constare. Ægre id tulit quidam, qui Curiam partes sequebatur, & M. S. scripto quodam, cum amicis communicato, & mihi deinceps tradito, rogat, unde mihi illa scientia & plena fides? Nolim respondere, eam esse famam communem, ab Antecessoribus nostris ad nos propagatam, Philippum Burgundum deum instituisse Curiam Hollandiæ, quamvis in anno variant Auctores; sunt (14), qui assignant annum 1428. alii (15) assignant annum 1429. alii (16) annum 1434. Nolim, inquam, urgere hanc famam communem, & nolim addere, quod nec ipsa Curia diffiretur, nullas sententias, nulla alia illius Curiam monumenta vel acta exstare ante annum 1428. scio enim hæc plenam fidem non facere, sed id, quod dixi, didici ex epistola, quam ipse Philippus Burgundus ad Magistratum Haganum dedit 6. Oct. 1428. (17) in qua ait, *laten weten onsen Scout en Gerechte van de Hage, hoe onsen getrouwen Raede, BY ONS*

GESTELT ter saaken aanroevende die Landen van Holland, van Zeeland, en van Vriesland, getoont en te kennen gegeven is &c. ubi, de proprio facto locutus, ait, se Curiam instituisse; sed id, quod dixi, porro didici ex præfatione Formæ, quam Carolus Burgundus Philippi Filius, ex mandato Patris, tunc adhuc vivi, huic Curiam præscripsit 4. Sept. 1462. nam hanc formam, jam absolutam, mittit, ut habet præfatio, Gubernatori & Senatoribus Curiam, Hagæ sedentis, & in Hollandia Zelandique a Patre suo instituta, verba ipsa sunt: *Aan onsen lieve en beminde den Stadhouder en Luyden van der Camere van de Rade, residentie houdende in den Hage, geordineert by myn genadige Heer en Vader in syne Landen van Holland, Zeeland en Vriesland.* Vides ad eam Curiam verba fieri, quæ Hagæ sedebat, & a Patre suo instituta erat, nam *Ordineeren* ibi est *instituire*, *creare*, neque enim ad Formam, quam Pater non dederat, ea verba referri possunt. Exstat etiam constitutio Mariæ Burgundæ 26. Mart. 1476. (18) qua Curiam illam nonnihil emendavit, & in cujus præfatione ait, Avum & Patrem suum, id est, Philippum & Carolum Burgundos Hagæ Comitibus habuisse illam Curiam, quam tunc emendabat. *Alzo*, inquit, *by voorleden tyden onse welgemeinde Heer en Vader en Oud-Vader zalr. gedaptenisse, als Graven van Holland, Zeeland en Vriesland, onder*

(14) Van Leuwen *Batavia illustr. part. 1. cap. 13. p. 1469.* & Gravel. *Reger. in Holl. cap. 27.*

(15) Magistratus Haganus passim in *libellis suis contra Curiam*; adde van Zurek in *Notis ad Cod. Batav.* verbo *Hof. n. 1.*

(16) *Begin. Verdrag en einde der vrye en gewante Erfgravelijck bediening cap. 20.*

in pr.

(17) De Riemer *Beschryv. van 's Hage part. 2. in append. p. 310.*

(18) *Plac. III. 5. 1. 3.* Sed ubi male legitur annus 1466. ut ex ipsa Constitutione liquet, & 1476. etiam legitur in *de Handvesten der Graven van Holland. n. 4.*

onder andere saken gebad hebben biunen hare Landen voorschr. eenen Stedebouder en Raad-kamer, met sekere andere Dienaren en Officieren, residierende in den Hage &c. Cur de Patre & Avo verba facit, non etiam de aliis Gravionibus? Non aliam novi causam, quam quod fermo sit de Curia, quæ Hagæ sedebat, & quam anteriores Graviones non ibi perpetuo habuerant.

Atque hæc, & alia, quæ mox addam, mihi videntur plenam fidem facere, nam quod Auctor illius MScripti, ad cujus aures nonnihil ex his, quas dixi, probationibus pervenerat, splendidi mendacii arguit Carolum & Mariam, id ut ipse faciam, religio mea non patitur. Versamur in re facti, & quod Carolus dixit anno 1462. dixit eo tempore, quo plurimi homines vivebant, memores anni 1428. atque ita memores ejus institutionis, & quis credat Carolum, quamquam audacem, ejus audaciæ fuisse, ut se publico ludibrio exponeret?

Memorantur tamen in illo MS. & alibi nonnullæ rationes, quæ in contrarium moventur, sed, si alios, me certe non moverint. Urget MS. ante Philippum Burgundum jam notos fuisse Consiliarios Gravionum, *Raadsluiden* vel *Raden*, sed ei jam responsum est. Ad do duntaxat, ex ipso § 90. Form. Curia Holl. 1462. aperte constare, alios fuisse Senatores ejus Curia, alios vero Consiliarios Principis, nam in causis arduis, quæ ibi recensentur, Senatores ejus Curia jubentur sibi adsciscere Consiliarios Principis, *die andere*

Raadsluyden van mynen Here en Vader, si qui in Hollandia sint, ut simul deliberent & decernant. Alibi memoratur, (19) Albertum Bavarum anno 1357. Hagæ instituisse Nosocomium in gratiam Subditorum Aula vel Curia, *voor de Hovelingen en andere tot Armoede geraakt zynde Supposten*, & inde constare, quam pro his curam habuerint antiqui Graviones. Nescio, cur non potius inde effecerit Curia, ut effecit alius, (20) se utique anno 1428. priorem & antiquiorem exstitisse. Si diploma instituti Nosocomii exstaret (sed id frustra quæsi, ubi inveniri debebat) ex eo forte sciri posset, an non duntaxat institutum fuisset in gratiam eorum, qui Aulam frequentabant, quin si vel Curia meminisset, nemo ignorat Curiam Latine, & Belgice *het Hof*, accipi & pro Aula, & pro loco, in quo jus redditur. Dubia quoque sunt verba Auctoris (21) neque enim iis utitur, quibus utitur Curia, sed ait *voor Supposten en Dienaren van den Hove*, quod etiam de folis Aulicis licet intelligere. Ad hæc non nego, ante Philippum Burgundum etiam fuisse Curiam, quæ cum Gravione jus dixit, nam ejusmodi Curia meminit Machteldis in diplomate anni 1466. de quo supra dicebam, sed hanc Curiam distinguo, ut omnino distinguenda est ab ea Curia, quæ sine Gravione postea jus dixit, & Hagæ perpetuum commemorata est. Anno 1711. prodiit libellus, (22) cujus Auctor Anonymus Curia sententiam de priore & antiquiore sui institutione fulcit duobus argumētis,

(19) *Ampel Berigt* p. 12.

(20) Van der Schelling ad van Zurk Cod. Bavar. verbo Hof § 1.

(21) *Bor Oefpr. der Nederl. Beroerten*

lib. 9. fol. 141. vers. Col. 2.

(22) Inscriptio libelli est, *Brief, behelzende twee preuven, dat het Hof van Holland voor den Jare 1429. is opgerecht.*

ris, altero, quod Graviones e Gente Bavarica, qui Hollandiæ præfuerant ante Graviones e Gente Burgundica, in subscriptione diplomatum & privilegiorum sæpe dixerint, eo die & eo anno, *stilo vel secundum stilum*, vel *secundum cursum Curie*, vel *Curie nostræ*, vel *Curie Hollandiæ*, altero, quod antiquiores Graviones ante Burgundos, in questionibus juris definiendis sæpe adhibuerint Consiliarios, quos appellarunt *Consiliarios Hollandiæ*, & qui cum hodierna Curia essent iidem. Sed, quod ad primum, si per Curiam intelligas Curiam Zayd-Hollandiæ, quæ antiquior fuit Curia Hollandiæ, vel si per Curiam intelligas Aulam Principis, ut potes, nihil ponderis est in eo argumento, nec etiam est, si per Curiam intelligas Concilium, quod constabat, ex Adlesforibus juris, & *Hollandicum* dici poterat, quia Graviones e Gente Bavarica fere in Hollandia sunt morati, & ideo præcipue Hollandos consiliis suis interesse voluerunt. Tantundem dico de secundo argumento, Consiliarios utique adhibuerunt Graviones, non tantum in rebus publicis, sed & privatis, in quibus jus suum cuique erat tribuendum, & adhibuerunt non tantum Hollandos, sed & alios, etiam in causis Hollandicis, ut apparet ex duobus exemplis, quæ Auctor ejus libelli ipse suggerit p. 37. ad 44. Hannonii nempe Consilarii etiam ibi sunt adhibiti in causis Hollandicis, forte tamen in his soli aliquando Hollandi consulti, & inde formula, *by onsen Rade van Holland*. Sed quicquid sit, aliam fuisse hanc Curiam, & aliam, quam Philippus Burgundus instituit, inde manifestum est, quod prior Curia ipsa sine consensu Gravionis, non ju-

dicaverit, sed Gravius ex ejus consilio, & sic est in duobus, quorum hic meminimus, exemplis, & quod prior Curia certam sedem non habuerit. Quod utrumque aliter obtinuit in Curia posteriore, & quamvis ejus posterioris instituti expressum diploma non extet, habemus tamen, quod æquipollet, nam in Conventionione inter Jacobam Bavaram & Philippum Burgundum 3. Jul. 1428. (23) Jacoba Philippum, qua Ruardum, præficit Hollandiæ & Zelandiæ § 3. & Philippus § 6. promittit, *dat by sal ordonneren en stellen negen personen, omme te verstaen de saken, roerende den Lande van Holland, van Zeeland en van Vriesland*. Quod procul dubio fecit, & inde origo Curie posterioris, quæ nunc exstat. Promittit igitur, se instituturum Curiam, quæ antea non erat, & utitur verbis *ordonneren en stellen*, quibus etiam usi sunt Philippus & Carolus Burgundi, cum ille ait, *by ons gesteld*, & hic, Curiam a Patre suo institutam esse, *geordineert*. Nec ullum est Concilium, ad quod ea verba referri possint, quam ad Curiam Hollandiæ, & eo etiam retulit Auctor libelli, qui, ut supra dicebam, editus est anno 1711. pag. m. 33. & 34. Hæc Curia procul dubio nova fuit, & longe recentior Scabinis Haganis, & longe alia, quam antiqua Gravionis, ad quam Auctor ille provocat. Qui Curie institutioni assignant annum 1428. forte assignant ex ea conventionione, atque si Philippus mox præstitisset quod promiserat. Qui assignant annum 1429. forte cum anno sequenti id demum præstitisset rari sunt. Et qui assignant annum 1434. ideo forte assignant, quod eo anno Philippus demum sumserit Gravi-

vionis titulum, oblixi, quod ante sexennium Philippus Ruard titulo, omnia eadem auctoritate egerit, qua postea Gravio. Forte & annum 1434. affignant, quod tunc, neque antea, primus Senator Curia commemoratur (24). Novem, ut dixi, Senatores constituit, sed repullulantem Senatorum numerum rursus ad novem reduxit Carolus Burgundus in § 1. Form. 1462.

Si recte disputavi, Curiam illam sedentariam duntaxat cepisse anno 1428. aperte constat, Magistratus Hagani jurisdictionem antiquiorem esse, cum utique anno 1311. ut supra dicebam, jam memorentur Scabini Hagani. Ex quo efficitur, illos judicasse de omnibus, qui Hagæ habitabant, antequam ibi ulla esset Curia, postea sedentaria jurisdictione, quin, si me audias, neque ulla Curia, olim ambulatoria, fuit jurisdictione, sed solius Gravionis, ex consilio ejus Curia, quin nec ipsius Gravionis, nisi in causis appellationis, & aliis forte majoris momenti, absit, ut omnem minorum Judicum jurisdictionem, tam Hagæ, quam alibi, subegerint. Ex his decerne de tertio illo genere hominum, quod Curia jurisdictioni suæ subjecit, (25) & de quo nihil cautum est in utraque Curia Forma, cum tamen § 94. prioris, & § 8. posterioris Formæ diligenter exponant, quibus de causis & personis Curia statim cognoscere possit.

Postquam hæc scripseram, prodiit libellus Anonymi, lingua Belgarum vernacula conscriptus, & anno 1740. Delphis editus hoc titulo: *Het Hoge Ge-regts-Hof van Holland, mitsgaders Brabynk. T.IV.*

band en Vlaanderen, den Huyze van Bourgondien toegekeent. Quamvis autem non omnia, quæ in eo libello dista & scripta sunt mea facere velim, negari tamen nequit, si verum amamus, Auctorem multa ibi egregie dixisse & scripsisse ad refutandam Curia sedentaria præposteram antiquitatem, quin & usum fuisse nonnullis rationibus, quibus & ipse supra in eandem sententiam usus sum. Sed quia & alias rationes dedi, & omnia simul compendio exhibui, nolui, quicquam delere. Ille Auctor præcise non definit annum institutionis a Philippo Burgundo Curia, sed tamen refert ad id tempus, quo Philippus, qua Ruardus, Hollandia & Zelandia præfuit, cum ejus mentio jam esset anno 1433. (26). Ego, ut supra vides, defini vi annu 1428. ratus, quod Philippus Jacobæ promisit in transactione 3. Jul. 1428. se nempe constituturum esse Novem-viros, qui Hollandiam & Zelandiam regerent, de instituenda Curia esse intelligendum, & id, quod promiserat, jam implevisse 6. Oct. ejusdem anni, nam, ut dixi, etiam tunc exstat aperta mentio ejus Curia. Scio, auctorem ejus libelli, quod de Novem-viris legitur in illa transactione, referre ad Rationales, qui inter Jacobam & Philippum statuerent de multis, & aliis Hollandia redditibus, utrimque dividendis, & eorum officio etiam hoc fuisse comprehensum, palam expressum est § 6. *d. transactionis*. Sed eo solo eorum officium fuisse absolutum, non patitur, ut dicamus, oratio generalis, quæ præcedit, *negen personen, omme te verstaan de Saken, roerende den*

C

Lan-

(24) Gouthoeven in *append. ad Chron. Holl.* p. 104.

(25) Passim in *het Ampel Berigt, en in*

de Concept. Instructie van 1670. p. 13.

(26) Vide *eum libellum* p. 119.

Lande van Holland, van Zeeland en van Vriesland, qua ipsa locutione de Curia, jam instituta, uritur Philippus Burgundus in epistola ad Magistratum Haganum 6. Oct. 1428, cujus verba supra recitavi. Atque ea vel non absumilis locutio, cum de Curia sermo est, aliquamdiu duravit. (27) Quin ipse Auctor anonymus ejus, quem dixi, libelli varia loca profert, in quibus ea Curia appellatur *de Rade van Bourgon-dien, gecommiteert ter saken van Holland*, vel simpliciter *den Rade gecommiteert ter saken van den Lande van Holland*, (28) & quæ similes sunt formulæ, de sola Curia Hollandiæ usurpatæ, & quæ omnes me movent, ut de ea ipsa Curia intelligam, quod exstat in illa transactione inter Jacobam Bavaram & Philippum Burgundum, etiam ideo, quod nemo sit, qui ignorat, Curiam Hollandiæ olim etiam tractasse res politicas, unde ab initio latior fuit ejus Curia appellatio. Utur igitur inter me & Auctorem ejus libelli non conveniat in definiendo anno institutæ Curia, inprimis tamen laudo, quod eam institutionem ad Philippum Burgundum referat, & plurima etiam in hanc rem extulerit, quæ industriam meam fugerunt, & quod argumentum *de Stilo Curia*, & alia, longius adhuc arcessita, diligenter refutaverit.

C A P U T III.

Quid Senatus Supremus vario tempore judicaverit de Foro eorum, qui Hagæ habitant, neque Nobiles, neque Forenses Curia sunt, neque etiam ex opificiis sese exhibent.

Ad varias res, a Supremo Senatu judicatas de eodem argumento. Quum Judæus quidam Magnas, qui rerum suarum sedem Hagæ collocaverat, ad Scabinos Haganos esset in jus vocatus, Curia pœnali judicio litem illam abolevit, & causam apud se agitari jussit 12. Jul. 1696. Sed quum Magistratus Haganus appellasset ad Senatum Supremum, rescissa est 21. Nov. 1696. illa Curia sententia, & revocata interdictio (1).

Sed malo referre res, quibus judicandis ipse interfui, ut simul referam, quid Senarum in quaque causa moverit. Huic, quam dixi, Supremi Senatus sententiæ forte objicies aliam ejusdem Senatus, laram 19. Jan. 1708. nam cum Uxor militis absentis Judæum quemdam Magnatem ad Curiam vocasset, & ille ibi exciperet de foro non competenti, remitti se postulans ad Judices Haganos, Curia 30 Mart. 1707. exceptionem rejecit, & ego, mecumque alius Senator, qui ad Rotulam sedebamus, Curia sententiam probavimus, & cum ad integrum Senatum esset provocatum, etiam Senatus probavit d. 19. Jan. 1708. (2) Sed noli id objicere, quia Senatus putavit, in ipso quidem

Judæo

(27) Vide de Riemer *Beschr. van's Hagæ part. 2. p. 312. 313. 315. & 320.*

(28) Vide *eum libellum* p. 121. 123. 127. & 128.

(1) Exstat sententia Senatus post secundum libellum Curia p. 418.

(2) *Observat. Tumult. rerum judic. tom. 2. n. 365.*

Judæo nihil esse præcipuum, quo ad Curiam vocari possit, sed quia agebatur de causa minoris. Judæus scilicet Hagæ Comititis puerulum militis, in publico ludentem, carruca pensili, quæ vehabatur, obruerat, & mater eo nomine agebat ad certam pecuniæ summam, ex arbitrio Judicis solvendam pro vulneribus & cicatricibus inflictis, pro toleratis doloribus, & pro sumtibus in curationem adhibitis. Et agebat ex privilegio minorum in § 8. *Form. Cur. Holl.* 1531. nam ex eo § Curia cognoscit *van saken onbejaarde kinderen aangaande*, atque illi minores ibi distinguuntur a pupillis, ne forte eosdem putes. Apæge igitur illam objectionem.

Sæpe solet Senatus de plano judicare de foro eorum, quorum bona vel hereditates solvendo non sunt, nam ex § 23. *Form. Senat. Supr.* solus quidem Senatus Supremus, vice sacra, largitur diplomata cessionis & inventarii, sed hæc nihil quicquam valent, nisi probentur apud Magistratum, ubi habitant, qui bonis cedunt, vel quorum hereditates suspectæ sunt § 5. & 6. *Ampliatæ Form. Curia Holl.* 21. Dec. 1579. Unde plus semel quæsitum est de tertio illo genere hominum, qui Hagæ *verloren* vivunt vel moriuntur. Cum Titius, qui dicebatur fuisse Nobilis Gallicus & olim apud Ordines Generales militaverat, deinde, qua emeritus, Hagæ vixerat & decesserat, relicta hereditate suspecta, ejus heredes Senarum adeunt & implorant diploma Inventarii, probandum apud Curiam, *met commitmentus aan 't Hof*. Deliberatum est, an non diploma probari oporteret apud

Scabinos Haganos? Et ita plerisque Senatoribus visum est 5. Maj. 1722. (3) quia, si vel Nobilis fuisset Titius (de quo tamen non constabat) peregrina Nobilitas hic non utitur privilegio fori, ut probabam supra cap. 1. & quia milites, qua milites, in causa civili non eximuntur foro domicilii, nisi aliud pactum vel statutum sit, ut jure novissimo est in quibusdam causis, sed quæ huc non pertinent. Nihil igitur proponebatur, ex quo Titius vivus forum Curia sortiri poterat. Verum equidem erat, Titium, dum vixerat, Hagæ non exercuisse artes Mechanicas, sed qui ejusmodi artes non exercent, ad jurisdictionem Curia pertineret, Curia quidem placuit, sed Senatui semper displicuit. Quare d. 5. Maj. 1722. concessum quidem est diploma inventarii, sed probandum apud Judices Haganos.

Mævia, quæ Hagæ Comititis ludis scenicis operam dabat, mandato Curia a Creditoribus suis arrestata, implorat diploma cessionis, probandum apud Curiam, sed Senatus id largitur, probandum apud Judices Haganos. Curia 14. Apr. 1723. per Graphiarium suum apud Senatum conquesta est de probatione, ad Haganos remissa, quia Mævia Hagæ non exercebat artes Mechanicas, & quia detinebatur ex arresto Curia. Prior ratio ob ea, quæ dixi, nihil Senatum movit, sed nec posterior, quia locus arresti nihil valet in hoc argumento, sed solus locus domicilii & jurisdictionis, quemadmodum & Ordines Hollandiæ decreverunt 23. Sept. 1688. (4) Et visum est Senatui, hanc sæminam pertinere ad jurisdictionem Magi-

C 2 Atræ

(3) *Observat. Tumult. rer. judicat. tom. 8. num. 1844.*

(4) *Plac. IV. 4. 1. p. 463.*

stratus Hagani, idque Curia Hollandiæ significatum est 15. Apr. 1723. (5).

Sed ei, quod dixi de Judæis, Hagæ habitantibus, & de non attendendo loco arresti, adversa fronte putabis adversari, quod Judæus quidam, ob metum fugæ ex Curia arresto detentus, Senatum Supremum adiverit mense Aprilis 1721. & imploraverit diploma cessionis, probandum apud Curiam, ad cuius jurisdictionem se ajebat pertinere, & quod Senatus 23. Apr. 1721. (6) id diploma concesserit & ad Curiam remiserit. Sed animadvertendum est, Judæum illum fuisse vagabundum, neque adeo ullum fuisse Magistratum, ad cuius forum pertineret, & priusquam illud diploma obtineret, ei a Senatu fuisse imperatum, libello suo infereret, nullibi se fixum domicilium habere, & non nisi correcto in hunc modum libello diploma cessionis impetrasse, Curiam autem Provinciale etiam vagabundorum esse Judicem, nemo unus Magistratus vel negat, vel invidet.

Sempronius, qui Signifer erat in Legione, quæ excubias agebat Namurci, cuiusque mater, nunc vidua, nupta fuerat Senatori Curia Hollandiæ, pecuniam quamdam debebat Gajo. Gajus, ut suum consequeretur, per Magistratum Haganum bona nonnulla Sempronii arresto includit, eumque, ut solveret, in jure convenit, apud eundem Magistratum. Sempronius excipit de foro non competenti, & partes remitti postulat ad Curiam, Judices Hagani eam exceptionem rejiciunt cum expensis 21. Jul. 1728. *ordonnerende de gede*, ut perperam addunt, *ten twee finen te antwoorden*, ideo autem perperam, quia,

ut dixi, exceptionem jam rejecerant, quo casu simpliciter respondendum erat ad libellum, non vero *ten twee finen*, ut Pragmaticorum pueri norunt. Cum appellatum esset ad Curiam, duo Senatores ad Rotulam delegati 25. Jan. 1729. sententiam Haganam rescindunt, exceptionem admittunt, & Gajum condemnant in expensas utriusque judicii, eamque sententiam in *reauditione*, quam vocant, integra Curia probavit 16. Mart. 1729. Gajus appellat ad Senatum Supremum, & ibi quaesitum est, utra sententia esset præferenda. Sempronius excipiens Curia jurisdictionem defendebat, quod ante plurimos annos ejus Pater albo Advocatorum apud Curiam esset inscriptus. Et sic erat, sed postea ille ipse Pater, translato Amsterdamum domicilio, ibi aliquamdiu habitaverat, primum officio aliquo, deinde fato suo ibi functus. Addebatur Sempronius, matrem suam deinde fuisse nuptam Senatori Curia Hollandiæ, & per has nuptias se transiisse in eam Senatoris familiam: nec, quominus id verum fuerit, quicquam intercessit Senatus, sed, Senatore illo defuncto, vidua Hagam reliquit, & alio habitatum concessit. Postea quidem cubacula aliquot Hagæ conduxerat, ut negotiorum causa Hagam excurrens in ea se suosque reciperet, sed non solverat ulla onera, quæ, qui Hagæ habitant, solent & debentolvere, si animus est ibi domicilium constituere. Quin nec probabat Sempronius, se fuisse partem familiæ Maternæ, nam ecce major erat ætate, Signifer electus, & adscriptus Legioni, quæ excubabat Namurci. Unde intelligendus erat ibi habitare, nisi de duplici domicilio

(5) *Observat. Tumult. rer. judic. tom. 8. num. 1918.*

(6) *Observ. Tumult. tom. 7. num. 1732.*

cilio constaret, quod non constabat. Cum ea ratio Sempronio non prodesset, rursus aliam addebat, in causis nempe civilibus Curiae jurisdictionem esse in Milites, & ea sententia Merula (7) prævit, adducto quoque in hanc rem Ordinum Generalium edicto 29. Apr. 1589. (8) & sequutus est Groenewegen (9) ex eodem edicto, quod tamen perperam Ordinibus Hollandiæ tribuit, sed & alia multa ibi perperam effutivit de foro Militum, de quo deinceps constitui separatim agere. Interea noli putare, quod illi putant, de causis pecuniariis Militum, ubique degentium, Curiae jurisdictionem esse, idque probari eo edicto. Id edictum permittit omnibus Judicibus, qui gladii potestatem habent, atque ita & utrique Curiae, punire non omnia, at quædam duntaxat delicta militaria, quæ ibi recensentur, nihil vero quicquam ibi est de causa civili vel ordinario Militum foro. Nec aliud mihi videtur id edictum, quam temporale, nec etiam aliam jurisdictionem in Milites sibi unquam arrogavit, quam si Hagæ habitaverint, (10) & quum nihil quicquam esset, quo Signifer probaret, se Hagæ habitare, etiam nihil proderat ea defensio. Senatus igitur Supremus Haganam sententiam prætulit, quia ille Magistratus Militum, aliorumque bona recte arresto includit ad reos suæ jurisdictioni subijciendos, sed quia, ut modo dicebam, erravit in ordine judiciario, Senatus, rescissa utraque sententia, de novo jus dixit 28. Mart. 1730. (11) &

exceptionem, a Sempronio propositam, simpliciter rejecit.

Quum Hagæ Comitatus decessisset Amanuensis quidam Graphiarii apud Ordines Generales (12), Exsequior testamenti, suspectam habens defuncti hereditatem, a Senatu imploravit Diploma inventarii, probandum apud Curiam, sed quæsitum est, an non probari deberet apud Judices Haganos? Res ex eo pendet, an Curiae, an Magistratus Hagani jurisdictio sit in eos, qui tertium illud genus hominum constituunt, neque adeo vel Subditi Curiae sunt, neque ex officiiis vivuat? Et secundum ea, quæ supra exposui, Senatui visum est, omnes, qui Hagæ habitant, ad jurisdictionem Magistratus Hagani pertinere, si non Curia probaverit, suæ jurisdictioni esse subditos. Jussit igitur Senatus 11. Jul. 1737. (13) ut diploma probaretur apud Judices Haganos, & ea occasione, excussis Senatus Supremi Actis compertum est, simile diploma 12. Jun. 1708. ad Haganos fuisse transmissum, quum decessisset Amanuensis, qui eo ipso officio functus erat.

Sed, inquires, quo hæc pertinent? An ut sciamus, ea sententia usum fuisse Senatum Supremum? Atqui Curia utitur contraria sententia, & suum cuique judicium. Probe novi, sed ex his discas, quam inutile sit, quod Curia in grandi Epistola ad Ordines 15. Apr. 1707. rotiens inculcat, suam esse oportere jurisdictionem de controversiis inter se & Magistratum exortis, nam si id largiamur, quod tamen largiendum non

(7) *Præf. civil. lib. 4. tit. 40. c. 3. n. 5.*

(8) *Plac. II. 4. 6. 1. 3.*

(9) *De legib. abrog. ad l. 6. C. de jurisdiction. omn. judic.*

(10) *Concept-Instructie 1670. p. 13.*

(11) *Observ. Tum. tom. 11. num. 2576.*

(12) *Een Clercq in de Griffie van haar Hoog Mogende.*

(13) *Observ. Tumult. tom. 13. num. 3032.*

non est, non alius ejus rei esset exitus, quam ut Curia sententiam diceret, quam, ex appellatione, Senatus mox rescinderet, ut in causa Judæi, quam commemoravi initio *hujus cap.* Superest, scio, revisio, sed usus docet, quam plerumque frustra sint, qui ea spe se lætant.

C A P U T IV.

*Nonnulla de Foro Minorum, Viduarum
& Miserabilium apud Hollandos.*

Sunt nonnulli, qui ex privilegio forum sortiuntur. Apud Romanos viduæ, pupilli, alique miserabiles, si contra adversarios suos agere constituissent, poterant ipsum Imperatorem adire, ut is de eorum causis cognosceret; *l. un. C. quando Imperator inter pupillos vel viduas vel alias miserabiles personas cognoscat*. Sed diu est, ex quo Principes, qui nunc sunt, gravioribus, ut putant, negotiis occupati, ipsi jus non dicunt, sed causas omnes ad Judices, sive majores, sive minores remittunt. Quum autem ejus privilegii, quod ex jure Romano descendit, & tantum non ubique in Europa receptum est, una ratio sit, ut viduæ, pupilli, alique miserabiles sumtibus litium, & appellationum molestiis liberentur, recte observavit Huberus *præf. ad tit. ff. de judic. num. 60.* quod de Imperatore dixit *d. l. un.* hodie de Supremis Curii esse intelligendum. Sed an in Hollandia ita quoque obtinet? Nihil quidem de foro viduarum & pupillorum expressum est in § 94. Formulæ, quam Carolus Burgundus Curie præscripsit 1462. sed in ea, quam Carolus V.

1531. constitutum est § 8. viduas, pupillos & alios miserabiles eam Curiam statim adire posse; posse, inquam, non debere, unde non aliam, quam concurrentem jurisdictionem sibi recte tribuit Curia (1). Sed, inquires, ea Curia non est Suprema in Hollandia, atque ita earum personarum causæ non judicantur a Judice Supremo, ut alibi Gentium obtinet, atque ita etiam non liberantur a sumtibus & molestiis appellationum. Sed cogita, quum id constitueret Carolus anno 1531. eam Curiam tunc fuisse Supremum in Hollandia tribunal, & multa alia egisse, quæ non agunt, nisi illi Judices, qui vice sacra judicant. In ipsa Hollandia deinde anno 1582. institutus quidem est Supremus Senatus, & ratio, sana, inquam, ratio causas miserabilium tunc quidem ad eum Senatum transtulisset, sed nulla mutatio facta est, ut tamen debebat, & factam est restitutionibus in integrum, & in largiendis diplomatis inventarii & cessionis, quæ ante institutum Supremum Senatum largita est Curia, sed postea solus largitus est Senatus ex § 23. Formulæ ult. Maj. 1582. Receptum ubique morem redolet § 7. LL. quas Joannes Hannonius Zuyd-Hollandis dedit (2), qui causas pupillorum judicari præcipit *ter Hooger Vyerfchare*, quique ipse § fere totidem verbis repetitus est § 12. Consuetud. Zuyd-Holl. anni 1571. (3). Sed citius Herculi clavam extorseris, quam Curie jurisdictionem, qua ultra duo secula, sine ulla ullius contradictione, usa est, & auctoritas Ordinum in contrarium speranda potius, quam expectanda est.

Frequens autem Interpretum Senatus est,

(1) *Concept-Instructie* 1670. p. 11.

(2) Oudenhoven *Zuyd Holland.* p. 466.

(3) *Idem eod. libro* p. 532.

est, quousque, quod ad forum, *viduarum & pupillorum* appellatio porrigenda sit, & qui, in hoc argumento, pro *miserabilibus* sint habendi. Si his deliberationibus interesse velis, adi Covarruviam *pract. quæst. cap. 6. & 7.* Andream Gail *lib. 1. pract. observ. cap. 1. num. 40. 41. 42. 43. & 44.* Hilligerum *Donello enucl. lib. 17. cap. 20. B. Joannem Sande lib. 1. decis. Fris. defin. 2.* Ulricum Huberum *prælect. ad tit. ff. de judic. num. 60-66.* & quos illi magno numero ad partes vocant. Ego nolum de omnibus, quæ illi tractant, in consilium ire & iudex sedere, sed pauca nonnulla duntaxat delibabo, quæ ad forum Hollandicum magis pertinent.

Disputant, an privilegium fori, quod pupillis datum est, etiam porrigi possit ad minores, sed de eo, quod ad jus Hollandicum, disputari non debebat. Scio, quid inter pupillos & minores intersit. Scio privilegia de personis ad personas extendere non oportere, quamvis in utrisque eadem sit ratio, sed lingua Belgarum vernacula *Weesen* dicuntur, quicumque, amissis parentibus, nondum majores facti sunt. Ad hæc Curia Hollandiæ ex § 8. Formæ suæ 1531. judicat *van saken, onbejaarde Kinderen, Weduwen en Weesen, ofte andere misereabe personen aangaande*, atque ita *onbejaarde Kinderen* distinguit a *tois Weesen*, & utriusque idem fori privilegium tribuit, amputata sic omni ratione dubitandi.

Quin ex iisdem verbis amputata est quæstio, magnis alloquin animis agitata, an pupilli vel minores, quorum parentes sunt superstitēs, vel certe pater, eo fori privilegio uti possint? Si consideres verbum *Weesen*, largior, eorum

appellatione, qui parentes habent, vel patrem solum, nequaquam esse intelligendos, si enim matrem amiserint, non animadverto, quo minus defenderentur vel opprimerentur magis. Sed præter *Weesen* enumerat quoque *onbejaarde Kinderen*, hoc est eos, quorum parentes vivunt. Ut sensus sit, quoscunque minores uti eo privilegio, sive eorum parentes sunt superstitēs, sive defuncti. Unde apparet id privilegium esse datum minori ætati, qua tali, neque adeo recte derivari ex eo, quod in pupillis non sit pater defensor, nam si is non sit, superest tutor defensor, & quisquis sit, privilegium, minori ætati datum, semper competit, etiamsi vel sexcenti adefsent idonei defensores.

Ex his alia occasione effeci *capite proximo vers. sed malo*, etiamsi uterque parens superesset, matrem, absente marito, recte apud Curiam egisse de causa filii minoris, & in judicio contradictorio sic recte judicasse utramque Curiam. Et sic quoque Curia Hollandiæ 19. Januar. 1677. (4) censuit, patrem tutorem nomine liberorum, qui matrem amiserant, adversarium recte ad Curiam vocare. Sed nihil interest, matrem amiserint, nec ne, cum nihilominus fuerint *onbejaarde Kinderen*. Sed nescio, quemadmodum cum his Curia sententiis componi possit alia ejusdem Curia in hoc facto: Liberi, qui & patrem & matrem habebant, ab extraneo bona acceperant, quibus etiam extranei tutores erant dati. Inter ea bona, erat actio, ex qua tutores apud Curiam conveniunt debitores minorum. Hi excipiunt, non esse pupillos, quorum nomine agebatur, eorum enim parentes vivere, & secundum hæc Curia exceptio.

ptionem admittit 13. Oct. 1656. (5). Sed non est novum, eam eandemque Curiam in eadem specie aliter atque aliter judicare.

Disputant, an quod de viduabus dicitur, porrigendum est ad puellas in-nuptas, quæ jam sui juris sunt? Hic autem, si unquam, scinditur incertum studia in contraria vulgus, sed scindi non debebat, nam quicquid ex privilegio personæ est, ad aliam personam extendere religio mea non patitur, nequidem cum in alia persona ratio esset æque idonea, Principis est extendere privilegia, non Jcti vel Judicis. Extensio tamen ex usu fori fere recepta est, & sic de foro Hollandico testantur decem latioris famæ Forenses Curix 6. Maj. 1679. (6). Sed cum vetula quædam monialis depositarium suum, depositum restituere tergiversantem, ad Curiam vocari petiisset, Curix Auditores 22. Maj. 1679. supplicationi transcripserunt NIHIL HIC (7). Sed alios forte non moverit consensus Forensium, cui-libet fere venalis, nec alios illud Rescriptum, profectum forte ex Catholicorum odio, & quidem tanto, ut rem saltem causæ cognitioni non commiserint. Sed quicquid sit, verior est sententia, extensionem non esse admittendam, & sunt Hollandi, qui ita quoque sapiunt (8), sed tamen addunt, recte famulam dominum suum ad Curiam vocare, atque eam, quæ ex stupro infantem peperit, idque multis Senatus præjudiciis esse definitum. Ipse vero non aliter id amiserim, quam si, quæ ita agunt, personæ miserabiles sunt,

minime autem ex causa potestati privilegi. Si inoperta sui juris puella, quæ alioquin satis beata est, pro se duntaxat agat ad prærium occisæ virginitatis, & sumtus puerperii, infante forte defuncto, repellerem, siapud Curiam ageret, sed admitterem, ex continentia causæ, si simul agat ad alimenta, infanti præstanda, quia omnium minorum causæ, atque ita etiam ejus infantis, ad jurisdictionem Curix pertinent. Famulam, quæ contra herum suum expeditur, inter personas miserabiles facile retulerim, & ea sola causa ad forum Curix admiserim.

Qui appellatione *miserabilium* comprehendantur, vix est, ut in definitionem cadere possit, unde Curia in quadam ad Ordines Hollandiæ epistola recte dixit (9), miserabiles quidem apud se litigare, sed qui ad hanc classem pertineant, sui arbitrii esse. Desiderat tamen *d. l. un. C. quando Imper. inter pupill. vel vid. ut sint fortune injuria miserabiles*, quare excludit, qui sua culpa vel flagitio ad miseriam redacti sunt, & ego quoque excluderim, quamvis sciam, usu fori non usquequaque id servari, servandum tamen est ex auctoritate legis. Ceteroquin meri arbitrii ea res est, & quæ meri arbitrii sunt, pro capto mutantur in horas. Milites autem, etiam gregarios, quod ad forum, miserabilium loco non esse habendos, & sic sæpissime esse judicatum, Pragmatici nostri tradunt (10).

Placet quibusdam, privilegium fori, minoribus & viduabus datum, locum non habere, nisi cum statu minoris ætatis

(5) *Formul. tom. 1. cap. 1. p. 61-63.*

(6) *Bello jurid. casu 67.*

(7) *Ibidem.*

(8) *Groenewegen ad tit. C. quando Im-*

per. inter pupill. vel vid. n. 3. & 4.

(9) *Apud Aitzema hystor. lib. 48. p. 341.*

(10) *Formul. tom. 2. p. 87.*

tis aut viduitatis aliqua miseria, adversarii gratia, potentia vel oppressio concurrant, & ait *d. l. un.* Principis cognitionem esse de causis pupillorum, viduarum &c. *Præsertim cum alicujus potentiam perhorrescunt*, & ajunt § 85. Form. Cur. 1462. & § 12. Form. 1531. ad officium Curiae pertinere, ne viduæ, pupilli, alique miserabiles a potentioribus opprimantur. Sed, consulta ratione, satis animadvertis, privilegium quod dixi, esse privilegium ipsius viduitatis minorisve ætatis, quamvis nihil aliud accedat, & si aliud desideres, parum erit, si non miseriæ, potentiæ vel oppressionis probatio viduas & minores majore, quam ipsum judicium, afficiat molestia. Quamvis igitur viduæ & pupilli vivant & agant more beatorum hominum, non amittent privilegium, quod conditio status, neque aliud quicquam, extorsit, & si aliter dicas, ejus privilegii usum ego nullum novi. Sufficit quoque ex *d. l. § 8.* Form. Cur. 1531. si, qui agunt, minores sint & viduæ, nec aliud est, quod ibi desideretur. Ait quidem *d. l. un. Præsertim cum &c.* sed id non excludit speciem, quæ præcessit, & in qua nihil est de potentia adversarii. Illi autem §§ 8. & 12. ad forum minorum, viduarum aliorumque miserabilium nihil quicquam pertinent, sed præcipiunt duntaxat, ut Curia ex officio miserabiles illas personas defendat contra potentiorum vim iniquam. Unde in Forma 1531. diversi sunt §§ de oppressis viduabus &c. & de iis, qui priores ad Curiam ex privilegio provocant, quemadmodum & diversi sunt in Forma, quam sibi Curia composuit, 1670. p. 8. & 11.

Sed parum est, quin privilegium fore
Eynk. T. IV.

ri, minoribus datum subverterit Philippus II. Petierant Ordines Hollandiæ, ne Curia bonis pupillaribus, eorumque divisioni sese immiscere vellet, & sic interpretaretur vel mutaret Philippus § in Forma Curiae, nescio quem, nam expressus non est ille § Philippus præfatur, mutationem ejus § sibi non placere, velle tamen, ut Curia moderate utatur auctoritate, quæ ei comperit quod ad pupillos, tandem ad Curiam 5. Jan. 1607. (11) in hæc verba rescribit: *Hebben u wel willen adverteren, dat gy de voorschr. autoriteit zult yseren, alleenlyk wanneer na qualiteit der twistende partyen, in de ordre die men houdt in de sterfhuysen, gy redelyke conjecturen zult mogen nemen, dat het regt van den Weesen niet wel bewaart zoude syn, latende in contrarie gevallen de kennisse den Wetbouderen, onder welke de voorschr. sterfhuysen vallen.* Quæ sit ejus Rescripti sententia, non satis mihi liquet, nescio, an de foro pupillorum intelligi possit, si posset, non aliter intelligerem, quam pupillos non promiscue & in omnibus causis apud Curiam contra adversarios suos experiri posse, sed ubi de hereditate dividenda agitur, sequendam esse *l. un. C. ubi de heredit. agat.* vel, ubi de rationibus reddendis agitur, sequendam esse *l. 1. C. ubi de rationcin.* Sed quia Curiae duntaxat tributur jurisdictionis, si idoneis conjecturis mota existimaverit, pupillos opprimi, magis est, ut rescripserit, ne Curia prætextu § 12. Form. 1531. omnibus questionibus pupillaribus se immisceat, sed ita duntaxat, si de vera oppressione Curiae constiterit. Sic Philippus restringeret non tam § 8. qui de foro ipsius pupilli agit, quam *d. l. § 12.* qui de om-

D

ni

(11) *Plac. II. 5. 7. 1. 3. O' Reperit. Cur. Hell. p. 90. B.*

ni oppressione , atque adeo de omni injuria , pupillo illata , videbatur verba facere.

C A P U T V.

Ecquando viduitatis & minoris ætatis privilegium , quod ad forum , cesset.

Sunt multi casus certi & jure Hollandico definiti , quibus illud pupillare , viduarum , aliorumque miserabilium privilegium palam cessat , & sunt multi , de quibus anxie disputatur . Palam cessat ; ubi illi , quos dixi , apud Curiam experiuntur ea actione , quam ex cessione habent . Ita Ordines Hollandiæ statuerunt in § 1. Ampl. Form. Cur. Holl. 21. Dec. 1579. idque eodem die ab iisdem reperitum est in alia lege (1) , sed quæ fuerit ratio repetitionis , me later . Neque etiam Hollandi privilegio suo utuntur contra Zelandos , si experiantur actione cessa ex § 4. *van het Nader Provif. Accord tuffchen Holl. en Zeel.* 11. Jun. 1674. Quod ita simpliciter acceptum , utique durum est . Quare & usu fori nonnihil est mitigatum . Antonius Faber (2) refert , Senatum Sabaudix 13. cal. Aug. 1593. judicasse , tunc demum cessare privilegium , si actio cessa sit ex causa lucrativa , non vero si ex onerosa . Forte æquius & melius est , quod Curia generaliter definivit 10. Sept. 1602. (3) privilegio locum esse , ubi viduæ & pupilli sine omni fraudis suspitione actionem , quam exercent , acquisivere , for-

re ex venditione , decreto Judicis facta . Sane nemo dubitaverit , quin privilegio locus sit , si is , cui successerunt vidua pupillulve , per cessionem acceperit , dummodo agant vidua pupillulve , quibus cessum non est , & ita sæpe Curiam Hollandiæ judicasse Pragmatici referunt (4) . Ita quoque cessat omnis fraudis suspicio , sed & leges nominatim loquuntur de iis , qui ipsi ex cessione acquisivere . Sunt , qui generaliter volunt (5) , cessionarium privilegio , quod ipse habet , nunquam uti posse . Perperam , ni fallor , cessionarius , qui agit , non agit nisi ex jure ejus , qui cessit , sed quatenus ex obligatione agit , fori autem privilegium non ex obligatione , sed jure personæ ducit originem .

Privilegium , de quo agimus , cessat quoque in causis minoris momenti , ex agro scilicet , si summa non excedat 50. florenos , ex urbibus , si non excedat 100. florenos . Sed hoc ita , si partes eodem foro utuntur ex § 2. *van de Ordonnantie tot vordernisse van de Justitie voor den Hove in kleine saken* 21. Dec. 1579 quin & si diverso § 7. junct. § 6. *Form. Ampl.* 24. Mart. 1644. In causis affecurationum cessat quoque privilegium ex § 8. *Form. Ampl.* & olim cessabat in causis Zelandicis ex § 1. *van het Provisioneel Accord tuffchen Holland en Zeeland* 7. Mart. 1607. quod tamen mutatum est § 3. & 4. posterioris Conventionis inter eosdem 11. Jun. 1674. nisi causa 250. florenis minor est d. § 4. Unde & Curia Hollandiæ 26. Nov. 1682. judicavit (6) , viduam Hollandam

(1) § 1. *van de Ordonn. op de Vordernisse van de Justitie in Kleine saken.*

(2) *Cod. Sabaud. lib. 3. tit. 12. defin.* 22.

(3) *Formular. tom. 2. cap. 1. p.* 34.

(4) *Groenewegen ad l. un. C. quando Im-*

perat. inter pupill. vel viduas &c. & Formul. d. loc.

(5) *Sande de action. cess. c. 4. n.* 30.

(6) *Formul. tom. 2. c. 25. p.* 313.

dam duos Zelandos recte ad se vocasse, rejecta exceptione declinatoria.

Viduarum & minorum privilegio locum non esse, ubi agitur de adipiscenda possessione hereditatis ex *l. fin. C. de edict. D. Hadr. toll.* aut ubi pupillus ad rationes reddendas contra tutorem agit, Curia Hollandiæ placuit anno 1585. (7) quod utrumque unde descendat, meretur despici. Et putem, quod ad primum, interdicta, quibus non utimur, antiquo fori usu, non fuisse porrecta ad acquirendam possessionem hereditatis, sed de eo argumento commodius agetur *cap. seq.* Et, quod ad secundum, ob stare putant *l. 1. C. ubi de ratioc. ag.* ex qua, qui aliena negotia administravit, sive ex tutela, sive alio quocunque titulo, rationes non reddit, nisi eo loco, quo negotia gesta sunt. Sed forte dices, in eo Diocletiani & Maximiani Rescripto nihil esse præter regulam, antiquiorem exceptione Constantii, quæ est in *l. un. C. quando Imper. inter pupill. vel vid.* nihil igitur ob stare quominus pupillus, quive eum præsentat, tutor forte honorarius, vel curator, in hanc rem datus, tutorem, qui administravit, ad rationes, apud Curiam reddendas, compellat. Magis ramen est, ut dicamus, *d. l. un.* duntaxat valere, ubi actio, a pupillo mora, æque apud supremum Judicem, quam inferiorem, explicari potest. Sin autem alibi tutela gesta est, forrior ratio impedimento est, quominus tutor apud superiorem judicem rationes reddat, nam in loco gestionis & *instru. l. i.* sufficiens, & nota testimonia, & verissima possunt documenta præstari, ut in simili specie rescribunt

Imperatores in *l. 2. C. ubi de ratioc. ag.* Ufu quoque fori obtinuit, ne tutor alibi rationes reddat, quam ubi negotia gesta sunt, sed Pragmaticorum versutura natio (8) pupillis permittit, ut tutores apud Curiam conveniant, quod damnentur rationes reddere in loco tutelæ gestæ. Consentio, si quis nomine pupilli, adhuc minoris, in hanc rem agat, sed si, qui minor fuit & nunc major factus est, ipse agat, non animadverto, qua ratione id defendi possit, nam simulac quis major factus est, privilegio minoris ætatis excidit, sed tamen alio jure utimur.

De vidua quæsitum est, an, si diploma cessionis impetraverit, ejus cognitio apud Curiam Hollandiæ ventilari possit? Et cum quædam Amsterdammensis vidua in causa cessionis probandæ creditores suos ad Curiam Hollandiæ vocasset, iis exceptionem fori opponentibus, exceptionem admisit Curia 29. Jun. 1675. (9), quia, ut relatum est, vidua ex § 8. Form. Cur. Holl. debitores suos ad Curiam vocare potest, creditores non potest, sed qui cessionem petit, ipse agit, atque ita creditoris partes in eo judicio sustinet, & de viduabus, quæ agunt, loquitur *d. § 8. cap. 2.* Et dubito, an id privilegium ad causam crediti restringi possit, nam generaliter ait, de *causis* viduarum Curiam esse judicaturam, non vero, si quam crediti actionem habeant. Unde & de causa restitutionis in integrum, a vidua Amsterdamnensi petita, Curia citra ullam cognitionem cognovit 12. Oct. 1682. (10). Et sane viduæ, si unquam, certe miserabiles sunt, cum ne-

D 2

cesse

(7) Neustad. decif. Cur. Holl. 40.

(8) Merula *prax. civil. lib. 4. t. 2. c. 9. num. 2.* & Greenewegen ad *tit. C. quando*

Imper. inter pupill. vel vid. n. 10. C. 11.

(9) *Formul. t. 2. c. 19. p. 224. C. 225.*

(10) *Ibidem t. 2. c. 44. p. 552. C. seqq.*

cesse habent implorare miserabile beneficium cessionis. Quidni igitur, iniquies, etiam in causa cessionis, statim Curiam adeant, quia cessare privilegium nusquam expressum est? Recte sic disputari ante annum 1677. satis mihi persuasum est, sed 10. Jul. ejusdem Anni (11) Ordines Hollandiæ decreverunt, ne Curia, qua prius Judex, se immiscere vellet ullis quæstionibus, quæ moventur de bonis vel hereditatibus eorum, qui in Urbibus *αποροι* viuent vel moriuntur, quod haud difficulter transfuleris ad ipsum judicium, ubi de probanda cessione agitur, & ubi Magistratus de vita & moribus civis sui rectius cognoscit, quam Judex superior. Sed vel sic quæri potest, an, quod ibi decretum est, ne Curia ob continentiam causæ sibi has quæstiones adroget, etiam valere possit ad abrogandam fori privilegium, quod viduabus competit in *d.* § 8. & vix putem sine alia, & magis expressa auctoritate.

Supereff illuſtris quæſtio, an, si duo sint qui idem fori privilegium habent, alter adversus alterum eo uti possit? Sunt, qui affirmant, sunt, qui negant, & si auctoritates numeres, nescio, affirmantium, an negantium numerus vincat. Sane, utrisque enumeratis, negantium partes sequitur, & ita apud Frisios judicatum refert. (12) Et de recentiore usu apud eosdem ita quoque testatur Huberus (13). Alia aliorum Tribunalium judicia non addo. Contra-

ria etiam ad manum sunt, ut Senatus Sabaudici, quod recitat & probat Antonius Faber (14), & constanter quoque tradunt Pragmatici Hollandi (15), apud Curiam Hollandiæ obtinere, ne cesset privilegium quamvis contra eum agatur, qui idem privilegium habet. Sed malo sententias ponderare, quam numerare. Qui negant privilegio locum esse, si par sit privilegium rei, adhibent paræmiam vulgarem, cui tamen auctoritatem præbet *l. 11. § 6. ff. de minor. & l. 8. ff. de excusat. quod nempe privilegiatus contra æque privilegiatum privilegio suo non utatur. Dico æque privilegiatum*, quia sunt qui distinguunt inter magis & minus privilegiatos, sed nolim has minutias sectari, quia de majori vel minori privilegio plus sæpe litigandum esset, quam de re ipsa. Ego putem, privilegio locum esse, quamvis reus simili privilegio gaudeat, sed vellem, qui eadem sententia utuntur, eam ipsam paræmiam refutassent, & non attulissent ratiunculas, quæ in hanc rem nihil quicquam probant, ut cum ajunt, privilegium fori adversario non tam grave esse, quia lites minuit, & liberat a molestiis inferioris judicii (16). Si ira disputes, cur non & omnibus licebit statim Curiam adire, & adversarios suos ab ordinario Judice avocare. Apagæ igitur illas ratiunculas, quæ merum rus sapiunt.

Ego potius dixerim, privilegia, personis data, in personis subsistere, & separatim esse consideranda. Pupillus ex para-

(11) *Formul. t. 2. c. 18. p. 221. & seqq.*

(12) *Decif. Frif. lib. 1. tit. 1. defn. 2.*

(13) *Ad tit. ff. de judic. n. 65.*

(14) *Cod. Sabaud. lib. 3. t. 13. defn. 1.*

(15) Groenewegen *de legib. abrogat. ad tit. Cod. quando Imper. inter pupill. vel vid. n.*

7. Van Leeuwen *R. H. R. lib. 5. c. 6. num.*

5. Vromans *de foro competenti lib. 1. c. 3.*

n. 18. Notator ad Merulam *lib. 4. t. 2. c. 9.*

num. 16. Loenius *casu 101. & ad eum Boel.*

(16) Groenewegen & alii *d. locis.*

privilegio potest adversarium ad Curiam vocare, sed an & viduam? Quidni? Sed habet & ea simile privilegium. Re-
 Ète, sed an & habet privilegium, ne ipsa ad Curiam vocetur? Nusquam id scriptum est. Utatur pupillus, quod habet, privilegio, vidua, quod non habet, ne utatur. Major, qui Reipublicæ causa absuit, ex privilegio restituitur, si quid damni sit, sed an & restituitur adversus eum, qui pariter Reipublicæ causa absuerit? Non dubitat Marcianus in *l. ult. ex quibus caus. maj.* nec dubitandum est, quia, qui pariter absuit, non habet privilegium, ne contra se restitutio petatur, sed ut ipse, ex causa absentix, restitutionem obtinere possit. Ecclesiæ datum est, ne res ejus Episcopus alienet, sed nolim propterea dicas, eundem esse acquirendi favorem, qui est retinendi, ideoque in aliam Ecclesiam Episcopum alienare posse, nam verum non est *cap. 1. X. de rebus eccles. alien. vel non*, quia constat, jus Ecclesiæ esse retinendi, quæ habet, non autem alterius Ecclesiæ acquirendi, quæ altera non potest alienare. Adversam partem jus privilegio contrarium non habere in omnibus causis sufficit.

C A P U T VI.

Quæritur de aliis quibusdam personis ad causas, an ad jurisdictionem Curix pertineant.

Non constitui Commentarium scribere ad § 8. *Form. Cur. Holl.* 1531. nescio enim, an quisquam sit, qui eam cloacam purgare possit. Elegantiora quædam proponere contentus, reliqua Œdipos tractare permitto. Quæsitum est, an Ecclesiæ, qui in Hollandia munere suo funguntur, apud Curiam conveniri possint? Sunt, qui ajunt, sunt, qui negant. De foro Clericorum quid jure Romano constitutum sit, intelligimus ex *l. 25. & l. 33. pr. & § 1. C. de Episc. & Cleric.* Sed alia nunc est, & olim fuit Ecclesiasticorum conditio. Quia tamen nostri Ecclesiæ in Pontificiorum Sacerdotum, qui Curix suberant, locum succedere, apud Curiam recte conveniri, & ita Senatam Frisicum 15. Jul. 1607. judicasse relatatum est (1). Eodemque modo in Hollandia quidam argumentatur (2), cui alii contradicunt, adlata quidem ea ratione, sed non refutata; contradicunt autem, quia vulgare domicilii forum, ubi quis degit, servari & publice & privatim expedit, multisque legibus ejus auctoritas constituta est. Unde alius dixit (3), id in Frisia tantum verum esse, & rursus alius (4), Ecclesiarum Pastores moribus nostris nullum habere Fori privilegium, sed, ut Laicos, apud ordinarios Judices esse conveniendos. Sane verissimum est, ad Curiam vocari

(1) Sande decif. *Fris. lib. 1. tit. 1. defm. 1.*
 (2) *Bello juridico casu 37. n. 1.*
 (3) Van Leeuwen *R. H. R. lib. 1. t. 2. n. 5.*

(4) Groenewegen *de legib. abrog. ad l. 29. C. de episc. aud.*

ri non posse, nec, qui extra Hagam munere suo funguntur, unquam vocatos fuisse. An Pontificii Sacerdotes olim Curiae subfuerint, mihi non satis liquet, nam nihil Curiae tribuitur in § 8. *Form. Cur. Holl.* 1531. quam ut vindicent injurias, Ecclesiasticis illatas, idque duntaxat, si cunctentur vindicare Ballivii § 12. *ibid.* An, inquam, olim Ecclesiastici subfuerint, non satis mihi liquet, sed hoc liquet, Ecclesiasticos nostros in Pontificiorum jus non successisse, nullam enim immunitatem Ecclesiastici nostri prae Laicis habent. Et ait § 7. *LL. Ecclesiast. Holl.* 8. *Marr.* 1591. (5) subsint Ecclesiastae legibus loci, de quo agitur, & pareant Magistratibus, quatenus officium eorum non adversetur. Curia tamen Hollandiae ait (6), suam olim fuisse jurisdictionem in Ecclesiasticos Pontificios, & simul nostros in eorum jus successisse. Sed de jurisdictione nihil quicquam probat, at de immunitate duntaxat, quam veteres Ecclesiastici habuissent a tributis Haganis, & qui veterum & nostrorum parem causam dixerit, juris Ecclesiastici, veteris & novi parum consultus est. Auctor tamen *amicæ Collationis* (7) adhuc urget privilegium fori in Ecclesiasticis Haganis, quamvis fateatur, id usu obtineri non posse, in Haganis, inquam, nam quod ad alios aliarum Urbium Ecclesiastas, nunquam, quod sciam. Curia jurisdictionem suam defendit, & tamen defendere debebat, si, quod generaliter de Ecclesiasticis dixit, tueri posset. De Haganis solis aliam quoque rationem advocat Curia, quod nempe il-

li pertineant ad tertium illud genus hominum, Hagae habitantium, in quos Curiae esset jurisdictio, sed ita debuisset illam solam rationem urgere, reliquis omisissis, at neque eam rationem Curiae prodesse, satis mihi videor supra probasse.

De Notariis, qui Hagae habitant, quid dicemus? Et cum ea de re quaereretur, responsum invenio, (8) apud Curiam recte conveniri, quia ab Ordinibus Hollandiae, praevio Curiae examine, creantur, ad Magistratum loci, ubi officio suo functuri sunt, propositionem. Quae ratio oppido est inepta. Notarium tamen Haganum, apud Curiam de foro expicientem, Curia, rejecta exceptione, apud se causam dicere damnavit 10. Dec. 1677. (9) Sed forte ideo, quod & idem erat *Sollicitator*, quem vocant *litium*, & quod, qui ex duplici, quo fungitur, officio, duplex forum habet, apud superius, & dignius forte duntaxat conveniendus sit. Sed an illi *Sollicitatores*, etiam si nihil aliud agant, ad jurisdictionem Curiae pertineant, merito dubitari ostendi supra *cap. 1. vs. Pragmatici*. Ceterum de Notariis, qui Hagae habitant, anno 1734. inter Curiam & Magistratum Haganum apud Ordines Hollandiae nova lis contestata est, nec ibi Curia eos sibi vindicavit, quod constituent tertium illud genus hominum, de quo supra aliquoties dixi, sed ex alio capite, si nempe Notarii sint, & simul fungantur aliis muneribus, quae eos Curiae foro subiciunt, & ejusmodi Norariorum Curia 14. Sept. 1734. prolixum caralogum

(5) *Kerken-Ordening Plac.* III. 2. 3. 4.

(6) In *grandi Epysela ad Ordines Holl.* data 15. Apr. 1707. p. 11. & in *Collat. amica* p. 439. & 440.

(7) *d.* p. 439. & 440.

(8) *Bello juridico casu* 90.

(9) *d. casu* 90.

logum composuit, & Ordinibus tradidit. Verbi gratia, si simul sint Advocati, Procuratores, aliive, Curiae subditi, & facile consensio, si qui sunt ejusmodi, superiori & digniori foro esse adscribendos, sed quia Curia Carologo suo plurimos inseruit, quos Magistratus negat ex aliis, quibus funguntur, officiis ad Curiam pertinere, Ordines nihil quicquam adhuc definiverunt. Interea vides, ex eo solo, quod Notarii sint, nihil sibi nunc tribuere Curiam, & sane nihil tribuendum est, nam examen Curiae utique forum non tribuit, neque ullam Notarii operam forensis præstant apud ipsam Curiam, dantur adhibentur propter lubricam scripturæ privatæ fidem, & instrumenta, quæ scribunt, publica ubique auctoritate censentur, & maxima eorum pars nequidem ad judicia pertinet: si tamen apud Curiam lis esset, in qua instrumentum, a Notario compositum, esset exhibendum, ad exhibitionem ibi Notarium conveniri posse, nullus ambigo, alioquin, si in loco domicilii conveniendus esset, per ambages appellationum lis ipsa principalis in infinitum trahi haud difficulter posset. Quare miror, cum apud Curiam Hollandiæ litigaretur, an ibi Notarius recte conveniretur de testamento, quod scripserat, exhibendo, isque de foro exciperet, Curiae Delegatos exceptionem ad Magistratum admisisse. (10)

Non satis mihi liquet, an Procuratorum, qui apud Curiam postulant, Protographi (11) ad forum Curiae quoque pertineant? Sane nec primus, nec reliqui Procuratorum amanuenses partem

eorum familiæ constituunt, nec ullam; nisi ipsis Procuratoribus operam præstant. Sed quid, inquires, dubitas? Curia in proluxa ad Ordines Hollandiæ epistola 15. Apr. 1707. p. 11. rotunde dixit, illos amanuenses dici *Clericquen* a Latino *Clerici*, & idem forum sortiri, quod olim sortiti sunt Ecclesiastici apud se, ut putant. Sed Curia aut errat, aut ludit, nec enim quisquam forum, quod olim Ecclesiastici habuerunt, ad illos amanuenses transtulerit, nec etiam Curia in omnes amanuenses sibi jurisdictionem adrogat. Si immunitas ab oneribus oppidi esset quoddam consequens exemptionis a Magistratu, ut videretur indicare l. 6. C. de advoc. divers. judicior. De protographis Procuratorum habemus exemplum, quo se Curia tueri posset, nam cum Hagani protographum cujusdam Procuratoris, ut inter custodias oppidi esset, adigere vellent, is Curiae interdictum petiit, nisi aliud probarent. Pergunt illi urgere, hic interdictum rursus petiit, & Curia ult. Nov. 1682. (12) pœna, si contrafecissent, statuta interdixit, ut petitum fuerat. Successit deinde conventio, inter Curiam Hollandiæ & Magistratum facta 29. Mart. 1688. (13) qua placuit, si primus & reliqui Procuratorum amanuenses apud eos Procuratores habitarent, & sic partem ipsorum familiæ constituerent, si non habitarent, primus, quamdiu eo officio fungitur, ad custodias oppidi ne adigeretur, & reliqui amanuenses, si non sint Cives Hagani, sed aliunde huc advenæ, eodem jure uterentur. Sin autem primus officium defereret, & reliqui, mutato domicilio,

(10) *Formul. t. 2. c. 1. p. 34.*

(11) *Oppr. Clericquen.*

(12) *Formul. tom. 2. cap. 26. p. 451-453.*

(13) *Exstat separatim & inter Acta Curiae.*

lio, fixum Hagæ domicilium constituit, pro civibus Haganis haberentur, & inter custodias oppidi redigerentur.

Curia Hollandiæ etiam Senatores Curia Supremæ, ejusque Officiales jurisdictioni suæ adscripsit (14). & inde est, quod duos Senatores Curia Supremæ anno 1687. officii male gesti accusavit, & ad se vocavit *by Mandement van dagvaarding in persoon*. Quumque Curia Suprema per epistolam, ad Ordines Hollandiæ 4. Jun. 1687. scriptam, ea de re esset quæstio, hi decreto 17. Jun. 1687. totam illam accusationem abolerunt. (15) Scilicet Curia Suprema defendit, sibi jus esse, tam in causa criminali, quam civili, judicare de Senatoribus & Officialibus suis; quod negat Curia, quia non probat Senatus, hanc jurisdictionem sibi dariam esse, sequendum igitur esse § 18. Form. Cur. Suprem. qui interdicat Senatui, ne de ullis causis ab initio cognoscat, quam de iis, quæ in *d.* § 18. & *seqq.* nominatim expressæ sunt. Sed quid si id largiamur, superiore judicem apud inferiorem conveniri posse, quo tunc jure Curia jurisdictionem suam tuebitur? Senatores certe Curia Supremæ, qui nunc sunt, neque Nobiles sunt, neque ad Classem *Suppositorum Curia* referri possunt, & de tertio genere hominum, quorum supra sapius memini, nolim amplius verba perdere. An ergo Senatores Supremæ Curia cum suis hominibus ad Magistratum Haganum pertinebunt, ut Magistratus Spirensis olim contendit, a se judicari oportere Imperialis Camere Adfessores? Non id, quod sciam, Magistratus Haganus unquam in animum

induxit suum. Semel tamen ille Magistratus famulum ejus, qui Curia Hollandiæ Senator erat, ad se in jus vocavit, quod opificium, solis civibus permixtum, apud Herum exercuisset, sed tam tristi eventu, ut apparitor Magistratus, qui eum in jus vocaverat, ad panem & aquam per triduum sit damnatus a Curia, urque Senatus Supremus in ea causa appellationem negaverit. Clementer sane, si credas ei, qui Senatus Supremi res judicatas conscripsit (16), nam fingit ille, Magistratum eo facto læsæ Majestatis crimen admisisse. Risum teneatis Amici. Sed nolim in eo argumento diutius versari, cum inter utramque Curiam de variis controversæ jurisdictionis capitibus anno 1725. transactum sit, ejusque transactionis § 1. Curia tam in causis criminalibus, quam civilibus, Senatui Supremo concesserit jurisdictionem in Senatores & Officiales suos, quam transactionem Ordines Hollandiæ ratam habuerunt 9. Maj. & 15. Jun. 1725. Ordines autem Zelandiæ 5. Jun. ejusdem anni. (17)

A personis transeamus ad causas nonnullas, de quibus Curia cognoscit. Cognoscit autem ex § 94. Form. 1462. *van injurien die gedaen werden den geelyke personen*. Quibus addit § 8. Form. 1531. *Officers of andere gepriviliegeerde personen*. Curia vero in Forma, quam sibi destinaverat (18), illos additos duntaxat servat, & Ecclesiasticos, quos solos nominaverat Carolus Burgundus, rursus expellit, non alia, opinor, ratione, quam initio hujus Capituli dicebam, quod scilicet tunc putaverit, nostros Ecclesiasticos non uti iis privilegiis,

(14) *In haar Concept-Instructie* 1670. p. 12.

(15) *Hollandsche Mercurius* 1687. p. 162-171.

(16) *Neostad Supr. Cur. decis.* 117.

(17) *Exlat transactio inter Acta Ordinum, & separatum quoque edita est.*

(18) *Concept-Instructie* 1670. p. 2.

giis, quibus olim utebantur Pontificii. Qui sint illi *andere geprivilegerde personen*, licet discere ex § 12. d. Form. 1531. & ex § 85. anterioris Formæ 1462. ex quo d. § 12. transcriptus est. Præter Ecclesiasticos in d. §§ enumerantur *Weduwen, Weesen, arme Land-luyden*, utque illi ibi defenduntur contra omnem potentiorum vim iniquam, ita hic contra omnem, quicunque intulerit, injuriam, ibi ex officio, hic autem constituto judicio. Plura de illis §§ dixi supra cap. 4. § placet, & hoc cap. in princ.

Interea observari velim, eos, quos dixi, non nisi ex privilegio apud Curiam agere contra eos, qui injuriam fecerunt. Ceteroquin regula juris Hollandici est ex edicto Ordinum Hollandiæ de duellis 22. Mart. 1657. qui injuriam passi sunt, injuriam deferrent ad Judicem competentem, *daar onder zy vesforteren*, aut ad Judicem loci, ubi injuria illata est, salvo tamen jure Nobilium, aliorumque omnium, qui simile privilegium habent, ne nisi apud solam Curiam aut Judicem suum ordinarium conveniri possint. Quæ exceptio totam fere regulam de foro illatæ injuriæ inutilem reddit propter § 120. Form. Cur. Holl. 1531. & notissimum Ordinum Holl. edictum 15. Sept. 1677. (19) si nempe de iis agatur, qui locum factæ injuriæ exceßerunt, aut calente negotio delati non sunt. Sed, ne inutilis sit exceptio, malim eam intelligere de iis, qui speciale privilegium habent, ne personali actione apud alium quem,

Bynk. T.IV,

quam apud suum, id est, domicilii sui Judicem, conveniri possint, quale Maximilianus Austriacus anno 1477. Delphenibus dedit. (20) Frisones libro 2. *legum Frific. tit. 2. § 31.* hanc rem simpliciter ita definiverunt: Judices loci, ubi, qui injuriam fecit, habitat, & ubi facta esset, de ea injuria jurisdictionem concurrentem haberent jure præventio-nis.

Cognoscit & Curia de patrimonio Hollandiæ, quod olim Comitum peculium fuit, sed, iis sublati, nunc ad Ordines Hollandiæ pertinet. *Domeinen* vocantur. Non placuit autem de iis jus dici, nisi advocatis & auditis prius Rationalibus § 70. & 94. Form. Cur. Holl. 1462. § 11. Form. Maximiliani 1510. (21) § 6. & 8. Form. 1531. § 2. Form. Curæ Feud. 1661. (22) & quod ad patrimonium Zelandiæ advocatis & auditis Rationalibus Zelandiæ § 12. Conventionis inter Holl. & Zel. 11. Jun. 1674. Quod advocentur Rationales, forte originem traxit ex l. 1. C. de offic. com. rer. privat. & simile est ei, quod in causa Fisci Trajanus Plinio præcepit lib. 10. *epist.* 88. Sed tamen habet plurimum ex iniquo, cum Princeps in judicii privatorum loco sit. Sunt, qui id abrogatum ajunt. (23) Et sane exstat Hollandiæ Ordinum Epistola 19. Jan. 1592. ad Curiam Hollandiæ data (24), qua veritum est, ne cum Rationalibus communicentur ea instrumenta, quæ inter alias partes communicari non solent. Sed quod tunc decreverunt Ordines, usu receptum non esse,

E

esse,

(19) *Plac. III. 11. 7.*

(20) *Formul. t. 2. c. 26. p. 398.*

(21) *Handvesten van de Graven van Holland. n. 6.*

(22) *Plac. II. append. p. 2646.*

(23) *Merula prax. lib. 4. t. 2. c. 2. n. 4. & Groenewegen de legib. abrog. ad l. 7. ff. de jure Fisci.*

(24) *Plac. II. 5. 6. 59.*

esse, arguit Epistola Curiae Hollandiae, 22. Dec. 1613. ad Ordines Hollandiae scripta (25), cum quidam, qui contra Holl. Ord. Domanii Rationales litteram habebat, ab Ordinibus petiisset, ne Rationales ad eam vocarentur, eaque de re Curiam Hollandiae Ordines consuluissent. Ait autem in eo Responso, hactenus usitatum fuisse, ut, antequam lites de Domanio finiantur, omnia litis instrumenta Rationalibus praelegantur, iique rogentur, nunquid porro habeant, quo Domanii causa juvari possit, & addit Curia, secreta quoque Partium instrumenta Rationalibus exhiberi. quod tamen illi, quos dixi, §§ non ajunt, nec æquum, nec justum est, quamvis id Curia in ea Epistola concoxerit in causis, a quibus appellare licet, in aliis vero se ad arbitrium Ordinum reulerit, nihil quicquam definiens. An & quid Ordines in ea causa decreverint, mihi non liquet. Quum Curia anno 1670. sibi conficeret novam Formam, sed nondum, ut saepe monui, ab Ordinibus probatam, ei inferuit (26), advocandos & audiendos quidem esse Rationales, sed secreta partium instrumenta iis non esse praelegenda, sed si non praelegantur nisi instrumenta, quæ inter Partes communicari solent & debent, quid Rationalium præsentia efficere possit, non sum, qui videam. Probo igitur, quod Curia in Epistola, qua novam illam Formam ad Ordines Hollandiae transmisit 28. Mart. 1670. consulerit, delendam potius esse clausulam de advocandis & audiendis prius Rationalibus, quo sic ex æquo omnibus jus dicatur. Durius sane est, quam ut ferri possit, quod ait § 101. Form. Se-

nat. Brabantini 13. Apr. 1604. (27) Rationales etiam in causa Domanii cum Senatoribus judicare. Sed quid mireris, si vel soli Rationales de causa Fiscii judicent ex l. 5. C. ubi caus. fiscal. ag. ? Ceterum apud Curiam adhuc, ni fallor, obtinet ille mos, quem Curia Formæ, sibi præscriptæ, inferuit.

An, ut apud utramque Curiam recte agimus, ad defendendam & recuperandam possessionem, ita quoque adipiscendæ possessionis judicium statim ad alterutram Curiam deferri possit, olim dubitatum fuit, & relatum (28), Curiam Hollandiæ anno 1585. & saepe alias judicasse, non posse. Quod dices adversarier § 8. Form. Cur. Holl. nam postquam ibi actum esset de judicio turbatæ possessionis, in cas van nieuwigheid of ongebruik, subjicitur nova sanctio, qua Curia tribuitur jurisdictio van saken, roerende possessie van beneficien, leenen of erven, quod putares esse remedium acquirendæ possessionis, quia tuendæ & recuperandæ possessionis remedium præcesserat. Dices quoque eam sententiam adversari § 19. Form. Senat. Supr. qui ait, eum Senatum recte cognoscere de omni causa possessionaria. Dices etiam usum adversarier, cum variæ existent res, ab utraque Curia judicatæ, quibus heredes in possessionem vel totius hereditatis, vel in partem ejus immissi sunt ex l. ult. C. de edicto D. Hadr. toll. De tota hereditate existant exempla apud Coren observ. 10. & 37. & de parte hereditatis consil. Holl. t. 5. 181. q. 4. & mea memoria sæpissime ita quoque judicavit Senatus Supremus.

Ceterum tamen est illa sententia an-
ni

(25) Formul. II. c. 1. p. 33. & 34.

(26) Concept. Instructie p. 6.

(27) Plac. II. 5. 2. 5. 1.

(28) Neostad. decis. Cur. Holl. 55.

ni 1585. quæ magnam rationem habet. In antiqua Curia Holl. Forma 1462. § 94. non datur jurisdictio Curia Hollandia nisi de turbata possessione, nec aliter Præfeto Urbi in l. 1. § 6. ff. de offic. Præf. urb. Turbata etiam possessionis meminit § 8. Form. Cur. Holl. 1531. multis quidem aliis interjectis in d. § 8. adjecta est alia quoque constitutio, sed quæ nominatim nihil exprimit, & plurima in illo § 8. inepte scripta & absurde repetita sunt. Illud autem in alle materien possessor, quod occurrit in § 19. Form. Sen. Supr. intelligi posset, eum Senatum non modo cogniturum de causa possessionis seculari, sed & ecclesiastica & feudali, quæ causæ etiam nominatim expressæ sunt in d. § 8. Form. Cur. Holl. Accedit, quod apud inferiores Judices, quamvis rarissime exercent actiones possessorias, cum maxime tamen frequentetur Interdictum, quod vulgo Inleidung appellatur, & ad possessionem hereditatis acquirendam pertinet, de eo est § 56. Consuet. Ryoland. & varia variarum Urbium Statuta. (29) Adhibetur & de rebus singularibus, (30) quam recte, nunc non disputo. Neque etiam est, ut usus difficulter obstat, si memineris, solere Judices qualcumque possunt lites quam avidissime ad se attrahere. Quin etiam constat ex illa Curia Holl. sententia 1585. antea contrarium fuisse usum, neque, ut opinor, sine ratione; nam olim turbarum coercendarum ergo Curia Hollandia cum maxime instituta est, & ad eam causæ, præsertim turbulentæ, judicandæ relatæ. De veterum Hollandorum, maxime Potentiorum, *αρχαία* variæ sunt leges *van*

niet by wege van seiten te procederen, eaque ratio, quod Curia ex d. § 94. antiquissimæ Formæ non nisi de turbata possessione cognoscat, neque id mutatum dici possit, de reliquis ratio est, ut secundum l. un. C. ubi de possess. agi oport. cognoscat Judex loci. Præterea quum in Formis Curia Hollandia 1462. & 1531. & Senatus Supremi 1582. & Senatus Brabantini 1604. & Flandrici 1661. de causis possessionis, quæ in iis Curia agitatur, constituantur non pauca, nihil quicquam tamen ibi invenias de remediis vel judiciis adipiscendæ possessionis. Et si de ea quoque alterutram Curiam adire liceat, metus est, ne, desolatis inferiorum Judicum tribunalibus, de quibusque fere rebus apud utramque Curiam agatur, ut nunc fere agitur, usu Interdictorum porrecto ad ea, quæ non nisi actione petitoria apud Judicem ordinarium expediri possunt. Quod adeo etiam olim displicuit, ut neque Supremus Senatus 25. Nov. 1622. apud se institutam de possessione emphyteusis caducæ adipiscenda actionem ideo admiserit. (31) Et in Flandria, etsi ibi, quia *le mort saisit le vif*, apud Senatum Flandricum agebant de hereditatis possessione, quasi turbata possessionis judicio. Carolus tamen V. 25. Jan. 1524. lege edictali fancivit, heredes de possessione hereditatis apud Judicem ageret, non vero apud Senatum Flandricum. (32). In Hollandia similem legem exspectamus, & absque ea ego nolim cum utraque Curia contendere interdicto uti possidetis.

(29) Van Leeuwen *ad d. §. 56.*

(30) Bell. *jurid. cas. 99.*

(31) Coren *elserv. 5.*

(32) *Plac. Flandr. tom. 1. l. 111. rubr. 2.*

CAPUT VII.

*De territorio Curiae, & an & quæ
jurisdictio inde Curiae
competat?*

Curia Hollandiæ in Forma (1), quam sub spe ratihabitionis sibi composuit, suam esse jurisdictionem ait in omnes eos, qui Hagæ habitant in fundo fiscali, modo ne tabernas vel opificia exerceant. Sed eo non contenta, sibi soli quoque arrogavit cognitionem de omnibus criminibus, in eo fundo commissis, quicunque commisissent, & inde est, quod anno 1676. (2) concessa interdictione pœnali prohibuerint, ne Magistratus Haganus puniret furem, a Ballivio Hagano in ædibus Semproniz, exstructis in fundo fiscali, apprehensum, & inde quoque est, quod, cum anno 1699. Vicarius Ballivi Hagani cadaver hominis occisi, in πορξύλω inventum, inde abstulisset, ut a Judicibus Haganis inspiceretur, Curia ob eam rem & Ballivium, & ejus Vicarium, in carcerem duxerit, & huic, præستا publice sententia, triennale exilium indixerit. (3) Anno 1697. de simili specie similis quæstio incidit inter Curiam & Magistratum Haganum (4), quin & sæpe alias, sed non tanto impetu; quid autem interest hæc omnia referre, de ipsa potius controversia videamus.

Ut recte intelligamus id, de quo quæritur, sciendum est, fundos fiscales dici, quorum proprietas & reditus olim apud Graviones fuit, & nunc est

apud Ordines, pertinent illi ad Domania Principis, & cum aliis multis, quæ eo spectant, administrantur a Rationalibus Hollandiæ, & iis abolitis, a Consiliariis Ordinum Hollandiæ, nec in eo discrepant Curia & Magistratus Haganus. Quid autem sibi velit Curia, cum simpliciter ait, ut passim ait, in illis fundis vel de illis fundis suam esse jurisdictionem, non usquequaque constat. Si intelligat, suam esse jurisdictionem, si de illis fundis controversia incidat inter Ordines & privatos recte censet, nam de Domaniis ubicunque sitis, Curiae jurisdictio est ex § 6. & 8. Form. Cur. Holl. Sed nec Magistratus Haganus, nec quisquam alius Curiae de eo controversiam novit unquam.

Quemadmodum autem per universam Hollandiam, sic & olim Hagæ Comitris plurimi fuerunt ejusmodi fundi fiscales, quorum terminos, ut nempe olim fuerunt, accurate describit Curia, nec, quominus ea descriptio vera sit, quicquam intercedo. Sed magna pars eorum fundorum nunc ædificiis occupata est, ut cernere licet in *het Voorbout, Kneuterdyk, Vyverberg, Plein &c.* & occupata est iusto titulo; nam primum Graviones, deinde Ordines, & hi quidem mea memoria, plurimos ejusmodi fundos vendiderunt privatis, alios in emphyteusim, censum, speciemque feudi aliquam dederunt. Unde multi ex his, qui olim fiscales, nunc privatorum sunt fundi, adeo ut hoc non facilius nunc distinxeris, quam olim Mylorum Phrygumque terminos. Idem tamen jus fiscale mansit quod ad vias juxta

(1) *Concept Instruclie.* p. 13.

(2) Rem gestam narrat libellus secundus Haganorum contra grandem Curia epi-

sclam p. 389. & seq.

(3) *Ampel Berigt* p. 151. & 152.

(4) *Ibidem* p. 147. & seqq.

juxta ædes, & quod ad planities, quæ ædes discernunt, eademque auctoritas usu quoque retenta fuit in fundis venditis, & in his, qui onera redemerunt. Ipsi Graviones de his locis fiscalibus multa edixerunt, quæ ad res politicas pertinent, ne quid forte in iis fieret, quod publice noceret, vel quietem publicam turbaret, & poterant de iis statuere, ut de patrimonio suo. Gravionibus successerunt Ordines, quorum æqua potestas fuit, sed quia Magistratibus fere permittuntur, quæ ad res politicas pertinent, Curia, conniventibus Ordinibus, vario tempore multa quoque edixit, quæ ad defendenda ea loca pertinebant. Rationalium enim illorum, quos dixi, nullum erat imperium, nulla jurisdicção, & Magistratus diligentius excubat pro quiete publica, in singulis locis servanda, quam excubare possunt ipsi Principes. Quia autem Hagæ Comititis duo erant Magistratus, alter curialis, alter urbicus, rationis erat, ut Magistratus potius curialis, quam urbicus, edictis suis tueretur loca Ordinum. Si quid conniventibus Ordinibus Curia edixit de rebus politicis eorum locorum, Curia jurisdicçãoi adscribere velis, per me licet, & ni fallor, per Magistratum Hagani quoque licebit, nihil enim eorum, quod sciam, sibi arrogavit unquam. Atque adeo id quoque extra controversiam est.

Quia apud Magistratus Urbium in Hollandia annotari debent cessiones & hypothecæ bonorum immobilium, & quia iidem Magistratus judicant de quæstionibus finium regundorum, de servitutibus, & aliis, ad feudum pertinentibus, quæsitum est, cum Hagæ repertas duos Magistratus, utri id compe-

rat? Quod si hanc rem ex mero jure & sana ratione finire velis, dicendum esset apud eum Magistratum hæc esse agenda, cujus auctoritas in eo fundo valet, atque ita apud Curiam, si agatur de ædibus, quæ in fundo fiscali sunt, venditis vel oppignoratis, vel de finibus earum ædium regundis, de servitutibus, & aliis quæstionibus realibus, apud Magistratum vero Hagani, si de his ædibus agatur, quæ in fundo Hagano sunt, absque ulla distinctione, ecquis eas ædes habiter, cum ex jure fundi omnis ejus rei sit auctoritas. Quam in rem observandum est Curia Holl. Decretum 17. Jan. 1639. (5) quo, cum viæ quædam Hagana essent strata, Magistratui Hagano potestatem dedit de tributo, ejus rei ergo domibus imposito, Nobiles & Curia Suppositos parare exsequendi. Credo tunc temporis melius convenisse inter utrumque Magistratum, quam multis abhinc annis convenit. Ita, inquam, ex mero jure & sana ratione dicendum esset, sed & ita tunc inquirendum, fundi, quibus ædes superstructæ sunt, adhuc sint fiscales, ut olim fuerint, an vero privati: si fiscales, apud Curiam, si privati, apud Judices Haganos res expedienda est. Quia autem illa inquisitio maximæ erat difficultatis, ideo, ut mihi quidem videtur, Ordines Hollandiæ in § 12. Fiduciariæ jussionis anni 1614. maluerunt hanc rem εν πράξει definire, quam pluribus controversiis causam dare, definiverunt autem ita, ut illæ annotationes & quæstiones Curia relinquerentur, sed duntaxat quod ad *Buyten en Binnen-Hof*, aliæ vero omnes in reliqua Haga cederent Magistratui Hagano. Aliam, quam dixi, rationem ejus § 12. ipse non adsequor, sed

sed quæcumque sit, etiam hæc res nunc extra controversiam est.

Hæc de rebus, sed de personis omnis quæstio & olim fuit, & nunc est, nec de iis quicquam est definitum vel in Formis Curia, vel in illa Fideiuciaria iussione. Lege & relege omnia, quæ Curia vario tempore edidit, & certus eris, Curiam omnes eos iurisdictioni suæ adscribere, qui in fundo fiscali habitant, exceptis tabernariis & opificibus, & eo ipso sibi adscribere, quod ibi habitent. Unde efficeret Hage solam habitationem in fundo fiscali omnes habitatores ejus fundi subicere iurisdictioni Curia, tam in causis criminalibus, quam civilibus. Quam Magistratus Haganus rogasset, an & Curia omnes, qui extra Hagam habitant in fundis fiscalibus, suæ iurisdictioni adscriberet, Curia, id adfirmare non ausa, statum quæstionis nonnihil mutavit, & omnes fundos fiscales, qui olim Hage fuerunt, consideravit tanquam partes & sequelas ipsius Aulae vel Curia, utque in omnes Aulicos & Curiales sua fuit iurdictio, sic suam mansisse, licet alii homines deinde illos fundos occupaverint; sed sic satis animadvertis, non ex qualitate fundorum, at vero ex qualitate hominum, in illis olim habitantium, iurisdictionem arcessi. Quod si olim fuerit, mutata rerum facie, hodie non est. Esto, Curia olim iudicaverit omnes, qui intra terminos Aulae & Curia habitabant, & termini eo usque fuerint porrecti, quo porrigit Curia, certa nihilominus res est, plerosque fundos, qui Comitum utilitari & voluptari olim serviebant, iis abrogatis, cessasse aliis & privatis emtoribus. Ces-

sante Aula cessabant Aulici, atque ita vereres migrabant Coloni. Quare, sine ullo respectu ad ipsum fundum, fiscalis sit, nec ne, unice quærendum, an homines, qui ades ibi exstructas habitant, ad Curia, an ad Magistratus iurisdictionem pertineant.

Quod autem Curia sibi arroget iurisdictionem de criminibus, in omni fundo, olim fiscali, commissis, id cum maxime eas turbas dedit, de quibus supra dixi, sed quo jure ea sententia nitatur, nondum potui animadvertere. Si eam restrinxisset Curia *tot het binnen en buyten-Hof*, quod ad *binnen-Hof* consentientem haberet Grotium *apolog.* 13. *vs. de Plaatze*, & forte pro ea sententia nonnihil disputari posset, sed quum lege expressa destituamur, verius est, nullam fundi qualitatem ordinariam iurisdictionem subvertere, & quemadmodum id obrinet in omnibus fundis fiscalibus, in universa Hollandia sitis, sic nulla ratio est, cur non & hic obrineat. Sane idem juris est in feudis meris, Magistratui enim feudali iurisdictionem esse de criminibus, in fundo feudali commissis, inauditum est. Quin & Magistratus Haganus recte mihi videtur exsequutionem facere in ipsos prope Curiam fundos, feudum & feudalis iurdictio territorium non tribuit (6), & iudex communis recte etiam exsequutionem facit in feuda ex § 180. Form. Cur. Holl. modo translationum solemnia fiant apud Pares Curia.

Ceterum mihi semper ita sedet, duos Hage esse Magistratus, qui de criminibus cognoscunt, & utriusque centis quibusdam catibz per universam Hagam concurrentem esse iurisdictionem. Una

ex-

exceptio est in Magistratu Curiali, qui solus judicat Nobiles & Curiales, quicunque demum ea appellatione comprehendantur, hos enim si vel in flagranti delicto apprehendat Magistratus urbicus, Curia tradit judicandos. Alias exceptiones non reperi, nam de præcipua & privata Curia jurisdictione, extra eam causam, nihil usquam scriptum vel pictum est, & tamen scribi vel pingi debebat, si Magistratum urbicum excluderes. Curia jurisdictionis Hagæ est de omnibus delictis, ibi commissis, si delinquentes in flagranti delicto apprehendantur, sive ea delicta commiserint Nobiles & Curiales, sive cives, sive peregrini, sive advenæ, sive incolæ, sive honestiores, sive humiliores, sic ut nullos excipiam, nisi qui jus habent revocandi domum. In eos autem omnes, quos modo recensetam, præter nobiles & curiales, etiam competens est Magistratus urbici jurisdictionis criminalis, & quum duo de criminibus simultaneam jurisdictionem habeant, & pari jure concurrant, præventioni omnino locus est; prævenit autem, qui prior apprehendit, ubicunque apprehenderit, neque enim video, cur non Ballivius Haganus æquo jure apprehendat in fundo fiscali, quin vel *op het binnen-en buyten-Hof*, quam Advocatus Fisci in fundo Hagano, neque quicquam auctoritatis prolatus est a Grotio, vel ab ipsa Curia, quo arceatur Ballivius a fundo fiscali, modo ne manum injiciat in Nobiles & Curiales, sin autem id fiat in flagranti delicto, confestim eos tradat Curia. Si locus apprehensionis nihil mutet, utique nihil mutabit locus commissi delicti vel cadaveris reperti, ca-

daver occisum cedit quoque primum occupanti, sed si alius prævenit in apprehendendo facinoroso, rationis est, ne corpora delictorum a delinquentibus separentur, atque adeo cadaver occisum tradatur ei, qui in homicidam animadverturus est, si vero sepulcrum sit, ei tradatur instrumentum inspectionis, de nece illata compositum.

Cum his, quæ sic disputavi, sic satis conveniunt, quæ nunc addo. Quum Curia, ut supra dicebam, anno 1676. concessisset interdictionem pœnalem, ne Magistratus Haganus punire vellet furem, a Ballivio suo apprehensum in fundo fiscali, & Ballivius appellasset ad Senatum Supremum, Senatus 3. Nov. 1676. mandatum revocavit & interdictum rescidit (7), non multum relutante auctore *Collationis amicæ* (8) qui alioquin Curia partes sequitur; nam fatetur, Advocatum Fisci in ea causa forte animosius fuisse versatum, & Senatum Supremum considerasse, Ballivio Hagano jus fas esse fures etiam in fiscali fundo apprehendere. Sic utique Senatus consideravit, & sic nunc considerare videtur ille Auctor, quæ sententia an Curia nunc suam facere velit, mihi non constat. Sed si Ballivius ibi recte fures apprehendat, cur non & alios, qui ad jurisdictionem Magistratus pertinent? Nobiles & Curiales ibi non recte apprehender, sed nec recte in fundo Hagano, nisi utrobique in flagranti delicto apprehendantur, & confestim tradantur Curia. Et quum Curia, ut supra quoque dicebam, anno 1699. Ballivium ejusque Vicarium, propter ablatum ex *περὶ ὄλγ* cadaver, in carcerem duxisset, & Vicarium in triennale exilium

(7) *Remarques en Solution op het Ampel Berigt* p. 391. & 421.

(8) *Collatie van het Ampel Berigt met de tweede-rijle Schrefturen van den Haag* p. 449.

lium damnasset, Ordines Hollandiæ fideciario Decreto 21. Oct. 1699. (9) sententiam contra hunc latam vetuerunt exsequutioni mandari (nam erat adhuc in carcere, donec expensas exsolveret) & utrumque statim dimitti iusserunt, hoc addito, *si quid simile in posterum incidere, aut quæ delicta perpetrarentur in fundo fiscali, aut delinquentes ibi deprehenderentur*, inter Curiam & Magistratum Haganum præventioni locus esset, salva tamen Curie jurisdictione in Nobiles & Curiales, ceteroquin nec locus, nec alia personarum conditio prærogativam facit. Quod decretum, cum sit æquissimum, & solida ratione videatur niti, iniusti erga Haganum Magistratum favoris accusari non debebat. Est quidem id decretum duntaxat *fiduciarium*, sed, ut auguror, mutabitur nunquam, & magis pro lege est habendum, quam species in l. 12. C. de leg.

C A P U T VIII.

De foro eorum, qui ab exteris Provinciis in Hollandiam mittuntur ad Ordines Generales, Consiliarios Ordinum Generalium. eorumque Rationales, sive ad Collegia marina.

Qui missi sunt ad ea, quæ dixi, Collegia, in Hollandia commorantur, & ibi pro partibus sibi demandatis, curant, quæ pro salute publica agenda sunt ad explicandas res fœderis Utrechtani. Si illi Delegati vel ante legationem, vel durante legatione, deliquerint vel contraxerint, ex quo accusandi vel conveniendi sunt, ubi, dum in Hollandia commorantur, accusari vel conveniri debeant, elegantissi-

me quæritur, & sæpe quæsitum & sententiis variatum fuit. Cum anno 1721. ederem librum singularem *de foro Delegatorum*, constitueram, ob affinitatem argumenti, de foro eorum Delegatorum, quid mihi videretur, etiam exponere, sed cur sententiam mutaverim, dixi in præfatione ejus Opusculi. Sed quum haud ita pridem ea res rursus incidisset, & Hollandiam cum Gelria & aliis nonnullis Provinciis commisisset; in utramque partem multa scripta & edita sunt, quæ diligentius examen desiderant.

Non recensebo, quæ manu acta sunt, & primam resuscitandæ hujus controversiæ causam præbuerunt; contentus memorare, quid in causa civili acciderit, & occasione dederit, ut & de causa criminali, & de toto hoc, quæ patet, negotio plenissime fuerit tractatum. Titius Mævium, qui dicebatur actionem personalem habere contra Semproniam, quæ coheredem patris sui, eam non instituit nisi postquam Semproniam nupta erat Mævio, qui ab Ordinibus Gelriæ tunc missus erat Amsterdamum, ut interesset Collegio Admiralitatis, quod ibi officio suo fungitur. Titius Mævium, nomine Uxoris, in jus vocat apud Judices Amsterdammenses. Mævius de foro incompetenti ibi non excipit, sed recta adit Ordines Generales, questus, se ad Judicem non suum esse vocatum. Ordines Generales decernunt, scriberetur ad Ordines Hollandiæ, ut scriptum est 31. Aug. 1737. curare vellent Ordines Hollandiæ, ne qui, ab exteris Provinciis missi ad Ordines Generales aut Collegia, quæ ab his pendent, apud Judicem Hollandicum accusarentur vel convenirentur. Ad hæc Ordines Gelriæ 29. Oct. 1737. literas dederunt ad Ordines

dines Generales, ut hi sua auctoritate in eandem rem intercedere vellent apud Ordines Hollandiæ. Tandem omnes Gelriæ nomine Delegati ad Comititia Ordinum Generalium, ibi propoluerunt 7. Dec. 1737. Hollandiæ Ordines quanto-
cuius sibi fidem darent de securitate fori sui apud suos, & testarentur, neminem ex Delegatis Gelriæ vel aliarum Provinciarum, siue esset Delegatus ad Ordines Generales, siue ad alia Collegia, quæ ab his pendent, ulla in re, siue criminali, siue civili, subiectum iri foro Hollandico, quamvis in Hollandia officii sui causa degerit. Quæ cum relata essent ad Ordines Hollandiæ, hi decernunt 14. Dec. 1737. quidam ex suis ea de re deliberarent cum Delegatis utriusque Curiae, sed 15. Jan. 1738. addunt, utraque Curia potius sententiam suam de toto hoc argumento in scriptis exponeret & ad Ordines transmitteret. Post hæc Titius, metuens exitum ejus querelæ, e re sua esse putavit renunciare illi liti apud Amsterdammenses motæ, & arresto prius inclusis omnibus mobilibus, vestibus, jocalibus, auro, argento, numerata pecunia, & reliquis bonis, quæ Sempronia in territorio Amsterdammensi habebat, novam litem orditur apud eosdem Judices, ratus, arresto utique eorum jurisdictionem recte defendi. De quo arresto cum iterum questus esset Mævius, etiam de eo utriusque Curiae sententiam explorandam decernunt Ordines Hollandiæ. Et exstant duo Responso juris, ea de re data & ad eosdem Ordines transmissa, alterum Senatus Supremi 18. Mart. 1738. alterum Curiae Hollandiæ 10. Mart. 1738. (1)

Bink: T. IV.

Vides de foro ipsorum Delegatorum nunc unice quari, non de foro (2) Officialium vel Amanuensium, quorum opera illi Delegati uruntur ad describenda Acta & alia instrumenta, & de quorum foro non minus operose, quam animose variis temporibus sæpe etiam quæsitum & disputatum est, & vides, illos Delegatos, quod ad forum, in omnibus & per omnia sibi adscribere jura Legatorum. Quin forte plus sibi adscribunt, quam si vere Legati essent, sibi adscribere possent. Omnino enim se eximunt omni jurisdictione Fori Hollandici, & tamen Curia in suo ad Ordines Responso recte animadvertit, esse nonnullas causas, ex quibus illi Delegati hic forum fortiuntur, ut si agatur actione in rem, hic sitam, si de hereditate, hic jacente, si de aliis quibusdam, quæ enumeravi de foro Legatorum cap. 16. & quæ in veris Legatis non minus obrinent, quam in his Delegatis. Non tamen admiserim omnes species, quas admisit Curia, nec excluderim alias, quas attuli d. cap. 16. Sed nolim nunc in eas exceptiones excurrere, contentus monere, satisfactum iri illis Delegatis, si ea iis tribuas, quæ veris Legatis tribuuntur, & forte præter mentem iis excedisse generalem nimis de omni exemptione sententiam.

Recte etiam animadvertit Curia, cum de Delegatis sermo est, non alios videri intelligendos, quam Delegatos ordinarios, vel ejusmodi extraordinarios, qui a Provinciis mittuntur, ut de Republica consultant, si quæ forte causæ extra ordinem inciderint: sunt enim & alii extraordinarii, qui magno sæpe numero Hagam excurrunt, non Reipublicæ,

F

cæ,

(1) Exstant inter Acta Ordinum, & Separatim quoque edita.

(2) Commisen of Clercquen.

cæ, sed suarum rerum ergo, adductis tamen Codicillis, ut sibi Collegio Ordinum Generalium interesse liceat, sed ut eorum suffragia non numerantur, sic nec ulla eorum ratio in hoc argumento haberi potest.

Præquam de re ipsa agam, præmittam auctoritates nonnullas & exempla, quæ olim inciderunt in similibus causis, si quid forte eorum te movere possit. Groenewegen ait (3): *Hodie quicumque Hollandiæ, nec non Unitarum Provinciarum Senatores, eorumque Ministri, Hagæ Comitibus commorantes, non nisi coram Hollandiæ Curia conveniri possunt, tam in civilibus, quam criminalibus causis.* Per Senatores unitarum Provinciarum non alios intelligit, quam Delegatos, de quibus nunc quærimus. Ita quoque sapit Vromans (4), nam inter Curia Suppositos recenset de Heeren *van de respective Collegien van haar Hoog Mogende, Groot Mogende de Hoven van Justitie, en andere Gedeputeerden in publieke bedieningen, in den Hage residende.* Sic illi sed nulla ratione addita. In alia omnia abivit Bort (5), postquam enim Delegatos Fæderatarum Provinciarum, eximisset arresto & foro nostro, mox addit, in omnibus & per omnia eos esse habendos pro veris Legatis, quia mittuntur a Principibus sui juris. Wicquefort (6) non quidem in omnibus & per omnia eos habet pro veris Legatis, sed, quod ad forum, ait, *ils jouissent pourtant d'une seurete entiere, & sont inviolables en leurs personnes, jusques la*

mesmes, que la Justice du Lieu ne peut estendre sa jurisdiction sur elles, sic ille, sed absque ulla ratione. Voet (7) pro Legatis eos habet, sed de foro tamen nonnihil dubitat, *sed non meum est, inquit, tantas componere, aut temere desinire lites; quapropter abstineo.* Ergo peritiores consulamus.

Forte magis intererit scire, quid ipsi Ordines vel Generales vel Hollandiæ de foro Delegatorum olim dixerint vel decreverint. Quum anno 1637. Gelrus, Utrechtanus & Transfulanus, qui a Provinciis suis Amsterdamum missi erant, ut interessent Collegio, quod ibi res maritimas curat, in officio deliquisse dicerentur, Ballivius eos in jus vocavit apud Scabinos Amsterdammenses, & Ordines Hollandiæ eam in jus vocationem omni ope defendebant, sed qui a sex reliquis Provinciis Delegati erant ad Ordines Generales, ejus rei cognitionem Ordinibus Generalibus tribuebant, vel iis, quo ipsi ad hanc rem delegarent, (8) & secundum eam sententiam ab aliis responsum est. (9) Non tunc Ordines Generales urgebant, ut nunc urgent, illos tres esse remittendos ad forum, quod singuli habebant in sua Provincia, at vero suam in eos esse jurisdictionem, si in officio deliquissent, eamque se vel exercere vel aliis mandare posse: sed nihil quicquam tunc definitum esse comperi. Rursus, quum de causa pecuniaria & actione personali ageretur, Ordines Generales 27. Jul. 1635. decreverunt (10), ne quis ex iis De-

(3) De LL. abrogat. ad tit. C. ubi Senat. vel Clariss.

(4) De foro competenti cap. 1. n. 28.

(5) Van de Arresten cap. 4. n. 20. & 21.

(6) En son Ambassadeur tom. 1. cap. 2. in fin.

(7) Ad tit. 2. ff. de in jus vocando n. 44.

(8) & Aitzema Histor. lib. 17. p. 625. ad 635.

(9) Consil. Holl. tom. 5. consil. 117.

(10) Bort van de Arresten cap. 4. n. 22. & 23.

Delegatis, venientibus, morantibus vel revertentibus, ob debitum, ante delegationem contractum, conveniretur vel arresto derineretur, sed haberet jus revocandi domum. Cui Decreto postmodum se opposuerunt Hollandi, sed se opposuisse contenti sententiam suam non explicant.

Quærendum igitur est, quid Ordinibus Hollandiæ vario tempore sederit. De delictis in officio, quid anno 1637. censuerint, sic exponemus. Sed an semper eadem sententia usi fuerint, discere sequentibus. Sane si putes, hos, de quibus agimus, Delegatos non minori jure ac loco esse, quam sunt Nobiles aut Delegati urbium ad Comitia Ordinum Hollandiæ, ex Decretis eorundem Ordinum 4. Oct. 1588. & 23. Jul. 1653. (11) illos Nobiles & urbium Delegatos neque in itinere, neque durante Ordinum Comitii arresto detineri, vel executione urgeri posse. Et quum Dynasta Orangius anno 1650. quosdam ex his urbium Delegatis, tanquam criminis reos, detinuisse, Ordines Hollandiæ anno 1651. ediderunt libellum (12), in quo palam professi sunt, ejusmodi urbium Delegatos esse habendos pro veris Legatis, & in illorum personis jus Gentium esse læsum. Atque hæc, si utrosque Delegatos, quod ad forum, comparemus. Quum autem de Delegatis, de quibus nunc sermo est, ageretur, & duo Nobiles ex Transilvania, adscripti Consiliariis Ordinum Generalium, metuerent, ne forte ob actiones personales in Hollandia convenirentur, vel detinerentur, Ordines Hollandiæ adiverunt,

quo sibi hic liceret libere officio suo fungi, & ad eorum preces Ordines 3. Maj. 1680. & iterum 3. Apr. 1723. (13) decreverunt, ne quis, durante Delegatione, eos hic convenire vel arresto detinere veller. Generaliter, ut vides, & indistincte in causa civili. Rursus quum Utrechtanus, qui intererat, Collegio Admiralitatis apud Rotterdamenses, in officio deliquisse diceretur, Ordines Hollandiæ 26. Jan. 1686. jusserunt (14) ut Notoria, de crimine confecta, ad Ordines Utrechtanos transmitterentur, & hominem in foro suo ibi accusarent, & si deliquisset, punirent. Exstat quidem adhuc epistola, ab Hollandis ad Ordines Transilvaniæ scripta 23. Mart. 1729. quemadmodum & exstat Decretum Ordinum Hollandiæ 15. Sept. 1730. (15) ex quibus exteræ nonnullæ Provinciæ quædam, quod ad forum, in rem suam vertunt, sed iis diligenter perlectis animadvertentes, multa quidem ibi disputari, sed nihil definiri, & in ipsa disputatione quæri, an non, si delictum sit in officio, distinguendum sit inter Delegatos ad Comitia Ordinum Generalium, & Delegatos ad alia Collegia; præcipue autem hoc ibi agunt Hollandi, ut a se amoliantur sententiam, sibi perperam adscriptam, atque si nempe eo ipso, quod amanuenses (16) Ordinum Generalium subjicerent foro Hollandico, existimassent ipsos Ordines Generales etiam esse subjiciendos. Sed quum, ut dixi, nihil sit in epistola vel decreto, quod certum quid definiat, nolim inde efficere ipsorum Ordinum qualemcumque sententiam.

F 2

Nunc

(11) Bort *ibidem* cap. 4. n. 5.

(12) *Waragtig en Nodig Bericht, & in de Herfelde Leen van Antzema* p. m. 668.

(13) *Utrumque Decretum exstat inter A-*

lia Ordinum.

(14) *Exstat ibidem.*

(15) *Utrumque ibidem.*

(16) *Clericquen.*

Nunc accipe, quid Curiae Hollandiae olim placuerit. Quum Officiales ejus Curiae, ex mandato, arresto includere vellent suppellectilem, quae pertinebat ad uxorem Titii, Gelri, ad Ordinum Generalium Collegium tunc missi, & Titius Officialibus resisteret, vi & vi armata eos domo sua expellens, Curia 30. Sept. 1653. (17) propterea eum damnavit in multam 1200. florenorum, & simul in carcerem honestiorem duci jussit, donec multam solveret. Et hanc deinde solvit, sine ulla, quod sciam, contestatione, vel ulteriore querela ipsius Gelriæ. Et apud Curiam Hollandiae anno 1656. adulterii accusatus est Rationalis quidam Ordinum Generalium (18), sed quia comperi, Zelandum fuisse, nihil fere proderit id exemplum, quia Zelandi ad vitam delegantur, & in Zelandia non solent retinere domicilium, & quia Curiae jurisdictio etiam in Zelandos est. Eadem Curia Hollandiae anno 1670. (19) sibi jurisditionem arrogavit in omnes Delegatos, qui ab exteris Provinciis mittuntur, & Hagæ hærent ad curandam causam foederis Utrechtani, ita tamen, ut iis integrum sit allegare privilegium fori, si quod se habere putaverint. His convenit, quod Supremus Senatus nupero ad Ordines Responso 18. Mart. 1738. complexus est, Delegatorum nempe esse, si hic in jus vocentur, de foro excipere, vel pœnali judicio litem inhibere, & Judicium esse, ea de re statuere ex animi sui sententia. Sed ita ne latum quidem profeceris unguem, nam & Judices varia-

bunt sententiis, & Provincia, de cujus subdito agitur, si a te dissentiat, judicio tuo non parebit. Anno tamen 1712. Ultrajectinus quidam, qui erat inter Consiliarios Ordinum Generalium, ad Curiam vocatus, exceptionem fori declinatoriam ibi proposuit, & Curia, quod observari velim, eam admisit 4. Mart. 1712. (20) etiam cum ageretur de debito, durante Delegatione hic contracto, ut ex instrumentis ejus litis didici. Quid utraque Curia nunc sentiat, deinde audies. Interea, quod ad præteritum, tot vides sententias, quot capita.

C A P U T IX.

Rursus de eodem argumento.

Nolim auctoritatibus & exemplis de rota hac re constituere, quin nec possem, quia, ut intellexisti, sibi plane non constant; ut igitur in omni jure publico, ita & hic ratio utramque paginam facit. Hac autem consultata primum excutiamus, an hi Delegati, quod ad forum, pro veris Legatis sint habendi, nam, si sint, tam in causa criminali, quam civili eximuntur jurisditione ejus, ad quem missi sunt, & cessat omnis disputatio. Si veros Legatos esse neges, forte agnosces quasi Legatos esse, sed hoc perinde, dummodo, quod ad forum, ejusdem sint conditionis, hoc est, si ea ipsa ratio, quæ veros Legatos a jurisditione eximit, in his Delegatis aequè pelluceat. Nolim te turbet nominis sonus, nostri De-

(17) Bort van de arresten cap. 4. num. 24. & 25.

(18) Form. II. 39. p. 521. & 522.

(19) In haar Concept-Instructie p. 12.

(20) Van Zurk, ad Cod. Batav. V. Ge-committeerden § 1. n. 3. & in libro de controversa jurisdictione inter Curiam & Magistratum Hagænum p. 417. & 418.

Delegati vulgo audiunt *Gedeputeerden* vel *Geconmitteerden*, veri Legati aliis, certe nunc temporis, aliis fere appellationibus superbiunt, sed id rem ipsam non mutat, utrique a Principe mittuntur peregre, ad rem Principis sui agendam, qui & olim veri Legati apud nos appellati sunt, *extraordinaire Gedeputeerden*, & eorum mandata *Procuratien*, ut dixi *Quest. Jur. Publ. lib. 2. cap. 7.*

Quæramus potius, quid Legatos eximerit a jurisdictione Principis, apud quem officio suo funguntur. *Sanctitas*, inquit, atque hæc in Legatis major & abundantior est, quam in nostris Delegatis. Vide, quid dicas. Agnosco sanctitatem in Legatis, sed hæc non aliunde proficiscitur, quam quod Legati fingantur quasi extra territorium ejus, ad quem missi sunt, & adhuc subditi ejus Principis, qui misit, ut mihi videor probasse *libro singulari de foro Legatorum cap. 5.* Nulla jurisdictio est sine subjectione personæ vel rei, Legati non sunt subditi Principis, apud quem incurrantur, neque adeo ex persona sua ibi forum fortiuntur. An aliud dicemus de nostris Delegatis? Si dicas, contradicunt Ordines Hollandiæ, nam in Decreto circa vigesimam hereditatum 3. Apr. 1664. (1) aliarum Provinciarum Delegatos omnes eximunt a solutione ejus vigesimæ, quia, inquit, intelliguntur domicilium suum retinuisse in Provinciis suis. Utraque quoque Curia in nuperis Responsis palam professæ est, Delegatos, in Hollandiam missos, esse & manere subditos ejus Provinciæ, quæ misit. Atqui hæc ipsa ratio est, quod Legati, qui alibi officio

suo funguntur, ibi nec accusari, nec conveniri possint.

At, inquit, nihil ex eo efficitur, quam Delegatos illos esse habendos pro peregrinis, live non subditis, quod si largiamur, cur non etiam largiemur, idem in eos licere, quod licet in omnes peregrinos? Peregrinos autem, in criminalibus, foro nostro subijcimus eo ipso, quod apud nos deliquerint, nam judex loci delicti etiam, quod ad peregrinos, judex competens est, & in civilibus, ex arresto personæ vel rei, etiam peregrinus apud nos forum fortitur. Sic est, sed tamen sunt peregrini, qui apud nos morantur, & foro nostro subiecti non sunt. De veris Legatis nemo dubitaverit, sed quæ in his ratio? Plures reddantur, at una apud Scriptores juris publici prævaluit, tam in causa criminali, quam pecuniaria, ne per coactionem Principi suo reddantur inutiles. Unde Grotius *de jure belli & pacis lib. 2. cap. 18. § 9.* *Omnis, inquit, coactio a Legato abesse debet, tam quæ res ei necessaria, quam quæ personam tangit, quo plena ei sit securitas.* Si, commisso crimine, Legatus fiat carceris inquilinus, cogitur ejus persona, & Principi, qui misit, redditur inutilis, ut & cogitur, si, in causa civili, patiatur id, quod extremum est in jurisdictione. Exemplo igitur perniciosum est, si Legatus alteri subijciatur, dum officio suo fungitur, & Principis sui mandata explicat. Hæc juris Gentium ratio est, sed & ea ipsa Principibus Romanis persuasit, ut in quibusdam causis Legatis suis Provincialibus & Municipalibus tribuerint jus revocandi domum, ne scilicet *ab officio suscepto Le-*

gaa

gationis avocentur, ne impediatur Legatio, ne prohibeantur publico munere fungi, & quæ sunt similes sententiæ. Sed hæc latius non exsequor, quia exsequutus sum de foro Legatorum cap. 6. 7. & 8.

In veris Legatis quominus hæc obtimeant, utraque Curia non intercedit, sed negat, illos Delegatos pro veris Legatis esse habendos, quia veri Legati ab altero Principe mittuntur ad alterum, & constat, quamvis nostri Delegati mittantur a Principe, non tamen mitti ad Principem. Fatendum sane est, ne quidem eos Delegatos, qui a singulis Provinciis mittuntur ad Ordines Generales, mitti ad Principem, ut ut Ordines Generales apud externos habeantur pro Principe foederati Belgii, neque enim alii sunt illi Delegati, quam mandatarii ipsarum Provinciarum. Sed si tu putes, jus legationis non subsistere, nisi ad Principem Legati mittantur, id putas, quod forte aliis non persuadebis. Vulgo mittitur Legatus a Principe ad Principem, sed noli inde efficere, jus Legationis non ultra valere. An non, ut olim, sic & nostra memoria, Principes sæpe Legatos suos mittunt ad certum locum, acturos de induciis, de pace, de aliis? An non Principes Germaniæ Legatos suos mittunt Ratisbonam, & ibi perpetuo habent, ut consultant invicem de bono publico totius Germaniæ? Iis Legatis tu negabis jus revocandi domum, quamvis ad non Principem mittantur? Ego negare non ausim. Congressus, ut appellantur, Legatorum sunt frequentissimi, & interest salutis publicæ, ut, ubicunque sunt Legati, sint tuto loco, & ea habeant facta recta, sine quibus legatio explicari non potest.

Sufficit, si ubicunque sint, prolatis Codicillis probent, se ibi esse, ut Principis sui causam agant. Atqui, rege-

rit utraque Curia, nostri Delegati non agunt causam Principis sui, sed conveniunt in certum locum ad explicandam causam foederis communis. Sic est, at quæro, nunquid aliud sit foedus commune, quam causa Societatis, quam singulæ Provinciæ, per Delegatos suos, pro parte sua regunt & defendunt? Socius, qui cum aliis focis agit causam societatis, utique etiam agit causam suam, nam omnium sociorum interest, ut bene sit societati: nec refert, an socius Princeps per se agat, an per mandatarios suos. Si iudicio criminali vel civili subtrahas Delegatos, vel ex his unum, societati regendæ eos, eumve, inutilem reddis. Imo vero, inquit Senatus Supremus, res societatis etiam per alios, qui supersunt, explicari possunt. Sed si subducas personam Legati, qui fere solus est, res Principis explicari non potest. At cum singuli Delegati habeant suffragium suum utique unius persona subducta, simul subducis ejus suffragium. In Collegio Ordinum Generalium sæpe unus duntaxat Delegatus superest, qui totam, ex qua missus est, Provinciam repræsentat. Si hunc apprehendas, Provincia illa amittit ejus suffragium, quod exemplo perniciosissimum est. Quod si plures ex una Provincia supersint, uno demto, aliter forte res caderet, quam si ejus quoque suffragium numeres. Et sic etiam est in aliis Collegiis, quæ, in partibus sibi mandatis, curam foederis habent. Possem nunc prolixè exponere, si vel unum unius Provinciæ Delegatum rebus agendis subtrahas, quanti ipsius Reipublicæ, & quanti ejus ipsius Provinciæ, quæ eum misit, interesse possit, si non, quicunque nasum habet, id satis animadverteret. Ex uno sæpe suffragio pendet, an in litium, an in Mævium sit conferendum munus maximi momenti, an

res,

res, quæ moram non patitur, hoc an illo modo sit agenda, & quæ sexcenta ejusmodi incidere possunt. Quanti igitur Principis interest, ne, per coactionem, Legatus suus ei subducatur, tanti etiam unius Provinciæ interesse potest, ne simile quid fiat in Delegato suo.

Si sana ratio in juris publici prudentia familiam ducat, hæc & hæc sola, quod ad forum, inter Legatos, & nostros, de quibus agimus, Delegatos non distinguet. Et ad *rationem* quoque provocant Ordines Generales decreto suo 31. Aug. 1737. (2), quo Delegatorum causam Ordinibus Hollandiæ commendant. Si aliam, quam dixi, *rationem* urgeant, ego eorum causam nolim meam facere. Sed provocant quoque ad ipsum jus, sed quod *jus* intelligant, nescio, nam ipsa Legatorum prærogativa non est nisi ex tacita inter Gentes pactione, quam Gentibus sana ratio persuasit. *Utu* quoque se defendunt in eo decreto, sed consultis iis, quæ dixi, de usu & exemplis *capite proximo*, nihil quicquam ex iis proficies. Eloquentia forensis, quæ hodie in dicendo & scribendo obtinet, & qua etiam utuntur Ordines Generales, solet abundare synonymis & epithetis, & multo verborum agmine nihil aut parum explicare. Unde & Senatus Supremus in suo Responso belle querit, an, ut exemptio Legatorum est ex usu inter Gentes, exteræ Provinciæ simili usu se possint tueri? Et negat posse. Quin ait, si usummutuum desideres, cum ne quidem fingi posse, cum Hollandia non mittat Delegatos suos in reliquis Provinciis, ut reliquæ mittunt in Hollandiam, & sic est, nisi quod Hollandi etiam suos Delegatos

mittant in Collegia Admiralitatum, quæ sunt in Zelandia & Frisia, sed quum in causa criminali vel civili nihil ibi turbaverint, de usu, quod ad forum, nihil omnino licet discere.

Sed tamen hæc me non moverint, si ratio, juris publici magistra, resistat. Ad exempla provocare non semper est integrum. Propone inter duas Gentes Legatos, invicem missos, alterum in alterius imperio, nunquam deliquisse vel æs alienum contraxisse, an ideo corruet jus revocandi domum, quia nunquam inter eas Gentes est exercitum? Nemo dicit. Propone, exterum Principem ad nos mittere Legatum, qui nunquam antea misit, an huic, si res incidat, negabimus prærogativam fori, quia nunquam inter nos intercessit mutui Legatorum usus? Nemo dicit. Ex iis, quæ alibi obtinent, res definienda est, si *rationem* habeamus consentientem. Quinimo tantum apud me valet ratio in hoc argumento, ut, etiamsi nullum exemplum exstaret in alterutram sententiam, vel duo vel plura in eandem, vel aliquot, sibi invicem contraria, sola ratio hæc omnia facile subigeret, nec quicquam me retraheret, nisi perpetua in contrarium consuetudo, quæ cum non sit, inanis ad eam est provocatio in utramque partem.

Si igitur in Delegatis nostris eadem plane sit ratio revocandi domum, quæ est in veris Legatis, cur non ea quoque uterentur nostri Delegati? Sed vero, eadem ratione magistra, contra hæc alii ita insurgunt: Delegatos esse oportere Viros bonos, scelerisque puros, representare quidem Principem suum, sed ut mandatarii mandantem, in iis nempe quæ mandata sunt, mandatis non con-

(2) *Exstat separatim & inter Acta Ordinum Generalium.*

contineri, ut delinquant in alterius Imperio. An patiemur Delegatos in homines nostros irruere, homicidia & adulteria committere, & violato prius jure publico, eodem jure uti ad eludendam penam, quam meruit, vel sane ad eludendum judicium ejus, apud quem, & in quem, vel in cujus subditos ipsi deliquerint? An patiemur, Delegatos, in causa civili, alios sibi obligare, cum ipsi non obligentur, alios ob quamcumque causam convenire, cum ipsi ob nullam conveniri possint? An patiemur, Delegatos contractibus privatis, qui nihil quicquam pertinent ad causam Delegationis, civibus nostris, more prædonis, imponere, eorumque res & pecunias domum auferre? Idque nulla sæpe spe restitutionis, ob difficultates & impensas itineris, ob periculum litigandi in alieno Imperio adversus duriores adversarium? Et color quæsitus ei rei erit, ne quicquam impediatur Delegatio? Atque si scilicet Delegatis commodum esset contractus apud nos celebrare, & pecuniis Cives nostros emungere, sed non esset commodum li-rem de his rebus apud nos sequi. Ad- do, quod jure Romano, cujus vox ipsa juris Gentium vox esse creditur, in Legatis Provincialibus & Municipalibus distinguatur, in legatione, an ante legationem deliquerint vel contraxerint; ex delictis, in legatione commissis, coguntur judicium Romæ pati *l. 24. § 1. ff. de judic. ex aliis non item l. 12. ff. de accusat.* Similiter si ante legationem contraxerunt, non compelluntur Romæ se defendere *l. 2. § 4. ff. de judic.* ceterum si contraxerunt ibi, revocandi jus non habent *d. § 4.* Rationem habes in *l. 25. ff. cod. Aliter enim*, inquit Julianus, *potestas dabitur Legatis sub hac specie res alienas domum auferendi.* Atque hæc & alia etiam veris Legatis,

in causa fori, objecta esse intelliges ex iis, quæ disputavi *cap. 7. 8. & 17. de foro Legat.*

Habent profecto hæ rationes suum pondus, sed simulac consideraveris, in prærogativa fori, quam Legati habent, & Delegati sibi vindicant, non tam spectari personam ipsius Legati vel Delegati, quam Principis, qui eos misit, simul considerabis, aliam & longe fortio-rem esse rationem, quæ eos eximit ab imperio & jurisdictione ejus; apud quem morantur. Non mittuntur, ut res suas agant, sed ut agant res Principis sui, quare placuit, ne delinquendo vel contrahendo Principi suo noceant, ut sane nocerent, si subjicerentur foro alterius Principis. In crimine communi an non carcer, an non alia, quæ possunt incidere, turbabunt literarum commercia. In causis civilibus cui jurisdictionem damus, ea quoque damus, sine quibus jurisdictio explicari non potest, & sic tandem, nisi pareatur sententiæ, parata est coactio, quin ipsa mala mansio, qua legationem impeditur, & ministerium Legati subduci satis est certissimum. Ne hoc fieret, in veris Legatis jure Gentium placuit jus revocandi domum, ut in Opusculo de foro Legatorum plena manu exsequutus sum, & donec sit, qui, in causa fori, inter Legatos & Delegatos nostros interesse probaverit, de his, quam de illis tantundem dicimus. Noli causari, sic cives nostros, incautos & ignaros, emungi posse, nam respondebit Ulpianus in *l. 19. ff. de re judic.* &, ut cives nostri cum Legatis sere contrahunt dato fidejussore vel pignore, sic & contrahant cum Delegatis, in Hollandiam missis. Et si metuas civium, bona fide agentium, ignorantiam, edicto proposito fac eos certiores, ut, quod ad externos Legatos, fecerunt Ordines Generales 9. Septembris

bris 1679. (3)

Si Principis, non Legati persona privilegio fori locum dederit, inanis est omnis declamatio contra ipsos Legatos, vel delinquentes vel contrahentes. Atque ex eo etiam facile intelligis, Legatos vel Delegatos foro Principis sui renunciare non posse, vel se submittere voluntariæ condemnationi ejus Judicis, apud quem morantur, quamquam ita visum fuerit Curia in Responso suo 10. Mart. 1738. Privilegia Legatorum competunt, ut ipsi Principibus suis magis utiles sint, & eorum legatio nulla plane re impediatur. Pertinent igitur hæc privilegia ad causam Principis, non ad causam ipsius Legati; sibi renunciatione sua Legatus nocere potest, Principi non potest. Sed hæc jam dixi de foro Legat. cap. 24. in fin. & cum refutata non sint, cur repetam?

Quod ex jure Romano attuli de criminibus & contractibus, ante legationem vel in ipsa legatione commissis & celebratis, alienum plane est ab hoc loco, quia ibi agitur de Provinciis & Municipiis, Principi Romano subiectis, qui Legatos suos Romam mittebant ad eundem Principem. Agitur igitur de Legatis subditis, & Principis est de foro Subditorum suorum statuere, ut sibi videtur. Si distinxerit Princeps Romanus inter ea, quæ ante legationem vel in ipsa legatione acta gesta sunt, sic potest distinguere, & forte ejus distinctionis aliqua ratio reddi posset, sed hæc non pertinent ad Legatos, quos mittunt Principes sui juris, quique semper manent Subditi eorundem Principum, ut ante legationem fuerant. Neque adeo hæc pertineat ad Provincias fœderati Belgii, quæ singulæ sunt sui juris, & quarum Delegati, in Hollan-

Bynk. T. IV.

diam missi, Subditorum conditionem mutarunt nunquam. Sed satis hæc excussi de foro Legatorum cap. 6.

Atque his consequens est, quod Ordines Hollandiæ 3. Maj. 1680. & 3. Apr. 1723. decreverunt, ne, qui Consiliariis Ordinum Generalium adscripti essent, ob actiones personales hic convenirentur vel arresto detinerentur, ut memoravi cap. 8. & quod Curia Hollandiæ, ut *ibidem* probavi, exceptionem fori declinatoriam, a Consiliariis eorundem Ordinum apud se propositam, admiserit, etiam si ageretur de debito, durante delegatione hic contracto.

C A P U T X.

Iterum de eodem argumento.

SI, quæ hæcenus disputavimus, vera sint, nostri Delegati, ad instar Legatorum, jus habent revocandi domum tam in causa criminali, quam civili. Sed de foro criminis pressius agamus *hoc Capite*, de foro contractus acturi *Capite proximo*. Scio, plurimos alium intonare de metu & periculo nostrorum civium, si Delegati apud nos delinquentes, non subjicerentur foro nostro, iisdem usi rationibus, quibus forum Legatorum oppugnari solet, sed jam supra dixi, nihil eas valere ad subvertendam aliam rationem, quæ longe potentior est, & suadet, jubet, Delegationem nullo modo esse impediendam. Addo, de metu & periculo tantum non esse laborandum, si, ut oportet, in Delegatis admittas, quæ in ipsis Legatis obrinent. Possent nempe si vim & vim armatam minitenter, custodia prohiberi, posse, si manu agant, manu repelli, posse finibus nostris ejici, posse,

G

fe,

se, si fugæ periculum sit, apprehendi & ad Principem suum transmitti, ut ibi puniantur: noli enim putare, nos solos recte jus dicere, alibi monstratum esse, qui reos impunitos dimittunt, sed hæc jam occupavi *cap. 17. 18. & 19. de foro Legator.* neque adeo hic repetere.

In delictis distingui solet inter ea, quæ in officio, & quæ extra officium committuntur, & hæc quidem appellantur delicta communia, ut homicidium, adulterium, stuprum violentum, & plura ejusmodi. Atque inde quæri potest, an, quod ad forum Delegatorum, quicquam intersit, quomodo deliquerint? Ego quidem non distinxerim, non equidem quod delictis, in officio commissis, tribuam aliquod præcipuum, sed quod Judex competens eorum Delegatorum, in communibus delictis, etiam sit Judex competens eorum, quæ in officio delinquant, nisi federari Belgæ mutua conventionem certum Judicem elegerint, ut de ejusmodi electione mox dicam. Ceteroquin quamvis quis in officio Ordinum Generalium delinquat, subditus est Judici suo Ordinario, quemadmodum Ordines Hollandiæ recte decreverunt 16. Sept. 1654. (1) in quam sententiam exstat quoque egregium Curiae Hollandiæ Responsum 8. Oct. 1654. (2) idque ipsum est, quod Ordines Hollandiæ & decreverunt & edixerunt 3. Oct. 1656. (3) sub iis tamen cautionibus, quæ in Decreto prolixius enumerantur.

Senatus Supremus in Responso suo ad Ordines Hollandiæ in delictis communibus, in Delegatione vel ante Delegationem in Hollandia commissis, Delegatos subijcit foro Hollandico, quia

nullam rationem habent, qua se eximant, at in delictis, in officio commissis, proclivior est, ut domum revocare possint. Videamus qua ratione, & quo jure nitatur distinctio. Delegati ad Collegium Ordinum Generalium varie possunt delinquere in officio, plerique habent Formam, a Provincia sua sibi præscriptam, secundum quam officio suo funguntur, sunt & qui non habent, sed mandata accipiunt pro re nata. Si quid illi Delegati delinquant contra mandata, sive generalia, sive specialia, summam rationem habet, ne nisi mandantibus, iisque solis, eo nomine teneantur. Si mandata sua exequantur, nihil est, quod iis imputes, etiam si quod ad alias Provincias mandato crimen insit. Et ea ipsa ratione etiam Curia in Responso suo 10. Mart. 1738. iis Delegatis tribuit jus revocandi domum. Sed cur utraque Curia hæc transferat ad omnia delicta, in officio commissis, nondum potui animadvertere. Fac Delegatos ad Ordines Generales deliquisse sine mandato, fac pecuniam accepisse, quo magis vel quo minus officium suum facerent, fac cum Legatis exterarum Gentium fuisse prævaricatos, fac per gratiam vel sordes corruptos Reipublicæ nocuisse, cedo, cur in his omnibus unam Provinciam in judicando aliis præferas? me lateat ea ratio. Habent quidem omnes illi Delegati Codicillos a Provinciis suis, ut iis interesse liceat Collegio Ordinum Generalium, sed Codicilli forum non præbent, sed sola mandata, si eorum fines egressi sint mandatarii. Abique eo si sit, nescio, cur non ex loco delicti, etiam foro Hollandico subijciant, qui in Hollandia in officio deliquerunt.

Quia

(1) *Resolutien van Consideratie ten tyde van de Wit.* p. 214.

(2) *Ibidem* p. 219.

(3) *Ibidem* p. 276.

Quin ultra progreditur Senatus, & omnibus etiam aliis, qui ab exteris Provinciis delegantur ad Consiliarios Ordinum Generalium, ad eorundem Rationes & Collegia marina, largitur jus revocandi domum, si modo in officio deliquerint. Scire velim, quam ob causam, si non eam, quam ipse præmisi: Utique enim nemo eorum mandatum accipit vel accipere potest a Provincia, quæ eum misit. Ordines Generales iis Codicillos præbent, ut in partibus, sibi demandatis, res agant fœderati Belgii secundum Formas, ab ipsis quoque Ordinibus Generalibus iis præscriptas, & si quid committant, committunt in Leges vel Formas sibi datas, nec eorum quicquam specialiter ad singulas Provincias pertinet. Unde & Curia jus revocandi domum, quod largita est Delegatis ad Ordines Generales, non ausa est porrigere, ad alios, quos modo dixi, Delegatos. Curia suadet, ut quædam in hanc rem excutiantur, sed si ea excusseris, nihil invenies, nisi hoc unum, quod nunc proferam. Nempe in § 32. *veteris Formæ*, quam Ordines Generales dederunt Consiliariis suis 12. Apr. 1588. (4) cautum est, si quis ex iis Consiliariis in officio deliquerit, & si quis ex primis, ut vocantur, Ministris, *den Thesaurier Generaal, Ontfanger Generaal, Fiscaal en Secretaris*, eorum delicta, per delegationem, examinentur & judicarentur ab his, qui Hagæ Comitibus res dicunt, in unum Collegium coactis. Quod ita mutatum est in § 40. novæ eorundem *Formæ* 18. Jul. 1651. (5) ut omnes illi, si accusandi sint alicujus criminis, in officio commissi, accusarentur apud Supremam Curiam ejus Provinciæ, in qua illi Consilarii, de Republica acturi, con-

veniunt, utque eadem Curia etiam judicaret de primis illis, quos dixi, Ministris, si autem accusatio esset instituta contra aliquem ex Consiliariis, ut accusatio, & instrumenta, eo pertinentia, transmitterentur ad Ordines Provinciæ, unde, qui accusatur, missus est, & Ordines curarent, intra sex hebdomadas ibi sententiam dictum iri. An autem, quod ibi dicitur, pertineat ad omnia crimina, in officio commissi, an ad quædam duntaxat, disputabo *cap. 12.*

Est id, quod Formis illis inferendum est, omnino speciale, & sequendum, quia fœderatis Belgis ita placuit, in aliis Delegatis nihil ejusmodi constitutum est. Et sane, excepta causa mandati, quæ unice pertinet ad Ordines Generales, quicquid in officio delinquant Delegati, delinquant contra Rempublicam fœderati Belgii, & quum ipsi Ordines Generales ex fœdere Utrechtano jus non dicant, eorum non est, se his accusationibus immiscere, vel eos aliis mandare. Quid igitur? an eas judicabit Provincia, unde missus est, qui deliquit. Si me audias, judicabit, sed quia in omnibus delictis, qui deliquit, ibi retinuit forum, quod ante habebat. Sin hoc neges, quo jure una Provincia judicabit de delictis, contra totam Rempublicam commissis? Ego certe ejus rei rationem non satis adsequor. Quare dicendum videbatur, si in delictis jus revocandi domum neges, etiam negandum esse in delictis, in officio commissis, si, ut plerumque fit, ad læsionem totius Reipublicæ pertineant. At quis tunc ea vindicabit? Judex loci delicti, nam is, ex sententia Senatus Supremi, etiam eorum Delegatorum judex competens est in communibus delictis, & eo certe delabimur, simulac

probatum sit, delicta in officio nihil habere præcipui.

Igitur quod *d.* § 40. Formæ Consiliar. Ordd. Gener. placuit de transmittendis illis Consiliariis ad Provinciam suam, ego non ausim extendere ad alios Delegatos, de quibus nihil ejusmodi constitutum est, nisi ex causa fori ordinarii, quod ibi retinuerunt. Ordines quoque Hollandiæ, quum in *d.* Decreto & Edicto 3. Oct. 1656. Hollandos suos, etiamsi deliquerint contra Ordines Generales, foro Hollandico subjiciunt, de iis Hollandis loquuntur, qui in Hollandia sunt, & ibi Judicem ordinarium habent. Atque iidem Ordines, anno 1637. ut supra *cap.* 8. dicebam, ex loco commissi delicti tres Delegatos ab exteris Provinciis, etiamsi in officio Admiralitatis deliquisse dicerentur, foro Judicum Amsterdamsium adscribebant. Sed rursus iidem Ordines, quum Utrechtanus anno 1686. in officio Admiralitatis apud Rotterdamenses deliquisset, 26. Jan. ejusdem anni decreverunt, causa ad Ordines Utrechtanos transmitteretur, ut retuli *eodem cap.* 8. Tu forte putabis, quia in officio deliquerat, ego puto, quia jus habebat revocandi domum in omnibus delictis, nam crimen, quod commiserat, non plus ad Utrechtanos pertinebat, quam ad reliquas Provincias, pecunia quippe corruptus officium aliquod vendiderat. Ex Epistola Ordinum Hollandiæ ad Ordines Transilvaniæ 23. Mart. 1729. & ex Decreto Ordinum Hollandiæ 15. Sept. 1730. nihil effici posse, satis ostendi *d.* *cap.* 8.

Sed nihil me movent auctoritates & exempla, nam in utramque partem adferuntur, & nihil minus ex iis effeceris, quam ulum perpetuum, qui remittendis reis, si in officio deliquerint, auctoritatem præbere possit. Unde nec Curia

Hollandiæ inter delicta, quomodocunque commissæ, distinguit, nisi quod Delegatis ad Comiria Ordinum Generalium, si in officio deliquerint, omni modo largiatur jus revocandi domum, si deliquerint contra mandata, si alio quocunque modo. Quod rationem non habere supra animadversum est. Ceterum inter utramque Curiam convenit, quod ad communia delicta, omnes Delegatos esse habendos pro peregrinis, sine ullo plane privilegio, retinuisse quidem forum pristinum in Provincia sua, atque ita & ibi accusari & puniri posse, si Judex ejus fori prævenierit, sed hoc iis non prodesse, si prævenierit Judex loci, in quo delictum est admissum, peregrinos, qui in Hollandia delinquant, ibi peccare contra Majestatem Ordinum Hollandiæ, atque adeo ibi apprehendi & puniri posse. Si quid tamen Delegati deliquerint extra Hollandiam, utraque Curia consentit, ad forum Hollandicum id non pertinere, sic enim læsam non esse Majestatem Hollandicam, & posse tunc Delegatos revocare domum. Aliter forte responderent in vagabundis, qui nulli domicilium vel forum habent. Quin si ipsi illi Delegati in Hollandia sese invicem, vel alios peregrinos, occidant, pulsant, aliove modo lædant, dubitat Curia, an foro Hollandico subijci possint? Nihil quidem ipsa definit, sed ad Ordines Hollandiæ eas causas putat esse remittendas ut in singulis pro re nata decernant, & interea vim esse prohibendam.

Possim de his omnibus in consilium ire, & quid mihi videatur, exponere, sed cui bono, cum ipse alia sententia utar, & jus revocandi domum Delegatis nostris nec minus, nec magis tribuam, quam ipsis Legatis. Scio, Delegatos non mitti ad delinquendum, & si delinquant, citra mandata delinquere, sed

sed hæc & alia ejusdem farinae centies dicta & refutata sunt, ubi de Foro Legatorum sermo incidit. Unice quærendum est, an non eadem ratio, quæ Legatos exemit a jurisdictione ejus Principis, apud quem legatione funguntur, etiam oporteat eximere nostros Delegatos, qui, ubi morantur, ibi, ut ipsa Curia ait, necessario morantur, & quidem, ut mihi videtur, ad rem Principis sui agendam. Neque adeo moror auctoritates & exempla, quibus præfusi *cap. 8.* Sunt & auctoritates agentium, sunt & negantium, &, quod ad delicta communia duo duntaxat exempla commemoravi, nec scio plura existare, quibus Curia Hollandiæ duos Delegatos, alterum Gelrum, alterum Zelandum apud se accusavit, sed cur exemplum Zelandi in exemplum trahi non possit, jam monui *d. cap. 8.* Certe nemo ausit dicere, tot numero existare exempla, ut pro diuturna consuetudine & tacita lege haberi possint.

Sed quid dicemus de illis Delegatis, qui derelicto priori domicilio, in sola Hollandia perpetuo habitant, ut fere omnes Zelandi, qui ex Zelandia ad Ordines Generales, & alia, quæ ab his pendent, Collegia, ad vitam delegantur, non vero ad certos annos, ut solent frequentare reliquæ sex Provinciæ? Et putem, hos esse accusandos & conveniendos, ubi accusantur & conveniuntur veri Legati, qui, antequam a Principe suo protecti sunt, nullam habuerant domicilium, vel plane deseruerunt, nam qui retinuerunt, accusantur & conveniuntur in foro pristini domicili. Utile est in hanc rem excutere, quæ dispuravi *de foro Legatorum cap. 10. princ. & § superest*, & *cap. 16. vs. plus scire attinet*. Sed quid si exteræ Provinciæ utantur Delegatis, qui Hollandi sunt,

& ante Delegationem in Hollandia perpetuo habitaverunt, ut utantur sæpius? Sane, quia eorum Delegatorum non est major dignitas vel prærogativa, quam ipsorum Legatorum, etiam in illis obtinebit Decretum Ordinum Generalium *19. Jun. 1681. (4)* quod exposui *d. opusculo cap. 11.* Habebantur igitur illi Delegati pro subditis Hollandiæ, nisi tamen ante Delegationem domicilium mutaverint, & habitatum iverint in ea Provincia, ex qua mittuntur, & quia, quantum intelligo, id fere solet usu frequentari, non est, ut de ea quæstione multam simus solliciti.

Familios Delegatorum uti eodem foro, quo utantur ipsi Delegati, dubitandum est. Sed inde nova querela. Famuli, lascivum & petulans fere genus hominum, an homines nostros impune poterunt lacerare? An vitæ, bonis, existimationi civium nostrorum tuto insultabunt? An delicto commisso, impune abibunt, vel apud nos manebunt, ut magis iis commodum est? Si legeris, quæ dixi *de foro Legatorum cap. 20.* a famulis Legatorum non tantum & metues, & minus metues, si intellexeris, usu fere invaluisse, ut etiam veri Legati famulos dedant Magistratui, ubi deliquerunt, quo Magistratus eos accuset & puniat, & ubi Legati conveniunt ad pangendam pacem, sæpe invicem ita quoque solent pacisci. Aliquando Legati famulos delinquentes mox ex officio dimittunt, quo potestas detur Magistratui eos apprehendendi & puniendi, & scio, mea memoria, nonnullos ad Ordines Generales Delegatos id exemplum fuisse sequutos. Noli expectare, ut Delegati famulos suos quietem publicam turbantes, defendere & impunitos dimittere vellent.

CA-

(4) *Apud Ferus. tom. 2. cap. 23. p. m. 299.* © 300.

C A P U T XI.

Tandem de eodem argumento.

Supereſt, ut dicamus de Foro Delegatorum in cauſa civili, & quum in ea quoque Delegatis tribuam jus revocandi domum, ut amoliar invidiam, quam video ex eo jure arceſſi, præmitto, etiam in veris Legatis eſſe quafdam exceptiones ab illa regula, & rationis eſſe, ut illæ exceptiones tam in Delegatis, quam in Legatis obtineant. Curia in Reſponſo ſuo quinque ejuſmodi exceptiones ſuggeſſit, ſed eas omnes noliſſim meas facere. Si agatur aſſione in rem, hic ſtram, ſi de hereditate hic jacente, quæ & in rem aſſio eſt, recte hic conveniuntur Legati, ut jam oſtendi de foro Legator. cap. 16. Sufficit, ut in rem agamus, ut ipſa res Judici ſit ſubdita, etiamſi perſona, ad quam pertineat, ſubdita non ſit. Tantumdem eſt, ſi de hereditate agamus. Executio ſic fieri poteſt in rem, in hereditatem, nec perſona Legati vel Delegati ſubducitur miniſterio Principis ſui, & ſic habes duas primas Curia exceptiones. Tertia eſt, hic recte conveniri ex iis cauſis, ex quibus abſentes conveniri poſſent. Sed neſcio, quid id ſibi velit, niſi intelligas de aſſione in rem, de qua jam dictum eſt, vel de cauſa arreſti, de qua deinde agit Curia, & nos quoque mox agemus. Quarta apud Curiam exceptio eſt, ſi Legati vel Delegati pacto ſe ſubmiſerint Judicio Hollandico, ſed hanc exceptionem probare non poſſum, quia non poſſunt renunciare, niſi juri ſuo, minime vero juri Principis ſui, & in folius Principis gratiam obtinet jus revocandi domum: ſed noliſſim repetere, quæ in hanc rem jam dixi cap. 24. de foro Legator. Quinta

Curia exceptio eſt in hiſ, quæ in Hollandia contrahuntur *ad communem uſum vitæ*. Sed neque eam exceptionem probabo, niſi arreſtum accedat, & quidem ejuſmodi arreſtum, de quo mox audies, nam locum contractus per ſe hodie forum non tribuere, ſatis eſt certum. Si alias exceptiones deſideres, ſuppeditavi cap. 16. de foro Legator. nam cui bono hic repetam, quæ ibi ſcripta ſunt?

Sed operæ pretium eſt, diligentius agamus de foro civili. Senatus Supremus in ſuo Reſponſo ſere nihil extricat. Delegatos ait conveniri poſſe, ubi morantur, ſalva exceptione ſori, ſed ſatis animadvertis, ſic nihil eos reſpondere ad ea, de quibus rogati erant ſententiam, & ſic Ordines dimitti incertiores, quam dudum. Addunt tamen, extraneorum perſonas & bona, ad conſequendum æs alienum, hic arreſto detineri poſſe, & quofdam Senatores, quod ad arreſta perſonalia, illos Delegatos habuiſſe pro plane extraneis, neque adeo ab arreſto exemptis, quofdam tamen eorum perſonis gratiam arreſti feciſſe, & collidentibus pari numero ſuffragiis, nihil deſiniri potuiſſe, ſed rationes dubitandi in utramque partem adductas, non addunt, monet tamen, etiam eos Senatores, qui de jure conſulti reſpondebant, Delegatorum perſonas ab arreſto non eſſe immunes, ſatis fuiſſe proclives, ut ex benignitate & gratia eximerentur. Sed quod ad bona eorum Delegatorum, quæ in Hollandia ſunt, ſive immobilia, ſive uſui quotidiano ſerviant, ſive non, Senatus Supremus ſimpliciter arreſta permittebat, ſalvis tamen Conventionibus, quæ ea de re inter Hollandos Zelandosque intercedebant. Atque ex hiſ efficiebant, Tirium bona Semproniar, de quibus dixi ſupra cap. 8. in territorio Amſterdammenſi recte arreſtaſſe, & recte Mævium, Semproniar

ma-

maritum, ex causa arresti convenisse apud Judices Amsterdammenses.

Sic breviter Senatus, sed Curia prolixius de foro Hollandico in causis pecuniariis disputavit, & plures species enarravit, de quibus quæri potest. Videamus de singulis. Certum est, ut narravi *d. cap. 8.* ipsos Ordines Generales, solis Hollandis dissentientibus, 27. Jul. 1735. nihil aliud decrevisse, quam ne de debito, ante Delegationem contracto, in Hollandia convenirentur vel arresto detinerentur, & ait Curia, quia Delegati, de quibus agitur, hic necessario morari debent, & quia eorum delegatio non est impedienda, se id Decretum probare posse, salvis tamen quinque exceptionibus, de quibus modo dicebam. Sed si rationes, cur probant Decretum, subsistant, cur non & eas probabimus in debito, durante Delegatione hic contracto? Nam si ob debitum, hic contractum, conveniri & arrestari possunt, & si patiantur, quod extremum est in jurisdictione, utique non minus impediatur Delegatio, quam si id fiat ob debitum antiquius. Unde in veris Legatis inter debita, in Legatione, ante Legationem contracta jus Gentium non distinxit. Jus Romanum distinxit, & hanc distinctionem adoptasse videntur Ordines Generales, & forte ex æquitate adoptare posset Princeps, cujus in Delegatos est imperium & jurisdictio, ut erat Principis Romani in Legatos Provinciales & Municipales, ad quos solos referenda est juris Romani distinctio, ut plus semel monui, sed quo jure eam transferas ad Delegatos exterarum Provinciarum, qui non sunt subditi Hollandiæ, sed manent, ut ante fuerunt, subditi earum Provinciarum, quæ eos, rerum suarum causa, huc miserunt? Sed toties id inculcavi, ut pudeat repetere.

Quamvis autem Curia ajat, se nunc probare posse distinctionem juris Romani ab Ordinibus Generalibus anno 1735. adoptatam, non probavit tamen 4. Mart. 1712. admissa tunc exceptione fori, quam Delegatus Ultrajectinus, apud Curiam conventus, ibi proposuerat, etiam si conveniretur de debito, durante Delegatione in Hollandia contracto, ut hæc retuli *cap. 8.* Et si Curia nunc probet eam distinctionem, probanda utique erat, ut jure Romano constituta est, ut nempe ex omni contractu, qui Romæ contraxit, Romæ conveniri possit, sed Curia mox jurisprudentiam suam restringit ad contractus, de iis rebus initos, quæ pertinent *ad communem usum vitæ*, & multas difficultates enumerat, quibus premerentur cives nostri, si necesse haberent cum Delegatis illis peregre litigare, sed hæ ipsæ difficultates obtinent, si contractus ineantur etiam de iis rebus, quæ ad communem vitæ usum non pertinent.

Sed si ve in omnibus, quæ contrahunt Delegati, si ve in his, quæ ad communem vitæ usum pertinent, eos subicias foro Hollandico, operæ pretium est scire, per quam regulam ea subjectio fiat. Utraque Curia illos Delegatos habet pro non subditis, & quidem sine privilegio, atque ita habet eodem loco & jure, quo reliquos omnes peregrinos. Quod si sit, in eis licet, quod in peregrinis licet: ubi autem arrestis utimur, ut utimur apud nos, peregrinos foro nostro subijcimus, si ve eorum personas, si ve eorum quascunque res auctoritate Judicis apprehendamus & detineamus. Alia ratio, qua non subditum jurisdictioni nostræ adscribamus, non suppetit, certe ego aliam non novi. Secundum hæc, si Delegati sint absque ullo fori privilegio, quemadmodum utraque Curia plus se-

mel testata est, recte videntur sensisse illi Senatores ex Supremo Senatu, qui Delegatorum personas, & quæcunque eorum bona arresto subiciebant, hoc enim jure utimur adversus externos, nec quisquam, de jure consultus, de jure aliter responderit.

Attamen alii Senatores ex eodem Senatu Delegatorum personas ab arresto pronunciabant liberas, & sic quoque pronunciat Curia in suo Responso, quia, inquit Curia, Delegati, facto arresto, redderentur inutiles obeundo muneri, ad quod obeundum missi sunt, in præjudicium Provinciæ, quæ eos misit. Atque ob eandem rationem Curia etiam bona mobilia Delegatorum, sine quibus Delegatio obiri nequit, arresto eximit. Ecceur, scire velim, illæ exemptiones, si Delegatos habeas pro extraneis, absque ullo privilegio? Sanæ illæ ipsæ rationes, quæ Curiam movent, etiam me moverint, ut Delegatis, ad exemplum Legatorum, tribuerim jus revocandi domum, & si tribuas in causa civili, quidni & in criminali, ubi eadem rationes militent? Curia sententia, in causa civili, a mea nihil quicquam discrepat. Agnoscit, exceptis iis, quæ ex re ipsa statim forum tribuunt, etiam in veris Legatis, arresto opus esse, ut Delegati, ob actiones mere personales, apud nos conveniri possint, sed simul prohibet ea arresta, quæ obeundæ Delegationi impedimento essent, hoc est, arresta personalia, & ejusmodi realia, quæ efficerent, ne Delegatis instructis & cum instrumento esse liceret. Quæ autem illa bona mobilia sint, quæ ad legationem pertineant, vel non pertineant, in veris Legatis excussi de foro Legatorum cap. 17. & in Delegatis habeo pro repetitis.

Si Delegatorum personas ab arresto eximas, ut eximit Curia, & exem-

runt Ordines Hollandiæ binis Decretis, quæ commemoravi cap. 8. scire desidero, quemadmodum id fieri possit, nisi per modum privilegii? Exteri, ut apud nos forum sortiantur, arresto detineri possunt, Delegati sunt exteri, & tamen detineri nequeunt, ecce privilegium, & ecce eandem rationem, a Curia expositam, quæ in veris Legatis privilegium extorsit. Sed cum ea ratio cesset, si arresto includamus ea, per quæ Legatio vel Delegatio nullo modo impediatur, ut sunt res immobiles, actiones, credita, hereditates, ejusmodi arresta cum in Legatis tum in Delegatis omni jure permittimus. Ex bonis immobilibus, quæ apud nos sunt, etiam ipsos Principes externos, ad quos ea pertinent, foro nostro subicimus, si recte disputavi de foro Legatorum cap. 4. Multo magis igitur subicimus Legatos, arresto captis bonis eorum immobilibus, sive ejusmodi mobilibus, quibus ad obeundam Legationem non indigent, si nempe hæc apud nos deprehendantur, si indigeant vel ipsi Legati, vel eorum Uxores, ut sunt, verbi gratia, suppellex, aurum, argentum, lapides pretiosi, rhedæ pensiles, & si quid est ejusmodi, aliud dicerem, ut hæc latius explicavi d. libro cap. 16. Tantundem dico de Delegatis nostris, & tantundem de his etiam dixit Curia in sua ad Ordines Hollandiæ epistola 10. Mart. 1738.

Ex his apparet, ex sententia Curia, quam & nostram facimus, in causa civili nihil quicquam interesse inter Legatum & Delegatum. Uterque subditus non est, uterque apud nos forum non fortiitur nisi ex arresto, sed ab arresto immunis utriusque utensilia, & quæcunque ad utriusque exhibitionem & instructionem pertinent, benigna, si de his quæstio incidat, erga utrumque interpretatione. Utriusque bona immo-

bilia,

bilis arresto subjicimus, quin & mobilia, si ad Legationem vel Delegationem non pertineant, nam sic non prohibentur suo munere fungi, & si ejusmodi arresto forum sortiantur, possunt & debent in foro nostro nobiscum litigare, & si vincantur, ea ipsa bona executioni dari poterunt, modo abstinemus ab eorum personis & ejusmodi rebus, sine quibus Legatio vel Delegatione nequit subsistere. Fac igitur utrumque in Hollandia bona immobilia non possidere, ut plerumque non possident, fac utrumque nihil ad nos attulisse, quam ea, quæ ad se exhibendum & instruendum pertinent, ut plerumque nihil aliud adferunt, jam deficit causa arresti, atque adeo fori, neque ulla personalis actio adversus utrumque exerceri poterit.

Igitur causam non video, cur tam anxie dispuemus de debito ante Legationem vel Delegationem, vel durante ea, contracto, & an quid Legati vel Delegati apud nos contraxerint de his, quæ pertinent vel non pertinent ad communem vitæ usum, inanis enim est, si me audias, omnis ea disputatio. Ubi quis ex sola subjectione personæ forum sortitur, ut in causis personalibus apud Romanos, usu arrestorum ibi incognito, poterat Princeps in quibusdam Subditos suos, quales erant Legati Provinciales & Municipales, subicere foro contractus, & in quibusdam, sibi contraxissent, rursus eximere & tribuere jus revocandi domum. Sed ubi constat ex solo arresto forum esse derivandum, si valeat arrestum, de omni debito, ubicunque & quandocunque contracto, recte agitur in foro arresti, si non valeat arrestum, frustra de debito, veteri, an novo, sumus solliciti. Debitum, quod Delegati durante Delegatione apud nos contraxerunt, non parit nisi obligationem

nam & actionem personalem, & faretur Curia, quod nemo diffitebitur, adversus non Subditum non recte agi nisi interveniente arresto. Rejeto igitur arresto, quod spectat ad personam vel suppellectilem Legati Delegative, si apud nos supersint immobilia, vel mobilia, quorum in Legatione vel Delegatione nullus usus est, hæc arresto capiantur, & ex eo uterque sortiarur forum in omnibus causis, ubicunque & quomocunque, ut dixi, contractis, sic enim non impeditur utriusque munus, neque ulla ratio est, cur de debito, ante Legationem vel Delegationem contracto, non etiam recte experiantur illi, quorum interest, poterant quippe, accedente arresto, etiam contra eos absentes experiri. Interim recte etiam monuit Curia, quæ de arrestis dicta sunt, non oportere subvertere Conventiones, quæ inter Hollandos & Zelandos de utrorumque Subditis existant.

Quum, ut supra dixi cap. 8. Ordines Hollandiæ etiam rogassent utriusque Curie sententiam de arresto, quo Titius in territorio Amsterdammensi incluserat omnia mobilia, vestes, jocalia, aurum, argentum, numeratam pecuniam, & reliqua Semproniarum bona, an non scilicet ex causa ejus arresti defendi posset jurisdictio Judicum Amsterdammensium contra Mævium, qua maritum Semproniarum, Senatus Supremus respondit, utique defendi posse, nec aliter respondere potuit, quia, ut supra dicebam, omnium Delegatorum quascunque res, absque ulla distinctione, arresto, atque ita foro nostro subjecerat. Et Curia respondit, sibi quoque videri, ex arresto, postea facto, subsistere jurisditionem Amsterdammensium, si tamen Mævius e re sua putaret, fori præscriptionem ibi proponere, Scabinos, & si appellatum esset, se quo-

que de ea judicaturos ex animi sui sententia. Sed quia Curia inter bona Delegatorum distinxerat, alia arresto subjiçiens, alia non item, forte ea distinctio hic erat reperenda, & suadendum, ut Scabini Amsterdammenses secundum eam judicarent, eo magis, quod ex instrumentis, ad utramque Curiam transmissis, non satis constaret, quæ Sempronix bona arresto inclusa essent, quod tamen intererat scire, si, ut Curia opinatur, & ego quoque opinor, secundum illam distinctionem sententia esset dicenda. Quum Ordines Hollandiæ etiam Judices Amsterdammenses rogassent, quid sibi videretur de sua jurisdictione in hoc facto, illi responderunt 17. Sept. 1737.

(1) Si Mævius de foro incompetenti excipere paratus sit, suarum tunc partium esse æstimare, an sua sit jurisdictione, movent tamen, eorum Delegatorum utique non majorem esse eminentiam, quam est ipsorum Legatorum, & quod ad ipsos Legatos Ordines Generales decrevisse, in iis quæ ante Legationem hic acta gesta sunt, Legatos statum non mutare, atque ita subditos manere veteri foro, hanc autem Tirii actionem natam fuisse, antequam Sempronia nuberet Titio: Credo, illos Judices respexisse ad Decretum Ordinum Generalium 19. Jun. 1681. (2) Sed quis ex eo effecerit, viduam, quæ Amsterdami habitabat, ut habitavit Sempronia, postea nuptam Mævio Gelro, forum pristinum retinuisse, nec transisse in potestatem & forum mariti sui? Ut ad dicamus, leges moresque repugnant. Sempronia, post secundas nuptias, amiserat personam standi in judicio, & omnino statum mutaverat, quare ipsa amplius conveniri non poterat, sed conve-

niendus erat maritus, qui eam repræsentabat, & ubi conveniendus, nisi in foro suo, quod & forum uxoris erat. Conveniendus igitur in Gelria, nisi arrestum aliud quoque forum tribuisset.

Transmissis ad Ordines Hollandiæ utriusque Curix Responsis hi decreverunt, Delegati sui cum Delegatis utriusque Curix ea de re amplius deliberarent. Quod cum factum esset, urgentibus in primis Gelris, 11. Febr. 1739. quibusdam Hollandiæ Delegatis visum est, eam testationem, quam ab Hollandis flagitabant reliquæ Provinciæ, simpliciter negandam esse, hoc superdicto, Ordines Hollandiæ in singulis factis, quæ inciderent, esse decreturos pro re nata. Sed alii Hollandiæ Delegati, & quidem plures numero, existimabant, rogandos esse utriusque Curix Delegatos, ut quid excogitare & componere vellent, quod Majestatem Hollandiæ quam minime læderet, & tamen reliquis Provinciis, per modum transactionis, satisfacere posset. Quod quum placuisset, est aliquid ejusmodi excogitatum, compositum, ab utraque Curia probatum, & Ordinibus Hollandiæ porrectum. Quem res habitura sit exitum, dicat, qui vates est. Ipsa capita transactionis, ut nunc concepta & præparata sunt, nolim recensere, nam si displicuerint, scire nihil attinet, si placuerint, & quicquid ex his placuerit, mox publici juris erit. Interim habes hic, quid utrique Curix & quid mihi sedeat de illustri hoc argumento.

CA.

(1) *Exstat Responsum separatim & inter Acta Orlinkm.*

(2) *Est in Formulario tom. 2. cap. 25. p. m. 299. & 300.*

C A P U T XII.

De foro Quæstoris Generalis fœderati Belgii, si in officio deliquerit.

Quod supra dixi *cap. 10.* si quid in officio deliquerint Consiliarii Ordinum Generalium, vel eorum primi, ut vocantur, Ministri, id, quod ad illos Ministros attinet, judicari a Suprema Curia ejus Provinciæ, in qua id Collegium officio suo fungitur, videamus, an generaliter verum sit, an vero restringi oporteat ad quædam duntaxat crimina? Insigne factum, quod anno 1722. incidit, huic Quæstioni causam præbuit. Præfectus Ærario Ordinum Generalium (*den Ontfanger Generaal van de Unie*) qui inter primos Ministros ejus Collegii est, ad Consiliarios illos in jus vocatur *by Mandament van dagvaarding, in persoon over saken*, ut agebat Mandatum, *syn ampt en administratie concernerende*. Præfectus, sic in jus vocatus, adit Supremum in Hollandia Senatum, & ait, si quid ipse deliquisset in officio, ejus rei jurisdictionem a fœderatis Belgis esse delegatam Senatui Supremo, ita enim de Præfecto Ærario & aliis majoribus Ministris cautum esse § 40. novæ Formæ Consiliariorum fœderati Belgii 18. Jul. 1651. (1) & ea ratione implorat a Senatu Mandatum, quo Consiliariis illis interdiceretur accusationem, apud se institutam, prosequi. Quum res hæc esset magni momenti, nec minoris exempli, utpote quæ & ad alios majores Ministros ibi officio suo fungentes spectaret, & ad ipsos Consiliarios, quod ad formam accusationis, Senatus, priusquam quicquid statueret, 27. Maj. 1722. partes audiri jubet, *met surbeance*, Consiliarii Or-

dinum Generalium nihilominus pergunt, & 28. Maj. ad Senatum Supremum scribunt, se recte pergere, nam ex § 35. & aliis sequentibus usque ad § 40. ejusdem Formæ 1651. satis liquere, non aliam jurisdictionem Senatui esse delegatam, quam specialem, respectu eorum criminum, quæ in *d. § 35.* enumerata sunt & sancte se adfirmare, accusationem, apud se institutam, ad illa crimina non pertinere, sed ordinem judiciorum non pari, ut alia, quorum nomine accusabatur, adhuc liceat revelare.

Præfectus iterea non tantum a Senatu Supremo implorat *Mandament van Attentaten Poenaal*, sed & simul adit Ordines Hollandiæ, porrecto libello, ut se adversus illos Consiliarios tueri vellet, nam quamvis in officio deliquisset, & quicquid deliquisset, ejus rei cognitionem ad Consiliarios illos non pertinere, non tantum argumento *d. § 40.* sed & quod esset Hollandus, nam de Hollandis, in Hollandia morantibus, certum esse, etiamsi deliquerint in officio Ordinum Generalium, accusari vel puniri non posse nisi a Judice Hollandi, cujus foro sunt subditi, atque ita cautum esse notissimo Ordinum Hollandiæ Decreto & Edicto 3. Oct. 1656.

Quum Ordines decrevissent, Delegati sui & Delegati utriusque Curie de eo libello simul deliberarent, & ei deliberationi dictus esset dies 11. Jun. 1722. pridie ejus diei in Senatu Supremo actum & prolixè disputatum est, quid Ordinibus, Senatus nomine, esset suggerendum. Quidam Senatores existimabant, & in eo assentientes habebant reliquos, supremum tribunal, cujus meminit *d. § 40.* utique nunc esse Supremum in Hollandia Senatum, deinde existimabant omnia omnino delicta, quæ in of-

H 2   ficio

ficio perpetrarent primi Consiliariorum Ministri, nullis exceptis, pertinere ad Delegationem, Supremæ Curiae factam esse quidem nonnulla crimina specialiter enumerata in § 28. veteris Formæ Consiliariorum fœderari Belgii 12. Apr. 1588. (2) & d. § 35. novæ Formæ 18. Jul. 1651. sed sibi videri, ea crimina exempli duntaxat gratia enumerata esse, cum nulla plane sit ratio, cur alia exciperentur, quin in § 32. veteris Formæ has Delegationis rationes reddi, ne scilicet Consiliiarii Ordinum Generalium, illis deliberationibus nimium occupati, avocarentur a consiliis de re publica ineundis, & ne inter Consiliarios de his rebus aliqua contentio oriat, quæ duæ rationes utique omnibus criminibus persequendis conveniunt, eas quidem rationes non esse expressas in d. § 40. novæ Formæ, sed ex veteri pro repetitis esse habendas.

Alii vero Senatores his rationibus fortiter resistere, rati, omnes Delegationes esse strictissimæ interpretationis, & in eo convenire, quique de Delegationibus commentati sunt, in § 28. veteris Formæ quædam duntaxat crimina recenser, quæ ad duo capita referri possunt, alterum, ne quis ex Consiliariis, primis Ministris vel minoribus Officialibus particeps esse velit ullius rei, de qua apud Consiliarios deliberandum est, & ne dona munera, etiam esculenta & potulenta a quoquam, qui apud Consiliarios illos aliquid agendum habet, habuit vel habiturus est, accipere velint, statuta, si quis contra fecisset, pœna; hæc, inquebant, crimina duntaxat recenser in d. § 28. & de his ipsis solum sermonem esse in §§ 29. 30. & 31. atque ita succedere Delegationem in § 32. & hanc referri tot de excessen, IN

DE VOORSCHREVE ARTICULEN GEMELD, & rursus tot zodanige excessen, ALS HIER VOREN GEMENTIONEERT ZYN, & ea delicta esse puniendi agtervolgens het dispositif VAN DE VOORSCHREVE ARTICULEN. Addebant illi Senatores, non aliter se rem habere in nova Forma, nam postquam de his ipsis criminibus actum esset in §§ 35. 36. 37. 38. sic incipere § 39. en op dat DE VOORSCHREVE EXCESSEN behoorlyk mogen werden gerecheercheert, & porro tunc præcipi, quemadmodum minores officiales accusandi sint, si suspicioni causam dederint, & sic mox addi in § 40. En zoo de suspicie valt tegen iemand van den Raad, Thesaurier Generaal, Ontfanger Generaal, Secretaris van den Raad &c. Atque ex his efficiebant, omnia, quæ de Delegatione dicuntur in d. §§ 32. & 40. esse referenda ad præcedentes §§ & crimina, ibidem expressa, nam si de omnibus criminibus, in officio commissis, jurisdictionem delegare voluissent Ordines fœderati, potuissent & debuissent tunc uno verbo dicere, de excessen in officio begaan, in delegata jurisdictione non licere argumentum ducere a paritate rationis, vel a simili, vel a rationibus, ipsi Delegationi adjectis idque in re tam odiosa, ut est omnis Delegatio, & minus licere contra aperta Ordinum Delegationum verba.

Hæc plerosque Senatores & etiam me moverunt, ut 10. Jun. 1722. (3) decretum sit, per Delegatos nostros Ordinibus Hollandiæ significaretur, Senatui Supremum sibi jurisdictionem non adrogare de his, quæ Consiliiarii Ordinum Generalium, accusatione instituta, moliebantur contra Præfectum Aerario, ea tamen lege, ut, si postea appareret, accu-

(2) *Plac. ibidem* p. 120.

(3) *Observat. Tamult.* tom. 8. n. 1855.

accusationem versari circa crimina, Senatui delegata, de his salva esset Senatus jurisdictio, & porro significaretur, quod ad alia crimina, in officio commissi, & controversam de his jurisditionem, utrum nempe judicanda sint a Consiliariis Ordinum Generalium ex eorum Forma, an vero a Curia Hollandiæ, an ab aliis Judicibus, ex d. Decreto & Edicto 3. Oct. 1656. eos disputare posse, ad quos ea res pertinet. Delegari autem Curia censuerunt, priusquam Curia sententiam suam diceret, rogandos esse Consiliarios Ordinum Generalium, ut exponere vellent rationes, quibus moti sibi adrogarent cognitionem de criminibus, Senatui non delegatis, & secundum eos decreverunt Ordines Hollandiæ 11. Jun. 1722.

Igitur Consilarii Ordinum Generalium duabus epistolis, ad Ordines Generales scriptis, exponunt rationes suæ jurisditionis, & de his utriusque Curia sententiam explorari jubent Ordines 19. Jun. 1722. Deliberatum ea de re est in Senatu Supremo 22. Jun. ejusdem anni, sed ita deliberatum ut ex Hollandorum sententia, expressa in eorum Decreto 16. Sept. 1654. & d. Edicto 3. Oct. 1656. (de quo utroque plenius dixi supra cap. 10.) Senatus agnoverit, si contra Hollandos, in Hollandia hærentes, agendum sit, etiam quod ad crimina, in officio Ordinum Generalium commissi, apud Judicem Hollandicum esse agendum, sed quia Ordines Hollandiæ in proemio d. Ed. 3. Oct. 1656. ajunt, eo Edicto non præjudicatum iri Formæ, quam Consilarii Ordinum Generalium a Fœderatis Belgis accepere, ii Consilarii, duabus illis epistolis, primum id operæ dederunt, ut probarent, sibi competere jurisditionem civilem in omnes Quæstores, atque ita & in Quæstorem Generalem

fœderati Belgii, hos se adigere ad rationum redditionem, & si de rationibus controversia incidat, de ea se judicare ex animi sui sententia. Estque id satis liquidum tam ex § 18. eorum novæ Formæ, quam ex variis sententiis contra illos Quæstores latis, & existant quoque Ordinum Hollandiæ Decreta, quibus id eorum jus, tanquam jus certum, continetur, nec scio, quemquam esse, qui de causis civilibus is unquam litem moverit. Atque inde efficiebant, etiam de causis criminalibus adversus illos Quæstores suam esse oportere jurisditionem, neque enim pati negotiorum naturam, vel judiciorum ordinem, ut hæ causæ dividantur, & causa civilis judicetur ab altero, criminalis, circa eandem rem, judicetur ab altero Judice, nam alium Judicem, quisquis ille sit, de crimine non recte judicare, nisi ex sua delatione, & ex iis instrumentis, quæ in causa civili sibi comperta & exhibita sunt, a se expectari non posse, ut soli sint Delatores, & eo officio fungantur apud Curiam Hollandiæ, vel forte etiam apud Scabinos alicujus urbis vel pagi, quorum in Quæstores ordinaria esset jurisdictio. Ad hæc se Libros suos, Edicta, Decreta, Rationes, & alia instrumenta, quæ penes se sunt, & ex quibus sæpe accusatio peragenda est, ad alios Judices deferre nec posse, nec debere sine maximo Reipublicæ detrimento. Addebant & alias rationes ab utili, ab absurdo, quin & ab impossibili petitas, & ex his omnibus rebantur constare, jurisditionem criminalem contra Quæstorem Generalem a se avocari non posse.

Erant & apud nos Senatores, qui has rationes probabant, & porro provocabant ad jus commune in l. 3. C. de ordine judic. ubi Imperatores ita rescribunt; *Cum civili disceptationi, principali-*

paliter motæ, quæstio criminis incidit, vel criminini, prius instituto, civilis causa adjungitur, potest judex eodem tempore utranque discepcionem sua sententia dirimere. Et agebant id jus etiam usu esse receptum, & sic Senatum Supremum servare, & semper servasse, si verbi gratia, causa civilis, etiam ex appellatione, apud Senatum pendeat, & appareat, testes in ea causa falsum testimonium dixisse, ipsos enim testes tunc etiam a Senatu judicari. At vero Senatores, qui ea sententia utebantur, vix numerum faciebant, reliqui omnes, & ni fallor recte adversus hæc insurgebant, & cum maxime urgebant, ipsos illos Consiliarios Ordinum Generalium non uti nisi mandata, sive ut loquuntur, delegata jurisdictione, & posse vel omnem jurisdictionem mandari, vel unam duntaxat speciem *l. 16. ff. de jurisd.* & in omni Delegatione verissimum esse, quicquid specialiter delegatum non est, ad Judicem delegatum non pertinere, atque inde § 50. novæ eorundem Consiliariorum Formæ esse insertum *dat alle saken, ter dispositie van den Raad niet expresselyk geseld, zullen blyven ter dispositie van de Staten Generaal, de Staten van de particuliere Provincien, de Magistraten van de Steden en andere Westelyke Overigheden, elk in haar reguard*; criminalem igitur jurisdictionem in Quæstores Consiliariis non competere, nisi sibi delegatam probent, & id probaturus esse nunquam, frustra quoque disputari a consequentiis, ab utili, ab absurdo, ab impossibili, & si quid his est simile, nam in Delegatione, quæ strictissimæ est interpretationis, Senatum hæc rationis supra jam rejecisse, etiam cum de sua ipsius jurisdictione ageretur, neque etiam valere regulam *ex d. l. 3.*

C. de ordin. judic. nisi in judice ordinario, cujus in reum omnimoda jurisdictione est, minime autem in judice delegato, qui solam habet jurisdictionem civilem. Placuit igitur, 22. Jun. 1722. (4) Senatus nomine, Ordinibus responderetur, Consiliariis Ordinum Generalium nullam esse jurisdictionem de delictis, quæ in officio commississet Præfectus Ærario, sed nihil responderetur de alio foro, ad quod remittendus esset; cum quod de eo sententiam rogatus non esset Senatus, tum quod in facto quædam Senatum latebant, quæ scire necesse erat, priusquam de alio foro quicquam definire posset. Simpliciter ait d. Edictum 3. Oct. 1656. eum, qui in officio Ordinum Generalium deliquisset, judicatum iri ab eo, qui Judex ejus competens erat, antequam eo officio fungeretur.

Deliberatum ea de re est cum Delegatis Ordinum & Curiz 24. Jun. 1722. & ita, ut dixi, a Delegatis Senatus responsum. Delegati Curiz dixerunt, si de summo jure quæretur, se a Delegatis nostris non dissentire sibi tamen videri, oportere Ordines foederari Belgii hanc contra Quæstorem Generalem causam criminalem de novo mandare Consiliariis Ordinum Generalium, tantam enim esse causæ civilis & criminalis continentiam, ut revera separari non possent, & tam prægnantes præterea esse alias Consiliariorum rationes, ut hoc *ευρημα* suaderent. Delegati Ordinum, qui huic deliberationi intererant, sententiis discrepabant, plures numero secundum illos Consiliarios respondebant, sed alii secundum nostros Delegatos, exploso illo *ευρηματι* Curiz, utpote de quo interrogata non erat, interrogatam esse de jure, & de jure respondendum fuisse.

fuisse, frustra hic quæri de novis legibus, & has utique futuris negotiis duntaxat formam dare, non præteritis vel jam exstantibus. Postquam autem eodem die hæc omnia ad Ordines Hollandiæ essent relata, Delegati urbium, ex quibus Ordinum Collegium constat, noluerunt sententiam dicere, nisi consultis prius urbium suarum Magistratibus, atque ita nihil tunc definitum est, nec comperi, quicquam etiam postea definitum esse. Quæstor autem, ratus, se molliores deinde Consiliarios esse natum, facile passus est, judicium apud illos Consiliarios ageretur, & actum est eo eventu, ut Quæstor ab illis Consiliariis fuerit absolutus 19. Apr. 1724. Recte, an fecus, non est, ut dicam. De solo foro apud Ordines erat quæstio, & quid tibi, Lector, de ea videatur, decerne ex iis, quæ in utramque partem disputata sunt.

C A P U T XII.

De foro Militum in causa delicti.

Quousque judicum militarium jurisdictionis porrigatur, tam in causa criminali, quam civili, difficilis sane est inspectio, eoque difficilior, quod aliud lex & ratio, aliud usus videatur probare, in nonnullis utique causis, de quibus deinde plenius erit agendum. Interea hoc putem satis constare, omnem jurisdictionem militarem, quæcunque apud nos exercetur, sive a iudice inferiori, sive a Supremo Senatu militari, sive ab ipsis Consiliariis Ordinum Generalium, si a jure Romano recedat, non esse habendam nisi pro jurisdictione delegata, utque jurisdictionis delegatæ proprium est,

ne quis alia utatur, quam quæ specialiter in his illiusve causis concessa est, recte desideramus a iudice, qui ejusmodi delegata jurisdictione utitur, ut probare velit, quid ordinario iudici ademptum & sibi datum sit, absque ea enim probatione omnis jurisdictionis pertinebit ad eum, qui alioquin a Principe habet omnimodam jurisdictionem, & sic etiam expresse cautum est § 50. Form. Consiliar. foeder. Belg. 1651. ut plenius dixi *ad finem capitis proximi*.

Ut a causa delicti primum ordiamur, jure Romano quidem delicta militum bifariam distinguebantur, nam *aut propria erant, aut cum ceteris communia*, ut Arrius Menander hæc expressit in l. 2. pr. ff. de re milit. & proprium militare delictum mox definit, *quod quis uti miles admittit*, & inde discimus, commune delictum censeretur, quod miles admittit sine ullo militiæ respectu. Postquam autem Arrius militum delicta distinxisset in d. l. 2. pr. mox addit, *unde & persecutio aut propria aut communis est*, id est, aut pertinet ad iudicem militarem, si delictum sit militare, aut ad iudicem commune, si delictum sit commune. Desertorem igitur militiæ Præses Provinciæ cum elogio remittet ad suum Ducem, nisi ille desertor gravius delictum commune admiserit in ea Provincia, tunc enim ipse Præses in eum animadvertet l. 3. pr. ff. de re milit. Quare prolixè falluntur, qui apud Romanos omnia militum crimina a solo militari iudice vindicanda censent (1), sed illis hominibus os obturare esset otio abuti, & hoc jam non agimus.

Dicamus jure Romano constare, militem in delictis militaribus a militariibus, in communibus a civilibus iudicibus

(1) Quemadmodum Voet de jure milit. cap. 7. num. 8.

cibus esse judicandum, sed eam distinctionem communiter esse obsoletam restat Julius Clarus (2), & receptum, ut militares iudices de quibuscunque militum delictis judicent quin &, ut in communi delicto a civili iudice deprehensi, ad militare transmittantur. Sed in Belgio fœderato id usquequaque verum esse, non potui animadvertere. Ex § 68. edicti de criminibus 5. Jul. 1570. de militaribus militum delictis, aut aliis, quæ in Castris admittuntur, vel si res sit inter duos milites, Senatus Militaris cognoscit, de criminibus autem communibus cognoscit iudex communis. Sic ibi generaliter, & sic olim Curia Hollandiæ de communibus militum delictis judicavit (3). Sed quod ad milites Prætorianos & cives Bruxellenses Carolus V. 29. Mart. 1548. (4) specialiter constituit, ut militaris iudex civem captum ad Magistratum remitteret, & Magistratus militem quomodocumque delinquentem, ad militem judicem. Quam constitutionem confirmavit & auxit Philippus II. in §§ 69. 70. & 71. d. edict. de crimin. anno quoque 1632. 1. Maj. (5) inter Orangium Dynastam & Magistratum Haganum convenit, ut miles, quamvis in communi delicto a Magistratu apprehensus, militari judici traderetur, & civis, a militari-bus captus, traderetur judici civili; idque jus esse commune Supremus Senatus militaris tunc est testatus (6). Curia Frisiæ, quamvis anno 1606. militem, in communi delicto a civili iudice apprehensum, etiam ab eo judicandum esse censuerit, anno tamen 1632. si mi-

les a militari iudice prius fuerit apprehensus, ab eodem judicandum, atque ita præventioni locum esse probavit, & ita, tanquam ex jure Hollandico, scripsit Groenewegen *de legib. abrog. ad l. 6. C. de jurisdict. omn. Judic.* & ad l. 1. C. de exhib. & transmitt. reis. & Consultores apud Bort *tracfaat crimineel t. 1. § 50. vs. maar wat. & seq. & Voet de jure milit. cap. 7. n. 9.* & præventioni locum esse, quamvis nulla facta fuerit apprehensio, anno 1630. contra Curiam Hollandiæ etiam Orangius defendit (7). Sed hæc nec juri Romano conveniunt, nec d. § 68. edict. de crimin.

Ceterum liberæ Reipublicæ temporibus hic revocata fuit illa, quam dixi, militarium communiumque delictorum distinctio, sic ut propria militum crimina proprios, communia communes iudices nacta fuerint. Ita sane quod ad Urbes, quæ jus suffragii habent, Gelris placuit in iis, quæ 30. Jan. 1651. (8) & 24. Mart. ejusdem anni (9) in extraordinariis Ordinum Generalium Comitibus proposuerunt, militaria crimina, quæ tutius & melius Arrii brevis expressit in d. l. 2. pr. ff. de re milit. per enumerationem sic definientes, *nalatigheid en overtreding in togtien en wagtien, overgaan aan de wyand, desertie van Compagnien, of verloop van de eenne Compagnie onder de andere sonder passport, mitsgaders over excessen en delicten, die de Officieren en Soldaten, of de een tegen de andere zullen komen te begaan, EN VORDER NIET, hoc addito, inroegen dat over alle andere saken, &c.*

27

(2) § fin. *quest. 35. num. 24.*(3) Loenius *casu 51.*(4) Apud Leenwen *post § 71. edict. de crimin.*(5) Van Dalen *notab. Kruge besing. p.*

77. 78. & 79.

(6) Idem *ibidem* p. 78.(7) Loenius *casu 51.*(8) Aitzema *Herfjelde Leeuw p. 190.*(9) Idem *ibidem* p. 404.

zy criminele , 't zy civile , de militaire personen apprehensibel , convenibel , justiciabel en executabel zullen zy by den *Civilen of Politiquen Regter*. Eadem in istdem Comitiiis totidem verbis proposuerunt Utrechtani mense Januario ejusdem anni (10). Transylulani 7. Febr. 1651. (11). Atque ita etiam , quod ad milites in Gelria degentes , decreverunt Ordines Generales 25. Mart. 1651. (12) & id Decretum , tanquam jus commune , Consiliarii Ordinum Generalium in Decreto suo , quod de jurisdictione militari , & præcipue de Supremo Senatu militari composuerunt 9. Febr. 1703. (13) transmitti jusserunt ad omnes judices militares in Urbibus , jus suffragii habentibus , degentes , quo diligenter & examussim id observarent . Perperam id Decretum 9. Febr. 1703. a quibusdam (14) adscribiti Ordinibus Generalibus , & cum omnino debeat Consiliariis Ordinum Generalium , non miror , unum (15) ex his id frustra quævisse inter Acta ipsorum Ordinum . Ceterum id Decretum plena manu agit de his , quorum in milites est jurisdictio , & potissimum de institutione & officio Supremi Senatus militaris , & de appellationibus , & de aliis quibusdam , quæ ab his , quæ nunc tractamus , aliena , quod ad causas autem , de quibus cognoscunt , simpliciter inherent Decreto Ordinum Generalium 25. Mart. 1651. & quemadmodum alii id Decretum accipiunt generaliter , atque si ad universum Belgium fœderatum pertineret (16) , sic & Bink. T. IV.

acceperunt Consiliarii Ordinum Generalium , & inde tanquam jus commune suggesserunt , sed quiqui ita sapiunt , nisi ipse fallor , prolixè falluntur , nam , ut modo dicebam , non nisi Gelri & Utrechtani id jus proposuerunt , utque plurima in illis extraordinariis Ordinum Generalium Comitiiis proposita , sed pauca definita sunt , ita nihil quoque quod ad hanc rem definitum est , nisi quod ad iteratam petitionem Gelriæ Ordines Generales 25. Mart. 1651. decreverint , secundum eam petitionem scriberetur ad Præfectos & milites , in Gelria , ut dixi , degentes , non vero ad Præfectos & milites in aliis Provinciis , quorum Ordines , exceptis Utrechtanis , de his rebus deliberasse vel decrevisse nihil quicquam liquet .

Sed quamquam ejus Decreti major esset auctoritas , quam mihi esse videtur , non omnia tamen , quæ ibi occurrunt , probaverim , quia sunt quædam , quæ nunc rationem habent , nec cum jure Hollandico , postea factò , satis conveniunt . Illud probo , quod in usum revocaverit distinctionem juris Romani inter delicta militum propria , aut cum ceteris communia , & quod hæc , ut & omnes causas civiles ad civilem Judicem rejecerit , sublata præventionem , quæ hic illic olim obtinebat , & quam nec jus Hollandicum agnoscit , nisi uno casu , quem mox proferam ex Decreto 30. Sept. 1654. Sed rationem non habet , quod illud Ordinum Generalium Decretum 25. Mart. 1651. re-

I

strin-

(10) Idem *ibidem* p. 237.

(11) Idem *ibidem* p. 315.

(12) Idem *ibidem* p. 404. 405.

(13) Est inter *Acta eorum Consiliariorum* & exstat quoque *Separatim* , typis descriptum cum deliberationibus , ea de re habitis.

(14) Van Zurk *Cod. Batav. v. Militie* § 57. & Boel ad Loen. *casu* 51.

(15) Bort *d. loc.*

(16) Forte ipsi Ordines Hollandiæ in Decreto 30. Sept. 1654. de quo mox dicam , certe Consultores apud Bort *traktat crimineel* § 50. *vs* *maar by Resolutie* , & *Voet de jure milit. c. 7. n. 9. § 11. secund. edit.* Van Zurk & Boel *d. locis*.

stringatur ad Urbes, jus suffragii habentes, cui bono enim ea restrictio? Et quid si non habeant jus suffragii? Quod jus tunc illic obtinebit? Idem, puto, quod in aliis Urbibus, & sic, ut mox audies, est in Hollandia, & sic quoque est jure Romano. Improbant etiam illam restrictionem Consultores Hollandi (17), improbat Voet (18) *si modo*, inquit *delicta perpetrata fuerint in tali Provincia, quæ in Comitibus Ordinum Generalium federati Belgii suffragii jus habet*, quod ipsum nec rationem habet, nec legem, cui nitatur. Puto, etiam ulum improbare illam restrictionem, nam cum Senarus militaris inferior, qui Silvæducus est, anno 1703. detinere civem, qui ibi deliquisse dicebatur, Ordines Generales 14. Jan. 1704. iusserunt (19), civis ille dederetur Scabinis ibidem, & ab his judicaretur, addunt quidem, salvo cujusque jure *ten principalem*, sed hæc fere clausula salutaris est, quæ nihil significat. Quod porro ait d. Decretum 21. Marr. 1651. de omnibus delictis, quæ Præfetti & milites invicem committunt, atque adeo etiam de delictis communibus, Judices militares cognoscere, etiam non placet, & adversatur Decreto Ordinum Hollandiæ, 16. Maj. 1668. uti mox referam.

Sed progrediamur ad jus Hollandicum, & in primis in hanc rem notandum est Hollandiæ Ordinum Decretum 30. Sept. 1654. (20) quo placuit, militum delicta non pure militaria, sed quæ lædunt tranquillitatem publicam & societatem civilem (*chocquerende de gemeene Rust of Borgerlyke Societeit*) omnino ad Judicem civilem loci, in quo

delictum est admissum, pertinere, addita exceptione, quam Ordines ajunt ex usu descendere, nempe militem, qui actu militat, Hagæ in *Guarnisoen*, ibique delinquentem delictum commune, & calente delicto a Judice militari apprehensum, ab eodem etiam judicari, *by preventie*, sed hæc duntaxat Hagæ, & in non Nobilibus, Nobiles enim, ut est in eodem Decreto, nihilominus judicantur a sola Curia Hollandiæ.

Quamvis autem manifestissimum sit id Decretum, attamen non est negligenda interpretatio ejus. Loquitur de communibus delictis, absque ulla distinctione, secus atque in d. § 68. edict. de crimin. nam hoc ibi ad delicta capitalia videtur restringi, quod rationem non habet. Et delictum, quod ante militiam commissum est, procul dubio pro communi est habendum, unde id ad Judicem ordinarium, non militarem pertinet d. § 68. & § 71. d. edict. de crimin. idque sive is, de quo agitur, jam in numeros sit relatus, sive actu militet, hi enim comparantur in d. § 71. secus atque apud Ulpianum in l. 42. ff. de testam. milit. Si quid igitur deliquerint ante militiam, quamvis postea milites, a Judice ordinario recte apprehenduntur d. § 68. edict. de crimin. Cum his convenit *legum Frisic. lib. 2. tit. 13. § 10.*

Sed quid si delictum commune miles contra militem commiserit? & quidem d. § 68. & Gelri, & Utrechtani, & Ordines Generales omnibus illis locis, quos supra attuli, ea de re jurisdictionem militari Judici concedunt, sed aliter Ordinibus Hollandiæ visum est, quum enim

(17) Apud Bort *traaſaat crimineel t. 1. § 50. in consilio r. f. Welke resolutie.*

(18) De foro militari cap. 7. num. 9. edit. secund.

(19) Decretum exstat inter *Acta Ordinum Generalium.*

(20) *Resolutie van consideratie ten tyde van de Wt. p. 218.*

enim Monnickendami miles militem occidisset, atque etiam homicidam Judex militaris apprehendisset, qui sibi ex illo Ordinum Generalium Decreto 25. Mart. 1651. jurisdictionem competere adferebat, de eo tamen dubitaret Magistratus Monnickendamensis, Ordines Hollandiæ 16. Maj. 1668. (21) Decreto facto complexi sunt, militaris Judex sineret ea de re Magistratum judicare, ad Magistratum ejus rei jurisdictionem pertinere, tam ex rei natura, esse enim delictum commune, quam ex suo Decreto 30. Sept. 1654. Atque ita & Ordines Hollandiæ in alio facto decreverunt anno 1671. (22) Ad Gelros igitur duntaxat, ut supra dicebam, pertinet illud Ordinum Generalium Decretum 25. Mart. 1651. & sane, Gelris ita petentibus, ad eos solummodo factum & transmissum est.

Quid si miles vectigal fraudarit? Plane id delictum commune est. Forte contradices ex *l. un. C. in quib. caus. milit. fori præscript. uti non poss.* Sed neque ex ea id recte effeceris, neque justum est. Et Hollandiæ Ordines 17. Jan. 1659. (23) contra Senatum militarem, contrariam consuetudinem prætexentem, decreverunt, vectigalis, sive a milite, sive a pagano fraudati causam apud Scabinos loci, ad vectigalia delegatos, omnino esse ventilandam. Quod ut generaliter probò, an tamen in illo facto probandum sit, est, cur dubitem. Miles ibi absens per contumaciam a Scabinis damnatus erat, executioni contradicitur, quasi sententia a non competente judice dicta, eamque ideo executioni mandari Senatus Mi-

litaris vetat. Res ad Ordinum Hollandiæ Consiliarios, deinde ad ipsos Ordines desertur. Hi d. 17. Jan. 1659. decreverunt, & sineret, & si res exigeret, juvaret Senatus Militaris eam sententiam executioni dari. Sane causa ipsa ex integro videbatur cognoscenda, sicuti & alias in re non ablimili Ordinibus Hollandiæ placuit 3. Dec. 1661. (24). Nec enim est, cur dicas, venire militem debuisse, ut cognosceretur de foro competenti, quia inter se & Militarem Judicem Magistratus Judex idoneus non est. Quum igitur jurisdictionis ibi incerta fuerit, maxime ob contrariam anteriorem consuetudinem, & contradictionem Senatus Militaris, militem bona fide abfuisse inrelligendum est, & simul credendum, Ordines Hollandiæ incertum jurisdictionis demum definivisse d. 17. Jan. 1659. quod etiam generalis illius Decreti sanctio satis indicat.

Quæcunque autem Militaribus Judicibus competit jurisdictionis, in milites est duntaxat: nam singulare est, quod Ordines Generales edictorum suorum executionem, etiam quod ad pœnam infligendam, militibus suis mandaverint 13. Nov. 1626. (25) sed quam executionem tantum habent contra eos, quos in facto apprehenderunt, ut habet edictum. Singulare etiam est, quod Carolus V. 29. Mart. 1548. & Philippus II. in §§ 69. & 70. edict. de crimin. constituerunt, ut etiam aliqua nonnunquam militum esset jurisdictionis in paganos peregrinos. Alioquin regula est, militis in non militem nullam esse jurisdictionem, & secundum hanc quum milites quidam Hispani 25. Nov.

(21) *Ibidem* p. 809.

(22) *Vide consil. Belg. t. 4. p. 633.*

(23) *Resolutien van consideratie ten tyde van de Wit* p. 478. & 479.

(24) *Ibidem* p. 579.

(25) Edictum in hanc rem exstat *Plac. II. 5. 5. 15. 3.*

1688. Templum quoddam Calvinianum invasissent, multa ibi crudeliter agerent, & Ordines Generales Militum Praefecto Ysendikensi mandassent, Religionem Calvinianam tueretur, atque hic quosdam non milites, nec in crimine deprehensos, carceri inclusisset, Judices Vryenses eos sibi dedit apud Ordines Generales petierunt, & obtinuerunt 2. Dec. 1668. (26) De quibusdam tamen delictis dubitari posset, quid enim si paganus quasi militariter delinquat, ut puta si muros transcendat, & a militibus apprehendatur? Causa hac agitata fuit anno 1658. Rationalis Domanium Niervaartensium, quæ ad Dynastiam Orangium pertinebant, & Scribae ejus Oppidi, quia per glaciem vallum Oppidi transcendisse dicebantur, a Praefecto militari, ejus loci detinebantur manu militari. Detenti contra illum Praefectum 28. Febr. 1658. a Curia Hollandiæ impetrant Mandatum pœnale (27). Causa cognoscitur. Curia recte mandatum judicavit. Parum efficitur. Idem detenti cum Magistratu Niervaartensi Ordinibus Hollandiæ libellum offerunt 15. Mart. 1658. Curia quoque judicium suum apud Ordines Hollandiæ defendit 20. Mart. 1658. Consilarii Ordinum Hollandiæ contradicunt. Ordines rem cognoscendam iisdem diebus mandant. Fit relatio 6. Apr. 1658. & demique 11. Apr. ejusdem anni sequutum est Decretum (28), quo Ordines constituerunt, quia non constat, Judicibus Militaribus ullam delatam esse in cives (*Borgerlyke Standspersonen*) jurisdictionem, placere, quæ

Judex Militaris ea in re fecerat, pro infectis haberentur. Quam causam deinde Curia Hollandiæ judicavit (29), non ut ordinarius Judex, sed ex eo Ordinum Holl. Decreto 11. Apr. 1658. specialiter constitutus, quia, ut ait d. Decretum, id tunc temporis ob graves rationes apud Magistratum Niervaartensem commode fieri non poterat.

Ait quidem id Decretum 11. Apr. 1658. quia non constat, ullam militibus in cives jurisdictionem esse concessam, & pressus *nullam in Provinciales* iis competere declarat l. 1. C. de offic. Magistr. milit. & inde dixeris, cives nullo casu jurisdictioni militari esse subditos. Quid ergo, si in castris deliquerint? Et tunc subditos esse, inde forte effeceris, quod castra novam quasi universitatem constituent. Sic utique Julio Claro, sic aliis apud Clarum videtur lib. 5. sentent. § final. quest. 38. n. 4. Verum id d. Decretum non admittit, & in § 80. LL. Militarium, quas Ordines Generales dederunt 13. Aug. 1690. & 9. Maj. 1705. (30) specialiter constitutum est, calones, in castris caloniam exercentes, Judici militari subessent. Fredericus quoque Henricus, Orangius Dynasta in § 12. edicti 7. Maj. 1650. (31) ab Ordinibus Generalibus toridem verbis repetiti 8. Dec. 1665. (32) constituit, ne quis in castris alium arrestaret, aut in jus vocaret ob actionem antiquam, aut debitum, extra castra contractum, sed hoc, & reliqua ibidem, magis videntur esse referenda ad solos milites. Anno tamen 1638. Judices Militares Maastrichtani,

ex

(26) Aitzema *hisor. lib.* 48. p. 1018-1023.

(27) *Formul. t. 2. c.* 26. p. 462. & 463.

(28) *Resolutien van consideratie ten tyde van de Wit* p. 436. Bort tractaat *crimineel tit. 1. n.* 50.

(29) *Formul. d. t. 2. c.* 26. p. 463.

(30) Vulgo *den Artikel-brief*.

(31) *Plac. Crim. General. tom.* 2. p. 216.

(32) Aitzema *hisor. lib.* 45. p. 1388.

ex Ordinum Generalium auctoritate, quosdam Laicos & Clericos, qui pro-
dendi oppidi consilium ceperant, ad su-
preum supplicium damnarunt (33).
Scio, quo colore in ea causa militaris
jurisdictio sit defensa, sed tam de ju-
risdictione, quam de ipsa pœna, in
Clericis exercita, satius est tacere,
quam parum dicere.

Quod igitur dicimus, Castra novam
quasi universitatem constituere, quod ad
solos milites, eosque, qui pro militibus
habentur, verum est. Milites in Castris
commune delictum delinquentes, etiam
ibi puniuntur, & valde inutile esset eos
ad Civilem Judicem remittere. Idemque
obinet in Classe, namque & in ea,
tanquam universitate quadam, Senatus
Militaris & Nauticus de quocunque
crimine judicat. Secundum hæc Judices
Militares anno 1665. in Classe, quæ
adhuc in Hollandia hærebat (nondum enim
in mare excurrerat) etiam de delicto
communi jus dixerunt (34). Si extra
Classem ejusmodi delictum esset com-
missum, Magistratus de eo recte judi-
icaret, idque ipsum est, quod ait § 3.
Form. Admiral. 13. Aug. 1597. (35) *dat*
de Delicten, buyten Scheepsboort gepleegt,
en niet wesende militair, gestraft zullen
mogen werden by de Magistraten, in
welkers jurisdictie de zelve geperpetreert,
of de delinquenten gevonden zullen wer-
den. Ignavia, in mari commissa, si
reversa nave hic accusatio fiat, quæsitum
est, ad Admiralitatem, an ad judi-
cium militare pertineat? Sed anno 1665.
placuit, ad judicium militare pertine-
re (36).

Sed hoc non aliter verum est, quam
si rei, antequam revertentur, etiam ju-
dicio militari fuerint subditi, quod in
militibus obtinet, non in paganis, qui
peregre officio civili functi sunt. Cum,
qui male rem gessisse dicebantur in Bra-
silia, apud Consiliarios Ordinum Gene-
ralium judicarentur, petierunt Ordines
Generales, ut Middelburgenses Civem
quemdam suum, qui in Brasilia officio
civili functus erat, ejusdem criminis
accusandum, transmitterent, præfita 22.
Oët. 1625. de non præjudicando cautio-
ne. Nequicquam, ut tamen interroga-
retur contra alios, trans miserunt, iisdem-
que, finita quaestione remitti postulan-
tibus, remiserunt (37). Rursus cum ali-
quot militum Præfeti, & duo Politici
ut vocant, qui in eadem Brasilia con-
tra Ordines Generales deliquisse dice-
bantur, in Hollandiam essent reversi,
Ordines quidem Generales, permitten-
tibus Hollandis, Judices delegatos de-
derunt, sed quod ad Politicos, Ordines
Hollandiæ, secundum id, ut ajunt,
quod Curia Hollandiæ 21. Jul. 1648.
in simili causa responderat, 16. Sept.
1654. (38) decreverunt, alterum ex his,
qui Hollandus erat, apud Curiam Hol-
landiæ esse accusandum, & simul peten-
dum ab Ordinibus Groninganis, conce-
dere vellent, ut alter, qui Groninga-
nus erat, & cum ceteris in Hollandia
detinebatur, ob continentiam causæ etiam
a Curia Hollandiæ judicaretur. Sed
quum plurimæ Provinciæ etiam in Po-
liticos sibi jurisditionem arrogarent,
Ordines Hollandiæ 1. Oët. 1654. (39)
decreverunt, Curia Hollandiæ prolixo
Re-

(33) Item *ibidem* lib. 18. p. 131-133.

(34) Aitzema *ibidem* lib. 45. p. 934.

(35) *Plac. II. §. 8. 1. 1.*

(36) Aitzema *hijer. lib. 45. p. 932-934.*
942. 946. 949-961.

(37) Aitzema lib. 6. p. 207. & 208. *Reso-*

lutien van consideratie ten tyde van de Wit
p. 214. & 215. & *bello jurid. casu 40. in fin.*

(38) *Resolutien van consideratie ten tyde van*
de Wit p. 214. & 215. & *bello juridic. casu 40.*
in fin.

(39) *Ibidem* p. 219.

Responso excuteret, an non ii, qui contra Ordines Generales deliquerunt, etiam in eorum territorio, in Belgium foederatum reversi, reciderent in jurisdictionem ejusdem Judicis, quem ante habebant? Et secundum Hollandorum sententiam existat prolixum Curiae Responsum 8. Oct. 1654. (40) optime sane conscriptum, nec nisi frivolis rationibus contra disputavit nubes Pragmaticorum 1. Sept. 1654. (41). Quae porro in hac causa variis temporibus acta gesta sunt, alibi relatum est. (42)

Ceterum Ordines Hollandiae eandem, quam dixi, sententiam etiam deinceps mordicus defenderunt, nam alia occasione, quam non commemoro, 3. Oct. 1656. decreverunt (43), & eodem die edixerunt, (44) Hollandos in Hollandia delictorum in officio, quod ab Ordinibus Generalibus habent, contra Ordines Generales commissorum, duntaxat accusari posse apud suum Judicem Hollandicum, idque etiam si in Hollandiam redierint, ut rationes eorum, quae egerunt, Ordinibus Generalibus reddant. In Decreto additum est, placere legem, eodem anno 25. Jul. factam, secundum quam Hollandi, qui essent in officio Ordinum Generalium, judicarentur, & prudenter quoque additum, ea nihil derogari jurisdictioni, quam habent Consilarii Ordinum Generalium, Admiralitates maritimae aut Senatus militaris, terrestres vel maritimus. Vellem, ea limitatio etiam Edicto fuisset addita, neque enim tunc tot delictoribus imposuisset, ut nunc imposuit. Secundum hanc exceptionem Con-

filiariis Ordinum Generalium ex § 30. junct. § 32. Formae suae 12. Apr. 1588. & ex § 37. novae Formae 18. Jul. 1651. competit jurisdictione in eos, qui illos Consiliarios, eorumque Officiales donis muneribus adeunt, & secundum hanc ipsam exceptionem Senatus nauticus militaris, Hagae Batavorum extra ordinem convocatus, Navarcham Delphensem, qui non eam, quam debebat, operam navasse in praelio maritimo dicebatur, missis militibus anno 1695. Delphis extraxit & postea damnavit, & recte Ordines Generales Delphensem Magistratum, hac de re conquerentem, neglexerunt.

Anno 1663. inter Curiam Hollandiae & Magistratum Haganum apud Ordines Hollandiae quaesitum est, an id Decretum 30. Sept. 1654. in cujus interpretatione haecenus versatus sum, etiam pertineret ad Ordinum Hollandiae Praetorianos Praefectos, qui Hagae extubant? Et quidem Ordines 3. Aug. 1663. (45) rem, de qua tunc agebatur, ad Curiam Hollandiae remiserunt, juris decisione interrim dilata. Postea, nempe 12. Mart. 1733. inter Curiam Hollandiae & Magistratum Haganum, quod ad Praetorianos & alios milites, Hagae excubantes, convenit eorum Praefecti, *tot Cornets en Vendrighs inclusive*, in communibus delictis subessent jurisdictioni Curiae Hollandiae, minores Praefecti & gregarii milites subessent jurisdictioni Magistratus Hagani, quam conventionem Ordines Hollandiae 13. Maj. 1733. (46) habuerunt ratam, salvo in omnibus d. De-

(40) *Ibidem* p. 219. & *bell. jurid. casu* 40. ubi tamen perperam legitur 8. Sept. pro 8. Oct.

(41) *Bell. jurid. casu* 40. *princ.*

(42) *Aitzema histor. lib.* 34. p. 187. 188. 251. & 252 & *lib.* 35. p. 440-443.

(43) *Resolutien van consider. ten tyde van*

de Wit p. 276. & *Plac. II. append.* p. 2461.

(44) In de Voorsch. *Resol. d.* p. 276. & *Plac. II.* 5. 51. 2. & *bell. jurid. casu* 37. in fin. & in Farragine, quae dicitur d' *Instructie*.

(45) In de Voorsch. *Resolutien* p. 710.

(46) Existat Decretum inter *Acta Ordinum*.

Decreto 30. Septembris 1654.

Fere omiseram, Wilhelmum III. Dynastam Orangium, Anno 1675. scripsisse literas ad varias Provincias, earumve Curias Supremas, interque has unam ad Curiam Hollandiæ 16. Maj. 1675. (47) de jurisdictione in milites, in cives, & inter utrosque, & quid sibi in singulis causis, quas proponit, sequendum videatur, sed nihil quicquam tunc definitum est, & cum nonnulla in his literis occurrerent, quæ legibus, in Hollandia latis, essent contraria, Curia Hollandiæ 30. Maj. 1675. ad illas literas respondit, suarum partium non esse leges novas condere, sed conditas in judicando observare.

C A P U T XIV.

De Foro Militum in causa debiti.

EX l. 6. C. de jurisd. omn. Judic. constat, militem, sive abactore milite, sive a privato conveniatur, in quæstionibus civilibus non esse conveniendum nisi in suo militari foro. Sed Gelris (1), Utrechtanis (2), Transfulanis (3) aliud visum est, & Ordinibus Generalibus (4), quod ad milites scilicet, in Gelria hærentes, etiam placuit, militem in causa civili apud Judicem civilem esse conveniendum. Fore non errabit, qui dixerit, de jurisdictione in milites statuendi potestatem penes Ordines esse singularum Provinciarum, si ipsius militiae causam excipias, hæc enim magis pertinet ad Ordines Generales. Et secundum eam sententiam, quum anno 1651. in extraordinariis Ordinum Generalium Comitibus

variarum Provinciarum Ordines de militari jurisdictione quædam ibi agenda proposuissent, Ordines Hollandiæ 13. Febr. 1651. (5) significarunt, sibi placere, ne ea de re in illis Ordinum Generalium Comitibus ageretur, jurisdictionem enim in milites, in rebus non pure militaribus, ad cujusque Provinciæ Ordines pertinere, nec displicere, quominus Ordines Generales ad Præfectos militares scriberent, in omnibus, non pure militaribus, subessent singularum Provinciarum Ordinibus, qui eo, quo Hollandi, jure uti vellent. Idque jus Hollandi, quamdiu plene sui juris fuerunt, constanter exercuerunt.

Quod Gelris & Utrechtanis placuit, milites nempe in causis civilibus apud civilem Judicem esse conveniendos, etiam in aliis quibusdam Provinciis receptum est. Scio, Senatus militares, scio Consiliarios Ordinum Generalium sæpe causas civiles judicasse inter milites & milites, quin & inter milites & cives, sed quo jure nondum potui animadvertere. Certe jus Romanum ubique obsolevit quod ad milites, in urbibus collocatos. Quare, quod de causa civili scripsit Sande *decis. Frisic. lib. 1. tit. 1. defin. 4.* ad jus Romanum refero, non ad jus, quo utimur in fœderato Belgio. In milites, qui in castris sunt, largior esse videtur jurisdictio, ut a nemine, nisi militari Judice, quacumque in causa judicentur, & in iis, quæ Gelri & Utrechtani proposuerunt, & Ordines Generales decreverunt, quæque supra retuli, Judicium militarium jurisdictio duntaxat restringitur quod ad eos milites, qui sunt in urbibus, quæ jus suffragii ha-

(47) Exstat inter *Acta Consiliariorum fœderati Belgii post deliberationes, habitas de Decreto 9. Febr. 1703.*

(1) Aitzema *Hersfelde Leeuw* p. 109. & 404.

[2] Idem *ibidem* p. 237.

[3] Idem *ibidem* p. 315.

(4) Idem *ibidem* p. 505.

(5) Idem *ibidem* p. 317. & 318.

habent, de jurisdictione, quæ in castris exercetur, nihil sic definientes. Quin ne in ipsis quidem Castris ex quavis causa civili contra milites obtinet militaris jurisdictio, nam ex duobus Edictis, Frederici Henrici, Dynastæ Orangiæ, 7. Maj. 1630. itemque Ordinum Generalium 8. Dec. 1665. quæ *Capite proximo* commemoravi, miles in castris in jus vocari nequit ob debitum antiquum, aliudve extra castra contractum.

Sed si apud civilem Judicem conveniantur, apud qualem, superest quærere. Et putem apud ordinarium Judicem loci, ubi morantur, neque enim novi privilegium, quod eos ordinaria jurisdictione eximat. Est tamen, qui ait (6), quia multi in creditorum fraudem, se militiæ dabant, Ordines Generales 29. Apr. 1589. edixisse, in causa non militari omnes milites, cujuscunque conditionis, convenirentur apud Curiam Hollandiæ &c. Alius (7) deinde scripsit, dat *Krygsluiden om gemeene Saken, den Oorlog nog baren dienst niet rakende, voor het Hof van Holland geroepen mogen werden volgens 't Placaat van de Staten van Holland van den 29. Apr. 1589.* Edictum, quod Ordinum Generalium est, perperam tribuit Ordinibus Hollandiæ meliusque hac in re sapit in *Not. ad § 68. Edict. de crimin. n. 2.* ubi tamen, rursus perperam, ut mox audies, id edictum 29. Apr. 1589. ad causas civiles restringit (8). Iterum alius tam in causa criminali, si in flagranti delicto præveniat, quam in causa civili Curie Hollandiæ adscribit jurisdictionem in milites, Edicto tamen illo 29. Apr. 1589. ad civilia quoque restricto.

Rursus alius (9) id Edictum ad communia militum crimina refert, atque si sanciverit, in illis delictis præventioni locum esse. Nescio his an aliis Magistris usa sit Curia Hollandiæ, cum ait in § 91. Formæ, quam sibi composuit anno 1670. Curie jurisdictionem esse *over alle militaire*, Hagæ degentes, *zig onthoudende en gebuyst zynde*, nisi in causis militaribus.

Miror sane, tantam Pragmaticorum turbam pronunciare potuisse de illo edicto 29. Apr. 1589. vel non lecto, vel certe non intellecto. Est autem id edictum (10) ab Ordinibus Generalibus ex consilio suorum Consiliariorum factum, & sicuti multa alia iisdem de rebus facta, jubet, milites, qui iis, qui Ordinum Generalium securitate publica utuntur, vim faciunt, vel a captivis hostibus plus, quam oportet, exigunt, puniri ab utriusque Militiæ Magistro, qui si officio suo desit, puniri posse a Consiliariis Ordinum Generalium aut singularum Provinciarum, vel a Guriis Supremis in quaque Provincia, aliisque Judicibus, qui de criminibus cognoscendis potestatem habent, cessare enim hic militare privilegium. Nihil quicquam ibi exstat de causis civilibus, nihil etiam quicquam de causis indistincte criminalibus, nam de communibus plane tacet, & quod ad duo delicta militaria, ibi commemorata, præventioni locum facit, ut hic retuli. Singulare igitur est id edictum, & omnino nugæ agunt, qui, quod tempore belli fancitum est de duobus criminibus militaribus, transferunt ad causas civiles vel quascunque criminales, vel qui Curie Hollandiæ hic præ-

(6) Merula *Prax. civil. lib. 4. tit. 40. cap. 3.*

(7) Van Leeuwen ad *Peckium de arrest. cap. 3. n. 6.*

(8) Groenewegen *de legib. abrog. ad l. 6. C.*

de jurisd. omn. judic. & ad l. 1. C. de exhib. & transmitt. reis.

(9) Voet *de jure milit. cap. 7. n. 9.*

(10) *Plac. II. 4. 6. 1. 3.*

præcipuum quid largiantur.

Sed forte alia ratione defendi poterit Curiaë Hollandiæ jurisdictio in causa debiti, quod nempe ex § 8. *Formæ Cur. Holl.* 1531. Curiaë cognitio competat *van Obligation van Officiers, daar by zy ben onder haren Zegel of Handteeken verbonden sullen hebben sekere somme van penningen te betalen, of andere dingen te doen.* Ita sane Curiaë Hollandiæ jurisdictionem in Præfectum quemdam militarem defendit Consultor quidam Hollandus (11), & ea quoque vestigia videtur premere alius quidam Hollandus (12), quia scilicet militum Præfecti simpliciter quoque *Officiers* vocantur. Perperam, appellatione enim *tot Officiers* ibi Ballivios intelligi res certa est, hi, si ex contractu scripto conveniantur, ob merum potentiaë, apud Curiam vocari possunt, & sic esse intelligendum illum § 8. alius consultor jam animadvertit (13), & Curia Hollandiæ etiam judicavit 3. Mart. 1676. (14). De delictis quoque, in officio commissis, a Curia Ballivii judicantur *d. § 8. & § 12. Form. Cur. Holl.* 1531. & ad ea *d. § 8.* restringit postremus Consultor, sed verba, quæ exhibui, ad causas civiles pertinent.

In primis autem hic notari velim, quod ait § 43. *Formæ*, quam Ordines Generales Consiliariis suis dederunt 12. Apr. 1588. (15) quodque ipsum repetitum est § 50. eorum novæ *Formæ* 18. Jul. 1651. (16) nempe Ordines Generales & singularum Provinciarum posse, si necessitas urgeat, etiam de iis statuere, quæ Consiliariis illis mandata sunt, utpote delictum militum habere, disciplinam militarem exercere, punire deli-

Bynk. T. IV.

cta militum, & alia ejus generis, sed in iis, quæ mandata non sunt, nullam eorum Consiliarium esse potestatem, quod longo verborum agmine ibi exprimunt, & supra alia occasione retuli *cap. 12.* Ex quibus intelligimus, eorum Consiliarium non aliam esse jurisdictionem, quam delegatam, & quicquid delegatum non est, ad Ordines, Magistratus & Judices singularum Provinciarum pertinere. Sed quemadmodum cum his componi possint tot eorum Consiliarium judicia, de causis matrimonialibus, & aliis sexcentis, sine ulla delegatione exercita, forte alius, me doctior & peritior, explicare poterit, ipse enim explicare non possum. Idem dico de tot sententiis, a Senatu militari latis in rebus, quæ non sunt sui fori. Scio omnium Judicum commune vitium esse pomæria jurisdictionis suæ omni ope extendere, sed exceptio fori, quæ reliquis Judicibus opponitur, militaribus & præcipue illis Consiliariis opponi non solet, non alia forte causa, quam quod rei, qui conveniuntur apud Judices militares, & præcipue apud Consiliarios Ordinum Generalium, metuant indignationem eorum, qui sibi in aliis tantum prodesse & tantum nocere possunt. Illud silentio præterire non possum, ipsos Consiliarios Ordinum Generalium, tam in celeberrimo illo Decreto 3. Feb. 1703. quam in deliberationibus super eo habitis, rotundo ore & se, & inferiores Senatus militares, quin & superiorem, & ante & post annum 1650. non duntaxat de militaribus delictis, sed & de causis civilibus, & matrimonialibus, & hereditatibus, quæ

K

sol.

(11) *Bell. jurid. cas. 19. n. 1.*

(12) *Van Leeuwen R. H. R. lib. 5. cap. 6. n. 4.*

(13) *Bell. jurid. cas. 19. n. 2.*

(14) *Ibidem.*

(15) *Flac. IV. 1. 3. 1.*

(16) *Ibidem n. 2. & Aitzema Hersh. Leuw. P. 537.*

folvendo non sunt, jus dixisse, sed in Libello, quo deliberationes continentur, & præcipue complectitur Edicta & Decreta Ordinum, ex quibus descendit auctoritas jurisdictionis, in eo, inquam, libello nihil quicquam memorari, quod causam præbeat jurisdictioni militari in tantum porrigendæ, ut ante & post annum 1650. porrecta est, & adhuc porrigitur. Ajunt quidem illi Consilarii, jurisdictionem militarem primum esse coercitam Decreto Ordinum Generalium 25. Mart. 1651. cujus supra aliquotiens memini, & quod in posterum sequendum esse illi ipsi Consilarii jusserunt eo Decreto 9. Febr. 1703. Sed scire velim, cur etiam post annum 1703. & inferiores Senatus militares, & superior, & cur illi ipsi Consilarii sexcenties se immiscuerint, & adhuc immisceant causis civilibus cujuscunque fere indolis. an non animadvertunt, Judices militares, se inferiores, sic jussa sua spernere? Et quid in aliis reprehendant, quod ipsi faciant? Exspecto igitur alias auctoritates, quam adhuc vidi, aut Judices militares, inferiores & superiores pomœria jurisdictionis suæ longe latius extendunt, quam par est &, leges permittunt.

C A P U T XV.

Magnarum urbium in Hollandia Cives, eorumque bona, etiam in agro arrestari posse.

Quemadmodum alibi, sic & in Hollandia Arresta usu palam recepta sunt. Quia autem ex Arrestis forum sortitur omnino interest scire, an verum sit, quod vulgo jactatur, ma-

gnarum Urbium in Hollandia Cives eorumque bona, in agro arrestari non posse. Arrestandi facultas ex ratione subjectionis petenda est, ideoque, quia ubicunque quis invenitur, ibi & subjectus intelligitur, ibidem quoque arrestari auctoritate publica potest, nisi speciale privilegium habeat. Est tamen Hollandus (1), qui soli Curiae jus arrestandi tribuit, non Urbibus, nisi ex privilegio Principum, Pagis vero nunquam, quia privilegium non habent. Quæ aut non intelligo, aut valide stulta sunt, sed latius hæc refutavi *libro singulari de foro Legator. cap. 2.* Quisquis jurisdictioni præest, recte arrestat quemcunque, nisi qua lex vel pactio impediatur.

Arrestorum vero molestiis variarum Urbium privilegiis occursum est, & hæc omnino servanda sunt, sed cum nulla sint privilegia, vel non pertineant ad agrum, cujus Magistratus arrestum largitus est, puto fabulam esse, quam vulgo narrant, magnarum Urbium in Hollandia Cives, eorumque bona, in agro arrestari non posse. Vulgo utrique arrestis utimur, & nemo ab his immunis, nisi qui immunitatem probet. Quæro igitur, qua auctoritate se defendant magnarum Urbium Cives? Audiamus eorum Patronos. Est, qui id efficit ex edicto Ordinum Hollandiæ 17. Jan. 1647. (2). Sed id edictum, postquam multatim indixisset iis, qui in agro caerimonias Pontificias colunt, nihil aliud ait, quam delinquentes, donec multa solvatur, in agris arresto detineri posse, salvo privilegio Urbium, quarum cives in agro arrestare non licet, & sunt ejusmodi quarumdam Urbium privilegia, sed quæ cum maxime pertinent ad certas causas, vel ad certa loca, nullum vero

(1) Neollad. *decis. Suor. Cur.* 83.(2) Van Zurek *Col. Batav. V. arrest.* § 5.ipsum Edictum exstat *Plac. I. 1. 4. 1. 4.*

vero generale est, majoribus Urbibus indistincte datum, ne eorum cives ulibi in agro arrestare liceret.

Nullus autem dubito, quin huic fabulæ originem præbuerit Responsum quoddam juris, quod quinque Advocati Hagani, ea de re sententiam rogati, de decrunt 23. Apr. 1638. (3) rotunde illi ajunt, magnarum in Hollandia Urbium cives eorumve bona, in agro non recte arrestari, & ex eo Responso idem deinde alii, tanquam jus certum tradidere (4). Sic grus gruem sequitur. Sed quia nostrorum JCtorum Responsa nulla auctoritate juris censentur, videndum quibus rationibus hanc sententiam defendant. Ait Responsum juris, ex § 9. *legum* quas Maria Burgunda Hollandis & Zelandis dedit 14. Mart. 1474. & ex § 220. Form. Curiae Hollandiæ quemque esse vocandum ad suum Judicem ordinarium, & inde efficiunt, non recte in agro arrestari, qui cives Urbium sunt, habere enim Scabinos, qui de eorum causis judicant. Deinde ait, arresta eatenus tantum valere, quatenus judicio contradictorio recepta sunt, arresta civium magnarum Urbium in agro judicio contradictorio nunquam esse recepta, pro jure igitur vel consuetudine esse habendum, ne ejusmodi arrestis utamur.

Sed fere indignum est id Consilium, contra quod disputes. Si valeat ea ratio, quemque esse vocandum ad Judicem suum ordinarium, nemo non tantum ex majoribus, sed & minoribus Urbibus, quin nec ex Pagis alibi arresta-

ri vel conveniri posset, nisi cogitarent illi Consultores, nullibi ordinarios esse Judices, quam in magnis Urbibus, si enim hi & alibi sint, unde magnarum Urbium cives id præcipuum habent? Nam utique generaliter loquuntur *d. §§ 9. & 220.* ne quis quem in Hollandia, Zelandia, & Frisia ad alium, quam ordinarium Judicem vocare velit. Vetant *d. §§* quem evocari, non ibi, ubi est, detineri conveniri. De causa arresti nihil quicquam sancitum est, id *d. §§* nec sancire constitutum erat. Rem ipsam expressit § 15. Consuetud. Amsterd. 1570. *Dat men niemand van de onderfaten van Holland ter eerste instantie mag evoceren buiten den zelve Lande, en dat men elk moet aanspreken voor synen dagelyksen Regter, uytgesondert in cas van Arrest.* Vides regulam, & simul vides exceptionem. De regula accipiendi illi §§ 9. & 220. Sed quia arrestum tribuit forum in patria arresti, recte additur exceptio in *d. § 15.* Quod porro ajunt Consultores de judicio contradictorio, vix seriam responsionem mereretur. Ubi quaesitum unquam, an magnarum Urbium cives in agro arrestari possint? Et ubi, sine privilegio, judicatum, non posse? Si rerum perpetuo judicatarum in hanc rem exstaret auctoritas, licet res ex fabula trahat originem, ea forte in contrarium me vocaret, sed cum non exstat, ne patiamur nos rationibus, adeo frivolis, transvolumus agi.

Ceterum quorumcunque Urbium cives, quæ speciale privilegium non habent,

K 2

(3) Exstat in *Formulario t. 1. c. 24. p. m. 350.* & apud Bort *de arrest. part. 4. num. 39.*

(4) Van Leeuwen *R. H. R. lib. 5. part. 7. n. 16.* & in *Not. ad Peckium de arrest. part. 4. n. 21. p. 136.* & *part. 8. n. 1. p.*

215. & *Inleiding tot de Gesteuimen van Ryndland. n. 23. vs. ten anderen, & ad § 44. van de zelve Gesteuimen.* Bort en van Zerk *d. locis.* Manier van proced. voor't Hof t. 5. c. 6. n. 5. & seqq.

bent, & in agro, ubi inveniuntur, detineri & in jus vocari posse, vel ex ipsis quarundam Urbium privilegiis factis apparet. Cui bono privilegia, si id in Hollandia jus commune sit? Et quid si ne ipsa quidem privilegia, utique pleaque, tantum non tribuant civibus, quantum tribuunt Auctores ejus Jurisprudentiæ? Igitur beatiores erunt Urbes, quæ privilegium non habent, quam quæ habent? Sed, priusquam de singulis videamus, scire velim, quas Urbes intelligant, ubi de majoribus in hoc argumento sermo est. An duntaxat *sex magna*, quæ eo nomine sæpissime occurrunt in antiquis Hollandorum monumentis, nempe Dordrechtum, Harlemum, Delfi, Leida, Amsterdamum & Gouda? An addemus Rotterdamum, ut additur in edictis Ordinum Hollandiæ, quibus definitur, ad quas summas cum inhibitione appellare non licet, quemadmodum in § 2. Edicti 24. Mart. 1644. & in edicto 8. Maj. 1674. Sic quidam censet (5), sed alii, in hoc argumento occupati tacent. Alias tamen Urbes, opinor, excludent, cum pro majoribus nunquam habeantur.

Suffecerit igitur harum, quas recensuimus, Urbium privilegia, quæ ad manum sunt, excutere, & sic de re ipsa pronunciare. Qui illa, quod ad immunitatem arresti, privilegia comportarunt, de Dordrecht solent filere, quod factum non oportuit. Florentius certe Dordrechtanis privilegium dedit anno 1284. (6) ne quis eos, eorumve bona intra *Zuyd-Hollandiam* arrestare vellet,

quod & ipsum § 21. Consuetudinum (7) ejus Urbis insertum est. De *Zuyd-Hollandia* sola vides, extra eam igitur in reliqua *Hollandia* arrestare licebit. An quod *Harlemensium* sit privilegium in hanc rem, mihi non constat, sed de *Delfensibus* exstat privilegium *Maximiliani & Mariæ*, datum mense Augusto 1477. (8) quo continetur, ne quis *Delfensis*, ex actione personali, in agro in jus vocari possit, sed duntaxat apud *Judices Delfenses*. Quod privilegium generale est, &, ut mihi quidem videtur, excludit causam arresti, absque ea enim inutilis esset quæstio, an *Delfensis* ad *Judicem* non suum in jus vocari posset. Simile est privilegium, *Leidensibus* datum a *Wilelmo III.* annis 1306. 1315. & 1338. (9) ne scilicet a quoquam *Leidenses* judicarentur, quam a *Scabinis* suis. Scio esse, qui ad causas criminales id privilegium referunt, sed, ut generale est, largiamur, generaliter esse accipiendum. Quod ad *Amsterdammenses* exstant duo privilegia *Wilelmi Hannonii*, & tertium *Alberti Bavari* (10), quibus cavetur, ne eorum incolas bonave in agro arrestare liceret ad *latus Boreale Mosæ*, *benoorden de Mase*, quod & ipsum expressum est § 16. Consuetud. *Amsterd.* 1570. Vides, interdictionem restringi ad *Borealem tractum Mosæ*. *Goudanorum* nullum, quod sciam, privilegium commemoratur, sed *Rotterdamenses* ex privilegio *Wilelmi Hannonii* 1340. (11) non arrestantur *van onverploegen schuld*, sive *onverwillekeurde schuld*, ut habet § 22,

(5) *Auctor Ordinis judiciarii apud Curiam* 2. 5. c. 6. n. 6.

(6) *Oudenhoven Zuyd-Holland.* p. 109.

(7) *Apud Oudenhoven d. libr.* p. 83. & *seqq.*

(8) *In Formul. l. 2. p.* 398. & 399.

(9) *Van Leeuwen Inleid. tot de Costuimen van Rynland* § 22. & ad § 44. eandem Consuetud.

(10) *Memorantur in Formul. l. 2. p.* 301.

(11) *Van Leeuwen Inleid. tot de Costuimen van Rynland.* § 23.

§ 22. LL. quas idem Willelmus Han-
nonius Amsterdammensis dedit 9.
Dec. 1342. Ut ita arrestare liceat, se-
cundum hæc privilegia, *over verplage
of verwillekeurde schuld*, quod videtur
esse æs alienum, apud Scabinos contra-
ctum.

Habes sententiam Privilegiorum, &
ex iis intelliges, etiam illum (12) ine-
ptire, qui iis Privilegiis utitur ad sta-
biliendam Jurisprudentiam de non arre-
standis in agro magorum Urbium ci-
vibus, quin potius ex iis ipsis Pri-
vilegiis intelliges, quicquid est ejus juris,
ex gratia Principis fuisse protectum,
nec omnia Privilegia esse indefinita,
ut jus indefinitum comminiscuntur alii,
sed quædam restringi ad certos terrarum
tractus, & quædam distinguere inter
naturam æris alieni. Atqui secundum
Auctores novæ Jurisprudentiæ sublata
erit omnis terrarum tractus & omnis
æris alieni differentia, & omnino pin-
guis jus habebunt Urbes majores, quæ
sine privilegio vivunt, quam quæ ob
bene merita nactæ, vel grandi ære ea
mercata sunt.

Satis denique destruit illam Jurispru-
dentiam, quod Urbes, etiam majores,
ex conventionione partium, vel alia qua
causa, utantur *het regt van afschryving*,
ut appellari solet, utuntur eo jure Ur-
bes adversus Magistratum, qui in agro
arrestavit, ut arrestum relaxare, & reum
ad se remittere velit, si forte conveni-
rit, ne incola alicujus Urbis in eo pa-
go conveniri vel arresto detineri possit.
Cui bono illa conventio de non uten-
dis utrimque arrestis, quod ad majores
scilicet Urbes, si ipso jure tutæ sint?
Satis id animadvertunt quinque illi
Consultores, sed ajunt, quamvis sint

Urbes, *die tegen het platte Land regt
van afschryving gebruyken*, eas tamen
olim numero Urbium non fuisse habi-
tas, utique non fuisse habitas pro ma-
joribus & antiquis Urbibus. At vero
ejusmodi conventio anno 1532. etiam
intercessit inter Leidam & varios Pa-
gos Rynlandiæ (13), & nemo negave-
rit, Leidam semper fuisse habitam pro
Urbe, & quidem pro Urbe majore &
antiqua. Attamen Leida satis videtur
fuisse tuta privilegio, ut, quod ad ci-
ves suos, non opus fuerit illa conven-
tione, nisi putaverint, id privilegium
cessare in causa arresti, vel ad crimina
duntaxat pertinere, sive alio quocum-
que modo ei diffiderint.

C A P U T XVI.

*De domicilio impuberis vel minoris &
an superstes parens vel tutor id mu-
tare possit, & quo effectu cir-
ca successionem ab inte-
stato?*

Interest scire, ecquid sit domicilium
impuberis vel minoris, sic enim sci-
mus, quo foro utantur, & quo jure iis
succedatur ab intestato. Sane liberos
impuberes & minores, si parentes ha-
beant, eorum foro uti res certa est,
nam quod ajunt, filios etiam sine con-
sensu patrum domicilium mutare posse,
admiserim in iis, qui in potestate non
sunt, non iis, qui adhuc sub cura sunt
vel parentum, vel tutorum. Et cum
quidam Ulissinganus minor cum qua-
dam Amsterdammensi, nuptiarum con-
trahendarum ergo, Vianam concessisset,
ibique impetrasset civitatem, & sic nu-
ptias contraxisset, proclamationibus, quas

VO-

(12) Van Leeuwen *R. H. R. lib. 5. part.
7. num. 16.*

(13) Van Leeuwen *ad § 44. Consuetud.
Rynland. n. 3.*

vocant, Vianæ duntaxat factis, quæ ex § 3. *Ordonn. Polit. Holl.* & ex § 6. *Ordonn. Pol. Zeland.* fieri debebant in loco domicilii, eaque ratione tutores juvenis nuptias rescindi petiissent, Curia Hollandiæ ult. Jul. 1629. secundum tutores sententiam dixit (1), scilicet quum neque Amsterdami, neque Ulfingæ proclamatae essent nuptiæ. Juvenis, Ulfingæ natus, a tutoribus, Ulfingæ habitantibus, studiorum causa, Harderovicum missus, feriarum tempore Amsterdammum excurrerat, & ibi Venerem Minervæ prætulera.

Addo aliam speciem, quæ Hollandos Jctos exercuit. Quidam Juvenis, Heusdæ natus, ibi utrumque parentem amisit. Ejus tutor, qui Hagæ Batavorum habitabat, misit juvenem nunc huc, nunc illuc, & tandem Amsterdammum mercaturæ addiscendæ causa. Quum ibi nuptias facere constituisset, vocat tutorem, si contradicere veller, Amsterdammum ad Delegatos causarum matrimonialium. Respondum est (2), mirorem neque in causa matrimoniali recte agere adversum tutorem suum. Perperam, sed hoc jam non agimus. Deinde responsum est, Heusdæ, ubi parentes defuncti erant, matrimonium fuisse publicandum, & ibi litigandum, si tutor ei contradicere veller, nam ex Epistola D. Hadriani ne eum quidem, qui alicubi studiorum causa moratur, domicilium ibi habere credendum esse, nisi decem annis transactis, & fortunis suis eo transitis, l. 2. C. de incol. multo minus igitur eum, qui mercaturæ discendæ causa alicubi moratur, cum major sit studiorum, quam mercaturæ favor, quin, si Heusdæ litigandum non esset, tutorem, qua Rationalem Hollandiæ, non nisi ad Curiam vocari pos-

se: sic, inquam, responsum est, sed rursus perperam. Quod ajunt studiorum vel mercaturæ causa domicilium pupilli non mutari, id utique non aliter verum est, quam de eo, qui alibi domicilium habet, qui alibi non habet, ubi moratur, ibi habitat. Parentes, sed mortui, quod Heusdæ habitaverunt, nihil quicquam refert, cum morte sua, quod nemo contineavit, domicilium suum extinxerint. Et ubi nuptiæ celebrantur, recte citantur omnes, si velint contradicere, generale judicium sequuturi, nec, si proprie loquamur, citabatur hic tutor, sed si contradicere veller, ei denunciabatur, acturus in loco, ubi agendum est.

Posse tutorem pupilli sui domicilium mutare, perinde ut potest parens superstes, nescio, quisquam serio dubitaverit, si successionis legitimæ causa non versetur, nam, si hæc versetur, multa disputatio est, ut mox audies. Quicunque impuberum vel minorum educationi præpositi sunt, sive sint parentes superstes, sive tutores, exploratis omnibus, quid iis expediat, deliberant, & de eo statuunt ex animi sui sententia. De causa matrimoniali audi, quid me Senatore incidit apud Senatam Supremam. Pater Amsterdammensis & Matrem, & Tirium, qui Amsterdami habitabat, liberis suis tutores dedit, sub auctoritate, *onder Oppergesag*, ut aiebat, *van Weesmeesters van Amsterdam*. Mater eademque vidua mense Maj. 1714. cum liberis quinque, quos penes se habebat, Amsterdamo abit, & Leidam domicilium transfert, ut minori sumtu ibi se suosque exhiberet, nihil quicquam contradicente tutore Amsterdammensi. Mense Novembri ejusdem anni Titia, quæ erat ex quinque liberis, Amsterdammum

(1) *Decif. mixt.* 74.

(2) *Consil. Belg.* t. 1. *consil.* 249.

damum redit, & ibi educanda traditur Matronæ cuidam in schola puellari. Mense Augusto anni 1713. illa Titia, Leidam reversa, moliebatur nuptias cum Mævio. Cum mater dissentiret, a Titia & Mævio vocatur ad Magistratum Leidensem, ut redderet dissensus sui rationes. Superveniunt Magistri pupillares, qui Amsterdami sunt, & contendunt, illas rationes apud se esse reddendas, Titiam enim minorem nunquam domicilium mutasse. Quam ea res unice penderet a mutatione domicilii, placuit partibus de illa, prætermittis aliis iudiciis, statim litigare apud Senatum Supremum. Inter partes non erat tutor Amsterdammensis, testamento constitutus. Soli Magistri pupillares agebant, qua *Oppervoogden*, ut præ se ferebant, sed illud *onder oppergesag*, quo verbo usus erat testator, nescio an aliam tutelam inferat, quam honorariam. Certe, quod ad rem ipsam attinet, Senatus nihil verius esse putavit, quam viduam, quinque liberorum matrem, eandemque tutricem, potuisse, quo vellet, domicilium transferre, & revera cum Titia minore, & reliquis fratribus & sororibus transulisse Leidam, ubi simul adhuc habitabant. Patris domicilium morte extinctum erat, & mater, nunc sui juris, parsimonie consulens, cum liberis suis Leidæ edere, quam Amsterdami esurire maluit. Quod autem Titia, ad scholam puellarem frequentandam, novem fere menses Amsterdami morata fuerit, eo ipso domicilium mutasse, nemo facile dixerit, & contra quoque responsum est. (3) Atque ita Senatus

21. Jul. 1716. iudicavit (4). Titiam Leidæ habitare, & ibi, si vellet, matrem posse matrimonio contradicere.

Sed an hæc quoque valebunt, si supertes parens vel tutor domicilium minoris transferat, ut ejus, intestati mortui, alia sit successio, quam ante fuit? Inanis, inquit, quæstio, quia jure Hollandico quisque intelligitur decessisse jure loci, in quo mortuus est, inde enim cautum est § 9. *forma juris Aasdomici & Scabinici* (5). Pueri, qui habitabat in loco, ubi utebantur jure Aasdomico, ludentis & casu morientis in loco, ubi utuntur jure Scabinico, hereditatem deferri secundum jus Scabinicum. Quamvis enim nonnulli scribant, atque si id jus adhuc obtineret, ab aliis (6) tamen dudum animadversum est, d. § 9. nec rationem, nec auctoritatem juris habere. Sane illa Forma non est nisi incondita Farrago, quæ multa habet sic satis inepta, & eam nulla auctoritate juris esse habendam inde apparet, quod, cujus sit, ignoratur, & quod nullum præ se ferat diem vel Consullem, a privato forte Jcto conscripta in usum suum, privatum certe hominem redolent tres appendices, huic Formæ additæ. Non longe abit a d. § 9., quod responsum est (7), ejus, qui ex Ditione Utrechtana, ob bellum & aquæ diluvium, in Hollandiam fugerat, & ibi mortuus erat, hereditatem jure Hollandico deferri.

Ceterum, quod ait d. § 9. extremum est, ut & quod in contrarium retulit Faber l. 1. *Cod. Sab. tit. 5. defin. 3. & 4. Leges domicilii sequendum est*, sed ubi

(3) *Consil. Holl. t. 4. consil. 174.*

(4) *Observ. Tum. t. 5. n. 1259.*

(5) Vulgo *Instructie van 't Aasdom en Schependoms Regt.*

(6) Van Leeuwen *R. H. R. l. 3. c. 12. n. 9.*

Voet Comm. ad tit. ff. ad SC. Tertull. & Orphit. ibique append. de successione ab intestato n. 34.

(7) *Consil. Belg. t. 1. consil. 185.*

ubi domicilium est, pro varietate factorum non tuto definire licet, interea probo distinctionem Ulpiani in l. 19. § 2. ff. de judic. a loco domicilii longe alienum esse locum, in quo quis fortuito moratur, & secundum hanc distinctionem facile est in consilium ire de singulis causis, quæ incidunt, etiam de his, quæ commemorantur *Consil. Holl. t. 1. consil. 8. & 112.* rursus t. 2. *consil. 38. & 173.* ut & de aliis, quas retulit Voet ad tit. ff. ad SC. Tertull. & Orphit. ibique append. de success. ab intestato n. 34. nam longum esset, has omnes excutere, & de iis sententiam meam addere. Omnino igitur interest scire, non tam ubi quis decessit, quam ubi decedens domicilium habuit, nam, si hoc sciamus, secundum leges ejus domicilii hereditas intestati deferretur, si ve major sive minor decesserit, quod ad mobilia nempe, & quæ pro mobilibus habentur, immobilia enim deferri ex jure, quod obtinet in loco rei sitæ, adeo recepta hodie sententia est, ut nemo ausit contra hincere.

Sed esto, recte mutet superstes parens vel, tutor domicilium impuberis vel minoris, sed an eo effectu, ut successionis causam mutet? Ut bona, quæ a patre vel matre obvenerunt, & ex jure Scabinico ad eorum heredes pertinebant, nunc, translato a superstite vel tutore domicilio in urbem vel agrum juris Aaldomici, ad superstitem, quin vel ad ipsum tutorem pertineant? Sic puto. Scio impuberem vel minorem proprio Marte non recte domicilium suum mutare, sed quid ni posset, qui cum repræsentat, & quid ni posset cum omni effectu, nisi qua lex sit, quæ impediatur? Sin ajas, parentem, in lo-

co juris Scabinici defunctum, de liberorum suorum successionem legitima securum, Cognatos suos iis non substituisse, atque ita, mutato postea domicilio, ejus voluntatem circumveniri. Sin hoc, inquam, ajas, id ais, quod nescis. Potuerunt Parentes, si ita videretur, pacto antenuptiali vel testamento, alterutrius juris successionem eligere, sed, si non elegerunt, sibi imputent, quod mutandi domicilii & sic mutandæ successionis causam præbuerint. Et forte primum defunctus Conjux non elegit jus Scabinicum, ut superstes, in rem suam, domicilium transferre posset? Magis scilicet superstitem diligens, quam cognatos suos, & satis gnarus, liberos suos post pubertatem, mutato quamvis domicilio, de rebus suis testamento statuere posse ex animi sui sententia.

Sunt tamen, qui impuberis, ab intestato defuncti, successionem ex pristino parentis domicilio deferunt, & sic defert Mornacius ad tit. C. ubi de hered. agat. & quem illaudatum ad verbum descripsit Christinaus *decif. vol. 2. decif. 166.* & sic responsum est (8), ne quidem ipsam cum filio, cujus nulli tutores memorantur, matrem, domicilium transferentem ex loco, ubi pater obierat, efficere potuisse, ut non jure loci originis paternæ moreretur. Et in eandem sententiam alii quoque sapiunt (9). Omnes illi provocant ad domicilium originis, quod patre defuncto in liberis continuatum videri debet. Et sic est, si liberi, ex consensu tutorum, ibi habitare pergunt, sed si aliud domicilium præferant, cedo, cur non possint. Ipse utique pater morte domicilium suum exstinguit, & inter omnes nunc constat, domicilium originis hodie non frequentari,

(8) *Consil. Holl. t. 2. consil. 21.*

(9) *Consil. Holl. t. 1. consil. 152. & con-*

sil. Belg. t. 4. consil. 93.

rari, quin nec jure Romano de domicilio originis tam præclare esse sentientium ab aliis jam animadverti cœptum (10), sed non satis adhuc expeditum est.

Mediam sententiam extulit Rodenburg *de jure conjug. tract. de jure, quod oritur e Statut. divers. tit. 2. parte altera c. 1. n. 6. & c. 2. n. 2. & 3.* eumque secutus Voet *ad tit. ff. de judic. n. 100.* Permittunt illi, ut superstes patrens vel tutor domicilium impuberis vel minoris mutet, sed non permittunt, si mutet in fraudem tertii, ut forte intervertat hereditatem & ad alios heredes transferat, quam in antiquo domicilio ab intestato successuri essent, & ex facto ajunt, definiendum esse, quo animo domicilium mutetur. Sed quam difficile est, de secreto animi sententiam ferre, & quam infinitis ea indagatio causam præberet litibus? Imo, inquiunt, ex eo animum fraudulentum licet intelligere, si pater vel mater languentem forte & ægrotantem impubere ex loco juris Scabinici in locum juris Aasdomici transferat, nam si valentem & sanum transtulerit, largiuntur, fraudis suspicioni locum non esse. Sed quem vocas *languentem & ægrotantem*, non, putem, si caput, si dentes doleant. Sed quid si febricula comes adsit? Nescio & lubrica res esset, gradum morbi definire. Si simile quid placeret, mallem, omnem translationem domicilii, quæ successione intestati mutat, habere pro fraudulenta, nisi probetur, aliam fuisse mutandi domicilii causam. Sed difficillima est ejus rei probatio, & forte tunc desiderabis idoneam mutandi causam, & si minus idoneam existimes, respondebis pro animo captandæ hereditatis. Adeo scilicet
Bynk. T. IV.

vagamur pede incerto, si, absque ulla auctoritate juris, regulæ, quæ superstiti parenti vel tutori permittit domicilium impuberis vel minoris mutare, nescio quas exceptiones affingas, ut evites, quod, ut dixi, ipse defunctus, si ita ei videretur, evitare potuisset.

Sed quum sexcenta exstent mutata a parente superstite vel tutore domicilii, nunquamne, inquires, ea de re litigatum vel judicatum est? Litigatum scio, judicatum non aulam dicere. Ecce, quæ mihi nunc succurrunt. Patre defuncto mater, quæ Medioburgi Zelanderum habitabat, cum filio, qui ἐπιδηψία laborabat, Leidam domicilium transfert, quo, ut apud plures vicinos erat professa, filii morientis ab intestato heres esset, neque enim satis videbatur fidei testamento, quo filius, proxime pubertatem egressus, matrem ex asse heredem scripserat, quia agnati prætexebant, filium ad condendum testamentum, mente satis integra non uti. Non dum elapso anno post domicilium mutatum filius Leidæ fato suo fungitur. Agnati, facto apud Middelburgenfes arresto, ibi contendunt, se defuncti ab intestato heredes esse. Imo se heredem esse contendit mater, cum ex testamento, tum etiam ab intestato, defuncto quippe filio in loco juris Aasdomici. Pro matre judicarunt Judices Middelburgenfes 9. Jul. 1725. & Curia Hollandiæ 18. Jul. 1727. sed incertum, an ex causa testati, vel intestati. Quum appellatum esset ad Senatum, primo quæsitum est, an filius tantum habuisset mentis, quantum sufficit ad condendum testamentum? Sane difficile dictu est, si mens undequaque perfecta constet ex 12. uncis, quot desiderentur, ut testamentum, qua sani hominis, sub-

L

sistat.

(10) Huber. *prælect. ad tit. ff. de judic. num. 47.*

sistat. Sed & in facto testes magno utrimque numero modo affirmabant, modo negabant tantum iudicii habuisse filium, quantum ad testamentum faciendum sufficit, recitatis quam plurimis animi magis minusve integri exemplis. Sed quum nulla testimonia essent redacta in *formam*, quam vocant, *probatem*, Senatus tuto ea de re judicare nec potuit, nec debuit. Inanis, inquit, ea opera, cum nihil intersit, si mater etiam ab intestato filii sui heres esset. Sic est, si non quidam Juri distinguere, ut & hic nonnulli Senatores distinguebant, qua mente superstes parens domicilium mutasset, ut liberorum hereditatem aucuperetur, an mente alia & longe diversa, nam simulac huic distinctioni locum facis, rursus habes quaestionem facti, de mente nempe superstitis, & sic iterum recurrendum est ad testimonia, quæ & hic de mente occurrebant, sed etiam non redacta in *formam probantem*. quin si vel redacta fuissent, mater ex asse se filii heredem esse contendebat, cum tamen ab intestato heres esse non posset ratione bonorum immobilium, quæ jure Scabinico regebantur, si quæ forte ejusmodi in hereditate essent, & ad quæ etiam nominatim contenderant Agnati. Sic ut causa testari necessario hic esset definienda ante causam intestari, quia in causa intestati bonorum distinctio erat adhibenda, si vel secundum matrem jus diceretur. Atque hæc Senatum moverunt, ut 20. Jul. 1728. (11) decreverit, interloquendum, omnia utrimque testimonia in *formam probantem* esse redigenda. Quamvis autem sic dicere non liceat, decisam hic esse quaestionem, quam proposui, negari tamen nequit, plerosque tunc Senatores videri procliviores fuisse ad amplectendam distinctionem, æqua mente

superstes parens vel tutor domicilium impuberis vel minoris mutaverit. Sed erant, qui alia sententia utebantur.

Multo minus illa, quam dixi, quaestio decisa est in hoc facto. Sempronius, qui Hagæ Batavorum cerevisiarum exercebat, ex uxore defuncta unum habebat filiolum, adhuc impuberem. Ut ejus ab intestato heres esset (sic enim facile mihi persuadeo) 3. Mart. 1731. conducit, ad tres annos, prædiolum aliquod rusticum in Rheno-landia, prope Leidam, ubi jus Aaldomicum obtinebat, & eo frivola quædam transfert. Hagæ interea habebat domum, supellectilem, officinam cerevisiarum, molam, cerevisiarum destinatam, habebat equos & currus, solvebatque tributa & vestigalia, quæ a civibus exiguntur. Filiolus ille 24. Mart. 1731. Hagæ, ubi cum patre habitaverat, decedit. Titius, qui nomine uxoris heres legitimus erat illius filioli ex jure Scabinico, quod Hagæ obtinet, a Senatu Supremo impetrat Interdictum *quorum bonorum* ad adipiscendam possessionem hereditatis, a puero illo relicta. Pater Sempronius ait, se domicilium suum transulisse in prædiolum illud, quod sub jure Aaldomico erat, atque ita se filioli sui legitimum heredem esse. Sed ex iis, quæ dixi, de ipso domicilio patris non magnopere erat laborandum, nam qui per ætatem, voluptatis causa, aliquod tempus in Tusculanis suis transiunt, domicilium, quod ante habuerunt, non mutant, ut nec mutaverat Sempronius, quod cum docere potuisset l. 17. § 13. ff. ad municip. & l. 7. C. de incol. Ipse filiulus ne semel quidem pernoctaverat in illo prædio, & forte ne pater quidem, cum puer decederet. Paribus igitur

rum suffragiis Titio adjudicata est fiducia possessio 31. Oct. 1731. ex causa scilicet non mutari domicilii, sed id non definit, si revera mutatum sit, an quod ad successionem intestati, mutare poterit superstes parens vel tutor. Me-

mini me Senatore vel Præfide bis terve id alias quæsitum esse: sed cum tentata transactione, ut tentari solet in causis dubiis, ea successerit, nihil quicquam decisum est.

FINIS LIBRI PRIMI.

CORNELII VAN BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,

QUÆSTIONUM JURIS PRIVATI LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

De pacto nuptiali, quo mulier sibi servavit optionem, an lucrum damnumque, an sua duntaxat, quæ attulit, salva habere malit.

IN causa dotium, etiam hodie mulieribus competere privilegia dotium, & hypothecas tacitas, res est oppido certissima. Sed quum in Hollandia paucissima sint pacta, quæ causam vere dotalem continent, quumque de bonis paraphernis, an hypothecam habeant, dubitetur, & de receptitiis multo magis, ignorantia eorum, qui pacta nuptialia solent conscribere, effecit, ut aliud *ēpoux* placuerit, non minus tamen perniciosum, quam injustum. Solent scilicet mulieres, pacta bonorum separatione, finito matrimonio optionem sibi servare, sive lucrum damnumque, sive duntaxat sua salva habere malint. Atque ita, si res

bene cesserint, lucrum eligunt, si male, damno renunciant, & præferuntur omnibus mariti creditoribus in iis, quæ se ad nuptias attulisse probaverint. Sæpe ita responsum & judicatum est (1), etiam aliquoties a Senatu Supremo, me Senatore & Præside. Et sane ejusmodi pacta mores tuentur, quamvis, si recte judico, jure non subsistant. Hæc conditionalis, & a voluntate mulieris, lucrum captantis, hypotheca ab improbitate absolvi nequit, & plane incidit in societatem, quæ *Leonina* dicitur. Talis societas coiri non potest, ut alter lucrum tantum, alter damnum sentiat, ut ex Aristone & Cassio Ulpianus definit in l. 29. § 2. ff. pro soc. Mulieres ex ejusmodi pactis, si lucrum sit, ejus partem rapiunt, si damnum, id non metuunt, quin solius mariti est, *Abstine commodo, si damnum metuis*, sic enim legendum videtur in l. 23. § 1. ff. eod. Quid Leoninum, si non, *socius ero, si scilicet res cesserit, si secus, ipse damnum fere solus?* Quod quidam (2) ajunt

(1) *Consil. Belg.* l. 74. II. 90. & III. 75. & 76.

(2) Neoltad. *de pactis antenupt. observ.*

9. & *Consil. Holl.* tom. 6. part. 2. *consil.* 178.

ajunt, Leoninam societatem non esse, *qua res ad normam juris civilis redacta est*, sordet in ore JConsultorum. Jure Romano mulier luci damnique, quod maritus fecerat, sociâ non erat, ut nec hodie est, quæ ei communioni renunciavit, sed neque mulier jure Romano, pro libidine sua, si res mariti prospere cessissent, lucrum rapiebat; idque est, quod Leoninum inducit. Hugo tamen Grotius (3) operose disputat, præsertim in matrimoniali causa, pro Leonina societatem non habendam, in qua duntaxat unus de suo nihil amittere potest, sed acquirere duntaxat, eique sententiæ putat argumentum præbere l. 29. § 1. ff. eod. cum ait, *ita coiri societatem posse, ut nullius partem damni alter sentiat, lucrum vero commune sit*, sed mox additur, *ita demum id valere, si tanti sit opera, quanti damnum est*, quod in uxore, in quæstu faciendo fere oriosa, vix aut raro obtinet. Unde Grotius eam clausulam, sibi incommodam, aliter interpretatur, sed contra manifestam Sabini & Ulpiani sententiam. Quod porro ait, Leoninam societatem non esse, nisi alter socius omne lucrum, alter omne damnum sentiat, maritum autem, si lucrum sit, in partem lucri venire, id vero me non movet in contrarium, nam, nisi mulieris opera vel industria accedat ad exercendam societatem, sive omne lucrum stipuletur, sive ejus semissem, sive aliam quamcumque partem, modo simul stipuletur, ut ab omni damno sit immunis, res incidit in pactionem Leoninam, tunc enim & *commune lucrum* improbat d. l. 29. § 1. Quod tamen Grotius addit, eam demum esse societatem Leoninam, in qua nempe acceptum lucrum damno minuitur, in eo quoque me adficientem non habebit,

in omni quippe societate verum est, neque lucrum intelligi, nisi omni damno deducto, neque damnum, nisi omni lucro deducto l. 30. ff. eod. de reliquo omnis disputatio est, si enim in alia re lucrum, in alia damnum illatum sit, compensatione facta, solum, quod superest, intelligitur lucro esse, § 2. in fin. Inst. de societ.

Recepta tamen moribus est iniquissima illa mulierum optio, & hanc cum maxime defendit Grotius ob matrimonii favorem, sed nullus matrimonii favor apud me tantus est, ut aut rationem vincat, aut legem. De lege vidimus, consulta autem ratione, improbum omnino & exemplo pessimum est, pro libidine mulierum maritorum creditores emungere, nam in eorum fere caput caditur hæc faba. Mulieris ex hac optione non omnis fortunæ cum viro participis, sed prosperæ duntaxat, non item adversæ, si hæc acciderit & maritus ad ἀπρὸς pervenerit, non cum viro amplius, sed cum ejus creditoribus res est. Sua, quæ ad nuptias attulerunt, auferunt jure πρὸς τράπεζαι, & urinam sua tantum! Sæpe fraudem fraudi addunt, confictis, privata scriptura, inventariis, ex quibus mulieres tempore initi matrimonii longe ditiores, quam revera fuerunt, non alio fine, quam, si maritorum res infelicer cesserint, post ἀπορίαν non sua tantum, sed & maritorum bona rapiant in necem creditorum, & ex his rapinis deinde beate vivant ambo. Ne creditores, ejusmodi pactorum ignari, fallerentur, quodammodo prospectum est Ordinum Hollandiæ edicto 30. Jul. 1624. Sed hanc, quamvis optimam juris Hollandici partem, ulus fugebit, in favorem, puto, mercaturæ. Creditum scilicet est, com-

mer-

merciis frequentandis prodesse, si quis non sua tantum, sed & aliena lubrico mercaturæ exponat. De pecunia credita de pretio rerum emtarum, & de aliis quibuscunque rebus facile fides habebitur ei, qui beatam uxorem duxerit domum, ubi tamen fortuna deluserit mercatorem maritum, mox delusi erunt creditores mariti, ecce enim præsto est conventio Leonina, quæ uxorem præstet indemnem, & simul creditorum res evertat. Possem plures addere species, quibus improbum mercaturæ promovendæ studium Reipublicæ plus nocet, quam prodest, sed quid surdis narro fabulam.

Solent autem mulieres hanc optionem pacisci non sibi tantum, sed & heredibus suis. Cum heredis mentio facta non esset, & mulier filium reliquisset heredem, responsum est (4), & hanc optionem habere, & ita Curiam Hollandiæ contradictorio judicio censuisse. Contra quidem judicavit Senatus, me Senatore, 8. Dec. 1717. sed in specie, qua mulier sibi optionem erat pacta, si viro superstes esset, decesserat autem ante virum. Generalis est quaestio, an optio transmittatur? de qua vide Duarenum ad l. 132. § 4. ff. de verbor. oblig. & si transeat, transibit & ad quemlibet extraneum. Quamvis autem dotis privilegium non transeat, § 29. Inst. de action. pignus tamen placet transire (5).

Cum mulier, ejusmodi optionem sibi heredique suo stipulata, decessisset relicto filio ex priori matrimonio, privignus ille apud Curiam Hollandiæ contra vitricum contendit, non modo tradendum sibi esse; qui traditus erat, inventarium bonorum, quæ mater, sed & quæ vitricus ad nuptias attulerat, quin & inventarium omnium bonorum, quæ, defuncta matre, supererant, ab-

que iis enim se optare non posse, an lucri velit esse particeps. Egit igitur omnes illos inventarios sibi exhibendos, sed filiciaria Curiae sententia 27. Jul. 1708. repulsam tulit. Appellat ad Senatum Supremum. Elegantissima sane quaestio est, quæ sæpe potest incidere. Omnes autem apud nos Senatores; uno excepto, putabant, Curiam perperam judicasse, pacta enim optione etiam ea pacta censi, sine quibus optio explicari non poterat. Optio mulieris ejusve heredis beneficium est, sed quis beneficium esse dicat, si mulier ejusve heres de optione statuere debeant, non inspectis inventariis, libris mercantilibus, rationibus, aliisque instrumentis, ex quibus de inventariorum fide constare possit. Ita mulier ejusve heres se praesentissimo periculo exponerent, cui ne se exponerent, optionem stipulata erat mulier. Jure Romano nihil quidem ejus rei definitum est, utpote incognitis ibi ejusmodi pactis, sed tamen eo jure verum est, mandata jurisdictione, etiam ea mandata censi, sine quibus jurisdictione explicari nequit, & optione legata, exhibendas esse res, quarum optio relicta est. Hæ privigni actio, ex natura rei, nihil erat, quam ipsa actio ad exhibendum, atque hæc datur iis, quorum ex justa causa interest rem exhiberi; hic autem omnino intererat privigni inventarios & libros exhiberi, ne, solis conjecturis causam transigens, imprudens læderetur. Quin si mulieri ejusve heredi optandum esset sine ullo, quod præcedat, bonorum examine, utique ea res causam præberet continuis in integrum restitutionibus ex læsione, deinde reperta. Ego, qui ea quoque sententia lutebar, addebam tamen, mulieris ejusve heredis non esse, exhibitis inventariis & libris, optio-

(4) *Consil. Belg. II. 263.*

(5) *Vid. Consil. Hell. II. 96. & 249.*

optionem differre, donec inventarii essent refutati, lites pendentes definitæ, & omnia ad liquidum perducta. Rem hanc esse summariæ cognitionis, & posse, qui optavit, adhuc periclitari, si forte debitores minus sint idonei, vel alia quæcunque damna fatalia ingruant. Unus, qui dissentiebat, exhibitionem negabat, quia hanc stipulata non erat mulier, sed ei jam responsum est. Præcipue autem eum movebat, si facienda esset ea exhibitio, mulierem ejusve heredem nihil quicquam periclitari, sic enim de lucro & damno palam constare posse, nec lucrum repudiatum, nec damnum electum iri, atque ita hanc pactiōnem incidere in societatem Leoninam, quæ jure non subsistit. Sed quid si largiamur, ut omnino largiendum est, ejusmodi pactis sæpe induci societates Leoninas, illa tamen moribus defenditur, ut scilicet mercaturæ bene sit? Inducuntur societates Leoninæ, ubi de lucro vel damno statim constare potest, aliquando tamen facta optione mulier se quodammodo periculo exponit propter incertos litium eventus & debitorum ἀποπλες, si, ut dixi, optionem differre non possit. Recessit igitur a Senatu est Curia sententia 12. Jul. 1709. (6) & vitricus fiduciaria sententia damnatus omnes illos inventarios privilegio suo exhibere. Sed quum deinde exhiberi essent, & privilegium optionem differre vellent, donec inventarii refutati, & omnia ad liquidum perducta essent, Senatus 1. Apr. 1710. (7) ob rationes, modo occupatas, privilegium illico optare jussit.

Quum mulier, in alia causa, 10. Jun. 1718. sibi heredibusque suis pacta

esset optionem, utrum lucri vel damni, quod stante matrimonio obveniret, particeps esse vellent, nec ne, &, ut optare posset, *dat 'er zoudt gegeven worden beboorlyke ouverture van saken*, maritus, defuncta uxore, ejus heredibus quidem obtulit inventarium bonorum, quæ cum ipse, tum defuncta uxor ad nuptias attulerat, oblato etiam jurejuranda, quo utriusque fidem probaret, sed Senatus Supremus 7. Oct. 1735. judicavit, utriusque inventarii exhibitionem non sufficere, nisi simul exhiberentur libri, aliave instrumenta, ex quibus compositi essent inventarii. Habebat utique maritus ad manum, unde exscriperet utrumque inventarium, habebat, qua mercator Amsterdamensis, libros mercantiles, habebat sorte alia, sed quæ celabar, ex memoria quippe sua hanc utriusque bonorum descriptionem esse factam quis credat? Heredes mulieris de optione lucri vel damni non poterant decernere, nisi inspectis iis, unde de veritate utriusque inventarii constare posset. Nemo sane a mulieris heredibus exigat, ut simplici mariti adfirmationi fidem habeant. Ajebat quidem ille, liberum esse utrumque inventarium refutare, sed non exhibitis instrumentis, unde petiti erant, cedo, quemadmodum refutari possint. Jussus igitur est maritus eo 7. Oct. 1735. (8) ea instrumenta prius exhibere, salva deinde heredibus utriusque inventarii refutatione.

CA.

(6) Inter acta Senatus, & observ. tumult. rer. judicat. t. 3. num. 537.

(7) Ibid. in margine d. num. 537.

(8) Inter acta Senatus & observ. tumult. rer. judicat. t. 13. num. 2916.

G A P U T II.

Pacta communione bonorum inter Conjuges, quorum alter, vel qui ambo liberos habent ex priori matrimonio, non impingi in l. hac edictali 6. C. de secund. nupt. etiamsi alter plus bonorum ad nuptias attuleris, quam alter.

Seculo demum XVI. Hollandos uti cœpisse *l. 6. C. de secund. nupt.* sunt qui tradunt (1), sed qua auctoritate, nondum comperi. Quod si sit, forte desiderares aliam legem, quæ hanc novam induxisset, ut in Gallia factum Mornacius memorat (2), sed quum omnes Juri Hollandi nunc simpliciter secundum eam legem respondeant, ego nolim ejus auctoritatem defugere. Vulgo autem ajunt, conjugalem bonorum communionem, etiam in liberorum, ex priori matrimonio prognatorum, præjudicium ex consuetudine prodesse contra *d. l. 6.* quod si vero pacta fuerit bonorum communio, non prodesse, quia, inquiunt, qui paciscitur, videtur renunciare juri consuetudinario, & reverti ad jus civile Romanorum, ideoque ex jure ad Conjugem duntaxat pervenire eam partem, quam permittit *d. l. 6.*

Postquam in eam sententiam præve- rat Grotius *introd. ad jurispr. Holl. lib. 2. cap. 12. vs. Staat te letten*, facile ab aliis recepta, & ut communis probata fuit, etiam in judiciis. Eam cer- re amplexi sunt Neostadius & Coren iis locis, quos indicavit Groenewegen ad Grot. *d. lib. 2. cap. 12.* & ipse Groenewegen ad *d. l. 6. C. de secund. nupt.* van Leeuwen *R. H. R. lib. 4. cap. 24.*

num. 8. & Censur. Forens. part. 1. lib. 4. cap. 23. num. 9. Et ita quoque responsum est *consil. Holl. t. 1. consil. 41. & 42. & t. 2. consil. 80. 242. & 301. & t. 3. consil. 62. & rursus t. 3. Amsterd. consil. 86.* ubi & refertur sententia Senatus Supremi 22. Dec. 1612. quæ id ipsum definivisset. Idem quoque responsum est *consil. Holl. t. 4. consil. 205. & 227. & consil. Belg. t. 3. consil. 154. q. 3.* Communi tunc opinioni suffragium suum addit Voet ad *tit. ff. de ritu nupt. num. 122.*

Sed quot & quantæ auctoritates sint, iis non assurgo, si lege aut ratione destituantur, ut hic destituuntur. Lex omnis silet. Et tantum abest, ut ratio huic sententiæ suffragetur, ut, ea consulta, malim defendere, si prohibitum sit secundo Conjugi plus dari, quam quod, minimum datur uni ex liberis prioris matrimonii, eo ipso quoque prohibitam videri statutariam bonorum communionem, etiamsi ante nuptias de ea nihil pactum sit. Quid enim, qui nequit dare expresse, dabit tacite? Tacite enim dat, qui dives cum paupere secundas nuptias contrahit absque pactis antenuptialibus, & sic matrimonii sui semissem perdit. Atqui *l. hac edictali* ultra portionem cum liberis virilem quicquam perdere vetat. Si ea jurisprudentia usu invaluisse, ego non mirarer, sed postquam invaluit inter secundos Conjuges, qui liberos habent ex priori matrimonio, subsistere communionem bonorum, si nihil quicquam ante nuptias pactum sit, satis mirari non potui, cur non id ipsum obtineat, si de communione nominatim conveniret, quum eo pacto duntaxat declaretur, Conjuges uti velle ea communione, quam consuetudo invexit. Satis etiam

(1) Neostad. *de pact. antenupt. observ. 4.*

(2) *Ad tit. C. de inoff. testam.*

etiam absurdum est, non licere pacto convenire ea de re, quam jus publicum probat, & inducit etiam tacite, & magis absurdum erit, si credas, quod vulgo creditur, introductam esse bonorum communionem ex frequentia pactorum, quibus ea communio placuit, nisiingas, tacitum valere, qua de re expressum pactum non valet. Romæ ex conventionum frequentia introductum fuit, ut, etiam si in emtione nihil esset expressum, tamen de evictione foret actio, sed si de evictione palam convenisset, secus sese rem habituram, nemo, qui diceret, ullus erit.

Videntur autem ejusmodi pactum de communionem bonorum nihil aliud esse, quam expressa voluntas jure consuetudinario utendi, quoniam in pactorum interpretatione ita versandum est, ut ea intelligamus, quæ vulgo fiunt. Inter Conjuges, etiam binubus, est consuetudinaria bonorum communio, & largiuntur hanc non incidere in donationes, quas solas, ultra certum modum prohibet *l. hac edictali*, cur igitur incideret pacta communio? Neque dici potest, societatem sic contrahi in fraudem juris, quum ipso jure, si nihil pactum esset, eam societatem subsistere, pleno ore concedant omnes. Ea, quæ ab agentium arbitrio pendent, ita semper acta videri, ut agentibus utilissima sint, JCri existimant. Atque ita militem, juris vulgaris testamentum, ut putabat, conditurum, si declarata sententia decedat, antequam ea, quæ jus civile desiderat, adhiberentur, jure militari credendum testamentum fecisse & Ulpianus ait, & D. Marcus descripsit in *l. 3. ff. de testam. milit.* quoniam, inquit, genus testamenti ad evertendum judicium suum elegisse non videtur. Quis itaque credat, ut sibi nocerent, pactumque suum evertent, Conjuges nuptiales tabulas con-

Bynk. T. IV.

scripsisse? Pactum facere, & sine pacto bonorum communionem habere, utique voluntatis erant. Sæpe etiam contractibus inferuntur, quæ ipso jure cauta sunt; quod si fiat, dubitationis tollendæ causa fieri, neque jus commune lædere, Papinianus respondet in *l. 81. ff. de reg. jur.*

At, inquiunt, quo bonum est communionem pacisci, quam quis ex ipsa lege habet? Atque si non & alia intervenire possint, quæ pacta antenuptialia desiderant, & de quibus non apte paciscuntur Conjuges, nisi moneatur, quid de bonorum communionem placuerit, cuiusmodi pacta mox suggeram. Atque si etiam, quæ abundant, vitiarent scripturam. Quod porro urgent, qui communionem paciscitur, a consuetudinaria communionem recessisse videri, perinde apud me valet, ac si dicas, eum, qui agit, negare, & aliam esse hominum mentem, quam verba rotunde præferunt. Longe melius sapit JCtus Utrechtanus, qui *Consil. Holl. tom. 3. consil. 54. n. 1. 2. 3. & 20.* responder, secundos Conjuges, qui communionem bonorum stipulantur, non alio animo stipulari, quam ut se conforment juri Patriæ, laudata in hanc sententiam magna Doctorum turba. Alius Utrechtanus, *Someren de jure Noverc. cap. 3. n. 1.* ea ipsa sententia utitur, & nescio, an idem quoque sentiat alius, nempe Antonius *Matthæus de crimin. ad lib. 48. ff. tit. 3. cap. 7. n. 24.* cum ait de pacta communionem, *si conjuges pactis dotalibus statuta confirmant, seu, ut vulgo fieri solet, secundum statuta contrahere se velle profiteantur, non erit locus d. l. hac edictali, ut recte jam pridem Hollandis placuit.* Nescio, inquam, an id ipsum velit, quod nos defendimus, an duntaxat, id demum obtinere, si *statuto*, non sola consuetudine introducta sit communio, sive in ea tantum specie, ubi nomina-

M

tim

tim statuti confirmati incidit mentio . Sed nihil interesse puto, utrum jus, quo utimur, Statuto an Consuetudini originem debeat, & utrum statutum nominatim confirmetur, an enarretur & proberetur, quod statuto comprehensum est. De *praxi* Hollandica, quod addit Matthæus, ex iis, quæ dixi, judicare licet.

Quare verum non est, quod identidem inculcant, pacta communionem, eam esse ex facto hominis, non ex lege. Imo est ex lege, sed, ut modo dicebam, pacto confirmata. Quod si sit, frustra etiam huc advocant parcmiam vulgarem, *quod provisio hominis faciat cessare provisionem legis*, ejus enim parcmiæ non alia sententia est, quam cessare curam legis, si ipse paterfamilias statuerit de his, quæ ab arbitrio ejus pendent. Quum lex XII. Tabb. ait, *Paterfamilias uti super pecunia tutelave legassit, ita jus esto*, satis significat, legitimam successionem, quæ ex lege descendit, cedere testamentariæ, quæ est ex facto hominis, & sic omnino est *l. 39. ff. de acquir. vel omit. hered. & l. 89. de ff. reg. jur.* & satis quoque significat, tutelam legitimam cedere testamentariæ, & sic Ulpianus scribit in *l. 9. § 1. in fin. ff. de tutel. & vation. distrab.* Atque ita obtinet in multis aliis, quæ enumerare longum esset. Sed hæc transfer, si potes, ad argumentum, quod hic tractamus. Non alia urique hæc quæstio est, quam de potestate ejus, qui, quod lege sive consuetudine constitutum est, ipse quoque tabulis antenupcialibus constituit, quod, si me audias, æque licet, quam Patrifamilias licet heredem testamento scribere, quem alioquin ab intestato lex vocaret.

Sed & alia ineptia hic prætereunda non est. Ex his, quibuscum nobis res est, Auctoribus, nonnulli reperiuntur, qui audent affirmare, eo ipso, quod

in secundis nuptiis tabulæ nuptiales intervenierint, cessare communionem bonorum, etiamsi de ea nihil quicquam convenierit. Qua sententia ego pejorem nunquam vidi, certe si existimes factum hominis in causa esse, cur cesset communicatio, ubi enim de communione nullus plane sermo intercessit, ea res juri communi relicta est. Possunt utique Conjuges de successione liberorum & aliis quam plurimis rebus pacisci, quæ ad communionem bonorum nihil quicquam pertinent, & exempla sic audies. Sin ajas, solas tabulas nuptiales efficere, ut communicio bonorum censetur exclusa, ais, quod absurdissimum est, & quod, si verum esset, etiam in primis nuptiis obtineret.

Satis disputatum est contra opinionem communem, sed quia communes opinioniones habent sua fata & vicissitudines, accipe res, me Senatore & Præside, de hoc argumento judicatas, & ex his decerne, an non ea sententia, quam supra defendi, nunc sit dicenda communis. Inter Cajum & Cajam, quæ ex priori matrimonio unam filiam habebat, patris nuptialibus exclusa est bonorum, quæ ad nuptias adferrent, communicio, hereditates autem, quæ utrimque stante matrimonio obvenirent, essent communes, & maritus superstes ex bonis uxoris suæ una cum reliquis liberis haberet portionem virilem. Defuncta uxore relictis aliquot liberis, & illa, quam dixi, filia ex priori matrimonio, hæc adversum vitricum defendit, pactum de hereditatibus utrimque communicandis incidere in *l. huc: editali 6. C. de secund. nupt.* adeoque sibi soli deberi semissem cujusdam hereditatis, quæ stante matrimonio obvenerat. De ea quæstione ex conventionem partium apud Senatum Supremum litigatum est. Si simpliciter exclusa fuisset bonorum communio,

rio, tunc anxie disputari posset, an hereditas veniret in societatem lucri & damni? sed vero in hac specie nominatim convenerat, hereditates communicatum iri, & secundum nonnullos Senatores, poterant convenire, omnia bona communicatum iri, atque adeo & hereditates, quidni igitur & solas hereditates exclusa aliorum bonorum communione? Quod licet in rotum, licet & pro parte. At mox obstabat eorum jurisprudentia, qui negant, pactum de communione bonorum valere, quamvis valeat pactum de communione lucri & damni, & quamvis utraque communio sit ex jure consuetudinario. Rationes, quas jam supra occupavi, prolixè in utramque partem adlatæ sunt, sed ex novem Senatoribus, qui liti judicandæ interessant, 4. Nov. 1719. (3) quinque respondebant pro veteri sententia, quatuor pro nova, & pro nova deinde semper judicatum esse, intelliges ex sequentibus.

Cajus, qui neptim ex filio prædefuncto habebat, uxorem ducit Cajam. Ante nuptias autem paciscuntur, nulla esset bonorum communio, at lucrum & damnum, quod stante matrimonio obveniret, esset commune, ita tamen, ut Cajæ, soluto matrimonio, salva esset oprio, utrum lucri damni participes esse vellet, nec ne. Post nuptias contractas, Cajus ex semisse heredem scribit illam neptim ex filio prædefuncto, & ex altero semisse Cajam, uxorem suam. Moritur Cajus, plurimum lucratum stante matrimonio. Tutores neptis, adhuc minoris, consulunt duos Advocatos hilarioris famæ, quemadmodum dividenda esset hereditas. Illi respondent, lucrum, quod stante matrimonio obvenerat, utpote commune, æquis par-

tibus esse dividendum, & postquam Cajam receperat bona, quæ attulerat, æquis quoque partibus esse dividendam reliquam mariti hereditatem. Secundum id responsum sit divisio. Sed quum tutores nepti, jam majori, rationes redderent, illa apud Judices Edamenses contra tutores contendit, male divisam esse hereditatem, nam Cajam non potuisse consequi semissem lucri, quod stante matrimonio obvenerat, impingere id in *l. hac edictali*, quia lucri communio pacto erat introducta. Ad hæc tutores, Cajam hunc semissem percepisse ex jure consuetudinario, pactis confirmato. Judices Edamenses 21. Januar. 1718. secundum neptim sententiam dixerunt, & sic etiam Curia Hollandiæ, cum appellatum esset, 31. Jul. 1722. Cum iterum appellatum esset, apud Nos sententiis variatum fuit. Scio quæri, an pacta communione bonorum, quæ alioquin ex consuetudine obrinet, id pactum incidat in *l. hac edictali*, sed nemo, cum quod sciam, eo unquam traxit passionem de communione lucri & damni, quod utriusque industria creditur obvenire. Ita sane Someren *de jure Noverc. lib. 3. n. 3.* ita & alii sentiunt, nec scio, qui dissentiat. Quin, ut nunc erat, nemo unus Senatorum pactum de communione lucri & damni, imo nec pactum de communione bonorum referebat ad ea pacta, quibus adversatur *l. hac edictali*, illi enim quinque Senatores, de quibus dixi *versiculo proximo*, mutaverant sententias. In hoc tamen facto quatuor Senatores existimabant, Cajam plus esse pactam, quam ex jure consuetudinario poterat consequi, pactam quippe esse optionem lucri & damni, quod notissimos consuetudinis patriæ terminos ex-

cedit, atque ea ratione efficiebant, id pactum non valere, quemadmodum & Someren videtur velle *d. lib. 3. n. 2.* Quatuor alii Senatores (nam octo intererant iudicio) haud inviti id largiebantur, sed negabant ad pactam optionem attendi posse, nisi stante matrimonio damnum obvenisset, plurimum nunc lucri obvenisse, atque adeo optionem esse habendam pro non scripta. Cum ita pari numero colliderentur suffragia, Edammsium & Curia sententia probata fuit 13. Nov. 1725. (4)

Inter Cajum & Cajam, quæ tunc quatuor liberos habebat, ante nuptias convenit, ut bona utrimque essent communia excepta summa 2000. florenorum, quos Caja ex suis bonis sibi præcipuos stipulata est. Caja primum defuncta, tutores, quos liberis minoribus dederat, incipiunt hereditatem dividere secundam pacta dotalia, atque si nempe, exceptis illis bis mille florenis, reliqua omnia essent communia: sed consultis Advocatis, mutant sententiam, & lite ad Senatum Supremum translata contendunt, pactam communionem incidere in *l. hac edictali*, & simul petunt restitutionem in integrum adversum divisionem, ac si bonorum communio fuisset, jam inchoatam. De restitutione in integrum laboratum non est, nam quia minorum causa agebatur, si hi fuissent læsi, etiam adversus factum tutorum essent restituendi. De re ipsa excussæ sunt rationes, quas supra dixi, nec hic repeto. Omnes autem Senatores pleno nunc ore respondebant, pactam communionem bonorum nihil quicquam obflare *d. l. hac edictali*, etiam ideo, quod communionis mentio non aliunde profecta fuerit, quam quod mulier sibi præcipuos

stipulata fuisset illos 2000. florenos, de exceptione enim nihil dici potuisse, nisi regula præcessisset. Unus Senatorum, speciali ratione motus, ab aliis dissentiebat, quod nempe jus consuetudinarium non simpliciter hic pactis fuisset introductum, sed nonnihil ab eo recessum per stipulationem bis mille florenorum, communionem honorum vel generaliter esse inducendam, vel generaliter excludendam, pro parte id fieri non posse, nisi impingatur in *d. l. hac edictali*, sed ejus sententiæ rationem & auctoritatem desidero, modo stipulatio, quæ ultra consuetudinariam bonorum communionem accedit, non plus adimat liberis prioris matrimonii, quam per legem licet. In hac specie potuisset Caja omnem suam fortunam cum marito communicare, sed noluit, 2000. florenos sibi præcipuos stipulata est, in rem opido suam & liberorum suorum. Ecquid ejusmodi pacto peccatum est contra *d. l. hac edictali*. Repulsi igitur sunt tutores, & secundum Cajum judicatum 16. Nov. 1728. (5)

Baraviæ Indorum ex Consuetudine vel Statuto inter conjuges etiam obtinet communio bonorum, nisi contra pactum sit. Cajus, qui non erat in re admodum lauta (vix enim ad nuptias quicquam attulit, nisi duos filios ex priori matrimonio) uxorem ibi ducit Cajam, viduam sine liberis, & satis beatam. Nuptias præcedunt pacta, quibus convenerat, ut bona, utrimque adlata, essent communia, ea tamen lege, ut, si Cajus primum moreretur, Caja ex bonis, a se adlatis, præcipuos haberet 25000. Imperiales. Post contrahens nuptias illi Conjuges aliquamdiu adhuc hærent Baraviæ, & magnam ibi rem faciunt. Postquam in Hollandiam est-

(4) *Observat. Tumultuar. tom. 9. n.*

(5) *Ibid. tom. 11. n. 2478.*

essent reversi, Cajus primum fato suo fungitur, & mox unus privignorum Novercam adoritur, de variis contro- versis litem minatus. In eo uno tamen conveniebant, ut omnes controversias, quas invicem haberent, statim ad Se- natum Supremum deferrent. Inter alia capita, quæ ibi controvertabantur, pri- vignus contendit, secundum ea pacta, quæ retuli, Cajsæ nihil quicquam debe- ri, quam bona, quæ ad nuptias attu- lerat. Scin, quo jure? quia, inquie- bat, ante nuptias pacta erat communio bonorum, & id pactum incidere in *l. hac edictali*. At si incidisset, ad bona utique id pactum pertineret, quæ utrim- que adlata erant, minime vero ad lu- crum, quod stante matrimonio obvene- rat, quodque omnino erat commune, quia de eo nihil cautum fuit. Com- mune autem patrimonium tantum non ex lucro constabat, possederant enim Conjuges, moriente Cajo, 1200000. flo- renos, cujus summæ vix sesquiunciam ad nuptias adtulerant. Quidni igitur Cajsæ ex eo lucro cedat semis? Quin inter Senatores nunc omnes constabat, jus fasque esse bonorum communionem, quæ jure patrio obtineret, etiam pactis stipulari absque metu *l. hac edictali*, id- que etiam licere, etiam si non simpli- citer, sed addita exceptione communio placuerit, Senatus judicavit 16. Nov. 1728. ut præcedenti *vs.* retuli. Alia au- tem ibi exceptio erat, alia hic est. Hanc tres Senatores rejiciebant, atque si omnino esset in necem liberorum, ex priori matrimonio, quia non is, qui liberos habebat, sibi quædam præcipua stipulabatur, ut erat in alia specie, at ille, qui non habebat, quod, inquie- bant, semper obest, prioribus liberis, atque ita semper incidit in *l. hac edictali*. Sed alii sex Senatores putabant, (unus enim aberat) hanc questionem

facti potius esse, quam juris, ex eo enim pendere, an facta exceptione, is, qui quædam excepit, omnia reliqua in com- munionem adferens, non etiam adhuc plus adferat, quam adfert is, qui li- beros habet ex prioribus nuptiis? Pro- hibet *d. l. hac edictali*, ne ex pacto, testamento, aliave quacunque ratione a Conjuge, qui liberos habet, plus per- veniat ad Conjugem secundum, quam pervenit ad unum ex liberis, qui quam minimum nanciscitur. Id modo ne fiat, nulla, quod sciam, pacta improbantur. Ergo conjux, qui longe plus habet in bonis, quam conjux, qui liberos ad- fert, poterit pacisci, ut sibi quædam habeat præcipua, si enim possit pacto antenuptiali excludere omnem commu- nionem bonorum, ut potest absque du- bio, cur non & possit quædam excipe- re? Sed audio, esse id pactum in præ- judicium liberorum ex priori matrimo- nio, quum, si id pactum non esset, illi liberi ex omnimoda communione plus essent habituri, quam nunc ha- bent. Intellico, at si communio bono- rum plane fuisset exclusa, adhuc mi- nus habuissent liberi, & cui plus li- cet, non debet non licere, quod mi- nus est. Id unice queritur, an id pa- ctum vergat in necem liberorum con- tra *l. hac edictali*? & ajo non vergere, si non eo pacto is, qui liberos habet, plus conferat in conjugem, quam per *d. l.* licet. Quod adeo in specie propo- sita non obtinuerat, ut, salva etiam exceptione, uxor ad communionem quæ- druplo plus adtulerit, quam adtulit ma- ritus. Et quicquid pactis antenuptiali- bus exceptum non est, commune esse, etiam Grotius respondit *consil. Holl. t. 3. consil. 132. num. ult.* quod nescio an componi possit cum alia ejus sententia, quæ exstat *introd. ad jurispr. Holl. lib. 2. cap. 12. vs. Staat te leeten*. Hoc

& aliæ,

& alia, quæ controverrebantur, quæstiones judicatæ sunt 28. 29. & 30. Jun. 1731. Quum autem ab hac sententia petita esset revisio, ex XVII. judiciis, qui huic judicio intererant, quod ad hoc caput de pacta communionis non nisi unus ex Revisoribus a reliquis omnibus dissensit, sic ut tres, quos dixi, Senatores in hoc judicio etiam sententias mutaverint. Sententia in Revisione lata est 16. Nov. 1734.

C A P U T III.

De Sponsalibus minorum in Hollandia.

SI quis quæve minor alteri fidem matrimonii dederit, an jure Hollandico ad nuptias cogi possit, res quasi digna est. Loquor de minore, qui duntaxat tutores habet, non de eo, qui parentes, nam, si parentes, res sic factis est liquida ex § 3. & § 13. *Polit. Ordonn. Holl.* Sane jure Romano ad officium curatoris non pertinet, nubat puella, an non 1.20. ff. *de ritu nupt.* sed non alia ratione, quam quod, ut ibi additur, *officium curatoris in administratione negotiorum constat.* Atquin, iniquis, ea ratio hodie cessat, cum, sublata inter tutorem & curatorem differentia, omnes peræque minores, tam quod ad personas, quam quod ad bona, tutoribus subsint ad usque annum vigesimum quintum. Sic omnino est, sed parentum, non tutorum consensum desiderat § 3. *de polit. Ord. Holl.* & ea ratio est, quod & tutorem excludamus jure Hollandico; ut exclusit Grotius *introd. ad jurispru. Holl. lib. 1. cap.*

8. *vs. t. Hurwelyk.*, & excludunt omnes, qui jurisprudentiam Hollandicam professi sunt (1), neque enim *parentum* vocabulo in *d. § 3.* tutores contineri 9. Aug. 1646. & 31. Jul. 1671. Ordines Hollandiæ decreverunt. Loquor de jure, non de honestate, multa quippe honeste præstantur, quæ inhoneste petuntur, interque ea est consensus tutorum in minorum nuptiis. Scio, in *canone* 81. Synodi, Dordrechti habitæ anno 1578. sponsalia minorum, etiam sine consensu tutorem facta, damnari, ut irrita, sed bene est, quod Ecclesiastici legum ferendarum potestate destituantur, alioquin & sequendus esset *canon* 79. ejusdem Synodi, qui omnia sponsalia, si non duo testes adhibiti fuerint, habet pro clandestinis & nullis.

Magis turbat, quod ex § 17. *edicti Caroli V. 5. Oct. 1540.* is, qui puellam 20. annis minorem, citra parentum non duntaxat, sed & citra cognatorum aut Magistratus consensum uxorem duxit, nihil ab ea acquirere possit, quodque idem sit in muliere, quæ iisdem non consentientibus juveni, annis 25. minori, nupsit. De tutoribus quidem ibi sermo non est, sed de propinquis & Magistratibus, quorum neque ullus consensus desideratur in *d. § 3.* Unde dices eo § 3. abrogatum esse *d. § 17.* ut sunt qui existimant, sed id vetat dicere § 13. *d. ord. pol. Holl.* ex quo eadem pœna manet minores, contra *d. § 17.* nuptias contrahentes. Alii ad absurdum *d. § 17.* interpretationes delabuntur. Simpliciter dico, ex *d. § 13.* locum habere illum § 17. in matrimonio, cui parentum voluntas non accessit,

(1) Groenewegen de *legib. abrog. ad l. 8. C. de nupt.* Van Leeuwen *ensura Ferenf. part. 1. lib. 1. cap. 13. num. 10.* Idem R. H. R. lib. 1. cap. 14. num. 7. Voet *ad tit. ff.*

de nupt. 16. Van Zurek *Cod. Est. verbo Hurwelyk* § 5. in *not. num. 2.* & Boel ad Loenium *casu* 4. p. 18. & *seqq.*

fit, de solis enim parentibus intelligo *d. § 13.* quia eorum tantum, non etiam cognatorum aliorumve, consensum desiderat *d. § 3. ibid.* Aliter quidem habet *d. § 17.* quem fervare jubet *d. § 13.* Verum ita confirmatio intelligenda est, ne subvertatur lex, quæ nova conditur. Prudentius Frisii, qui, cum eundem *§ 17. libro 1. tit. 1. § 6. & 7. legum suarum* confirmarent, expunxerunt illa verba, quæ ibi exstant, *of van de meeste Vrienden en Magen*, quorum tamen loco ratio juris Frisici postulabat, ut tutores inferuissent.

Ceterum *d. § 17.* omnino lex imperfecta est, quæ non rescindit, sed duntaxat punit nuptias, sine consensu eorum, qui ibi memorantur, factas, nihil igitur pertinet ad causam ipsius matrimonii. Attamen post *d. § 3. polit. ord.* neglectis tutoribus, etiam, ut supra indicabam, pœnas cessare arbitror. Contradices forte ex sententia, quam 21. Maj. anno 1580. hoc est, cum jam esset jus novum *d. § 3.* Curia Hollandiæ dixit, & qua ei, qui minorem mulierem sine cognatorum tutorumque voluntate duxerat, ab ea quicquam acquirere interdictum est (2). Sed dicta fuit ea sententia in re, quæ jam anno 1577. acciderat, & in qua jure antiquo usam fuisse Curiam qui mirabitur, nemo est. Deinde in illa causa maritus fatebatur, sese ante nuptias pactum interpoluisse, nihil se ab illa muliere esse acquisiturum.

Igitur jure Hollandico in nuptias minorum auctoritas tutorum plane non desideratur, & ex ea regula olim efficiebam, minores, quod ad nuptias, plane sui juris esse, & pro majoribus habendos, atque ita ex sponso obligari, & ad implendam matrimonii fidem

cogi posse. Sed ea sententia amplius non utor. Verum equidem est, ex sponso hodie ad nuptias agi posse, sed si spondeant majores; Si minores, habent illi, quo se defendant, privilegium ætatis, nec puto id amisisse in matrimonio, re tanti momenti, eo ipso, quod in eo contrahendo consensu tutorum non egeant. Novimus, quam sit lubricum & fragile minorum judicium, quam sit ea ætas exposita illecebris, insidiis & machinationibus. Minor, sic sic pubertatem ingressus, haud difficulter tibi nuptias promittet, si tu ei promittas poma & pyra, aliasque quisquilias. Si in bonos tutores inciderint, & majori molimine opus sit, animum juvenis præsentī pecunia, puellæ ornamentis muliebribus expugnabis. Parata mox sponso est. Ejus consilii minor penitere non poterit, si e re sua esse existimaverit? Quidni possit? Minor utique est, & quicquid agunt minores, ipso jure nullum est; neque enim personas vel res suas obligare possunt, excepta causa delicti. Sic de jure Hollandico Grotius *introduc. ad jurispr. Holl. lib. 1. cap. 8. vs. de Minderjarige*, & ideo verum est, quia sub perpetua tutela sunt ad annum 25. Quare non magis obligantur, quam impuberes apud Romanos: puberes an & quemadmodum apud Romanos obligarentur, sive curatorem haberent, sive non haberent, quin vel de sola *l. 101. ff. de verb. obl.* proluxa disputandi materies esset, sed ad jus, quo hodie utimur, hæc non pertinent, & pessime vulgo confunduntur. Si, quæ minor nunc contrahit, absque auctore tutore, in rebus pecuniariis aliisque minoris momenti nulla sint, an dicemus subsistere in sponsalibus, re quam maximi momenti? Ego non aulam dicere, cum

cx-

expressa auctoritate juris destituamur, & ea exceptio nusquam, quod sciam, tradita sit. Sin ajas, in sponsalibus contrahendis minorem non indigere consensu tutoris, agnosco, sed eo magis se tuebitur beneficio ætatis, si se læsum putet. Noli objicere, etiam testamenti factionem maximi momenti rem esse, & eam tamen permitti minoribus suo ipsorum arbitrio, nam in testamento minor se non obligat, & de rebus suis non statuit nisi post mortem suam, & quandoque velit, testamentum suum revocat. Pubertas in masculis & femellis testamento condendo sufficit, sed si aliquanto majorem ætatem, quæ maturius judicium adfert, leges Hollandicæ desiderarent, magis repellerentur corvi hiantes, & tot clausulis derogatoriis non interverterentur libera minorum judicia. Verum id optandum potius, quam exspectandum est.

Sed fac minorem, ut decet, consuluisse tutorem de sponsalibus contrahendis, & ipso auctore ea contraxisse, adhuc, si læsus sit, utetur privilegio ætatis: nam jure Romano salva est minori restitutio in integrum, etiam si tutor vel curator intervenerit, & ita quoque jure nostro. Unde Grotius scripsit *introd. ad jurisprudentiam. Holl. lib. 3. cap. 48. ref. dit is niet*, ipso quidem jure nullos esse contractus, a minore sine tutoribus initos, sed si hi auctores fuerint, non nisi petita in integrum restitutione rescindi posse. Quod & ad sponsalia transfero, nisi quis exceptionem prober. Quam autem nulla sit restitutio in integrum absque læsione, fateor, in sponsalibus hanc difficulter probari

posse, nam non nisi per consequentias in iis agitur de re pecuniaria. Dispar conditio personarum, dispar fortuna, vix hodie nuptiis impedimento sunt, sed quicquid ejus rei est, Judicis arbitrio relinquendum. Quamvis autem de jure Romano hic non agam, tamen non animadverto, cur non eo jure, quo auctoritas curatoris ad nuptias plane necessaria non est, minor adversus sponsalia, si se læsum prober, æque, beneficio ætatis, possit restitui, atque adversus omnes contractus, sibi damnosos.

Sed hæc, quæ dixi de jure Hollandico, an per auctoritates & res judicatas obrineri possint, videamus. Sunt Hollandi (3), qui sponsalia, a minore contracta, simpliciter, beneficio restitutionis in integrum rescindi posse censent, non distinguentes, utrum curator intervenerit, nec ne. Alius (4), sponsalia, a minore, non adhibito tutoris consensu, contracta, esse nulla, quemadmodum & Senatus Supremus in ea causa judicavit 11. Febr. 1676. etiam cum id partis adversæ advocatus non invitus videretur consentire, nam qui pro puella agebat contra minorem, petiit nuptias aut virginittatis occisæ pretium, si ad nuptias valida non esset actio, & nuptias petiit frigide (5). Est, qui existimat (6), jure Hollandico etiam in nuptiis minorum desiderari consensum tutorum, & si is non exigatur, locum esse pœnis, quas commemorat § 17. *edict. Cavoli V. 4. Oct. 1540*. Sed hæc jam refutata sunt, & sane ille homo de jure connubiorum multa comportavit, sed adeo plerumque sine ullo iudicio,

(2) Groenewegen de legib. abrog. ad l. 1. C. de sponsal. in fin. & van Leeuwen *conferf. lib. 1. cap. 11. n. 13.*

(4) Van Leeuwen in *bell. jurid. casu 93.*

(5) Tota res est in *bell. jurid. d. casu 93.*

(6) Brouwer de jure connub. lib. 1. cap. 14. num. 2. C. 6.

dicio, ut, sibi quoque aliquando contrarius, quid scripserit, vel non scripserit, nescivisse putem; utque adeo ejus auctoritas apud me non unius assis sit. Relatum quoque est (7), Scabinos Amsterdameses, & cum appellatum esset, Curiam Hollandiæ 10. Febr. 1622. judicasse, minorem a sponsalibus, quæ contraxerat clam tutoribus, posse resilire, & contradicentibus tutoribus obsequi, sed non alia ejus sententiæ redditur ratio, quam quod sponsalia fuerint clandestina, & ea improbat d. § 17. edit. Caroli V. 4. Oct. 1540. Quæ ratio parum valet, si me audias, ut mox audies. Sola, sola minor ætas est, ob quam pœnitere licet. Possunt minores, si velint, promissis stare, sed & possunt, si velint, ab his recedere, & privilegio ætatis se defendere.

Addo illustrem speciem, haud ita pridem, me Præsidente, a Senatu Supremo judicatam. Sempronia, puella 15. annorum, luculenter dotata, morabatur apud unum ex quatuor, quos habebat, tutoribus, & hujus filio dicebatur nuptias promississe. Quum haud diu post alibi moraretur, etiam ad alium transfert amores suos, & Titio nuptias promissit. Titius mox tutorem Semproniz ejusque filium convenit apud Curiam Hollandiæ, & contendit, ut sponsalia, si quæ dedisset Mævio, tutoris filio, haberentur pro nullis. Contradicit Mævius, & in reconventionem petit nuptias Semproniz. Secundum Titium est judicatum, repulso Mævio, 6. Maj. 1740. Ex appellatione apud Senatum Superiorem quaesitum est, an probata essent sponsalia inter Semproniam & Mævium, & si essent, an subsisterent de quaestione facti pauca dicam. Sempronia non au-

Bynk. T. IV.

fa est negare, se fidem matrimonii Mævio dedisse, sed probationes ab ea exigebat. Mævius etiam plurima in hanc rem attulit, & si quid probationibus deesset, jurejurando supplere paratus erat; quin & jurejurando ipsius Semproniz expurgatorio causam commisit. At vero nonnulli Senatores de quaestione facti sententiam non dicebant, sufficere rati, si ex jure Mævium repellerent. Qui de facto respondebant, sententiis variabant, quidam dubitabant, an sponsalia latis probata essent, quidam plena fide probata esse affirmabant, & unus jusjurandum suppletorium vel expurgatorium desiderabar. Sed quid attinet hæc omnia, quæ facti sunt, recensere? De jure magis quaesitum est, & de eo tres quaestiones tractari poterant. Prima erat, an subsisterent nuptiæ inter pupillam seu minorem & tutoris filium? de quo est *titulus Codicis de interdicto matrimonio inter pupillam & tutorem seu curatorem, filiosque eorum*, sed hæc quaestio tractata non est, quia vulgo persuasum est (8), quod & Advocari, qui Semproniz operam forenses præstabant, sibi persuadere facile passi erant, id jus hodie non obtinere, sed quam prolixè fallantur, hic exponerem, si per Advocatos licuisset. Secunda quaestio erat, an non hæc sponsalia, quæ contracta erant clam tutoribus, habenda essent pro clandestinis, arque adeo pro nullis? nam quartus tutor in rem filii sui auctor esse non poterat. De clandestinis sponsalibus plurima hic dicebantur, quæ nihil quicquam ad rem pertinebant, neque enim sponsalia recte dixeris *clandestina*, nisi quæ fiunt inconsultis iis, quorum consensus ad nuptias necessarius est. Quod tutore invito, quidni & eo ignorante

N

fa.

(7) Loenius *casu* 4.

(8) Groenewegen *de legib. abreg. ad d.*

tit. Brouwer de jure connub. lib. 2. cap. 20. r. 12. plurimique alii.

factum valet? Neque est, ut dicas, taceat id actum videri, si tutores consentiunt, cum, quod ad hoc, qui contraxit, tutore non egeat. Neque etiam ea præsumptio cadit in animum ejus, qui nullo cum tutoribus communicato consilio, suo Marte sponsalia fecit. Fecit igitur Sempronia, quod facere potuit, non consuluit tutores, quia eorum consensu non indigebat, non forte satis decore, sed satis iuste, secundum ea, quæ supra disputavimus. Quin & secundum ea ipsa hodie clandestinum non est, quod erat ex § 17. *edit. Caroli V. 4. Oct. 1540.* & quod ibi clandestinum erat, ne nuptias quidem rescindebat. Tertia quæstio erat de minore ætate Semproniz, an non propter eam nullum esset, quod contraxerat Sempronia, ni nullum esse vellet; poterat enim, si ita videretur, etiam in vitis tutoribus, Mævio nubere, sed si noller, an non beneficio ætatis pœnitentiæ locus esset? Negabat unus Senator, isque non infimæ auctoritatis, eadem ulus ratione, qua ipse quoque olim eram usus, cum ita mihi federer, sed affirmabant omnes reliqui Senatores, iisdem uli rationibus, quas & supra in hanc sententiam adhibui, adeo quidem, ut putarent ne quidem restitutione in integrum egere Semproniam, quod rempe sponsalia sine auctoritate tutorum contraxisset, atque ita, quicquid egisset, esset ipso jure nullum. Unde Curiz sententia simpliciter probata fuit 26. Jul. 1740.

C A P U T IV.

An pœnæ, jure Romano constitutæ adversus secundas nuptias, sive intra, sive post annum luctus contractas, in Hollandia adhiberi obtineant?

Quum maritus Titiz uxori legatum reliquisset, eaque intra annum secundas nuptias contraxisset, & apud Curiam Hollandiæ ea de re lis penderet, relatum est, Curiam 24 Febr. 1586 in hæc verba decrevisse (1): *dat een Vrouw haar begehende, ad secunda vota intra tempus luctus, de pœnen van infamie en andere in l. 1. & 2. C. de secund. nupt. niet onderworpen is, cap. penult. & ult. X. de secund. nupt. wel verstaande, dat de pœnen, die naar regten gegeven zyn ten faveur van de Kinderen, als een Vrouw haar ten huwelyk begeeft, 't zy intra aut post annum luctus, de quibus l. fœminæ en andere, houden zulten haar geheel en volkomen effect. Secundum hæc cessaret pœna infamiæ, cessarent & aliæ pœnæ jure Romano statutæ adversus viduas, intra annum luctus novum maritum inducentes, de qua sola specie litigabatur apud Curiam, sed non cessarent pœnæ, quæ eo ipso jure obtinebant contra binubos, quandoque nuptias repetentes, de quibus est d. l. fœminæ 3. & 6. C. de secund. nupt. De utraque parte Decreti videamus. Prima pars est de solis mulieribus, nam virorum nullus est luctus, qui nuptiis impedimento est, possunt hi, amissa uxore, aliam adsciscere, quandoque velint, ut satis videor*

pro-

(1) *Consil. Holl. t. 3. Amsterd. append. p. 8.*

probasse *lib. 5. observ. jur. Rom. cap. 12.* Sed an idem nunc mulieribus licebit? An hæc a tumultu prioris viri mox transibunt ad thalamum secundi? etiam si uterum ferant ex priori marito. Hæc creditur esse juris Pontificii sententia in *can. 7. caus. 2. quæst. 3. & in d. cap. penult. & ult. X. de secund. nupt.* Sed hanc infamiam a jure Pontificio removi *d. cap. 5.* eam Canonum mentem esse ratus, non integrum annum, antequam nubat, viduæ esse expectandum, si modo consiterit, ex priori marito gravidam non esse, & id convenire sanæ rationi, & antiquæ Romanorum jurisprudentiæ.

Luctus, qui nuptias viduarum impediatur, non alia ratio est, quam turbatio sanguinis & seminis, & incertitudo, utri marito partus debeat, nec puto fuisse ullam Gentem, adeo obsecram, quæ plena nave alium rectorem, id est, secundum maritum admisserit. Narrat sane historia Judaica (2), Davidem, Judæorum Regem, uxorem hominis, quem ejus potiundæ causa occidi curaverat, quamque vivo etiam marito adulterio polluerat, ad se non traduxisse, nisi finito luctu, sed non ausim affirmare, eum luctum tam diu fuisse protractum, ut constare posset, an vacua esset mulier, nec id quoque desiderabat anterior Davidis concubitus, & postea etiam videtur edidisse, quod ex Rege adultero conceperat. Sed ab ipsis Regibus, amore fascinati, nolim exempla sumere. Romani certe summa ope caverunt, ne, repetitis nuptiis, de prole dubitaretur. Viduæ intra tempus luctus non convolabant ad alia vota sub pœna infamiæ, sic enim constare poterat, an ex priori marito uterum ferrent, sed si maritus, peregre profectus,

& per annum & ultra absens, fato suo fungeretur, cessat ratio turbandi sanguinis & seminis, & nihil prohibet, quominus mulier se statim nuptiis collocaverit, ut statim potest, quæ intra legitimum tempus partum ediderit, ut ex Pomponio Ulpiano retulit in *l. 11. § 2. ff. de his qui not. infam.* Sed quicquid ejus argumenti est ex jure Romano, jam exsequutus sum *d. cap. 12.* neque enim satisfecerat Curtius *lib. 3. consuetudinal. cap. 9.* Video autem quæri, si intra tempus luctus vidua nupserit, & intra id tempus pepererit, cui marito debeat infans? Jocatur de eo Alciatus *parerg. jur. lib. 9. cap. 12.* sed manifestum est, sequendum esse *l. 12. ff. de legib. & l. 3. § 12. ff. de suis & legitimis hered.* Et Nero quoque Drusus tertio post mense, quam Livia Augusto nupserat, editus, non Augusti, quamvis & ante adulterii suspecti, sed Tiberii Neronis fuit filius, vide Suetonium in *Augusto cap. 69. & in Claudio cap. 1.*

Quæ Curia Hollandiæ sententia est, viduam intra annum luctus sine infamia aliisque pœnis ad secundas nuptias festinare posse, adeo ex jure Pontificio invaluit, ut annum luctus ubique Gentium obsolevisse, vulgi ore feratur, sed vellem, ne ex eo jure, perperam intellecto, nonnulli effecissent, mulierem statim a funere primi mariti alium sibi inducere posse, ita sane effecerunt Consuetudines Antwerpenses, nam *tit. 41. § 80.* cautum est, *een weduwe mag na haar mans dood betrouwen, als 't haar beliest, sonder iet te verbeuren.* Sed quid si prægnans sit, & quid si dubitetur, an sit? turpe est, id dicamus. Ipse quidem existimaverim, annum integrum non esse expectandum, ut tamen Curia Hollandiæ in alia causa (3)

N 2

vide-

(2) *Samuel. lib. 2. cap. 11. § 26. & 27.*

(3) Relata apud *Coren consil. 11.*

videtur iudicasse, sed usque dum confiter, gravida sit, nec ne. Unde plurimis variarum Gentium & urbium legibus obviam itum est tantopere festinatis viduarum nuptiis, nonnullas alii recensuerunt (4), & plures addere nihil attinet. Leges quidem illæ fere minus quam perfectæ sunt, quia pœnam non statuunt, si contra eas commissum sit, sed contra committi non facile potest, cum Magistratus, qui matrimoniis adnotandis & proclamandis præest, sollicite curet, ne in hanc partem peccetur. Id tamen non laudaverim, nec probaverim, quod quædam ex his leges non solum respexerint turbationem sanguinis & seminis, quam solum respicere debebant, sed sanctiones nonnullas addiderint, quæ ad τὸ πρῶτον visæ sunt pertinere, & causas matrimoniales magis inhibent, quam promovere, sed contra rationem juris Romani. Viduis quandoque in his interdicitur, repenti, ut ita dicam, thalamo secundam uxorem inducere: sex menses iis a nuptiis abstinendum præscriptum § 17. l. 1. tit. 1. leg. Frisic. aliz aliud tempus definitur, quæ supervacua in viris cura est. In ipsis mulieribus aliud atque aliud tempus leges singulares præstituerunt, quædam simpliciter post partum permisit, quod rationem habet. Etiam Ecclesiastici Calviniani scilicet huic rei immiscuerunt, Synodus Dordrechtana anni 1578. in § 86. viduæ quatuor menses & dimidium abstinendum præscripsit, rata, quamvis peperam, annum luctus jure Cæsareo fuisse mensium novem. Cum d. § 86. convenit § 56. Synodi Middelburgensis anni 1581. sed noli putare, secundum illos §§ & secundum alia Urbium Sta-

tuta, quæ sex vel septem mensium vacationem desiderant, omnibus viduabus, etiam uterum ferentibus, mox permittas esse secundas nuptias, falleris, si ita putes, non alia scilicet mente illæ leges constitutæ sunt, quam ut interea sciat, mulier prægnans sit, nec ne, si sit, ante partum utique non recte nubet alteri viro. Sed leges nuptiales, quas ipse vidi, non satis accurate ea de re perscriptæ sunt, nisi forte placeat excipere legem Enchusanorum, ab aliis in hoc argumento præteritam, hi enim omnium optime 18. Febr. 1667. (5) constituerunt, viduabus, si prægnantes sint, non esse largiendas matrimonii denunciationes, neque etiam aliis, quarum mariti nondum sex mensibus fato suo functi sint, nisi liquido probaverint, se per sex menses cum maritis, peregre absentibus, non concubuisse.

Pergo ad secundam partem Decreti, qua Curia Hollandiæ occasione alterius litis, apud se pendentis, professæ est, adhuc obtinere pœnas, secundis nuptiis statutas in l. femine 3. C. de secund. nupt. & aliis; si per alias intellexerit l. hac editæ l. 6. C. eod. nihil verius est, quam eam legem, quamvis serius, in Hollandia tamen receptam esse. Sed quod Curia ait de l. 3. nunquam potui concoquere, adeo difficilis stomachi sum. Sententia d. l. 3. est, viduam, quæ ex priori matrimonio liberos habet, ad secundas nuptias transeuntem, amittere proprietatem omnium bonorum, quæ quocunque titulo, a priori marito accepit, salvo duntaxat usufructu, eamque proprietatem cedere vel omnibus vel uni e liberis prioris matrimonii. Ad patrem binubum pleraque hujus legis transtulit l. 5. C. eod. nec intercedo,

(4) Groenewegen de legib. abrogat. ad l. 1. C. de secund. nupt. Brouwer de jure connub.

lib. 2. cap. 19. § 25. & Voet de ritu nupt. n. 98. (5) Hoadr. van Enchusen p. 108.

do, quia in patre eadem ratio est, quominus in eo idem quoque juris sit, ut & in Frisia judicatum refert Sande lib. 2. *desif. Frisic. tit. 3. defin. 2.* Quamvis autem alibi Gentium adhuc obtineat *d. l. 3.* in Hollandia tamen usu tam ignota est, quam ignorissima. Scio, Hollandos (6) quosdam, quum loquuntur de illa *l. ita loqui*, atque si in Hollandia adhuc obtineret, scio & secundum eam responsum esse (7), & alium (8) significasse, aliquot retro annis in usum esse revocatam; sed his magistris noli credere. Unus (9) ex his tot exceptionibus, ex scriniis Interpretum conquisitis, illam regulam circumferibit, ut fere officium suum perdiderit. Unde alius recte efficit (10), apud nos non servari *d. l. 3.* addita, ex suo tamen cerebello, unica exceptione, nisi superstes parens indignas nuptias contraxerit. Melius sapiunt, qui 22. & 25. Nov. 1623. simpliciter responderunt, *d. l. 3.* hodie in Hollandia exolevisse, nam ex mille & mille repetitis nuptiis nulum mihi succurrit exemplum, quo binubus vel binuba ceciderit bonis, a priori conjugae acquisitis, tentatum id esse memini, & mox dicam, sed vel unam rem, pro liberis prioris matrimonii judicatum, nemo suggererit. Una liberorum, eorumve, qui eos repræsentant, cura est, ut ante secundas nuptias parens superstes liberis assignet, a defuncto parente profecta, atque id, neque aliud, desiderant omnium, quas ego vidi, Urbium leges pupillares. Solus igitur usus, absque ulla lege contraria,

subegit *d. l. 3.* & sexcentæ sunt leges Romanæ, quæ sine expressa Ordinum auctoritate, in desuetudinem abiverunt, ut est ipsa illa lex de anno luctus, de qua modo dicebam. Frustra igitur vulgo jactatur, omnes leges Romanas valere, si non abrogatas constet, nisi, ut oportet, etiam abrogatum credas, quod usu perpetuo servatum non est.

Nunc habet, quæ me Senatore inciderint. Vir & uxor se invicem heredes scripserant, institutis liberis ex legitima, five ex 3000. Imperialibus, æstimata ad hanc summam legitima. Viro defuncto uxor ad secundas nuptias transiit, & liberorum legitimam auget ad 6000. Imperiales, ex mera, ut plene constabat, liberalitate. Postquam secundæ nuptiæ aliquamdiu steriles, tutores liberorum ex priori matrimonio uxorem & secundum maritum in jus vocant apud Curiam Hollandiæ, peruntque, uti uxor, solis fructibus ad vitam contenta, sibi pro pupillis suis traderet, quicquid a priori marito acceperat secundum *d. l. femine 3. C. de secund. nupt.* vel, si bona penes se retinere veller, eo nomine idonee caveret. Curia 23. Maj. 1707. contra tutores eisdemque actores pronunciavit, compensatis tamen, quasi in re dubia, expensis. Appellatum est ad Senatum, & ibi rursus quaesitum, sequenda esset *d. l. 3.* nec ne. Auctoritates agentium & negantium, quas supra attuli, etiam hic magnam partem adlatæ sunt, sed per ea, quæ dixi, nec repeto, paribus suffragiis probata est Curia sententia 11. Oct. 1707. (11) quin

(6) Groen wegen de legib. abrog. ad *d. l. 3.* & Van Leeuwen *consul. for. parte 1. lib. 1. cap. 13. num. 29.* & Voet ad *tit. ff. de ritu nupt. num. 109.*

(7) *Consil. Holl. t. 4. consul. 346. princ.*

(8) *Consil. Holl. t. 1. consul. 47. cf. ende*

ten laaſten.

(9) Groenewegen *d. loc.*

(10) Brouwer de *jure connub. tom. 2. cap. 19. num. 18.*

(11) *Observ. Tumult. tom. 2. n. 325.*

quin erant, qui tutores tanquam in re liquida, damnare volebant in expensas, proprio ære solvendas, quod tamen plerisque displicuit, quia tutores, quamvis male consulti, agebant bona fide in rem pupillorum suorum. De re ipsa nemo Senatorum dubitabat, nonnullos tamen turbabat id, quod supra retuli, Curiae Decretum 24. Febr. 1586. Decretum, inquam, neque enim sententia est, in iudicio contradictorio inter partes lata, quando cuncta diligentius perpenduntur, sed decretum, quod Curiae, aliud agenti, excidit, nam aliud agentis excidisse memorat Auctor *appendicis*. Constat etiam, Curiam in ejusmodi causis nulla decernendi auctoritate valere, certe non ea, quæ successores suos obliget, quemadmodum & hic contra iudicavit Curia. Ad hæc ab idoneo auctore accepi, Curiam Hollandiæ, cum apud se penderet illa causa tutorum, in Actis suis diligenter inquisivisse in id Decretum 1586. ut exploraret rationes, quæ ut ita decerneret, Curiam tunc moverant, sed ejus Decreti nihil quicquam esse repertum.

Duo conjuges 10. Jul. 1673. mutuum testamentum condunt, & liberos, quos habebant, ex legitima, & se invicem ex reliqua hereditate instituunt, in legitimam assignantes alimenta, quæ superstes præstaret, & certam pecuniæ summam, liberis solvendam, cum ad nuptias vel vigesimum annum pervenissent. Marito defuncto uxor aliquot annos liberis alimenta præstat, & inducto deinde vitrico, hunc & liberos, cum ex priori, tum ex secundo matrimonio æquis partibus heredes scribit, optione data liberis prioris matrimonii, eorumve tutoribus, viriles portiones habere vellent, an pecuniam quandam, in te-

stamento expressam, quam aiebat viriles portiones longe excedere. Tutores post mortem feminæ pecuniam eligunt, & singuli liberi, majores facti, data apocha hanc optionem habent ratam. Vitricus deinde aliam uxorem ducit, & ex ea quoque liberos tollit. Vitrico dudum defuncto liberi illi ex priori matrimonio ejus heredes prolixa lite adiunguntur apud Curiam, & atque si neque ex patris, neque ex matris suæ hereditate integram habuissent legitimam, primum contendunt ad supplementum utriusque legitimæ, deinde ad omnia bona, quæ a patre ad matrem suam quocunque titulo profecta erant, & quibus mater per secundas nuptias ceciderat ex *l. femine 3. C. de secund. nupt.* & tandem ad omnia ea, quæ Vitricus a matre sua perceperat contra *l. hac edictali 6. C. eod.* Quia vero, quod ad utramque legitimam, data apochæ iis obstabant, læsionem prætexentes, adversus has imploraverant restitutionem in integrum. Sed Curia 28. Jul. 1724. rejecta restitutione in integrum, actores in omnibus & per omnia repulit & in expensis damnavit. Cum appellatum esset, Senatus de singulis capitibus litis diligenter in consilium ivit, & quamvis in omnibus non una omnium Senatorum sententia fuerit, in eo tamen convenerunt omnes, *d. l. 3.* contrario usu penitus exolevisse, perperam igitur actum esse ad bona paterna, quibus mater cecidisset, sed &, plerorumque sententia, perperam quoque actum esse ad reliqua capitula, sed hæc a quæstione, quam nunc tracto, aliena sunt. In omnibus probata est Curiae sententia 29. Maj. 1726. (12).

CA.

C A P U T V.

De legibus Hollandicis, ex quibus in causa matrimoniali verita est appellatio, & aliquot in hanc rem utriusque Curie Decreta & sententiæ.

EX § 3. legis Miscellæ ab Ordinibus Hollandiæ latæ 1. Apr. 1580. (1) in nuptiis liberorum Magistratus explorare debet consensum Parentum, Magistratus, inquam, tunc enim ea res magis videtur pertinuisse ad causas, quas *politicas* vocant, quam ad ordinarium judiciorum ordinem. Et quia in causis politicis a Decreto Magistratus nulla est provocatio, hinc forte natum, quod olim in causis matrimonialibus aliquo casu provocare veritum sit. Quamcujusdam puellæ, annorum 24. mater, in filiæ nuptias, redditis rationibus, consentire noller, easque Magistratus Delfensis probasset, ad Curiam Hollandiæ provocatum est. Curia 8. Aug. 1597. Mandatum reformationis concessit; Magistratus Delfensis id agnoscere noluit. Res ad Ordines Hollandiæ delata est. Hi autem 5. Dec. 1597. decreverunt (2), ne in causis matrimonialibus provocare liceret a sententia Magistratus (*de Verklaring*, ajunt) qua parentum sententiam probavit, & ut Curia mandatum suum revocare vellet. Nolim disputare de æquitate vel iniquitate ejus Decreti, etiam ferioribus temporibus, ut mox dicam, ab Ordinibus probati, sed quo jure id etiam in præteritum extenderint, non satis animadverto. Ratio Decreti hæc redditur, *dat by de Magistraat van Delft*

*alleenlyk Verklaring was gedaan volgens 't Placaat van Politie, om daar in te voorsien naer behooren, daar de Ouders in de saak opiniatreeven. Nescio, an hæc intelligam, nisi voluerint Ordines, quod voluisse credo, esse hanc extraordinariam quamdam cognitionem, non autem vulgare judicium. Sed hoc non satis apparet ex d. § 3. ordinat. polit. atque etiam Ordines Hollandiæ 9. Aug. 1646. decreverunt (3), sub voce Magistratus in d. § 3. esse intelligendos Burgemeesters en Schepenen, die gewoon zyn over zodanige Geregtszaken te zitten. Judicia igitur hinc arcere non licet, & millies olim acta sunt, & aguntur quotidie. Et, si appellationem neges, quod politica sit ejusmodi cognitio, cedo rationem, cur licita esset provocatio, ubi Parentum rationes improban-
rur? tunc enim licitam esse, consentiunt omnes.*

Ceterum de illo Decreto denuo deliberari jusserunt Ordines Hollandiæ 20. Jul. 1662. & 27. Sept. anni sequentis 1663. decreverunt, id Decretum 5. Sept. 1597. explicaretur & augeretur in hanc fere sententiam: *dat de questien over Hurwelyks-zaken tusschen Ouders en Kinderen ten aansien van de Edelen en Suppoosten by den Hove, en ten aansien van andere, onder, de jurisdictie der besloten en bemuurde Steden (den Haag daar onder begrepen) behoorende by de Wet of Geregte der zelve Steden, en te Delf by Schepenen, ten minsten twee derde parten van 't Collegie of Schepenen present zynde, met beoorlyke kennisse van Zaken summarie & de plano zouden werden afgedaan, en zoo der zelver dispositie of veeklaringe overeenkomt met het goedvinden van de Ouders, dat van de zel-*

(1) Vulgo *Ordonnantie van de Policien*.

(2) *Formul. t. 1. cap. 23. p. 309.*

(3) *Manier van procederen voor 't Hof. p. m. 129.*

zelve niet geappelleert, gereformeert, ge-provoceert, reviste oof eenige andere provisie van Justitie verleent zal mogen werden. Hoc quoque Decretum in formam Edicti perpetui, eundem diem 27. Sept. 1663. (4) præferentes, redegerunt Ordines, quod in utraque Curia & Urbibus publicaretur. Ipsa fere verba exhibui, quia de eorum interpretatione mox aliquid dicendum erit.

Ex hoc edicto Curia, Magistratus, vel Judex ordinarius de ejusmodi causis cognoscit, & recte jam ab aliis (5) est observatum, id variare secundum variationem Civitatum jura, & sic temperabis Decretum Ordinum 9. Aug. 1646. quo de modo dicebam. Quicumque autem cognoscit *summariè & de plano*, ut habet Edictum, & sic oportet in causa matrimoniali, sed cave putes, ut non nemo (6) videtur putasse, iis verbis excludi præviam litem contestationem, imò hæc plerumque etiam in Urbibus, adhibetur, & apud Curiam semper, ubi de Parentum consensu controversia est. Considerat quoque Edictum *beoorlyke kennisse van zaken*, & plenior causæ cognitio esse nequit, nisi in judicio contradictorio, ubi, lite contestata, ex actis & probatis jus dicitur. Vulgo servatur, ut Delegati, qui causis matrimonialibus præstant, auctoritate sua partes dissentientes componant, sin autem, ad ordinarios Judices remittant. Sic ut in Hollandia nihil sit singulare, quam quod provocatio, quæ semper parentibus patet, certo casu liberis denegetur, & id jus alibi Gentium obtinere, mihi non suc-

currit. Sane Ordines Generales simpliciter omnibus, quorum ea res est, ad superiorem Judicem provocare permittunt § 40. *legum nuptialium* 18. Mart. 1656. (7) tam si de minoris d. § 40. quam si de majoris nuptiis agatur § 46. *ibid.* & ex utroque § etiam constat, tentata prius transactione, hanc rem esse ordinariæ jurisdictionis.

Sed quia in Hollandia eo, quod dixi, jure utimur, intererit scire, quæ quæstiones, me Senatore & Præside, ex eo Edicto natæ & quemadmodum definitæ sint. Quum Judices Delfenses 10. Mart. 1706. Parentes Sempronix damnaissent, ut ejus cum Mævio nuptias fieri paterentur, ad Curiam appellatum, atque hæc 6. Jul. 1706. illam Delfensium sententiam rescidit, & secundum Parentes judicavit. Causa, ex appellatione, ad Senatum Supremum delata, Parentes primum defendunt, appellatori locum non esse ex d. Edicto 27. Sept. 1663. quod nempe suum & Curix judicium de his nuptiis prohibendis conveniret, sed non auri hac sola exceptione uti, de re ipsa etiam litem contestati sunt. Mævius & Sempronia ajunt, id Edictum non pertinere nisi ad Parentes, qui liberos suos primo judicio (*ter eerster instantie*) vicerunt, in causa vero appellationis idem utrisque jøs esse. Et cum manifestissima sint verba Edicti, Senatus 7. Oct. 1706. (8) exceptionem non recipiendæ appellationis rejecit, sed & simul, rescissa Curix, Delfensium sententiam probavit. De re ipsa nihil atinet hic dicere.

Pa-

(4) Exstat in de Resolutien ten tyde van de Wit. p. 717. & in formul. tom. 1. cap. 23. p. 310. & Plac. II. append. p. 3089. & Plac. III. 3. 2. 3. & apud Van Leeuwen ad § 3. Polit. Ordonn. n. 10. & etiam in farragine legum post formam Curis Holl.

(5) Voet ad tit. ff. de ritu nupt. n. 12. in fin.

(6) Brouwer de jure connub. lib. 2. cap. 24. n. 22.

(7) Echt-Reglement Plac. II. append. p. 2429.

(8) Observ. Tumult, tom. 1. n. 210.

Pater procum filiae suae apud Curiam vicit, negatis, quas ambiebat, nuptiis sed metuens appellationem, Senatum Supremum adit libello, quem *antidota-lem* vocant, & rogat, ne appellatio susciperetur contra id Edictum, non quidem Curiam iudicasse inter se & filiam suam, at perinde esse, utrum procus filiae suae egerit, an ipsa filia, quæ proci sui partes sequebatur, si secus dicas, id Edictum facili, imo nullo negotio elusum iri, & in hac sententia pater consentientem habebat Senatum. Sed vero id Edictum, ne provocationi locus sit, desiderat, ut ad minimum duæ tertiæ partes eorum, quorum ea de re notio est, sententiam suam dixerint, & huic sententiæ dicendæ duntaxat septem Senatores adfuerant, cum Curia constet ex Præside & undecim Senatoribus, & non impleto besse licita est appellatio, ut & Senatus ob eam rem mandatum appellationis concessit. Pater mox adit Ordines Hollandiæ, & de concesso Mandato questus, rogat, Ordines interpretatione sua declarare vellent, omnino perinde esse, utrum ipse egerit contra procum filiae, an contra ipsam filiam. Ordines, datis ad Senatum literis 21. Dec. 1707. jubent, Senatus ad se rescriberet, & interim lis sisteretur. Rescripsit Senatus 22. Dec. & proluxa satis epistola ostendit, patrem obrepisse Ordinibus, cum mandatum appellationis fuerit concessum, non quod contra procum egisset pater, sed quod, ut exigat Edictum, duæ tertiæ partes Senatorum sententiæ dicendæ non adfuissent. Deinde Ordines Hollandiæ jusserunt, de hac causa rursus deliberaretur inter Delegatos Ordinum & Delegatos utriusque Curiae, quod factum est 23. Febr. 1708. nostris Dele-

Bynk. T. IV.

gatis, recte appellatum esse defendentibus, neque etiam contradicentibus Delegatis Curiae, qui ipsi quoque facta, quam vocant, *intimatione*, appellationi se non opposuerant. Cuncti autem Ordinum Delegati in alia omnia ibant, rati, quod edictum ait de duabus tertiis partibus, pertinere ad solas Urbes, in quibus, inquebant, sæpe imperiti homines judicant, sed non pertinere ad Curiam, magis sapientem. Quam vera sit hæc ratio, non disputo, dicere contentus, edictum verba facere de besse *Collegii*, & Senatum semper existimasse, Curiam etiam *Collegii* nomine venire, & si aliud Ordinibus sedisset, in edicto palam excepsissent Curiam. Atamen Ordines Hollandiæ, ita suggerentibus Delegatis suis, 25. Febr. 1708. decreverunt, *in hac causa* ne provocare liceret a sententia Curiae, etiam invita, quod mirum est, ipsa Curia. Fallitur (9), qui putat, id Decretum esse generale, imo vero pro privilegio esse habendum ipsa verba significant (10).

Cajus, qui Cajæ fidem matrimonii dederat, & consensum parentum obtinere non poterat, eos vocat ad Magistratum Rotterdammensem, quo consentirent in nuptias, aut iustas dissentendi rationes allegarent. Allegant rationes, & eas probat Magistratus 6. Aug. 1735. Deinde Caja, sine qua hæc gesta erant, adit Curiam Hollandiæ, & implorat mandatum in jus vocationis contra Cajum, ut se uxorem duceret, & contra parentes, ut has nuptias fieri paterentur. Curia, auditis prius partibus, quod ad Cajum referibit nihil *voor als nog*, & quod ad parentes, simpliciter nihil. Caja ab hoc Rescripto implorat Mandatum reformationis, sed

O

Se.

(9) Van Zure in not. ad Cod. Batav. V. Appell. § 59. num. 1.

(10) *Observat. Tumul. t. 11. num. 349.*

Senatus, auditis rursus partibus, ex meritis causæ eam 1. Febr. 1736. (11) repulit a limine iudicii, neque enim Cajus, dissentientibus recte parentibus, ad nuptias damnari poterat, & parentes recte diffensisse iudicaverat Magistratus Rotterdammensis, & quidem ex illo edicto 1663. *by arrest*, ut vulgo loquimur. Si deinde consentirent parentes, aut forte post eorum fata, alia res esset, & forte salva contra Cajum actio, & ideo duntaxat negata *voor als nog*. Neque etiam Parentes damnari poterant, quia filium vicerant apud Magistratum Rotterdammensem. Ne dicas hic aliam personam agere, Cajam nempe, cum antea egerit Cajus, nam utriusque causa erat individua, & sic quoque Senatus censuit in specie, de qua dixi *præced. vers.* Poterat Caja, si ita placuisset, una cum Cajo contra parentes egisse apud Rotterdammenses, sed a parentibus nemo exigit, ut, victo Cajo *by arrest*, contra Cajam novo iudicio litigent. Si enim Cajus nequeat ducere Cajam, neque Caja recte poterit nubere Cajo. Res est liquida (12).

Quum Titius Mæviæ nuptias promississet, nec impleverit, quod pater Sempronius iis reluctaretur, Mævia apud Scabios Rotterdammenses egit contra Titium ad nuptias, & contra Sempronium ad consensum. Titius filius iudicio non adest, sed pater Sempronius libello contradicere *voor als nog*, eo inuens, se prius a filio apud Magistratum, *de Wet*, esse conveniendum ex edicto 1663. & secundum patrem Scabini pronunciant 29. Apr. 1739. *ontseggende den Eysch voor als nog*, & filio interea ex contumacia, probata fide matrimonii, ad nuptias damnato. Mævia

appellat ad Curiam, & hæc 21. Mart. 1740. quod ad patrem, illam Rotterdammensem sententiam rescidit, & cum, ut nuptias fieri pateretur, damnavit. Pater appellat ad Senatum Supremum, & ait, se adhuc paratum esse apud Magistratum Rotterdammensem exponere rationes, quibus motus nuptiis contradiceret, & postea paratum se esse apud Senatum porro litigare. Quum Mævia nollit uti ea sententia, in iudicio appellationis lis contestata est, & quæsitum, an Mævia patrem Sempronium recte convenisset apud Scabios Rotterdammenses? & verum erat, si perperam convenisset, Sempronium ibi non excepisse de foro incompetenti, quod tamen oportebat, quin, si excepisset, Senatus uno ore respondebat, exceptionem defendi non potuisse, quia edictum 1663. quicquid de Magistratu ait, non aliter ait, quam si inter parentes & liberos res agatur, hic autem agitur inter Mæviam ætricem, & Sempronium reum. Mævia Titium filium convenit apud Scabios, nec potuit alibi, & ex continentia causæ ibi quoque convenit Sempronium patrem, ut in nuptias, a se petitas, consentire vellet. Atque hæc causa utique est fori ordinarii, & per mille possem currere exempla, ut probem, constanti iudiciorum usu ita esse receptum, neque enim recte dividas causam patris & filii, ut contra illum hic, contra hunc alibi agatur. Mævia utique patrem apud Magistratum convenire non poterat, & si filius ibi patrem convenire nollit, an dicemus, Mæviam ad nuptias nunquam agere posse? Ego sane ea sententia non utor. Quod ad rem ipsam attinet, pater Sempronius neque apud Sca-

(11) *Ibidem* t. 13. n. 2947.

(12) Memorat & hanc causam Van der

Schelling in *Notis ad Van Zurk Cod. Batav. v. appell.* § 59.

Scabinos Rotterdammenses, neque apud Curiam, neque apud Senatum ullas rationes adtulerat, quibus nuptias impedire veller, simpliciter urgebat, ex promissione nuptiarum, a filio profecta; Mæviæ adversus se nullam actionem esse, filio esse ex § 3. *polit. ordin.* & ex *d. edict.* 1663. Sed filium non agere adversus se, Mæviam solam agere, & se ei obligatam non esse neque ex vero, neque quasi contractu, neque ex alio quocunque jure, ex quo actiones nascuntur, & sic quoque sapit Brouwer *de jure connub. lib. 1. cap. 13. § 9.* Sed quam plurimi, quamvis ex contractu non obligati, si tamen eorum in aliqua causa interfit, quotidie conveniuntur & damnantur, ut hoc vel illud fieri patiantur, & ea actio oritur ex variis causarum figuris. Atque ita pater a Mævia conveniri poterat, ut has nuptias fieri pateretur, & illa actione in Hollandia nihil est frequentius. Neque igitur ea defensio, ut paribus suffragiis visum est, patri prodesse potuit. Sed quid tunc? An recte Curia patrem damnavit ad patientiam? sic existimabant quatuor Senatores. Atqui pater nullas adhuc dissentienti rationes adtulerat, & forte ad manum habebat, quas adferre posset; sed respondebant illi quatuor Senatores, esse, quod pater sibi impuret, quod rationes, si quas iustas haberet, non adtulerit, quicquid enim defensionum est, simul & semel esse proponendum. Verum tres alii Senatores (nam septem rei iudicandæ intererant) magis inclinabant, ut utraque, quam dixi, sententia rescissa, Sempronius inberetur ad libellum Mæviam Rotterdami porrectum, apud Senatum respondere, & ibi dissentienti rationes adhuc allegare & probare. Eos movebat, quod Sempronius existimave-

rit, sibi sufficere generalem, qua usus est, defensionem, *tibi adversus me non competit actio*, & cum ea nunc exciderit, reliquas defensiones præcidere, & Sempronium, eatenus inauditum damnare. Eorum, qui litigant, hunc sere morem esse, ut singulares defensiones non adferant, si generalem, quam habent, putent sufficere, ne scilicet videantur generali defensioni diffidere. Sed ex plurimorum suffragiis 11. Novemb. 1740. (13) simpliciter probata est Curia sententia.

Advocatus, cujus parentes Rotterdami habitabant, Hagam advenit, foro operam daturus, sed vino & Veneri se totum dedit, atque ob hos & alios dissolutos mores Custodiæ cujusdam Delphensis fit inquilinus. Post aliquot menses ex ea evasit, & cum Seja, caponis cujusdam filia, quam imprægnaverat, Vianam aufugit. Seja inde redux Advocatum ejusque parentes in jus vocat apud Curiam Hollandiæ, & contra Advocatum contendit ad nuptias, & contra parentes ad consensum. Advocatus ait, se Sejam ducere paratum esse; & secundum hæc Curia 8. Dec. 1740. voluntariam condemnationem interponit, mox urgetur causa adversus parentes, qui nuptiis sese opponebant, & Senatores (quorum octo intererant iudicio) secundum parentes judicarunt 15. Nov. 1740. Seja appellationem tentat ad Senatum Supremum, sed parentes appellationi contradicunt ex illo edicto 1663. Seja, ut effugeret edictum, id restringebat ad Magistratum iussa politica, Curiam autem hic Judicium officio fuisse functam, & tunc licitam esse appellationem. Addebat, edicto tunc demum locum esse, ubi agitur inter parentes & liberos, & ubi Magistratum & parentum de prohibendis

nuptiis eadem sententia, hic vero actum esse inter Sejam & Advocari parentes. Sed utramque rationem jam supra refutavi, & hic prætereo. Id tamen præterire non possum, Curia Delegatos in hoc facto inter Sejam & Advocatum satis præmature interposuisse voluntariam condemnationem, cum ex ea Advocatus ad nuptias compelli posset, cum tamen universa Curia sequenti mense judicaverit, parentes recte impedire posse nuptias, de quibus agitur, quæ simul non subsistunt. Sed de eo nunc quaesitum non est, sola quaestio erat, an a sententia Curiaë provocari posset? & quum utraque, quam dixi, ratio nihil valeat, Mandatum appellationis negatum est 28. Apr. 1741 (14).

C A P U T VI.

An pro nuptiis conciliatis proxenetikum peti possit?

EX Cicerone, variis locis, apparet, JCtos olim conciliandis nuptiis fuisse adhibitos, sed his possessione sua dejectis, Ecclesiastici ubique fere Gentium eorum locum occuparunt. Quique autem sint nuptiarum proxenetæ, eleganter quaeritur, an pro præstita opera proxenetica possint petere? Sunt, qui aunt, sunt, qui negant, & ex sola ratione in utramque partem disputare potes. Diceres sane, ejusmodi proxenetas in re licita versari, & quo magis Reipublicæ interest, eam adjunctione hominum frequentari, eo magis laudandum esse eorum officium, qui conciliandis matrimoniis honeste operantur, non tam facile cuique aditum parere ad expugnandos parentum liberorumque ani-

mos, quin, si pateret, turpem esse commendationem sui ipsius vel ab ingenio, vel a forma, vel a fortuna, vel a bonis moribus, hæc omnia melius proficisci ex ore proxenetæ, imo & hunc melius agere de conditionibus nuptiarum, quam si de his mercatura exercetur inter futuros Conjuges eorumve parentes. Si igitur utilis, si & sæpe necessaria proxenetæ opera, rationem habere, ut in re tanti momenti proxenetikum capere possit.

Hicce, ex ratione etiam, contradicet severior Cato, & ajet, ubi a puellis non arcetur juvenes, & ubi ipsi virginibus procum venandi libertas est, non posse non turpissimam esse mercenariam proxenetæ operam, nihil enim sic ei superesse, quod agat, nisi ut amicitia fallaque fidei prætextu teneros plerumque innocentisque animos circumveniat & perducatur, quo perducere non debebant; honesti amoris quodeunque est, neminem, quam amatorem ipsum, perficere melius; tantumdem dicendum esse in conciliandis Parentum animis, cum in his eadem sit ratio; in omni re, quæ æstimationem nullam recipit, turpe esse cujusque mercedis nomen, maxime quum omnes illæ conciliationes peragantur specie amicitia, in qua de mercede nemo, nisi scelestissimus, cogitavit unquam.

Si, quæ sit optima ratio, inter omnes homines conveniret, facile esset carere legis auxilio, sed quia Titio videtur æquum, quod Mavio iniquum, ejus auctoritas necessaria esse cæpit, sic enim Princeps definit, quod sibi æquius melius videtur, & subditis nihil relinquit nisi obsequii gloriam. Sepositis igitur paulisper rationibus de lege quaeramus,

ramus, & hæc inventa erit, si per proxenetam conditionis apud Ulpianum in *l. 3. ff. de proxenet.* intelligamus proxenetam nuptiarum, nam huic pro opera præstita ibi salarium permittitur. *Conditio* simpliciter pro nuptiis, ut apud alios Auctores sæpe accipitur, ita & apud nostros, apud eundem quoque Ulpianum in *l. ult. ff. de sponsal.* & apud Marcianum in *l. 19. ff. de ritu nupt.* & apud Diocletianum & Maximianum in *l. 1. C. de sponsal.* Est etiam Græca lex, quam Basilicis extulit Cujacius *lib. 11. observat. cap. 18.* in Ecloga Basilicorum, & apud Harmeropulum quoque partim relata, quæ vulgo nunc pro *l. ult. C. de sponsal.* protruditur, quamque Perizius ad *d. tit. num. pen.* Justiniano adfingit, Pancirolus autem *lib. 2. variar. lect. cap. 207.* Romano Capeno, vel potius, ut putem, Romano Lacapeno. Est, inquam, etiam Græca lex, quæ veit quidem nuptiale proxenicon accipere, si tamen expresse promissum sit, ad modum permittit, modum non describo, quia ejus legis auctoritate non utimur, quamvis autem non utamur, ad instar tamen ejus Hollandos quosdam JCTos 16. Oct. 1626. respondisse video (1): *Een bylik-maker*, inquit, *werdzyn Hylik-maker geld toegerwesen, zoo hy by eede verklaart hem zulks be- looft te zyn, en gequalificeert is.* Unde sit illa sarrago. Responserum, cui id quoque Responsum iasertum est, nescio, nec etiam scio, an ad Sybekarspel & Benningbroek duntaxat pertineant illa Respona, an ad totam Hollandiam, & in hoc proclivior essem, quia de his proxenetis sermo esse videtur, qui in album proxenetarum relati sint, quod certe his pagis non recte videtur convenire.

Antonius Hotmanus *de veteri ritu nupt. cap. 2.* ubi de proxenetis nuptiarum agit, de eorum salario nihil quicquam definit, contentus provocare ad *l. 2. ff. de proxen.* ubi de proxenetis nuptiarum nullus sermo est, quin & nullus de salario. Si ex sola ratione res esset conficienda, proclivior essem in sententiam Cujacii, putantis *d. lib. 11. observ. cap. 18.* facilius jus esse dicendum de parariis nuptiarum, quam de his, qui emtionibus, venditionibus, commerciis, contractibus & nominibus faciendis adhibentur. Si ex jure malis manum conferere, præsto est *d. l. 3.* ita, ut dixi, a me explicata, quam vellem etiam in partes suas advocasset Cujacius, & sic carere possumus Constitutione illa Græca & illo JCTorum Responso, & vel ideo magis carere, quod distinguant inter proxenetica promissa vel non promissa, illa largientes, hæc negantes. Quod promissum est, exigi potest, quia promissum est, nec amplius, quam promissum est, sed qui ex mandato parandis nuptiis operam dederit, cur non ex æstimatione Judicis mercedem exiger pro ratione adhibiti laboris, temporis contriti, & sumptuum, in eam rem honeste factorum? Ex mandato utique hodie actio est ad mercedem, salarium, vel honorarium, quocunque nomine appellare placet, modo mandatum sit rei licitæ, ut quam maxime est hoc mandatum, & quum opera præstita est causa obligationis, promissum sit proxenicon, nec ne, nihil refert, & ea quoque Cujacii sententia est *d. loc.* neque enim distinguit nisi inter nomen & genus actionis, quæ distinctio in foro obsolat.

Verum illud moribus, qui nunc sunt, nullò

(1) *Handvesten van Sybekarspel en Benningbroek p. n. 47. A.*

nullo modo probandum esse, bona fide alii (2) contendunt, rati proxenetica nuptialia moribus quidem Italarum, Hispanorum, aliarumque Gentium, quæ Virgines suas ocellulas servant, convenire, sed non convenire moribus Hollandicis, quibus ad prensandas puellas haud adeo difficilis solet esse aditus. At qui sic sentiunt, erroris coarguunt alii (3), dummodo ne proxenetici promissio quidquam turpis aut iniqui contineat, & sic ipse quoque existimarem propter utilissimam etiam hodie in conciliandis nuptiis proxenetae operam. Nec moveor in contrarium, quod *τὸς Coppelaars en Coppelaessen*, loco mercedis pecuniariae, corporalis poena, saepe etiam capitalis, statuta sit § 34. & 35. polit. Ordonn. van Zeeland 8. Febr. 1583. & § 3. & 4. Ampliat. d. L. 18. Mart. 1666. quum ex omnibus illis §§ satis constet, ibi sermonem esse non de honesta conciliatione nuptiarum, sed de procuratoribus stupri vel adulterii, quo & quidam referunt, quod est in *Pervigilio Veneris*, non procul ab initio:

*Cras amorum copulatrix inter umbras
arborum*

Implicat &c.

Sed quod ibi dicitur, de sola Venere intelligendum. Sane de largienda, ob nuptias conciliatas actione proxenetica directa non dubitarunt, qui contrariam, de qua disputaretur, proposuerunt. Quærit nempe Jacobus Curtius lib. 3. *conjectur. cap. 12.* an proxeneta teneatur de sponsa non virgine, vel de sponso morbo, obarato? & ait, de virginitate actionem non esse, neque de morbo, etiam Gallico, quum corpus liberum æstimationem nullam recipiat, & ha-

bere quemque, quod stultitiæ suæ acceptum ferat, qui rem adeo seriam tam stulte egit, sed neque de ære alieno acturum, nisi dolo fecerit proxeneta. Rem breviter expediendum est: de turpitudine sua nemo actionem habet, quare, ut proxeneta, turpiter mandatum exsequutus, non agit; ita neque adversus agetur, si qui ejus operam conduxit, ipse quoque in turpitudine versatus sit. Sin autem Conjugum alter a proxeneta indignis plane nuptiis in suam perniciem fraude mala elusus sit, non animadverto, cur non actione mandati conveniri possit ad id, quod sua interest elusum non esse. Imo nec dubitem, quin ejusmodi proxeneta publice coerceri & possit & debeat.

Accipe nunc causam, quæ apud Curiam Hollandiæ, & ex appellatione, apud Senatum Supremum incidit. Cajus Titia & Mævia, dato chirographo promittit, se illis daturum 1600. florenos, si, voti sui, compos Cajam duceret uxorem. Postquam Cajam duxisset, solutionem detrahet, & ut solveret, convenitur apud Curiam Hollandiæ, implorata restitutione in integrum contra illud chirographum, sed absolvitur 30. Jul. 1717. *sonder regnard te nemen op de Requeste civile, als die by Sempronius van geenen noode had.* damnatis etiam Titia & Mævia in expensas litis. Defuncta Titia, sola Mævia appellat ad Senatum Supremum, & quo effugeret argumentum adversarii, id, quod dixi, chirographum non habere causam debiti, eam aliunde probare nititur, *versoekende onder beneficie van Requeste civile, om nicuwe feiten te mogen poseren en verifiseren*, porrecto etiam tunc Senatui trium testium optimæ no-

12

(2) Groenewegen ad l. 19. C. de inoff. testam. & l. vulgo 6. ff. C. de sponsal.

(3) Cyprianus Regnerus ab Oosterga censur. Belg. ad d. l. 6. Cod. de sponsal.

re testimonio, quibus ipse Cajus admoverat, Mæviam sibi plurimum operæ præstare in conciliandis, quas tunc amiciebat, nuptiis. Hæc scilicet fuerat causa debiti, sed non inserta chirographo, ob metum forte inanem, ne satis idonea videretur. Quæsitum est, *of de voorchr. laatste Requête civile behoorde te werden geïnterineert?* & sic visum est Senatui 5. Decemb. 1720. (4) nam causa debiti sic satis idonee videbatur probata, & eam causam esse adeo turpem, ut de ea jus dici non posset, Senatui non tam liquido constabat, ut, rejecto libello, Mæviam continuo esset repellenda.

Quum demum ea causa Senatui occuparet, & Mæviam pro defuncta jam Titia interveniret & de rato caveret, omnibus Senatoribus placuit, neminem exterum pro defunctis recte intervenire, & ne pro vivis quidem, nisi propinqui essent. Ajebat quidem Mæviam, se Titiam esse creditricem, sed non probabat, & quid si probasset? Alios Titia habebat heredes, qui non appellaverant, & qui ramen soli recte eam repræsentabant. Igitur quod ad semissem Titiam repulsa fuit Mæviam. De alio semisse plus dubitatum est. Cajus quidem adfirmabat, dolo malo sibi extortum esse illud chirographum, sed nihil ejus rei probabat; utque adeo nihil plane esset, quod restitutioni in integrum, apud Curiam implorata, causam dare potuerit. Nonnulli Senatores, ad condemnandum Cajum, sufficere putabant, quod simpliciter promississet illam pecuniam, si Cajam duxisset uxorem, quæ conditio exstiterat, conditionem enim esse pro causa, ut jure Romano *si navis ex Asia venerit, si Sempronius Consul factus fuerit*, & his similia. Sed alii dubitabant, an illa jurisprudentia adhuc hodie ob-

tineret, & an non ejusmodi stipulatio, si nihil quicquam stipulatoris intersit, conditionem impleri, vel non impleri, incideret in sponsones, quas *weddingen* appellamus, & de quibus jus dici raro solet, quia & quibusdam legibus prohibitum est, non magis ac de quolibet lusu. Plerique autem Senatores de ea jurisprudentia hic non erant solliciti, existimantes, illam inspectionem ab hac lite valde alienam esse, abunde enim constare, etiam ex ore ipsius Caji, hoc proxeneticon fuisse promissum pro opera, in conciliandis ejus nuptiis præstita & adhuc præstanda. Et quum non minus constaret, Mæviam, bonis avibus, ei rei operam suam accommodasse, sola quæstio erat, an ejusmodi proxeneticon jure exigi posset? & posse jam supra disputavi, & cum res licita sit matrimonii conciliandis operari, apud omnes Senatores plus valebant rationes, quas jam artuli pro sententia affirmante, quam pro negante. Provocabant etiam ad auctoritatem juris Romani, hodie non mutari, & ad alia, quibus jam defunctus sum, neque enim placet apponere crambem recoctam. Atque hæc moverunt Senatui, ut, rescissa Curiae sententia, & rejecta restitutione in integrum, apud eandem Curiam implorata, Mæviam proxeneticon addiderit ad usque 800. florenos. Ita judicatum est 21. Oct. 1722. (5)

Ut autem nihil ejus litis omittam, porro quæsitum est, *of ook Cajus moest gecondemneert werden in de boete van de gerejesteer de Requête civile, tegen zyn handschrift versogt?* & rejectis ejusmodi libellis poenæ statuerunt Ordines Hollandiæ in § 18. Ampliatæ Formæ utriusque Curiae anni 1644. Quidam Senatores negabant, poenæ locum esse, quia

(4) *Observ. tumult. t. 7. n. 1693.*

(5) *Observ. tumult. t. 8. n. 1974.*

quia apud Curiam, pendente ibi lite, imploratus erat libellus, & a Curia præteritus, atque si eo opus non habuisset Cajus, sed plerisque Senatoribus placuit 26. Oct. 1723. (6) nihil referre, in quo judicio petitus esset libellus, nunc a Senatu rejectus, Ordines in *d.* § 18. simpliciter pœnam statuere, rejectis ejusmodi libellis, & a Senatu esse faciendum, quod Curiam facere oportuerat.

C A P U T VII.

Ex hereditate deducendum esse Doarium pactis antenuptialibus constitutum, priusquam ratio portionis legitimæ ineatur.

DOarium fere ad instar ejus est, quod Græci *ἱεὶς ὑποθήκων* appellant. Vocem Gallicam servamus, quia Latina, quæ idem dicit, non est ad manum. Est autem donatio quadam, quam primum moriens Conjux in alterum, qui superstes futurus est, confert, mortis suæ die solutioni assignata. Unde manifestum est, quod a dote, donatione ante vel propter nuptias, & sponsalitia liberalitate differat, cum quibus tamen sunt, qui perperam confundunt. Constituitur Doarium vel pacto antenuptiali vel testamento; si pacto antenuptiali, contractus est, & præstandi habet necessitatem, ut reliquæ conditiones, sub quibus nuptiæ contrahuntur, & sine quibus forte contractæ non fuissent: Si testamento, Doarium non secus atque alia quæcunque liberalitas revocari potest, & nunc eandem regulæ in Doario valent, quæ in heredis institutionibus, legatis, aliisve liberalitatibus, a defuncto relictis.

His consequens est, nec de eo quicquam ambigat, si testamento Doarium

relinquatur, partem hereditatis facere; atque ita eo legitimam augeri. Sed si pacto antenuptiali constitutum sit, plerique existimant, Doarium, perinde ac omne æs alienum, ex hereditate deducendum esse, & eo deducto demum incundam esse rationem portionis legitimæ. Sed tamen habet ea sententia difficultatem, certe sunt, quæ in utramque partem dici possunt, & dici merentur. Si non deducendum putes Doarium, ante nuptias promissum, urgere potes, Doarium, quomodocunque constitutum, nihil aliud esse, quam liberalitatem, quam Conjux Conjugi post mortem suam præstari vult, ad exemplum fere donationis mortis causa, mavult enim Conjux, si ipse superstes sit, sibi retinere, quod in causam Doarii promissum est, quam transmittere ad heredes prædefuncti Conjugis, & rursus Conjugem superstitem habere, quam heredes suos, cum maxime si liberos non habeat, nam eo fere casu Doaria promittuntur, quamvis & existentibus liberis stipulari nihil veret. Sic, inquit, Doarium semper est & manet liberalitas, siue mutua & reciproca sit, siue ab una tantum parte proficiscatur, mutuum enim constituere, vel non constituere, pendet a mera voluntate paciscentium, nulloque id fit jure cogente. Nec minus liberalitas censenda est, quamvis pactis antenuptialibus constituatur, origine scilicet sua; verum quidem est, si contractu ita placuerit, id, quod ad Conjugem superstitem, parere obligationem & actionem, sed nihil ad liberos, de quorum legitima hic agitur, horum enim respectu manet, ut ab initio fuit, donatio post mortem præstanda. Generaliter quoque receptum est quæcunque de successione aguntur pa-

paſtis antenuptialibus , ad inſtar ultimæ voluntatis redigi , & ſic in omnibus haberi , excepta obligatione & præſtandi neceſſitate . Sin aliter dicas , an non erit in poteſtate Conjugum , conſtitutis per paſta luculentis Doariis , hereditatem exhaurire , & effuſo amore integra patrimonium effundere in ſuperſtitem Conjugem ? Et ſic aperiemus januam legitimam minuendi , quin vel totam abſorbendi ? Atqui conſtat , etiam donationes inter vivos , ſi immodicæ ſint , & in præjudicium legitimæ vergant , ut inofficioſas reſcindi , imo & , eadem ratione , ipſas dotes , *toti. titi. Cod. de inoffic. donation. & de inoffic. dotib.*

Sed quod de mera liberalitate audio , fateor obrinere in Doariis , quæ teſtamento conſtituuntur , ſed non in iis , quæ ante nuptias mutuo paſto promittuntur . Ob ea ſere nuptiæ contrahuntur , & tantum abeſt , ut ſola liberalitas hic ſubſiſt , ut ſere vel nuptiis , quas quis ambit , vel Doario carendum ſit . Ut virorum ſagittæ ſæpe a dore veniant , ſic & mulierum ab amplis Doariis . Ut equum obtineam , licebit promittere pecuniam , poſt mortem ſolvendam , ſine ulla , quod ad legitimam , liberorum querela , & cur non licebit , ut obtineam uxorem ? Habet ea res cauſam & æſtimationem pecuniariam , & falleris , ſi putes , eam incidere in meram liberalitatem . Cum Doario compenſantur mulieris elegans forma , molle ingenium , terſi mores , lauta dos , & reliqua quæ vitam ſolent reddere beatam . Sunt , qui Doarium habent pro ſolo lucro , & inde efficiunt , etiam ex eo legitimam deberi , (1) ſunt , qui habent pro ſolo ære alieno , & inde diſputant , detrahendum eſſe , antequam ratio legitimæ

ineatur (2) . Si præciſe loquamur , quicquid ſuperſtiti promittitur ultra quam ejus intereſt , nuptias eſſe factas , in veram donationem incideret . Sed tantum non impoſſibile eſt id æſtimare , tam varia in ſingulis cauſis occurrunt , quæ in utramque partem movere poſſent , & ideo conſultius & tutius eſt ſtare æſtimationi , quam ipſi Conjuges paſtis antenuptialibus inferunt , tantum , quantum promittunt , ſua intereſſe rati . Erre ipſa Doarium habere pro ære alieno , quod deducendum eſſet ante computationem legitimæ . Atque hac ſola ratione probo , quod reſponſum eſt (3) , Doarium poſſe capi , etſi ita patri legitima non eſſet ſalva , nam alia ratio , quæ ibi additur , parentibus ſcilicet non æque ac liberis hereditatis paternæ legitimam deberi , *l. 7. § 3. ff. unde liber.* quæ reſutetur , indigna eſt .

Titius , qui habebat in bonis X. nuptias facturus , ſponſæ in Doarium promittit III. Sublatis ex eo matrimonio liberis duobus , facultatibus lapſus , moriens reliquit non niſi V. Quid dicemus ? Reſponſum video (4) , liberorum legitimam Doario præferendam , eſſe enim debitum , cui cedunt Doaria ex § 6. *edict. Caroli V. 4. Off. 1540.* ex mortis tempore æſtimationem bonorum ineundam eſſe , & Doarium pro ſolo lucro habendum . Sed ego ea ſentenſia non utor , ſcio improprie aliquando *lucrum* appellari , ſed revera non eſt , ſi ſubſiſtant , quæ ſupra diſputavi . Si pro ſolo lucro habenda eſſent Doaria , cur in iis Falcidiæ non eſſet locus , ut in omni eo , quod ex teſtamento & mera liberalitate proſciſcitur , etiam in donationibus mortis cauſa *l. 27. ff. de mort. cauſ. donat.* & tamen Falcidiæ in Doariis

Bynk. T. IV.

P

iiis

(1) *Conſil. Belg. t. 1. conſil. 134.*

(2) *Conſil. Belg. tom. 2. conſil. 14.*

(3) *Idem ibidem.*

(4) *d. Conſil. Belg. tom. 1. conſil. 134.*

riis locum esse res est seclis inaudita prioribus. Et, si pro solo lucro habeas, quidni subessent vigesima hereditatum, quæ & jure Romano & jure Hollandico solvitur ex omni lucro, quod post mortem obvenit, si bona vigesima obnoxia sint? & res quoque sine exemplo est, ex Doariis vigesimam solvi. Noli obijcere jus singulare in *d. § 6. edict. 4. Oct. 1540.* quo ob singularem, quam ibi vides, rationem duntaxat constitutum est, uxores & viduæ Mercatorum pro Doario adversus maritorum suorum creditores jure creditorum ne uterentur. Dimissis utrique creditoribus pro Doario mulieri superest actio adversus hereditatem mariti. Et *Creditorum* numero in *d. § 6.* liberos nemo JCtus habebit, quemadmodum etiam nunquam, quum cum creditoribus concurrunt, eo jure censentur. Legitima quoque non capit originem aut substantiam, nisi ex bonis, quæ parens, ære alieno deducto, relinquit, unde ex iis & Doarium deducendum, si æs alienum putes, ut ipse puto. Noli etiam obijcere, Doarium, secundo Conjugi promissum, utrique computari, si quæretur, an plus secundo Conjugi datum sit, quam licet per *l. hac edictali 6. C. de secund. nupt.* nam ex *d. l.* computandum est, quicquid, qualicumque titulo, ad secundum Conjugem pervenerit; idque longe alienum est a quæstione, quam hic tractamus.

Sed fac, Doaria pro donationibus, etiam metis, esse habenda, & vel sic tibi succurrat, donationes non rescindi nisi inofficiosas, & *inofficiosas* non dici, nisi quæ sunt in liberorum fraudem, in præjudicium legitimæ, ut est in *l. 1. & seqq. C. de inoffic. donat.* in fraudem vero eorum, qui nulli sunt, quic-

quam fieri cui sano veniat in mentem? Atque ita est, si pacta intercedant ante primas nuptias, vel etiam secundas, si liberi non exstent. Quinimo si exstent, an in fraudem legitimæ donatum dicimus, cum, quando donatur, deducto Doario, ad legitimam sufficeret liberis, si qui nascerentur, parentis patrimonium? grave est, ut dicamus. Sane si jus Græcum sequamur in *ὁ πατὴρ*, quod, ut dixi, cum Doario fere idem est, diminutio patrimonii uxori vel viduæ nihil quicquam præjudicat. Sic est apud Harmenopulum *Παρ. lib. 4. tit. 10. § 11.* ex Leonis *Novell. 22.* etiam si *τὸ ὁ πατὴρ* in tantum minutæ sint facultates viri, ut liberis nihil superfuturum sit.

Non quidem quod ad legitimam, sed alia occasione acerrime disputatum est inter celebriores Advocatos, an Doarium pro lucro, an pro ære alieno esset habendum? Cum Titii bona pro semisse fideicommissa essent, ita tamen, ut de omnibus ei liceret statuere, *te veralieneren, verhandelen, verteeren, maar niet by gifte onder de levende of testament, & sponse suæ, adhibita voce veralieneert*, dedisset in Doarium omnia, quæ relinqueret, servatis solis sibi, ex facultatibus longe amplissimis, 100000. florenis, quæsitum est, an recte, quod ad semissem? de hac quæstione aliter atque aliter responsum est. Quam plurimis placuit, valere (5), sed aliis, non valere (6). Si rationes in utramque partem excuterem, & de his omnibus sententiam adderem, mox exurgeret grande volumen, grande, ut ait ille, malum. Dixi supra compendio, quid mihi sedeatur, nec repeto, quæ jam occupata sunt.

Potius quæro, an non alia ratio superpetar,

(5) Illorum Responsa habes *Consil. Belg. tom. 2. consil. 20. 29.*

(6) Horum Responsa exstant *d. tom. 2. consil. 30. & 31.*

petat, qua obviam iri possit Doario omnium bonorum etiam futurorum? Sane, quod ad legitimam, adhuc dicendum est, valere, si quis universa sua in Doarium dederit, nam, quod ita dedit, non dedit in fraudem liberorum, qui, ut modo dicebam, nulli erant, quibusque ideo legitimam deberi fingi nequit. Nulli utique erant in ea specie, quam sic retuli. Sed qui Doarium habent pro mera donatione, etiam inde tam possent rescindere, quod inter JCtos vulgo placeat, præsentium ac futurorum donationem nullius esse momenti, ut recte disputat Julius Clarus § *donatio quæst.* 19. quod & Hollandi probant (7). Unde magis miror, nihil ejus rei venisse in mentem iis, qui Titii Doarium omnium bonorum tantis animis impugnabant (8). Sed hoc forte ab iis transmissum est, quod vulgo placeat, parte bonorum reservata, ceterorum omnium donationem valere, sic enim scribit ipse ille Julius Clarus *d. quæst.* 19. *num.* 8. & sic alii, quosibi Auctores laudat. Verum non aliter id admittendum est, quam de parte incerta, nam non aliam ob causam non subsistit omnium bonorum; etiam futurorum, donatio, quam ne quis, ad servitutis speciem redactus, demta omni rei bene gerendæ spe & emolumento, cogatur obtorpescere, soli donatario laboraturus, quodcunque acquisiverit. Neque adeo etiam magna excepta summa proderit, ut magna summa erit, quam sibi reservaverat Titius in ea, quam dixi, specie, nam & eam integram habebit piger, neque majorem, si strenuus instet.

Anno 1641. promiserat Dynasta Oran-

gius pacto nuptiali Mariæ Anglæ in Doarium 10000. libras Sterlingicas (9), cui testamento addidit 5000. ut sic quotannis caperet 15000. libras Sterlingicas. Curia Hollandiæ 31. Jan. 1653. & Senatus Supremus 4. Apr. 1653. illas 10000. libras adjudicarunt simpliciter, illas vero 5000. libras, *quatenus legitima pateveretur* (10), etsi filius esset obærat, & parum ex bonis suis perciperet, & præterea aviæ deberet 50000. florenos annuos, atque ita absorpta esset tota legitima (11). Vides, utramque Curiam Doarium, ex pacto profectum, æri alieno, ex testamento profectum, liberalitati imputasse secundum ea, quæ jam supra disputavi.

Sponsus secundas nuptias contracturus, sponsæ, si ei esset superstes, in Doarium promittit 11500. florenos. Stante matrimonio duos, quos habebat, filios ex sola legitima scribit heredes. Hi, patre defuncto, de legitima disputant apud Senatum Supremum, & cum obtinuissent, in judicio executionis, nova quæstio exorta est, an nempe illud Doarium 11500. florenorum habendum esset pro parte hereditatis in computanda legitima, an vero ex hereditate, qua æs alienum, detrahendum? Hereditas, de qua hic agebatur, erat oppido luculenta, sic ut viduæ ex Doario nihil quicquam decederet, in quam partem illa quæstio definiretur, sed si secundum filios judicatum esset, id decederet reliquis scriptis heredibus. Me Senatore hæc causa occupavit Senatum, & prolixè discussæ sunt rationes, quas supra in utramque sententiam attuli, ex novem autem Senatoribus, qui rei judicandæ intererant tres existimabant

P 2

Doa-

(7) *Consil. Holl. tom. 1. consil. 169.*

(8) *Consil. Belg. tom. 2. consil. 30. & 31.*

(9) *Aitzema hifler. lib. 21. p. 168.*

(10) *Idem hifl. lib. 33. p. 895. 897.*

(11) *Idem lib. 37. p. 989. in fin. & 990. princ.*

Doario augendam esse hereditatem, & sic computandam legitimam, sed sex alii alia sententia utebantur, & secundum hos judicatum 2. Nov. 1712. (12).

Quum partes inter varias quæstiones, quas ex contentione ad Senatum judicandas deferrebant, etiam hanc tractassent, rursus sententiis discrepatum est, sed plerisque Senatoribus 12. Maj. 1718. (13) iterum placuit, Doarium, ad instar aris alieni, ex hereditate prius esse deducendum, & deinde computandam legitimam.

C A P U T. VIII.

Ἀν' ὑπόδογον sive Doarium Conjugi superstiti pactis antenuptialibus promissum, exigi possit, quamvis separatio quod ad thorum & mensam intervenit.

Quemadmodum apud alias, Barbaras potissimum Gentes (1), ita & apud Hollandos fuit olim, & nunc quoque est, Pactorum antenuptialium potestas longe maxima, adeo ut vix ullam tam validam obligationem invenire liceat, & quid mirum, iis enim, quæ ibi placuerunt, conditionibus ipsum matrimonium, res tantummenti, contrahitur, quod absque iis forte contractum non fuisset. Quid igitur, inquires, dubitas de quæstione proposita? & tamen dubitandum est. Sane si intervenierit divorcium, cui adulterium superstitis causam præbuit, certum est, Doarium exigi non posse, cadunt enim adulter & adultera omni lucro nuptiali, tam dato quam promisso. In-

fontem, qui superstes est, exigere posse nulla dubitandi ratio, & est Hollandus, qui sic scribit, ultra tamen progredi non ausus (2): sed quid si nec divorcium, at sola separatio quod ad thorum & mensam intervenierit? & quid, si alia, præter divorcium, causa?

Ut hanc quæstionem digne exsequamur, præfanda sunt quædam de causis divortii apud nos usitatis, & de separatione quod ad thorum & mensam, quæ sit auctoritate Judicis. Apud Romanos, quæ jure novissimo justæ fuerint divortii causæ, constat ex l. 8. C. de repud. Novella 22. cap. 15. & Novell. 117. cap. 8. & 9. sed simul constat, multas, easque gravissimas, ibi relatas hodie obtinere non potuisse. Quo jure, quæve injuria nolim disputare, quia ea res non pertinet ad solum edictum Prætoris, & inveteratas opiniones ex animis hominum evellere semper difficile, sæpe etiam periculosum. Postquam apud Pontificios matrimonium *Sacramentum* esse cepit, id violare nefas, & hinc nulla satis idonea causa dissolvendi matrimonii fuit. Sed quum illa sententia multis difficultatibus urgeatur, quæsitæ sunt remedia, quibus illis difficultatibus eatur obviam. Quæritur jure Pontificio, si quæ viro, cui nupsierit, adeo arcta est, ut nunquam ab eo valeat deflorari, si ab eo sit per judicium Ecclesiæ separata, & nubat alteri, cui arcta non sit, & per frequentem usum secundi reddatur etiam apta primo, cum quo prius sœdus inierat conjugale? & redeundum esse uxori, nisi votum Ecclesiæ, quod antefecerat, impedimento sit, satis aperte referbitur in cap. 6. X. de Frigid. & Malefic.

fic.

(12) *Observ. Tumul. tom. 4. n. 902.*

(13) *Observ. Tumul. tom. 6. n. 1340.*

(1) *Ἰσχυρὰ Ἡσυχίου Ἀσκληπιοῦ ὁρίσας lib.*

1. cap. 4. § in dotem datione. Sande decis. Fris. lib. 2. tit. 2. defm. 4.

(2) *Voet ad tit. ff. solut. matrim. n. 23.*

fic. Egtegium vero *εὐμνη*, ut sacramento sua constet dignitas! Qui a Pontificiis sacris recesserunt, ut multas superstitiones, sic & matrimonii Sacramentum abrogarunt, aliquid tamen divini matrimonio inesse crediderunt, & ideo apud eos quoque difficilis est matrimonii dissolutio. Habent & hi auctoritates alias, quibus contra divortia, jure Romano probata, moventur, rati, jure Christiano matrimonium solvi non posse, nisi ob adulterium desertionemque malitiosam, sed animadvertentes, hanc sententiam etiam non carere suis difficultatibus, ad *εὐμνη* quoque delabuntur, ac primum quidem malitiosam desertionem adeo benignam faciunt, ut, quocunque fere libuerit, sese protrahi pariantur. Utuntur & alio *εὐμνη*, a Pontificiis quam maxime frequentato, & ad se translato, cum quid melius non suppleret. Videbant, inter iustas causas divortii apud Romanos esse eas, quæ refutari non poterant, & quæ, si verum amamus, etiam adulterio & malitiosa desertione erant graviores, nam quis maritus non malit uxorem pudicitiam suam prostituere vel se invitum relinquere, quam venenum sibi propinari, aliove modo vitæ suæ insidias strui, quæ iustissima apud Romanos divortii causa fuit. Viderant, inquam, hoc, & quo se extricarent, si æque graves vel graviores causæ, quam hæ duæ, inciderebant generale emplastrum, placuit ex jure Pontificio, separatio scilicet quoad thorum & mensam, jure Romano incognita, sed ex necessitate adinventæ, ne Conjuges, inter quos divortium non est nisi ex adulterio & malitiosa desertione, durante cohabitatione se invicem lacerarent, quin & necarent, si tantæ animis ardentibus iræ. Quæ causæ sint

separationis, definire non est in facili, & ideo inter arbitraria Judicium hæ causæ recensentur, sed id omnino tenendum est, etiam in causis gravissimis, quæ duas, quas dixi, etiam superant, non aliud superesse *εὐμνη*, quam illam thori & mensæ separationem.

De qua, ut etiam nonnihil dicam, hoc in primis observandum est, eam hodie non fieri nisi Judicis auctoritate, & adhibita causæ cognitione. Judicis auctoritate fit vel fiduciaria transactio inter ipsos Conjuges, quam Judex ratam habet, si causa separationis Judici satis idonea videatur, vel fiduciaria sententia, si inter Conjuges non convenit, semper autem fiduciariæ, *by proviste*, & sub spe reconciliationis. Sic vinculum matrimonii durat, sed corpora, ne sibi noxia sint, separantur, nec quicquam est, sollicitus Judex, ne Conjuges separatus, qui donum continentiae non habet, alio amores vertat. Atque hæc est separatio, quam jure Romano incognitam esse dixi. Eo quidem jure, etiam si divortium non intercesserit, etiam friguscula exercebantur inter Conjuges l. 32. § 12. ff. de donat. inter vir. & uxor. eo usque, ut sæpe seorsim habitaverint, & id inter Consulares personas etiam usuratum fuisse refert Ulpianus in d. l. 32. § 13. constante tamen matrimonio ejusque invicem honore; sed non li existimare, quamvis sic separati, neque concumbant, neque cohabitent, eo tamen jure habendos, quo nostri separati quod ad thorum & mensam. Romani bona gratia sic secedebant, & sic, mutata voluntate, invicem redibant, postquam alter alterius offensam conjugali sermone placasset, & ejusmodi separatio etiam apud nos obtinet, sine ulla Judicis auctoritate, nam & ego scio Virum & Uxorem Senatoriæ dignitatis

ratis thoro & mensa abstinuisse, mutuo consensu, & tamen easdem ades habuisse, in quibus alter ad orientem regnabat, ad occidentem alter, servato ceteroquin in omnibus aliis matrimonii honore, & si in eo conveniant Coniuges, nemo unus est, qui impedire possit. Exemplum ejusmodi separationis Ulpiani atas vidit in Antonino Magno & Plautiani filia, de quo Herodianus *lib. 3. histor. cap. 35.* quod significasse quoque potuit Ulpianus in *d. l. 32. § 13. ff. de donat. inter vir. & uxor.* magis generali, minusque invidiosa *Consularium* appellatione. De ejusmodi spontanea separatione hic non agimus, sed de ea, quæ fit ex causa, adhibito Judicis Decreto, & tunc quæro, si hic intervenierit, an nihilominus Doarium debeatur. Lex Romana silet, nam res ipsa silet. Lex Patria silet, nam novæ separationi nulla est, quæ novam formam dederit. Et quum nec auctoritates, nec res judicatæ ad manum sint, ex quibus tuto hanc quæstionem definire licet, rationem advocemus; eaque consulta ego interesse puto, ob quam causam facta sit separatio, & cujus Conjugis culpa verferetur. Si facta sit ob gravem, quæ vitam vel existimationem perit, & Conjug superstes in culpa sit, me iudice cadit Doario, quod stipulatus est. Vita & existimatione quid carius? Has prodere neque adulterium neque malitiosa desertio est, nullus igitur divortium locus, sed separationi quod ad thorum & mensam duntaxat, eo si res perveniat, tu auctorem ejus separationis mactabis beneficio, quod amor & spes mutuae benignitatis extorsere. Ego vero ei, ut indigno, auferam. Sin autem causa levior separationi causam dederit, iugium & querela, quæ spernenda potius, quam ad animum revocanda erat, Doario, non obstante separatione, lo-

cum esse velim. Si non constet, vel constare non possit utra pars noxior sit, debebitur Doarium, si ob levio rem causam etiam debebitur, si ob gravio rem, quam superstes præbuit, Doarium pro non scripto habuerim. Quæ autem gravior, quæ levior in hoc argumento causa sit, Judicis arbitrio relinquo.

Exemplis, ex jure Romano petitis, hanc rem illustremus. Si pater liberis tutorem dederit, amici officium implorat, quo liberis suis bene sit, sed si deinde inimicitia capitales inter patrem pupillumve intercedant, nec reconciliatio interveniat, tutor se excusare, quin &, ut suspectus removeri potest § 11. *Inst. de excusat.* res enim incidit in eum statum, a quo incipere non poterat. Ab inimico quis officium amicitia expectabit?

Plus dico, idque ad rem magis. Donationes inter Virum & Uxorem jure Romano nullæ sunt, factæ tamen morte donatoris confirmantur, nisi tamen mutata voluntatis luculenta existent documenta. Unde Ulpianus in *l. 32. § 10. 11. 12. & 13. ff. de donat. inter vir. & uxor.* constituta disputatione quaerit, quæ hic argumenta valeant? & ait, si Coniuges bona gratia discedant, stare donationem, sed si cum ira sui animi & offensa, cadere, *d. § 10.* Quare si divortium intercedat, pro mutata voluntatis argumento id esse habendum Ulpianus ait *d. § 11.* nisi reconciliatio & matrimonii restauratio intercesserit, & hoc ipsum Hermogenianus scribit in *l. 62. § 1. ff. eod.* Pergit mox Ulpianus ad leviores causas in *d. § 12. & 13.* & his non obstantibus donationem putat valere; plane ut in hac specie respondi.

Rursus, si Cognati primum morientis deficiant, lex superstiti hereditatem defert, nisi divortium intercesserit, tunc enim, amicitia in odium versa, cessat
id,

id, quod successioni causam dedit, ut plenius dicam *lib. 3. cap. 12.* quod sic intelligendum, ut cum hic, tum alibi semper factum rectumque sit jus partis læsæ.

Quid mores servant, non ausim dicere. Me Senatore semel ea quæstio Senatum occupavit. Cajus & Caja nuptias contrahunt anno 1685. hac lege, ne inter eos esset bonorum communio, sed lucri & damni duntaxat, ita tamen, ut *Caja i zy by asslierven of scheiden des huwelyks*, optare posset, lucri & damni particeps esse vellet, nec ne; porro Caja superstes Doarium haberet 50000. florenorum, & dimidiam partem supellectilis mariti, Cajus vero superstes haberet Doarium 20000. florenorum. Id matrimonium non diu fuit concors, nam post decem menses Caja adivit Judices Amsterdammenses, quæstæ de malis moribus, quin & de sævitia mariti, & implorans separationem quod ad thorum & mensam, & quod ad utriusque bona. Cajus ait, se idoneis rationibus & iusta indignatione motum id ipsum implorare. Quare Judices Amsterdammenses 13. & 14. Dec. 1686. *sonder*, ajunt, *reguard te nemen op de reden van d'eene of d' andere partye*, utrosque separant quod ad thorum, mensam & bona. De bonis, & utriusque inventario apud arbitros deinde est litigatum, sed nihil definitum, nec usquequaque eam litem persequatæ sunt partes. Cajus prior decessit 10. Febr. 1714. institutis, quod ad legitimam, filia unica, quam habebat ex priori matrimonio, & quod ad reliqua bona, ejus filiæ liberis, ni fallor, quatuor. Caja superstes, quæ 28. annos separatim vixerat, non tentata interim reconciliatione, mox defuncti filiam filiarque liberos in jus vocat apud Curiam Hollandiæ, petens Doarium 50000. florenorum, & dimi-

dium supellectilis mariti, & simul inventarium bonorum, quæ Cajus ad nuptias attulerat, & quæ moriens reliquerat, ut deliberare posset de optione lucri & damni. Heredes his omnibus contradicunt, & ex conventionē partium, a Curia, ubi pendebat, transferunt ad Senatum Supremum. Prima quæstio in eo vertebatur, an, si vel recte ageret Caja ad Doarium, eo nomine recte agere possit contra filiam Caji, utpote institutam duntaxat ex legitimâ. Filia negabat, hereditatem patris minuendam esse Doario, & sic demum computandam legitimam. Caja affirmabat, esse enim legitimam loco æris alieni. Ex professo Senatus eandem quæstionem tractavit, & definivit 2. Nov. 1712. ut supra retuli *lib. 2. cap. 7.* tunc ratus, Doarium esse deducendum ante computationem legitimæ, sed discrepantibus sententiis, quemadmodum & nunc discrepantibus sententiis idem definivit, ut memini me notare ad finem *d. cap. 7.*

Secunda & majoris momenti quæstio erat, an post separationem, quam dixi, adhuc præstandum esset Doarium, tabulis antenuptialibus promissum, an vero tacite & ipso facto ei renunciatum videri debeat? Tres hic numeravi sententias, invicem discrepantes. Quidnam Senatores simpliciter respondebant, vinculum matrimonii, per separationem, non fuisse ruptum, sed ejus cum potestatem, tum honorem substituisse. Omnia ibi agi fiduciariæ, & sub spe reconciliationis. Doarium hic ex contractu proficisci, & quod ibi simpliciter & sine ulla conditione promissum est, simpliciter quoque præstandum, præsertim cum nec Cajus vivus ad ejus rescissionem egerit. Alii Senatores existimabant, separationem quod ad thorum & mensam, etiam in gravioribus causis suc-

cessisse in locum divortii, post ejusmodi separationem nihil quicquam esse reliquum, nisi inane nomen matrimonii. Doarium promitti ob mutuam & individuum vitæ consuetudinem, & ob benevolam erga se animum, quæ omnia ubi cessant, cessare tacitam conditionem quæ omnibus nuptiis inest, perinde ut in donatione propter nuptias donatio deficit, si nuptiæ non sequantur § 3. *Inst. de donation.* Saltem, si cum ratione eamus in consilium (ut oportet, si lege certa destituamur) distinguendum videri, quæ pars fuerit nocens, & separationi causam præbuerit, ut ea scilicet lueret pœnas suæ culpæ & temeritatis, iniquissimum enim videri, ut, qui in innocentes sunt, mulctentur Doario in gratiam nocentis. Aiebant & simile quid statui jure Romano iis locis, quæ modo indicabam, & quæ porro indicat Berlichius *conclus. pract. parte 3. concl. 36. n. 28.* ibi versatus in simili quæstione, an nempe, facta separatione quod ad thorum & mensam, superstiti debeatur ea portio, quam ex bonis primum morientis ei tribuit jus Saxonicum & quam definit Berlichius, ut hanc definiendam respondebant. Atque hi ipsi Senatores interlocutione volebant jubere, partes probarent, uter Conjugum separationi causam dedisset, & deinde hanc de Doario quæstionem finire. Rursus alii Senatores: nihil quicquam hic allegari, quam domesticas dissensiones & rixas, ex diversitate animorum fere ortas, has difficulter probari, uter iis causam dederit, remotis arbitris, hæc jurgia exerceri, quin in lectulo, ubi aliud agendum erat, sæpe haberi ejusmodi Collegium disputantium, Cajam hic aliqua testamenta exhibuisse, sed quæ non probabant, quod proban-

dum erat, & Cajæ heredes nihil quicquam probare ad arguendam mulieris culpam, & post elapso hos 28. annos frustra desiderari probationem ejus rei, quæ etiam vix ab initio probari potest, nec sufficere, si rixæ & frigidula probentur, nisi gravior causa accedat, quæ primum morienti imputanda sit, revera enim nihil dici, vel unquam hic probari posse, quam inter Cajum & Cajam non bene convenisse. Quare priorum & posteriorum sententia conjuncta Doarium Cajæ adjudicavit Senatus.

Postrema quæstio de Inventario inde pendebat, an post ejusmodi separationem communio lucris & damni censetur durare, nec ne? Sed quia de ea *sequenti Capite* dicere constitui, hic abstinere monere contentus, plurimos Senatores, insuper habitis omnibus, quæ de hoc argumento in utramque partem disputari possunt, existimasse, si separatione facta etiam ipsa bona separantur, ut hic separata erant, eo ipso extingui communionem lucris & damni. Contra Cajam igitur hæc res cecidit. Atque hæc acta & judicata sunt 12. & 13. Maj. 1716. (3).

C A P U T IX.

De effectibus matrimonii, quod ad thorum & mensam separati.

AUrem mihi vult præcedens Caput, ut etiam hoc addam. Loquor autem de effectibus, qui inter ipsos Conjuges obtinent, non quod ad alios. Id quidem constat, Conjuges separatos abstinere eodem lectulo, & eadem mensa & sic vivere, donec mors vel conciliatio intervenerit. Sed quid interea dicemus de consuetudinaria bonorum com-

munione, & de communione lucri & damni, & de potestate maritali? Mirari licet, cum in Hollandia & Zelandia frequentissimæ sint separationes quod ad thorum & mensam, de his omnibus tamen, tot esse sententias, quot capita. Beatioris fortunæ homines sere excludunt bonorum communionem, & inde, cum separantur, quæ quisque ad nuptias attulit, solet secum auferre, tenuiores, quos inter plus rixarum & querelarum est, vix tantum habent, ut de bonis litigare operæ pretium sit, & si inter separatos de his rebus conveniat, id sequendum est, si non conveniat, Judicis officio solet transigi inter partes. Si quis tamen jure suo velit uti, ecquod jus est?

Vulgo creditur, quia separatio vinculum matrimonii non solvit, subsistere etiam effectus matrimonii, nisi contra pactum sit; pacto antenuptiali excludi posse communionem bonorum, itemque lucri, & damni, posse mulierem pacisci, ut administrationem bonorum sibi salvam habeat, & his pactis stabitur. Ceteroquin etiam si divortium intervenerit, ut, ait Neostadius in *not. ad observ. 7. de pact. antenupt.* & *observ. 8.* cum in ipsa *observ.* rum in *Not.* subsistit potestas maritalis, quamdiu subsistit matrimonium; *per divortium*, quod vocat, intelligit separationem quod ad thorum & mensam, id etiam verum esse ratus, si vel bona pacto fuerint separata; Curiam, & ex appellatione Senatum Supremum 12. Jul. 1594. ita judicasse *d. observ. 8.* quod nempe, ut in *Not.* ait, *bonorum, lucri & damni communio semel matrimonio inclusa, amplius excludi nequeat, & quod bonorum divisio non alia mente fieri intelligatur, quam ut mulier marito savitiam effugiat, vel ne egere incipiat, non vero ut communione substantia solvatur.*

Bynk. T. IV.

Inepta sententia ineptior ratio. Sic ille, etiam de potestate maritali, donec mors intervenerit.

Ego vero rata habuerim omnia pacta, quæ separationi, auctoritate Judicis factæ, adjiciuntur, quod ad ipsos Conjuges pertinet, quæ & Grotii (1) sententia est, & qui nunc aliter sapiat, novi neminem. Ejusmodi pactis Judex quotidie non tantum auctoritatem suam impertit, sed & publicat, ne aliis sine præjudicio. Sed quid si Conjuges pacisci nolint? Sic quidem jus consuetudinarium in omnibus servaverim, nec tantum tribuerim matrimonio, cujus nihil superest quam inane nomen. Ut hoc efficiam, in memoriam revocanda sunt, quæ *Capite proximo* prolixius disputavi. Ob leviores causas separationis nolim matrimonii jura turbare, optarem potius, ne per facilitatem Judicum, adeo frequentes essent separationes, ut nunc sunt, in primis enim in hanc partem peccabis, sed si causæ, adulterio & malitiosa desertione graviore, vel saltem æque graves, Conjuges colliserint, nihil aliud quoque superest, quam sola thori & mensæ separatio. Fac igitur palam constare, vel etiam probari posse, uter Conjug se indignum præstiterit, ut altero utatur & fruatur, equi hunc quoque indignum pronuncio, qui utatur & fruatur ullis matrimonii beneficiis. Tu marite, bona uxoris retinebis, in ea imperium exercebis, & ex his lucrum capies, tu, cujus perpetua vox fuit:

Uxor vade foras aut moribus utere nostris.

At cur non defendis, in eam ipsam, licet separatam, tibi adhuc imperium

Q esse

esse salvum, hac ipsa ratione, quod maritalis potestas durat, donec durat matrimonium.

Et tu, uxor, quæ blanda maritum excipere debebas, quotidianis convitiis eum proscindes, & vitam, quam ei acerbam reddidisti, quovis modo etiam studebis adimere? Sic merito a viro separata es, & sic ex continuata vel bonorum vel lucri damnique communione nolim te locupletiore fieri, cecidisti jure, quod habebas, & maritus res suas, & lucrum, quod postea solus facit, solus sibi habebit.

Atque ita, licet lege destituamur, ratione magistra, puto statuendum, sed nec auctoritatibus destituimur. Quum secundum ea, quæ proponebantur, Hugo Grotius *consil. Holl. t. 3. consil. 342.* respondisset, maritum adulterium fecisse videri, addit, si tamen plenæ probationi nonnihil deficeret, posse Uxorem impetrare separationem quod ad thorum & mensam, & posse divisione facta, bona sua sibi retinere, & curare, ut eorum administratio viro interdicaretur. Sed inde dicere, quod alius Hollandus dixit (2), separatione facta intercidere omnia beneficia, quibus alter alterum mastravit, religio mea non patitur. Quid enim, nocens & innocens pari passu ambulabunt? Et quid si separatio facta sit ob causas levissimas, vel potius nullas, nam eo fere hodie eventum est, ut ad separationem thori & mensæ sufficiat utriusque Conjugis consensus, quod Romani *bona gratia* vocabant. Ego desidero causam, eamque gravissimam, eique soli imputandam, qui culpam admisisse probabitur. Omnia loca, quæ ex jure Romano Hollandus attulit loquuntur de divortio, & plura loca in hanc rem extuli *Cap. proximo*.

Ad separationem thori & mensæ non transfero nisi causas, quæ tantundem valent, ac jure Romano causæ divortii.

An sententiæ nostræ aliquid auctoritatis accedere possit ex rebus, me Senatorem, a Senatu judicatis, nunc accipe. Paëlis antenuptialibus 14. Jul. 1708. inter Cajum & Cajam convenit, ne inter eos esset communio bonorum, sed lucri & damni duntaxat, ita tamen, ut mulier, quæ viro longe erat locupletior, ex redditibus suis sibi præcipuos haberet 600. florenos, ut porro ipsa mulier administraret bona sua, fructus ex his exigeret, & de iis statueret pro arbitrio suo, nec quicquam eorum vir sibi adrogaret. Id matrimonium non diu fuit concors, sed adeo inter utrumque turbatum est, ut a verbis itum sit ad verba, deinde ad lites. Maritus apud Curiam signum extulit, & petiit, fiduciaria sententia quod ad thorum & mensam a muliere separaretur, & donec lites durarent, mulier semissem fructuum communicaret, & ipse eos administraret. Mulier, instituta reconventionem, fiduciaria sententia etiam sibi quædam adjudicanda censuit, interque alia, non tantum separationem thori & mensæ, sed & cohabitationis, maritus enim, qui laute adhuc apud uxorem vivebat, sponte sua abstinens a communione thori & mensæ, non ante a cohabitatione volebat separari, quam postquam decisæ essent lites, quas prolixas habebat de separationem fructuum cum in præteritum, tum in futurum. Egit mulier & ad plura alia, & cum maxime, ut suos ipsa fructus administraret. Curia 4. Mart. 1711. fiduciaria sententia in his, quæ dixi, secundum maritum & contra uxorem judicavit. Cum appellatum esset a muliere, satis constabat, eas hic esse di-

discordias, ne quid pejus dicam, ut utriusque partis interesset, quam citissime separaretur etiam a cohabitatione præter thorum & mensam. Deinde & Senatus putavit, lites de separatione fructuum nihil commune habere cum fiduciaria separatione quod ad thorum & mensam, posse has exerceri, postquam separari essent, qui sine periculo simul habitare non poterant. Senatus etiam concoquere non poterat, qua ratione maritus apud Curiam obtinuerat, ut fructus uxoris in posterum ipse administraret, contra tabulas antenuptiales, cum ne certum quidem sit, an post separationem daret maritalis potestas, quæ, quod ad administrationem, hic abrogata erat, etiam si matrimonium quam maxime fuisset concors. Senatus igitur, rescissa Curiae sententia, 14. Jul. 1711. in Conventionem contra maritum, & in reconventionem, *by proviso* pro uxore iudicavit (3).

Deinde litigatum est inter ipsas partes apud Senatum judicio principali, & ibi de variis controversiis transactum, & de variis, quæ ad propositam questionem non pertinent, judicatum fuit. Sed ardua, nec minus anceps quæstio Senatum collisit, num scilicet fructus utriusque bonorum, post separationem, invicem essent communicandi, an quisque suos sibi haberet. Vir, quia Uxor longe erat locupletior, communicandos esse contendebat, stare enim matrimonium, atque adeo stare hunc matrimonii effectum, etiam pactis antenuptialibus invicem promissum. Addebatur etiam post separationem durare communionem lucri & damni utramque Curiam iudicasse apud Neostadium *observ. antenupt.* 7. & 8. & Senatum Frisicum apud Sande *decis. Fris. lib. 2. t. 6. definit.* 7. &

sic respondisse magnam Pragmaticorum nubem *Consil. Belg. t. 1. consil. 73. 74. & 75.* Uxor contendebat, non alio fine communicari fructus, quam ad sustentationem matrimonii, hoc est, illius conjunctionis, quæ individuum inter virum & uxorem vitæ consuetudinem continet, hæc ubi cessat, cessare videri illam fructuum communicationem; tunc enim quemque conjugem oportere suum ipsius onus ferre, & sua ipsius lucra percipere, se alioqui, quæ antea more beatorum hominum vixerat, ad angustias redigi, & vix & ne vix quidem pro dignitate se exhibere posse; & separatione thori & mensæ etiam separari communionem lucri & damni, plurimorum sententia, probata Argentoræ *ad consuet. Britann. art. 418. Glossa 4. n. 3.* aliisque quod laudat Sande *d. definit.* 7.

Plerique Senatores distinguebant, nec immerito, utra pars familiam concusserat & separationi causam dederat, utque pars nocens jure Romano in causa divortii, amittere vel donationem propter nuptias, vel dotem, ad instar ejus juris, qui nocens est, amittere oportere omnia lucra, quæ ex matrimonio & habere & sperare poterat, cessura scilicet parti innocenti: alioquin, si omnes fructus æquis partibus semper essent dividendi, posse virum vel uxorem de industria domum rixis, seditionibus & vulneribus implere, mox separationem implorare, & cum ipse vel ipsa nihil haberet, illico semissem auferre ex alterius innocentis vel bonis vel fructibus. In hac causa alter in alterum prolixè derivabat causam malorum, & in hanc rem ingentia probationum volumina edebantur, sed quibus, ut nunc erant, tuto credi non poterat. Pleri-

Q 2 que

(3) *Observ. summi. t. 3. num. 753.*

que tamen Senatores in maritum culpam rejiciebant, & secundum eum decidisset sententia, si non alii excepissent, de culpa mariti sibi satis non liquere, alii minus liquere, an culpa satis sit idonea, ob quam caderet jure consuetudinario & pactis antenupcialibus. Unde & nonnulli de interlocutione erant solliciti. Unde & nihil definitum est, quam ut transactio inter partes tentaretur, & deinde statueretur pro re nata. Ita placuit 19. Dec. 1716. (4) Transactio autem, quæ successit, omnibus litibus finem dedit.

Duo Conjuges, qui plurima bona possidebant, ex statuto communia, in discordias & lites prolapsi sunt. Maritus ab uxore se separari petiit apud Judices Haganos. Uxor in eam separationem consensit, modo & bona communia dividerentur, & quisque semissem auferret. Secundum uxorem judicantur Judices Hagani. Maritus appellat ad Curiam, & ibi petit, ut fiduciaria sententia separarentur quod ad thorum & mensam, sed absque separatione bonorum, ita tamen ut, pendente lite, uxori alimenta annua præstaret; sed repulsam tulit 18. Mart. 1718. & quum appellasset, etiam apud Senatores, ad rotulam delegatos 24. Maj. 1718. Maritus deinde apud Curiam litigare pergit judicio principali, & 15. Febr. 1719. ibi obtinet definitivam sententiam, qua partes separantur quod ad thorum & mensam, & jubentur, quod ad separationem bonorum, litem in scriptis redigi, ea tamen lege, ut maritus uxorem pendente lite exhiberet. Uxor tentat appellationem ad Senatum, maritus defendit, ab ea sententia appellari non posse, & Curia ei auctoritatem suam

aecommodat, sed frustra, nam appellationi locum esse Ordines decreverunt 17. Mart. 1720. Unde maritus apud Senatum contendunt *tot approbatie illico van de Sententie van 't Hof*. At Senatus decrevit 20. Dec. 1720. *dat 'er geen approbatie illico viel*, non tantum ex re ipsa, quod nempe non liquido constaret, Conjuges sine separatione bonorum esse separandos, sed vel maxime, quod jam semel marito negata esset fiduciaria sententia quod ad hanc ipsam rem, & Senatum nunc dare non posse, quod d. 21. Maj. 1718. negaverat. Sed & simul placuit, illi, qui marito operam forenssem præstabant, a Senatu increparentur ob defensionem causæ adeo iniquæ. (5).

Magnis deinde animis ea causa judicio principali perorata est in auditorio majori Senatus, sed inter partes non convenit, quid in appellatione esset *τὸ καὶνόμενον*. Uxor postularat, rescindi Curiae sententiam, & sibi semissem bonorum adjudicari. Maritus ajebat, de separatione bonorum Senatum ex appellatione judicare non posse, quia de ea nondum judicaverat Curia, Uxoris fuisse agere ad rescissionem sententiæ, & ut de separatione personarum & bonorum simul & semel judicaretur; & de eo solo quærendum esse inter omnes Senatores, uno excepto, constabat. Transacto igitur, quæ pro separationem & contra separationem prolixè disputata sunt. Ad hæc uxor negabat, disjungi posse, quæ conjungi & simul finiri debebant, se quidem consensisse in separationem personarum, sed ita, ut simul bona separarentur, & quisque eorum semissem haberet, ad instar confessionis, quam vocant *qualificatum*, quæ dividi non potest.

(4) *Observ. Tumult. t. 6. n. 1307.*

(5) *Observ. Tumult. t. 6. num. 1613. &*

t. 7. num. 1696.

test. Sed si aliunde constet, ut hic constabat non sine præsentis periculo conjuges cohabitare posse, quidni Iudex recte jubeat seorsim habitare, pendente lite de separatione bonorum? & sic iusserat Curia, quia non verbera & vulnera, sed & suspiciones veneni præparati jactabantur. At tunc simul jubendum esse, ut etiam bona dividerentur, omni opera mulier contendebat, plurimis in hanc rem laudaris auctoritatibus, quas maritus refutabat contrariis adlatis. Senatus existimavit, &, ni fallor, recte, esse hanc quæstionem facti potius, quam juris, inde enim pendere, utra pars justam separationi causam dedisset? Si enim intolerabiles uxoris rixosæ mores, nunquid illa administrationem universi patrimonii, quod marito jure consuetudinario competit, ipsi innocenti adimit? nequidem mulier, bene morata, marito potest intervertere administrationem bonorum, & sibi semissem petere, an igitur poterit male morata? Sane, si hoc jure utamur, mulieribus larga præbebitur occasio divertendi, non alia forte mente, quam ut ipsæ habeant semissem patrimonii communis, & de eo pro lubitu stuant. Hæc quidem mulier, de qua agebatur, paratam se esse dicebat, pendente lite, bonis, quæ acciperet, inscriberetur, ea alienari non posse, sed vel ira marito adimeretur, quod marito est, si ipse culpa vacet. Recte igitur Curia censuit, litem de culpa in scriptis esse redigendam, ut inde constaret, quod nunc constare non poterat, uter Conjugum domum, ad sanguinem usque, turbaverit. Sed quod Curia addidit, mulieri, pendente lite, certam summam a marito ad alimenta & sumtus litis ferendos quotannis esse præstandam, id merito displicuit. Semis bonorum cuique

debeatur, mariti solius erat administratio ex potestate maritali, cumque hætenus non constaret, an sua culpa maritus eo jure cecidisset, cur non, ea salva, semis fructuum communis patrimonii utrique cedat? alter in alterum, ut fiat, rejiciebat culpam, Senatus, quid ejus rei esset, ignorabat, rationis igitur esse videbatur, ut, confecto inventario, fructus, pendente lite, quotannis dividerentur, idque eo magis, cum mulier ex eo matrimonio etiam aleret filium, qui matris partes sequebatur, & multis præterea argumentis liqueret, maritum lites trahere & alias ex aliis serere. Et cum ambo Conjuges sic satis provecta jam essent ætatis, facile fuisse marito hanc litem, quæ altissima erat indegnis, protrahere ad alterutrum mortem, & sic mulier in diem viveret ex luculento patrimonio, quod ad aliquot centena millia exurgebat; id scilicet visum est duriusculum, maxime cum & nunc mulier, post secessionem mariti, tantum non fame periret. Correcta igitur, quod ad hoc, est Curie sententia, & maritus damnatus quotannis uxori tradere semissem fructuum, & ob illam correctionem partes jussu sunt litem de separatione bonorum in scriptis agere apud Senatum Supremum. Unus vero Senatorum, qui sententia sua reliquis præbuit, etiamnum paratus erat uxori adjudicare semissem bonorum, quia non constabat, nec, ut agebat, in posterum constare posset, utrius culpa separatam esset matrimonium. Sed id definire, priusquam lis in scriptis redacta, & testes, qui fidem facere possent, auditi erant, sic satis lubricum & omnino præmaturum fuisset. Sex alii Senatores, una, quam dixi, sententia utebantur, quæ & placuit 23. Jul. 1721. (6). CA.

CAPUT X.

Non esse connubium inter adulterum & adulteram, etiamsi præter adulterium nihil accedat, & an adulterii damnatus, solutisque ex ea causa nuptiis, aliam uxorem recte ducat?

Negari nequit, quin etiam ex causis matrimonialibus aliqua in foro nostro sit juris Pontificii auctoritas, caveamus modo, ne major sit, quam oportet. Pragmatici sane nostri ex eo jure olim definiverunt quæstiones, quas hic præscripsi. Elegans quidem regula est, quam proponit *can. 1. caus. 31. quæst. 1.* Nullus ducat in matrimonium, quam prius polluit adulterio. Sed non diu hæc stetit integra illibataque, adeo enim eam in crustaverunt posteriores Pontifices, ut tantum non vires suas perdiderit. Non aliter quippe regulæ locum fecerunt, quam si, præter adulterium, contra priorem conjugem quid machinatum sit, aut eo vivo alter alteri fidem matrimonii dederit, & sic a variis Pontificibus rescriptum in *cap. 1. 3. 5. & 6. X. de eo, qui duxit in matrimonio, quam polluit per adulterium*. Atque si semper nihil aliud regulæ locum dedisset, & non alia quoque essent metuenda, quæ recensere longum esset. In crustata tamen ea opinio adeo invaluit, ut relatum sit, inferiores Judices, & utrumque Senatum, & ex Supremi Senatus consilio, Ordinum Generalium Consiliarios censuisse (1), tunc demum inter adulterum & adulteram nuptias non esse, si contra prioris conjugis viam quid machinatum sit, aut sponsalia, durante priore matrimonio, inter-

cesserint, & ita anno 1611. ab uno Pragmatico responsum est *Consil. Holl. t. 4. consil. 282. in fin.* & 1638. a multis aliis *Consil. Holl. t. 3. consil. 71. A. & B. & consil. 72.* quæ & exstant *Consil. Holl. t. 3. Amsterd. consil. 52. 53. & 54.* & rursus ab aliis annis 1649. & 1688. *Consil. Belg. t. 2. 174. & 175.* Atque hæc sententia tunc temporis in Hollandia vulgo recepta dici potest, non item ea, quam addunt nonnulli Pragmatici *d. Consil. Holl. t. 3. consil. 72. & t. 3. Amsterd. consil. 54.* simplex adulterium, citra machinationem vel sponsalia, esse quidem *impedimentum impedians*, sed quod tolleret consensus Magistratus loci, de quo agitur. Si enim licitum sit, cui bono Magistratus consensus? Si illicitum, privilegium dandi ea in re Magistratui nulla potestas.

Sed pessime factum videtur regulam, quæ per se sufficit, circumscribere tot restrictionibus, quando enim ita utilis erit? Mille, puto, adulteria committuntur, ex quibus vix puniuntur decem, sunt enim probationis longe difficillimæ, ut vere dicitur in Decreto Ordinum Hollandiæ 29. Jul. 1679. (2) quo de adulterio transigere permittum. Hoc autem etiam probato, quomodo nuptiarum promissio probabitur? neque enim facile instrumentum publicum ea de re confecturi sunt, & quoracumque Messalina non ridebit simplicitatem, quæ & vivo D. Claudio, quum non nisi legitime vellet nubere, pactum & sponsalia, quin & nuptias palam parabat, ne quid clandestinum moliri videretur. Nec etiam animadverto, promissio nuptiarum intercesserit, nec ne, quid ad rem faciat? Denique illud de machinatione etiam sic satis ineptum est, de-

(1) *Consil. Holl. t. 3. consil. 71. in fin. & Consil. Holl. t. 3. Amst. consil. 52. in fin.*

(2) *Formul. t. 2. p. 523.*

desiderant enim eam, quæ majoris momenti est, & quæ probetur, & quæ capitale mereatur supplicium. Fac igitur probatam & punitam esse, adhuc metuis, ne forte post mortem nuptias faciant? Utique nullam aliam interdicti inter adulteros matrimonii rationem video, nisi ipsum adulterium, idque solum exprimunt leges, quas mox memorabo, & per quas, opinor, recessum est a restrictionibus, olim perperam receptis. Legem, simpliciter latam, optimum est simpliciter accepisse, præsertim ubi sua ratione sibi sufficit. Plane verum est, rationem aliquam esse, ne quid adulter vel adultera in alterius Conjugis vitam moliat, sed sufficit generalis præsumptio, ut vel ita adulterio, quamdiu alter Conjugum vivit, absterreantur; recte matrimonium contrahenti, si alterius mortem exspectant. Caroni omnis adultera venefica apud Quintilianum *lib. 5. instit. orat. cap. 2.* & in hanc fere sententiam philosophatur Leo *novell. 30. in fin.*

Hæc autem consilia & responsa, quæ supra articuli, data sunt ante leges patrias, & nunc cessare, nescio, an quis dubitet; ego certe non dubitem, & inde etiam abrogem, quæ de moribus nostris, ante has leges, scripsit Groenewegen ad *l. 27. C. ad leg. Jul. de adult.* Et per has leges patrias etiam voti sui compos erit Brouwer de *jure connub. lib. 2. cap. 18. num. 10. in fin.* Signum extulerunt Ordines Generales, nam in § 83. *legum nupt. 18. Mart. 1656.* (3) ita statuerent: ne adulter adulterave cum eo eave nuptias contrahat, cum quo quave ante mortem, aut nuptias innocentis Conjugis secun-

das, consuetudinem habuit. Sequuti sunt Zelandiæ Ordines, hi enim § 12. *van de Ampl. van de Politique Ordonn. 18. Mart. 1666.* (4) ita quoque constituerunt, ne scilicet connubium esset inter adulterum & adulteram, aut cum qua ante nuptias, etsi jam obierit conjux innocens, aut alias nuptias contraxerit. Atque hæc tandem somnum excusserunt Hollandis, qui eodem anno 1666. (5) 25. Jun. decreverunt, ne in posterum nuptiæ contraherentur inter adulterum & adulteram, sive alteruter si caelebs, sive uterque in alterius matrimonio, urque Curia Hollandiæ id Decretum in Edictum mutare vellet, quo publicaretur & affigeretur. Quod tunc quidem factum non invenio, sed 18. Jul. 1674. ipsi (6) Ordines Hollandiæ Edictum composuerunt & promulgarunt, quo iterum nuptiis inter adulterum & adulteram interdixerunt, arbitria etiam, præter juris scripti penam, statuta. Quæ autem *juris scripti* pœna fuerit, Ordines forte sciverunt, ego nescio.

Apagæ igitur omnes illas restrictiones, a Pontificibus inventas, & vulgo adoptatas, & solum, solum inquam, adulterium dicamus causam satis idoneam præbere, ne inter adulteros licitæ sint nuptiæ. Inde vero alia nascitur quæstio, an scilicet cum eo, qui adulterii damnatus est, connubium esse possit? Si ex jure Civili, ex jure Canonum, ex sententia Theologorum & Jurisconsultorum in hoc argumento versarer, rem facerem, rædii plenam, & obtunderem Lectorem innumeris distinctionibus. Tentemus potius, an, post constitutum jus patrium, ipse quid adferre possim, quod magis placeat, quam aliorum sarragines (7).
Sunt

(3) *Echt-reglement Plac. II. append. p. 2430.*

(4) *Plac. III. 4. 1. 18.*

(5) *Resolutien ten tyde van de Witt p. 789.*

(6) *Plac. III. 3. 2. 6.*

(7) Etiam apud Brouwer de *jure connub. lib. 2. cap. 18.*

Sunt, qui illicitum censent in causa matrimoniali, quod expresse prohibitum non invenitur, sed nisi convertas regulam, & licitum pronuncies, quod prohibitum non invenitur, me consentientem non habebis. Cedo nunc legem, quæ adulterii damnato nuptias negat, ego eam frustra quæsi. Varias habemus adulterii pœnas, sed inter has nulla est, ne adultero cum quavis uxore jus connubii sit. Soluti penitus matrimonio, quacunque demum ex causa, uterque Conjux solutus lege matrimonii, si alter ob crimen, plectatur ob eam causam, sed ne provoca ad leges matrimonii, jam soluti. Audi nunc, leges patriæ dicant tribus illis, quæ attuli, Edictis. Prohibent scilicet nuptias inter adulterum, & adulteram, sed non prohibent inter adulterum & aliam quamvis, receptum autem est, specialem prohibitionem regulæ contrariæ esse argumentum, & ita in l. 18. ff. de testib. ex eo quod specialiter adultera testimonium prohibere vetetur lege Julia, Paulus efficit, mulieres testes esse posse. Ita etiam, quod cum adultera sua ex illis Edictis vetitum est, cum alia qualibet videtur permisum. Eoque magis id dixerim, quia cum adultero suo cur non sit connubium, idonea ratio est, cur autem adultero cum ea, quæ ipsius adultera non est, non etiam.

Atque id forte præstat dicere, quam in hoc argumento tantum pœnitentiæ

tribuere, quantum tribuunt Canones, & ex nostris etiam Ecclesiasticis quam plurimi. Alii varie distinguunt, sunt (8), qui putant tunc demum adulterum licere, alias nuptias contrahere, quando alter ex olim Conjugibus innocens prius alias nuptias contraxit, quasi nempe, facto etiam vero divortio, ut de separatione quod ad mensam thorumque dici solet, expectanda foret reconciliatio, quum tamen verum divortium fiat in perpetuum. Alii existimant, eum, cujus adulterio nuptiæ solutæ sunt, expectare debere quinquennium: sed neque id satis placet, quum ea de re lex non sit, neque ex aliqua ratiuncula, quamvis alioquin non absurda, nuptiæ videantur impediendæ. Brouwer (9), qui fœtore canonum fere suffocatus erat, tandem aliquantisper respiravit, & multa dixit, satis egregia, si modo recte applicasset, sed relabatur mox ad sententiam, quæ nunc fere communis est, quæque adultero non permittit novas nuptias, nisi post mortem aut priores læsi lævæ conjugis nuptias, quia scilicet sic decollavit omnis spes reconciliationis, quam ne ipse adulter abrumperet, Reipublicæ interest. Desiderat & ipse pœnitentiam, desiderat & alia, quæ sive deslere sive ridere magis placeat, me non difficilem habebis arbitrum.

Sed si recte disputavi, soluto ob adulterium matrimonio (x) ambos Conjuges integro juri calibatus restitui, scire velim,

(8) Simon van Leeuwen *R. H. R. lib. 1. cap. 15. num. 1. Confil. Holl. tom. 1. confil. 377. Confil. Belg. t. 3. n. 265.* quam in rem etiam adde, quæ ex legibus Ordd. Gener. & Zelandiæ attuli supra *cf. loc. autem.*

(9) *De jure connub. lib. 2. cap. 18. num. 9.*

(a) De promerem argumenta, quibus Ca-

tholica Ecclesia sententiam de dissolutione Matrimonii ob adulterium prorsus e suis finibus eliminavit, ni id innumeri Theologi fuisse, luculenterque præstiterint. Quos aditus nihilominus ob oculos Catholici Lectoris, ne Bynkershoek, qui doctrinam in Ecclesia oblitteratam sæpius inculcat, furtive cæcutiant, Deceat.

C A P U T XI.

lim, cur id omnibus sententiis, quæ de adulteriis feruntur, non inferatur? nihil enim solet inferi, quam conjugem non adulterum, qui matrimonii dissolutionem petit, ad alteras nuptias admitti (10). Sed ea clausula & alterius libertatem involvit, nec aliunde trahit originem, quam ex libello, quem Judices, si nihil impediat, sequuntur.

Attamen aliud est, quod te forte magis turbabit, quod nempe adultero, solutus ex ea causa nuptiis, rursus alias concedam. Idne erit pretium sceleris, quid, inquires, hoc aliud est, quam provocare ad adulteria? Est mihi domi uxor molesta, quæ vitam mihi acerbam reddit. Quid consilii? occidere non licet, & ut eam deferam, res domesticæ non patiuntur. Igitur adulterium cum alia committam, & palam quidem, ut facile probari possit, sic uxor ad divortium contendet, & ego voti mei compos ero, liberatus a veteri, & beatus nova uxore. Sed hunc, opinor, metum depones, ubi poena adulterii capitalis est, & quæcunque sit, satis ubique magna est, ad deterrendos homines, simile quid ausuros, etiam sola infamia apud viros graves in hanc rem sufficit, dignitatem amissio multo magis, & tandem te cohibebit exigua spes melioris matrimonii, quomodocumque damneris.

Bynk. T. IV.

Decretum siltam Concilii Tridentini, quod stat apud nos, ut Fidei norma, æternumque manebit: *Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit, & docet juxta Evangelium, & Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi, & utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulte-*

Si qua cautio producentis nomine sit concepta, an ex ea recte agat quilibet possessor?

INter JCtos de hac questione non magis convenit, quam inter tres convivas de cibo. Et magis est, ut dicamus, recte agere quemlibet possessorem, si solo producentis nomine conceptum fuerit instrumentum, *te betaken aan den houder of toonder deses*, quin & tunc, sine ulla cessione, recte agere possessorem, si solutio promissa sit *aan Mevius of aan den houder en toonder deses*, non autem si solutio promissa sit *Ma-vio*, eive ad quem ea res pertinebit, quæ formulæ est in l. 40. ff. de reb. cred. tunc enim non recte solvitur nisi ei, qui probaverit, rem ad se pertinere. Posteriori formulæ convenit nostra *den wettigen houder of toonder deses*. Tantum scilicet interest, possessorem, an legitimum possessorem adjeceris. Sin hoc, jus actoris excutiendum est, sive ex successione, sive ex cessione, sive ex alia qua causa; sin illud, etiam fur recte exiget, si furem esse debitor ignoravit. Atque ita jam olim disputavi libro singulari ad d. l. 40. cap. 6. Sed digna res est, quæ accuratius extricetur, & cum legibus & moribus nostris componatur.

Si promissio facta sit ei, qui chirographum exhibebit, puto, pro eo rem esse

rio non dedit, non posse altero conjuge vivente aliud matrimonium contrahere: macarique eum, qui dimissa adultera, aliam duxerit, & eam, quæ dimisso adultero, alii nupsierit: anathema sit.

(10) Consil. Holl. tom. 3. Amsterd. append. p. 48. & passim.

esse habendam, atque si cessio quædam generalis intercesserit, qua cuicunque, qui illud instrumentum possederit, solvi mandatur. Unde manifestum est, ei recte solvi, nec minus manifestum, cum recte agere, quum alii, qui pecuniam credidit, nulla superesse possit actio, sed si promissio facta sit creditori vel *iusto* possessori, titulus probandus est, ut sciatur, an, qui possidet, recte possideat. Sed quum olim ejusmodi causa apud Curiam ageretur, & chirographum esset conscriptum simpliciter *aandenhouder's briefs*, aliter creditur fuisse ejus sententia (1), placuit enim in ea causa recte Amsterdammenses Judices fuisse interloquutos, sequestraretur petita pecunia, quum chirographum suum agnovisset debitor. Sed fertur sermonibus fuisse aptatum, aliud obrinere oportere, si de judicio principali ageretur, nam pro sententia fiduciaria cavendum, & hinc procliviorem esse ad condemnandum judicem, & ita quoque alii (2) sapiunt. Sed ego inter utrumque judicium non distinxi, quum non recte agat, qui jus agendi non habet, & cautio nequeat supplere, quod ei juri deest. Refertur quidem & alia sententia, mense April. 1652. a Senatu Supremo lata, qua, in simili causa, non admisit actorem, nisi titulum probasset, sed, qui eam sententiam refert. (3), ut forex, suo petit indicio, addit enim, instrumento, de quo tunc judicatum est, *Lucius Titius of den WETTIGEN houder*, ex qua scriptura manifestum est, neminem ne ad namptilationem quidem agere posse, nisi qui debitum legitime probat: quisque enim jus, unde agit, ex qualitate, quam sustinet, tenetur probare, cur

etiam *een wettigen houder* tenetur probare possessionem legitimam, *een houder* simpliciter, præter possessionem, nihil quiequam, possessio enim ex mente instrumenti arguit, in possessorem per cessionem delegationemque transiisse jus obligationis, atque ita eum, qui instrumentum exhibet, pro principali creditore esse habendum, quia verum est, ei promissum esse, quod si sit, non minus verum est, eum recte accipere, perinde atque si ipse fuisset stipulatus.

Sic puto ex ratione disputandum esse. Nunc videndum, an his convenient leges nostrates, & mores quoque aliarum Gentium. Air § 38. *consuet. Zuyd Holl. anni 1571*. Si obligationis instrumentum producentis nomine scriptum sit, etiamsi cessionem factam esse non proberur, jus ea de re dici, *sonder procuratie of transport*. Similis est § 19. *consuet. Dortam*. Idem plane juris est in chirographis trapeziticiis, nam & ea ejusdem sententiæ sunt, atque instrumenta, de quibus hic agitur. Ei autem, qui ea profert, pignora restituuntur, siue domino, siue non domino, nisi constet de dolo malo § 6. *legum trapezit. Amsterd. 25. Apr. 1614. ut & Rotterdam. 18. Apr. 1635*. Quin in ipsis literis Cambii, quarum in mercatura tantus est usus, recte ei solvitur, cujus nomine inscriptæ sunt literæ, licet de legitima cessione non constiterit, imo etiam ei, qui literas exhibet, etiam suo nomini non inscriptas, potest enim ipse ille, qui possidet, eas nomini suo inscribere. Zelandiæ quoque Ordines 31. Maj. 1679. decreverunt & edixerunt (4), possessorem instrumenti, *'s Toonders briefs* nomine concepti, id jus

(1) Neostad *decif. Cur. Holl.* 10.

(2) Voet *ad tit. ff. de solution. n. 6.*

(3) Van Leeuwen *R. H. R. lib. 4. cap.*

2. num. 4.

(4) *Plac. III. 4. 1. 20.*

juste accepisse censerī. Admonentur idcirco in eo Edicto ejusmodi instrumentorum (qualia sunt cautiones contra Ordines, *Obligatiën ten laste van de Provincie van Zeeland*) possessores, prudentes esse velint in istis instrumentis servandis, aut cui alteri permittendis, ne quid damni patiantur. Sententia Edicti est, qui tenet ejusmodi instrumentum, recte tanquam rerum creditorem agere, sed vellem, aliquanto accuratius esset conscriptum. In Gallia & Britannia etiam frequentantur chirographa, solo nomine producentis conscripta, & absque ulla probatione tituli recte solvitur ei, qui ejusmodi chirographum exhibet. Et ait *consuet. Ostendan. tit. 8. § 14.* ex clausula *van den Houder of Thoónder's brief* recte agi, nisi ratio sit, cur judici aliter videatur, ut si forte chirographum furto sit subreptum vero domino, & sic quoque *παράνομος* per varios casus cautum est § 6. *ad 9. consuet. Antwerp. t. 53.*

Scio, vero creditori solvendum esse, & debitorem non liberari, si nullo mandato intercedente alii pecuniam numeraverit *l. 34. § 4. ff. de solut.* sed manifestum est, non ei, a quo pecunia profecta est, aut vero ei, cui facta est promissio, obligationem & actionem esse quaesitam. Ei, cujus nomine conceptum est instrumentum, obligatus est debitor, quod probat exemplum in *l. 53. § 2. ff. de donat.* Sed ajēs, romēn Detentoris in instrumentum non est expressum. Fateor, at expressum intelligitur, quod aequipollens clausula explicat *l. 2. ff. de liber. & postum. & l. 90. ff. de legat. 3.* Qui instrumentum detinet, eo ipso creditor est, quia detinet, nisi ejus mala fides arguatur, & ideo creditor est, quia ei solutio promissa est. Noli objicere, jure Romano alii per alium obligationem non quaeri,

& ex nuda scriptura non magis, quam ex quolibet nudo pacto, actionem nasci, constat enim moribus, qui nunc sunt, nulla verborum solemnia desiderari, & promissionem recte fieri absenti, ignoto, quin & incerto, qui ex postfacto certus erit.

Sed his, quæ hæstenu disputationi, non usquequaque convenire videtur, quod apud Labeonem relatum narrat Ulpianus in *l. 52. § 11. ff. de furt. apud Labeonem*, inquit, *relatum est, si filiginario quis dixerit*, UT, QUI NOMINE EJUS SILIGINEM PETIISSET, EI DARET, & quidē ex *transcuntibus*, cum audisset, petiit ejus nomine & accepit, furti actionem adversus eum, qui suppetet, filiginario competere, non mihi: non enim mihi negotium, sed sibi filiginarius gessit. Florentine est suppetet, pro quo Haloander sic petet; alii suppetere explicant clanculum petere, vel subiecta sua persona pro alio petere, quæ sane hujus loci sententia est, quamvis suppetendi vocem ea significatione alibi occurrere non memini, sed quia, etiam apud veteres ΙCτος, agnosco *πρὸς λέγοντων*, pro suppetet malim suppetet, hoc est suppetiit, quæ & vulgata lectio est. Quod ad rem ipsam, miraberis fortasse, quod filiginarius furti agat, quum ejus interesse non videatur, qui siliginem dedit, cui Titius iusserat, quicumque enim petiisset, iussisse intelligitur, qui mandavit dari, *quisquis ejus nomine petiisset*: Sibi hoc mandato prospexit Titius, ne quemcumque misisset, teneretur probare, suum procuratorem esse, quem in finem securum esse iussit filiginarium, si cuicumque, nomine Titii petitorio, siliginem dedisset. Non potest igitur non & in ejusdem damnum esse, quodcumque detrimentum esse capitur, & tamen relatum est, filiginarium non Titii, sed

suum negotium gessisse, atque ita non Titio, sed sibi competere furti actionem. Sed sola ibi quaestio est, quis furti agat? & quamvis ex regula *l. 10. ff. de furt.* is actionem furti habeat, cujus interest non subripi, & Titii in hac specie interesse videatur, filiginem, quam dari mandaverat, non esse datam, filiginarius tamen agit, quia ei furtum factum est, in ejus enim adhuc dominio & possessione erat res, de qua agebatur. Non ait, in filiginarium actionem dandam esse, quod is nomine Titii filiginem petenti dedisset, bona fide enim mandatum sequutus est, neque negat filiginario actionem esse contra Titium ad pretium filiginis, nam sic omnino est, si a fure suum consequi non possit. Quare nihil quicquam est in *d. l. 52. § 11.* quod sententiae, quam hic defendo, adverferur.

Si nunc excurrerem in auctoritates Doctorum aientium & negantium, si in rationes, quas in rem suam vertunt, librum scriberem, & simul bonas horas perderem. Qui ajunt, ex instrumento, nomine Titii & cujuscumque possessoris concepto, possessorem agere posse, absque ulla probatione tituli, ut ait Peckius *de jure sistendi cap. 3. num. 7.* Rebuffus, Gallus, Boerius, alique, quos ipse laudat, vellem id rationibus satis idoneis probassent, sic enim opera, hic praestita, potuissent superesse. Similes Heroes, qui titulum desiderant, paribus armis dissident; Hos alii recensuerunt (5), nec inter eos minimus est Praeses Everardus *consil. 219.* Sunt, qui mediam viam eligunt, rati, ei, qui instrumentum exhibet, nomine possidentis conceptum, solvi quidem posse, tanquam adjecto, exigere tamen cum non aequae

posse, a qua sententia nec alienus est Sande *de action. cess. cap. 2. num. 17.* & 18. sed ejus distinctionis neque rationem, neque auctoritatem potui animadvertere. Qui clausulam *ei, qui chirographum feret*, inter mercatores pro cessione habent, inter alios non habent, jam refutavit Everardus *d. consil. 219.* nec quicquam ei reposuit Sande, qui eo etiam inclinatur *d. cap. 2. num. 17.*

His ita disputatis res eo cedit, ut dicamus, possessorem instrumenti, nomine possidentis conscripti, si ejus fraudem demonstrare non possis, non recte excludi, utque optimo jure agit contra debitorem, sic & optimo jure ei solvi. Si sic mecum sentias, non difficulter dijudicabis quaestiones, quas proposuit Curtius *Exors. lib. 1. cap. 11. & 35. & lib. 3. cap. 3. 18. & 42.* & quas habet Loenius *decis. Cur. Holl. casu 5. & casu 98.* quaeque ad utrumque casum disputat Loenius, nam ut ipse omnes illas species & rationes excutiam, & in iis iudex sedeam, nolim a me desiderari.

Sollicite autem cavendum est, ne, quae de cautionibus, nomine producentis conceptis, supra sunt dicta & disputata, transferamus ad alias cautiones vel instrumenta, quae certum creditorem habent. Quam in rem notanda est haec causa, a Senatu Supremo judicata. Titius, Mercator Dordracenus, qui a longo tempore lignum vendiderat Praefecto aggerum & Assessoribus *van de Bree de watering*, ut vocant, in Bevelandia Australi ad conservandos ibi aggeres, ex compromisso apud Senatum cum his inter alia litigat de summa 2463. florenorum, quos ex causa emtionis debebant Titio vendito-

(5) Van Leeuwen *R. H. R. lib. 4. cap. 2. num. 4. vs. Dog slaat te leiten.* & ad Pec-

kium *de jure sist. part. 3. n. 7.*

ditori. Sciendum autem est, illos aggerum Curatores, perinde ut reliqua Collegia, non solvere, quod debent, nisi per Quæstores suos, nec hos solvere, nisi sibi exhibentur mandata scripta (*Ordonnantien*) eorum, quorum pecuniam administrant. Rei in hac causa solutionem allegabant, producta apocha, quam ejusmodi mandato subscripserat Navarchus quidam (*de Marktschipper van Goes op Dordrecht*) quo & alias usus erat Titius ad exigendam pecuniam, quæ sibi in Zelandia debebatur, & qui Navarchus ob æs alienum postea aufugerat. Titius agebat, se id mandatum, quo Quæstor jussus erat sibi solvere illos 2463. florenos, nunquam vidisse, & apocham, mandato subscripam, non suam esse, sed illius Navarchi, Curatores aggerum, Quæstorem fidem Navarchi fuisse sequutos, ei numerantes pecuniam sine mandato vel cessione sua, vero creditori solvendum esse, & mandato contineri, solutionem Titio esse faciendam, non liberari igitur Quæstorem, nisi solverit Titio, eive qui a Titio mandatum habuerit vel cessionem. Præcipue autem laborabant Curatores aggerum, ut probarent, ipsi Titio, cui debebatur, traditum fuisse id mandatum, & si esset, inde efficiebant, Navarchum id habere non potuisse nisi ab ipso Titio. Si habuisset e manu Titii, inde utique colligendum esse tacitum mandatum exigendæ pecuniæ, & erant Senatores, qui sic respondebant. Alii vero, si vel Titius mandatum (*de Ordonnantie*) tradidisset Navarcho, perperam tamen ei solum esse sine mandato vel cessione ipsius Titii, & sic omnino est, si ex jure sapiamus. Excipiebant tamen rei, ea se consuetudine uti, ut etiam sine apo-

cha solverent, recepto, quod dederant, solutionis mandato, *met interkking alleen van de Ordonnantie*. Sed de ea consuetudine nihil quicquam probabant, quod tamen, si verum esset, in facili fuisset probare. Nescio etiam, si vel ejus rei aliquot exempla exstarent, judicio contradictorio non probata, an ea sufficerent ad abrogationem juris scripti. In primis autem urgebant rei, *dat ook de Ordonnantien van de Generaliteit betaalt wierden aan den houder sonder eenige procuratie of cessie*. Quod si verum esset nescio an ad hanc causam porrigi possit, sed an sit, proximo loco disputabo. Provocabant quoque Curatores aggerum ad d. Decretum & Edictum Ordinum Zelandiæ 31. Maj. 1679. ex quo possessor actionum contra Ordines habetur pro domino, sed id, ut supra monui, non aliter obtinet, quam in actionibus (*Obligatiën*), quæ etiam possessoris nomine conscriptæ sunt (*ten behoeve van den Thoonder*), quod non recte transferas ad instrumenta, quæ uno certo homini solutionem faciendam esse jubent. Igitur secundum Titium judicatum est 22. Jun. 1720. (6)

Quum Rex Poloniæ, qua Elector Saxoniz anno 1716. magnam pecuniæ summam in Belgio fœderato scenebrem summisset, promittit se eam, quæ numerata esset Titio Amsterdammensi, cum usoris restitutum suo die. Consiliarii Ordinum Generalium Quæstori Generali fœderati Belgii 6. Aug. 1716. mandant, ut hanc pecuniam, quam a privatis erat mutuatus, solveret Regi ejusve mandatario. Ille mandatarius erat Titius, nominatim a Rege solutioni adjectus. Sed Quæstor partem ejus pecuniæ solvit Titio, partem Legato Regis apud Ordines. Legato defuncto in ejus

here-

hereditate nihil quicquam reperiebatur in ejus bonis. Unde Rex defendit, ut & defendunt Ordines Generales, qui pro pecunia fidejusserant, illam partem, quam Legato solverat Quæstor, male solutam esse. Causa ex compromisso apud Senatum Supremum agitata est, non est animus eam integram referre, nam quam plurimis defensionibus utebatur Quæstor, quæ ad rem, quam hic tracto, nihil pertinebant, id pertinebat, quod magna fiducia contenderet Quæstor, receptæ consuetudinis esse, *dat hy alle de Ordonnantien, by den Raad van Staten geslagen, mag betalen aan de houders op dezelve Quitancien*, jubere quidem § 17. *Forme sue, dat hy geen Ordonnantie mag betalen, als aan die gene, ten wiens behoefve dezelve geslagen is, of deszelfs procuratie hebbende*, & id quoque insertum esse antiquis aliorum Quæstorum Formis, sed usum jam olim subegisse illum § 17. & per multitudinem rerum agendarum negotia aliter explicari non posse. Proferebat quoque plurima exempla ejusmodi solutionum, & offerebat plura adhuc alia. Probabat etiam Quæstor, Rationales quidem Ordinum Generalium anno 1720. sibi mandasse, observaret illum § 17. sed anno 1721. ob rationes, quas dixi, ab eo mandato iterum recessisse. Unde inter Advocatos, qui hanc causam perorabant, ingens tumultus, lex scilicet ipsa esset sequenda, an consuetudo, ei contraria, & nunquid consuetudo satis esset probata, & an pro consuetudine sit habenda, quæ nunquam judicio contradictorio esset firmata. Inter Senatores non minus variatum est, quam inter Advocatos. Duo consuetudinem probatam rari, & eam sequuti, Quæstorem volebant absolvere, duo alii, quibus deinde primi accedebant, inter-

locutione volebant jubere pluribus exemplis consuetudo probaretur, ut nempe magis probatam & ipsi sequerentur. Quinque alii (novem enim Senatores intererant judicio) omnes has de consuetudine altercationes inutiles esse existimabant, causam enim hanc verti in factum, ubi debitor expresse erat stipulatus, cui solutio esset facienda, non aliam summam se restitutum pollicitus, quam quæ Titio soluta esset. Ipsi privati possunt hominem idoneum solutioni adjicere, quidni igitur Reges, qui nunquam exigunt pecunias. Ex cautione, a Rege transmissa, animadvertere poterat Quæstor, eccui solutio esset facienda, sed per culpam non animadvertit. Improbata igitur non minus est hæc, quam alia Quæstoris defensiones 8. Nov. 1726. (7).

CAPUT XII.

*An cessio bonorum profit adversus mul-
tiam pecuniariam, ex delicto
debitam.*

UT omnes leges Romanæ serius in Hollandia receptæ sunt, sic & lex Julia de cedendis bonis, nam ex antiquioribus privilegiis, quæ Hollandiæ Graviones variis Urbibus dederunt, debitores, qui solvendo non erant, ad dicebantur creditoribus, donec solverent aut de debito transigerent, ea tamen lege, ne creditoribus liceret in corpus debitorum favire: sed ea privilegia nunc non commemoro, quæ oportius, an omnibus liceat bonis cedere? & vulgo fertur, iis duntaxat hoc beneficium competere, qui fortunæ, non sua culpa facultatibus lapsi sunt. Sane jure Romano, qui alioquin non damnantur ultra quam

quam facere possint, eo beneficio indigui sunt, si dolo fecerint, quominus facere possint l. 63. § 7. ff. pro soc. l. 22. § 1. & l. 51. ff. de re judic. Sed quid si culpa fecerint? id beneficio non obstare significat d. l. 63. § 7. sed quod ad mores inter dolum & culpam non video distinguere, *by fortune*, *sonder syn schuld*, ait § 38. Edict. Caroli V. 19. Maj. 1544. & sic quoque est in *legib. Frisic. lib. 3. tit. 30. § 1.* & sic vulgo traditur. Sed tamen fatendum est, in Hollandia nunc benigniores esse Judices in probandis cessionibus, quam oportet, id scilicet credunt fovendæ mercaturæ favore, & non alia causa patiuntur creditores emungi.

Sunt tamen quædam species, contra quas cessio nihil quicquam prodest. Has recenset d. § 38. & addunt diplomata cessionem, non etiam prodesse adversus debita, quæ Fisco debentur, *de schulden nogtans van de Hoge Overigheid uytgeleeten*. De his omnibus non agam, & fateor quoque d. 38. esse adeo obscurum, ut interpretem, me sapientiorum, desideret, post species enim, ibi commemoratas, in quibus cessio negatur, sequitur exceptio, NISI TAMEN debitores fortunæ, non sua culpa, facultatibus lapsi sint, quæ exceptio, cum in omni cessione obtrineat, totam regulam subvertit. Alia species est, de qua in utramque partem disputatum & judicatum est, an cessio bonorum profit adversus multam pecuniariam ex delicto debitam, & de quadiligentius querendum est, quam adhuc quæsitum vidi. Si non profit, nihil aliud inde efficimus, quam debitores ejusmodi multæ a carcere non liberari, non etiam, pœna corporali esse plectendos, cessio a carcere liberat l. 1. C. qui

bon. ced. poss. nec aliud quicquam præstat. Ubi autem leges definiunt, pœnam pecuniariam, ob inopiam debitorum, in corporalem mutari, cessionem cessare manifestum est, & ejusmodi exempla ipsum jus Romanum suggerit l. 1. § ult. ff. de pœn. præsertim in personis vilioribus l. 7. § 3. ff. de jurisd. & l. ult. ff. de in jus voc. Sed cave, ne id porrigas ad quoslibet honestiores, de his sufficit dicere, a carcere non liberari, Princeps vel Magistratus, causa cognita, pœnam remittat.

Si ex sola ratione rem æstimes, equis beneficium, quod *flexibile* & *miserabile* audit, iis dabit, qui ex delicto ad multam pecuniariam damnati sunt? nullum fere delictum est sine dolo, & qui in dolo sunt, etiam ultra quam facere possunt, damnari solent d. l. 63. § 7. ff. pro soc. l. 22. § 1. & l. 51. ff. de re judic. ad minimum igitur sint carceris inquilini, qui non habent, unde solvant. Quare miror, simpliciter Græcis placuisse, ut placuit Basilic. lib. 60. c. 35. cap. 22. § 4. utque etiam ex iis refert Cujacius in *parat. ad tit. C. qui bon. ced. poss.* plane in *fin.* ad pœnam pecuniariam damnatos etiam uti posse cessionis beneficio, & sic Curia Hollandiæ judicavit 1. Mart. 1737. in causa, quam mox dicam. Aliter olim sapuit eadem Curia 3. Dec. 1637. (1) & aliter quoque dicendum est. Exteras auctoritates, quæ sane in utramque partem exstant, prætermitto, & ne Hollandis quidem testimonium denuncio, ut ut hi fere Grotium (2) sequuntur, nempe cessionis locum non esse in *schulden uyt misdaat*, in multis ex delicto, & ideo hos omnes prætermitto, cum in ipso jure Hollandico ad manum sint, quæ

(1) Apud Loenium *cas. 81.*

(2) *Inleid. tot de Holl. Regtsgel. lib. 3. cap.*

51. 2f. *Wie verrokken syn.*

quæ cessionem in hac specie satis refutent. Est sane antiqua Curia Hollandiæ constitutio 1. Mart. 1545. (3) qua placuit, si quis damnatus in multam ex delicto (*vechtheffen*) eam solvere non possit, virgis caderetur. Et ipse Carolus V. in § 27. Ed. 19. Maj. 1544. statuit, ne cui, nisi ex suo consensu & ob bene merita remitteretur multa, ob eadem indicta. Secundum hæc § 224. *form. Cur. Holl.* cautum est, Curia multam, in quam quis ob eadem damnatus est, juberet solvere intra certum tempus; si non solveret, corpore penas daret, sed non ad mortem aut amissionem alicujus membri. Unde & Curia cum, qui remissionem impetraret, pen. Maj. 1588. damnavit, multam intra XIV. dies solveret, sin autem, palam virgis caderetur, quam penam deinde 21. Jun. 1588. intercessione Orangiæ in cælionem virgarum intra carcerem mutavit (4). Sed quid cesso addere § 68. *Ord. Accus. 9. Jul. 1570.* ubi Philippus II. generaliter constituit, si quis pecuniariam penam exsolvere non posset, corporaliter puniretur, *secundum*, ait, *jus scriptum*, respiciens, ni fallor ad l. 1. § ult. *ff. de pæn.* qui § force causam dedit paræmiæ, *qui non habet in ere, luat in corpore, vel in pelle, vel cute.* Quod ipsum repetitum est in § 11. *Edicti*, quod Mauritii Orangiæ & Curia nomine editum est 20. Febr. 1589. (5) Generaliter quoque in legib. *Fris. lib. 2. t. 4. § 4.* statutum est, qui multam pecuniariam non solvit, mitteretur in exilium, vel in carcere laboraret, donec ex labore multam solvat.

Ceterum, ut supra innuebam, atten-

denda est personarum qualitas, & non adeo difficulter pænæ pecuniariæ vel in totum vel pro parte remittuntur, adeo ut & id Magistratui competat l. 6. § 9. *ff. de offic. Præsid.* & Magistratibus, ob paupertatem, moderari multas permittunt leges *Frisicæ lib. 2. t. 22. § 1.* Et alibi, quod ad Hollandiam relatum est (6), remisso crimine, Curiam ex causa aliquando partem multæ remittere. Quin & tota sæpe remittitur, si qua sit personarum dignitas. Ordines sanè Generales mense Julio 1695. Navarcho militari, qualiter qualiter inopiam probanti, multam 3150. florenorum, in quam præter infamem missionem a Senatu maritimo militari damnatus erat, quod in prælio, navali adversus hostes ignave rem gessisse diceretur, me Advocato perente, plane remisit.

Nunc audi, quid haud ita pridem a variis Judicibus judicatum sit. Quum Titius, ex causa adulterii, apud Leenmannos Voornenses 12. Jul. 1734. inter alia damnatus esset ad multam 400. florenorum, solvendam Ballivio Voornensi, & non solveret, Ballivius eum executione urget, & ex ejus verbis distractis nonnihil consequitur, sed vix dimidium multæ. Titius, ut reliquam solutionem evitaret, adit Senatum Supremum, & impetrat diploma cessionis, probandum apud Scabinos Geervlietenses, ubi habitabat, citato quoque ibi Ballivio. Hic cessionem contradicit, sed Judices Geervlietenses, probata cessione, secundum Titium judicant 18. Jul. 1736. & ita quoque ex appellatione Curia 1. Mart. 1737. Ballivius implorat diploma appellationis

(3) *Repert. Cur. Holl.* p. 53. B. & *Plac. II.* *append.* p. 2981. & *seqq.*

(4) *Form. t. 1. cap. 36.* p. 348. & aliis locis quos indicavit Boel ad Loenium d. *caf.* 81.

ubi id ipsum retulit.

(5) *Plac. I. 1. 12. t. n. 2.*

(6) *Consil. Holl. append.* p. 17.

nis a Senatu Supremo, & ibi primo quæsitum, an concedi oporteret? Titius quidem appellationi non contradicebat, sed ex forma minuendarum litium (7) § 10. a sententia Curiae non licet appellare ad Senatum Supremum, si sententia Curiae non excedat 400. florenos, etiamsi ab inferiore Judice ad Curiam appellatum, at vero habet ille § 10. duas exceptiones, nisi scilicet sententia continet sequelam infamiae, vel alias vegrandis sit præjudicii, & Senatus putavit, postremam exceptionem hic omnino locum esse, cum hæc res, in causa mulctarum non tantum Ballivio Voornensi, sed & aliis omnibus magno præjudicio esse possit. Concessum igitur fuit mandatum appellationis 6. Jun. 1737. (8) ut semper concedi debet, etiamsi res sit dubia; concessio enim mandato adhuc superest exceptio non recipiendæ appellationis.

Deinde, progressu litis, quæsitum est; quod maxime non volo, an cessio proffit adversus mulctam, Ballivii debitam? Quæstio, ut vides, juris est, nam quæ ex facto, in hac certe causa, adferebantur, indigna sunt, quæ memorem. Nolim repetere, quæ jam supra attuli, sed si cessio non proberetur, nisi, qui petit, sine culpa sua facultatibus lapsus sit, utique prima fronte nemo non indignum eo beneficio pronuntiabat, qui maleficio pœnam pecuniariam meruit. Aliiter Geerviltenfes & Curiam hic judicasse certum, sed contra tot alias ipsius Curiae Constitutiones & res judicatas, & tot alias ex jure Hollandico auctoritates, quas supra adferebam. Paribus igitur suffragiis ab hac postrema Curiae sententia recessum est, & ut recederent, quosdam

Bynk. T. IV.

etiam Senatores apud nos movebat, ut olim quoque Curiam movit (9), ipso diplomate cessionis contineri, cessionem, quæ implorabatur, non profuturam contra debita Fiscalia, *regen schulden van de boze Overigheid*, & Ballivium Voornensem probare, ut sane probabat, se mulctas, ex delicto debitas & solutas, Fisco refundere. Sed ea ratio nec alios Senatores, nec etiam me movebat, utpote qui illam clausulam intelligebam de debitis ex contractu, nam non ait *schulden uyt misdadt*, at simpliciter *schulden*, quod in materia cessionis, ubi de debitis pecuniariis agitur, perperam, si quid iudico, transfertur ad debita ex delictis. Sed nihilominus aliæ rationes, quas plena jam manu exsequutus sum, me movebant, ut cum aliis Senatoribus putarem, adversus mulctam ex delicto cessionem objici non posse.

Si ex analogia juris Hollandiæ verum sit, ut verum esse supra ostendi, si non omnes, plurimas utique mulctas, ex delicto debitas, corpore lui, si ære non luantur, nemo in his cessionem admiserit, cum hæc non tantum a pœna corporali, sed & ab ipso carcere liberet. Non omnes quidem facinorosos, in pecuniam damnatos, corpore velim plecti, si nihil habeant in loculis, simpliciter enim defendo, a carcere non esse liberandos, & reliquam quæstionem Judicis arbitrio relinquo. Non immerito hic disputari posset, an non Titius, qui erat homo abjectæ conditionis, non solvens mulctam, in quam, ex causa adulterii, damnatus erat, pœna corporali, forte ad virgas, ad exilium, vel ad vitam aliquamdiu pane & aqua sustentandam

S

dam

(7) *Reglement tot bekorting van de processen* 9. Mart. 1728.

(8) *Observ. Tumult. t. 13. num. 3026.*

(9) *Loenius d. cas. 81.*

dam potuisset puniri? id pertinet ad cognitionem Judicis, qui multam irrogavit. Simpliciter ajo, periculosæ sane consequentiæ esse, si pauperes pœnam pecuniariam, adversus se ex delicto decretam, implorata mox cessione possent eludere.

Ipsa Curia, ante viginti, & quod excurrit, annos, in ipsa quoque adulterii causa personarum distinctionem adhibuit, nam quum Leidenenses apud Ordines Hollandiæ hoc agerent, ut pœnæ, jure Hollandico contra adulterium statutz, exasperarentur, præsertim contra humiliores, Curia, ea de re sententiam rogata, non exasperandas respondit 2. Nov. 1719. esse enim satis graves, modo eas executioni darent Ballivii, & simul essent memores, id crimen pœnis pecuniariis cum maxime plecti, & has etiam a pauperioribus oportere exigi, &, si non solvant, secundum jus Romanum pœnas pecuniarias in corporales esse mutandas. Quam Curiz consultationem Ordines probarunt 15. Nov. 1719. (10).

His omnibus motus Senatus utramque, quam dixi, sententiam rescidit, & cessionem adversus Ballivium, Titio negavit 21. Mart. 1738. (11).

C A P U T XIII.

Quid habendum sit de pacto paratz executionis?

Sunt instrumenta quædam publica, quæ plurimum privilegii habent, sed cum alia descendant ex lege, alia ex pacto, de his omnibus agere longum esset. De his autem, quæ ex pacto descendant, non una quoque in-

spectio est, quædam pacta omnino sunt licita, quædam prohibita, quædam dubia. Licitum est pactum, quod actionum promptius explicandarum ergo creditorum prudentia invenit, inferunt quippe cautionibus voluntarias condemnationes, ex quibus, tanquam rebus judicatis, damnantur debitores, etiam simulac contraxerunt, ut sic creditores non ex contractu, sed judicati agant apud Judicem, qui ex consensu partium damnavit, quam in rem potissimum adhibent Supremi Judicis condemnationem, ne quis ab appellatione metus sit. Iisdem pactationibus nihil est frequentius, & idem jus ad quælibet instrumenta publica, non apud Magistratum duntaxat, sed & Notarium facta, porrectum est, sive altera pars, sive utraque damnetur in id, quod actum gestum est. Cur de hoc pacto quædam præmiserim, mox audies, nam de aliis pactis, licitis vel illicitis, nihil nunc addam.

Sed quid dicemus de pactis paratz executionis? Inter licita referrem, si non in Hollandia vulgo jactaretur, pactioe paratam executionem acquiri non posse. Nunc liceat inter dubia referre, donec lector, excussis omnibus, constituerit, an non licitis potius accensenda sint? Audi primum Hollandorum sententias. Est, qui ait (1) pacta paratz executionis per leges & Edicta Principum vel Ordinum (*van de Hoge Overigheid*) esse abrogata, sed has leges diu quæsi, sed nullam, quæ id dicat, inveni, & donec sit, qui indicet, sola ejus hominis auctoritate me obrui non patiar. Idem ramen addit, eam esse Pragmaticorum sententiam, si instrumento sit insertum, debitum, de

(10) *Plac. r. 5. lib. 5. tit. 5. p. 912. & 913.*

(11) *Observ. Tumul. t. 13. num. 3080.*

(1) *Merula Manier van procederen lib. 4. tit. 100. cap. 1. num. 10.*

de quo agitur, exactum iri, ut ea, quæ ad Principis Domania pertinent, exiguntur, posse debitorem statim apud Curiam conveniri, hunc enim saltem esse ejus clausulæ effectum, ut prorogata sit Curia jurisdictionis. Scin, quare? quia ex § 8. Formæ Curia Hollandiæ ad Curiam spectat de Domanii cognitio. Quod quia menti Contrahentium adversatur, neque ulla prorogatio nisi ex consensu est, satis absurdum esse apparet: fingis enim, de quo cogitarum non est, nam quum in ejusmodi instrumentis exemplum *Domanii* proponitur, id ad facultatem exsequendi, non ad Judicem refertur. Ex ea ramen sententia forte originem traxit error quod ad dominos Heukelummen- ses, de quo alibi relatum est (2).

Alius ait, pactum paratæ executionis *Decreto* esse prohibitum, innuens Decretum Curia Hollandiæ, quod refertur *Confil. Holl. t. 3. Amsterd. append. f. 16.* sed quod ex facto, in quo interpositum est, forte non aliter intelligendum, quam de stipulatione illicita, cui pactum paratæ executionis adjectum erat, ut latius narrabo *Capite proximo*. Rursus alius ait, Curiam Hollandiæ in variis causis censuisse, paratam executionem neminem recte pacisci, sed quæ illæ causæ fuerint, nec ipse explicat, nec ipse scio (3).

Sed quicquid ejus rei sit, & quicquid ab aliis dictum vel a Curia decretum sit, scire velim, eccur illicita esset pactio paratæ executionis? nemo autem de eo recte judicaverit, nisi edoctus, quemadmodum exerceatur parata exsecutio. Ea in primis utuntur Ordines Hollandiæ in tributorum exactioibus se-

cundum formam Ediæti ult. Maj. (4) 1588. ad exemplum ejus, quod antea ea de re Leycestranus Comes promulgarat. Ordo, ibi præscriptus, est, ut debitoribus denunciatur solutio, & nisi fiat intra XXIV. horas post primam denunciationem (*sommatie*) eos in carcerem duci, & tunc bona exigi, ut latius ibi præscriptum est, minoribus tamen solemnitatibus, quam in aliis executionibus observari solent. Præter Ordines Hollandiæ sunt & alii, quibus ipsi Ordines, & antea Graviones jus paratæ executionis specialiter largiti sunt, quosdam ex his alii recensuerunt (5), & longe plures possem addere, si hoc jam agerem. Sufficit observare, omnes, qui eo jure utuntur, non eandem executionis formam servare, sed ex privilegio, quod obtinuerunt, petendum, quis modus executionis ibi præscribatur, si nullus, ut plerumque nullus, utimur norma Ordinum ex d. Ediæto ult. Maj. 1588.

Cur vero ea norma pacto introduci non posset? An ratio, an lex impedimento est? De lege, ut modo dicebam, nihil quicquam mihi compertum est. Et quæ ratio improbaverit pacta, quæ nec pietatem, nec existimationem, nec verecundiam nostram lædunt, &, ut generaliter dixerim, contra bonos mores non sunt? In decernendis *condemnationibus*, quas *voluntarias* appellamus, prima Judicum cura est, excutere, an, quæ inter partes placuerunt, contra bonos mores sint vel contra leges? & secunda cura, an, si contra leges, iis renunciare liceat, nec ne? Si liceat, & nihil obstat, condemnationes decernun-

S 2 tur.

(2) *Formul. tom. 1. cap. 32. p. 510. & 511.*

(3) Van Leewen ad Peckium de arrest. cap. 5. n. 15. p. 170. & *Byveeg-sel ad R. H. R. lib. 5. cap. 8. n. 3. p. m. 625.*

(4) *Form. t. 1. cap. 32. p. 507.*

(5) Van Zure Codex Batav. verb. *executien*. § 2. 3. 12. 13. & 14.

tur. Nihil autem improbi habent hæc pacta paratæ executionis, nihil enim his agitur, quam ut amputentur longæ ambages, & proluxæ expensæ ordinariæ executionis; sæpe domuncula, sæpe prædolum aliquod exiguum executioni datur, cujus pretium plane absorbetur sumptibus ordinariæ executionis, sic ut omnino nihil creditori exigenti superfit. Et, si verum amamus, in toto ordine iudiciario, quo hodie utimur, quam maxime displicent nimia executionis ordinariæ solemnities. Si iis renunciaret debitor, & paratæ executioni se submittat, utique de corio suo ludit, in nullius cuiusquam præjudicium, & creditor, paratam pacis, magis rebus suis consulit.

Pragmatici, sententiam rogati, quæ ratio pactum paratæ executionis rejiciat, respondent (6) ex parcemia vulgari, ab executione incipiendum non esse, sed ab in jus vocatione, & sic est, si nihil contra pactum sit, at si contra paciscatur debitor, paciscitur de re, quæ in potestate ejus est, de jure privato, in quo nec res publica, nec alterius privata vertitur. Et si oh eam, quam dixi, rationem pacta paratæ executionis rejicias, rejiciendæ quoque omnes voluntariæ condemnationes, nam & in his ab executione res incipit, nec magis auditi rei, quam si paratæ executione urgeantur, & tamen illæ condemnationes usu quotidiano frequentantur. Unde alius Hollandus (qui tamen & ipse contra paratam executionem responder) fatetur tamen debuit (7), inter voluntariam condemnationem & pactum paratæ executionis parum interesse. Sed hic provocat ad Decretum Curie Hollandiæ de quo mihi non satis liquet, & si

sic decreverit Curia, decrevit suo periculo & quod ad forum suum. Etiam alibi probari video pacta, quæ, nisi iis statim, custodiam & carcerem permittunt. Quam in rem notandus est § 57. LL. Middelbarn. quas Ordines Hollandiæ confirmarunt 8. Apr. 1658. *Geen Gysel-regt, air, te gebruyken, dan tegen die zig 't zelve by een wettig instrument, of onder de hand, subject gemaakt hebben, en dat ter eerster instantie; maar op condemnatie van Schepenen of Leenmannen te procederen by sommatie en renovatie volgens de Ordonnantie op 't stuk van de Justitie, blyvende het Gysel-regt, daar 't dese Ordonnantie geeft.* Deinde in § 58. enumerantur quædam species, in quibus id jus etiam obrinet sine pacto.

Noli causari adversus pactum paratæ executionis, ira debitores præsentissimo periculo exponi, & non auditos bonis exui, nam uti adversus quamque rem judicatam, ita & adversus paratam executionem supersunt remedia. Si paratæ executione plus petatur, quam oportet, ex d. Edicto ult. Mart. 1588. intra sex hebdomadas querela deferatur ad ipsos Ordines vel eorum Consiliarios. Sic cum Ordinum res agatur, si aliorum, ajunt Pragmaticelli (8), & verum est, *dat men daar tegen kan komen in oppositie of pænaal verzoeken van 't Hof, en dat daar op doorgaans een comparitie woord geordonneert met of sonder Surbeance.* Sed vulgo id privilegiis & formulis paratæ executionis adjicitur, eam, nisi facta solutione, non sursussum iri. In § 56. d. legum Middelbarn. ita sancitum est: *Die meent ten onregte gegyselt te zyn, mag in oppositie komen, mits namptijferven.*

(6) Merula *Manier van procederen* lib. 4. tit. 109. cap. 1. § 1. & 2.

(7) Van Leeuwen ad *Peckium de arrest.*

cap. 5. n. 15. p. 171. & *Byvoegsel ad R.H.R. lib. 5. cap. 8. n. 3. p. m. 625.*

(8) *Form. tit. 1. cap. 32. p. 508.*

rende de gedane onkosten, tanquam jus commune, probant Consultores Consil. Holl. t. 4. conf. 399.

Si liceat pacifici paratam executionem, utique etiam debitori licet sua sponte se subicere paratæ executioni, sine prævia stipulatione. Hæc quæstio utramque Curiam occupavit in hac specie. Rationales Domaniorum, quæ Wilhelmus III. reliquerat, quæque ipsi pro hereditibus administrabant, Quæstorem quemdam suum annis 1718. & 1719. facta executione urserant ad solvenda ea, quæ variis temporibus reliquatus erat, sed urserant *by sommatie, renovatie en betekening van Gyseling*. Quæstor inducias executionis pactus, iis lapsis nihil quicquam solvit, & quum forte Hagæ hæreret, ex mandato Quæstoris Generalis eorum Domaniorum per apparitorem Curix in custodiam civilem ducitur. Cum ibi esset, adit Curiam, *verfoekende autorisatie op een Deurwaarder, om de FACTO ontslagen te worden, en pænaal tegen diergelyke proceduren*, duabus in hanc rem usus rationibus, altera, quod nova executio adversus eum non esset inchoata, altera, quod sine sententia sive ullo Curix Decreto, per modum paratæ executionis, carcere clauderetur. Curia, auditis partibus, 2. Nov. 1719. ad libellum rescribit *NIHIL*. Quæstor ab eo Rescripto implorat Mandatum appellationis à Senatu, quo casu, ut & in aliis, his similibus, appellatio solet concedi vel negari ex meritis ipsius causæ.

De nova executione, quam desiderabat Quæstor, non magnopere laborandum videbatur, quia prior illa executio suspensa & dilata semper, nunquam petenda erat, sed si hæc continuaretur, continuanda erat secundum postrema acta, sed novam executionem inchoaverat Quæstor Generalis, quam

vulgo *paratam* dicimus, & si hanc haberent Rationales, non ob stare priorem opinor, poterant enim, si vellent, jure suo uti, & ejus rei fortissimum argumentum est in *l. 3. ff. de testam. mil.* Hæc executio etiam quidem incipiebat a *Gyseling*; sed id verbum non tunc accipitur eo sensu, quo accipitur in ordinaria executione, *die geschiet by sommatie, renovatie, en betekening van Gyseling*, at vero pro carcere, cui includitur debitor, donec quod debet, solverit, & secundum hæc § 32. *Formule officii*, quæ Quæstoribus Domaniorum dari solet, continetur, *dat een Rentmeester in justitie niet mag geboort werden, voor dat hy zyn sloten heeft betaald*.

Sed quia ipsi Rationales hanc formulam composuerunt, magis laboratum est, an his jus paratæ executionis competere. Sane anno 1679. Wilhelmus III. Orangius Dynasta Ordinibus Hollandiæ proposuit, se suosque Antecessores usos jure paratæ executionis & hypothecæ legitimæ contra Quæstores suos, eorumque fidejussores, & petit, saltem in futurum, Ordines id quoque sibi & successoribus suis, ad majorem securitatem, indulgere vellent. Non quæro, an preces veritate fuerint nixæ, an vero invidia juris novi, figmento veteris diffimulata, contentus dicere, Ordines Hollandiæ 28. Mart. 1679. decrevisse, haberet ipse, & haberent ejus *Successores het regt van parate executie en van le gaal hypotheek op de personen en goederen van de Rentmeesters harer Domeinen en der zelve borgen, sonder præjudicie van het gepasseerde*, & opera daretur, idem decernerent Ordines Generales, ut etiam decreverunt 30. Mart. ejusdem anni.

Igitur Wilhelmo III. competit jus paratæ executionis ex d. Decretis, sed

quam

quum ille jam anno 1702. fato suo functus sit, difficultatem habet, an comparat Rationalibus, qui ejus Domania administrabant pro heredibus seu successoribus testamentariis. Bina, ut dixi, Decreta etiam id jus porrigunt ad Wilhelmi III. *Successores*; sed quos intelligimus? Et quidem stricte interpretandum est jus, quod ex privilegio descendit, maxime cum vergat in præjudicium tertii, ut omnino vergit jus tacitæ hypothecæ. Inde efficio, quod privilegium Ordines Hollandiæ dederunt non pertinere nisi ad Domania, quæ in Hollandia sita sunt, & quod Ordines Generales non pertinere nisi ad Domania, quæ in Ditione eorum Ordinum sunt sita, & utrobique ibi administrantur. Sed quosdam Senatores vel maxime contra paratam executionem movebat, quod per *Successores* in *d. edictis* non alii videantur intelligendi, quam qui ab Ordinibus Hollandiæ vel ab Ordinibus Generalibus in eorundem Imperio easdem dignitates gerebant, quas Wilhelmus III. gerebat eo anno 1679. ideo, neque ulla alia ratione, apud ipsos gratiosus: nam si simpliciter heredes legitimos vel testamentarios intelligas, id privilegium etiam dabis Papæ Romano, aut alii in Italia, Gallia vel Germania Principi, qui in tota hereditate Wilhelmo III. succedit, sic putat, qui haud ita pridem notas scripsit ad *Merulæ prax. lib. 4. tit. 100. cap. 1. lit. A.* quia Domania ad privatum patrimonium, non ad dignitates referenda sunt. Quæ ratio an omnibus placitura sit, est, cur dubitem.

Sed vero plurimi Senatores existimabant, necesse non esse, ut hanc quæstionem hic definiamus, sufficere, si dicamus, hunc, de quo agimus, Quæ-

storem esse citatum anno 1704. defuncto jam Wilhelmo III. ei datam esse formulam officii, in quam juravit, & ea formula sese submisisse paratæ executioni Rationalium, neque adeo ejus esse, nunc disputare contra fidem, jurjurando datam. At obiciebatur, jus paratæ executionis pacto acquiri non posse, & in hanc rem existare multas auctoritates, quas jam attuli. Si de jure tacitæ hypothecæ sermo esset, intellexerem, neque enim valent pacta, quæ tertio jus quæsitum auferunt, sed aliud est in pacto paratæ executionis. Auctoritatibus refutandis jam functus sum. Quid Curiam moverit, nescio, sed potissima ratio plurimos Senatores apud nos movit, ut mandatum appellationis negarent 7. Nov. 1719. (9).

Sed quia, absque pacto si fuisset, non omnes Senatores sententiam dixerant, accipe runc, quid Senatus in alia causa paribus suffragiis judicaverit. Causus, qui qua Quæstor bona quædam ex hereditate Wilhelmi III. administraverat, decedit ἀπαρχῇ. Ejus vidua & heres sub beneficio Inventarii bona mariti nuper sui distrahit, interque ea prædium, quod maritus Sempronio speciali hypothecæ dederat pro sorte 4000. florenorum. Vidua ex pretio distracti prædii etiam solvit Sempronio illos 4000. florenos, data ab eo fide, ut redderet illam pecuniam, si in judicio prælationis ab aliis vinceretur. Rationales Domaniorum, hoc intellecto, Sempronii, jam defuncti, heredem in jus vocant apud Curiam, repetuntque illam pecuniam, atque si jus haberent hypothecæ tacitæ ex anno 1712. jus scilicet antiquius, quam creditor, cui deinde hypotheca speciali cautum erat. Heres Sempronii varie se defendit, & tantum ejus rationes

nes

res apud Curiam valuerunt, ut 27. Febr. 1733. Rationales repulerit, & etiam in expensas damnaverit. Quum appellatum esset, Senatus putavit, non esse necessarium, ut sententiam suam explicaret quod ad omnes heredis defensiones, nam vel unam sufficere ad repellendos Actores. Cum maxime autem dicebat heres, quæ & omnium Senatorum sententia fuit, per *Successores* in *d. Decretis* intelligi non posse omnes, qui quandoque in bona Wilhelmi III. essent successuri quocunque titulo, quin nec heredem, si forte privatum quempiam vel etiam exterum instituisse, multo minus legatarium, emtorem, aliosve successores singulares, sic enim verba Ordinum captari, nec animadverti, qua mente quid dicatur. Intelligebant igitur vel Successores in dignitate Gubernationis, quam in Hollandia gerebat, vel, ut aliis porius videbatur, simpliciter *descendentes* & *posteror*, quia in utroque Decreto nulla dignitatis mentio facta erat, & quia ab Ordinibus Generalibus simile privilegium acceperat, in quorum tamen Imperio nulla Orangii præfectura fuit. Sed quomodoque intelligas, apparet ex privilegiis, quod non nemo valde urgebat, Wilhelmu III. Ordinibus persuasisse, se *suosque antecessores* etiam privilegiis fuisse usos. Si capias, qui fuerint *antecessores*, capies quoque, qui sunt *successores*, per *antecessores* autem *suos* non alios potuit intelligere, quam vel simpliciter *Adscendentes* & *Majores* vel etiam, qui eum antecesserant in eadem dignitate: neque enim per *antecessores* intellexit omnes illos, a quibus bona ad eum, qua heredem, provenerant, & minus venditores & auctores singulares, a quibus forte quædam comparaverat, vel legati ti-

tulo acceperat. Quare per *successores* non alios etiam intelligimus, quam ipse intellexerat per *antecessores*, & mera vis est, si aliter interpreteris. De parata executione idem dicendum est, quod de tacita hypotheca, nisi ex pacto descendat, ut descendere potest, sed in præjudicium tertii pacto inducere hypothecam tacitam, nullo jure licet, est enim hæc ex sola lege. Non tamen adeo temere litigabant Rationales, ut apud Curiam in expensas dampni debuissent, iis igitur compensatis reliqua sententia probata fuit 25. Novembris 1733. (10).

C A P U T XIV.

Stipulationes pœnales an & quatenus licitæ?

DE Clausulis pœnalibus, quæ testamentis & contractibus adjiciuntur, ut quod agitur, magis valeat, valde tumultuantur Interpretes, veteres novique, & dubito an sit, qui verum dixerit. Non quicquid nomine pœnæ fit, vel probandum vel improbandum est. Sane quæ de *legatis pœna nomine*, scripta vidi, adeo mihi displicuerunt, ut extorserint Opusculum de *legatis pœna nomine*, quod edidi inter *Opuscula varii argumenti*. Quid in contractibus liceat pœnæ nomine stipulari, quid non liceat, paucis nunc accipe. Id quod interest nostra aliquid dari vel non dari, fieri vel non fieri, utrique licet & semper licuit in stipulationem deducere, sed si commissæ esset stipulatio, acerrime inter veteres Jctos quæsitum est, quousque *id*, quod *interest*, porrigeretur? & ne in infinitum id porrigeretur, Justinianus effecit Constitutione sua, quæ

quæ exstat in *l. un. C. de sentent. quæ pro eo quod interest præfer.* Ibi quidem Judicis arbitrio relinquit æstimationem ejus quod interest, ut omnino relinquenda est, verum ea lege, si res ipsa sit certi & definiti pretii, ne id quod interest alterum tantum possit excedere, sin autem res ipsa sit incerti & dubii plane pretii, ne excedere possit, quod revera stipulatoris interfuit, id est, ut damni illari, non lucri cessantis ratio habeatur. Falluntur, qui *d. l. un. abrogatam* esse putant, sed non falluntur, qui putant, Justinianum ea Constitutione parum profecisse, ut rem incertam redderet certam. Difficillimum quippe est definire, an in causis certis ad alterum tantum ascendere liceat, & an in causis incertis hæc vel alia sit veri damni æstimatio. Hinc illa lex tantas turbas dedit in Scholis & Judiciis, ut ad eam explicandam integrum opusculum de *eo quod interest* edolaverit Carolus Molinæus.

Sed eo lecto fere incertior eris, quam dudum, certe si ea sequaris, magis, quam olim, fervebunt judicia. Ut hæc evitentur, & semel certi quid statuatur, inventa est certa pœna, pactis adjici solita, si non præsterit id, de quo convenit. Ea pœna succedit in locum ejus, quod interest, & rem ex incerta reddit certam. Si reus, etiam hodie damnetur ad id, quod interest, quantæ litium ambages ad explicandam aëtoris indemnitate? Quam vero expeditum, si id, quod interest, certa summa æstimetur? Sic est, dices, sed stipulationes pœnales sunt illicitæ. At scire velim, unde id didiceris? In jure Romano utique sexcenta earum exempla sunt, & Lectori gravis essent, si ea commemorarem. Si nihil illiciti, nihil probrosi contineant, quidni iis utemur, & ubi apud nos lex est, quæ intercedit? Si adhi-

beantur clausulæ pœnales, ut leges eludantur, vel earum mens circumveniantur, ut extorqueatur, quod alioquin stipulari non licet, intelligo, rejiciendas esse, absque eo si sit, existimem omni jure subsistere.

In singulis autem factis id, quod dixi, excutiendum est. Sed quia innumeræ sunt causarum figuræ, a legē usuraria exemplum petamus. Quamvis enim nemo ignorare possit, si solam rationem sequamur magistratam, jure suo rem suam, cuique, qualicunque voluerit pretio, locare jus fasque esse, sic & locare pecuniam quibuscunque usuris, utilitatis tamen publicæ causa leges exstant, & semper exstiterint, quæ usuris modum ponunt, & is modus omnino est servandus. Quare si pœna in fraudem legis usurariæ sit dicta, verum est, ultra usurarum modum non deberi *l. 13. § 26. ff. de action. emt.* Usurarum leges nomine filiquarum, sportularum munerumve nomine eludere antiquum est, sed & huic rei sæpe prospectum, etiam in *l. 26. C. de usur. vs. interdicta.*

Id vero quam maxime & olim quaesitum fuit, & hodie quaeritur, an minoribus usuris suo die non solutis, majores liceat stipulari, non modo in futurum, sed & retro in præteritum? idque omnino licere, si modus legitimus usurarum non excedatur, ex jure Romano satis videor probasse *libro singulari* ad *l. 40. ff. de reb. credit. cap. 14.* In alia quidem omnia videtur ire Paulus in *l. 17. pr. ff. de usur.* sed, si explices, ut eum explicavi *lib. 6. observ. jur. Rom. cap. 19.* Juri Romano sua constabit ratio & auctoritas. Nec ab eo hodie recessum esse nihil liquet. In contrarium tamen adducitur Curia Hollandiæ aliquod Decretum, cujus verba exhibenda sunt, antequam de sententia agam: *is geresolveert, dat alle pœnale stipu.*

*stipulationen, bedongen over mora of wanbetalinge van eenige penningen, excederende modum legitimum ulurarum, niet zullen gevolgt, nog regt daar op gedaan of condemnatie daar op gedecerneert worden, in den zaak van Pieter Bor, als Rentmeester van J. Jasper van Treslong, die in het verhuuren van desselfs thienden in de nieuwe Hoon gestipuleert had, indien de Koopers de beloofde penningen niet precis betaalden op den gesetsten dag of ten langsten ses weken daar na, dat de zelve dan elken gulden zouden betalen met 22. stuivers, en zulks 2. stuiv. ter gulden in een pœne van wanbetaling over ses weken alleen. Item dat niemand met private stipulation hem zelve mag acquireren regt van parate executie, in de zelve zaak (1). Prima pars Decreti nullam habet difficultatem, nam verissimum est, ut modo dicebam, pœnales stipulationes excedere non posse modum ulurarum, legibus præscriptum. Sed difficultatem habet, quod in specie, ibi adjecta, id referatur ad decimas, in decimis enim & censibus, & aliis ejusdem argumenti nihil est notius & frequentius, quam his suo die non solutis, pœnam stipulari longe maximam. Exempla quædam habes apud Mornacium ad l. 32. in fin. ff. de usur. & censibus apud nos sæpe lex dicta est, ut in alterum tantum pœna surgat, sæpe & ultra crescat, quod vocant *Thynsen*, by *Coerveyng op te loopen* (2). Sed aliud est, si quis fundum vendat, &, nisi emtor suo die pretium solvat, vel in futurum vel etiam retro stipuletur usuras ultra quam lex permittit, & de ejusmodi specie, confusius forte ibi relata, intellexerim id Decretum, nam perspicue agit & de *locatione* & de *venditione*, ut fundus sorte ibi*

Bynk. T.IV.

fuerit venditus exceptis Decimis, quas postea Quæstor locavit. Si pretio suo die non soluto, post sex hebdomadas pro 20. exigantur 22. nummi, id utique impingit in legem usurariam, atque ita inutilis est ea stipulatio, & inutile quoque pactum paratæ stipulationis, de quo cap. prox. dicebam.

Curiam sane pœnales stipulationes non improbare, potes discere ex hoc exemplo: qui fundum locavit, locavit ea lege, ne conductori liceret jus conductionis in alium transferre, sin autem, caderet conductione, & duplam mercedem solveret, & relatum est, Curiam 25. Mart. 1616. ejusmodi stipulationem habuisse ratam (3), & rationes, cur habuerit, mox intelliges.

Nunc recensebo, quæ, me præsentē, Senatum Supremum occuparint, quum ageretur de voluntariis condemnationibus vel largiendis vel negandis, neque enim eas largitur Senatus, si offendant legem, cui renunciare non licet. Quum de speculis conficiendis & vendendis societas esset inira inter Titium & Mævium, Titius, eorum conficiendorum apprime peritus, se hanc artem cum Mævio communicaturum promisit, ea scilicet lege, ut, si Mævius se vivo arcanum ejus artis revelaret, pœnæ nomine daret 5000. florenos. Delegati ad Rotulam Senatum rogant, an, ob clausulam pœnalem, decernenda esset voluntaria condemnatio? Ratio dubitandi erat, quod Pragmatelli quidam omnes clausulas pœnales hodie vel abrogatas vel abrogandas censeant, & quod alii frivolis quibusdam distinctionibus causam expediant. Turius & melius est jus Romanum sequi, & credere, pœnas, stipulationibus faciendi vel non

T

fa.

(1) *Consil. Holl. 3. Amsterd. append. p.16.*

(2) *Van Leeuwen R. H. R. lib. 2. cap. 12.*

n. 5. 6. censur. senens. lib. 2. cap. 17. n.8. & 9.

(3) *Consil. Holl. 3. Amsterd. append. p.47.*

faciendi adjectas, non alio fine esse inventas, quam ne id, quod interest, in incerto sit, & dummodo servemus modum, quem definit *d. l. un. C. de sentent. que pro eo quod interest profer.* nullus ab ejusmodi pactis metus. Certe stipulationem pœnalem, qualis hic occurrit, defendit § ult. *Instit. de verb. obl.* & modica summa 5000. florenorum, hic pœnæ nomine adjecta, etiam altero tanto minor esse potest, quam revera Titii interest, artem hanc revelatam non esse, unde & Senatus 27. Jun. 1724. huic pacto auctoritatem suam accomodavit (4). Sin autem pœna, in stipularum deducta, longe & late excedat id, quod stipulatoris interest, omnino servamus *d. l. un.* Quum in instrumento locationis conductionis convenisset, ne colonus fundum, ejusve partem alteri locare veller, & si locasset, quadruplum mercedis solveret locatori, ea stipulatio visa est Senatui immane quantum excedere, quod revera locatoris intererat, vel interesse poterat, ideoque 15. Jun. 1731. super ejusmodi pacto negata est voluntaria condemnatio (5).

Duo Socii ineunt societatem constituendi Sacchari in annos XII. tam pro se, quam heredibus suis, pœnam stipulari bis mille florenorum, pauperibus cessuram, si quis intra id tempus societate abiret. Implorata est voluntaria condemnatio super eo pacto, quærebatur an decernenda esset? Si id pactum jure subsisteret, pœnalis stipulatio nemini, quominus decerneretur, impedimento fuit propter ea, quæ modo dicebam. Sed ut heres succedat societati, pacisci non licet *l. 59. pr. ff. pro soc.* nam sic

alteri morosus & ineptus socius obtrudi facile posset, & eo jure, non abrogato, adhuc utendum esse plerique Senatores respondebant, licet unus, magnæ auctoritatis, dissentiret, quia hæc, de qua agitur, societas propter impensas, ab initio faciendas, poterat defendi. Sed erant Senatores, qui etiam, quod ad ipsos socios, putabant, ne quidem jure subsistere pactum, ne intra certum tempus societate abeat *l. 14. ff. eod.* longe tamen plures existimabant, etiam in tempus, & quoad socii vivunt, recte societatem iniri *l. 1. pr. ff. eod.* verum ei renunciari posse, si causa incidat idonea, ut si injuriosus & damnosus evadat socius, & sic intelligebant *d. l. 14.* Quare 2. Jul. 1728. placuit decerneretur, sed ne porrigeretur ad clausulam de herede insertam (6).

Rursus Sempronius & Titia societatem contrahunt, duraturam, dum viveret Titia. Ad hæc paciscitur Sempronius, ut, si ipse prius fato suo fungeretur, heredes ejus in societatem succederent, & paciscuntur ambo, ut, si alter viva Titia societati renunciaret, incideret in pœnam 6000. florenorum, & præterea alteri solveret, quod ejus intererat. Petierunt socii, ut hunc contractum voluntaria condemnatione corroborare veller Senatus, sed repulsi sunt; non modo quod pacisci non liceat, ut heres in societatem succedat, sed & quod non liceat stipulari & pœnam & simul id quod interest, quod in societate etiam improbant *l. 41. & l. 42. ff. pro soc.* negata igitur est condemnatio 20. Dec. 1729. (7) quemadmodum ob eandem rationem a Senatu negata est 3. Maj. 1732. (8) ubi alter, si alter pacto non staret,

(4) *Observ. tumult. t. 9. num. 2044.*

(5) *Ibid. t. 11. n. 2640.*

(6) *Ibidem t. 10. n. 2271.*

(7) *Ibidem t. 11. n. 2557.*

(8) *Ibidem t. 11. ad marginem d. n. 2557.*

ret, pro pauperibus stipulatus erat 3000. florenos, & simul id, quod sua interesset, fidem non esse servatam. Sin ajas, eum, qui contrahit, nihil sibi stipulari, quam id, quod interest, pœnam pauperibus cedere, id quidem ais, quod res est, sed memineris injustum esse, ab uno eodemque utrumque exigere.

Qui locaverat varias domunculas, satis amplam mercedem pactus, instrumento addit, ut singulis tribus mensibus sibi solveretur quarta pars mercedis, utque mille floreni representarentur, qui sibi pœnæ loco cederent, quam primum conductor vel semel moraretur in trimestri mercede exsolvenda. Implorata est Senatus voluntaria condemnatio super eo pacto, sed 22. Dec. 1729. (9) negata quod ad clausulam pœnalem, quæ longissime excedebat id quod locatoris intererat. In quantitatibus, suo die non solutis, prohibitum non est pœnam addere, sed in usuris, ut supra dixi, ne legitimus modus excedatur. Omni ope cavendum est, ne homines propter minimam moram emungantur & pessundentur.

Quum in locatione conductione convenisset, ut ager conductus coleretur ad eum modum, qui præscriptus erat, sin autem, conductor præstaret duplam mercedem, & simul id, quod locatoris intererat, eo modo cultum non esse, & super eo instrumento imploraretur voluntaria condemnatio Senatus, 3. Febr. 1734. placuit condemnationem decernere, sed hoc addito, ne porrigeretur ad utramque pœnam, instrumento insertam. (10) Dupla merces succedebat in locum ejus, quod intererat, atque ita injustum, supra eam pœnam adhuc stipulari id ipsum, quod revera intererat, non patitur id *d. l. un. C. de sent. que pro eo quod interest profer.*

Sempronia Titio in emphyteusim dedit colles quosdam arenaceos, stipulatus annum canonem 443. florenorum, & porro stipulatus, non soluto per triennium canone, Titius duplum præstaret, atque etiam, si emphyteusim venderet, ipse vel emtor intra tres menses id significaret Semproniæ vel ei, ad quem directum dominium pertineret, & pro singulis alienationibus Domino præstaretur unus canon; si nihil significatum esset intra illos tres menses, mora illa non purgaretur, nisi solutione unius canonis. Præterea convenit, si quæ lites ex contractu emphyteutico orirentur, de iis, præteritis aliis judiciis, statim judicaret Supremus Senatus. Quum Titius emphyteusim vendidisset Mæviæ, nec intra tres menses de ea venditione admonita fuisset Sempronia, hæc Mæviæ convenit apud Senatum, & contendit ad triplicem canonem, fiduciaria sententia solvendum, primum pro uno anno elapso, secundum pro mutatione emphyteutæ, tertium pro mora, quod nempe illa mutatio intra tres menses non fuisset significata. Duos priores canones offerebat Mæviæ, utque ira sola lis fiduciaria fuerit de tertio canone. Hunc autem exigebat ex contractu, in quo pro mora trimestri unus canon palam erat in stipulationem deductus. Obiciebatur quidem, stipulationes pœnales a Senatu non aliter probari, quam si succedant in locum ejus, quod interest, si nihil intersit, ut in hac specie nihil quicquam interfuit, pœnæ locum esse non videri. At vero plurimi Senatores dicebant, & recte, ni fallor, inter multa singularia, quæ in emphyteusi obtinent, etiam id esse, ut pœnæ locus sit, etiamsi pœna longe excedat id quod interest, & inde valere stipulationem, ut,

T 2

fi

(9) *Observ. tumult. t. 11. n. 255§.*

(10) *Ibidem t. 12. n. 2819.*

si canon suo die non solvatur, emphyteusis ad dominum redeat. Et sane, quia exiguus fere canon praestatur pro agnitione domini, rationis est, ne dominus ullo pacto contemnatur. Sed movebant nonnulli, nec abs re, hic quidem, si nomen spectes, emphyteusis esse, revera autem esse locationem conductionem, in perpetuum contractam, quia annuus canon, qui hic solvebatur, non tantum aequabat, sed & superabat annum redditum illorum collum, & sic servandas esse regulas locationis conductionis (11). Quod si sit, cessare clausulas poenales, ubi cessat id quod interest, neque enim in locatione conductione licere duplicem mercedem stipulari, si merces, de qua convenit, suo die soluta non sit. Afferebantur & duae aliae rationes pro Mævia; altera, quod e contractu emphyteutico non constaret, commissis trimestri mora, venditoris, an emptor esset denunciare translaram esse emphyteusis, ejus quidem esse denunciare, cujus est solvere canonem, ex negligentia debitum, sed de eo nihil quoque cautum esse; altera ratio erat, quod Mævia nihil culpa imputari posset, nam ignaram fuisse contractus emphyteutici, & per nuptias, tum sorte contractas non excussisse antiqua monumenta. At plerisque visum est, neutram rationem Mæviae prodesse posse, non primam, quia canon, qui solvitur pro translata emphyteusi, solvitur in agnitionem domini, atque adeo ejus solutionem incumbere novo emphyteuta; non secundam, quia in emptione venditione relatio fuerat facta ad contractum emphyteuticum, Mæviam igitur potuisse & debuisse eum inspicere, & sic sibi a poena cavere. Quinque Sena-

tores primum respondebant pro fiducia adjudicatione illius canonis, ex negligentia debiti, quatuor alii (novem enim intererat judicio:) quia emphyteusis degeneraverat in locationem conductionem, vel quia, si vel non degenerasset, ob magnitudinem canonis eadem hic esset ratio, malebant litem de uno illo canone principali judicio agitari apud Senatorem, cui sententia, cum ex quinque Senatoribus duo, ob eandem rationem, accessissent, ita decretum est 27. Dec. 1734. (12).

In locatione agri convenerat, ut colonus agrum probe recte coleret, praescripta culturae forma, & ne eum alteri sublocaret, sin autem, colonus duplicem mercedem solveret, & simul conductione caderet, si ita domino videretur. Quum super eo instrumento imploraretur voluntaria condemnatio Senatus, quaesitum est, an decernenda esset ob clausulam poenalem? Inter Senatores non satis conveniebat, an clausula poenalis unice pertineret ad sublocationem agri, an etiam ad probam culturam? Sed si vel ad solam sublocationem, omnes Senatores, uno excepto, existimabant, condemnationem esse decernendam, quia, ut supra dixi, sic solet servare Senatus, ut, si id quod interest, possit ascendere ad summam, stipulatione expressam, licita habeatur stipulatio, sublocatio autem potest domino nocere ad duplicem mercedem, & longe plus, neque etiam dominus agri tenetur pati alium conductorem, sibi fortasse adeo noxium. Qui dissentiebat, ideo dissentiebat, quia damnum, sublocatione dandum, etiam poterat non ascendere ad duplicem mercedem, sed in re incerta nihil refert, dummodo ascen-

(11) Vide quidam in hanc rem *Consil. Holl.* 3. 231. & *Consil. Belg.* 2. 222.

(12) *Observ. tumult.* t. 12. n. 2878.

scendere possit. Decreta igitur est condemnatio 22. Febr. 1741. (13). Quum de verita sublocatione sub iisdem clausulis pœnalis simile instrumentum in eundem finem Senatui porrigeretur 12. Dec. 1742. pœibus suffragiis condemnatio decreta est.

Duo Socii a societate discedunt ea lege, ut alter Socius solus eam mercaturam exerceret, quam antea ambo exercuerant, & alteri Socio discedenti quotannis numeraret 1000. florenos, quos si suo die non solveret, singulis hebdomadibus pœnæ loco daret 100. florenos. Hanc clausulam pœnalem, quia immane quantum excedebat id quod interest, rejecit Senatus, decreta alioquin 22. Febr. 1741. voluntaria condemnatione super reliquis capitibus ejus conventio- nis (14).

C A P U T XV.

Annuis pensionibus non simul & semel præscribi, si ultra XXX. annos in solutione cessatum sit, sed iis duntaxat, quæ ante XXX. annos exactæ non sunt.

JUS Hollandicum in præscriptione actionum personalium trientem seculi desiderare fabula est, ab aliis jam explosa, & me præsentē, sæpe & a Senatu Supremo explosa, constanter enim judicavit, XXX. annos in hanc rem sufficere. Id vero cum maxime contrahitur, an in pensionibus annuis, quæ per se subsistunt, si per totos XXX. annos nihil exigatur, ipsum jus exigendi sit extinctum, an tantum quod ad eas pensiones, quæ XXX. annos excedunt? Sermo est, ut vides, de præstationibus annuis, quæ per se sub-

sistunt, ut est in annuis redditibus, nam præstationes annuæ, quæ sortem habent, unde pendent, præscribuntur omnes, simulac forti præscriptum est, ut palam definitum est in *l. 26. pr. C. de usur.* In aliis, quæ per se subsistunt; singulæ pensiones singulis annis nascuntur, & post XXX. annos singulæ non exactæ pereunt. Martinum & Bulgarum olim hæc quæstio collisit. Ille singulis annis singulas præscriptiones assignabat, nec plus præscriptum existimavit, quam quatenus a die postremæ solutionis triginta annos cessatum esset, salvo jure earum pensionum, quæ vel in futurum debebantur, vel ubi a die veniente nondum elapsi erant anni XXX. Hic simulac XXX. in solutione cessatum erat, omne jus exigendi proscribebat. Martinum sequebantur Ultramontani, Bulgarum Citramontani. His auctoribus itum est in diversas sectas, quarum præcipuos Patronos recentent & armis induunt Berlichius conclus. præct. parte 2. conclus. 4. per totum, Goris advers. tract. 3. si ve miscell. cap. 9. n. 16. & seqq. Sande decis. Frisic. lib. 5. t. 6. defin. 1. Voet ad tit. ff. de usu & usufr. legat. n. 4. ubi & singuli suffragia sua adscribunt, & ad ea defendenda copias suas explicant, sed quia non amo Commentatores, qui gregatim pascuntur, malo dicere, quid mihi videatur, quam iis laudandis vel refutandis bonas horas perdere.

Ego Martini partes sequor, & ut sequar, sola ratio juris evinceret, etiam si non præsto esset manifesta auctoritas. Nulla utique pensio debetur ante ejus nativitatem, nec ulla ad eam actio vel cedit vel venit, nisi die, singulis pensionibus præstituto. Ubi nondum actio est, de præscriptione frustra laboratur.

Nc.

(13) *Observ. Tumult. t. 14. n. 3230. & in margine.*

(14) *Ibidem t. 14. n. 3231.*

Negligentia XXX. annorum exigitur in præscriptione, sed ejus, quod debetur, tunc igitur putabis, si per XXX. non exactæ sint annuæ pensiones, etiam novæ & vigesimæ esse præscriptum? Ego non puto, nam ante annum duntaxat ejus dies cedit & venit, & a die veniente triginta annorum negligentia præscriptioni tantum facit locum. Pœna est rebus & actionibus suis cedere sola præscriptione, nec ea pœna exercetur nisi in supine negligentes, qui, quid sibi debetur, non exigunt eo annorum intervallo, quod lex in singulis causis præscripsit, & lex XXX. annos præscripsit in actione personali, qualis est ad pensionem annuam, sive ex promissione sive ex testamento debitam. Memorialium etiam regulæ, in omni præscriptione verissimæ, *agere non valenti non currit præscriptio*? Prohibet regula, ne currat præscriptio contra eum, qui nequit agere, dummodo iusta causa impeditur, impeditur autem agere, cujus actio nondum nata est, vel, ut proprie loquamur, cujus dies, quamvis cesserit, nondum tamen venit, & inde est, quod Imperator Justinus in *l. 7. § 4. Cod. de præscript. 30. vel 40. ann.* nominatim statuerit, in eo, quod sub conditione vel in diem debetur, præscriptionem non currere nisi ab existente die vel conditione.

Sic disputarem ex sola ratione, sed non semper licet nobis esse tam beatis, ut expressa legis auctoritas concurrat. Hanc vero exhibet ipse ille Justinus in *l. 7. § ult. C. de præscript. 30. vel 40. ann.* Et quamvis non soleam ipsas leges describere, nisi Critica opus sit, exhibenda tamen sunt verba prava, ut os obturare possint iis, quibus legum reverentia cordi & curæ est: *In his, inquit, etiam promissionibus, vel legatis, vel aliis obligationibus, quæ dationem*

per singulos annos, vel menses, aut aliud quod singulare tempus continent, temporaria memoratarum præscriptionum non ab exordio talis obligationis, sed ab initio cujusque anni, vel mensis, vel alterius singularis temporis computari manifestum est. De emphyteuta & conductore quod addit, proprie huc non pertinet, cum uterque, ut mox satis significat Imperator, alieno nomine possideat. Quod autem ait manifestum esse, plurimis quidem, sed non omnibus persuasit. In Basilicis eadem sententia, verbis æque rotundis, expressa est, & Cujacius, religiosissimus JCtus, de ejus veritate ne dubitavit quidem in *parat. C. de præscript. 30. vel 40. annor.* Antonius quoque Faber ea sententia usus est, *Cod. Sabaud. lib. 7. t. 13. definit. 19.* nisi quod, sed perperam, centum annos putet sufficere, ad extinguendum omne jus, etiam in futurum. Martinum simpliciter sequuntur Badius & Costalius ad *l. 28. ff. quibus mod. usufr. amitt.* Itemque Badius de *ann. redditib. lib. 2. cap. 12.* Uterque Simon, Groenewegen in *Not. ad Grotii introduct. ad jurispr. Holl. lib. 3. cap. 46. vs. jaarlyksche*, & ad *d. l. 7. § ult.* & van Leeuwen *R. H. R. lib. 2. part. 8. num. 7.* ubi ait, etiam Curiam Hollandiæ, in reddituum præscriptione, 10. Maj. 1613. judicasse, primam pensionem tantum præscribi 30. annis, integris manentibus reliquis 29. His Hollandis subscribit & alius Hollandus *Consil. Holl. tom. 4. consil. 49.* quæ sita magis, quam data occasione.

C A P U T XVI.

Varie Quæstiuncule.

I. **U**Su receptum est, ut quilibet apud Curiam agere possint ex *l. diffamari*, ita tamen, ut qui in eo judicio reus est, optare possit, an apud Curiam actionem principalem velit instituire, an apud Judicem ejus, qui agi petiit. Unde quæsitum est, an, si, qui agi petit, id privilegium habeat, ut Adversarium ad Curiam possit vocare, an, inquam, is in causa *l. diffamari* principalem litrem quoque recte apud Curiam agi postulet? Atque ita Pragmatici sine controversia sentire videntur (1). Sed id admittendum non est, quia id privilegium ex § 8. Form. Cur. Hollandiæ omnino restringendum est ad eum casum, quo is, qui id privilegium habet, ipse actor est, hac autem in re omnino obtinuit, ut in lite principali sit actor, qui diffamavit. Quare hic dicendum est, ad Curiam, ut principalis causa ibi agatur, viduas & pupillos neminem ex *l. diffamari* vocare posse, sed duntaxat posse, ut possunt alii omnes, ut in alterutro foro agatur.

II. Perperam responsum est *Consil. Belg. cap. 104. quæst. 13.* eum, qui in Hollandia habitabat, & ibi legitimatus erat, in bona, quæ in Gelria erant sita, succedere non posse, ut enim nuptiis, jure Hollandico recte contractis, natus, legitimus esset & in Gelria, sic etiam legitimatus in Hollandia, & in Gelria pro legitimo habendus est. Solenne est, quod ad statum, ex legeloci rem æstimare, & sic sapit Morna-

cus ad *l. i. c. de Summa Trinit.* & sic sapiunt alii, quorum auctoritates non adscribo.

III. Testatrix gravida instituit liberos, quos pareret & relinqueret superstitres, si hi ante se decederent, instituit maritum. Nunquam peperit. Moritur. Dubitant (2), an intestata? indignæ inspectionis quæstio, maritum enim instituit, si liberi nascituri ante se decederent, vel, quod perinde est, si moriens liberos non haberet, hos namque, & hos solos marito prætulit. Neque quicquam est, quod contra dicas, nisi forte, uxorem pluris fecisse maritum, si ipsam matrem reddidisset. Sed id fingendum non est, nihil quippe in verbis, quod eam interpretationem desiderat, & maritus, ex quo uterum ferebat, satis probavit, se virum esse. Non dixit mulier, si *pariam*, neque igitur ab eo liberalitatem suam suspendit, & cur suspenderet, nulla ratio est.

IV. De Clausula reservatoria dixi, quod satis est *libro 3. cap. 4. & 5.* Si hæc inserta sit testamento, & apud eum, qui ejusmodi testamentum condidit, reperitur scriptura aliqua circa ultimam voluntatem, anxie quærunt (3), an de liberandi animo, an ut effectum sortiantur, scripta sit? & sane erat, cur dubitaretur in specie, de qua ibi quæsitum est. Sed si scriptura post testamentum facta sit, si testator dixerit, ut vulgo fit, se eam composuisse ex potestate ejus clausulæ, & si subscriptio testatoris accesserit, de serio animo noli dubitare, omnes quippe jure, quo possunt, destinato usi creduntur, præsertim si ipsi id sibi pepererint.

V. Titia testamento cavit, ne tutor, liberis datus, teneretur de damno, quod

(1) *Formul. t. 1. cap. 5. p. 24. & 85.*

(2) *Coren consil. 4.*

(3) *Consil. Holl. 3. Amst. consil. 26. num. 1. & 2.*

quod hereditarij suæ obveniret, *niet in te staan voor schaden en banqueroeten, nog voor het ledig leggen van de penningen*, eidemque testamento inserit clausulam reservatoriam. Præterea imperat, ut tutor id testamentum probaret, & super instrumento, ea de re confecto, imploraret voluntariam condemnationem Senatus Supremi. Quidam Senatores negabant, decernendam esse, ne Senatus, per voluntariam condemnationem probaret quæcunque chirographa, ex potestate ejus clausulæ confecta, etiamsi jure non subsisterent. Sed illi fallebantur, neque enim quicquam probaret Senatus, nisi usum ejus clausulæ, ut jure subsistit, reliqua legata arbitrio permittens. Rursus alii negabant decernendam, propter remissionem damni, quod dolo & fato culpæ tutoris causam dare posset, sed & illi fallebantur, nam illa verba, quantumvis generalia, ex jure Romano interpretanda sunt, ut docent exempla in l. 5. § 7. & l. 41. ff. de administr. tut. & l. 119. ff. de legat. 1. Igitur ex plerorumque sententia decreta est condemnatio 13. Jan. 1729. (4) ut & quod ad remissionem damni, in specie non absumi 13. Nov. 1738. (5) & 5. Jun. 1742.

VI. Iis, quæ de clausula derogatoria exhibui cap. 6. & 7. addo hoc factum. Cum Titius testamentum fecisset cum clausula derogatoria, deinde aliud simplex, & jussisset, si quis huic non pareretur, pauperes heredes essent, & heredes parerent nisi damnati, pauperes hereditatem petiere, sed apud Curiam 26. Sept. 1613. repulsam tulere, quum dubitans non parere non videatur (6) & sane simpliciter verum est, qui de vo-

luntate, quæ postrema jure sit, litigat, non videri voluntatem testatoris impugnare. Si dicas id tamen esse contra sententiam posterioris testamenti, memineris, incertum esse, an ipse testator hoc postremum esse voluerit, & metu nemo a jure suo persequendo deterrendus, ut in causa non absumi Paulus ait in l. 40. in fin. pr. ff. de hered. petit. Interea & hic observari velim, & simplex posterius testamentum vicissè prius cum clausula derogatoria.

VII. Cum mater filia nupturæ 2000. florenos dedisset, ad se reversuros, si ante ipsam filia moreretur, mortua, sed relicta liberis, ante matrem filia, Hugo Grotius *consil. Holl. 3. 184.* non satis ausus est respondere, 2000. florenos reverti, etsi dubitare non debuerit, idem in matre, quod in patre, esse dicendum, hic enim quid differunt? Cum indefinite pacta sit mater, non animadverto, cur non indefinite agat, mortua ante se filia. Sane nepotes exteris prætulisse credimur, ubi donator, qui voluntatem suam declararet, jam nullus est l. 102. ff. de cond. & demonstr. Sed hic est, quæ sibi declaravit, & adhuc declarat.

VIII. Ut inter Creditores hypothecarios prior posteriore præcedit, sic & præcedit omnes, qui aliud jus in re, servitutem sorte, postea acquisivere. Eo tamen fundo obligato cum debitor deinde servitutem imposuisset, Hugo Grotius *consil. Holl. 3. 216.* respondit, ratam esse servitutem, neque hypothecaria rescindi posse, quia nempe servitus duntaxat est fundi qualitas, non ipsa pars fundi obligati, quæ hypothecaria vindicari possit. Quod imprudentissimum est, ab improbitate enim responsum liberat illi.

(4) *Observ. t. 1. n. 11. n. 2490.*

(5) *Ibidem t. 14. n. 3151. & 3286.*

(6) *Consil. Holl. 3. Amst. append. p. 41.*

illibata Grotii existimatio. Constat autem, rem, pignori obligatam, jure pignoris ita creditori conservari, ut oppignerationis tempore erat. Interdum sane, donec creditor jus suum exlequatur, constat alienationes & servitutes impositas, a domino factas valere, sed non minus, creditori, suum pignus exsequenti, horum, quæ post oppignerationem facta sunt, nihil ob stare. Satis id docet Pomponius in l. 205. ff. de reg. jur. & plus satis Commentatores ad d. l. 86. ff. de verb. signif. ideoque ante hypothecam constituta pignora non minuuntur, sed qualitatibus, de quibus agit l. 16. § 2. ff. de pignor. & hypoth. eas componere, mera imprudentia est.

IX. Si uxor, marito ab hostibus capto, aut aliter absente, auctoritate Magistratus secundas nuptias contrahat, quæsitum est, marito revertente, uter cedere debeat, primus an secundus, & secundum oportere cedere, etiam JCti, Theologos sequuti, crediderunt (7), quia, inquit, prius matrimonium, jure postliminii restituitur, & cur non, si & res longe minoris momenti postliminio restituantur, ut agri, domus, mancipia, & ita quoque argumentatur *can. 1. caus. 35. q. 1.* Sed ego reversus equum meum recipere paratus essem, cui etiam decem hostes mei infedissent, sed mulierem, si vel unus amicissimus, quis nisi faustus? Unde & *d. can. 1.* non videtur cogere maritum, ut mulierem recipiat,

sed mulierem, ut, si vir velit, redeat.

X. Ex l. 16. ff. de bon. auctior. jud. possid. distractis bonis debitoris retrahit & creditor, cui plus debetur. Est qui scribit (8), hanc legem moribus esse antiquatam: sed fallitur. Similis fere est Consuetudo Amsterdammensis 9. Jan. 1570. (9) cum hac tamen differentia, ut duntaxat locum habeat in immobilibus & navibus, & præferatur is creditor, cui debetur *uyt de oudste Schepen-brief*, si nempe ex distractis bonis suum consequi non possit. Similes aliorum locorum Consuetudines possem addere, si res tanti esset.

XI. Habet & Socius rei, de qua agitur, jus retractus ex § 1. *Consuet. Mid-delburg. tit. 11.* præcedit autem Socium consobrinus, quique venditori propiore gradu est ex § 25. *consuet. Rynland.* & vicinos in Rynlandia jus retractus habere 13. Maj. 1526. restati quoque sunt Judices Rynlandici (10). Socios & vicinos etiam admittunt § 13. & 16. *legum Frisic. lib. 1. tit. 12.* in novis scilicet Statutis, nam in veteribus de Sociis nihil cautum erat, unde & tunc quæsitum est, an Socii retraherent? & responsum est (11), posse, & ita Curiam Frisorum in illa causa judicasse, itemque antea 15. Jul. 1642. Plane, quum vicino competat, ac nemo Socium vicinitate possit præcedere, non est ea res, quæ dubitationem recipiat.

FINIS LIBRI SECUNDI.

Bynk. T. IV.

V

COR.

(7) Wissenbach *emblem. Tribon. in l. 6. ff. de disort. & repud.*

(8) Matthæus *de auctior. lib. 1. cap. 16. num. 41.*

(9) *Handv. van Amsterd. 1663. part. 2. p.*

174. num. 1.

(10) Apud van Leeuwen *ad § 29. consuet. Rynland.*

(11) Huber *ad tit. ff. de rescind. vendit. num. 12.*

CORNELII VAN BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS.

QUÆSTIONUM JURIS PRIVATI LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

An Pontificii Ecclesiastici vel Sacra eorum loca ex testamento capere possint?

Regula est juris Romani, quibus coire licet, licet & legare l. 20. ff. de reb. dub. quemadmodum id in Hollandia olim obtinuerit & nunc obtineat, quod ad Pontificios Ecclesiasticos, & Collegia eorum Sacra, diligenter exponam: Capite proximo acturus an & quatenus Pontificii Ecclesiastici testari queant, nam utrumque interest scire, quia res quotidiana est, & necdum, quod sciam plene tractata. Antiqui Hollandiæ Comites, cum eadem hic sacra colerentur, que hodie Romæ coluntur, tanta sæpe erga Ecclesias liberalitate fuisse leguntur, ut universa sua patrimonia in eas effunderint, tantum abest, ut aliorum liberalitatem cohibuissent. Sed quum Ecclesiasticorum opulentia ad invidiam us-

que crevisset & propter immunitatem a tributis ærario esset damnosa, Carolus Burgundus Delegatos constituit, qui in opes Monasteriorum inquirerent, & cum eorum Præfectis agerent, quid quantumque iis relinqueretur ad Monachos honeste exhibendos, sed quum opes suas revelare & cum illis Præfectis agere nollent, 28. Oct. 1446. (1) edixit, ne qui Ecclesiastici in Hollandia vel Zelandia ex testamento sive ab intestato bona immobilia acquirerent, vel etiam emerent, usque dum indicem bonorum suorum exhibuissent, & de iis cum Delegatis illis translegissent. Exstat quoque Edictum Caroli V. 19. Oct. 1520. (2) quo bona feudalialia, patrimonialia, & quæcunque immobilium jure censeri possunt, vetantur in jure cedi Collegiis & Corporibus Ecclesiasticis, inconsultis & invitis iis, qui ibi enumerantur, sed quia id Edictum ad Brabantiam & Limburgum pertinet, sola ejus mentio sufficiat. Ad solam Hollandiam pertinet ejusdem Edictum 20. Mart. 1524. (3) quo simpliciter non tantum ejusmodi bona

(1) *Plac. I. 3. 4. 1. 1.*

(2) *Plac. III. 9. 22.*

(3) *Plac. I. 2. 8. 3. 1.*

bona acquirere vetantur, sed & jubentur relinquere, quæ jam habent, nisi fuerint *amortifata*, ut loquuntur. Porro cavet id Edictum, si Monachis vel Monialibus hereditas a Cognatis obveniat, ea ne arriperetur a Præfectis, nisi facto hereditatis inventario, & præstita cautione, post mortem Monachi vel Monialis hereditatem restitutum iri proximis heredibus, non Ecclesiasticis. Rursus ad Hollandiam & Zelandiam pertinet ejusdem Caroli Edictum 16. Oct. 1531. (4) quo & ad mobilia ea interdictio est porrecta, & pœna publicationis, si quis contra faxit, statuta, revocatis etiam privilegiis, in contrarium impetratis.

Si sic ipsi Principes Pontificii, an putas, mutatis in Hollandia Sacris, molliora tempora Pontificiis illuxisse. Noli putare, nam his omnibus deinde successit Ordinum Hollandiæ Edictum 4. Maj. 1655. consulta Curia per longas deliberationes compositum, & ab Ordinibus Generalibus 14. Oct. 1655. (5) in eandem sententiam & eadem fere verba constitutum in locis, quæ imperio suo suberant. Si Edicti, quamvis manifestissimi, non sit negligenda interpretatio, ut non negligendam esse Ulpianus admonet in l. 1. § 11. ff. de inspic. ventr. utique non est negligenda Edicti obscurissimi, quale est illud Ordinum 4. Maj. 1655. De obscuritate ejus multæ quærelæ, nec eas esse inanes ostendunt tot variantes utriusque Curie sententiæ, quot *hoc & sequenti capite* recensebo. Mens Edicti, ut ex præfatione apparet, potissimum duplex est, altera, ut occurratur Pontificiis, qui perverso Religionis zelo bona sua in Ecclesias & Ecclesiasticos effundunt; altera, ut occurratur Pontificiis parentibus, qui liberos habent utriusque Sectæ,

Pontificiæ nempe & Calvinianæ, ne, odio Religionis, his quam illis iniquiores sint. Qui per Ecclesiam & Ecclesiasticos intelligantur, magno verborum apparatu Præfatio exponit, & aliquoties repetit, enumerans, loca & personas sacras, quibus ex testamento capere non licet, additis rationibus, ne *iepxpxix* sacra promoveatur, ne olla sacra, quam vocant, locupletetur, ne bona perveniant ad manum mortuam, *onder andere dan publicque en geaushoriseerde administratie*.

Mox incipit prima sanctio, quæ est de testamenti factione passiva, sic enim vulgo appellant; sive de his, qui capere non possunt quocumque modo atque hi vocantur *geseide geestelyke personen, Klop-pen, Nonnen, of andere Pausgesinde geordende personen, hoe die ook genaamt zouden mogen wesen, geseide geestelyke armen, Gestigten of Godsbuyen*. Ipsa verba exhibui, quia de iis disputandum erit. Quicquid autem iis relinquatur, vel expresse, vel tacite, per interpositam personam, cedit heredibus ab intestato. Post *geestelyke personen* sequuntur *Kloppen*, unde diceres, eas Virgines esse recensendas inter personas, quæ ad statum Ecclesiæ sive ad Ordinem Ecclesiasticum pertinent: sed quum illæ Virgines (*Sanctimoniales* appellabo) tria vota, castitatis, paupertatis & obedientiæ non præstent, nescio, an ad statum Ecclesiasticum referri possint, neque etiam illi Ordini, aut Præfecto adscriptæ sunt, nec alio jure videntur habendæ, quam quæ apud Calvinianos pietatem præ reliquis affeclant. Sane nec ex jure Pontificio, nec ex ejus Interpretibus discere potui, virgines illas Sanctimoniales inter personas Ecclesiasticas esse numerandas, & cur

V 2 non

(4) Plac. II. append. p. 2974.

(5) Plac. II. append. p. 2419.

non sint, multis argumentis probavit Anselmus in *Triboniano Belg. cap. 4. § 8.* Sed quia inter eas numerarunt Ordines Hollandiæ, frustra ea de re est omnis disputatio, & sic quoque judicavit Supremus Senatus 29. Jul. 1740. (6) quum de eo controversia incidisset. *Moniales* utique sunt virgines Ecclesiasticæ sive religiosæ, & palam Edicto comprehenduntur, *Beginz* non exprimuntur, & eas mixti fori esse scripsit Anselmus *d. cap. 4. § 6.* quin tamen sententia Edicti contineantur, ipse nondubito, nec quisquam dubitabit, qui *Kloppen* albo religiosorum inferi animadvertit.

Ait Edictum, *gefeide geestelyke armen, Gestigten of Godsbuyten*. Præfatio dixerat, *Kloosters, Conventen, en andere genoemde geestelyke Gestigten*, item *armen en Collegien*. Unde quæsitum est de hac specie. Sempronia, quæ religionis erat Pontificiæ, heredem ex asse scribit Mævium, & Titia, sorori suæ, legat minutam quamdam summam, hebdomadatim solvendam. Titia, post obitum Semproniæ, rata, Mævium fidei commisso esse gravatum in fraudem Edicti 4. Maj. 1655. Mævium in jus vocat apud Senatum Supremum, primum *interdicto uti possidetis*, deinde ex conventionem partium in iudicio petitorio, ut sibi, qua heredi ab intestato, omnem hereditatem restitueret. Mævius ait, se paratum esse jurare, nihil sibi esse mandatum, quod impingat in *d. Edictum*, quin non alio mandato se esse instructum, quam ut hereditatem distribueret inter pauperes Pontificios, qui Rotterdami sunt. Quæsitum est, an id per Edictum liceret? Mævius Titiam etiam ex eo repellebat, quod & ipsa esset Pontificiæ Religionis, & Edictum

duntaxat videretur scriptum in gratiam eorum, qui emendatæ erant Religionis. Sed Edictum simpliciter vocat heredes ab intestato, si quis contra id Edictum fuerit testatus, sola igitur quæstio erat, an sic testata esset Sempronia. Adfirmabat Titia, quia ex eo Edicto bona esse possunt nisi sub publica & licita administratione, & nominatim caveri, ne relinquantur pauperibus Pontificiis. Ad hæc Mævius: publicam & licitam administrationem in Edicto opponi *manui*, quam vocant, *mortuæ*, cujus nulla est alienatio, se publice administrare, & de hereditate statuere posse in rem pauperum, Edictum non vetare, quominus legetur pauperibus Pontificiæ Religionis, sed quominus legetur *aan geestelyke armen*, & ita appellari, qui votum pauperatis voverunt, reliquos pauperes, qui Laici sunt, publice ali Amsterdami, Rotterdami & alibi locorum in Hollandia, & publicos esse eorum pauperum curatores. Si iis non sit licitum legare, prohibitum quoque non esse personam eligere, quæ de hereditate in rem pauperum statueret, nam penes ipsos pauperes hereditatem non satis tuto loco esse. Senatus paribus suffragiis videbatur inclinare in sententiam Mævii, sed nonnihil hærebat, quia Mævius non omne mandatum, quod acceperat, videbatur explicuisse. Quod ut faceret, Senatus interlocutione iussit 2. Mart. 1724. Explicato deinde quam exactissime omni mandato, & oblato in hæc omnia iurejurando, satis constabat, potuisse Mævium totam hereditatem erogare in causam pauperum, & porro constabat ex libris, in quibus bona pauperum describuntur, eam hereditatem, quanta erat, esse erogatam in causam pauperum Laicorum, & ibi esse

se

se relatum primum inter accepta, deinde inter expensa. Quod cum Edicto non obstat, decreverum est 16. Novemb. 1724. (7) si Mævius juraret jusjurandum, quod obrulerat, repelleretur Titia. Recte judicatum esse ex eo apparet, quod curatores pauperum Rotterdammensium, qui Pontificia Sacra colunt, 11. Jun. 1729. ab Ordinibus Hollandiæ obtinuerit privilegium, quo pauperibus suis, quia non pertinent ad Edictum, ex testamento capere liceret, modo Magistratus, quod relictum est, sua auctoritate probarer. Ejusmodi plurima existant privilegia (8), ante & post data aliis pauperum Pontificiorum curatoribus, qui in aliis Urbibus eo officio funguntur, quin & omnibus promissa, si annueret Magistratus loci.

Ceterum Ordines Hollandiæ d. anno 1655. non absque ratione erant solliciti, ne id Edictum circumveniretur per eos, qui dicis causa scribebantur heredes, & tamen secretis mandatis erant iussi vel rogati, quicquid sibi relictum esset, restituere aliis, qui per id Edictum capere non poterant. Quod ne fieret, prolixum versiculum ei Edicto inseruerunt, qui incipit a verbis *Ende omme*, & porrigitur fere ad finem Edicti. Accurate ille versiculus est scriptus, ut fraudibus occurratur, sic ut Pontificii, qui præteritis Calvinianis, ab intestato alioquin successuris, heredes instituti sunt, non tantum jurare cogantur, nihil fidei suæ esse commissum in fraudem d. Edicti, sed &, fraude detecta, infamia & quadruplo multentur. Non tamen arripienda est occasio, ut nimis in hanc rem simus creduli, & temere, quicquid occurrit, odio religionis in sinistram partem interprete-

mur. Accipe exemplum, quod, me Præside, Senatam Supremum occupavit. Virgo quædam *fanstimonialis* (*een Kloppe*) quæ habitabat in cœnobio Religionis Pontificiæ in pago quodam Hollandiæ Borealis, 9. Nov. 1730. nullo scripto herede, simpliciter constituit Titium & Mævium, Pontificios, qua curatores hereditatis suæ, & jubet, se mortuam sepelirent, bona mobilia & immobilia possiderent, immobilia venderent, & ex eorum pretio retinerent eas summas, quas ipsa curatoribus debebat secundum chirographa, ea de re facta, & ne cuiquam hominum administrationis suæ rationes redderent. Defuncta illa Virgine curatores hereditatem occupant, ac prædium quoddam hereditarium vendunt, & in jure cedunt nomine heredum, non expressis heredum nominibus. Supervenit deinde Sempronius Calvinianus, proximus, ut agebat, defunctæ cognatus, & contra illos curatores apud Senatam agit *interdictio quorum bonorum*, & petit fiduciariam hereditatis possessionem. Curatores in reconventionem contendebant, ut qua curatores defenderentur in eo officio, parati, simulac hereditatem ad liquidum perduxissent, administrationis suæ rationem reddere, & hereditatem restituere Sempronio, sive ex asse, sive pro ea parte, quæ ipsi deberetur, petita quoque fiduciaria possessione quoad id officium. Quum Sempronius satis probasset, se esse cognatum defunctæ, & alii non supervenirent, non est laboratum de fiduciaria possessione in Conventionem adjudicanda, etiam si & in Reconventionem adjudicanda esset, quia judicatum est, curatores sive executores non posse heredes arcere ab hereditate, si non

(7) *Olsew. Tumult. t. 9. n. 218.*

(8) Van der Schelling ad Van Zerk *Cod.*

Batav. Edit. 1738. Verbo Aalmoesen § 3. A. & in Not.

si non nominatim contra cautum sit. Magis laboratum est de reconventionem, nam quibusdam Senatoribus hæc causa adeo fraudis plena videbatur, ut etiam in pleno possessorio contra curatores jus dici posse existimarent. Illis Senatoribus persuasum erat, simulare & clandestine id actum esse, ut bona Virginis pervenirent ad cœnobium, in quo habitaverat, satis id apparere, quia non alius hic erat scriptus heres, quia testata erat Virgo Sanctimonialis, quia curatores constituerat pontificios, quos etiam retinere jusserat ex hereditate, quod sibi debebatur, in quam rem facile erat falsa chirographa subjicere, & quia illos curatores voluerat esse aneclogistos, & quia hi, suppresso nomine heredum, prædium aliquod hereditarium vendiderant & in jure cesserant. Habebant sane illæ rationes suum pondus, sed tamen plurimi Senatores contra respondebant, rati, posse quem decedere sine scripto herede, Virginem Sanctimoniale non esse intestabilem ob eas rationes, quas expediet *sequens caput*. Ex adjectis clausulis suspicionem quidem fraudis esse, sed non probationem; jusserat curatores retinere, quod sibi debebatur, at si non jussisset, idem utique fuisset juris, si curatores chirographa proferant suspecta, quod adhuc erat incertum, si secreta mandata, si alia metuant, locus est jurijurando ex d. Edicto 1655. & eo præstito, evanesceat, quicquid est præsumtionum & suspicionum. Voluerat Virgo, curatores esse aneclogistos, sed & sine fraude hoc velle poterat, tollitur enim, ceteris salvis, ea conditio l. 5. § 7. ff. de admin. & peric. tut. & ipsi curatores in libello ei conditioni renunciaverant. Vendiderant & in jure cesserant illud prædium

nomine *heredum*, sed forte quia ignorabant ubi laterent, ex eo sane effici nequit, ipsum cœnobium fuisse institutum. Igitur plerique Senatores, quia fiduciaria possessio, utrumque petita, sibi invicem non adversabatur, eam quoque utrique parti adjudicarunt 31. Maj. 1732. (9)

Priusquam finiam, quæro, an id Edictum 4. Maj. 1655. etiam pertineat ad illos Ecclesiasticos, qui sub Rege Hispaniarum degunt? Quid, inquires, dubitas, cum Ordines in eo Edicto non semel, sed iterum iterumque dixerint, id etiam esse porrigendum ad Ecclesiasticos, qui extra Hollandiam habitant? Sed quemadmodum in § 33. *Induciarum inter Albertum & Ordines Generales* convenerat, ut utriusque subditi *cujuscunque conditionis aut qualitatis*, tam ex testamento, quam ab intestato, in alterius Ditione capere possent, ita & id repetitum 30. Jan. 1648. in § 62. *Fœderis Monasteriensis inter Hispaniarum Regem & Ordines Generales*. Constat autem, fœdus, utriusque voluntate constitutum, alterutrius Edictis tolli non posse, atque ita magis est, ut dicamus, d. Edictum exerceri non posse contra Ecclesiasticos, qui Regis Hispaniarum sunt subditi. Adde, quæ alia occasione in hanc rem disputavi lib. 2. *quæst. jur. publ. cap. 20.* sed quod ibi dicebam, hic dicere non licet.

C A P U T II.

An & quatenus Pontificii Ecclesiastici testari queant?

SI id, de quo quaritur, ex sola ratione definiendum esset, non animadverto, cur Pontificii Ecclesiastici de bonis suis testari haud possint. Si qua
& hic

& hic lex esset, qualis in Gelria memoratur ex Edicto anni 1624. (1) ne Clericis liceret bona immobilia alienare, inde forte effeceris, de illis bonis iis quoque non licere testamento statuere. Sed in Hollandia constat, Clericos bona sua alienare posse, atque ita & constare debebat, etiam testamento ea relinqui posse, ut & ait *vs. cum Infit. de lege Fus. Canin. toll. Reipublicæ*, etiam Pontificiæ, interest, ne Ecclesiastici eorumque loca pia acquirant, & ejus rei non una ratio redditur in Edictis, quæ *Capite proximo* commemoravi, sed ut amittant & alienent, Reipublicæ magis prodest, quam obest.

Sed quia habemus Edictum 4. Maj. 1655. quod ajunt Ecclesiasticis interdicere testamenti factione, & quia legis est non disputare, sed jubere, primum de veritate queramus ex ipso Edicto, deinde de varia ejus interpretatione. Id Edictum, simulac editum est, habuit hunc titulum *tegen het testeren ten behoeve van geestelyke of andere Pausgesinde geordende personen of geseide geestelyke armen, gestigten of godshuysen*, qui titulus ad solam testamenti factionem passivam pertinet, sed in § 52. *novissimi Ordinum Hollandiæ Edicti de charta sigillata*, mutato titulo, id Edictum 4. Maj. 1655. vocatur *bet Placaat, tegen het testeren van de Pausgesinde geemaneert*, qui titulus pertinet ad testamenti factionem activam. Interea omnis præfatio, quæ longe exponit varias Edicti causas, unice refertur ad testamenti factionem passivam, & in ipso Edicto de activa, quod ad Ecclesiasticos Pontificios non nisi unus versiculus est, cujus verba nix apponam. Postquam scilicet in secunda sanctione statuisent Ordines, ne parentes Ponti-

ficii, qui liberos habebant utriusque religionis, non Pontificios seu Calvinianos, & Pontificios, his plus relinquere vellent, quam illis, sin autem, non Pontificii tantum haberent, quantum unus ex Pontificiis, cui plurimum relictum esset, postquam, inquam, ita statuisent, his annectunt sequentem versiculum: *Ende belangende sodanige van DESE kinderen, die haar tot eenige GESEIDE geestelyken staat zullen hebben begeben, en bunnen of buyten dese vereenigde Nederlandsche Provincien wonen of resideren, dat de goederen of erfpotte, van haar Ouders gekomen, uyt kragte van desen zullen subject wesen, om na der voorschr. kinderen doot te komen aan der zelver naaste vrienden en erfgenaam ab intestato*. In transitu observo, cum ait Edictum, *tot eenige GESEIDE geestelyke staat &c.* non alios hic intelligi Pontificios Ecclesiasticos, quamos, quos jam commemoraverat in testamenti factione passiva, atque ita & Kloppen, ut *precedenti capite* dictum est. Quod ad rem ipsam attinet, diligenter excusso, quem exhibui *versiculo*; statim apparebit, Ordines in eadem specie, ubi liberi erant utriusque religionis, porro cavere, si quis ex liberis Pontificiis ad statum Ecclesiasticum pervenisset, ne ex ejus hereditate, a parentibus profecta, etiam minus caperent Calviniani, quam Pontificii, sed utrique pari jure ab intestato succederent fratri vel forori Ecclesiasticis. Vides igitur, quod de hereditate parentum dixerant Ordines, etiam porrexisset ad hereditatem liberorum, si quis ex Pontificiis Ecclesiam intraverit, ut Pontificiorum verbo utar, & vides, una eademque oratione *hunc versic.* precedentibus addi, nam ait *sodanige van DESE Kinderen &c.* Quare Ord-

(1) *Consil. Belg. t. 1. consil. 107.*

Ordines telam, quam orsi erant, pergunt pertexere, atque ita continua oratione loqui de eadem specie, ubi nempe fratres & sorores sunt, qui quæve alia atque alia sacra sequuntur, & odio religionis, etiam in bonis paternis, sibi invicem facile præjudicarent. Præter eum casum non alium novi, quo Ecclesiastici testamentum facere prohibentur in toto, qua patet, Edicto.

Si vera sit hæc interpretatio, erras, si putes, nihil constituisse Ordines in illo *vers.* quam ne Ecclesia Clericis succedat, abrogata sic *Novella* 5. *cap.* 5. quam jam olim, quod ad immobilia, abrogaverat Carolus V. 20. Maj. 1524. & erras, si putes, ut consulatur legitimis heredibus, ademptam ibi esse Clericis testamenti condendi licentiam. Imo, secundum *d. vñ.* testari possunt, dummodo ne de ea patrimonii parte, quam a parentibus acceperant, idque uno illo casu, qui ibi expressus est, ceteroquin generaliter possunt. Palam quoque id significat *vñ.* *Ende omme alle verdere quaat beleid*, cum ait, heredem Pontificium ab *Ecclesiastico* vel Laico institutum in præjudicium heredum non Pontificiorum, qui alioquin ab intestato succederent, teneri mandata sua explicare, ut sciatur, an quid forte in fraudem Edicti fideicommissum sit. Si non sit, Ecclesiasticis non minus integra est testandi facultas, quam quibuslibet aliis, excepto, quod semper tenendum, uno illo casu, qui præcessit, & qui ipse casus probat, in statu Ecclesiastico nihil esse, quod testandi licentiam impediatur, alioquin enim non recte testarentur de iis, quæ a parentibus profecta non sunt,

quod tamen permittit *d. versic.*

Quid igitur est, quod Hollandi, tanquam ex jure communi, scribant (2), Ecclesiasticos testari non posse, & quid est, quod ipsa Curia Hollandiæ anno 1660. responderit (3), Sanctimonialibus non oportere concedi, ut de legitima, quam a parentibus acceperunt, testentur, & quod eadem Curia, sententiam rogata ab Ordinibus Hollandiæ de privilegio testandi inter Cognatos Pontificios, quod imploraverat Virgo Sanctimonialis, 16. Jan. 1665. referipserit (4), Ecclesiasticos testamenti factionem non habere, & nihil esse, cur privilegium in hanc rem largiantur Ordines. Et quid est, quod ea ipsa Curia 24. Mart. 1679. legatario ex Sanctimonialis testamento legatum addiderit (5), si modo ex bonis, quæ non ex successione parentum illa acceperat, redigi posset. Compone hæc, si potes, & compone cum alia ejusdem Curia sententia, 24. Dec. 1730. ad Ordines Hollandiæ transmissa (6), qua ajunt, ante annos XL. dubitatum non fuisse, quin Ecclesiastici habuerint testamenti factionem activam, & ita quoque Curia, de privilegio testandi consultam, sæpius deinde respondisse, sed paratam se esse, de eo, amplius deliberare cum Ordinibus. Hæc sibi non constant, sed postrema sententia vera est, si unum, quem dixi, casum excipias. Attamen & Senatus Supremus 30. Oct. 1685. & 7. Maj. 1697. (7) cum Sanctimonialis, præteritis agnatis & cognatis, externos heredes scripserit; agnatis & cognatis adjudicavit, quæ a parentibus Sanctimoniali obvenerant, reliquis negatis. Perperam, quamvis & ita, ut dixi,

(2) *Consil. Holl. t. 5. cons.* 113.

(3) *Form. l. t. 2. p.* 70.

(4) *Form. t. 2. p.* 69. & 70.

(5) *Form. t. 2. p.* 69.

(6) *Inter acta Ordinum ad eum annum O'dien.*

(7) *Utrique sententia exstat inter acta Senatus.*

dixi, Curia judicaverit 24. Mart. 1679. & ideo perperam, quod hæc res aliena sit a sententia *versiculi*, quem exposui.

Sed alia & meliora sequamur. Cum Virgo Sanctimonialis, præteritis quibusdam legitimis, alios scripserit heredes, Senatus Supremus 27. Mart. 1722. fiduciaria sententia pro testamento judicavit (8), ut inter præteritos etiam Calviniani numerarentur, & recte, cum non haberet fratres & sorores utriusque religionis. Et cum rursus alia causa apud Senatum incidisset, 2. Maj. 1725. (9), nonnulli Senatores non aliter quoque interpretabantur *d. vs. ende belangende*, quam ut duntaxat obtineret, si fratres & sorores alia atque alia sacra colerent, quamvis de eo tunc judicatum non fuerit, nam per imperitiam Advocati inter fratres, & sorores, unius, an diversæ Religionis distinctum non fuerat. Rursus, cum Begina Amsterdamensis cognatum suum institueret heredem, & alium, pari gradu, alioquin ab intestato etiam successurum, præterisset, testamentum subsistere Ordines Hollandiæ Decreto suo 1. Aug. 1731. (10) complexi sunt. Probavit quoque Senatus Supremus 31. Maj. 1732. (11) testamentum Virginis, quæ inter Pontificios sanctimoniam vitæ professæ erat, si non haberet fratres & sorores, partim Pontificios, partim Calvinianos. Addo causam, quæ haud ita pridem eundem Senatum occupavit. Sanctimonialis ex asse heredem scripserat Semproniam, plane exteram Pontificiæ tamen religionis, præterito fratre, qui ejusdem erat religionis. Frater præteritis totam sororis hereditatem vindicat. Semproniam contradicit. Ex conventionem partium li-

Bynk. T. IV.

tigatum est apud Senatum. Frater ait, ex Edicto 1655. Virgines Sanctimonialles de bonis suis testari non posse, sed in ea succedere heredes legitimis. Quod si sit, vinceret frater, sed defendit Semproniam, ejusmodi Virgines Ecclesiasticis non esse adnumerandas, atque adeo ad id Edictum non pertinere. Male, ut supra dixi, si, ut oportet, verba Edicti sequamur. Deinde defendit *illo vs. duntaxat* prohibitam esse testamenti factionem de bonis paternis & maternis, non de his, quæ aliunde quæsitæ erant. Quod nec negabat frater, sed urgebat, nihil aliunde obvenisse forori suæ, de quo tamen in hac lite nihil quicquam constabat. Si nihil ultra occurrisset, fratri paterna & materna, Semproniam, quæ aliunde quæsitæ essent, adjudicasset Senatus, ut in pari causa annis 1585. & 1695. adjudicavit Senatus, & ita apud nos unus adhuc Senator sapiebat, sed reliqui omnes existimabant, nihil prohibere, quominus Ecclesiastici, etiam de bonis paternis maternisque, testamento statuunt ex animi sui sententia, sive heredes scripserunt Pontificios, sive Calvinianos, sive ex parte hos, ex parte illos, modo ne incidant in *vs. ende aanbelangende*, & nunc interpretabantur, ut ipse supra interpretatus sum. Si Ecclesiasticus omnes Cognatos haberet Pontificios, cur non aliis alios præferre liceret, si omnes capere possint? Si omnes Calvinianos, in his utique eadem ratio est. Si partim hos, partim illos attendenda sunt Edicti verba, & extra casum, quem exprimunt, porrigenda non sunt, si sequamur regulas rectæ interpretationis. Quare frater etiam quod ad bona, a parentibus profecta,

X

re-

(8) *Observ. tumult. t. 3. num. 1835.*

(9) *Ibid. tom. 9. num. 2151.*

(10) *¶ Inter decreta Ordinum.*

(11) *Observ. tumult. t. 11. num. 2698.*

repulsus est. 29. Jul. 1740. (12)

Scio Virgines Sanctimonialis, scio alios Ecclesiasticos, præcipue eos, qui votum paupertatis non præstant, & propterea audiunt *Wereldsche Priesters*, sæpe adiisse Ordines Hollandiæ & implorasse privilegium, quo sibi de bonis suis testari liceret. Scio id eos factitasse non eo tantum casu, quem commemorat *vsf. ende aanbelangende*; sed & plurimis aliis, in quibus, ex interprætatione Senatus, privilegium utique necessarium non erat. Scio denique Ordines Hollandiæ 13. Maj. 1734. (13) decrevisse, Ecclesiastici, qui abique voto paupertatis Ordini vel Regulæ Clericorum sunt adscripti, in posterum quoque privilegium testandi implorarent, ut aliquot retro annis imploraverant. Hæc, inquam, omnia scio, sed quod ex abundanti sit, ad necessitatem juris trahendum non est. Malunt homines, ad impetrandum privilegium, minutam quamdam pecuniam erogare in scribas & actores, quam heredes suos incertæ & periculosa judiciorum alexæ objicere. Sunt meticulosi, qui omnia tutamint, sed ne id imputa iis, qui inter tot varietates rerum judicatarum prudentiæ consulunt. Quod ad Decretum Ordinum 13. Maj. 1734. forte non alia eorum mens fuit, quam declarare, etiam eos Ecclesiasticos, qui votum paupertatis non præstant, nihilominus pro Ecclesiasticis esse habendos, quod verissimum est, sed inde necessitatem privilegii arcessere non licet, neque etiam inde accessunt, verum ab exemplis, quæ aliquot retro annis exstabant, & forte ad solam prudentiam pertinebant. Certe id Decretum non satis mihi videtur convenire cum alio, quod retuli, Ordinum Hollandiæ Decreto 1. Aug. 1731. quo

probatum est Beginz Amsterdammensis testamentum, quod sine privilegio fecerat. Non licet dicere, id Decretum 13. Maj. 1734. ab Ordinibus fuisse factum contra sententiam Curiae, quam rogaverant, quamque ipsa jam transmiserat 24. Dec. 1730. nam Principis iussa capessere fas est. Sed quicquid sit, eo ipso Decreto 1734. continetur, omnino servandum esse Edictum 4. Maj. 1655. & id servari omnino velim. Ne dicam, nondum satis constare, an Decreta Ordinum, quæ non publicantur, æque atque Edicta, quæ publicantur, auctoritate juris sint habenda, certe quod in iis de una specie statuitur, ego, ex pari ratione, ad alias extendere non ausim. In Decreto de omnibus Ecclesiasticis non est sermo, sed duntaxat de iis, qui votum paupertatis non præstitere.

Transleo ad tertiam sanctionem, sive ad clausulam finalem d. Edict. 1655. Primum ibi Ordines rescindunt omnia privilegia, quibus testamenti factio de Feudis Pontificiis erat concessa, si in eo testamento heredes ab intestato non Pontificii essent præteriti, *uyt kragt van welke Oetroyen*, inquit, *de naaste erfgenamen ab intestato, niet zynde van de Pauselyke religie, zouden mogen werden of wesen voorbygegaan en verkort*, & mox statuunt, Pontificios, qui impetrato privilegio de Feudo testantur, testari debere apud Curiam Hollandiæ, quæ de iustitia rationis, qua proximi legitimi successores præterirentur, cognosceret. Illa autem rationem probandi necessitas duntaxat locum habere videtur, ubi aliquin successori non essent Pontificii, argumento ejus *versculi*, qui proxime præcessit. Et sane ea interprætatio mihi verissima videtur, non tantum, quod eam suggerat *vsf. uyt kragt*, sed

sed & quod ei uno tenore eademque sententia addatur *vs. Ordonnerende*. Scire etiam velim, quid ad curam Ordinum, utrum Pontificii successores Feudales prætereantur, & utrum alter alteri in Feudo præferatur? & si id ad curam Ordinum in Pontificiis, quidni & in Calvinianis? Quis enim rationem dabit, cur majori favore lex cognatos Pontificiorum Pontificios complectatur, quam non Pontificiorum non Pontificios? Sed ramen invenio, Curiam Hollandiæ 23. Jan. 1665. (14) talem d. Edicti interpretationem pronunciaffe erroream, quia nempe generalis est *vs. Ordonnerende* Perperam, si quid judico, quia dependet is *vs. a vs. precedenti*, & quia ipsius *vs. Ordonnerende* verba, quæ causæ cognitionem desiderant, illam interpretationem tuentur, cui enim bono cognitio in Pontificiis præteritis, vel sibi invicem prælatis? nulla sane, ut mihi quidem videtur.

G A P U T III.

Qui & quæ bona a minoribus nec inter vivos, nec ex testamento capere vel capi possunt.

Carolus V. post adventum in Belgium, legem miscellam composuit, qua varia varii argumenti capita complexus est; innuo ejus Edictum 4. Oct. 1540. Quia autem Reipublicæ, & ipsorum minorum intererat, ne lubrico ætatis a quoquam capiantur, ita & cum maxime interest, ne id fiat ab his, quibus ipsorum minorum cura demandata est, quorumque adeo auctoritas apud eos plurimum valet. Ut huic

rei esset prospectum, Carolus cavuit in § 12. ejus Edicti, cujus verba, quia interprete egent, hic describo: *Dat alle gisten by testament; legaten, gisten by levende lyve, of in gevalle de dood, gedaen by minre dan vyf en twintig jaren, van onvoerlyke goederen, of by de welke onvoerlyke goederen zouden belast wesen met sommen van gelden of renten ten lyve, of eenwiglyk, tot profyete van hare Curateurs, Bewaarders of andere hare Administrateurs ofte van hare Kinderen, of tot profyete van hare Peters ende Meters, of van hare Concubinen, zullen wesen nul en van onwaard, bevvelende allen Registeren dat alzo te weeren.* Recte responsum est (1), eum § esse in usu, & id palam evincere, quæ mox dicam; quin tanti d. § fecerunt Frisii, ut eum, nonnihil tamen interpolatum, *legibus suis* inferere dignati sint lib. 1. c. 7. § ult. Quod autem relatum est (2), Curiam Hollandiæ 27. Sept. 1619. quod ad tutorem & liberos ejus secundum d. Edictum judicasse, noli, accipere, ac si in ceteris obsoleverit, tantum enim abest, ut id dicamus, ut potius alios, lege nominatum non comprehensos, ejus sententia contineri verius sit, & sic mox audies.

Loquitur Edictum de *immobilibus & iis, pro quibus immobilia sunt obligata*. Quid igitur dicamus de mobilibus magni pretii? ut hæc quoque Edicto comprehendantur, ratio videbatur flagitare, & de iis quoque edixerunt Albertus & Isabella in interpretatione Edicti perpetui 28. Nov. 1611. (3) & recte, si credas Anselmo ad § 14. *Edicti perpet. n. 74.* Sunt & Hollandi (4),
X 2 qui

(14) *Plac. III. 2. 1. num. 23.*

(1) *Consil. Holl. 1. 114.*

(2) *Consil. Holl. 3. Amsterd. a ppend. p. 52.*

(3) *Plac. Flandr. tom. 2. p. m. 750.*

(4) *Van de Leeuwen R. H. R. lib. 3. cap. 3. num. 12.*

qui & ad ea *d.* § interpretatione sua porrigunt, exemplo forte Veterum, qui margaritas, propter pretium, rebus mancipi adscripserunt, vel propter utilitatem, in legum interpretatione tanto opere ab Ulpiano commendatam in *l. 13. ff. de legib.* Sed ego non ausim Edictum ultra leges Romanas conditum, tantum producere, etiam ideo, quod Curatores, quamvis immobilia absque Decreto Magistratus alienare nequeant, mobilia, etiam pretiosissima, non æque verentur, & quod ipse ille Carolus V. in Edicto suo 20. Mart. 1524. (5) cum Ecclesiis interdixerit immobilia acquirere, nemo usquam id porrexit ad mobilia, quantivis essent pretii. Alibi (6) quoque responsum & relatum est, sapius Curiam Hollandiæ judicasse, minorem, dummodo ne immobilia relinquant, recte Curatorem suum heredem scribere, eique legare aut alio quovis modo prodesse. De iis, pro quibus immobilia sunt obligata, nihil addo, quam sententiam Senatus Supremi, qua iudicasse fertur (7), tutori legari non posse *Kusting-rentebrieven, waar voor het verkogte verbonden was, over restant van Cooppenningen*, has enim cautiones immobilium loco esse habendas, & sic habent verba Edicti. Ceterum quum minor tutorem heredem scripserit, & is, qua heres, ab herede fideicommissario ex Edicto Ordinum Hollandiæ 28. Jul. 1674. repeteret centesimas & ducentissimas, pro prædio fideicommissario solutas, recte reperere Senatus Supremus iudicavit, 1. Febr. 1726. (8), rescissa quod ad eas Curia Hollandiæ sententia, quæ 26. Oct. 1717. contra iudicaverat.

Qui ea, quæ dixi, a minoribus capere non possunt, vocantur *hære Curateurs, Bewaarders of andere hære Administrateurs*, hoc est, qui quocumque nomine minorum curam gerunt. Sunt (9), qui ex his verbis Edicto locum non faciunt, nisi in tutoribus, qui administrant, non etiam in honorariis sive ephoris. Quæ mera est verborum captatio, a mente Edicti longe aliena, quum & qui bonorum administrationem non habent, auctoritate in minores valeant, & id ipsum, quod alii, possint efficere blanditiis, nimia indulgentia, aut etiam minis & severiori admonitione. Et aliter quoque alii sapuerunt (10). Sane pro *Bewaarders*, quod hic est, § 14. *Edict. perpet.* habet *Toesienders*, qui & ipsi administrationem non habent; de his sufficiunt, quæ dixit Anselmus ad *d. § 14. n. 70. 71. & 72. & in Tribon. Belgico cap. 62. num. 8.* Ceterum illi ipsi, qui ephoris legari posse censent, etiam aliam exceptionem fingunt, rati & quibuscumque tutoribus, bene meritis, recte legari, & ea sententia alii quoque utuntur (10). Sed id admittendum non est, quis enim audeat credere, in *d. Ed.* tutores, simpliciter sanctione comprehensos, *improbos* accipiendum esse. Sufficit lege placuisse, ne tutor ab eo, qui ei subest, ullam meritorum, si quæ sint, remunerationem extorqueret. Sin aliter interpreteris, actum est de toto Edicto. Iustus quæritur, an in Edictum committat Titius, qui tutores fratres ex asse instituit, præterita sorore? & non committere responsum est 13 Sept. & 22. Dec. 1690. (11) quia nempe adeo propinquas

(5) *Plac. I. 3. 8. 3. 1.*

(6) *Consil. Holl. tom. 3. Amsterd. consil. 147. num. 1. & 2.*

(7) *Consil. Belg. tom. 2. consil. 161.*

(8) *d. Observ. Tm. t. 9. n. 2234.*

(9) *Consil. Belg. tom. 1. consil. 114.*

(10) *Consil. Holl. t. 5. consil. 205. quest. 1.*

(11) *Consil. Holl. t. 5. consil. 108. n. 5.*

quos instituerat Titius. Ego subsisto. Proximos instituerat, fateor, & hos institui posse manifestum est, sed præteririorem, quæ, tutoribus non institutis, æque successisset, & forte dici posset, rationem Edicti fuisse, ne plus lucri tutores a minoribus acciperent, quam jure cognationis habebant. Arduior est ea Edicti interpretatio. Habuit forte Titius, cur sororem præterirer, an igitur fratres, quia tutores erant, instituere non posset? An ad remiores erat recurrendum, exclusis fratribus? ex benignitate ego contradixerim, etiam ideo, quod, ut mox intelliges, in proximis tutoribus, quamvis minoribus successuri non sint, cesset Edictum.

Quæro, quid juris sit, si cognatus, qui præteritus est, justam prætereundi causam præbuerit? item si minor, ante tutelam, tutorem suum jam scripserit heredem? itemque si & pupillum vice mutua instituerit tutor? quæ omnia alii ut rationes, cur cesset Edictum, attulere (12). Sed prima ratio nihil quicquam valet, quid enim? Tu jussu præteris cognatum tuum, ergo recte dabis immobilia tutori, qui alioquin ea per leges capere non potest? vide, quid dicas. Secundam rationem facile admitterem, quum id & verba & sententia d. § 12. ferre videantur; ait enim, *gisteren gedaam ten profyte van hare Curateurs* &c. quod tempus dationis respicit, ut, qui suum legat, id legare videtur, quod tempore testamenti suum fuisset l. 7. ff. de aur. & arg. legat. Et tutori non recte darum dicitur, quod ei darum, qui deinceps tutor est factus. Igitur hic locus est regulæ, quam exhibet l. 85. § 1. ff. de reg. jur. & om-

nem fraudis suspicionem in ea specie cessare plusquam manifestum est. Potestremam rationem ipse rejicerem, quum nihil tribuendum sit captatoriis illis institutionibus, & fere argumento sint, tutores etiam ea arte uti ad emungendos pupillos. Sæpe scilicet prædones sunt, qui tutores esse debebant.

An & ad maritum, mulieris suæ, quæ adhuc minor, curatorem, Edictum pertineat, dubitari posset. Verba quidem Edicti & hunc complectuntur, generaliter enim ait, *ne quis minor 25. annis Curatori suo* &c. neque forte oberit, si dicas, nuptias facere majores, qui ante fuerant minores, quum id utique in feminis non aliter obtineat, quam ut tutela exteriorum liberentur, & in tutelam mariti transeant, sed tamen sententia Edicti eo pertinere non videtur, alioquin enim & honorum communio inter ejusmodi Conjuges prohibenda fuisset. Er cum mulier sit in perpetua tutela mariti, ad minorem ætatem id restringi non oporteret, si & in ea specie Edicto locus esset. Addo, & mox probabo, etiam cessare Edictum in omnibus curatoribus, quos alia & fortior, quam tutelæ ratio, minoribus conjungit. Sed quid, inquires, dispuras, quum tutor minorem non recte ducat uxorem? Sic est jure Romano. Sed quicquid est Interpretum hoc abrogavit, & si his hominibus constitueris os obturare, tantum profeceris, ac si Baccho bacchanti velis adversari.

Edictum Curatoribus addit eorum *liberos*, & recte, quia cum parentibus iidem sunt (13). Sed an nullos alios excludemus, qui ad curatores pertinent? & an non uxorem curatoris? Hanc nominatim excludit d. § 14. *Edict. per-*

pet.

(12) *Consil. Belg. t. 1. consil. 113. & 114.*

(13) Vide & *Sande deus. Fris. lib. 2. tit.*

9. definit. 20.

per. Et tamen uxorem curatoris a minore capere posse existimat Cujacius *consult.* 41. & H. Grotius *Consil. Holl. rom.* 3. *consil.* 188. n. 2. & sic quoque alii opinantur, qui ceteroquin & concubinam curatoris excludunt. Verius est, uxorem capere non posse, concubinam posse. Sed de concubina mox dicam loco singulari. Uxor autem videtur capere non posse, quia & ita caperet curator, maxime si inter curatorem ejusque mulierem sit bonorum, vel ut plerumque est, lucri damnique communio, videret enim Edictum immobilia dari *tot profyete*, in utilitatem curatorum, & immobilium fructus utique pro senisse marito cederent, si vel sola lucri damnique communio obtineret inter eum ejusque uxorem. Frisiorum quidem Curia 27. Oct. 1607. & 20. Dec. 1625. (14) probavit heredem institutam curatoris uxorem, sed eandem quoque minoris materteram. Probo, sed cognationis propinquitas improbitatis suspicionem exstimatori non minus hic ratio, quam quæ est in l. 19. C. de Episc. & Cler. & ea ratione quoque probari posset Cujacii d. *consultatio* 41. & Grotii d. *consil.* 188. nam & ibi uxores tutorum erant inter propinquos ipsorum testatorum. Si non sint, etiam uxores tutorum arceo ob rationes, quas dixi, & nominatim quoque arcent Albertus & Isabella in § 14. Edicti perpetui 12. Jul. 1611. (15) & arcent Frisii in suis legibus d. l. 1. t. 7. § ult. nempe in novissima Editione anni 1723. nam in antiqua Editione anni 1628. de ux-

ribus curatorum nihil quicquam cautum est.

Excipimus igitur tutores & curatores, qui propinquitate minores contingunt, sed an omnes & quo gradu? Tacet noster § 12. sed Albertus & Isabella in d. § 14. excipiunt tutores, qui sunt minorum *patres, matres, avi, avie, fratres & sorores*, verum id Edictum ad forum nostrum non pertinet, & frustra de *sororibus* sermo est, quum utique tutrices esse nequeant. In his autem solis an subsistimus? Nihil extricat Anselmus, ad d. § dicere contentus, ideo in his cessare prohibitionem, quia etiam ab intestato successuri erant. Unde quæro, an remotiores arcenti, si & ipsi ab intestato successuri essent? & an proximiores, qui succedere non possent? Perezius ad tit. C. de legat. n. ult. verbis Edicti inhærens, hos omnes arceret, & Hollandi etiam hos solos videntur admittere, qui proximi sunt intestatorum futuri heredes. (16) Atque ita nec immobilia capere possent parentes curatores, liberis non successuri. Quæ forte sententia est § 6. tit. 5. leg. pupill. Enchusian. cum ait, legari posse ascendentibus *of zodanige Voogden, die evenwel en zonder de zelve making van de Weeskinderen, de zelve ab intestato zouden succederen*. Potes tamen & ita d. § accipere, ascendentibus generaliter legari posse, & etiam aliis, præter ascendentes, curatoribus, dummodo hi ab intestato successuri essent; quæ interpretatio humanior est. Alia sententia uti videtur, qui absque ulla

• di-

(14) Sande decif. Frif. lib. 2. tit. 9. de fin. 19.

(15) Plac. Flandr. tom. 2. p. m. 739.

(16) Groenewegen ad l. 17. de admini-

str. tutor. n. 2. Consil. Holland. tom. 1. consil. 10. & 114. Consil. Belg. t. 1. consil. 113. & Van Leeuwen R. H. R. lib. 3. cap. 3. num. 12.

distinctione scripsit (17), esse Caroli V. Edictum, quo omnimodo filii minores, in Parentes, cujus sacris & tutelæ sub- sunt, liberales esse prohibentur. Sed si semel admittas exceptionem in tutori- bus propinquis, ratio suader, ut gene- raliter admittas in omnibus Agnatis & Cognatis, qui aliquando ab intestato succedendi spem habent, quamvis, ut nunc est, existent proximiores, qui eos excluderent, ratio enim pietatis hinc remouet quicquid interpretationis est si- nistræ, plane ut in marito, mulieris suæ curatore, jus sanguinis & amicitiae facile subigit suspicionem, quæ alioquin ex auctoritate tutoris profisciscitur, sed expecto legislatorem, qui ita statuat. Sane si tutori in immobilibus non plus relinquatur, quam ab intestato esset habiturus a pupillo suo, cessare sanctio- nem d. §. 12. Senatus Supremus recte iudicavit 10. Jun. 1715. (18) neque enim tutoris ritulus obesse potest, quo minus ea capiat, quæ alioquin ex lege esset capturus.

Sequuntur in § 12. *Peters ende Me- ters*. Hi non memorantur in d. § 14. *Edict. perpet.* & expuncti quoque sunt in legibus Frisicis lib. 1. t. 7. § ult. & ut, mutata Religione, in Hollandia quoque pro expunctis habeamus, ego non intercedo, inter parentes enim & infantes spirituales nulla jure nostro est Cognatio spiritualis, & nulla illorum in hos auctoritas. Grotius tamen eos retinuit (19). Sed quid laboramus, si verum sit, quod narrant (20), Caro- lum V. sermone Gallico hic exhibuisse

paratre & maratre, vitricum & no- uercam, & id Belgice versum esse Pe- ter en Meter, atque si exstaret Parrain & Murraine ? & ut id credam, mo- uent me rationes, quas Anselmus at- tulit, nec hic repeto.

Porro ait d. § 12. *of van hare Con- cubinen*. Galli in suo huic simili Edi- cto intelligunt concubinam curatoris, quod sequi videntur Hollandi (21), & Frisii (22), præeunte Anselmo (23). Quod vix probo, mallemque minorum concubinam intelligere, ne hæc mino- rem emungat fictis adulationibus, ut olim focariæ milites emungebant l. 2. C. de donat. inter vir. & uxor. Sane ut concubinam curatoris intelligamus, val- de exilem rationem haberet, neque sa- tis convenit verbis, d. § 12. ait enim, *of tot profyete van hare Peters ende Meters OF VAN HARE CONCUBINEN*; per hare utrobique intelliguntur minores, sed si legas, ut Frisii anno 1602. edi- derant, *tot profyete van hare Curateurs of van heure Kinderen, of van heure concubinen*, curatoris concubinas intelli- gi posse non intercedo. Frisios tamen, quod ad concubinam, voluisse mutare sententiam ejus § 12. nequaquam vel constat vel credibile est. Quin & JCrī Frisii, qui Gallorum interpretationem probant, ipsi fatentur (24), in concu- binis curatorum d. Edictum vix ratio- nem habere, nec alia forte causa Friso- nes in legibus suis novissimis, quas anno 1723. ediderunt, concubinas ex § ult. t. 7. penitus proseripserunt. Ceterum Enchusani in § 5. t. 5. *legum pupill.* ita recte

(17) Neostad. *decif. Supr. Cur.* 111. n. 1.

(18) *Observ. Tumult.* t. 5. n. 1106.

(19) *Introd. in Jurispr. Holl. lib. 2. cap. 16. v. Voogden.*

(20) Anselmus in *Triboniano Belgico cap. 42. § 1. & van Zurk Cod. Batav. v. Mom- boirs in Not. ad § 12.*

(21) Grotius *Introd. in Jurispr. Holl. lib. 2. cap. 16. v. Voogden.*

(22) Sande *decif. Fris. lib. 2. tit. 9. de- fin. 19.*

(23) *Ad § 14. Edict. perpet. n. 69.*

(24) Sande *decif. Fris. lib. 2. tit. 9. de- fin. 20.*

recte exhibuerunt, *Voogden of der zelve Kinderen*, *nog ook hare concubinen*, *τὸ der zelve* & *τὸ hare* distincta sunt, prius pertinet ad tutores, posterius ad ipsos minores.

Addo sententiam Senatus Supremi, de hoc argumento, me Senatore, latam: Procula heredes scribit liberos tutoris ejusdemque patruui sui, sin autem id, quod ad immobilia, per legem non liceret, in hæc substituit alium patruum, qui tutor non erat. Defuncta Procula apud Curiam Hollandiæ de immobilibus litigatum inter heredes legitimosex una, & scriptos ex alia parte. Illi agebant ex *d. § 12.* hi defendebant, illum § obsolevisse, utique in personis adeo propinquis, quin & probandam esse inductionem sinistrarum tutoris, priusquam *d. § 12.* locus esset. Interuenit liti & substitutus patruus, immobilia sibi vindicans, si non adjudicaretur fratris sui liberis sed substitutionem in fraudem legis factam causabantur heredes legitimi, non alique suspicione transactionis ratiæ inter duos fratres. Curia Hollandiæ immobilia substituto patruo adixit, exclusis heredibus, tam legitimis, quam testamentariis, eamque sententiam Senatus Supremus probauit 11. Febr. 1706. (25) Constabat enim, frequenti usu receptum esse *d. § 12.* constabat, secundum eum iudicasse utramque Curiam, Hollandicam 13. Jul. 1646. & Supremam 4. Apr. 1648. etiam in tutoribus patruis, qui ab intestato successuri non essent, nec probandas esse inductiones, quas lex præsumit. Denique hos patruui institutos liberos, tempore facti testamenti, Proculæ succedere non potuisse, utpote a proximioribus exclusos. Quod ad substitutum patruum Senatus existimabat, eum utique, quia

tutor non erat, heredem scribi, atque adeo & substitui potuisse, nec, ex præsumptione, pro una eademque persona habendum esse cum fratris sui liberis, tutoris liberos, non fratres legem arcere, quin & substitutum patruum, si intestatus moreretur, habiturum heredes non duntaxat fratris sui filios, hic institutos, sed vel ipsos etiam actores. Noli de hac sententia expectare ἐπιβεβαιωσιν meam, nam quid de his omnibus ipse sentiam, ex iis, quæ dixi, satis intelliges.

C A P U T IV.

De Clausula, quam reservatoriam vocant.

Quæritur est, quid valeat ex testamento, quo testator ratum esse iussit, quodcumque deinde privato chirographo, epistola, aliave quacunque scriptura circa ultimam voluntatem declararet? & semel definiendum, an potestate ejus clausulæ liceat alium heredem scribere ex assse vel pro parte, an legare, an fideicommittere, & an quid aliud præcipere? Quum autem illa clausula juri Romano originem debeat, quid eo jure cautum sit, meretur delipici, etiam ideo, quod non satis intellecta quarundam legum sententia plurimos Interpretes fefellerit. Ordinar a Papiniano in l. 77. ff. de hered. instit. asssetore, inquit, non distributo, ita scriptum est, **QUEM HEREDEM CODICILLIS FECERO, HERES ESTO.** Titium Codicillis heredem instituit: ejus quidem institutio valet, ideo, quod licet codicillis dari hereditas non possit, tamen hæc ex testamento data videtur. Sed hoc tantum ex hereditate habebit, quantum ex assse residuum mansit. Quod Papinianus hic

hic ait, Codicillis hereditatem dari non posse, ille ipse *per manus traditum esse* affirmat in *l. 10. ff. de jure codicill.* si-
ve autem *codicillos* hic accipias pro co-
dicillis propriis, si-ve pro quibuscunque
schedulis & epistoliis, a testatore ramen
subscriptis, quod ad heredis institutio-
nem utique perinde est, quum ad eam
neque proprii codicilli sufficiant, atque
adeo haberi debeant pro scriptura ad
capiendam hereditatem minus idonea.
Sed quid si testamento insertum sit,
quem codicillis heredem fecero, heres esto,
& codicillis heredem scripserit Titium?
Sane si Mævius testamento heres esset
scriptus, ei per codicillos hereditas adi-
mi & ad Titium transferri non posset,
sic enim testamentum, rite conditum,
rumperetur per scripturam, quæ vel
nullas habet solemnitates, vel non eas,
quæ ad novam heredis institutionem de-
siderantur, quod leges subverteret con-
tra *l. 55. ff. de legat. 1.* Sed propone
testatorem totum assem in testamento
non distribuisse, nam de ea specie agit
Papinianus, & respondet, Titii quidem
institutionem, codicillis factam, valere,
sed duntaxat pro residua parte assis,
quæ distributa non erat, eo enim refe-
rendam videri potestatem, quam testa-
tor sibi reservaverat, & valere *ex testa-*
mento hoc est, codicillos per hanc refer-
vationem esse factos partem ipsius tes-
tamenti; quod si sit, censentur conditi-
iisdem solemnitatibus, quibus testamen-
ta constant. Ex his officio, etiam par-
tem hereditatis posse dari privato chi-
rographo, si hanc sibi potestatem testa-
mento reservaverit testator; sed eam
partem, quæ vacabat ex testamento.
Quid igitur si totum assem testamento
expleverit testator? Cujacius ad Papinia-
ni *lib. 17. quæst. in b. l. 77.* ad dupon-
dium recurrit, quod ego non admiserim,
ne erratur pars testamenti scriptura

Bynk. T. IV.

minus solemnibus. Si quæ pars heredita-
tis vacaverit, ex potestate clausulæ re-
servatoriæ de ea statui concesserim, &
concedit Papinianus, etiam nova institu-
tione, ut hic, *quem heredem codicillis*
fecero, sed non patior, hereditatem,
ejusve partem, testamento jam datam,
revocari nudo chirographo vel epistolio.
Quod de hereditate dixi, de fideicom-
misso universali velim repeti. Sed hæc
nihil quicquam impediunt, quo minus
legata vel fideicommissa particularia va-
leant virtute ejus clausulæ. Scio, si ar-
guitari velis, etiam ea fieri contra testa-
mentum, quia omnia alioquin ex eo ad
eum pertinerent, qui ibi institutus est,
sed qui clausulam reservatoriam adhibet,
fatis significat, se adhuc deliberare de
hereditate legatis minuenda, & si hæc
date decreverit, hæc decreta esse habenda,
atque si testamento inserta essent.

Imo, inquires, de tota hereditate co-
dicillis statui potest, si Ulpianum audias
in *l. 10. pr. ff. de condit. instit.* Sed
falleris, probat ille institutionem, tes-
tamento factam in hæc verba, *si codi-*
cillis Sejum heredem scripsero, heres esto,
& ait hanc institutionem, facere condi-
tionem, & impleta conditione, hoc est,
Sejo in codicillis herede scripto, valere
institutionem, sed valere ex testamento.
Codicilli nihil hic probant, quam im-
pletam esse conditionem, quam testa-
mento adscripserat testator. Perinde va-
let, si testator, de herede adhuc dubius,
eum testamento heredem scribat, cujus
nomen codicillis esset expressurus, nam
& sic hereditas ex testamento datur *d.*
l. 10. pr. multo magis valebit, si no-
men legatarii postea exprimitur *l. 21.*
§. 1. ff. qui testam. fac. post. vel si tes-
tamento legeretur Titio, quantum codi-
cillis vel per epistolam adscripserit tes-
tator, qualia legata & apud Veteres
frequentabantur *l. 38. ff. de cond. &*

X. 2.

de-

demonstr. nec mirum, cum simpliciter reservata potestate legandi, per epistolam recte legat, cui & quantum velit, quod supra feci ex l. 77. ff. de hered. inst. ubi asse toto non distributo, de residua parte hereditatis valet institutio ex clausula reservatoria, quamvis in testamento nec nomen, nec partem vacantem adjecerit testator. Quin & ex testamento valebit quod ibi valere iusserit testator, licet non referatur ad scripturam, sed ad id quod heredi viva voce mandaturus est l. 35. ff. de reb. dub. At vero in his omnibus tenendum, de codicillis, de epistolis, de mandatis plena fide oportere constare, priusquam ex his ulla sit actio de manu & subscriptione testatoris si non constet, nihil actum esse res ipsa docet, & probat Stokmans *decis. Brabant. 12.*

Ex his, quæ dixi, melius definiveris quæstiones de clausula reservatoria, quam ex variis tumultuantium Interpretum sententiis. Veteres mitto, ne librum scribam, sed novas auctoritates & res judicatas mittere non possum, ex his enim constabit, quid ulu videatur receptum. Stokmans *d. decis. 12.* relatione facta ad schedulam privatam, ex ea non audeat tueri novam heredis institutionem asse jam distributo, pro semisse factam, nec fideicommissum universale, & sane tueri non posset, si recte intellexisset *d. l. 77. ff. de hered. inst.* sed nullus dubitat, quin ex ea subsistant legata, advocata etiam in hanc rem Senatus Brabantini sententia 31. Aug. 1617. Sed quid Hollandi senserint & judicaverint, plus scire attinet. Sane in Hollandia ejus clausulæ usum esse satis si-

gnificant ejus Ordines in variis Edictis de charta sigillata, iis enim præseribunt, cujus pretii sigilla sistant adhibenda instrumentis privatis, quæ potestate ejus clausulæ componuntur: quod frustra esset, si nihil quicquam valerent. Sed de ipso ulu consulamus JEtos. Clausula reservationis testamento addita, novam institutionem, privato chirographo factam, nihil valere responsum est (1). Alii (2), nomen heredis posse exprimi in schedula, sed eo semel expresso, aliam institutionem, in schedula factam non valere, sed solemnii testamento opus esse, ut rescindatur prius. De Legatis tamen illi Consultores non dubitant, nisi reservata sit sola potestas heredis nominandi, non autem legandi. Alii (3), quod ad legata duntaxat valere clausulam, non etiam ad heredis institutionem mutandam, & ita Curiam Hollandiæ judicasse. Alibi (4) relatum est, *dat by sententie van de respectieve Hoven van Justitie alhier voor desen is verstaan, dat eenige geschriften, cedullen en memorialen van testateuren, sonder eenige andere solemniteiten, anders dan dat consteerde, dat zulks hare uysterste wille was geweest en gebleven, hebben moeten effect sorteren ook buyten en tegen der zelve solemnele testamenten; zoo wanneer zy haar zelve zulks by de zelve hare testamenten hadden gereserveert.* Sed per ea, quæ dicta sunt, non li id porrigere ad novas institutiones vel fideicommissa universalia, quibus tota vel pars hereditatis aufertur ei, qui priori testamento simpliciter heres scriptus est, sed accipe de portione hereditatis, de qua nondum statuerat testa-

(1) *Consil. Holl. 3. Amsterd. consil. n. 1.*
 (2) *Consil. Holl. 1. consil. 125. q. 1. & 2. & Consil. Belg. 4. consil. 158. n. 1. p. 434. in fin.*
 (3) *Consil. Belg. 3. consil. 259. & 260.*

(4) *In consil. 24. Oct. 1625. quod exstat Consil. Holl. 3. Amsterd. consil. 26. & iterum consil. Holl. 3. consil. 23. & rursus consil. Holl. part. 2. consil. 195. p. 732.*

ror, vel de legatis & fideicommissis particularibus, vel de aliis præceptis circa sepulturam forte, vel executionem testamenti, & si quæ sunt ejusmodi. Rursus alii (5), de jure dubii, ex Doctorum opinionibus saltem, legata, ita data, deberi putant, & sic ab utraque Hollandiæ Curia judicatum referunt, etiam 21. Dec. 1664. nec de legatis alius (6) dubitat. Unus est (7), qui propter lubricam privatæ scripturæ fidem nihil tribueret clausulæ, de qua agimus, nisi in tenuibus quibusdam legatis in pios usus aut ex commiseratione relictis, sed ejus distinctionis auctoritatem desidero, neque enim ullam rationem habet, cum de scriptura agamus, de qua constat abunde, & si non constet, utique commiseratio non patiatur, ut in pauperum, quam in divitum causis major scripturæ habeatur ratio. Utque inter legata majora vel minora non distinguunt Auctores, quos modo laudabam, sic, quod ad usum, nec S. van Leeuwen distinguit *cenfura for. part. 1. lib. 3. cap. 12. num. 10.* At scire cupio, ad quam summam majora legata a minoribus distinxeris? Pro dignitate & opibus ejus, qui legat, & eorum, quibus legatur, minus legatum erit, quod in aliis majus, & si his indulgeas, meri arbitrii res erit, & proluxa litium materies.

Inventi tamen sunt, qui contra clausulam reservatoriam magnis animis insurgunt, & eam plane inutilem pronunciant, tam JCTi (8), quam Formularii (9), adlatis etiam rebus, in hanc

rem in Frisia, & Ultrajecti judicatis. (10) In Frisia, inquam, & Ultrajecti, neque enim in Hollandia ullam reperi sententiam, quæ, utique quod ad legata vel fideicommissa particularia, illam clausulam rejecerit. Sed excutiamus rationes. Satis frivolum est, quod occurrunt ex *l. 35. ff. de legat. 1.* Leges, condendis testamentis præscriptas, servandum est, & quis negat? Una quæstio est an non id, quod testator in testamento reservavit, & postea explicavit privato chirographo, sit habendum pro parte ipsius testamenti? Certe exempla, quæ ex jure Romano attuli, satis probant, eam reservandi clausulam fuisse frequentatam, & sic existimasse veteres JCTos, quicquid deinde per chirographa & epistola explicatur, iisdem solemnitatibus censeri, quibus censetur ipsum testamentum, omnes enim ajunt, *ex testamento valere*. Sed, inquiunt, in illis juris Romani exemplis ipsa heredis institutio, legatorumque datio facta erat in ipso testamento, & solum nomen heredis, quantitasve legati rejecta in codicillos, & sic est in *d. l. 10. pr. ff. de hered. instit.* & in *d. l. 38. ff. de condit. & demonstr.* At vero si nomen deinde expressum non fuisset, nec quantitas legati designata, utique nihil quicquam deberetur ex testamento, nunc autem debetur, quia expressio nominis & quantitatis reservata est, & ideo vires capit ex ipso testamento. Noli autem putare, in designatione nominis & quantitatis subsistere jus Romanum: nam in *l. 77. ff. de hered. instit.* nihil aliud est,

Y 2

quam

(5) *Consil. Belg. 3. cons. 166. & 167.*

(6) *Consil. Holl. 1. consil. 154. q. 3.*

(7) *Voet ad tit. ff. qui testam. fac. p. 5. n. 29.*

(8) *Herbajus rer. quotidian. cap. 8. & ex eo Zacharias Heber decif. Frif. observ. 52. Roderburg de jure, quod oritur e statut. diversif.*

tit. 3. part. 1. cap. 3. & van Wesel ad consil. Ultraject. art. 16. § 16.

(9) *Van Wallenaar practyk Notar. cap. 18. § 167.*

(10) *Herbajus & Huber d. locis.*

quam in nostris clausulis reservatoriis, quem, inquit Papinianus, *heredem codicillis fecero, heres esto*. Ex his nihil constat, quam testatorem constituisse codicillis, inepta alioquin ad heredis institutionem scriptura, hereditatem dare, & si hanc dederit, responderet Papinianus ex testamento, hoc est, ex clausula reservatoria deberi, quod ad partes nempe non distributas, ut supra explicavi. Nihil quicquam ibi statutum est de partibus residuis, sed quod ad eas testatio simpliciter reservata. Sic, cum testator testamento ratum esse jusserit, quicquid deinde legaturus est, legata, quamvis scriptura minus solemniter data, valebunt, quoniam illa scriptura habetur, atque si testamento inserta esset. Nec movet, de novo legata dari, cum & hoc, ut sibi liceret, testator reservavit, plane ut in *l. 89. pr. ff. de legat. 2.* Dubito igitur, an, qui clausulam nostram oppugnaverint, recte perceperint mentem Papiniani in *d. l. 77.* & dubito, an, quod jure Romano de eo argumento traditum est, recte restrinxerint ad species ibi tractatas, nam hæc, ut plerumque fit, non proponuntur, nisi ut exemplo serviant, & ratio, quæ utuntur veteres JCI, suadet, jubet, ut & ad alias species transferamus, ut transferuntur quotidie.

C A P U T V.

Res a Supremo Senatu, me Senatore vel Præsidente, de clausula reservatoria judicate.

Nunc accipe, quæ mea memoria de hac clausula apud Senatum Supremum inciderint. Et quidem Senatus

Supremus 20. Oct. 1706. (1) probavit fideicommissum universale, quod privatum scriptum ex potestate ejus clausulæ factum erat, sed quia agebatur de scriptura privilegiata, aviæ nempe inter nepotes, malo hanc causam præterire & sequentem subjicere.

Mævius 22. Dec. 1708. sex nepotes ex fratre scribit heredes, iisque ex fideicommissum substituit alios addita clausula reservatoria. Biennio fere post conditum testamentum, ex potestate ejus clausulæ componit chirographum privatum, quo varia variis legat, & fideicommissum ita restringit, ut nepotes majores facti, de bonis, sibi relictis, non quidem testamento, sed inter vivos ex animi sui sententia statuere possent. Quæsitum est, an valeret id chirographum? & Senatus 27. Febr. 1712. paribus suffragiis valere judicavit (2): atque ita existimavit, posse ejusmodi privato chirographo & legata dari, & fideicommissum restringi.

Titia, quæ testamento suo inseruerat illam clausulam, rogat Mæviam, penes quam habitabat, ut se distante legata quædam scriberet in schedula, scribit Mæviam, & schedulæ subscribit Titia. Legata illa data erant cum ipsi Mæviam, tum aliis Titiam propinquis. Defuncta Titia Sempronius, qui ejus hereditatem repræsentabat, legata solvere derelictat. Litigatum est ea de re apud Curiam, & Curia omnes legatarios repulit 22. Jan. 1711. Appellatum est ad Senatum. Quid Curiam moverit, non est, ut dicam, forte quod de subscriptione Titiam non satis constaret, nam & id objectum est. Sed quum apud Senatum subscriptio magis ad liquidum esset perducta, Senatus 8. Jul.

1712.

(1) *Observ. Tumult. t. 1. n. 218.*

(2) *Observ. Tumult. t. 4. n. 828.*

1712. (3) paribus suffragiis judicavit legata, potestate clausulæ reservatoriæ propinquis data valere, sed non valere, quæ sibi adscripserat Mævius.

Sequatur alia species. Sempronia 16. Jul. 1686. condito testamento legat Luciam, cognatæ suæ, quæ in India Orientali tunc hærebat, decem millia, Mævius, cognato suo, duodecim millia, & ex reliqua hereditate heredem scribit Titium, alium cognatum suum, ita tamen, ut supplex, quam relinqueret, inter Luciam, Mævium & Titium æquis partibus divideretur, si tamen Lucia tempore mortis suæ adhuc in India hæreret, ut triens suppellectilis, quam ipsa præfens habuisset, cederet Titio, numeratis Luciam pro illo triente 500. Mox omnium legatariorum & heredis sui liberos parentibus suis vulgariter substituit, & testamento caver, ut jure optimo valeret, quodcumque deinde, etiam privato chirographo, præciperet. Sempronia diu testamento suo supervivit, & ea viva defunctus est Titius heres, relictis liberis, defunctus Mævius legatarius, relictis etiam duobus liberis, sed valde minore adhuc ætate, & reversa ex India Lucia. Quæ cum accidissent, Sempronia 9. Maj. 1704. privato chirographo præcipit: *dat de Kinderen van haar Neef Mævius eens voor haar beiden zouden moeten te vreden zyn met 500. maar dat haar Nigr Lucia met de Kinderen van haar Neef Titius te samen zouden deilen*, in continenti rament excipiens varias species suppellectilis, quas variis legabat. Lucia, post mortem Semproniæ, defendit, hanc scripturam, quamvis privatam, pendere ex testamento, atque adeo ejus jure subsistere, & porro defendit adempto Mævii liberis legato duodecim millium, se

his, quæ exhibui, verbis, pro semisse coheredem esse datam liberis Titii, quia dixerat Sempronia, *dat zy te samen zouden deilen*, quod non posset non intelligi nisi de integra hereditate, sed liberi cum Mævii, tum Titii defendunt, ex ea, quæ illis verbis additur, exceptione, satis constare, illa duntaxat pertinere, ad divisionem suppellectilis, Semproniam, quæ ipsa chirographum sua manu scripserat, minus accurate fuisse loquam, et & minus accurate loquuta erat in aliis illius chirographi partibus, sed non exclusisse liberos Titii a tota hereditate, vel liberos Mævii, quibuscum semper amice vixerat, a legato duodecim millium, Semproniam duntaxat voluisse, ne liberi Mævii, qui, utpote valde minores suppellectile non indigebant, ejus trientem haberent, ut testamento jussisset, sed loco trientis contenti essent 500. quos ipsos Luciam, si in India mansisset, pro suo triente legaverat, & omnem suppellectilem nunc dividerent Lucia & liberi Titii. Hæc Semproniæ mens etiam aliunde affatim constabat, at si de ea non satis constitisset, & palam Sempronia illo chirographo semisse hereditatis, liberis Titii ademptum, Luciam cognatæ dedisset, prolixè disputatum est, ejusmodi scriptura, omni solemnitate destituta, partem hereditatis, non vacantem, nec adimi nec dari potuisse. Lucia copias suas contra explicabat, sed minores numero & pondere. Repulsa igitur est apud Judices Rotterdammenses, ubi primum lis acta erat, 24. Apr. 1710. & ex appellatione apud Curiam 9. Mart. 1716. & apud Senatum Supremum 6. Mart. 1720. (4). Omnes autem Senatores uno ore affirmabant, de clausula reservatoriæ, nisi

(3) *Observ. Tumult. t. 4. n. 370.*

(4) *Observat. Tumult. t. 7. 1611.*

nisi quod ad legatum suppellectilis, hic laborandum non esse, & de legatis valere totiens nunc iudicatum esse, ut frustra sit ea de re amplius verba perdere, ceterum, si de parte hereditatis ageretur, omnes significabant, eam non iustificare ad coheredem dandum, sed tanti esse non putabant, ut nunc rationes suae sententiae explicarent.

Lucius Titius 27. Jun. 1719. coram Notario & duobus testibus, testamento condito, declarat, se cum eoſve heredem heredesve scribere, *die by by een nader Afle, uyt kragte van de clausel reservatoir, hier na te infereren, zoude komen te noemen*. Mox adjicit clausulam reservatoriam, & mense sequenti, nempe 26. Jul. 1719. privato chirographo, quod ipse manu sua scripserat, cuique nomen suum subscripserat, Semproniam, Cognatam suam, nominat heredem, & aliis Cognatis, aequè ceteroqui ab intestato ei successuris, varias summas legat. Post mortem Lucii Titii alii illi Cognati, data apocha, legata sua accipiunt, sed post nonnullum temporis tractum sibi persuadent, eo privato chirographo heredem nominari non potuisse, & se, aequè ac Semproniam, ab intestato succedere oportere Lucio Titio. Ex conventionem partium causa ad Senatum deferitur, & reliqui illi Cognati contra Semproniam agunt ad partes, sibi ab intestato debitas, & simul implorant restitutionem in integrum contra apochas, quibus privatum illud chirographum agnoverant, & legata sua se accepisse professi erant. Sempronia petitioni contradicit. Quasitum est, quid juris? Hanc quaestionem esse explicandam ex regulis juris Romani probavi *cap. praec.* & ex iis effeci, codicillis quidem & chirographis novum heredem scribi non posse, sed posse exprimi nomen heredis vel legatarii, prio-

ri testamento ad hereditatem vel legatum vocari. In hac specie nullus heres nominatim scriptus erat priori testamento, alioquin, quod solemniter actum est, rescindi non posset privata scriptura, ac simpliciter is erat institutus, cuius nomen deinde exprimeretur, quod, ut supra dixi, licet, etiam non multum refragante Advocato partis adversae. Sed, inquebat ille, & unus quoque apud nos Senator, id quidem obtinere in testamentis scriptis, de quibus solis intelligebant leges Romanas in hoc argumento adductas, secus autem esse in testamentis nuncupativis, in quibus heres palam est nuncupandus, sic ut a testibus exaudiri possit *l. 21. pr. ff. qui testam. fac. pess.* & nostra testamenta, non clausa, pro nuncupativis esse habenda, sic enim vulgo haberi, in nuncupativis testamentis frustra referri ad privatam scripturam, ut ex ea quid valeat, cum utique privata scriptura nihil plus possit efficere, quam ipsum testamentum, in quo, quicquid praecipitur, a testibus exaudiendum est; privatum autem chirographum solet scribi remotis testibus. Atque haec nova contra clausulam reservatoriam obiectio est. Nova fatcor, sed non bona. Non memini sane, me unum Auctorem reperire, qui, quod de clausula reservatoria, sive bene sive male, placuerit, unice referat ad testamentam clausam, nec, si verum amamus, ad ea unice referendum est, nostra enim testamenta, etiam si non clausa, omnino sunt mixti generis, unde & forma & iurejurando Notariorum continetur extremas hominum voluntates in scripturam esse redigendas, & sedulo curandum, ut iis recte subscribatur. Etiam in testamentis nostris, non clausis, neminem sibi adscribere posse, infra audies *cap. 8. de his, qui sibi adscribunt in testamento:* ubi

ubi & plenius dixi de utroque genere testamenti, apud nos usitati: non alia sane ratione etiam in his adscriptio sui displicuit, quam quod testamenta, quæ Notarii ex ore vel schedula testatoris componunt, non tam nuncupata censeantur, & testium memoriæ commissa, quam, ut scribantur, dictata. Si dicas aliter, plane inutilis est clausula reservatoria in omnibus testamentis nostris non clausis, quod tamen nemo facile dixerit. Inutile tunc esse, ex eo constat, quod in nuncupativo nihil subsistat, quod non palam nuncupetur, audientibus testibus, quod autem privato chirographo scribitur, extra omnem nuncupationem est. Putasne jure Romano in testamento, vere nuncupato, testatorem referre potuisse ad privatam scripturam, ut hæc censeatur eadem solemnitate, qua nuncupata voluntas? ut hoc credam, me induci non pariar. Si tamen plena fide constiterit, illam scripturam esse compositam ex potestate reservata, subsisterem, sed hoc jam non ago. Ex his, quæ dixi, consequitur, nostra testamenta, non clausa, habere aliquid ad instar testamenti scripti apud Romanos, & ob eam rationem omnes Senatores, uno excepto, apud Nos respondebant, nomen heredis, in testamento hic non expressum, privato chirographo exprimi potuisse. Quumque hac sola ratione reliqui heredes ab intestato repellerentur, frustra erat querere de restitutione in integrum contra datas apochas ab illis implorata. Quæ, atque si necessaria non essent, prætermissa, simpliciter secundum Semproniam judicatum est 31. Maj. 1732.

Quum Testator Semproniam ex quadrante heredem instituisset, & dimidium ejus quadrantis fideicommisso sub-

jecisset, deinde, privato chirographo, potestate ejus clausulæ facto, totum quadrantem fideicommisso subjecit. An id liceret, ex compromisso partium apud Senatum Supremum quaesitum est. Perorata est in Senatu causa 5. Jun. 1726. plerisque Senatoribus ea satis anceps videbatur, quia agebatur de fideicommisso universali, non singulari; quare placuit tentandam esse transactionem, quæ etiam successit. Quid mihi sedisset, si causa definienda, e præcedentibus satis intelligens.

Rursum ex conventionem partium apud Senatum litigatum est de legato 15000. florenorum, quod Caja ex potestate sibi reservata, Mæviam adscripserat in schedula, remotis arbitris facta. Quærebatur, an illi 15000. pure essent legati, an per fideicommissum, cujus dies nondum venerat. Advocatus, qui Executoribus testamenti contra Mæviam præstabat operam forenses, pro fideicommisso sermonem habuit, & fere universum, sed quum ad finem ejus pervenisset, non nihil musitabat de ipsa illa schedula, significans posse forte defendi, nequidem tantæ quantitatis legatum per epistolam relinqui posse ex potestate ejus clausulæ. Sed quum nihil rationis attulisset, neque adeo Adversarius quidquam reposuisset, Senatus post peroratam causam Advocatum rogavit, nunquid, de quo musitaverat, defendere vellet, paratum tunc esse Senatum, rationes in utramque partem audire, & de his decernere, sed ille, consultis Executoribus, respondit, se ea defensione non usurum (5).

Liceat his Senatus Supremi præjudiciis addere sententiam, quam ipse, qua Arbitrari, dixi. Quum Lucia Titia, si quæ controversiæ orirentur ex testamento suo, me earum Arbitrum elegisset,

ser, & præter 5000. florenos, quos testamento legaverat pauperibus Ecclesiæ Haganz, privato chirographo, a se subscripto, & composito ex potestate clausulæ reservatoriz, adhuc alios 5000. florenos iisdem pauperibus legasset, & præterea post mortem heredis sui, si sine liberis, moreretur, eosdem pauperes ex asse substituisset heredes, heres posteriores 5000. florenos solvere detrectavit, atque si legatum tantæ quantitatis uni corpori vel personæ ita dare non licuisset, & simul fideicommissio universalis contradixisset, cum hereditas semel simpliciter data, adimi non possit privato chirographo ex potestate ejus, quam dixi, clausulæ. Patres me, qua Arbitrium, adeunt. Pronunciavi 3. Nov. 1740. etiam posterius legatum pauperibus deberi, fideicommissariam hereditatem, etiamsi casus fideicommissi existeret, non deberi. Rationes non dicam, quia in præcedentibus dictæ sunt.

C A P U T VI.

De Clausula, quam Derogatoriam vocant.

NON hic ago de clausula derogatoria, quæ, posteriori testamento inserta revocat prius, ante conditum, sed quæ priori testamento inserta revocat posterius, adhuc condendum ut si priori sit insertum, per posterius id rescissum non iri, nisi nominatim ejus fiat mentio, vel posteriori adjiciatur formula aliqua, vel adagium, unde de sincera testatoris mente constare poterit. De hac clausula multi multa disputant, & circa hanc non una difficultas, nam ars deluditur arte. Certum equidem est, supremam sani hominis voluntatem esse servandam, & neminem sibi eam legem dicere posse, ne a priore voluntate ei

recedere liceat, sed omnis quæstio in eo vertitur, quæ voluntas sit habenda pro *suprema*, an quæ futuras omnes abrogat, nisi ea formula munitas, quam testator præscripsit, an vero ea, quæ sine illa formula novissime condita reperitur? Hanc prætulit Marcianus in l. 6. § 2. ff. de jure codicill. licet enim in confirmatione codicillorum paterfamilias adjecerit, ut non alios valere velit, *quam sua manu signatos & subscriptos*, tamen inquit, valent facti ab eo codicilli, *licet neque ab eo signati, neque manu ejus scripti fuerint*. Rationem addit Marcianus: *nam ea quæ postea geruntur, prioribus derogant*; hoc est, si recte interpretor, eo ipso, quod posteriores codicilli essent, quamvis non signati vel subscripti, existimandum est, patremfamilias quod ad hoc a priore voluntate recessisse. Atque ita Hermogenianus in l. 22. pr. ff. de legat. 3. si testator in principio testamenti dixerit, *cui bis legavero, semel deberi volo*, & postea eodem testamento vel codicillis *Sciens*, id est, deliberato animo bis legaverit, *Suprema* inquit, *voluntas prior habetur*. Hactenus inter Marcianum & Hermogenianum convenit. Sed hoc, addit Hermogenianus, *ita locum habebit, si specialiter dixerit, prioris voluntatis sibi pænituisset, & voluisse, ut legatius plura legata accipiat*. Desiderat igitur, ut testator palam significet, se, pænitentia ductum, posteriorem voluntatem priori præferre, quid si non significaverit, clausulæ derogatoriz Patroni priorem posteriori præferunt. Cujacius l. b. 14. observ. cap. 7. specialem ejusmodi testationem non requirit, Tribonianus, non Hermogenianum adscribens d. versiculum sed hoc. Perperam, ut mihi quidem videretur, sed hoc jam non ago, contentus monere, si vel Triboniani esset d. *ut sic*. non minori tamen

auctoritate juris esse habendum, quam reliqua omnia, quæ in *Pandectis* exstant. Probo potius, quod & alii observarunt, (1), illum *vs.* duntaxat esse referendum ad speciem, ibi tractatam, ubi nempe uno eodemque testamento, vel codicillis, in continenti factis testator contraria scribit: id enim cum non videatur cadere posse nisi in hominem dubiæ sanitatis in ea specie, nec abs re, Hermogenianus desideravitestationem singularem, ex qua constet de seria ejus voluntate, sed hoc transferre non licet ad duo testamenta, diverso tempore condita, ubi oblivio & alia quam plurima incidere possunt, quæ specialem revocationem sæpe molestam & sæpe impossibilem redderent.

Sed ut de Derogatoria plenius cognoscamus, sciendum est, eam quidem a solo testatore proficisci, si verba spectes, sed si rem ipsam, ut plurimum ab herede scripto, qui testatoris libertati infidiatur, ne quid in posterum molitur contra has tabulas testamenti, quo ipse institutus est. A testatore proficisci potest vel bona vel mala mente, mala, ubi postea alium, nequicquam heredem instituendo, constituit decipere, & si non alius ejus esset usus, memoriam ejus plane abolitam esse equis non oporuerit? Bona mente, ubi testator metuit, ne dolo, metu, minis cogatur ad novum testamentum, contra animi sui sententiam condendum. Non addo gratiam & reverentiam, suasionem, blanditias, adulationem & auctoritatem, ut sunt, qui hæc larga manu addunt, quia nondum didici, hæc omnia damnare leges. Ob gratiam & reverentiam vix posterius testamentum anteriori dicemus cedere, nam & voluntas, quæ sic ob-

Bynk. T. IV.

rinetur, vera voluntas videtur argumentum *l. 17. § 1. ff. de usur. & l. 22. ff. de rit. nupt.* Et quamvis Solon improbaverit testamentum mariti, qui *γυναικὶ περὶ Σόλωνα* eam heredem scripsit, ut tradit Plutarchus in *Solone p. m. 90.* jure Romano tamen rata est pietate & officio elicita & retenta Conjugum voluntas *l. 3. ff. si quis aliq. test. prohib. vel coeg.* Idque adeo etiam, ut suasionem, blanditias, adulationes & auctoritates, dummodo non importunas vel molestas, excludere periculosum videatur, nisi eorum causa agatur, quorum improbitas jure notata est, focariarum forte, Curatorum & similium *lib. 2. C. de donat. inter vir. & uxor. & § 12. Edict. Caroli V. 4. Octob. 1540.* Sed quia certis & ritis definitionibus hæc complexi non licet, & quia difficillimum est probare dolum, metum, minas, præstaret forte abolere omnem clausulam derogantem, quam innumeris litibus causam stare, nam si aboleret, etiam tunc, cum ob justum metum unice ei locus est, quid, obsecro, perderet nisi sumtus novi testamenti, si contra animi sententiam fueris testatus, nam, quod hodie fit, eras revocare licet, & sic corvos deludis hiantes.

Inutile esse illam clausulam etiam magis intelliges, si sciveris, eam plurimique proficisci non a testatoribus, sed a captatoribus hereditatum, qui testamenta merentur fraudibus. Aggrediuntur fere masculos & femellas, sic puberes aggrediuntur homines simpliciores, quorum animos nucibus, vel pyris & pomis expugnant, & ne testamentum, in sui gratiam factum, mutent, testatoribus præscribunt & suggerunt quamdam revocandi formulam, quam vel non

Z

in-

(1) Ulricus Huber *præf. ad tit. ff. de injust. rupt. irrit. fact. testam. n. 5. vs. videndum, & seq.*

intelligunt, cujus quantocyus oblitri sunt. Sic putant, rem esse in vado, sed aliorum heredum rapacitas vel etiam ipsorum testatorum maturior & prudentior ætas coercendis illis fraudibus aliam cautionem excogitavit, revocant scilicet testatores quæcumque alia testamenta, quibuscunque derogatoriis clausulis munita, quarum nunc memoriam non habent, revocaturi alioquin, si meminissent. Satis argute, neque enim ea cautio per antierius testamentum excludi potest, cum nemo sit, qui memoriæ suæ fatum noverit. Sic oblitri creduntur clausulæ derogatoriæ, & posterius testamentum valet, ut alibi (2) responsum est, & usus fori servat. Sed si verum amamus, neque ejusmodi abrogationi nimium tribuendum est, præsertim si utrumque testamentum tempore non multum distet, vel majore aliqua suspitione heres posterior laboret: neque ideo nimium tribuendum, quia, qui testamentum scribunt, hæc solent inferere ignaris vel non intelligentibus testatoribus, ex more potius, quam ex necessitate revocandæ derogatoriæ. Et adhuc dubitas de inutilitate ejus clausulæ.

Sed quia in hanc rem Legislatore opus est, dum ea utimur, quo jure utendum sit, paucis habe. Prudenter si me auctorem sequaris, inspiciendum est, quodnam testamentum, prius, an posterius, majoribus suspitionibus urgeatur, & secundum id pronuntiandum, quod minimis urgetur. Specialem clausulæ revocationem, sive aliam quamcumque testationem, ex qua constet, id, quod tempore posterius est, etiam intellectu posterius esse, ego non desidero, nisi in casu, quem exhibet *l. 22. pr. ff. de legat. 3.* & quem supra jam exposui. Neque etiam specialem revocationem desi-

derant, qui æquipollentem eo, quem mox indicabam, modo putant sufficere. Quin & simplex testamentum, a suspitione liberum, priori, cui derogatoria inserta est, prævalebit, & sic Curia etiam Hollandiæ judicavit 26. Sept. 1613. (3) qua sententia eo magis uror, quia longo usu comperi, vix semel clausulam derogatoriam proficisci a testatoribus, ubi decies proficiscitur ab hereditate, qui omni ope curant, ne hereditatem, malis artibus quæsitam, contraria testatorum voluntate, amittant, & quod in pari causa id sequamur, quod plurimum accidit. Sed diligenter excussis factis, quæ in judiciis occurrunt, tantum non semper pellucebit, quo animo Derogatoria testamentis sit inserta, neque adeo anxius hærebit Judex, quam partem amplecti æquius melius sit; quamvis enim Jcti de effectu clausulæ derogatoriæ ad insaniam usque digladiantur, in eo tamen conveniunt quæstionem, quæ de ea incidit, facti potius, quam juris esse, & nemo unus est, qui non sinceram patrisfamilias voluntatem præferat extortæ & improbis precibus emendatæ. Interea, si scire velis, quid & quam varie alii de hoc argumento dixerint & scripserint, consule catalogum Auctorum, quem exhibuit Voet *comment. ad tit. ff. de injust. rupt. irr. fact. testam. num. 10. in fin.* & si eo non satieris, adde utrumque Huberum, patrem Ultricum ad *d. tit. n. 3.* & Zachariam filium *tom. 1. observ. rerum judic. cap. 80. vs. restat. Consil. Holl. tom. 3. consil. 3. & Consil. Belg. tom. 3. consil. 266.* Si de his omnibus in consilium ire & sententiam meam apponere vellem, amphora, loco urcei, exiret.

Magis forte delectaberis rebus in Hollandia judicatis. Quam Titius testamentum

(2) *Consil. Holl. 3. Amsterd. consil. 41.*

(3) *Ibid. in append. p. 41.*

tum fecisset cum Derogatoria & speciali forma revocandi, ibi præscripta, & deinde aliud condidisset cum revocatione omnium aliorum, quæcunque Derogatoriæ iis essent inferre, sed revocatione generali, non speciali cum istis verbis, varie in utramque sententiam disputatum est, *Consil. Belg. tom. 2. consil. 74-79. & relatum consil. 75. p. 187.* Judices Amsterdammerfes & Senatores Curia Hollandiæ pro primo judicasse, Supremum vero Senatum, rescissis eorum sententiis, pro secundo, litem denique, in Revisionem deductam, transactione sapiam esse. Rursus quum Mævius testamentum condidisset cum Derogatoria & certis verbis, & deinde aliud cum revocatione omnium aliorum, qualitercunque conditorum, quorum tamen non meminerat, professus, si quandoque aliter fuisset testatus, se ex inductione aliorum esse testatum, Senatus Supremus 18. Febr. 1698. & Senatus & Revisores 22. Sept. 1699. (4) pro secundo testamento judicaverunt.

Sed quia remò recte scribit res iudicatas, nisi qui iis iudicandis ipse interfuit, addam exempla, quæ me Senatore vel Præsede, Senatum Supremum occuparunt. Quum clausula derogatoria non esset revocata cum adscripto carmine, & in auditorio majori Senatus animose disputaretur, utrum testamentum magis esset suspectum, & alterum etiam metu carceris exitum diceretur, Senatus 20. Mart. 1708. (5) iussit, *dat de Jaak, als in fæsto bestaande, zoud beschreeven worden.* Et sane, ut dixi, magis facti, quam juris est hæc quæstio. Sed quum nihil quicquam suspicionis moveretur contra primum testamentum, quo Sejus, puer annorum XVII.

adjecta Derogatoria, sororem consanguineam 26. Jul. 1703. scripserat heredem, neque etiam contra secundum, quo 16. Apr. 1705. fratrem germanum instituerat, Senatus ex plurium suffragiis 1. Mart. 1710. (6) primum prætulit, quod nempe in secundo nulla esset revocatio, neque generalis, neque specialis, nedum ad præscriptam formulam.

Accipe aliam causam: Titius, ipse egenus, uxorem duxit Semproniam, satis beatam, & 6. Mart. 1687. heredes scribit Cognatos suos, inserta Derogatoria. Eodem anno 22. Aug. aliud testamentum condit, mutuum cum uxore, quo se invicem ex asse instituunt, nulla facta mentione prioris testamenti. Uxor decedit prior, atque ita Titius factus est ejus heres. Ille autem memor tanti beneficii, quo mactatus erat ab Uxore Sempronia, codicillo, quem fecerat 10. Dec. 1705. legata quadam, sic satis ampla, dedit uxoris prædefunctæ Cognatis, confirmato, ut aiebat, *in ceteris testamento* 6. Mart. 1687. Titii heredes, eo testamento instituti, negant se legata debere, quum in codicillo specialiter revocata non esset clausula derogatoria. Quare legatarii eos conveniunt apud Curiam, & legata, quæ petierant, obtinent 14. Nov. 1709. Appellatum est. Ad inducendum testamentum nulla ab utriusque Cognatis machinatio prætexebatur, nec anno 1687. quo vivebat Sempronia, ullus ab ejus Cognatis merus expectari poterat. Visum igitur est, Titium, quod legaverat, libera voluntate legasse, ut beneficii, quod ab uxore acceperat, partem ejus Cognatis redderet. Ajunt etiam Interpretes, qui quam maxime Deroga-

(4) Utraque sententia exstat inter acta Senatus.

(5) *Observ. tumult. t. 2. num. 391.*

(6) *Observ. tumult. t. 3. num. 601.*

toriae favent, si nova causa inciderit, qua testator motus praesumitur a priore voluntate recessisse, Derogatoriae standum non esse, & porro ajunt, etiam Grotius *introd. ad Jurisprud. Holl. lib. 2. cap. 24. cf. daar is*, post lapsum decenni pro eo habendum esse, atque si memoria ejus clausulae testatoribus excidisset, hic autem codicillus factus erat post annos XVIII. a priori testamento. Erant quoque Senatores, qui clausulam derogatoriam restringebant ad alia testamenta & alios heredes, post scriptos, non ad codicillos & legata, iis relicta. Quam bene, nunc non disputo, contentus monere, paribus suffragiis probam fuisse Curiae sententiam 26. Sept. 1710. (7).

Ecce aliam speciem, a Senatu judicaram. Cajus, conditis aliquot testamentis, rursus aliud condit 6. Aprilis 1694. & iterum aliud 14. Jan. 1699. Hoc posteriore matrem, ut debebat, ex sola legitima scribit heredem, & alium ex reliqua hereditate, sed ingentibus legatis onusta, eique testamento inserit clausulam derogatoriam. Haud ita post, nempe 5. Maj. 1699. denuo aliud testamentum facit, quo matrem suam ex asse heredem scribit, revocatis omnibus prioribus, & nominatim illo, quod fecerat 6. Apr. 1694. non injecta mentione testamenti, cui ante quatuor menses clausulam derogatoriam inseruerat. Quaesitum est, utrum testamentum praevaleret, id cum clausula 14. Jan. 1699. an posterius 5. Maj. 1699. ? Diceret pius, quia in posteriori, quod brevi post signatum est, nulla erat Derogatoriae revocatio, nulla reperitio verborum, quae reperti jussu, neque ullum aliud indicium mutatae voluntatis, eoque magis diceret, quia in posteriori

specialiter revocaverat testamentum 6. Apr. 1694. studio, ut videbatur, praetermissa mentione testamenti 14. Jan. 1699. Atque illa forte ratione, cum inter utriusque testamenti heredes de hereditate quaestio esset, Curia 12. Nov. 1710. pro primo judicavit. Sed tamen, cum appellatum est, diffidentie uno Senatore, qui causam ad Senatum referebat, reliqui omnes pro ultimo responderunt, rescissa sic 23. Sept. 1712. (8) Curiae sententia, & ni fallor, recte. Supra dixi, & verum est, de clausula derogatoria regulam generalem constitui non posse, cum res ex facto pendeat. Urque pleraque testamenta, clausulis derogatoriis munita, laborant prava suspitione, sic hoc, de quo agimus, laborabat quam maxime. Cajus, dum penes matrem habitabat, eam scripserat ex asse heredem, sed ad dissolutos mores elapsus, & ob eos a matre increpitus, ex domo ejus aufugit, usus consuetudine hominum & pessimae morum & infimae plebis, quibuscum porabat dies noctesque, semper ebrius, & quam maxime prodigus. Atque eo tempore testamentum condit cum derogatoria, quo compotioribus suis relinquit maximam hereditatis partem. Sed ille Cajus tandem respuit, & dixit,

Editte lurcones, comedones, vivite ventres.

nam in via obviam factus amico, effusus in ejus sinum lachrymis, rogat, ut, ad ejus preces, cum matre in gratiam redire posset. Sic per amicum matris reconciliatus, ad ejus domum redit, & ibi aliquando vivit, gratus & acceptus matri, quam denuo heredem scribit postremo, quod dixi, testamento.

Qua

(7) *Observ. tumult. t. 3. num. 650.*

(8) *Observ. tumult. tom. 4. n. 890.*

Quæ narravi, in factò probata erant, & vix ullus, de ejusmodi factò consultus, aliter responderet, quam testamentum cum clausula a compotioribus malis artibus fuisse elicitum, postremum vero fuisse profectum ex vera & sincera Caji voluntate. Erant & Senatores, qui ex defectu solemnitatum respondebant contra testamentum cum clausula, sed alii, si ex eo res esset definienda, amplius deliberandum censebant.

C A P U T VII.

Res a Supremo Senatu, me Senatore vel Preside, de clausula derogatoria judicate.

Pergo recensere causas, quas Senatus Supremus, mea memoria, judicavit de ejusmodi clausula, & ne quam ex his omitam, simpliciter moneo, in causa consobrini mei, cui judicandæ ipse interesse non potui, Senatum 28. Jul. 1714. (1) judicasse pro testamento posteriore, quo revocata erant omnia priora testamenta, etiam ea, quibus insertæ essent clausulæ derogatoriæ, quorum tamen testator aiebat se non meminisse, idque contra testamentum, conditum cum ejusmodi clausula ante annos XXI. a posteriori, & conditum, cum testator tantum non excessisset annum ætatis XIV. Probo sententiam, quamvis consobrinus meus causa ceciderit.

Sed noli putare, non existare Senatus sententiam, pro clausula derogatoria laram, existat enim utriusque Curiae, & Supremæ quidem paribus suffragiis, in hoc factò. Titius Calvinianus habebat proneptem, itidem Calvinianam, sed pauperem, & per imbecillam vale-

tudinem minus idoneam visui quærendo. Huic codicillo factò legat 6000. florenos, unde se exhiberet. Quia autem uxorem habebat domi, & ex ea liberos utriusque sexus, sed omnes Pontificios, metuens forte, ut mox intelliges, ne ab his ad revocandum legatum induceretur, posteriori codicillo 7. Oct. 1711. priorem probat, & addit clausulam derogatoriam. Haud diu post, nempe 25. Dec. 1711. Titius, ex morbo decumbens, cum uxore mutuum testamentum condit, quo, revocatis simpliciter omnibus aliis, uxorem & liberos scribit heredes, sed uxorem, metuens Derogatoriam, de qua forte nonnihil ei suboluerat, cum marito 26. Jan. 1712. componit aliud instrumentum publicum, quo omnes derogatorias, si quæ essent, abrogant, & valere jubent mutuum testamentum 25. Dec. 1711. Defuncto Titio proneptis Calviniana legatum petit apud Curiam ex clausula derogante, sed vidua & liberi contradicunt ex mutuo testamento & instrumento mox sequuto. Curia secundum proneptem sententiam dicit 29. Maj. 1716. reis etiam in expensas damnatis. Appellatum est. Res pendet ex factò, & in eo vertebatur, an codicillus cum clausula, an vero posterius testamentum in malam fidem incideret? Si prius, existimavit Senatus, etiam simplicem revocationem sufficere, si posterius, repetitionem formulæ esse necessariam. Prudentis Judicis est, omnia facta excutere, & secundum ea pronunciare, quod æquius melius est. Nemo autem Senatorum in hoc factò dubitabat, quin prævaleret codicillus cum clausula, nam ecce plena fide constabat, Titium, qui alioquin uxoris suæ majestatem comiter observabat, Advocatos aliosque juris peritos consuluisse, quem-

(1) *Observat. tumult. l. 5. n. 1067.*

quemadmodum posset pronepti suæ legare sine metu contrariæ, quam prævidebat, inductionis. Quin ipse Notarius testabatur, sibi, cum codicillum scriberet, id ipsum significasse Titium, & enixe rogasse, ut omni ope curaret, ne sine repetitione solemnibus formulæ legatum revocare posset. Addebat idem Notarius, Titium, cum jam aliud posteriusque testamentum & instrumentum fecisset, apud se, ad agrotum euntem, fuisse conquestum, extortum sibi esse aliud quid, quod ignorabat, & tamen signaverat ad preces & minas uxoris suæ. Testabantur id & alii, sed non undequaque idonei testes. Ad hæc vix tres menses effluxerant a codicillo facto, cum Titius mutuum testamentum corderet, neque tunc oblitus erat codicilli cum clausula, sed revocare noluit, quod bona mente fecerat ad evitandam dulcissimæ uxoris offensam. Odium religionis eam afflaverat omnes liberos, quos mater pro imperio, quod obtinebat, sacris suis innutriverat. Erant & alia, quæ satis probabant, priorem Titii voluntatem fuisse sinceram, posteriorem non item, sed tadii res plena esset, hæc omnia facta porro recitare, & de singulis in consilium ire. Senatus igitur paribus suffragiis Curix sententiam probavit 7. Febr. 1720. (2). Atque hæc unica causa est, in qua Senatus Supremus, me Senatore & Præside, paribus suffragiis pro clausula derogatoria judicavit.

Accipe nunc aliam speciem, & contrarium litis eventum. Mævius, juvenis annorum XVII. in Indiam Orientalem navigaturus, 22. Apr. 1703. Cognatum quemdam suum scribit heredem, addita clausula derogatoria & forma revocandi cum certis verbis. Mævius in

India, munus aliquod adeptus, hæret, nuptias ibi contrahit, & cum uxore mutuum testamentum condit 24. Aug. 1720. atque ita XVII. & quod excedit, annos post prius testamentum. Posteriori testamento illi Conjuges omnia priora testamenta revocant, sed clausula generali, & se invicem reciproco, ut ajunt, amore provocati, ex asse instituunt heredes. Defuncto Mævio Cognatus ex priori testamento hereditatem petit, uxor ex posteriori, & de controversia in Senatum Supremum committunt. Certum est, quod & supra observavi, clausulam derogatoriam bono consilio fuisse introductam, sed malo fere eventu, nam experientia, etiam stultorum magistra, testis est, ejus clausulæ longe majorem esse abusum, quam usum. Sane in hoc facto facile omnes credent, ut credidit Senatus, posterius testamentum prius vincere. Quem putabimus hic auctorem fuisse ejus clausulæ, Mævium, an ejus Cognatum? Cognatum procul dubio, qui, ut caperet hereditatem, hanc Mævio persuasit, ne in India voluntatem mutaret; Mævius certe, ad iter accinctus, prævidere non poterat, sibi in India aliud testamentum, per minas vel vim metumque extortum iri. Nullum in India hominem noverat, neque album, neque atrum, & de nuptiis ne cogitabat quidem, & multo minus de importunis uxoris, si quam duceret, precibus, neque etiam de his, postea adhibitis, quicquam constabat, nam concors steterat matrimonium sine ulla cujusquam querela, & sine ulla suspicione captatæ hereditatis. Peritior igitur ejus clausulæ fuit Cognatus, quam juvenis XVII. annorum. Hic, ut eam infereret testamento, nullam causam habebat, Co-

gna-

gnatus habebat, ut juvenem, oblitum forte clausulæ, circumveniret. Ne dicam, novam causam hic incidisse, causam nempe nuptiarum, propter quam Mævius, & recte, uxorem prætulit Cognato, & a priori testamento, cum posterius conderet, effluxisse XVII. annos, & tantum non omnes Pragmaticos consentire, alterutrum sufficere, ne speciali revocatione cum certis verbis opus sit. Sed non repeto, quæ in hanc rem dixi *cap. præced. vs. Sed quia*. Atque his rationibus motus Senatus paribus suffragiis pro posteriori testamento judicavit 22. Febr. 1724. (3).

Addo aliam causam. Sempronia octogenaria, nec legere, nec scribere docta, 17. Oct. 1717. liberos & nepotes ex asse heredes instituit, sed 6. Aug. 1718. codicillum componit, quo, probato in ceteris testamento, legatum aliquod Sejo relinquit, inserta codicillo clausula, non aliud ejus testamentum in posterum esse valiturum, nisi repetito adagio, quod ibi præscribebat. Triennio fere post, scilicet 4. Jul. 1721. eadem vetula rursus aliud testamentum condidit, unice ut revocaret legarum, Sejo relicto, codicillum enim, a se factum noluit valere, professæ, ejus exemplar sibi nunquam esse traditum, sicut ignoraret nomen Notarii, & simul diem vel Consulem, quo compositus esset codicillus, sed quicquid ejus sit, se, eo abolito, velle decedere eo testamento, quod fecerat 17. Oct. 1717. Defuncta vetula, quaesitum est, an posterius testamentum prævaleret, an Codicillus cum clausula derogatoria? Codicillum prævalere Judices Leidenenses opinati sunt 2. Apr. 1722. & opinata est Curia Hollandiæ 28. Jun. 1723. Cum

appellatum esset ad Senatum Supremum, Sejus legatarius etiam posterius testamentum oppugnabat ex defectu solemnitatum, & erant sane, quæ in hanc rem non inepte dicebantur, sed quia agebatur de testamento matris inter liberos, ex quo, etiam imperfecto, voluntas rata est *l. 21. C. de testam.* de clausula derogatoria præcipue est laboratum. Et, ut semper alias, sic & in hac causa, Senatus existimavit, rem ex facto pendere, utra scilicet voluntas, prior, an posterior majoribus fraudis suspicionibus urgeatur, si prior, etiam generalem revocationem sufficere, si posterior, opus esse repetita formula. Hic quidem repetita non erat, sed fere ad repetitionem accedebat, quod vetula codicilli quidem meminisset, & legati, eo relicti, sed non meminisset Notarii, nec diei vel Consulis, & ideo non meminisset, quod, ut aliquin fieri solet, ejus exemplar sibi non esset traditum. Atque si diceret, si exemplar haberem, revocarem specialiter, quæ specialiter revocanda essent. Legatarius scilicet curaverat clausulam derogatoriam & clam testatrice habuerat codicilli exemplar, ne revocare posset, & ne sic a legato, sibi relicto, metuendum esset. Probe noverat, vetulæ memoriam non adeo felicem esse, ut absque exemplari præstare posset, quod in codicillo se præstituram promiserat. An liberi nepotisque, inter quos plurimi minores, matrem aviamque importunis precibus induxissent, ut codicillum, de quo ipsis nihil quicquam innouerat, revocaret? An potius legatarius octogenariam, literarum imperitam, decipere voluit? Decipere voluisse, ne legatum adimeret, credidit Senatus, atque ita, relictis

sis Judicium Leidensium & Curiae sententiis contra legatarium jus dixit 19. Oct. 1724. (4).

Attende ad aliam speciem, magis, ut videbatur, benignam, sed ejuldem tamen eventus: Cajus & Caja, Conjuges, mutuo testamento 29. Jan. 1725. se invicem ex asse scribunt heredes, & addunt hanc clausulam: *sonder de voorschr. dispositie te konnen revoceren in eeniger maniere, ten ware dese navolgende woorden daar duydelyk in stonden uytgedrukt*, ONSE ZIELE WAGT OP DEN HEERE, HY IS ONSE HULP EN SCHILD. Octennio fere post, nempe 10. Nov. 1732. Caja, clam marito, aliud testamentum condidit, revocerede alle vorige testamenten, *het zy alleen of met haar man gemaakt, wat clausulen daar ook in mogten wesen vervat*. Hoc posteriori testamento unam ex sororibus scribit heredem, marito legat 7000. florenos, ita tamen, ut ex iis funeris sui expensas ferret, deinde fratribus, aliis sororibus & propinquis suis quam plurima legat, legat & quaedam in pios usus, atque his legatis fere dodrantem hereditatis exhaurit. Defuncta Caja, inter Cajum, heredem ex primo testamento, & sororem, heredem ex secundo, disputarum est, utrum testamentum alteri esset praefendum? eamque quaestionem Partes, ex pacto convento, ad Senarum judicandam deferunt. Dixi hanc speciem magis videri benignam, quia mulier, incito viro, mutuum testamentum ruperat, quod facinus vix a perfidia absolvi potest, si nihil aliud occurrat, quo defendatur. Quid enim? Duo conjuges bona fide mutuo testamento se invicem heredes scribunt, alter, clam altero, aliud testamentum condidit, & alium

scribit heredem; nec ea de re certior rem facit conjugem, ne & ipse voluntatem mutet, inhians sic hereditari, quam non nisi mutua benevolentia meruerat. Summo quidem jure id licet, & quotidiana sunt in hanc rem exempla, sed abominor hos mores, si non scævitia aliave alterius culpa alteri voluntatis clam mutandae justam causam praebuerit, quemadmodum & in hoc facto, ut mox audies, scævitia mariti dicebatur uxorem movisse, ut mutato amore etiam testamentum mutaret. Senatus, ut in aliis causis, sic & in hac existimavit, de facto magis, quam de jure laborandum esse, nam de jure non sufficere revocationem *omnium clausularum*, nisi repetito, quod praescriptum est, adagio, & rursus de jure sufficere quaecunque revocationem, si posterior voluntas esset habenda pro vera sinceraque. Perpendenda igitur est *περίστασις* facti, & diligenter hic perpenſa fuit, & quamvis de utroque testamento nullus minarum metus argueretur, nedum probaretur, vero tamen simillimum erat, Cajum hanc clausulam derogatoriam suggestisse, & non alia mente testamento inferi curasse, quam ut Cajam, ejus clausulae ignaram, posset fallere, & ejus, etiam invitae, hereditatem involare. Omnium hereditatarum perpetuus hic mos est. Sed nolim in eo subsistere, nec etiam subsistit Senatus, omnes quippe Senatores, uno excepto, Cajae voluntatem posteriorem ideo habebant pro vera & sincera, quod nulla sinistra persuasionis suspicio caderet in eos, in quorum gratiam conditum erat postremum testamentum, non certe in sororem, nam si hac improbe persuasisset posterius testamentum, utique persuasisset in rem suam, & probe curasset, ut sola scri-

C A P U T VIII.

De his, qui sibi adscribunt in testamento.

scriberetur heres, nunc autem ad summum Falcidiam habebat salvam. Id ipsum dico de reliquis legatariis, præter maritum, neque enim fingere licet, omnes illos legatarios improbe persuasione operam navasse. Et quid dicemus de legatis ad pios usus? an hæc etiam extorlit ipsorum pauperum, eorumve Curatorum sinistra persuasio? cave, putes. Ad hæc proferebantur varia testimonia, ex quibus efficiebatur, Cajum, post prius testamentum, Cajam non aspersis modo verbis, sed & sæpe verberibus admonuisse, qui modus non solet numerari inter eos, quibus benevolentia retinetur. Sed quia hæc causa erat perorata in auditorio majori Senatus, testimonii illis nihil tributum est, nec tribui poterat, cum lis non esset redacta in scriptis, nec testes auditi *in forma*, ut ajunt, *prostanti*. Ut id fieret, Senatus putavit non esse necessarium, ratus, ex solis testamentis, & iis, quas recitavi, prælumptionibus causam contra Cajum definiri posse, ut etiam definitur 30. Jul. 1735. (5)

His, quæ de clausula derogatoria dicta & judicata sunt, rite excussis, forte non alienus eris a sententia, quam jam extuli, optandum nempe esse, ut Principis auctoritate omnis vis clausulæ derogatoriæ aboleretur, nisi, qui ea se defendit, probaret; præsentem meum, aliamve causam sententiam ei causam dedisse, ut erat in facto quod commemoravi *hoc cap. vs. Sed noli*, ceteroquin simpliciter statueretur, posterioris testamenti semper potiore esse causam.

Bynk. T. IV.

Sibi quem in testamento quid adscribere pessimi exempli res est; adeo id displicuit jure Romano, ut non tantum sic adscripta pro non scriptis habeantur, sed & is, qui sic adscripsit, ex Scto Liboniano incidat in pœnam falsi. Ipsi scilicet testatores, simpliciores certe, testamenti sui faciunt minimum, astutus & peritus scriba facit maximum, tanta vis est calami, quem regit docta manus, quæ, si simul sit improba, a dolo & falso ingens metus. Non omnes autem, qui sibi adscribunt, in pœnam falsi incidere, res oppido certa est. Si servus, mandante domino, sibi libertatem adscripserit, inutilis quidem est adscriptio, sed servus, cujus est domini sui iussa capessere, a pœna falsi excusatur *l. ult. C. de his qui sibi adscrib. in testam.* Excusatur & miles *l. 5. C. eod.* quia creditur magis errore, quam malitia incidisse in legem Corneliam. Et generaliter putaverim, nequidem jure Romano pœnam falsi obtinuisse, ubi sola est subscriptio, sed facta absque ullo dolo malo. Si dolus adfuerit, ut si testator minus dixerit, & scriba plus sibi adscripserit, ob commissam falsum Scto locus erit. Sunt, qui scribunt (1) moribus pœnam falsi exolevisse, adferunt, si falsum non sit commissum, si sit, sine ratione & auctoritate ego non ausim leges abrogare.

Quæri tamen video, an non hodie simpliciter valent, quæ quis sibi adscripsit, abrogato, hac parte, omni jure

A a Ro.

(5) *Observ. tumult. tom. 13. n. 2914.*

(1) *Groenewegen de legib. abrog. ad tit. C.*

de his qui sibi adscrib. & Voet ad tit. ff. de his que pro non script. hab. n. 3.

Romano? Et relatum est (2), sic judicasse Curiam Hollandiæ 27. Jan. & iterum 3. Apr. 1641. & Senatum Brabantinum 8. Mart. 1641. Atque ita quoque in causa, ubi de mutuo Conjugum testamento agebatur, nubes Pragmaticorum de jure respondit 13. Sept. 1655. (3) Alibi relatum est (4), Senatum Supremum 16. Jan. 1664. judicasse pro non scriptis habenda, quæ quis sibi adscripsit, & ipsam quoque Curiam Hollandiæ 10. Sept. 1666. ad delegationem Ordinum Generalium, confirmata Senatus Flandriæ sententia. Atque ita quoque alia Pragmaticorum nubes respondit 1. 5. & 8. Mart. 1667. (5) rursus in specie mutui duorum conjugum testamenti. Sed priusquam alias auctoritates addam, & quid usu obtineat, porro exponam, in memoriam revocanda sunt duo genera testamentorum, quæ cum maxime hodie frequentantur; alterum, quod a privato scribitur, sive is sit ipse testator, sive alius quis ex ejus mandato, quodque, a testatore subscriptum; involvitur involucri, sigillis clauditur & superscribitur, solemnibus formula, a persona publica & duobus ad minimum testibus. Alterum genus est, quod ex ore testatoris exceptum, a tabellione vel scriba publico in scripturam redigitur, & redactum testatori prælegitur, cuique testator, tabellio vel scriba, & ad minimum duo testes subscribunt.

Priora testamenta vocantur *clausa*, & cum ex mandato testatoris quique privati ea scribere possint, in his quem adscribere exemplo grave est, & eadem prohibitionis ratio, quæ jure Romano valebat. Imo non est, inquit nonnulli Consultores (6), quia sola subscri-

ptio testatoris omnem fraudis suspicionem excludit, & in hanc rem ex ipso jure Romano adferunt l. 1. § 8. ff. de lege Cornel. de fals. sed quam prolixè falluntur, intelliges ex verbis Marciani: *Inter filium, ait, & servum & extraneum, testamentum scribentes, hoc interest, quod in extraneo, si specialiter subscriptio facta est, QUOD ILLI DICTAVI ET RECOGNOVI, pœna cessat & capi potest, in filio vel servo vel generalis subscriptio sufficit, & ad pœnam evitandam & ad capiendum.* Vides in extraneo solam subscriptionem non sufficere, nisi adjecerit testator, se, quod quis sibi adscripsit, & dictasse & recognovisse, quod non erat adjectum in specie, de qua respondebant illi Consultores. In filio vel servo solam, sive generalem subscriptionem sufficere efficeret ex d. l. 1. § 8. sed nec ea in servo sufficit ex Constitutionibus Principum, nisi adscriptio fiat dictante, idque proficiente testatore l. 15. § 2. & 3. ff. eod. in extraneo etiam recognitio desideratur l. 3. C. de his qui sibi adscrib. in testam. In clausis igitur testamentis, ubi sola testatoris subscriptio occurrit, nihil valebit, quod quis sibi adscripsit, & sic quoque responsum est 31. Jul. 1628. (7). Tantundem dicimus de chirographis privatis, quæ componuntur ex potestate clausulæ reservatoriæ, si extraneus scribat, & in his sibi adscribat. Sola subscriptio testatoris non est idonea ad subvertendam juris auctoritatem, nequidem si dictamen accesserit, & ita quoque, me Senatore, judicavit Senatus Supremus 8. Jul. 1712. in causa, quam supra retuli cap. 5. *vs. Titia.*

Quod ad alterum genus testamenti, apud

(2) *Consil. Belg. tom. 2. consil. 3.*

(3) *d. consil. 3.*

(4) *Consil. Belg. tom. 2. consil. 15.*

(5) *Consil. Belg. t. 1. consil. 14. & 15.*

(6) *Consil. Belg. d. 1. 2. consil. 3.*

(7) *Consil. Holl. t. 2. consil. 147.*

apud nos recepti, quod *nuncupativum* solent appellare, si revera nuncupativum esset, facile accederem Antonio Fabro *Cod. Sabaud. lib. 9. tit. 14. defin. 1.* putanti, non nocere, si legatarius testamentum scripserit, quo nuncupata voluntas continetur, si modo, ut Faber addit, id testamentum per testes, non per scripturam probetur. Nolim disputare, id genus testamenti scriptis an nuncupativis Romanorum magis sit accensendum, an potius pro mixto genere sit habendum, dummodo constet, quod opinor apud omnes constare, ea testamenta, quæ Scribæ publici hodie componunt, non tam nuncupata & testium memoriæ commissa esse, quam, ut scribantur, & sic valeant, ex ore testatorum profecta. Eorum igitur fides unice pendet a scriptura, atque ita in his eadem omnino est ratio, quæ in Romanorum scriptis testamentis. Traditum quoque invenio (8), in utroque genere testamenti hodie idem obtinere. Sed quamvis id largiar, tamen scire desidero, quemadmodum obtinere possit in testamentis, quæ actuarii scribunt, sive tabelliones sint, sive scribæ Judicum, & sane non occurrunt mihi duæ species, in quibus obtinere posset adscriptio sui, si persona publica sit testamentarius scriba; prima est, si ejusmodi persona publica, sibi ipsi adscribat hereditatem vel legatum vel, si privatus id quod scripsit, & sibi adscripsit, tradat Notario, ut penes se in actis servet pro scriptura authentica, *voor de minute*. Unde pro-

bo, quod & alii scripserunt & responderunt (9), tabellionem, qui testamentum conficit, in suum commodum nihil adscribere posse. Nec est, ut putes in utraque specie, ut video quemdam putasse (10), prælectionem, a Notario coram testibus factam, & ipsius testatoris subscriptionem purgasse, quicquid ejus vitii est, neque enim purgatur, nisi præter subscriptionem accedat testatoris professio, se testamentum *distasse & recognovisse*. Scriba potuit quædam adlevisse in proprium commodum, quod in prælectione testatorem, forte in lectulo ex morbo decumbentem, & ideo forte minus attentum, fugit, sed si ipse testator dictaverit, idque recognoverit, & in subscriptione affirmaverit, fraudis suspicio, si cum JCtis nostris loquamur, cessat, ceteroquin non cessat. Nihil tamen prohibet, quo minus uxor marito, vel extraneus extraneo voluntatem suam scribendam committat, & qui sic scribunt, etiam sibi adscribant, modo ea scriptura aliena manu transcribatur, & transcripta muniat necessestis solemnitatibus. Hoc facto prima scriptura perit; & habetur pro inutili charta, ex qua jus non redditur, & ita quoque respondent alii (11). Non inficior, quamvis ita constanter observetur, posse, qui testamenta captant, sic etiam obrepere testatoribus, sed leges Romanæ non alias adscriptiones damnant, quam quæ fiunt in scriptura, cujus fidem unice sequimur, & providi testatoris est ne-

A a 2 gtorio

(8) Van Leeuwen *R. H. R. lib. 3. cap. 2. n. 5.* & *cenfur. forens. part. 1. lib. 3. cap. 2. n. 5.* ut ex Groenewegio *ad tit. C. de his qui sibi adscrib. & ex sententia Curiae in Consil. Holl. t. 2. consil. 147.* sed nec Groenewegen id dixit, nec Curia Holl. judicavit.

(9) Van Leeuwen *cenfur. for. part. 1. lib. 3. cap. 4. num. 43.* *Consil. Holl. t. 6. part. 2. consil. 43.*

(10) *Consil. Holl. tom. 2. consil. 147.*

(11) *Consil. Holl. t. 5. consil. 188.*

gorio tanti momenti probatæ fidei homines adhibere, & minus periculi est in apertis, quæ vocant, quam in clausis testamentis.

Sic in genere definiveram, nonnullas tamen species, quæ hic illic occurrunt, excutiamus. Belle quæritur, an SCrum cesset in uno utriusque conjugis testamento, in quo sunt mutue institutiones & mutua legata, & cessare sapissime responsum est (12), & ita jure Roerimondensi cautum fertur (13). Atque si ita probatione juris ex eodem instrumento falsum refutari videretur, fere ut in filio, qui patris, cujus heres esset, testamentum scripsit *l. i. c. de his qui sibi adscrips.* & quod ob primum moriendi incertitudinem etiam excludi videatur dolus. Sed hæ rationes non sufficiunt contra manifestam juris auctoritatem in *l. 4. c. eod.* & hanc alii tutius sequuti sunt, tam in respondendo, quam in judicando. (14) Mutuæ sane institutiones, ad quas provocant, me non moverint, cum facile sit alteri conjugum aliud posterius testamentum sibi soli facere, & cum jus non subvertant beneficia, quæ alter conjugum in alterum contulit, ut est in specie quam refert Celsus in *l. 48. ff. de donat. inter vir. & uxor.* Posset etiam alter alterius morbum, vel quid simile, captare, & sic innocentiam circumvenire.

His addo causam, cui judicanda ipse interfui. Cajus & Caja, conjuges, qui hærebant Bataviæ Indorum, clauso, quod maritus sua manu scripserat, testamento, duos filios, quos sustulerant, instituunt heredes ex legitima, & conjugem su-

perstitem ex reliquâ hereditate. Testamentum subscribunt duo conjuges, Notarius & duo testes. Mox Notarius, circumjecto involucri id claudit, & involucri inscribit, factum esse id testamentum post amplam satis & diligentem deliberationem. Defuncta Caja testamentum aperitur, & Cajus ad secundas nuptias transiturus, filiis suis assignat bona materna, hoc est, legitimam ex matris hereditate, & sic ducit Semproniam. Cajus & Semproniam in Hollandiam revertuntur, & ibi fato suo fungitur Cajus. Inter filios, seu potius unum ex his & Semproniam novercam plurimæ controversiæ natæ sunt, quas ad Senatuum Supremum judicandas detulerunt. Omnia prolixæ litis capita non commemoro, contentus monere, unum fuisse, in quo quærebatur, an valeret, quod sibi maritus adscripserat? & non valere plurimi Senatores respondebant. remota tamen falsi poena, quia falsum & omnis suspicio falsi aberant. Alii tamen Senatores contra nitebantur, quia *d. l. i. § 8. ff. ad leg. Cornel. de fals.* rueret ea, quæ quis sibi adscripsit, dummodo, præter subscriptionem testatoris, accedat ejus professio, *se testamentum dictasse & recognovisse*, & huic clausulæ putabant parem esse professionem Notarii, in involucri factam, compositum fuisse id testamentum post amplam satis & diligentem deliberationem, vel certe subscriptionem, in ipso testamento a Notario & testibus factam. Sed neutrum sufficere alii urgebant, quia desiderat *d. l. i. § 8.* ut testamentum fuerit exceptum ex ore testatoris

di-

(12) *Consil. Belg. t. 2. conf. 3. & t. 4. confil. 140. Consil. Holl. tom. 6. parte 2. confil. 134.*

(13) *Consil. Holl. d. tom. 4. confil. 140. v. f. Dehalven.*

(14) *Consil. Belg. t. 1. confil. 14 - 20. & Consil. Holl. t. 2. confil. 147. & confil. 148. & t. 4. confil. 202. ubi d. confil. 147. & 202. memoratur sententia Curix in hanc rem.*

distantis, ne calamus scribentis fallat, & deinde, ut fuerit lectum & cognitum ab ipso testatore, ut ipse animadvertat, an, ut dictatum erat, sic etiam scriptum esset. Cui cautela, secundum leges necessaria, non satisfaciat vel testatoris seria deliberatio, vel Notarii & testium nudæ subscriptiones. Rursus alii Senatores, sequuti Pragmaticos, quos retuli, existimabant, Conjuges in mutuo testamento sibi invicem adscribere posse, non tantum ea, quam dixi, ratione, sed & quod jure Romano ea adscriptio nominatim prohibita non sit. Præterquam autem quod apud Romanos, certe antiquiores, vix unius iisdem tabulis Vir & Uxor testamentum conderent, satis utique constat, quamvis id hodie usitatissimum sit, ejusmodi mutuum testamentum, quod ad effectum juris, haberi pro duobus testamentis, atque ita & in eo valere, quæcumque in separatis testamentis obtinent. His dictis mox duo Senatores sententiam suam mutabant, & sic plurima suffragia, quæ antea non erant, nunc respondebant pro filio auctore, eique adeo adjudicatus est semis hereditatis maternæ, concessa etiam restitutione in integrum contra apocham, qua professus erat, maternam hereditatem, accepta legittima, sibi esse traditam, nam, cum hanc apocham scriberet, nondum sibi innotuerat, testamentum mutuui patris sui manu fuisse confcriptum: sic judicatum est 28. Jun. 1731. (15).

Si maritus in mutuo conjugum testamento sibi non recte adscribat, haud difficile erit in consilium ire de hac

specie. Mulier in testamento, quod *apertum* vocamus, marito legaverat 20000. florenos, deinde aliud facit, revocato priori, & marito totidem reliquit. Hoc maritus scripserat, indeque facit testamentum clausum. Mortua muliere nihil deberi marito ingens Jctorum turba anno 1667. vario tempore respondit (16), & ni fallor, recte respondit, nam ex priori testamento, utpote revocato, agere non poterat maritus, neque etiam ex posteriori, utpote quo sibi adscripserat illos 20000. flor. Plura verba perdere in hanc rem non erat opus.

Quod autem ajunt (17), si testator testamento superscripserit, *hoc meum testamentum est*, tunc sibi adscriptum valere, æque ac si dictasse & recognovisse se scripserit, ea sententia ego non utor, neque etiam subsistit cum iis, quæ modo disputabam, neque hic repetō. Sunt etiam alii, qui ea non utuntur (18). Curiam Hollandiæ 23. Jan. 1648. famulo legatum codicillis, quos ipse scripserat, relictum, adjudicasse relictum est (19). Sed, ne hæc res aliis sit præjudicio, monendum est, hanc ipsam esse causam, quam memorat Groenewegen *ad tit. C. de his qui sibi adscrib.* & legatum, ut ipse ait, fuisse relictum *testamento nuncupativo*, quo sic famulus forte quidem scripturam conjecerit, sed transcripserit Notarius, & transcriptam habuerit pro authentica, tunc enim nihil ob stare adscriptionem sui, jam videor sic satis probasse. Non intercedo, si his, quæ dixi, placeat addere Notas Boelii ad Loenium *decis. Cur. Holl. cas. 137. p. 796--809.*

CA.

(15) *Observ. tumult.* t. 11. n. 2644.

(16) *d. Consil.* Belg. t. 1. conf. 14--20.

(17) *Consil.* Belg. t. 2. confil. 3. & t. 4. confil. 140. & *Consil. Holl.* t. 4. part. 2. confil.

180. & 186.

(18) *Consil. Holl.* t. 2. confil. 147.

(19) *Consil.* Belg. t. 2. confil. 3.

C A P U T IX.

*Quibus cedant, quæ non capientibus
relinquuntur.*

Non capientes appello, quibus per legem capere non licet, ut sunt, quæ pro non scriptis habentur, vel quæ, ut indignis auferuntur. Illa jure Romano ad heredes, hæc ad Fiscum ple- rumque pertinebant. Grotius (1), jus Romanum sequutus, quod ad ea, quæ pro scriptis habentur, adhuc hodie dis- tinguunt inter ea, quæ palam vel quæ clam incapacibus relinquuntur, ut illa heredibus, hæc Fisco cedant. Sed vul- garis fama est, jus Fisci, utrique in Hollandia, in omnibus & per omnia ob- solevisse (2). Quod si sit, non animad- verto, cur non sit certissimum, quod & alii scripserunt (3), quæcunque non capientibus relinquuntur, pro non scri- ptis esse habenda, atque ideo cedere aut substitutis, si substituti reperiantur, aut scriptis heredibus, aut proximis, ab intestato alioquin successuris, five nempe illa palam, five clam relinquan- tur, nam hanc distinctionem non ser- vari etiam illi Hollardi (4) censent, qui alioquin alias illicitis Collegiis re- licta licitis addicenda existimant (5), quod omnium maxime displicet, ut mox dicam plenius. Sed quod de he- redibus sic dicebam, credo esse verissi- mum, ideo præsertim, quod Ordines Hollandiæ in Edicto, quod 4. Maj.

1655. contra hereditates legatave, Pon- tificiis Collegiis aut Ecclesiasticis reli- cta fecerunt, edixere, ut, quæ iis pa- lam aut clam relinquerentur, ita habe- rentur, atque si scripta non essent, & cederent iis, qui alioquin in illa essent successuri. Constat autem nullos fere esse tam exosos, quam Calvinianis Pon- tificiis. Ipsum Edictum 1655. supra, quod sufficit, interpretatus sum cap. 2. Si hæc subsistant, scire velim, quem- admodum defendi possit, quod Eccle- siastici Calviniani aliquoties paupe- ribus Arminianorum Mennonitarum- que relicta legata & hereditates in- vaserint aut in jure petierint (6). Pri- mum enim quæro, an hi pauperes ca- pere possint, nec ne? & magis est, ut possint, quibus enim coire licet, licet & legare 7. 20. ff. de reb. dub. Igitur & precario capiunt, quibus & quamdiu precario coire licet, nisi lex intercedat, ut de Pontificiis quibusdam intercedit Edictum Ordinum Hollandiæ 4. Maj. 1655. Et cum quæstio inci- disse, ut Mennonitarum pauperibus legare liceret, responsum est licere (7), & pro eo adducta Mennonitarum Or- phanotrophiis concessa vestigialium im- munitas, & porro adductum, Magi- stratum Amsterdammensem 10. Dec. 1670. & his alias, quæ pauperibus iis legata erant, salva concessisse, eodem Magistratu intercedente Mennonitarum bona esse divisa, quum in familia er- cisunda dissiderent Galenistæ & Apo- stolici, hæreses, in quas tum Amster- dammenses Mennonitæ erant divulsi. Alii

(1) *Introduët. ad jurisprucl. Holl. lib. 2. cap. 24. vs. Alle het gunt.*

(2) *Wissenbach ad tit. ff. de his quæ ut indign. n. ult. Groenewegen ad tit. Cæd. van Leeuwen censur. forens. part. 1. lib. 3. cap. 4. num. 42.*

(3) *Voet ad tit. ff. de his quæ ut indign.*

num. 12.

(4) *Groenewegen ad tit. G. de his qui se deser.*

(5) *Idem ad l. 15. C. de SS. Eccles.*

(6) *Formul. t. 2. cap. 26. num. 40. Coren observ. 9. & bell. jurid. cas. 69.*

(7) *Consil. Belg. t. 1. consil. 65. & 66.*

Alii Ecclesiæ Lutheranæ, quia per convenientiam tolerat: ut duntaxat, legatum, pro non scripto habendum responderunt (8). Perperam, eo enim jure, quo est, capir, si igitur vel precario sit, precario, ut modo dicebam, capir, donec esse veretur. Quod si veretur, inter se, quod habebant, dividerent *l. 3. ff. de Colleg. & Corpor.*

Sed fac, capere non posse Arminianorum, Lutheranorum & Mennonitarum pauperes, utique tunc capient, quibus ea jure cedunt, heredes nempe, ut, si Ecclesiæ Lutheranæ legare non liceat, recte responsum est (9), quodque alius, incertus consilii, ramen suggerit (10), sed, quo jure capiet Ecclesia Calviniana, non est, ut tibi dicam. Huic ramen iniquitati patrocinari videtur antiqua quædam Senatus Supremi sententia, lata 22. Apr. 1597. (11) nam quum olim 12. Mart. 1535. quidam Ecclesiæ, tunc Pontificiæ, agros quosdam dedisset, ut inde sacrificia pro animabus fierent, hac adjecta conditione, ut, si sacrificia illa amplius non fierent, agri heredibus restituerentur, & deinde 9. Mart. 1589. verita esset professio Religionis Pontificiæ (12), atque ita heredes agros repeterent. Senatus Supremus d. 22. Apr. 1597. illos agros Ecclesiæ, tunc Calvinianæ addidit, rescissa Curie sententia, quæ 12. Mart. 1596. heredibus agros restituendos judicaverat. Sane si Ecclesia Pontificia capere amplius non posset, poterant & debebant heredes, cum iis

cedant, quæ pro non scriptis habentur, & sic, in hac specie, palam jufferant testatores, & cedo, cur ita jubere non poruerint.

Sunt ramen (13), qui probant rapienam Ecclesiasticorum, sibi vindicantium, quæ aliis personis vel locis Ecclesiasticis illicite relicta sunt, quasi nempe benignius intelligenda essent testamenta, aut, quod Deo sacratum semel est, in usum profanum converti non posset. Si testator in memoriam sui, spectaculum in Civitate quotannis edi jufferit, præscripta forma, legibus prohibita, ad aliam formam recurrendum esse recte Modestinus responderet in *l. 16. ff. de usu & usufr. legat.* quin legatam Civitati pecuniam in aliam rem, quam defunctus voluit, convertere non licet *l. 4. ff. de administr. rer. ad Civit. pertin.* Spectaculo igitur servato, quantumvis alterius formæ, voluntatem defuncti servamus, & sic oportet, sed testatorem, Mahometanum forte, qui legavit Mahometo, si Mahometo per legem loci habere non liceat, Papæ Romano legaturum fuisse, quis sanus credat?

Quod de consecratione, semel facta, audio, non aliter verum est, quam si victor eundem, quem victus, Deum colat, nam si alium, victoria aboletur omnis consecratio, & sic intelligo Pomponium in *l. 36. ff. de religiof. & sumt. funer.* Cum, inquit, loca capta sunt ab hostibus, omnia desinunt religiosa vel sacra esse; & Paulum in *l. 4. ff. de sepulchro violat.* cum ait, Sepulchra hostium
reli-

(8) *Consil. Holl. t. 5. consil. 100.*

(9) *d. Consil. Holl. t. 5. consil. 100.*

(10) *Coren in addit. ad d. observat.*

(11) *Decis. mixt. 176.*

(12) Id Edictum Ordd. Holl. memoratur in sententia, & extat *et lac. l. 1. q. 1. Edict. Ordd. Holl. num. 2.* sed ea professio jam ante erat vetita *Edict. Orangi 20. Dec.*

1581. & alio Ordinum *Holl. 21. Nov. 1584. Ibidem Ed. Ordd. Holl. num. 1. & in additionibus.*

(13) *Groenewegen de legib. abrog. ad l. 15. C. de SS. Eccles. & plures alii, in hanc sententiam laudati. Adde Huberum prælect. ad tit. ff. de condit. & demonstr. n. 10.*

religiosa nobis non sunt. Victorem quidem sequuntur omnia, non humanatantum, publico privatove subjecta dominio, sed & quæ Deo sacrata, pro Divinis censentur, non autem sequuntur, ut sacra & divina, si apud victorem ex sua religione sacra & divina non sint: quod victus adoravit, victor forte ridebit. Sane si Princeps Pontificius alium Pontificium vincat, eadem, quæ ante fuerunt, sacra manebunt, non ideo, quod non omnia victi victor in dominium suum redigat, sed quia sub omnibus Pontificiis eadem est consecratio, facta nempe ex auctoritate ejusdem Pontificis Romani, unde, quod eo auctore sacrum est, rursus profanum fieri non potest, nisi forte ipse Pontifex vincatur. Calviniani igitur Principes, jure victoriæ, recte sibi arrogarunt bona Pontificiorum Ecclesiastica, sed non recte, ex consecratione semel facta, sibi ea arrogarunt nostri Ecclesiastici, qui omnes Pontificiorum consecrationes magis habent pro impiis, quam pro sacris. Mutato hic Principatu etiam sacra mutata sunt, & si quæ, mutatis sacris, contra legem relicta sunt, ea, vel pro non scriptis habita, vel ut indigna ablata, hereditibus cedant, minime vero contra mentem testatoris referantur in usum, quem ipse, si viveret, ut impium, damnavet.

Quum inter Hollandos Zelandosque 25. Apr. 1576. convenisset (14) de tuenda Religione, quam ibi appellant, *Evangelica*, mox in Hollandia Edicto 17. Apr. 1577. (15) bona Pontificiorum Ecclesiastica publicata sunt, ut inde Ecclesiastæ & Ludimagistri Evangelici alerentur, statuta contra eos, qui ea possidebant, neque deferrent intra mensē

proximum, supra ipsius rei, etiam duplii pœna. Orangius id Edictum promulgavit mentito Philippi II. nomine, ut & saepe alias fecitavit, quia nempe Imperium Comitatenſe nondum ei abrogatum erat, sed satis absurde in ejusmodi causis, quæ ipsum Philippum oppugnabant. Sed hoc jam non ago. Ceterum Orangius publicabat ea bona in rem ipsorum Ordinum, ea tamen astutia, ut inde exhiberentur Concionatores, quorum ope populus in officio continebatur. Hi certe, quam pauperiores erant, tanto studiosiores credebantur futuri ad tuendum præsentem Reipublicæ statum, occupatis Pontificiorum bonis, quibus solis alebantur, utique carituri, si Reipublicæ Principatus mutasset. Sic Florentini, cum Petrum Medicæum ejusque fratres hostes judicassent, pretiosissimam eorum suppellectilem furiosæ plebi diripiendam dederunt, aut sub hæc vili prærio addixerunt, ut *populus*, inquit ille (16), *illa auctione prædaque contactus nunquam postea ad voluntatem eos reducendi faceretur.* Hac arte & olim Henricus VIII. Angliæ Rex, potentissimis Procerum bona Ecclesiastica distribuit, novam ita rerum conditionem, si non Religionis novæ, utilitatis saltem suæ ergo, probaturis, defensoris. Quod exemplum & postea in Regis & Episcoporum bonis Cromwellius sequutus novam dominationem firmavit (17).

Sed, ut ad quæstionem juris privati revertar, ne quidem ausim dicere, manentibus iisdem sacris, quod semel Deo sacratum est, nunquam ad usum profanum redire posse, etiam apud ipsos Pontificios; fac enim ad certum usum esse

sacra-

(14) *Uits en Verbond tusschen de Staten en Steden van Holland en Zeland part. 2. § 15.*

(15) *Plac. II. append. p. 2143. C. segg.*

(16) *Gratianus in Petro Mediceo p. 109.*

(17) *Aitzema lib. 33. p. 981. & 982.*

sacratum, aut sub conditione, quæ defecit, ut in illo factò, de quo Senatus Supremus judicavit d. 22. Apr. 1597. expresse ibi adjectum erat, ut ager ille heredibus cederet, si sacrificia, ibi memorata, cessarent. Quidni pasto, quidni ultima voluntate liceret cavere, ut conditione, sub qua quid consecratum est, non servata, redeat res, de qua agitur, unde profecta est? id licere intelliges ex cap. 4. *Decretal. de condit. appos.* Cum, ait, alicui Ecclesiæ possessio qualibet, interposita conditione, donatur, a donatore donum postea revocari non potest, nisi forte tali sit conditione collatum, quod ea cessante, debeat revocari. Deficiente conditione deficere ipsam consecrationem, etiam si auctoritatem juris non haberet, summam rationem habet.

Sic videor satis probasse, nihil causæ esse, cur a regula, quæ non capientibus relicta addicit heredibus, excipiamus ea, quæ propter religionem, legibus improbatam, capere non licet. Et tantum abest, ut jus Romanum huic exceptioni auctoritatem præbeat, ut Papinianus videatur contra respondisse in l. 35. ff. de liber. caus. nam servos ad templi custodiam, quod ædificari Titio voluit, destinatos, heredis esse scribit; destinati quidem erant servi ad pium usum, sed templo non exstructo, ad custodiam alterius templi aliumve pium usum servos non addicit, at heredis esse pronunciat. Tantundem dicerem, si vel templum fuisset ædificatum, sed postea exustum, aut per novam religionem abolitum. Quin, si jus Patrium consulamus, eam exceptionem plane refutat Edictum Ordinum Hollandiæ 4. Maj. 1655. quod supra dicebam heredes

Bynk. T. IV.

dibus adjudicare, quæ relinquuntur his, qui per religionem veritatem capere non possunt.

Ea sententia etiam alii usi sunt, nam quum Jesuitis domus quædam Silvæ Ducis legata esset, quamdiu iis ibidem esse liceret, sin autem ea Urbs ad Ordines fœderati Belgii perveniret, atque ita iis ibidem esse non liceret, domus ad Cognatos reverteretur, judicatum referunt (18), cum eam Urbem Ordines occupassent, domum ad Cognatos reverti. Sed cum reditus esset constitutus Altari cuidam ad Missam, & si Missa ibi non celebraretur, alii Altari, responsum est (19), loco in Ordinum Generalium potestatem redacto, non posse reditum aliò transferri, quia, ob Religionem mutaram, jam publicatus erat. Quod probo, si in eadem Urbe occupata celebranda fuisset Missa, quod non satis expressum est, sic enim jure Victoris etiam Sacra ad Victorem, alia religione utentem, pertinent, sed magis subsisterem, si, & in aliam Urbem, ubi Missam celebrare licet, transferre esset integrum.

Fiscum excludi ab his, quæ liberis adulterinis, ultra alimenta, relicta sunt, non paritur Zelandiæ quidam Fisci Patronus (20), sed animadvertit, in qua specie id contendat, si nempe cognati proximi intra duos menses sibi non vindicaverint ea, quæ adulterinis relicta sunt, in hanc rem usus, an abusus l. 1. C. de natur. liber. utque adeo & Cognatos prætulerit Fisco, si jure suo uti velint, si nolint, tunc demum Fisco locum faciat. Sed ne sic quidem eam sententiam ausim facere meam, sed remotis proximioribus remotiores Cognatos admiserim, ut in omni specie, ex

B b

qua

(18) *Consil. Belg. tom. 1. consil. 186.*

(19) *d. Consil. 186.*

(20) *Consil. Holl. 3. consil. 91. post n. 23.*

qua heredes proximi , ut indigni , repelluntur . Jure Romano indignus est , qui id egit , ut per negligentiam & culpam suam mulier , a qua heres institutus erat , moreretur , multo igitur magis indignus erit , qui opem consilium præbuit , ut Titius , cujus heres est , occideretur , occiso enim Titio , neque ejus , neque ejus descendendum heredem esse posse , aperte cautum est § 26. cap. 2. *legum Zeland. Zoo wie handadig is over iemand , die doot geslagen zy , of raad of daat daar toe gegeven heeft , dat zy zelve erfgenamen af zyn , die zullen als erfgenamen geen deel hebben in des Dooden goede , nog die geene , die van beuren lyve gekomen zyn .* Sic ubique legitur , sed pro dat *zy zelve* , omnino legendum est , *daar zy zelve* &c. Res ipsa etiam aliarum Gentium Statutis cavetur , & ex his nata est vulgaris Belgarum parçemia , quam explicat Matthæus *parçemia* 6. qui ipse observat , Statutis nonnullis nominatim inferi , quod , excluso hodie Fisco , generaliter recipiendum est , herede homicida remoto , propiorum gradu defuncto succedere , si nempe ex testamento nulli sint conjuncti vel substituti .

C A P U T . X.

Si Conjuges mutuo testamento se invicem heredes scribant cum plena potestate alienandi , sed ea lege , ut bona , quæ superstes relinqueret , post ejus mortem inter utriusque heredes æquis partibus dividantur , an hereditates & legata , aliaque lucra , quæ superstes , sua ipsius industria , acquisivit , pro semisse etiam cedant heredibus Conjugis primus defuncti ?

USu quotidiano receptum est , præsertim inter honestiores cives , qui

salva communione bonorum nuptias contraxerunt , ut , si liberos non habeant , & habendi spes omnis decollaverit , se invicem heredes scribant , ea lege , ut post mortem superstitis , quæ ex utriusque patrimonio supererunt , etiam inter utriusque heredes pro semisse dividantur , addita prohibitione , ne , qui primum morienti successuri essent , a superstite exigant inventarium bonorum , vel pro his ullam cautionem , nec dubitare licet , quin rata sint ejusmodi testamenta , toties certe id judicavit utraque Hollandiæ Curia , ut ipsa sententiarum copia laboremus . Quæcunque quæstiones de ejusmodi testamentis incidunt , fere pertinent ad potestatem alienandi , superstiti datam , quid nempe ea contineatur vel non contineatur : Sed deinde etiam dubitari cœptum est , an non soli superstiti cedant hereditates & legata , quæ , soluto matrimonio contemplatione superstitis ei obvenerunt , vel quæ ipse non ex communi patrimonio , sed sua ipsius cura & industria acquisivit ? causa dubitandi inde nata est , quod conjuges in his , quæ sibi invicem reliquunt , aliis atque aliis formulis utantur , sæpe ajunt , *dat ze malkander maken het volle vrye besit , sæpe het besit en jouissance , sæpe , perinde habendum , als of ze beide nog op stoel of op het kussen saten , sæpe dat ze aan de langstlevende lieten het vrugt-gebruik ; quin & sæpe , dat ze malkanderen erfgenaam maakten ,* addita tamen semper prohibitione inventarii & cautionis , & addita clausula de communi hereditate post mortem superstitis inter utriusque heredes æquis partibus dividenda . Hæ similesque formulæ passim frequentantur . Sunt autem quædam ex his ejus significationis , ut , si adhibeantur , nonnulli inde efficiant verum usufructum , & verum fideicommissum , rati , de usu-

fructu dubitandum non esse, si de *usufructu* relicto sermo fiat; nec de *fideicommissio*, si superstes scribatur *heres*, & post ejus mortem vocetur alius, sicut enim definiri fideicommissariam substitutionem. Mox recurrunt ad regulas, quas de usu fructu & fideicommissio præscribit jus Romanum, ab usufructuario nempe & fiduciario non plus esse restituendum, quam accepit. Quod si sit, negant, prolemisse ad heredes primum morientis pertinere, quod superstes hereditatis legative titulo accepit, vel ipse industria sua lucratus est.

De interpretatione voluntatis omnis quaestio est, & in ea ira versandum, ut non temere sententiam dicamus, nisi conjunctis & consuetis omnibus, quæ ubique in testamento occurrunt, & id operamur, ut his omnibus idoneus constet sensus. Omnes formulæ, quas recitavi, apud me ejusdem sunt significationis, nec differunt nisi nominis sono, & quamcunque elegeris, non putem ex ea verum usufructum vel fideicommissum effici posse, id enim non convenit potestati alienandi, quam superstes accipit; non convenit, si fideicommissum urgeas, remissioni conficiendi inventarii, frustra enim ea remittitur in fideicommissio universalis; neque etiam, si usufructum urgeas, convenit remissioni cautionis, quia & hæc in usufructu frustra remittitur. Sæpissime tamen testatores, magis ad rem, quam verba attenti, iis vocabulis utuntur, quæ non nisi *usufructus* accipi possunt, cum ajunt, se *usufructum* superstiti relinquere, ideo ajunt, quod, si commune matrimonium neque augeatur neque minuat, superstes ex bonis primum defuncti nihil quicquam habeat, quum fructus & omnem utilitatem. Cum ajunt, se *superstitem heredem* scribere, ideo ajunt, quod superstes de bonis primum defun-

cti statuere possit, ut posset verus heres, modo custodiat conditionem, mox adjectam.

Ego vero, diligenter excusso ejusmodi, quod præscripti, testamento mutuo, non aliam utriusque Conjugis mentem fuisse existimaverim, quam inter heredes primum defuncti & superstitem, æqua conditione, ad usque hujus mortem continuare eam bonorum communione, quæ inter ipsos Conjuges, stante matrimonio, obrinuerat. Tunc verum est, inventarii & cautionis exhibitioni nullum omnino locum esse, tunc verum est, quod aliter non est, superstitem de communi patrimonio statuere posse ex animi sui sententia, & nihil dividendum, quam quod, superstite defuncto, supererit; intelligant igitur, lucra & damna, quocunque nomine obveniant, tam ad heredes primum defuncti, quam ad superstitem pertinere, quod, nisi durante communione, explicari non potest, cum maxime, quia uterque conjux simul & conjunctim statuit de omni eo, quod exstabit post mortem superstitis. Potest utique superstes alios vocare heredes, quam vocaverat mutuo testamento, sed frustra erit, si quid molitur in præjudicium eorum, quos primum defunctus vocaverat, & cujus judicium ipse probaverat.

Noli objicere, omnem societatem morte dissolvi, & ne quidem pacisci posse, ut heres socii in societatem succedat. Id obtinebat jure Romano in societate, quæ ex contractu descendebat, & ejus rei non alia ratio erat, quam ne socio invito forte obtruderetur socius minus idoneus, morosus, negligens, improbus. Sed & hoc ipsum moribus abrogatum esse, plurima rerum judicatarum exempla demonstrant, in societate utique conjugali id non obtinere inde apparet, quod in ea continuata pla-

ne cesset ejus juris ratio, non enim hic novus socius, qui simul administrat, obtruditur, solus vel sola superstes est socius vel socia administrans tam pro se, quam pro heredibus primum defuncti conjugis, administrat autem pro suo ipsius arbitrio, nulli rationum redditioni obnoxius, & absque metu importuni socii, qui eum turbare possit.

Sed pressius agamus de hereditatibus & legatis, quæ superstiti obveniunt. De his etiam queritur, si communio bonorum continueretur inter liberos primum defuncti & conjugem superstitem, sed quia, quicquid ejus juris est, non descendit ex jure communi, at vero vel ex speciali voluntate alterutrius conjugis, vel ex legibus pupillaribus singulorum locorum, hisce excutiendis nolim me immiscere. Suffecerit notasse, in societate omnium bonorum, ut est societas conjugalitatis, & hereditatem, & legatum, & quod donatum est, aut quaqua ratione acquisitum, communioni acquiri l. 3. § 1. ff. pro soc. & nullam rationem esse, si ex voluntate utriusque conjugis illa societas continueretur, cur non id ipsum obtineat post mortem primum defuncti: nam, quod dicitur, illam communionem non esse porrigendam ad alia bona, quam quæ communia fuerunt tempore primum morientis, & ad summum, etiam ad eorum usuras, fructus, & alios proventus, id vero dicitur sine ulla auctoritate imo contra apertam mentem ipsorum conjugum, qui pro semisse heredes instituerunt cognatos suos in his, quæ superstes relikturus esset, nullo scilicet discrimine, unde ea bona venerint.

Ratione autem se defendunt, si nequeant, auctoritate juris, iniquum ratio, si heredibus primum defuncti pro

semisse cederent hereditates, & legata; quæ superstiti obvenierunt a Cognatis & amicis suis, vel lucra, quæ superstes sua industria acquisivit, postquam nempe primum defunctus nihil, quocunque titulo, amplius acquirere poterat, habere enim id nonnihil leoninum. Sed quid si primum defunctus, stante adhuc matrimonio commune patrimonium etiam auxerit hereditatibus & legatis? & quid si sua industria plus attulerit, quam post suum fatum attulit superstes? Cum ambo testarentur, incertum, quis primum moreretur, incertum forte, utri major successionis spes affulgeret, & propter illam incertitudinem æquius melius visum est, jure reciprocationis, ad usque mortem superstitis omnia invicem communicatum iri. Si superstes commune patrimonium augere possit, atque ita prodesse heredibus primum defuncti, potest & diminuire, atque ita iisdem nocere. Fac superstitem fidejussisse, & ex ea fidejussione plurimum debere, id damnum utique commune erit, fac superstitem pauperes cognatos habere, quibus alimenta præstare necesse est, hæc utique præstabantur ex communi patrimonio. Quidni igitur & id patrimonium augebit, quod superstiti a cognatis beatis obvenit? res sic satis videtur liquida.

De auctoritatibus & rebus judicariis nonnihil addendum est. Et quidem Senatus Supremus ult. Maj. 1629. (1) judicavit, continuatam esse bonorum communionem inter superstitem & heredes primum defuncti, ubi duo conjuges se invicem scripserant heredes, sed ea lege, ut quod superstes relinqueret, post ejus mortem inter utriusque Cognatos divideretur pro semisse, idque verum esse, etiamsi superstes commune patrimonium admodum auxerit. Nec alia

alia sententia usus est Senatus, cum probata Curiae sententia, 3. Jun. 1623. (2) heredibus primum defuncti duntaxat adjudicaverit semissem communis patrimonii, *quemadmodum id erat tempore primum morientis*, nam Coren, qui eam sententiam retulit, palam moret, illis heredibus non plus fuisse judicatum, quia non plus perierant. Idem Coren, ubi fere simile testamentum erat, alio loco (3) contendit, communionem continuatam non censi, & multas inanes trices in hanc sententiam adfert, quæ nescio an eum moverint, me certe non movent. Id vero quam maxime urget, quod in eo facto superstiti relictus duntaxat fuerit *ususfructus omnium honorum*, & sic est, sed cum potestate alienandi cum remissione inventarii, & cum institutione utriusque heredum post mortem superstitis, quo casu appellatio *ususfructus* me non offenderit, ut jam supra dixi. Magis probo, quod ipse ille Coren alio rursus loco scribit (4), ubi reciproca est conjugum institutio, iterum cum potestate alienandi, & vetita inventarii contestio, ita tamen, ut utriusque heredes pro semisse succederent in ea bona, quæ superstes esset relicturus, nec inventarium nec cautionem a superstite exigi posse, magis, inquam, hoc probo, sed sine continuata communionem defendi non potest. Non quidem eam rationem palam advocat, aliæ autem rationes, quas advocat, non sunt unius assis.

Pergo ad ea, quæ mea memoria inciderunt. Cajus & Caja se invicem instituunt, sed ea lege, *dat de goederen, die de langstlevende agterlaten zal, 't zy vermeerdert of vermindert, zullen moe-*

ten komen aan de Vrienden ten wederzyden, aan ieder voor de helft. Utrouque conjuge defuncto inter utriusque heredes de variis rebus ligatum est, & Caji heres inter alia defendit, Cajo, post mortem Cajæ obvenisse duas hereditates, & has communi patrimonio esse eximendas. Sed contra judicavit Senatus 6. Dec. 1718. (5) rarus, communionem durasse ad mortem superstitis, atque adeo duas illas hereditates pertinere ad ea bona, quæ superstes reliquerat.

Vir & uxor in eandem sententiam testamentum condunt 8. Maj. 1698. ita tamen, ut post mortem superstitis bes totius patrimonii cederet propinquis mariti, & triens duntaxat propinquis uxoris. Utrouque conjuge defuncto, uxoris heredes petunt trientem patrimonii communis, ut relictum erat a marito, nam plurimum id creverat post mortem uxoris. Heredes mariti inter alia, indigna, quæ memorem, ajunt, vires patrimonii esse ineundas, ut fuerant moriente primum uxore, reliqua commoda, quæ post obvennerunt, sibi solis cedere. Id etiam in judicio defendunt, cum in jus vocati essent apud Judices in Nieuwen-Amstel, sed ibi secundum actores judicatum est 16. Maj. 1720. ut &, ex appellatione, apud Curiam, 9. Nov. 1725. nec quisquam Senatorum apud nos, cum rursus appellatum esset, ab utraque sententia dissenfit 26. Jul. 1727. (6) Rationes jam expediti, nec hic repetito. De lucro, quod solus superstes fecit, communicando si aliam auctoritatem desideres, per me licet addas Voetium *comm. ad tit. ff. ad SC. Trebell. num. 56.*

Letum est in auditorio Senatus Supre-

(2) Apud Coren *observ.* 11.

(3) *Consil.* 15.

(4) *Consil.* 23.

(5) *Observ. twaalt. t. 6. n. 1498.*

(6) *Ibidem t. 10. num. 2363.*

premi testamentum, quo duo conjuges 23. Aug. 1696. sibi invicem reliquerant *het velle vrye besit des geheelen boedels* & quod porro ejusdem plane erat sententiæ, cujus sunt reliqua testamenta, quæ hic interpretor. Vafrities Advocatorum Senatoribus persuadere conata est, esse in hoc testamento multa singularia, quæ in rem suam vertebant, sed si mihi adfirmanti credas, nihil quicquam occurrebat, quod causam mutare posset. Cavillationibus refutandis supersedeo. Accipe igitur, quid acciderit. Maritus primum fato suo fungitur, uxor commune patrimonium mox arripit & possidet, deinde uxori superstiti obvenit sic satis luculenta hereditas, & tandem ipsa quoque, aucto & alias communi patrimonio, decedit. Viri prædefuncti heredes ab herede mulieris apud Scabinos Amsterdamenses perunt semissem bonorum, quæ mulier moriens reliquerat, atque ita & semissem ejus, quam dixi, hereditatis. Heres mulieris offert semissem bonorum sive communis patrimonii, ut id fuerat moriente Viro, & ejus sententiam probarunt Scabini Amsterdamenses 14. Dec. 1735. & ex appellatione Curia Hollandiæ 25. Febr. 1739. Cum iterum appellatum esset, omnes Senatores respondebant, fructus & proventus, qui post mortem primum morientis ex communi patrimonio obveniant, etiam esse communes, & perperam judicasse Amsterdamenses & Curiam, quod hos actoribus negassent, sed pauci inter illos erant, qui tamen exciperent hereditatem, victi a plurimis aliis, qui pro omnimoda communione sententiam dicebant. Rationes in utramque partem audivisti. Igitur ex plurium suffragiis 29. Sept. 1739. (7) resecissa est utraque, quam dixi sententia, & here-

dibus Viri adjudicatus semis omnium bonorum, quæ mulier reliquerat. Quum ab hac sententia petita esset revisio, & in judicio revisorio lecta essent litis instrumenta, pridie antequam Senatores iisquæ adjuncti Revisores sententias dicerent, tentata, pro more, est transactio, eaque successit 29. Sept. 1740. (8).

Zacharias Huber *observ. rerum judicat. parte 2. cap. 4.* in eadem, quam hic tracto, questione versatus, largitur, eam pendere ex sola voluntate conjugum, & secundum hanc diversimode judicasse Curiam Frisiæ, sin autem hæc explorari nequeat, priorior est in eam sententiam, quæ hereditates & legata non communicat, quod nempe putaverit, ejusmodi, quod dixi, mutuum testamentum incidere in fideicommissum & substitutionem fideicommissariam. Ipse etiam largior, voluntatem conjugum in ejusmodi testamento utramque paginam facere, sed scriptura probe excussa, & conjunctis, quæ occurrunt, sententiis, malim pro continuata communione, quam pro fideicommissio respondere, & quamvis in Hollandia, ubi ipso jure obtinet bonorum communio, facilius id admittatur, quam in Frisia, ubi non obtinet, tamen & in Frisia inter superstitem & defuncti Conjugis heredes introductam existimaverim communionem bonorum, si ita verba sint concepta, ut supra exhibebam, absque ea enim communione in interpretando testamento multum quidem laborabis, sed proficies nihil. Sin autem omnino velis, ejusmodi testamentum incidere in causam fideicommissi, atque ita superstitem esse heredem fiduciarium, sed quod ad semissem ejus, quod supererit, fideicommissio gravatum, nescio, an
adhuc

(7) *Observ. tumult. t. 14. n. 3154.*

(8) *Ibidem d. n. 3154. ad marginem.*

adhuc res salva sit, sic enim dices, superstitem ex aditione hereditatis primum defuncti, atque adeo ex quasi contractu obligatum esse semissem communis patrimonii, quod ipse relicturus esset, restituere heredibus conjugis prædefuncti, nisi forte malit ejus hereditatem statim repudiare, & suum semissem cum lucro & damno, quod obventurum est, suis heredibus servare, si nolit, nihil prohibet, quominus primum moriens recte statuatur de re conjugis, heredis sui.

C A P U T XI.

An, ut spurii ab intestato matri succedunt, sic & succedant Cognatis maternis?

Spurium, etsi patrem jure, quo utimur, habere videatur, non tamen ei paternisq; Cognatis succedit, matri autem succedere certum est, communis enim est regula, *matris non esse spurium, een moeder maakt geen bastaard*, non, quod ad matrem spurius non sit, qui ex justis nuptiis non nascitur, sed quod pro spurio non habeatur, ubi de matris successione agitur, id enim, neque aliud, significat pærcemia. Ejusmodi aliquot pærcemias, in Belgio apud J.Ctos receptas, collegit & postumas reliquit Antonius Matthæus, quarum prima, postremum tamen scripta, est: *een Wyf maakt geen bastaard*. Imperfectus est ille partus, & nescio, an publice exponi debuisset. De regula ipsa primum recensendo veteres Hollandorum Zelandorumque leges, mox transibimus ad il-

lustrem, quam proposui, quæstionem. Et primum Joannes Comes in § 28. *legum* quas anno 1303. Zuyd-Hollandis dedit: (1) *Die moeder wind geen bastaarde Kinderen in Zuyd-Holland*. In § 11. aliarum Consuet. Zuyd-Holland. (2) & § 12. Consuetudinum Dordrechtan. ita cautum est (3): *dat een Moeder geen bastaarden maakt, maar succederen die Kinderen haar Moeder, ex quocunque coitu procreati*, & in alia Consuetudine Zuyd-Hollandiæ, (4) *Geen bastaarden zullen van iemands erven of goed deelen, dan van zynder Moeder*. Rursus matris nullos esse spurios ajunt § 30. *legum*, (5) quas Otto Arkelanus 11. Sept. 1382. Gorinchemensibus dedit, & § 30. *legum*, (6) quas idem eodem die Dalemmentibus dedit. Et in eandem sententiam est § 16. *legum*, (7) quas Wilelmus Bavarus 24. Aug. 1412. dedit Gorinchemensibus, qui tamen excipit adulterinos, ut & excipit § 21. *legum*, (8) quas tōis in Noordeloos en Grootewaard 1434. Gysbertus Vianensis dedit, & fortius excipit § 51. *legum*, (9) quas Jacobus Hoornensis 18. Decemb. 1476. Workumensibus & Altenæis dedit, quasque confirmavit Maria Burgunda 2. Mart. 1477. (10) cum his convenit § 13. *legum*, (11) quas Jacobus Hoornensis circa annum 1478. iisdem Workumensibus dedit, ubi & pia ratio pro ea exceptione. Sine ea exceptione simpliciter a patris successione spurios excludunt, sed ad matris successionem admittunt leges Zelandicæ, tam generales § 23. *cap. 2. legum Zeland. anni 1495*. quam Middelburgensium parti-

(1) Van der Eyck *Zuyd-Holl.* p. 119.

(2) Ibidem p. 404.

(3) Oudhoven *Zuyd-Holl.* p. 87.

(4) Idem *ibidem* p. 500.

(5) (6) (7) (8) (9) (10) & (11) Exstant omnes illæ leges in Kemps *Beschryving van Gorinchem en Arkel* ad eos annos.

ticulares § 9. tit. 14. *Consuetud. Middeld.* Omnes illæ leges simplices spurios vocant ad hereditatem matris, quædam adulterinos excludunt, quod multo etiam magis de incestuosis intelligendum, nisi quod d. § 11. & 12. *Consuetud. Dordrecht. & Zuyd-Holland.* ad successionem matris admittant omnes liberos, ex quorumque coitu natos, quod admodum singulare est. Ceterum simplices spurii ubique in Hollandia admittuntur, nam novam Justiniani constitutionem in l. 5. C. ad SC. Orfic. quæ arceat spurios, si mater sit *illustris*. & legitimos liberos habeat, nemo unquam Judex, & nemo, quod sciam, Jctus probavit; Curia quidem Hollandiæ 13. Jul. 1523. repulit spurium ab hereditate matris, quæ legitimum filium habebat, sed non alia ratione, quam quod ex adulterio natus esset (12).

Quam maxime autem dignum est quærere, quod nescio, an unquam plene quæsitum sit, an maternis Cognatis etiam succedat spurius? & consulti ratione, magis putarem, succedere non posse. Omnis successio legitima proficitur ex præsumta mente testatoris, lex enim vocat, quos præsumit testatores fuisse vocaturos, si de bonis suis statuissent. Nunc lex vocat sanguine proximos, eosque aliis omnibus præfert, alia lex vocat eos, a quibus, vel a quorum latere bona provenerunt, & inde duplex succedendi ordo in Hollandia, & quamvis discrepent illæ leges, utraque tamen nititur præsumta mente testatoris. Si hæc transferamus ad spurios, intelligo, matrem, quæ spurium peperit, ipso concubitu in ejus nativitatem consensisse, & sic eum aque diligere, atque filios legitimos, & utriusque pari jure suam hereditatem

delatam velle, sed nondum animadverto, quemadmodum ea præsumio cadere possit in matris cognatos. Quisquæ quidem creditur familiam suam nosse, sed natam ex legitimis nuptiis, spurios autem, quos forte soror vel nepris mea peperit, non est, ut cogar nosse. Et quis non abominetur potius sororis vel nepris illicitos amores, quam ut in eos consentire, & sic sibi heredes quærere præsumendus sit. Quin, ut furtivi sunt illi concubitus, sic sæpe etiam parrus igooti. Et tamen mihi, qua matris cognato, succedet spurius ex præsumta mente, quam lex inducit? Cras credo, hodie nihil.

Si lex contradicat, nostrum est tacere. Sed quidni, inquires, vulgo quæriti maternis Cognatis non succedant ex Edicto *unde Cognati*? sed id Edictum non competit nisi iis, quos lex ab intestato vocavit, & non occurrit lex, quæ, quod ad Cognatos maternos, spurios & legitimos eodem jure censet. Non est improbabile, quod Jacobus Cujacius lib. 26. *observ. cap. 23.* scripsit, non aliis, quam quibus expressum, spurium succedere, ideoque nec avo materno, nisi ex constitutionibus Principum. Cum leges Hollandicæ ajunt, *een moeder maakt geen bastaard*, ejus regulæ verba matris personam non egrediuntur, unde nec in successione, quæ rationem offendit, ulterius extendenda sunt, etiam ideo, quod non ex regula jus petendum sit, sed quod ex jure, quod est, regulæ conficiantur l. 1. ff. de reg. jur. Atque illud etiam de jure Hollandico posset dici, spurium nempe matri duntaxat succedere; neque enim legem invenio, quæ ait, eum etiam Cognatis succedere, sed contra potius aperte scriptum in consuetudine Zuyd-Hollandica

dica, cujus verba supra repræsentavi (13): nam, cum dicit *geen bastaarden zullen van iemands erven of goed deelen, dan van zynder moeder*, nimis generalia sunt hæc verba, quam ut iis significari possit, spurium Patri Paternisque Cognatis non succedere, sed Matri Maternisque tantum. Quin Curia Hollandiæ 16. Febr. 1503. (14) judicasse videri posset, Filiam spuriam Avix maternæ non succedere, sed alia, ni fallor, decidendi ratio fuit, quod nempe illa filia esset adulterina, quo casu sæpe ita judicatum est, nam quod alii (15) ita Curiam judicasse existimant, quia avia nepti spurix novem florenos annuos legarat, nugatorium est.

In Velavia, parte Gelriæ, idem jus est, quod in Hollandia obtinere volo. Nominatim enim *reformat. Velav. cap. 38. § 10.* cautum est: spurios soli matri in allodialibus succedere, minime vero Cognatis maternis. Ubi etiam addit § 11. cognatos tamen matris succedere in bona spuriorum, sine liberis morientium, quod, ut iniquum, sic & nullibi, quod sciam, receptum est, reciprocorum enim eadem oportet sit ratio. Probo tamen jurisprudentiam *d. § 10.* etiamsi in Gelria, non minus, quam in Hollandia, jactetur vulgare illud, *een moeder maakt geen bastaard*. Quod ad illum § 10. etiam quæri video, an & spurii inter se possint succedere (16). Id ipsum & de jure Hollandico quæri posset, sed quid dubitatis, si verum sit, quod nonnulli (17) ajunt, & adulterinos sibi invicem succedere. Quamvis autem ita, ut dixi,

Bynk. T. IV.

cautum sit *d. § 10.* videas tamen & Gelros (18), ut certum, respondentes, spurium aliis matris suæ legitimis liberis succedere, sicuti & spuriiis, eadem cognatione utrobique, naturali scilicet, ex Edicto *unde Cognati*. Sed ibi de Neomagenfi, non Velavica successione agebatur, & ne quidem in illa Edictum prodesset, si antea recte disputavi.

Dixi de ratione & legibus, quæ mihi ad manum sunt, si solis auctoritatibus Pragmaticorum causa definienda esset, Hollandos sine ulla hæsitacione scribere video, spurios etiam maternis Cognatis succedere, quemadmodum & hi succedunt spuriiis. Postquam ita præverat Grotius *introd. ad jurispr. Holl. lib. 2. cap. 27. vers. ult. & lib. 2. cap. 31. vs. van de niet gewettigde*, ea sententia absque ulla auctoritate facile accepta est (19), & secundum hanc responsum *Consil. Holl. t. 1. consil. 91. & t. 2. consil. 187. & nominatim Consil. Holl. t. 4. consil. 46.* spurios succedere materteræ, ut succedant ceteri sororum liberi.

Constitueram nunc addere, an & quemadmodum materni Cognati ipsis spuriiis succedant, sed reciprocorum eadem, nisi fallor, ratio est. Vulgo obtinet, ut spuriiis succedant liberi, si sine prole legitima moriantur, bona ad eum, unde profecta sunt, redeant, quæ autem ipsi quæsiiverunt, inter Gravionem & maternos Cognatos dividantur. Sic, inquam, vulgo obrinet, sed ex privilegiis Gravionum, præcipue Alberti Bavari, quæ variis Hollandiæ Urbibus dedit, & ab aliis (20) enumera-

C c

ta

(13) Exstat in Oudhoven *Zuyd-Holl. p. 200.*

(14) *Decis. mixt. 127.*

(15) Auctor *inscript. d. decis.*

(16) Goris *advers. tract. 3. cap. 5.*

(17) Curtius *Eixas. lib. 3. cap. 27.*

(18) *Consil. Belg. t. 1. consil. 106.*

(19) Van Leeuwen *R. H. R. lib. 1. cap. 7. num. 4.* & Voet & quos ille laudat, ad *SC. Terull. n. 8.*

(20) Bosl ad Loenii *casum 121.*

ta sunt, sed non ea diligentia, quin plura adhuc ad manum sint, quæ, si tanti esset, commemorare possem. Verum tanti non est, cum privilegia causam juris non mutant, nec mihi succurrant leges, ex quibus jure Hollandico reliqui præter matrem cognati spurii succedant.

Hæc autem, quam præscripsi, quæstio, me Senatore & Præside, bis Senatum occupavit, sed semel decisa tantum. Quum spurius ex Edicto unde Cognati apud Senatum ageret ad partem hereditatis Cognati cujusdam materni, & contenderet, ejus possessionem sibi fiduciaria sententia esse adjudicandam, tot de recedentibus, tres quatuorve Senatores pro spurio respondebant, atque ita pro ea opinione, quæ post Grotium apud Hollandos nunc communis est. Alii, toridem numero, auctoritate Grotii & aliorum seposita, ex ratione, quam supra attuli, contra spurium sententiam dicebant. Tres alii amplius deliberandum censebant, sibi enim non satis liquere, nec posse fiduciariam sententiam dari in causa adeo dubia, utrique non tam liquida, quam exigit judiciorum ordo, in fiduciariis adjudicationibus apud nos receptus. Si sic res fuisset definienda, contra spurium definita esset, sed quum hereditas exigui plane esset momenti, 24. Febr. 1724. (21) transactionem tentari placuit, & si hæc non succederet, partes rogare, an non placeret, de causa apud Senatum litigare in judicio petitorio, sic de quæstione, quæ plane juris est, una sententia Senatum defungi posse, cum alioquin duæ aliæ in judicio possessorio possent præcedere, diverso fortasse exitu, & sic etiam tempus ad deliberandum superesse. Atque huic sen-

tentiæ omnes Senatores accedebant. Quo successu transactio tentata sit, me later.

Accipe nunc rem, a Senatu judicatam. Pater, ex Gallia religionis ergo profugus, Hagæ Batavorum habitabat, & filio naturali legat 4000. florenos, ea lege, ut tutores, quos testamento dederat, filium cum legato mitterent ad Ecclesiam Calvinianam Montis Pessulani, ibi educandum, sin autem filius Calvinianam Religionem alia mutaret, & intra minorem ætatem moreretur, legatum pertineret ad propinquos suos, si post minorem ætatem, sed sine liberis, ad Ecclesiam Calvinianam Montis Pessulani. Post mortem patris tutores bona tradunt Magistris pupillaribus qui Hagæ Comitibus erant, & hi filium, adhuc minorem, mittunt in Indiam Orientalem, ubi, jam major, 2. Nov. 1680. fato suo fungitur, postquam Bataviæ 18. Dec. 1661. testamento heredes scripsisset proximos heredes ab intestato secundum eum Ordinem, quem præscribit Edictum de successione ab intestato. Quum autem decessisset sine liberis, prodit Tiria, defuncti, ut ajebar, & probabat, soror naturalis ex eodem Patre & Matre prognata, & contra Magistros pupillares, qui id legatum & reliquam hereditatem filii naturalis adhuc servabant, contendit petitione hereditatis ad restituendas omnes res hereditarias, sed 2. Aug. 1687. repulsam tulit apud Judices Haganos. Tiria defuncta, ejus liberi, diu summa cum paupertate consueti, tandem ad Curiam provocant, & ibi aliquot exceptionibus, quas reserere nihil attinet, obruuntur, sed his superatis Curia 29. Jun. 1722. actoribus adjudicavit avunculi sui hereditatem,

tem, excepto tamen legato 4000. florenorum, quod avunculus a patre naturali acceperat. Sed cum in eo tantum non consisteret univerſa hereditas, actores appellant ad Senatum Supremum, & ibi quoque ad id legatum contendunt. Magiſtri pupillares *proponeren Grieven a minima*, quod nempe reliqua hereditas actoribus fuiſſet adjudicata. Quæſitum eſt primum de hereditate filii naturalis ſive ſpurii, deinde de legato, quod ei a Patre obvenerat. Conſtabat, ut dixi, matrem actorum illius ſpurii ex utroque parente fuiſſe ſorem naturalem. Si ſpurius ſine teſtamento deceſſiſſet, & erant ſane Senatores, qui hanc ſucceſſionem volebant redigere ad cauſam inteſtati, ſi, inquam, ſine teſtamento deceſſiſſet, totam hereditatem actoribus addicebant illi Senatores, ſequenti regulam, ut ſpurius ab inteſtato ſuccedit matri, ſic & matrem maternosque Cognatos ſuccedere filio, actoram, dico, hereditatem, quia paterni Cognati ſpurio non ſuccedunt. Sed quia hi non ſuccedunt, alii actores, qua maternos Cognatos, non vocabant niſi ex ſemiſſe, cum Hagæ olim habitafſet ſpurius, & Bataviæ Indorum deceſſiſſet, & utrobique vigeat Hollandorum lex politica anni 1580. ex cuius § 27. in binos ſemiſſes hereditas dividenda eſt, in tantum, ut deficientibus Conſanguineis ex uno latere, in vacantem ſemiſſem ipſe Fiſcus ſuccedat. Si de cauſa inteſtati ageretur, inter Grotium, qui & alias ſe Fiſci Patronum fuiſſe oſtendit, & plurimos alios lætioris ſamæ JCtos longe lateque diſputatum eſt (22). Rurſus alii Senatores, in cauſa inteſtati matrem quidem ſpurii ad ejus hereditatem admiſiſſent, ſed

maternos Cognatos, ut erant actores, plane excluſiſſent, ſecundum ea, quæ jam dicta ſunt. Inter plurimos autem Senatores convenit, inteſtati cauſam procul hinc arcendam eſſe, & unice videndum, quid teſtator ſpurius teſtamento ſuo jufferit, & conſtat non alios heredes vocaſſe, quam qui proximi eſſent ex lege ſucceſſionis ab inteſtato, & per legem ſucceſſionis videri intellexiſſe legem politicam anni 1580. Ex his nonnulli Senatores Actores vocabant in ſemiſſem, ſed plerique alii in aſſem, unus, quod teſtator per legem ſucceſſionis intellexiſſet Ediſtum Ordinum Hollandiæ anni 1599. ex quo proximi ſanguine in totum aſſem ſuccedunt, alii & longe plurimi (quorum ſententia obrinuit) quod cauſa teſtati cauſam inteſtati excludat, quodque adeo deſunctus, qui ſorem naturalem potuit ſcribere heredem, hic, heredes ſcribens proximos, etiam ſorem naturalem videatur ex aſſe inſtituiſſe. Recte, ſi non addidiſſet, ſecundum legem ſucceſſionis ab inteſtato, per quam, ſi verum amamus, intellexit legem generalem ſucceſſionis, quæ, ubi habitaverat olim, & ubi erat deſunctus, plena auctoritate valebat. Sed plurimorum ſententia vicit, atque ita, quod ad hereditatem probata eſt Curix ſententia 22. Nov. 1724. (23). Quod ad legatum nihil addo, ne tractum, quæ ab hoc loco aliena ſunt.

(22) Vide Boel ad Locnii caſum 21. p. 402. ſ. Wat nu. O. ſ. 69.

(23) Obſerv. tumult. t. 9. n. 2091.

CAPUT XII.

Ecqua ratione successio inter Virum & Uxorem jure Romano placuerit, jure nostro displicuit.

A Pud Romanos deficientibus Cognatis Vir & Uxor sibi invicem succedebant, & de eo est uterque titulus ff. & C. unde vir & uxor. Sed id jus apud nos exolevisse, seu potius nunquam receptum fuisse, certa res est: quis enim de ea successione unquam fando audivit, vel litem motam vidit? Auctoritates quoque, si forte his delecteris, de Hollandia quam plurimæ sunt ad manum (1). Inter auctores abrogantes etiam ille (2) est, qui alioquin omnes leges Romanas servandas contendit, quæ contraria lege abrogatæ non sunt. Sed illa regula sordet in ore ejus, qui ipse tot leges sua ipsius auctoritate abrogat, quin & ipsa regula vera non est, ut occasione l. 3. C. de secund. nupt. supra ostendi lib. 2. cap. 4. Quin, si adhuc dubites, successionem inter virum & uxorem in Hollandia nullam esse etiam alio argumento potes discere. Non aliter scilicet cum inventario adiri hereditas potest, quam si nulli sint Cognati, qui simpliciter volunt adire, soletque ea clausula diplomaribus inventarii inseri, maritum autem, simpliciter adire volentem, Cognatis cum inventario adituris, non præferri, Curia Hollandiæ, & cum appellatum esset, 16. Oct. 1592. Supremæ Curia placuit (3); non alia, putem, ratione, quam quod maritus uxori nequeat succedere,

unde & Cognatos arceo, qui intestato succedendi spem non habent, ut plenius forte alias probabo. Quod autem ajunt, aliquoties servatum, ut Fiscus, deficientibus conjugis defuncti Cognatis, cum conjugis superstite commune patrimonium dividerit, me plane later, & multo magis, ita in judicio obrinuisse, solent enim qui res judicatas scribunt, quasque Advocatorum rationes, etiam si falsissimas, ut veras commemorare. Sed in re certa quid opus est ea ratione.

Si nunc quæras, qua ratione conjux conjugi successerit apud Romanos, non aliam habebis, quam ex mutuo affectu, qui inter conjuges præsumitur, ex majore enim vel minore affectione lex ab intestato solet deferre hereditates, & inde est, quod facto divortio Edictum unde vir & uxor continuo cesser, ut est in l. un. § ult. d. tit. divortium quippe dirimit amicitiam, quæ huic successioni causam præbuit, pars læsa odit adulterum vel adulteram, qui quæve suum cuique non tribuit, & pars lædens odit læsum, quod furtivos amores detexerit, & nocentem publicis vindictis exposuerit.

Eadem ratio valet & in aliis juris Romani articulis. Donationes inter virum & uxorem eo jure non subsistunt, sed ramen pro benigna & proluxa erga conjuges voluntate morte donantis confirmantur, quod ramen fallit, si contraria voluntatis mutata argumenta existant, ut si divortium post donationem intercessit l. 32. § 10. ff. de donat. inter vir. & uxor. mala scilicet gratia. Unde & Ulpianus in d. §§ 10. 11. 12 & 13. operose disputat, quæ sint argu-

(1) Grotius *introd. ad jurispr. Holl. lib. 2. cap. 30. vs. Want.* Groenewegen *ad d. vs. & ad tit. C. unde vir & uxor.* Bort *de success. feud. edit. Belg. cap. 12. quæst.*

2. n. 6. 7. & 8. Van Leeuwen *R. H. R. lib. 3. cap. 15. num. 7.*

(2) Groenewegen *ad § 2. Inst. de donat.*

(3) Neollad. *Decis. Supr. Senat. 7.*

menta mutaræ voluntatis. De quo etiam alia occasione disputabam *lib. 2. cap. 8.*

Ex conjugali igitur affectione est legitima conjugum successio, eaque cessat ex ira & offensa conjugum. Sed ut moribus id jus exolevit, an sic quoque exolevit amor conjugalis, qui ei causam præbuit. Cave, ut dicas, & nemo etiam dixit. Et secundum hæc æquius & melius esset, ut conjux conjugi adhuc succederet, si verum sit, eam esse Cognatorum successionis rationem, qua præsumitur, Cognatis suis defunctos optime voluisse, nemo enim, quam conjux est, in quem hoc magis cadit, quin si sola esset hæc succedendi ratio, conjux etiam Cognatos excluderet, quum generaliter negari nequeat, Conjugem etiam pro Cognatis diligi. Huc facere videri posset §. 22. *cap. 2. leg. Zeland.* qui ait, liberis ad Parentis defuncti hereditatem non venientibus, totum patrimonium conjugi superstiti cedere, quasi nempe Edicto successorio in legitimis heredibus locus non esset, sed potius est, ut dicamus, in *d. §. 22.* conjugi superstiti totum relinqui, quasi partem liberi ex defuncti hereditate jam haberent, accipiendus enim est *vs. ende of't geen §. 22.* de casu, quo liberi, ut bona, collationi obnoxia, servarent, primum defuncti hereditatem repudiant, & sic malo explicare *d. §. 22.* quam *Edicto unde vir & uxor* in Zelandia locum facere.

Sed quæ tunc ratio abrogati sive usu non recepti Edicti? Grotius (4) nullam reddit, & sane præstat nullam reddere, quam eam, quæ ratio non est. Sed quid disputamus, si Ordines rem ipsam

definiverint, & sic vulgo placet (5), & eo adhibent §. 19. *polit. Ordonn. van Holland.* Perperam, si quid judico. Abrogat quidem ille §. 19. omnia jura succedendi, sive ex jure Romano, sive ex Patrio profecta, quæ ea lege non continentur. Sed si illum §. 19. tam generaliter intelligas, vix eo magis fatuum invenies, tunc enim, præter alias successiones non paucas, etiam Fisci successio erit abrogata, nam neque hæc §. 20. *d. Edict.* aut seqq. continetur, sed abrogat ille §. 19. duntaxat ceteras Cognatorum successiones, præterquam quæ *d. §§.* proponuntur, si ve derogat tantum successionibus, quæ ei Edicto sunt contrariæ. Quæ communis est legum Hollandicarum clausula, quæ etiam in §. 41. *d. polit. Ordin.* posita est, & ex quo *d. §. 19.* interpretandus. Denique si *d. §. 19. Edictum unde vir & uxor* cessare jubeat, certissimum tamen esset, locum habere in Hollandia iis locis, ubi, abolita *d. polit. Ordin.* servatur Edictum Ordinum Hollandiæ 18. Dec. 1599. quia, enumeratis ibi successioneibus, addit §. 14. omnes alias successiones, de quibus nihil id Edictum statuit, ex jure Romano esse definiendas, *te zullen gereguleert worden na de wereltlyke beschreven Regten.* Ex quo alius Hollandus (6) efficit, successionem inter virum & uxorem adhuc servari, ubi servatur *d. Edictum* 18. Dec. 1599. sed verissimum est, eam in nulla Hollandiæ parte fuisse frequentatam vel adhuc frequentari.

Inepta igitur est auctoritas, qua Groenewegen utitur ad abrogandum *Edictum unde vir & uxor*, at longe ineptior ratio,

(4) *Introd. ad jurispr. Holl. lib. 2. cap. 30. vs. Want.*

(5) Groenewegen ad *tit. C. unde vir*

& uxor.

(6) Boel ad Loenium *cas. 121. p. 750. vs. En Vervolgens.*

rio, quam in hanc rem adducit (7), idque, ait, *propter conjugalem bonorum communionem, quam huic successioni surrogasse videntur mores nostri*. Quæ ratio & aliis placuit (8), sed longe alienissima est ab hoc argumento. Non quærimus, quo patrimonio primum moriens decesserit, majori, an minori, & an ex communione bona sua auxerit, an minuerit (utrumque enim accidere potest) sed quærimus, ecquæ ratione, quicquid reliquit, apud nos ad superstitem conjugem pervenire nequeat, ut potuit apud Romanos deficientibus Cognatis? Sin ajas, quia superstes ex communione bonorum rem suam auxit, id ais, quod est incertissimum. Et quid si ex communione perdidit, tunc successio obtinebit? sed seria refutatione hæc videntur indigna.

Alia ratione pro abrogato Edicto utitur alius Hollandus (9), nihil moratus d. § 19. Ait ille, successionem conjugum hic nunquam esse receptam, & addit, *neque etiam recipi debere*, ei enim adversari utriusque de successione juris Hollandici regulas, & Aafdomici, *'t naaste bloed, erft het goed*, & Schepensdommici, *'t goed gaat, daar't vandaan komt*. Quo nescio an quicquam dici possit pejor. Jus utrumque in Hollandia, est de ordine succedendi inter Cognatos, quum de his agitur, quæsitum est de præsumta mente testatoris, jus Aafdommicum in omnibus defuncti bonis, undecunque provenerit, propiorem sanguinem præfert, ex mente scilicet defuncti, sed jus Schepensdommicum præfert latus; unde bona profecta sunt, si ex altero latere nihil defunctus acquisivit, idque rursus ex defuncti mente,

& sane inter Cognatos utraque sententia habet rationem, & hic agimus de successione, quæ obtineret deficientibus Cognatis. Fisci utique successio apud nos certo casu obtinet; sed an Fiscus propior sanguis? aut inde bona profecta? Servata Fisci successione scire velim, cur conjugalem aboleamus? Ex lege 12: Tabularum proximus Agnatus familiam habebat, sed Edictum Prætoris unde *vir & uxor* ei adversari cui unquam in mentem venit sano?

Hæc sufficiant de jure Hollandico & Zelandico, nam aliarum Gentium leges vel consuetudines hic recensere res esset operosæ & inutilis diligentia. Satis mihi videor probasse, nullo jure Edictum unde *vir & uxor*, in Hollandia abolitum fuisse, nec esse rationem, cur aboleretur, & id est, quod mihi probandum sumferam. Laudo igitur Lambertum Goris (10), qui tantum laboravit, ut id Edictum in Gelia vel servaretur, vel, si antiquatum, in usum revocaretur.

C A P U T XIII.

De Retrahtu nonnullæ quæstiones.

DE origine & ratione retractus non ineleganter agit Jacobus Curtius lib. 2. *Elas.* cap. 15. ingenue etiam professus, retractum habere aliquid ex iniquo. Ego vero omnem retractum, quo hodie utimur, ex quacunque demum causa descendat, non dubitem pronunciare iniquissimum, quum jus quæsitum emtori auferat, minus utrique idonea, quam est emti causa; si mihi non credas, credes forte Imperatoribus, id

(7) Boel ad Loen. d. ca. 121. p. 750. w. en Verv.

(8) Van Leeuwen R. H. R. lib. 3. cap. 15. num. 7.

(9) Bort de Success. feud. Holland. edit. Belg. cap. 12. quæst. 2. num. 6. 7. & 8.

(10) Advers. tract. 3. cap. 12.

id adfirmantibus in *l. 14. C. de contrab. emt. & vendit.* Ex ea tamen lege, & aliis nonnullis efficiunt, etiam jure civili retractum obtinuisse, sed, ut hodie frequenteratur, profecto non obtinuit. Nascitur hodie ex cognatione, vel ex communione seu societate, vel ex vicinitate agrorum, & recte ab aliis est observatum, Constitutionem Friderici, quæ exstat *lib. 5. Feud. cap. 13.* juri retractus introducendo & propagando causam dedisse.

Et, si me auctorem sequaris, ex jure feudali omnis retractus videtur originem traxisse. Nempe feuda, etiam quæ olim licebat vendere, non Vasallis duntaxat videbantur data, sed & ejus Cognatis, ut Investituræ Codicillo fere solet inferi, unde & iis jus qualecunque quæsitum, indeque retrahendi facultas concessa credebatur, quæ semel recepta vires quæsitum eundo, & a Feudalibus ad Allodialia extendi cœpit, etsi in his non eadem plane esset ratio, quam in illis. Unde Feuda ubique retrahuntur, Allodia non æque. Sane in ipsa quoque Hollandia omnium fundorum conditio olim clientelaris fuit, nam exceptis Nobilibus & qui bene Nati vocabantur, omnes fundorum possessores non tantum ad viliora servitia tenebantur, sed erant quasi vasalli, servitiis feudalibus obstricti, quam in rem vide quoddam Florentis Pinguis privilegium, iis, qui Ouderkerk habitabant, datum 15. Jul. 1097. (1) cujus conditionis, cetera obsoleta, mirum non est vestigia superesse.

Quærunt, an jus retractus apud Hol-

landos sit pro jure communi, & prolixè in hanc rem disputatum (2). Sunt qui ajunt (3). Sunt qui negant, etiam Grotius (4). Et magis est, ut horum sententia vera sit, atqui ita retractus tantum locum habeat, ubi per legem vel consuetudinem obtinere probari potest. Idque & ideo, quia etiam generaliter JCtis placuit (5), totam retractus materiam esse consuetudinariam & statutariam. Atque ita hic quoque; neque enim tanti sunt vel Græcorum vel Germanorum leges vel constitutiones, ut hæc *juris communis* nomine recipi possint. Nulla etiam lex generalis de hoc argumento lata est, sed tot specialia Statuta exstant, quæ vel ad partes nonnullas Hollandiæ, vel ad singulas Urbes pertinent, ut, si has recensere, & jus Zelandicum addere placeret, integer Commentarius esset scribendus. Amœniora quædam delibabimus.

Miraberis forsitan quæsitum esse, & tamen quæsitum est, an jus retractus etiam in feudis obtineat? & sunt testes, qui ajunt *Consil. Holl. t. 1. consil. 185.* se nunquam vidisse retractum feudaliū, quæ stolidi ratio est, etiam a consulentibus ibi refutata, sed præter ea, quæ modo dicebam, per universam Hollandiam, consuetudo esse fertur, ut feudalialia quam maxime possint retrahi (6), & anno 1593. testati sunt homines feudales (7), esse jus antiquissimum in Hollandia, ut feuda, quæ a Gravionatu, Vasallis aut Curtibus Gravionatus tenentur, a Cognatis intra annum, quo sciverunt, possent retrahi. Idemque juris est apud Zelandos ex § 10. *legum Ze.*

(1) *Plac. II. 5. 9. 1. num. 32.*

(2) *Apud Coren observat. 32.*

(3) *Decis. mixt. 111.*

(4) *Semel Consil. Holl. t. 3. consil. 148.*
& iterum *eod. tom. consil. 201.* Van Leeu-

wen ad § 19. consuet. Rynl. n. 4. & seqq.

(5) *Sande decis. lib. 3. tit. 5. defin. 1.*

(6) *d. decis. mixt. 111.*

(7) *Apud Coren d. observ. 32.*

Zeland. cap. 2. ita tamen, ut annus ibi non computetur nisi a tempore, quo Cognati retrahentes nomen suum professi sunt in *der Graven of Rentmeesters boeck*. Speciales etiam quorumcunque fere locorum leges feudorum retractum probant, & sic § 19. *consuet. Rymland.* Hugo tamen Grotius 9. Sept. 1613. respondit (8), neque ibi in Hollandia feudalialia posse retrahi, ubi allodialia retrahuntur, nisi probatum sit, usu quoque ibi receptum esse feudaliū retractum. Non dissentio, si Statuta duntaxat allodialium meminerint, sin autem simpliciter immobilium, huic sententiæ nolim subscribere. Ad hæc Grotius in facto consultus erat, an Toparcha sive dominus loci possit retrahere? & nunc non posse, mox dicam latius.

Etiam Toparchæ sive locorum Domini, Ballivii & Sculteti multis in locis jus retractus sibi vindicant intra hebdomadas sex post annum, qui Cognatorum aliorumque retractui datus est, elapsum (9). Idque Balliviis & Scultetis in Rymlandia (*Officiers*) competere palam ait § 35. *consuet. Rymland.* atque ita sibi quoque judicandum videri t. Mart. 1633. Judices Rymlandici responderunt (10). Certe Ballivio Rymlandicæ id jus palam quoque tribuit Grotius *introduc. ad Jurispr. Holl. lib. 3. cap. 16. vs. in Rymland.* In d. § 35. simpliciter dicitur *den Officier*, de reliquis Balliviis & Scultetis Grotius tacet, memorare contentus, etiam Toparchas hic illic eo jure uti. His, quas dixi, personis jus retractus competere est, qui putat defendi posse

(11), licet ille ipse aliis locis (12) id jus appeller usurpationem, ad vexandos homines introductam, & sic quoque a Curia judicatum esse. Sic homines, qui sibi non constant, solent variare sententiis. Interea verissimum est, cum Scultetus in *Soetermeer* retractum sibi peteret, Curiam 25. Apr. 1614. (13) eum repulisse, atque si nullo jure peteret. Quam sententiam omnino probo eamque in rem observandum est, ex § 39. *ordin. politic. Holland.* nulli Toparchæ, Ballivio vel Sculteto competere jus retractus, nisi cujus de eo privilegium illo anno 1580. fuisset confirmatum, de qua confirmatione nihil quicquam constat. Ubique autem res inciderit, utemur illo § 39. neque enim est, unde eludatur ejus auctoritas. Vulgares scriptores ejus sanctionis non meminisse, non est, cur mireris, sed cur neque Grotius, haud liquet. Ceterum quamvis non esset illa sanctio Ordinum in d. § 39. adhuc verius putarem, jus retrahendi Toparchis, Balliviis & Scultetis non amplius competere, etiam si largiamur, id jus olim fuisse commune. Urique jus sanguinis, societas vel vicinitas nihil illis tribuebat, sed, ut modo dicebam, sola agrorum subiectio. Inde forte Gravionibus & Toparchis jus retractus, inde & Balliviis, qui hos representabant, & inde Scultetis, qui Ballivos suos. Nunc autem exolevit illa servilis conditio, & agris liberis, jus ex subiectione ortum, dixerim cessare. Leges antiquas ea de re has reperi. Ait § 35. *legum quas Gorinchemensibus*

(8) *Consil. Holl. t. 3. consil. 201.*

(9) Grotius *introd. ad Jurispr. Holl. lib. 3. cap. 16. vs. in Rymland.* *Coren observ. Neorad. decis. Senat. Supr. 29. Consil. Holl. t. 3. d. consil. 201.*

(10) *Apud Van Leeuwen ad d. § 35.*

(11) Van Leeuwen *ibidem.*

(12) Idem *R. H. R. lib. 4. cap. 19. n. 12.* & ad Peckium *de arrest. lib. 5. p. 190.*

(13) *Consil. Holl. t. 3. Amst. append. p. 43.*

sibus Otto Arkelanus dedit 11. Nov. 1312. (14) De Heer zal de na-koop hebben van alle effenis, huysen en jaargeld, in 't Schependom van Gorinchem verkogt werdende, 14. dagen lang na dat den eigendom gegaan is. Idem continetur in § 14. legum, quas iisdem dedit Willemus 24. Aug. 1412. (15) nisi quod in d. § 24. Post Jaargelden sequantur Rentebrieven. Rurlus Otto Arkelanus in § 35. legum, quas 11. Sept. 1382. (16) Dalemmensibus dedit: de Heer zal geen na-koop hebben van buyfinge, effenis of jaargeld, dat in onse Heerlykheid verkogt word. Porro ait § 2. legum, quas Arnoldus van Gent Hardinveldanis dedit 1413. (17) Ses weken na de weert aan de Schout gedaan is, en die tyd overstreken, den Kooper bout het land, wytgeseit die Poorter is of word. His addo § 21. legum, quas Liesveldanis datz sunt 11. Jan. 1541. 17. Mart. 1570. & 14. Maj. 1637. (18) qui § sic habet. Zoo wie nu voortaan eenige landen koopt, die zal den Heer de na-koop gunnen en geven voor 't regt, daar toe staande, zoo verre de Heer de naastinge van dien zelf-niet begeerde. Dominus in Rylwyk intra sex hebdomadas post annum etiam retrahit ex § 148. legum Ryswycons. (19). Sunt & aliæ aliorum locorum leges speciales, sed quid refert omnes recensere.

In Hollandia & Zelandia retractus non duntaxat locum habet in rebus immobilibus, sed & incorporalibus, quæ jure immobilium censentur; retrahuntur itaque redditus & census, non tantum ex Grotii auctoritate introd. ad Bynk. T. IV.

jurispr. Holl. lib. 3. cap. 16. vs. een bestiter, sed & id ipsum statuitur § 9. consuet. Middeldburg. 1. 11. & consuet. Rynland. Itemque decimæ & emphyteusis d. § 19. Sed quid dicemus de terra palustri vendita, Veenen? & in ea retractui locum esse Frisiorum Ordines probarunt leg. Fris. lib. 1. tit. 12. § 25. idque etiam quamvis fundus non esset venditus. Sed noli id protrahere ad omnem aliam superficiem fundi venditam, ut sunt grandes arbores silvæ non cædunt, has certe retrahi non posse Senatus Parisiensis 22. Apr. 1583. judicavit (20). Estque longe major ratio in Veenen, quam in arboribus, quod enim ex illis effoditur, ipse fundus est, arbores, quæ exciduntur & eruantur, non æque. Possunt & hæ, suo sensu, quamdiu excisæ non sunt, pars fundi dici non tantum, sed & fructus l. 44. ff. de rei vind. Ubi autem landen en erven retrahuntur, posse & Boomgaarden retrahi, recte responsum est Consil. Holl. tom. 4. consil. 331.

Nunc qui potiores sunt in retrahendo, videamus. Et traditur (21) regula, remotiorem a propiore Cognato excludi, si simul petant, sin autem alius post alium, eum, qui prius retraxit, præferri. Sed ex unius hominis testimonio nolim regulas petere, ad majores auctoritates transeo. Proximiorem remotiori, sed qui prius actionem institueret, cedere, quum de feudo ageretur, tam inferior iudex in Maaslandia 6. Mart. 1526, quam, cum de appellatione cognosceret, Curia Hollandiæ judicavit 11. Oct. 1535. (22) Et rursus minorem filiam, D d quæ

(14) Kemp Beschryving van Gorinchem ad eum annum.

(15) Kemp *ibid.* ad annum 1412.

(16) Idem *ibidem* ad eum annum.

(17) Idem *ibidem* ad eum annum.

(18) Oudhoven Zuyt-Holland. p. 367.

(19) Consil. Holl. tom. 5. conf. 160.

(20) Ann. Robertus rer. judic. lib. 3. cap. 9.

(21) A Neoltadio decis. Supr. Senat. 29.

(22) Decis. mixt. 111.

quæ prius agit, majorem repellere eodem Curia, & Supremo Senatui placuit anno 1645. (23) etiam in causa feudali. Sed in Zelandia idem juris esse, dicere non aulam, nam, quum de feudo quoque ageretur, ex § 10. *leg. Zeland. cap. 2.* proximior, majorque, & mas, remotiori, minorique, & fœminæ semper præferuntur, nulla enim ibi prioris petitionis mentio. Quare generaliter admiserim eos, qui jus potius habent, dummodo proximior, majorque & mas retractum petant ante sententiam pro remotiore minoreque & fœmina dictam, atque ita palam est in § 10. *Consuet. Middelburg. tit. 11.* In Hollandia, ut dixi, ipsa petitio videtur dare *πρωτιότητιν*, & inde ait § 26. *Consuet. Rynland.* si plures ejusdem gradus retractum petant, eum præferri, *die zyn regtdag eerst debite heeft doen dienen*. Quod si omnes eodem tempore egerint, omnes admittuntur ex § 27. *earundem Consuet.* Et ait § 34. *leg. Middelbarniss. onder meer die den Verkoper even na bestaan, word geprefereert, die eerst spreekt, en de naastring versoeke*, & ita etiam § 33. *leg. Putz. 1587.* Ceterum si ex causa societatis petatur retractus, etiam ex § 12. *Consuet. Middelb.* sola petitio potiorum facit, alioquin inter socios omnino præfertur, qui ex majore parte socius est d. § 12. usque ad sententiam nempe, id enim ex d. § 10. in hoc § 12. supplendum videtur. Atque inde, sicuti socium ex pari parte excludit sola petitio d. § 12. ita & videtur excludere ejusdem propinquitatis Cognatum *arg. d. § 12.* proximior enim non excludit, nisi sententia d. § 10. in pari quippe causa quodlibet præcipuum præ-

rogativum tribuit. Cum remotior petiisset & obtinisset, & post appellationem Curia Hollandiæ sententiam declarasset esse nullam, & de integro apud se agi jussisset, proximiori salvum esse retrahere & remotiori præferendum, quia nulla est sententia, responsum est *Consil. Holl. tom. 4. consil. 386.* Dubito, an recte, certe ubi sola petitio proximior excludit, alioquin dicendum esset, ne quidem sententiam, a qua appellatum est, quicquam efficere, neque enim, si proprie loquamur, sententia, a qua appellatum est. Qui autem duplex jus habet, unde retractus competit, ei præfertur, qui unum duntaxat § 34. *Consuet. Rynland.* Atque in Curia Hollandiæ 9. Sept. 1619. cum socius & cognatus emisset, & alius cognatus retractum peteret, secundum emptorem litem dedit, *ob duplex vinculum*, ait scriptor ejus sententiæ (24). Quum dominus in Middelbarnisse & ante cognatos retractum peteret, apud Curiam Hollandiæ repulsam tulit, inque eandem sententiam etiam Supremus Senatus inclinavit (25). Si scire cupis, quæ alii dixerint vel scripserint de foro præcedentiæ inter plures retrahentes, adi Grotium *introd. ad jurispr. Holl. lib. 3. cap. 16. vs. maar indien.* Van Leeuwen *R. H. R. lib. 4. cap. 19. n. 13.* & ad d. §§ *Consuet. Rynland.* Huberum *post tit. ff. de rescind. vendit. n. 18.* & Voetium *ad tit. ff. de lege commissoria n. 30.*

C A P U T XIV.

De Retraetu aliæ adhuc Questiones.

Vulgo jactatur, qui retrahit, in emptoris locum succedere. Unde quæ-

(23) In annotatione post d. *decif. 111.*

(24) *Consil. Holl. tom. 3. Amsterd. append.*

p. 51. & 52.

(25) *Coten observ. 32.*

quæsitum, an & adjecti pretii præmium, quod emtor habuit, retrahendi teneatur restituere? Et non teneri, sed emtori cedere, etiam alii recte scripserunt (1): non enim succedit, nisi in emtionem, a qua separatum est id præmium, quod non est nisi donatio quædam, in eum collata, qui pretium licitandi auxit. Inventum est id præmium ad incitandos, ejus dulcedine, emturientium animos, nec quicquam refert, qui id obtinuit, rem emerit an non emerit. Quæ omnia, emtione jam tota absoluta, in ipso cessant, qui nullo, ne spei quidem beneficio, venditorem juit.

Disputari video, quæ in actionem retractus veniant. Ex § 31. *Consuet. Rynland.* quodcumque emtor diminuerit, antequam retractus fieret, judicis arbitrio restituit, sed ex § 16. r. 11. *Consuet. Middelburg.* arbores cæsa & omnia ruta cæsa, dummodo ante retractum denunciatur evecta, ad emtorem pertinent, ut ibi retractus resolvat emtionem, quæ fuit perfecta & pure contracta, in Rynlandia autem sub conditione. Rursus ex § 30. *Consuet. Rynland.* meliorationes emtori refundit, qui retrahit, ex § 17. r. 11. *Consuet. Middelb.* necessarias impensas duntaxat, nulla admissa fructuum compensatione contra l. 48. ff. de rei vindic. Sunt sane illi §§ qui non satis defendi possunt, quum, qui retrahit, utique in emtoris locum succedat, atque si ipse emisset, subducta nempe prioris emtoris persona: defendi, inquam, satis non possunt, nisi retractum addi-

ctioni in diem comparaveris, & sic errorem errore dissimulaveris. De fructuum restitutione sic judicatum invenio. Curia Hollandiæ 14. Mart. 1537. (2) emtorem fructus a tempore litis contestatæ restituere damnavit, & rursus 26. Apr. 1563. (3) sed ult. Oct. 1550. (4) damnavit in fructus, quos emtor perceperat a tempore, quo retractor pretium consignasset. Plane videbantur omnes fructus restituendi, quia retractus quædam est restituendi species, factoque retractu constitit, ex nulla causa possedisse emtorem. Ex bono & æquo tamen rationem habet, non nisi a tempore consignationis fructus restitui, sic enim retractor habet fructus, ex quo pecunia caruit, & ita fere JCrī sentiunt (5).

Memoratur apud Cujacium *Consultat.* 109. Lex quædam Belgica, qua nullo tempore jus retractus perimeretur. Quod non animadverto, quemadmodum commodum intelligatur, nisi de simili lege, atque est ea Frisiarum *leg. Fris. lib. 1. cap. 12. § 5.* ex qua ante tres proclamationes factas integrum manet jus retractus: legem enim, qua nullo penitus modo jus retractus aliquando excludi posset, neque exstare novi, neque esse facile crediderim. Statuta autem tempora, quibus retrahendi facultas circumscribitur, varia sunt, & quidam Hollandi existimant, simpliciter durare annum vel annum diemque (6), sed retractus præscriptio diversis locis valde diversa est, & tempus, unde currat, quoque diversum. Utrumque probarem, si tanti esset singulorum loco-

D d 2 rum

(1) Jacobus Curtius *Eixas. lib. 2. cap. 6.*

(2) *Decis. mixt. 92.*

(3) *Decis. mixt. 137.*

(4) Neollad. *decad. 2. observ. feud. cap. 9.*

(5) Wissenbach *ad ff. disput. 36. n. 16.* & Struv. *ad ff. exercit. 23. n. 63.*

(6) Neollad. *decis. Supr. Cur. 29. & decis. mixt. 111.*

rum leges speciales commemorare (7).

Hollandi simpliciter ajunt, contra retractus præscriptionem neque ex absentia, neque ex ignorantia, neque etiam ex causa minoris ætatis, ullam restitutionem dari. Inter regulas, quas retractui dicat Neostadius, etiam hæc est: *decis. Curie Supr. 29. & alii quoque sic sapiunt Consil. Holl. tom. 4. consil. 125. & Consil. Holl. tom. 5. consil. 160.* & ex Neostadio sic quoque Voet adit. *ff. ex quib. caus. inajor. num. 14.* Quod parum rationis habet, neque esse putare quicquam, unde probari possit: nam quod Neostadius *de decis. 29.* id ex eo efficit, quod retractus contra naturam & rationem juris sit introductus, cave, ut pro ratione tibi obtrudi patiaris, nisi constitueris in retractu omnia jura abolere. Ipse ille Neostadius *decad. 4. observat. feudalis cap. 8.* postquam eandem regulam reperisset contra lapsum fatalium, retractui præscriptorum, nullam esse restitutionem, in hanc rem addere sententiam quamdam Curie feudalis, latam 12. Sept. 1562. & ibi describam, & ea quoque auctoritate utitur Boxelias *not. ad Neostad. de success. feud. Holl. cap. 5. num. 75.* Sed, ni fallor, perperam. Si vel id diceret una sententia, me certe ad abrogandum jus Romanum nequicquam moveret, sed non dicit, video ibi, compensatis expensis, rejectum esse libellum, quem vocant, civilem, quam impetraverat filius, qui nullam plane adferebat causam restitutionis ad retrahendum feudum, quod pater anno 1551. vendiderat, & filio

conscio anno 1555. in emptorem transcripserat. Equis sine idonea restitutionis causa restitutionem admiserit? Deinde proponebatur, patrem feudum transcripserat filio conscio, & vulgo traditur (8), qui in emptorem consensit, juri retractus renunciasset videri, cui sententia etiam argumenta præbent l. 26. §. 1. ff. de pignor. & hypoth. & l. 8. §. 15. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solv. Igitur, si me audias, in facto versatur, danda, an neganda sit restitutio in integrum, idque satis probat libellorum civilium imperitatio, etiam in hoc argumento recepta. Sane exempla sunt restitutionum datarum, nam quum contra præscriptionem, aliamque, ut metuebat, negligentiam, in retractu commissam, actor impetrasset restitutionis diploma, Curia Hollandiæ 26. Apr. 1563. (9) id non rejecit, ut solet alioquin, si petitio iniqua videatur, sed non necessarium esse actori sententia declaravit.

Cessat retractus in re, quæ publice venditur, ita enim generaliter traditum est, (10) & sic specialiter §. 14. tit. 11. Consuet. Midd. sive ea venditio sit voluntaria, sive necessaria ex decreto Judicis.

Etiam Consuetudo, quam Judices Rynlandici 16. Maj. 1551. testati sunt (11), in hæc verba concepta est, dat zoo wanneer eenige verkogte Landen zyn behoortlyke Kerkgeboden of Regidaagsche geboden gehad hebben, dat inschelyk noyt geuseert is geweest, dat'er als dan eenige sinninge of naastinge valt. Cujus juris non aliam rationem esse puto quam

(7) Grot. *introd. lib. 2. cap. 16. vs. de plaatssejke.* Groenewegen. *ad l. 16. ff. de reb. auctor. jud. poss.*

(8) Haber. *prælect. post tit. ff. de rescind. vendit. n. 22.*

(9) *De is. mixt. 137.*

(10) Neostad. *decis. Supr. Cur. 29.*

(11) Exhibit. van Leuven, semel ad §. 20. & rursus ad §. 29. *Consuetud. Rynl.*

quam quod in publica venditione jus retrahendi habentibus parum aut nihil præjudicatur, nam & iis, quemadmodum quibusque aliis venditio palam denunciatur, ita ut, quicumque in ea non emunt, juri suo renunciaſſe quodammodo videri poſſint. Aut hæc aut nulla ejus juris ratio eſt; quod enim quidam defendunt (12), ideo in publica venditione retractum ceſſare, quia Dominis & Scultetis ſolvitur *her pond-geld*; nihil eſt, eorum enim diverſa ratio eſt. Præſtat illud tributum, quod *pond-geld* appellatur, quia auctio- nis publicæ commo- onus quoque ad- jungi placuit pro exhibitis Officialium operis, in auctione autem publica ceſſat retractus, quia ſic non eſt, ut cir- cunventi videantur, qui juſ retractus habent, quemadmodum ſi clam fiat ven- ditio. Attamen Judices Rynlandici 29. Jan. 1591. conſuetudinem eſſe teſtati ſunt, ut ſoluto *tō pond-geld* ceſſet re- tractus, ac ſi nempe *datio tō pond-geld* eſſet retractus redemptio, & ita Curia Hollandiæ, ac, cum de appellatione cognosceret, Supremus Senatus 22. Dec. 1657. judicaverunt (13). Sed perpe- ram, etiam quod *tō pond-geld* non per- tinet niſi ad dominos & officiales, non ad alios, qui juſ retractus habent, & quod neque conſtat, dominos & offi- ciales eo jure ſemper probe recte uti. Fortaſſe generale eſſe dicemus, quod ait § 34. *legum Middelbarn. Land zal men verkoopen by drie Sondagſche gebo- den, en die binnen die tyd komt, en den Verkooper nader als den Kooper be- ſtaat, zal der koop hebben.*

Si ceſſet retractus in publica auctio- ne, utique etiam ceſſat in ea, quæ fit per ſubhaſtationem, ut judicato ſatiſfiat,

nulla enim eſt, quæ plures denuncia- tiones & majores ſolemnitates deſiderat, & intereſt etiam creditorum, ne, pro- pter metum retractus, ab hacta repel- lantur emtores, & ſic, tanquam in re liquida, reſponſum eſt *Conſil. Holl. tom. 4. conſil. 195. queſt. 2. & traditum a Marthæo de auctio. lib. 1. cap. 16. num. 41. &* ut ſupra dicebam, in ſubha- ſtatione quoque nominatim retractum excludit § 14. *l. 1. Conſuet. Middelb.*

Secundum hæc deſerpe, an de cau- ſa, quam ſic audies, juſtus judicave- rit Curia Hollandiæ, an Senatus Su- premus. Quum Titius, facultaribus lapſus, plane ad *apocry* perveniſſet, ejus bonis Curatores dederunt Scabini Harlemmeſes, ex quorum juſſu [& auctoritate Titii bona publica diſtra- hant Curatores, interque ea, affixis programmatibus, tria prædia in terri- torio Sevenbergenſi. Quum ea veniſ- ſent vili; ut dicebatur, pretio, Sem- pronia, Titii ſoror, ea retrahit, unum jure ſanguinis & communionis, duo alia jure ſanguinis duntaxat, id ſibi li- cere rata ex § 2. *Or 4. Statut. Seven- berg. titulo van Naderſchap.* Negant emtores, retractui hac in ſpecie locum eſſe, primum, quod bona venierunt publice, tunc enim ceſſare id juſ, quia conſanguineis & ſociis, ad emendum quoque invitatis, juxta cum aliis emē- re juſ ſaſque eſt, quod ſere aliter ob- tinet in emtione privata, quæ ſit abſ- que ulla denunciatione publica, & ſa- ne per ea, quæ dixi, de eo jure vix dubitare licet, niſi in contrarium ſint quorundam locorum ſingulares leges. Deinde ajunt emtores, ut in omnibus ſere emtionibus publicis ceſſat retractus, ſic magis ceſſare in iis, quæ ſunt per ſubha-

(12) Grotius & Neostadius *d. locis*: (13) Van Leeuwen *R. H. R. lib. 4. cap. 29. num. 12.*

subhastationem, ut judicato satisfiat; non inepte igitur Matthæum *de auction. d. lib. 1. cap. 16. num. 41.* distinguere inter auctionem voluntariam & judicalem, plane ut etiam distinguit § 17. *Statut. Sevenberg.* Hanc, de qua agimus, venditionem, si cavillari animus est, non esse factam, ut judicato satisfiat, sed tantundem valere, quia non erat voluntaria, utpote Judicis auctoritate facta, ut creditoribus, qui alias exsequerentur judicata sua, quam minimo eorum detrimento posset satisfieri. Tandem ajunt emtores, propria hic bona Titii non venisse, nam Curatoribus datis ad ipsas Titii preces, ipsum bonis cessisse creditoribus, & curatores magis repræsentare creditores, quam debitorem, si audiamus Ulpianum in *l. 2. § 1. ff. de curat. bon. dand.* Scabini Sevenbergenses, his rationibus non moti, secundum fororem retrahentem judicarunt 14. Jul. 1714. & ita quoque, ex appellatione, Curia Hollandiæ 26. Nov. Quum rursus appellatum esset ad Senatum, quinque apud nos Senatores alia sententia utebantur, vel tribus, quas dixi, rationibus conjunctim moti, vel una arque altera ex his tribus. Duo alii Senatores (nam septem intererant iudicio) pro anterioribus sententiis stabant, non quod hæc venditio non fuisset publica, quod etiam soror arguebat, de eo enim inter omnes constabat, sed quod, ut unus ajebar, Statuta Sevenbergensia publicam venditionem a retractu non exciperent, & nisi id fiat, pro eo habendum esse, atque si valeret retractus in omni venditione, tam publica, quam privata. Sed noli ira sapere, crede potius, ubi silet lex, JCtos, ratione magistræ, eam solere

interpretari, & ut hic, ita & alibi; ex communi interpretatione jus dici. Communis autem Hollandorum sententia, quam supra attuli, non alia est, quam, nisi aliud Statutis caveatur, cessare retractum in publica venditione, & hoc quoque jure utimur. Imo, inquebat alter Senator, qui diversas partes sequebatur, ex § 8. & 9. *Statut. Sevenberg.* constare videri, etiam ibi jus retractus obtinere in publicis auctionibus. Sed omnino fallebatur, loquuntur enim illi §§ de venditione privata, quæ præcesserat, & quæ non alio fine deinde publicabatur, quam ut cessaret retractus, quod utique erat in fraudem legis. Neque etiam duo hi Senatores hanc venditionem comparari volebant ei, quæ per subhastationem fit, & in hanc rem utriusque differentias prolixè enarrabant, & sane illæ differentiæ erant quam plurimæ. Sed unicæ quæstionis erat, an non ea comparatio valeret κατὰ τὴν, atque ita, an non eadem hic esset ratio, quæ vulgo redditur, cur in rebus, per subhastationem distractis, cessat retractus, & de eo non videtur dubitandum. Tandem hi duo existimabant, revera Titii, non ipsorum creditorum bona venisse, & in eo haud difficulter eorum sententiæ accesserim. Quamvis autem illa ratio minus idonea sit, subsistunt tamen, ut opinor, duæ aliæ. Visi igitur sunt duo dissentientes Senatores, & sic, rescissa utraque sententia, negata est retrahendi facultas 5. Mart. 1718. (14).

C A P U T XV.

Re vendita & tradita, si solutio non sequatur, an venditori competat vindicatio.

Quum turpe sit errare in re quotidiana, videamus, quid de argumento, quod præscripsi, ex jure Hollandico & Zelandico habendum sit, sic enim simul intelligemus, non æquo semper Jove de eo responsum & judicatum esse. In l. 19. ff. de contr. emt. hæc juris Romani regula est. *Quod vendidi, non aliter fit accipientis, quam si aut pretium nobis solum sit, aut satis eo nomine factum, vel etiam fidem habuerimus emtori sine ulla satisfactione.* Quum ait accipientis, traditionem intervenisse satis arguit, & nihil tunc desiderat; ad dominium in emtorem transferendum, quam ut pretium solvat, vel quod perinde est, eo nomine satisfaciatur, vel de pretio fidem habuerit venditor, sic enim in creditum ivit. Quid autem si non solverit emtor, nec fidem de pretio habuerit creditor, potest hic omnino rem venditam & traditam vindicare, quia dominium non transivit, nam quod lego § 3. tit. 8. *Consuetud. Middelb.* ob solutionem non sequentem, emtionem non resolvit. Middelburgensium jus singulare est, si præsentis pecunia res venerit, vel, quod perinde est, de differenda solutione nihil convenerit.

Quid sit fidem emtoris sequi, vel fidem habere de pretio, docuerunt Interpretes ad l. 19. & ad § 41. *Inst. de rer. divis.* & constat, inter alia, esse, si dies adjuncta sit solutioni l. 3. C. de pact. inter emt. & vendit. Scio etiam quæri,

si venditor rem tradiderit, & de die solutionis nihil quicquam convenerit, an censeatur de pretio fidem habuisse, sed verius est, ne censeatur habuisse, & eo jure nunc utimur (1), rejecta Middelburgensium sententia.

Ut autem jure Romano simpliciter traditum, ita simpliciter verum est, pretio vel non soluto, vel fide de pretio non habita dominium rei venditæ non transire, nam quod excipi video, nisi emtor fraudandi animo emerit, & neque ab initio solvendi animum habuerit, jure Romano scriptum non est: nam argumentum, quod adducitur ex l. 3. ff. de pignorat. act. ideo non convenit, quia ibi agitur de eo, qui pecuniam accepturus erat cominus, id est, statim, non in diem, si enim in diem, in creditum iri habetur.

Sed priusquam excuriamus, quid de jure responsum, vel hic illic judicatum sit, interest scire, quid ipsis legibus caveatur, has enim sequimur primo loco. Antwerpiz juris Consuetudinarii est ex tit. 58. § 7. *Consuet. Antwerp.* si quis rem vendat & tradat, sive præsentis pecunia, sive in diem vendiderit, & emtor mox foro cesserit, sic ut inde dolus emtoris argui possit, venditori vindicationem rei venditæ competere. Sed an sic quoque leges patriæ? Si emtor parata pecunia promissa non tamen solverit, venditor rem venditam illico (*binnen der vorscheer daad*) arresto detinere potest ex § 34. cap. 2. leg. Zeland. Atque hanc ipsam exceptionem esse puto, de qua inter Hollandos & Zelandos convenit § 5. *Pacti* 11. Jun. 1674. Amsterdami magna turba testium testata, ibi consuetudinem esse, ne venditor, qui in diem vendidit, in re vendita, quamvis adhuc in emtoris bonis exstante, aliis præ-

(1) Voet ad tit. de action. emt. num. 11.

præferatur, idque etiam obtinere, licet emtor paulo post venditionem, biduum forte vel triduum, ad ἀπολύμ perveniat (2), & sic in foro Amsterdammensi observari 15. Apr. 1617. duo testes addunt (3). Atque ita si in diem venditum sit, vel, quod perinde est, fide de pretio habita, sed vero non habita, aut solutione non sequente, rem venditam, atque si vendita non esset, venditori recipere integrum esse, 5. Febr. 1530. Amsterdammenses statuerunt (4). Sed an semper & a quovis possessore recipere licebit? Sunt, qui ajunt (5), communiter inter Mercatores servari, rem simpliciter venditam, etsi traditam, venditoris manere; quamdiu exstat, & pretium solutum non est, ne vero ea res nimium vergat in necem aliorum. Amsterdammenses 31. Jan. 1638. prudenter statuerunt (6), venditor, qui parata pecunia rem vendidit & tradidit, intra sex hebdomadas pretium exigeret, sin autem, caderet vindicatione, atque ita haberetur, ac si in diem vendidisset, & fidem habuisset de pretio; id scilicet temperamentum temporis indulgendum rati, nec enim venditor emtorem statim cum sacco adire debet, ut alia occasione Pauli admonitio est in l. 105. ff. de solution. Noli tamen putare, venditori nihil nisi vindicationem superesse, nam, si malit, potest contra emtorem etiam agere ad pretium rei venditæ, & ejus pretii usuras besse, ut est in veteri Amsterdammensi Statuto 28. Nov. 1609. (7) & in novissimo 30. Jan. 1665. (8) in quo novissimo prudenter

additur, besse usuras deberi post traditionem mercium. Quæ Statuta Amsterdammensia in quotidiano usu esse variis exemplis probatur Consil. Belg. tom. 3. consil. 47. vj. ten derden, & memini, me Senatore & Præsidente, Senatum Supremum sæpius ita judicasse.

Sed nescio, an rationi, juri communi & his Statutis usquequaque convenienti Responsa juris & res vario tempore judicatz. Vulgo scilicet creditur, etiam si fides habita sit de pretio, vindicationi tamen locum esse, si emtor, cum emeret, gnarus se solvere non posse, venditorem deceperit, & ausim dicere hanc sententiam in Hollandia fere esse communem, ut efficere licet ex iis, quæ retulit van Leeuwen R. H. R. lib. 4. cap. 17. n. 3. quæque hic non repeto, & ita Hagani quidam Advocati, etiam in causa Amsterdammensi responderunt, cum ageretur de emtore ἀπολύμ suæ non ignaro, quæ brevi post palam facta erat (9). Sed id admittendum non est, & nescio, an aliam auctoritatem habeat, quam in illa, quam supra memoravi, Consuetudine Antwerpiensi. Magna, fateor, juris Antwerpiensis auctoritas etiam olim hic fuit, sæpe & a Grotio in partem vocata, at quis eam sibi obrudi patietur contra rationem, jus commune, & ipsam legem Amsterdammensem in causa Amsterdammensi?

An illis Consultoribus plus præsidii sit in rebus judicatis nondum potui animadvertere, exstant enim in utramque partem. Relatum est (10), Curiam Hollandiæ in duabus causis 30. Jan. 1617. judi-

(2) Costuymen van Amsterd. 1663. p. 185. n. 5. § 1.

(3) Ibidem § 2.

(4) Ibidem p. 276. n. 2.

(5) Vid. van Leeuwen ad Peckium de arrest. cap. 4. p. 69. & 70.

(6) Costuymen van Amsterd. 1663. p. 276.

num. 5.

(7) Ibidem p. 280. n. 7.

(8) Ibid. p. 605.

(9) Consil. Holl. tom. 3. Amsterd. consil. 2. & tom. 6. consil. 2.

(10) Append. Consil. Holl. 3. A. p. 48.

judicasse, quod in diem venditum est, venditoris manere, si venditum sit proxime ante *αποπλειαν* emtoris, sine nova emergente causa exortam, sed cum neutra causa plene perscripta sit, grave est de ejusmodi sententiis sententiam ferre. Quod alibi relatum est (11), Curias sæpe judicasse, rem venditam, non soluto pretio, recte vindicari, etsi emtor alii vendiderit, isque jam solverit venditori suo, utrique referendum est ad speciem, de qua ibi agitur, si nempe presenti pecunia res venierit, nec reprehendo alios (12), sic de jure respondentes, ubi similes species occurrunt.

Sed pergamus ad res judicatas, plenius perscriptas. Quum Titia, ex fide rerum cum aliis gestarum, bonum nomen existimaretur, neque tamen esset, & hac arte multa emisset, quæ rursus distraxerat vel in solutum dederat, Curia Hollandiæ, &, cum de appellatione cognosceret, Supremus Senatus, primis venditoribus rei vindicationem, atque si dolus contractui causam dedisset, competere judicavit, etiam contra tertios possessores (13). Quod si verum est, non erit difficile omnes, quas solutio non sequitur, venditiones rescindere, quum emat nemo, qui se solvendo esse præ se non ferat, neque vendat quisquam nisi solutionis expectatione, atque ita quasi conditione tacita. Sed ne hæc res aliis præjudicio sit, dicendum potius, hanc causam fuisse Antwerpensem, & utramque Curiam fuisse sequeutum jus singulare, quod ibi obtinet.

Cum focrus, genero comitata, ei argentum tricliniare emisset, neque solvisset, & venditor, quod nondum solutum erat, a privigno peteret pretium, Curia

Eynk.T.IV.

Hollandiæ 31. Jul. 1670. (14) privignum absolvit, si jurasset, se non emisset, neque ullam cum venditore conventionem ea de re fecisse. Probo sententiam, quia, re tradita, in creditum iverat venditor, & omnino satum sunt ratiunculae, quas venditor in contrarium attulit.

Addo rem, me Præsides, a Senatu Supremo judicatam. Titius Mavio Judæo, Ullisingæ, vendit merces quasdam 5. Apr. 1718. quumque eas tradidisset 8. Apr. Mævius mittit Amsterdamum ad Cajam, mandatariam suam. Mævius, medio Maio, foro cedit, non soluto earum mercium pretio. Quare Titius 19. & 20. Maj. eas merces penes Cajam arresto includit, & apud Judices Amsterdammenses vindicat, nisi Caja mallet pretium a Judæo promissum, sibiolvere cum alutis. Illa vindicationi contradixit, sed Judices Amsterdammenses eam probarunt 1. Nov. 1719. quemadmodum & Curia, ex appellatione, probavit 6. Apr. 1723. Quum rursus appellatum esset, quarebatur, quid juris? Titius agebat, se vendidisse op *Koopmans conditie*, ut Proxenera testabatur, sive, quod idem esse putabant, *voor contant*, nam sic Titius venditionem adnotaverat in libris suis. Atque inde efficiebat se fidem non habuisse de pretio, neque adeo per traditionem dominium transfuisse in Mævium Judæum secundum *d. l. 19. ff. de contr. emt.* Non ajebat, emtionem venditionem ipso jure fuisse nullam, ac si, propter instantem *αποπλειαν*, Mævii Judæi dolus contractui causam dedisset, qua jurisprudentia, ut modo dicebam, sunt qui utuntur, sed ego non utor, unice urgebat,

E c

(11) *Consil. Holl. t. 1. consil. 245.*

(12) *Consil. Holl. t. 1. consil. 253. 285.*

(13) *Necstad. decis. Supr. Cur. 5.*

(14) *Bello jurid. casu 54.*

dominium non transiisse, quia parata pecunia promissa, nec tamen soluta erat. Ea ratione probabat dominium ex sua parte, & de possessione, ex parte Cajæ, videbatur constare.

Cajæ tamen varie se defendit, primum, quod merces, ad se transmissas eo ipso die, quo Titius eas arresto incluserat, & quidem aliquot horis ante arrestum, jam alteri vendidisset, quin & tradidisset symbolica traditione clavium ejus horrei, in quo merces erant repositæ, atque adeo has merces, utpote res mobiles, sequelam non habere, sed ad potestatem emtorem pertinere. Omnibus vero Senatoribus ea defensio displicuit, cum satis appareret, eam venditionem fuisse fictam, & a Cajæ, cui ἀπορία Mævii jam innotuerat, unice simulatam, ut securitati suæ consulere; quin nec perfecta erat ea venditio, ut ipsa Cajæ eam suggererat. Duo tamen Senatores existimabant, Titium contra Cajam, quamvis mandarariam Mævii, agere non posse, quia Mævius multa millia Cajæ debebat, (sic enim, ex rationibus, quas proferebat, videbatur constare) & quia ex jure Mercatorum, & ex Consuetudine Amsterdammensi verum est, mandatarium in rebus, quas a mandante suo possidet, πρωτοπραξίαν habere ante omnes alios Creditores. Nolim disputare, an id generaliter verum sit, an duntaxat quod ad merces, *waar op speciaal credit is gegeven*, sed ajo, quod etiam plerique Senatores ajebant, non aliter id obtinere, quam si merces jure proprio ad mandantem pertineant, quod hic negabatur. Possedit Cajæ nomine Mævii, atque adeo perinde est, ac si merces apud ipsum Mævium arresto fuissent detentæ. Quid enim si Mævius, merces quasdam furatus, eas ad mandatarium suum mittat, cessabit ei vindictio? nemo dicit.

Quam maxime autem quærebatur, an hæ merces præsentis pretio essent venditæ? nam ita, ut dixi, solet servari, ut, *op dag verkogt* idem sit, quod habere fidem de pretio, *voor contant*, non habere. Idem duo Senatores non satis de eo constare putabant. Sed præterquam quod Titius venditor id palam libris suis adscripsisset, utique juris est, non probato die, qui solutioni adjectus esset, præsentis pretio venditum videri. Sed ne sic quidem duo illi Senatores partes suas deserebant, sed ajebant, cui sententiæ tertius quoque Senator accedebat, passum esse Titium venditorem, merces venditas Amsterdammum mitti, ibique penes Cajam remanere ad usque ἀπορίαν Mævii, tunc demum arresto supervenisse atque ex eo præsumendum, utique ex post facto, habitam fuisse de pretio fidem, idque constare videri ex ipsis legibus Zelandicis, secundum quas hic judicandum erat, ait enim § 34. cap. 2. quem supra attuli, si emtor, parata pecunia promissa, non tamen solvat; venditorem rem venditam derinere posse *binnen der vorseber daad*, hoc est, *incontinenti*, hic autem post traditionem fere expectatas esse sex hebdomadas. Sed quinque alii Senatores (nam octo intererant judicio) illud *binnen der vorseber daad* interpretabantur pro subiecto argumento, non scilicet ut post traditionem venditor rem venditam statim persequatur, sed non soluto pretio, quum solvi moris est, id autem, ex usu Mercatorum, fere non solvi, nisi intra sex hebdomadas, intra quas, nisi pretium solvatur, cessare vindicationem etiam Amsterdammenses statuerunt 31. Jan. 1658. ut supra prolixè exsequutus sum. Atque ita lex Zelandica jubet, ne in infinitum protrahatur pretii exactio, sed non etiam, ut pretium exigatur sine ullo laxamento, & emtor statim cum sacco adeatur. Nec refert, quod illi tres Senatores etiam refer-

referre putabant, merces venditas, etiam sciente Titio, in Hollandiam fuisse missas, nam fac, in Indiam fuisse missas, ex eo sane non effeceris, fidem de pretio fuisse habitam. Simpliciter igitur utraque sententia probata est 28. Dec. 1725. (15)

CAPUT XVI.

De contractu qui dicitur Bodemery.

QUæ de eo Contractu Grotius dixit lib. 3. introd. ad Jurisprud. Holl. cap. 2. non sufficiunt ad erudiendum Populum Nauticum, Ipse contractus, post ætatem Grotii adolevit, & paulatim ad alia atque alia porrectus est, quum de eo leges tam paucae & incertæ sint; ex ipsa contrahendi forma & Mercatorum usu quam plurima petenda sunt. Hæc etiam adhibuit (1), qui ante aliquot annos hunc Contractum Commentariolo illustrare conatus est, sed, sat scio, manes ejus non offendam, si & ipse ex penu meo aliquid proferam, ille Mercatorem egit, ego cum maxime JCtum agam, & sine jurisprudentia etiam hæc sacra non constant,

Origo contractus ex jure Romano est, sed quæ ibi legimus de nautico fœnore, vix trientem absolvent torius argumenti. Adeo tenuia, etiam apud nos, fuerunt ejus contractus initia, ut non nisi mutuum significaverit, quo Magistro, peregre agenti, permixtum est navim ex causa necessitatis obligare, ita tamen, ut duntaxat de navi dominus teneatur,

non ultra. Hunc contractum jam olim Bodemery appellaverunt, quasi fundo sive carina navis pignori data, ut recte jam ab aliis (2) observatum est. Et ex eo vulgaris exercitoria in solidum tantum non obsolevit. Ad solos Magistros, & solas, ut dixi, naves, obligatas olim pertinebat hæc causa mutui, sed deinde protracta est ad exercitores sive dominos navium, & mox etiam ad dominos mercium, & de utroque genere contractus ubique existant formulæ vulgares. (3)

Ut autem nunc obtinet Bodemery, definitio contractum, quo pecunia creditur magistris navium in exteris Regionibus, sive dominis navium & mercium in his Regionibus, ea lege, ut, si navis pereat, creditor jus crediti amittat, si salva advenit in locum destinatum, sors restituatur cum usuris nauticis, vel majoribus vel minoribus, ut pro ratione periculi inter creditorem & debitorem convenit. Grotii definitio lib. 3. introd. ad Jurisprud. Holl. cap. 2. nec legibus nec formulis satis congrua, & multis nominibus imperfecta est. Ipse non addidi, naves, instrumenta navium, merces, & quicquid ex his salvum advenit, pignori dari, quia, ut formulis id sæpe inseritur, sæpe etiam in his omittitur, & quamvis omittatur, pro inserto habendum ex natura hujus mutui.

Sed explicanda est definitio. Magister, ut dixi, recte navem obligat in Regionibus exteris, non vero in his Regionibus Consil. Belg. t. 2. consil. 115. sin autem, tenetur tamen, quod ipse Magister in navi habebat Consil. Belg. t. 2.

E c 2 cap.

(15) *Observat. tumult. t. 9. n. 2221.*

(1) Adrianus Verwer in *Nederlands Zee-regten.*

(2) Timæus Faber ad *Institut. disput. 13. lib. 1.*

(3) Apud Wassenar *practijk Notar. cap. 9. § 2. 3. & 4. Consil. Holl. tom. 4. consil. 110. Verwer van de Hollandsche Bodemery p. 223. 224. & 225.*

cap. 13. num. 1. 2. & 3. Secundum hæc Magistratus Amsterdammensis 13. Aug. 1527. edixit (4), *dat geen Schipbeer aan dese zyde des Zees bodemery zal mogen plegen, dan by expres consent van de meeste Reeders*. Ratio est, ne Magister exercitores præsentis & forte invitos obliget, eorum enim res agitur, & quidni consentiant, si præsentis sint. Olim tamen ex § 41. *leg. nautic. Wisbuys*. promiscue Magistro videtur permissum, etiam non in Regionibus exteris, neque adhibito exercitorum consensu, pecuniam mutuam sumere, sed ex § 55. *leg. naut. Hanf.* 1591. ubi copia esset exercitorum, vetitum, duas exercitorum partes tertias ceteris præjudicare, sed in Regionibus exteris, ubi eorum nulla copia, ipsi Magistro, quantum necesse est, id simpliciter permittit § 57. *d. leg. Hanf. & d. edit. Amsterd.* quod autem ait d. § 57. exercitores in eam summam teneri, non aliter accipimus, quam quatenus ex navi servatam sit secundum § 40. *leg. Wisb.* Sed tandem ex professo hanc rem constituit Philippus II. Hispan. Rex in § 12. *tit. 2.* & præcipue in § 19. *t. 7. leg. naut. ult. Oct.* 1563. quo permissum est Magistro ex causa quadrantem oppignorare, ex magna etiam plus, in externa Regione scilicet, alias omnino vetitum. Quod & Frisii sequuti sunt *leg. Frisic. lib. 1. tit. 27. § 2. & 3.*

De Magistro quæsitum est, an ipse quoque teneatur pro pecunia, peregre muruo sumpta? Et quidem in exercitoria actione ipse etiam Magister teneretur l. 1. § 17. *ff. de exercit. act.* sed secundum mores, qui nunc sunt, id non probaverim, nam quicquid Magister fecit, fecit ex tacito mandato, & magis est, ne contra Procuratorem hodie sit actio,

ut latius explicavit Sande *lib. 3. desig. Fris. tit. 7. defin. 1.* Sed si Magister sit inter ipsos exercitores, vel onus pro parte ad ipsum pertineat, vel se præter exercitores quoque obligarit, puto teneri, non autem, si navis absque ejus dolo vel culpa perierit, periculum enim itineris in se suscepit creditor pro usuris nauticis, quas stipulatus est. Quum inter alia, de eo etiam quæreretur, Magistrum quasi defecta conditione, nihil teneri responsum & judicatum est *Consil. Holl. tom. 4. consil. 111.*

Dixi supra, & naves & instrumenta navium pignori dari, & inde apparer, quicquid ex navi & instrumentis superest, creditoribus cedere. Et tamen, quia ad locum destinatum non pervenerat navis, instrumenta, quæ servata erant, creditorum lucro servata non esse responsum & judicatum est *d. consil. 111. & d. tom. 4. consil. 124.* nisi, quod addit *d. consil. 124.* specialiter probetur, jure consuetudinario receptum esse, exercitores teneri derelinquere, quicquid ex navi superest, si autem, trajectionem pecuniam cum usuris solvendam esse. Sed frustra ea probatio desideratur, nisi forte putes, si pars pignoris perierit, totum pignus periisse: neque enim *Bodemery* mera sponso est, dabo tot, si navis tota salva & indemnis appulerit ibi, sed contractus sceneratius, quo tota navis, & partes, & si hoc actum est, etiam onus pro pecunia erogata pignori ponitur. Hæc omnia obligavit Magister & obligare potuit. Instrumenta salva creditoribus, non Magistro vel exercitoribus cedere etiam ab aliis animadversum est (5).

Ait definitio, *si salva advenit in locum destinatum*. Unde; si navigationem

(4) *Handvysen van Amsterdam 1662. p. 281.*

(5) Voet *ad tit. ff. de naut. scner. n. 3.*

nem mutarit & perierit, nihil periclitatur creditor *l. 3. C. de naut. fœm.* ut neque Affecurator, si exercitores mutare jubeant, quemadmodum plenius audies, *libro 4. variis locis.* Sed si mutarit quidem destinatione, sed navis perierit, dum eandem adhuc navigaret viam, quæ ad locum, de quo convenit, ducit, magis est, ut nulla sit actio, & ita responsum & judicatum est *Consil. Holl. tom. 4. consil. 110.* plane ut in affecuratione, secundum ea, quæ dicam *lib. 4. cap. 3. vñ. Judices.* Sed si ceptam navigationem mutarit, ut Dionysidorus ille apud Demosthenem in *Orat. contra Dionysidorum p. m. 738. & seqq.* & tamen salva navigavit navis, Mercatores Amsterdammenses 26. Maj. 1602. responderunt (6), creditori non plus solvi, quam viæ, de qua convenit, navigatum est. Quod mihi ridiculum videtur. Quid ergo, si nihil navigatum sit, nihil solvetur: Duorum voluntare contractum unius dissolvi iniquum est. Et quid in affecurationibus? nihil præmii reddet Affecurator, si viam mutarit adversarius? periculum enim susceptum est, quod navi eveniret ea in via; si alio navigaverit, sive salva, sive perierit, quum via, de qua actum est, nihil damni factum sit, manifestum est, recte agi. Sed mercatoris ingeniis iniquum visum est, pretium periculi quem capere, quod non tulit, via enim, qua non ivit navis, nihil periclitata est.

Creditoris in trajetiria pecunia periculum est a primo loco, unde enavigatur, ad ultimum, ubi iter finitur. Si ergo plura loca sint, contractu expressa, intelligimus non cessare periculum, nisi navis pervenerit eo, quo tandem destinatum est. Finge eum, qui Hostia navigaturus est Carthaginem, & inde Ale-

xandriam, ibi solutionem promississe, non nocebit, Carthagine exonerasse, si inter Carthaginem & Alexandriam navis perierit, & ita responsum & judicatum est *Consil. Holl. t. 4. consil. 110.* alioquin quot loca adeunt, tot *Bodemeryen* esse possunt, in hac autem specie navigatio una est, cujus partes plures, quarum omnium periculum susceptum est, neque id finitum, nisi Alexandriæ. Neque, ut dixi, nocet, Carthagine exoneratum esse, quum alia Alexandriam eundi ratio non fuerit, nemo enim, Hostia Alexandriam navigaturus, Carthaginem ideo accedit, hoc igitur actum intelligitur, ut onus Hostienſe Carthagine, Carthaginensē Alexandriæ exponeretur, & sic quoque in specie, de qua agitur *d. consil. 110.*

Mirum esse quidam Professor juris (7) ait, cur posteriores *Bodemery-brieven* priores præcedant. Sed cur impensis in rem conservandam, pacto pignore, antiquioribus præferantur, Jctorum miratur nemo, & rationem expedivit. Ulpianus in *l. 6. pr. ff. qui pot. in pign.* Id potius miror, quod ille ipse ait, *dat een Byl-brief voor een Bodemery-brief gaat;* nam ex ratione communi diceremus, τὴν Byl-brief cedere τῇ Bodemery-brief, nec aliter adhuc didici. Habet quidem quid præcipuum, qui in navem exstruendam credidit, nempe privilegium inter chirographarios *l. 26. & 34. ff. de rebus auct. jud. possid.* Per me licet habeat & pignus, si id pactus sit, sed quo jure & ei præferetur, qui in pignus suum servandum credidit? Ceterum de jure τῶν *Bodemery-brieven*, in primis notanda est Magistratus Amsterdammensis Epistola (8), quam 25. Jan. 1621. ad Judicum Enchusanorum consultationem rescripsit, qua

(6) *Consil. Holl. t. 4. consil. 110. num. 2.*
 (7) Vinnius ad Peckium *de re nautica in*

l. 1. § 7. ff. de exercit. act. lit. A.
 (8) *In de Handv. van Amsterd. 1662. p. 189.*

qua ait; dat volgens *Coffuime* aldaar *Bodemery-brieven*, verleden by den debiteur alleen, of benevens syne onderteekening bevestigt en geteekent by de hand van een Notaris, voorlopende schulden worden geprefereert op hare hypotheken, en vorder niet, en dat de laatste *Bodemery-brieven* voor de eerste worden geprefereert, ten ware by den debiteur, met een schip op sekere plaats leggende, binnen sekere korten tyd van agt of thien dagen voor het vertrek van 't zelve schip, meer *Bodemery-brieven* waren verleden van verscheide datum, in welken gevalle de zelve *Bodemery-brieven* moeten concurreren. Horum priora & posteriora multum habent dubii, unde enim ea solemnitas in *Bodemery-brieven*, eaque sola, & ubique, etiam peregre, necessaria? Et an personalibus duntaxat actionibus praferuntur hi creditores, nihil enim rescribitur, nisi totis laopende schulden praferri? posteriora autem, uno nempe loco brevi tempore factas plures *Bodemery-brieven*, concurrere sine ulla praelatione mihi videntur admodum singularia, & eam iurisperdentiam sapere, qua idem ille Professor scripsit (9), mercibus in navi pluribus diverso tempore obligatis, omnes æquo jure concurrere, quod universo juri pignorum adversatur. Sane posteriorem, eodem loco intra breve tempus factam, priori non esse potiorum, aliquam forte rationem habet, quasi non ita novo periculo navis posteriore mutuo esset liberata, scilicet quod ad privilegium τῶν *Bodemery-Brieven* proprium, hoc autem ad vulgare pignus nihil.

De mutuo nautico, mea memoria, a Senatu Supremo hæc judicata sunt.

Titius, qui Curassioviæ habitabat, mandavit Mævio Amsterdammensi by een *Bodemery-Wisselbrief*; lex hebdomadibus postquam merces, quas mittebat, salvæ advenissent, na het behouden arrivement, solveret Sempronio certam summam. Hanc exigit Sempronius post elapsum tempus, solutioni præstitutum: Mævius etiamolvere paratus erat, sed deducto damno, quod mercibus accidisset per aquam marinam. Hinc lis, quam Judices Amsterdammenses secundum Sempronium definiunt 6. Sept. 1709. negata sic detractio, & ita quoque Curia definivit 15. Oct. 1710. appellatum est ad Senatum Supremum. Mævius ait, merces non advenisse salvas, & literis Cambii insertum esse, na het behouden arrivement, proferebat & testimonia Mercatorum & Judicum Amsterdammensium sententias, qui pro detractioe in similibus causis respondissent & judicassent. Ad hæc Sempronius, sænoris nautici non aliam esse naturam, quam quod merces sint pignori, pignoris autem causa si fiat deterior, deteriorem fieri domino, id est debitori, ut Paulus quoque disputat in l. 6. ff. de naut. sæn. nec quicquam hanc mercium diminutionem ad creditorem pertinere, modo ei causa crediti salva esse posset ex reliquo pignore. Quod ut effugeret Mævius, fingeat, ipsum mercium dominium per hunc contractum ad Creditorem transiisse. Quod longe erat ineptissimum. Addebat Sempronius, quod & verum erat, longe ab hac specie abesse testimonia & sententias, de quibus supra dixi, & qui sic sentirent, iusto prælio haud ita pridem debellasse Adrianum Verwer over het regt van *Bodemeryen* § 24. & in

in not. ad d. § 24. p. 146. & p. 160. & seqq. Senatus, missis omnibus, quum partes in eo convenirent, litem hanc pendere ex dominio mercium, utrum scilicet ad creditorem transierit, an manserit apud debitorem, certi juris esse putavit, mansisse apud debitorem, atque adeo ejus periculo diminutas esse merces, quarum æstimatio longe adhuc superabat æs alienum. Paribus igitur suffragiis utraque sententia probata est 27. Jun. 1711. (10).

Sejus, dominus & magister cujusdam navis, cum ea appulit Amsterdamum, quumque ibi, ex variis causis, aliquot millia deberet duobus Mercatoribus, nec haberet, unde solveret, apud Notarium & binos testes 23. Aug. 1707. proficitur se iis debere 3800. florenos, quos suo die solveret *met een op geld van 10. per Cento's jaars*, & quo magis illis cautum esset, navem suam pignori obligat. Cautionem, ea de re interpositam, utraque pars appellabat *een Bodemery-brief*. Sejus cum navi sua sic navigat Christianiani, & ibi eam vendit Cajo, sed cum hæc rursus Amsterdamum advenisset, arresto eam detinent duo illi Mercatores, & a Magistro, qui tunc erat, in jure petunt, quod in cautione convenerat, & secundum eos sententiam dixerunt Judices Amsterdammenses 21. Apr. 1709. sed Curia Hollandiæ 28. Oct. 1712. sententiam illam rescidit, & Mercatores repulit. Quæsitum est ex appellatione apud Senatum Supremum, utra sententia præferenda esset? Quam maxime controvertebatur, an illa cautio, quæ *Bodemery-brief* dicebatur, obligasset navem, atque ita effecisset, ut cum illo onere transiisset ad emptorem, eundem-

que tertium possessorem? Quatuor Senatores negabant, quia hæc cautio non erat celebrata coram lege loci, nec soluta, quæ Fisco debebatur, quadragesima, quod utrumque, etiam in oppignorandis navibus, desiderat Ordinum Hollandiæ Edictum de XL. 22. Jun. 1695. Excipitur quidem pecunia credita *op Bodemery* in § 36. d. *Edicti*: sed hæc cautio excedebat notissimos ejus contractus terminos, non tantum quod pecunia non esset erogata in necessitates itineris, quod recte etiam exigit d. § 36. sed & quod Creditores nullum itineris periculum in se suscepissent, quod omnino postular natura mutui nautici; & quia non susceperant, Sejus aliam navis suæ affectionem curaverat. Assumptum scilicet nomen *van Bodemery*, ne in quadragesimam inciderent. Tres tamen Senatores (nam septem intererant judicio) in contrariam sententiam ibant, solo, ut videtur, nomine contenti. Sed erro, non solo nomine, nam & movebantur testimonio 25. Mercatorum Amsterdammensium, qui, non jurati etiam, affirmabant, ita moris esse, *dat de Correspondenten van de Sweden en Denen te Amsterdam zig door het nemen van zodanige Bodemery-brieven secureren van haar agterweten*. Sed quidni tunc etiam de *Correspondenten van anderé Natien*? Idque valebit in præjudicium tertii & in fraudem legis? Judicis utique est, cum res incidit, Edicta Ordinum tueri, nec pati, ut ea Mercatores, quæstus sui gratia, eludant, nec ulla ullius Judicis sententia proferebatur, quæ hanc fraudem probasset, & nemo non intelligit, quam frustra in ejusmodi causis philosophemur de mercaturæ favore. Sic quatuor

ruor Senatores vicissent, 10. Sept. 1718. placuit de his interloquendum. Quod
(11) sed quia non satis constabat de ubi partibus significatum est, de tota
quibusdam, quæ facti erant, pluribus, lite transegerunt.

FINIS LIBRI TERTII.

COR.

CORNELII VAN
BYNKERSHOEK
JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,
QUÆSTIONUM
JURIS PRIVATI
LIBER QUARTUS.

CAPUT I.

Leges de Affecurationibus late ; & in quibus causis obtineant . Expresso loco, ubi jaceret navis , & unde periculum inciperet , si navis ibi non jaciisset , sed eum locum pratervavigasset , damnum tamen , postea factum , ad Affecuratorem pertinere . Si cui plus , quam per legem licet , affecuratum sit , id quod superest , alteri non recte cedi . Etiam sine speciali mandato affecurationem valere . An contra piratas affecurare liceat ? An libertas affecuari possit ?

LN Republica , quæ commerciis maritimis , quaquaversum propagatis , originem debet & incrementum , quæque etiam nunc absque iis salva esse non potest , juris nautici peritia in primis necessaria est . Huic explicandæ totum librum destinavimus , initio facto ab *Affecuratione* . Si navibus , quæ trans

Bynk. T. IV.

mare eurrunt , si mercibus , quas vehunt per tempestates vel hostes fatale quid accidat , ut id damnum non unus , sed plures ferrent , maximo commercii promovendis commodo , affecuratio inventa est . De eo contractu nonnulla dixi lib. 1. *quæst. jur. publ. cap. 21.* sed plura supersunt dicenda . Ecquando ille contractus invaluerit apud Hollandos , non est , ut tibi dicam . Hollandos jam olim commerciis maritimis floruisse , & ea de causa plurimas Regionis exteras frequentasse , Carolus Burgundus jam dixit in § 33. *Formæ* , quam Curia Hollandiæ præscripsit 4. Sept. 1462. sed nescio , an aliquis tunc apud Hollandos affecurationis fuerit usus . Ant. 1563. frequentatum & licitum fuisse illum contractum apparet ex legibus , quas Philippus II. ei dedit tit. 7. *leg. naut. ult. Oct. 1563.* Sed postea ult. Mart. 1568. revocavit , usque dum novæ leges de eo fierent , his factis denuo permisit fiduciario Edicto , quod edidit mense Octobri 1569. (1) & tandem plene permisit in § 1. *Formæ*

F f mæ ,

(1) Ita Philippus II. narrat in *prefatione Edicti* , de *affecurationibus* 20. Jan. 1570.

mæ, quam huic negotio præscripsit 20. Jan. 1570. & ex qua Forma quam plurima sunt transcripta in Consuetudines Antwerpienses tit. 54. & in leges patrias, de quibus mox dicam. Adeo autem apud Belgas fœderatos contractus affecurationis placuit, ut sapissime fuerit deliberatum de instituenda societate, quæ affecurationes, necessario faciendas, regeret & curaret, *een Compagnie van assurantie*. Sed non est, ut referam, quæ variis temporibus de ea societate actitata sunt (2), quia res successu caruit, & affecurationes, ut olim, ita & nunc sunt voluntariæ & inter commercia privatorum.

Leges de affecurationibus hæ sunt: Philippi II. Hispan. Reg. leges nauticæ ult. Oct. 1563. tit. 7. (3) & ejusdem Philippi Edictum posterius 20. Januar. 1570. Exstat id Edictum, ut ad Curiam Brabantinam transmissum est, in libris vulgaris Edictorum & Decretorum (4). Sed & ibi exstat Epistola Philippi nomine ad Curiam Hollandiæ scripta 20. Jan. 1570. (5) quia id Edictum in Hollandia publicari jubetur. Quod cum sit, & in Hollandia, tam in respondendo, quam judicando, usu perpetuo fuerit frequentatum, homunciones quosdam (6) de ejus auctoritate dubitasse miror, sed tanti non sunt eorum rationes, ut referam, ut refellam multo minus. Atque hæ leges universo Belgio sunt communes, leges autem speciales de affecurationibus condiderunt

Amsterdamenses ult. Jan. 1598. (7) quibus deinde varia augmenta sive Statuta, ad interpretationem & emendationem, accesserunt, & nunc, ut audio, Amsterdamenses leges plane novas parturiunt. Middelburgensium leges speciales sunt 30. Sept. 1600. (8) Rotterdammensium 12. Mart. 1604. (9) Sed leges omnino novas Rotterdammenses rursus condiderunt 28. Jan. 1721. (10) Ulissingenses quoque, constitutis specialibus iudicibus, qui de affecurationibus judicarent, leges iudicandi iis præscripserunt 12. Febr. 1661. (11) sed illæ parum frequentantur, aliis autem, quas dixi, legibus, sapissime usus sum, easque compendii causa, sic indicavi, Edictum Philippi II. 1570. Ed. P. leges Amsterdamenses A. Middelburgenses M. Rotterdammenses veteres R. V. Rotterdammenses novas R. N.

Atque illæ leges valent tam in peregrinorum quam civium causis, dummodo negotium contractum sit, ubi eas leges obrinent § 31. Ed. P. § 14. & 29. A. § 28. & 33. M. § 24. R. V. Omnino autem valent in rebus, quæ mari deferuntur, sive in hæc Regionibus, sive ex iis deferantur § 14. A. & § 28. M. quamvis in § Ed. P. id duntaxat restrictum sit ad eas res, quæ ex his Regionibus mari exportantur. Ubi vero de iis rebus agitur, quæ terra aut fluminibus, aliisve aquis mediterraneis, non mari deferuntur, quia

ca-

(2) Si scire aves, vide *Plac. Ordd. Gen. rem.* 2. p. 189. & *Aitzema lib.* 9. p. 207. lib. 14. p. 295. lib. 19. p. 173. 177. 182. 193. 220. & lib. 33. p. 868. & 872.

(3) Exstant variis locis, etiam *Plac. I.* 2. 7. 1. 2.

(4) *Plac. I.* 2. 7. 1. 3.

(5) *Plac. II. Append.* p. 2116. *Repert. Consil. Holl.* p. 141. A.

(6) *Consil. Holl. tom. 1. consil.* 187. & *Verwer in not. ad leges naut. Phil.* 1563. tit. 7.

(7) *Plac. I.* 2. 7. 2. 3. & *separatim cum augmentis*.

(8) *Ibid. I.* 2. 7. 2. 5. & *separatim*.

(9) *Ibid. I.* 2. 7. 2. 4. & *separatim*.

(10) Exstant *separatim*.

(11) *Separatim*.

earum minus periculum est, integra est paciscendi libertas § 29. *Ed. P.* § 15. *A.* & § 27. *M.* Idemque § 30. *Ed. P.* statuit de rebus, quæ mari in has Regiones deferuntur. Ceterum illi §§ 29. 15. & 27. nihil quicquam agunt de navibus, quæ aquas mediterraneas navigant, quare de iis idem videtur dicendum, quod de navibus simpliciter in illis legibus constitutum est.

Nunc excutiamus aliquot quæstiones, quæ de affectionibus inciderunt. Ex § 5. *Ed. P.* & § 3. *A.* nulla est affectionatio, si non instrumento insertum sit nomen loci, a quo & ad quem destinatum sit iter, & ipsius rei natura id omnino postulat, sciendum enim est, ex quo periculum ad affectionatorem pertineat, & quando cesset. Quum affectionatus ex literis, ad se datis, intellexisset, navem, Bilboa venientem Hamburgum versus, jacere ad Insulam D. Martini, idque affectionationis instrumento, Amsterdami confecto, esset insertum, ut nempe ab Insula D. Martini demum periculum inciperet, & navis, cum ventus faveret, illam Insulam præternavigasset, ibique non jacisset, sed postea periisset apud Duinkerkam, recte responsum est *Consil. Belg. tom. 1. consil. 43. num. 1. 2. 3. & 4.* ad affectionatorem periculum & damnum pertinere. Sed cum eodem fere tempore similis incidisset alia quæstio, quidam ex iisdem Consultoribus (nam hi homines non semper sibi constant) itemque alii quam plurimi contra responderunt *Consil. Belg. tom. 3. consil. 168. num. 1. & 2. & consil. 169. num. 1. & 2.* affectionatores scilicet nihil teneri, strictissime enim inhærendum verbis instrumenti, iisque expressum esse, ibi jacere navem, ut ita demum ad affectionatorem incipiat pertinere periculum, quod accidit, postquam ibi jacisset na-

vis, nunquam autem jacuisse, atque ita conditionem, unde inciperet, defecisse. Sic certe volunt multo verborum agmine, & advocatis aliquot auctoritatibus semibarbaris, Sed profecto iis rationibus nihil quicquam calumniosius, nihil etiam stultius. Quam stricte de verbis sit litigandum, satis indicat vulgaris instrumentorum, quæ de affectionationibus exstant, postrema clausula, & tantopere jactata bona fides in omnibus legibus, de eo contractu, factis & editis. Quod autem adjectum est, *sicuti nuntiaturum erat, ibi jacere navem*, manifestum est, non alia causa factum, quam ut termini statuerentur, ex quo loco ad affectionatorem pertineret periculum: sive enim ibi jacuerit, sive non, cedo, quid ad rem? inutilem vero demonstrationem falsam id, cui inserta est, nihil vitare, cui vel ignorare vel negare permittes? Plane si ideo damnum datum esset, quod navis ibi non jacisset, quum ex lege loci, forte ob tributum, deberet, atque ideo, etiam si jam præternavigasset, esset publicata, aliud dicerem.

Dominus, ultra quam ejus interest, affectionari nequit. Unde quæsitum est de hac specie. Titius cum plus quam partem suam affectionatam haberet, id quod supererat cedit Sempronio, ejusdem navis socio. Navis tunc adhuc credebatur esse salva, certe captam esse non constabat, ut postea constitit. Sempronium contra affectionatores nullam actionem habere responsum est *Consil. Belg. tom. 2. consil. 120. num. 1. & 2.* Sane, si non cessisset Titius, inutilis esset affectionatio quod ad *ὑπεροχήν*, & difficile est dicere, obligationem, quæ in Titio non substitit, in Sempronio, cui cessit Titius, subsistere. Est tamen, cur dubites, an non recte agi posset, quemadmodum si quis *Xi* affectionari se-

cisset pridie Cal. quum V. tantum in navi haberet, & ipsis Cal. alia V. comparasset, & navis postea periisset, recte ageret ad X. quia verum est tanti sua interfuisse, quod non nisi ex eventu aestimatur, neque enim ex tempore contractus rem censuimus, quum ex damno substantiam capiat. Si *ὑπεροχὴν* cecisset Sempronio, aut comparasset illa V. postquam jam navis fuisset capta, verum est, non recte agi, quia obligatio jam commissa esset, & certum in persona Titii, quid debeat, & tunc locus erit in *l. 75. ff. de reg. jur.* Attamen recte responsum puto, quia alia est persona Titii, alia Sempronii, & quia in illo facto constabat, Titium pro se solo contraxisse, & pro Sempronio noluisse contrahere. Atque his adde speciem, de cessione afsecurationis a Senatu Supremo judicatum 13. Sept. 1725. de qua dicam infra *cap. 12. vs. Titius.*

Quæritur est & de hac specie. Is, ad quem mittebantur merces, eas afsecurari fecit, pereunt, agit, sed repulsam tulit apud Judices Amsterdammenses, qui de afsecurationibus cognoscunt, usquedum proferret ipsius Domini declarationem juratam, se, antequam afsecuratio fieret, mandasse *Consil. Belg. tom. 3. consil. 17.* atque ita videntur voluisse, neque ratihabitionem sufficere, sed quia in formulis fidejussionum nauticarum exprimitur, non tantum ei, qui fidejussionem curat, sed & omnibus, ad quos ea res pertinet, fidejuberi, nihil ipse desiderem; quam afsecurati testimonium juratum, rem forte ad Titium pertinuisse, si Titius probaverit, sua tantum interfuisse, quantum revera afsecuratum est. Cur ad afsecurationem mandatam speciale requiratur, causam non video, neque unquam id sibi exhiberi postulant afsecu-

ratores. Eriam generales mandatarii vel cognitores, generaliter curare iussi, quod ex re domini videatur, in hanc rem, videntur sufficere, præsertim quum & ipsorum inter sit, res, de quibus agitur, salvas esse. Admiserim etiam eos homines, quos *Faßloors* solemus appellare, quin &, quod magis est, etiam negotiorum gestorem admiserim, quid enim is in re amici sui non versetur ea prudentia, quam assidui patresfamilias adhibent in sua? si negligat, non ausim eum a culpa levissima absolvere. Quod autem sancitum est, ne quis ultra pretium, aut supra quam dominus est, afsecuretur, non aliam habet rationem, quam ut fraus excludatur, & ne, cum neminis inter sit, damnum sentiat afsecurator. Quod manifestum est celsare, ubi tantum bonorum perit, quantum damni dominus passus est.

Philippus II. de afsecurationibus multa constituit *tit. 7. leg. nautic. 1563.* quæ rursus mutavit in Edicto 1570. Ex § 8. *d. tit. 7.* afsecurare licet contra piratas, sed rerum a piratis, aut ex detentionibus amicorum, non hostium, redemptorum lytrum ab afsecuratore peti non posse, sententia est § 27. *Ed. P.* si recte disputavi *lib. 1. quæst. jur. publ. cap. 25. num. 3.* eo enim § 27. statuitur, res a piratis & non hostibus captas ex jure Gentium aut patris esse persequendum, promissis insuper Legatorum patrocinio, reprensaliis, aliisque legitimis & honestis remediis; si quis secus fecerit, non modo amissum, quod in lytrum impendit, sed & extra ordinem coercitum iri, ut qui piraticæ continuandæ occasionem præbuisset. Nihil quidem horum invenitur in legibus Amsterdammensium, Rotterdammensium & Middelburgensium, nec tamen ideo inutile dicamus, si ea sit Principum animi magnitudo, quæ esse

esse debebat ad injuriam suam suorum-
que vindicandam , & quæ forte erat
Hispanorum iis temporibus . Si non sit,
valde inutilis est illa sanctio , & dubi-
to , an moribus , qui nunc sunt , obri-
nere possit . Jure Romano a piratis re-
dimere licebat l. 2. § 3. ff. de leg. Rhod. de
jact. Sed Hollandi distinguunt in Edicto
3. Maj. 1621. (12) quatenus liceat , vel
non liceat , at vero inter veros hostes &
piratas ibi non distinguunt , sed habentur
pro unis , & iisdem . Ne tamen putes , illam
sanctionem jam esse abrogatam ex gene-
rali mandato rerum servandarum , quod in-
strumentis , quæ de assecurationibus fiunt ,
soler inferi , nam & idem mandatum
insertum est formulæ , quam exhibet §
35. d. Ed. P. Ceterum Algerienses , Tri-
politianos , Tunitanos , Zalienses non
pro piratis , sed pro iustis hostibus esse
habendos fatis video probasse lib. 1.
quæst. jur. publ. cap. 17.

Quæritur est , an civilis libertas re-
cte assecuretur ? ut puta cum tantum
vel tantum promittatur ad redemptionem ,
si quis capiatur a Turcis . Et est , qui
Consil. Belg. tom. 2. cons. 170. A. respon-
det , promissionem valere , nulla quip-
pe lege veritam . Ego , an valeat , du-
bitem ; expressa quidem lege , quæ ejus-
modi assecurationes rescindit , destitui-
mur rationibus & argumentis , quæ in
aliis causis prohibitioni locum dederunt ,
& hic tantundem valent . Variis legi-
bus verantur assecurari mercedes nauta-
rum , aurigarum , militumque , qui in
navibus sunt , non alia ratione , quam
ad excitandam eorum hominum indu-
striam & fortitudinem , ut scilicet ma-
gis excubent pro salute navium , cur-
rum merciumque , nam assecuratione
mercedum verita , sciunt , perditis na-
vibus , currubus & mercibus , se quo-

que mercedes suas perdere . Atque ita
pro libertate , magis pugnabunt , qui
hanc , sine ulla spe recuperationis , amis-
suri sunt . Nota aliquin est hominum
ignavia , qui ex ignavis repente igna-
vissimi sunt futuri , si alieno damno li-
bertatem suam recuperaturos se norint .
Erunt fortasse , qui & libertatem recte
assecurari negabunt , quia legibus , qui-
bus utimur , prohibentur assecurationes
de vita hominum , *vite* nomine & *ci-
vilem* intelligentes . Sed hac sententia
non utimur , etsi verum sit , non deesse
Interpreses , qui in Statutis *vite mor-
tis*que nominibus etiam *civilem* intelligi
volunt , verum has interpretationes com-
munis loquendi ratio refutat assatim .
Quamvis autem aliæ , quas dixi , ratio-
nes contra assecurationem libertatis mi-
litent , non ausim tamen eam generali-
ter dammare , utpote qui sciam , ipsos
sæpe Ordines multa pecunia redimere Bel-
gas suos ab hostibus , præsertim Afris ,
captos , & quis inutilitatis ac turpitu-
dinis nomine reprobat negotia , si ex
eadem Princeps agat ? Quin non repro-
barem , sed laudarem potius Ordinum
clementiam , si de iis redimendis aga-
rur , qui fortiter pugnantes capti , & sic
in servitutem redacti sunt . Quamvis
autem expressa lex esset , quæ liberta-
tem assecurari permitteret , Judicis ta-
men arbitrio relinquerem , an hi , quo-
rum libertas assecurata est , pro incolumi-
tate navium debitam operam navas-
sent , nam si magister navis , si epiba-
tæ per inertiam suam se dederint , ne-
garem iis actionem , contra vim enim
hostium assecuratur quis , non contra
ignaviam suam . Plane ut contra asse-
curatores nulla est actio , si res assecur-
atæ per se corrumpantur aut pereant .

CAPUT II.

Ecquando naves mercesque asscuratorum periculo esse incipiant & desinant? Si plures sint asscuratores, an asscuratus possit, quem velit, exigere, & quem velit dimittere? An unius asscuratoris ætoplæ reliquis noceat, vel prosit? Quemadmodum asscuratus, pendente periculo, possit cavere, ne sibi noceat ætoplæ asscuratoris. Contraria asscurationis actio est ad præmium, & quo tempore id sit solvendum, & an, si statim non solvatur, asscuracionem rescindat? Præmii actio non rem asscuratam, sed personam duntaxat habet obligatam.

AD interpretationem & effectum factæ asscurationis scire refert, ex quo periculum in asscuracionem transeat, & quando desinat. De mercibus primum dicamus, deinceps de navibus. De mercibus ait § 11. *R. V.* earum periculum ad asscuratorem pertinere ex tempore & ad tempus, quod expressum est, & mox desinit, quid juris, si nihil sit expressum. Reliquæ leges de asscuracionibus facto convento nihil quicquam tribuunt, ut neque Rotterdamensium leges novæ § 46. Si merces sint asscuratæ ab altero portu ad alterum, ex § 13. *leg. nautic. tit. 7.* periculum ad asscuratorem pertinet ex tempore, quo merces in navem impositæ sunt, & ex § 12. & 35. ex tempore, quo merces scaphæ, quæ ad navem deferuntur, impositæ sunt, sed ex § 4. *A.* § 11. *M.* ex tempore, quo in litore, ripa, vel crepidine urbis sunt delatæ, & ita quoque, si nihil aliud convenerit, ex § 11. *R. V.* Desinunt autem merces asscuratoris periculo esse 24. horas post appulsum navis in salvo *d. §*

13. *Ed. P.* postquam merces salvæ tutæque in terram expositæ sunt, & ita quoque *d. § 4. A. & d. § 11. M. & d. § 11. R.* qui tamen § 11. addit, nisi exoneratione, sine iusta causa, post quartum ex adventu diem protrahatur. Simpliciter autem ait § 47. *R. N.* periculum asscuratoris esse, donec navis mercesque in locum destinatum venerint, & merces ibi fuerint exoneratæ.

Hæc quidem de mercibus, sed de navibus quid dicemus? De his nil exstat in legibus, quas modo adduximus, nisi quod in *d. § 47. R. N.* tam de navibus, quam de mercibus statuatur, earum periculum penes asscuratorem esse, donec salvæ advenerint & exoneratæ sint. Ecquando igitur periculum incipit, & si tacent leges, ecquando desinit? Ur, quid sentio, libere dicam, si non obstar legum auctoritas, ego quod ad merces & quod ad naves non aliud damnum asscuratoribus imputarem, quam quod in itinere accidit, postquam nempe navis profecta est, & antequam salva advenerit in locum destinatum. Et quid dubitamus, consultis asscuracionum formulis? naves mercesque asscurantur ab uno loco ad alium, periculum igitur, quod asscuratorem manet, non incipit, nisi nave jam profecta, & postquam salva advenerit, mox desinit. De verbis & sententia contrahentium nemo ambigat, sed nec de jure Romano, si ex eo res esset definienda, nam, cum ibi quaritur, ex quo die in nautica pecunia periculum ad creditorem pertineat, ex die navigationis respondet Modestinus in *l. 3. ff. de naut. sæn.* nec dici potest inter asscuratorem & creditorem pecuniæ trajecitæ, quod ad susceptum periculum, quicquam interesse. In mercibus id per leges patrias obtinere non licet, sed quid ni in navibus servemus, ubi illæ silent? Probo igitur.

igitur, quod nonnulli respondent (1), ad assecuratorem non pertinere damnum, quod navis, antequam proficisceretur, passa erat in loco, unde proficisci destinatum erat, sed non probro, quod alii tentarunt, etiamsi navis jam profecta sit, ad assecuratorem non pertinere damnum, quod alibi in portu vel statione navi accidit, atque si duntaxat assecuratum esset pro navi navigante, non vero pro navi jacente, idque etiam plenissime improbarunt alii *Consil. Belg. tom. 1. consil. 135-138.* Absolutum quoque iter, si me audias, liberat assecuratorem, si de navi agatur, sed cum navis in loco hostili, quo destinata erat, vix dimidiam horam steterit in anchora, & mox occupata & deinde publicata esset, responsum est *Consil. Holl. tom. 1. consil. 284.* assecuratorem, qui secundum usum Antwerpæ assecuraverat, de eo damno teneri *arg. § 14. leg. naut. tit. 7.* Male, aliud enim est in mercibus, aliud in nave, hæc iter absolvit, ubi ad locum destinatum pervenit, illæ ex *d. § 13.* assecuratoris periculo sunt, etiam XXIV. horas post appulum. Quin & male, si vel de mercibus esset quæsitum, navis sine permissu Regis Hispaniæ advenerat in locum hostilem, & assecurator non assecuraverat contra potestatem juris. Assecurati, non assecuratoris erat impedire veniam Regis Hispanici, ut hosti in hostilem locum navigare liceret, si non impetraverit, est quod sibi, non assecuratori imputetur.

Belle quæri potest, an & quemadmodum dividenda sit actio, si plures assecutores subscripserint, & an damnum, quod datum est, a singulis repeti possit? Et, si merum jus sequamur, dicendum videbatur, posse assecuratum, quem ve-

lit, exigere, &, quem velit, dimittere: neque id injuria, quum quisque, in quam subscripsit summam, si navis mercesque damnum facerent, sese obligaverit, atque ita quisque in eam summam debendi reus sit. Sed inutile visum est, ex assecurati odio, invidia, gratia, certe ex solo ejus arbitrio aliquem bonis suis exui, quum rei nauticæ plus prosit, quam noceat, si etiam grande damnum a multis feratur. Unde & aliquot Mercatorum nubes, jubente Curia, 13. Oct. 1599. apud Scabinos Amsterdammenses testata est (2), secundum assecuratorem sine consensu primi dimitti non posse, *omnes enim assecutores, qui subscripserunt, pro rata fieri damni socios.* Quæ ratio forte & Philippum II. movit, cum in § 13. Ed. constituerit, tam postremum, quam primum assecuratorem de damno vel lucro ex æquo teneri, quod ipsum insertum est § 23. *A.* & § 25. *M.* quod illi §§ ajunt *ex æquo*, de proportionem geometrica intelligendum puto, & sic explicat illa testatio anni 1599. & hoc jure utimur, quia ita constitutum est, ceteroquin, si merum jus sequamur, ut modo dicebam, ex arbitrio assecurati penderet, quem ex debitoribus suis convenire & exigere veller. Sed si jus merum æquioribus præceptis temperemus, civilius forte dicendum est, neminem ex primis assecuratoribus posse dimitti, nisi consentiant omnes, qui post accesserunt: nam si primus forte subscripserit in mille, secundus, quia jure constitutum est, exactionem inter omnes dividi, non alia mente æque in mille subscripsisse videtur, quam si navis damnum faceret in mille, se non esse laetum nisi 500. Idem est in tertio & cetero.

(1) Straccha de *assecurat. gloss. 12. n. 2.*

(2) *Handvesten van Amsterdam 1663. p. 173.*

ceteris, qui sequuti sunt. Ultimus autem, etiam nemine consentiente, dimitti posset, eum enim nemo eorum, qui ante subscripserant, spectavit, in suam solam summam recipientes universum damnum. Ut igitur assicuratus ultimum adsumere vel non adsumere potuit, sic & eum posset ἀποβολὴν dimittere citra ullum anteriorum consensum.

Neque me moverit illa Mercatorum ratio, ex societate nempe proficisci illam damni communionem, nam de societate inter aseguratores nihil quicquam convenit, nec nascitur ex intellectu tacto, qui, dum contraheretur, intercessit, ut sit in iis, qui post subscripserunt, hi enim priores spectantur, sed qui ante subscripserunt, posteriores non spectantur, ignari, an qui accessuri essent. De consuetudine nescio, quid dicam, neque enim illi Mercatores eo anno 1599. consuetudinem probarunt, quamvis in principio ea voce usi sint, sed, quid ipsi probarent, magis respondisse videntur, neque enim ullam attulere rationem, quæ consuetudinem argueret, sed duntaxat, qua opinionem suam ex mente sua stabiliarent. Ob rei tamen mercatoriae utilitatem valeat etiam ratio, quæ ratio non est, cum ei auctoritatem præstent illi §§, absit enim, ut dicamus, per illos §§ posse quidem assicuratum omnes pro rata exigere, neque tamen teneri, sed posse vel solos priores, reliquis dimissis.

Si qui assicuratorum solvendo esse desierint, antea tamen habiti pro assidue, ex ratione juris eandem, quam diximus, distinctionem sequi possumus, scilicet posteriorum ἀπορίαν prioribus nocere, horum illis non nocere, hi enim ita subscripserunt, ut & priores, qui tunc obligati erant, cum subscripserunt,

etiam pro parte, qua antea subscripserant, tenerentur, quod de prioribus dici nequit. Sed mercatoris ingenium hoc subtile magis, quam utile videbitur. Apud hæc ex regula dividendæ actionis etiam prioribus proderit posteriorum ἀπορία, atque ita, si in mille damnum datum sit, Titius, qui in mille subscripsit, non nisi 500. feret, si Mævius, qui itidem in mille subscripsit, factus fuerit ἀπορίῃ, reliqui 500. asegurati erunt damno, quod sic satis est iniquum. Ut huic iniquitati occurratur, Amsterdammenses 30. Jan. 1626. constituerunt (3), aseguratore facultatibus lapsa, pendente rerum aseguratarum periculo, posse aseguratum per Notarium & testes bonorum curatoribus, aut ubi postremum habitavit asegurator, obnunciare asegurationem, & tunc res, de quibus agitur, ab alio asegurari posse, sed præmium repeti non posse. Cujus constitutionis rationem non satis adsequor, nam cui bono obnunciatio? ex § 15. *leg. nautic. tit. 7.* bona fide, ac sine ullius fraude hic esse plures aseguratores possent, quid enim vetat fideiussorem accipere pro eo, quod minus a Titio exigi poterit? & quam æquum est, præmium relinquere, si per ipsum aseguratorem steterit, quo minus aseguratio effectum sortiatur?

Ex contractu asegurationis nascitur actio directa & contraria. Directa datur asegurato contra aseguratorem ad refarciendum damnum, pro quo fideiussit. Contraria datur aseguratori, contra aseguratum ad solvendum suscepti periculi, de quo convenit, præmium. Id pretium simpliciter *præmium* vocari obtinuit, & vulgare esse apud Hollandos, ut VII. centesimæ partes pro C. assuratis solvantur, exteri quidam scri-

bunt

(3) *Plac. I. 2. 7. 2. 3. ad § 2. & post leg. A. de assicurationibus.*

bunt (4), & fane ex § 2. *Or* 20. *leg. naut. tit. 7.* illud præmium legitimum fuisse videri potest, & nominatim quoque ejus, tanquam non infrequentis, mentio est in Statutis Amsterdammensium 26. Jan. 1610. & §. Dec. 1620. de quibus mox dicam latius, sed periculorum varietas, & itineris longitudo non permittunt, ut quicquam certi hac de re constitui possit: unde, libero contrahentium arbitrio relinquuntur. An, si præmium solum nondum sit, rebus deperditis, valeat actio directa, est, qui disputat (5). Et vix hominis sani est ea de re dubitare, quum culpa asecuratoris sit suo tempore præmium non petiisse, & fuit vulgaris olim conventio, ut demum post 3. menses proximos præmium solveretur, ut apparet ex antiquis exemplis asecurationum, quæ legibus Amsterdammensium & Middelburgensium subjiciuntur. Sed exempla, quæ in d. § 2. *leg. naut. tit. 7.* & § 35. *Ed. P.* exhibentur, apocham soluti præmii continent, ut tunc præmium statim fuerit solum, & statim quoque solvendum esse jubet § 7. *R. V.* Amsterdammenses autem hac de re aliter atque aliter constituerunt. In § 1. Statuti 26. Jan. 1610. (6) sancitum est, præmium, quod VII. pro C. non excedit, statim solveretur (cujus rei curam aliis statutis etiam proxenetis Amsterdammenses mandarunt) sed quod excedit VII. solveretur intra menses VI. Si vero pro itu & reditu ad usque XIV. pro C. excedat, altera pars statim, altera post VI. menses solveretur, moræ post illos VI. menses posita usura cen-

Bynk. T. IV.

tesima, ita § 2. *d. Stat. 1610.* Sed §. Dec. 1620. (7) rursus statuerunt, nullas esse asecurationes, quarum præmia, quantacunque sint, non statim essent soluta, ita tamen, ut præmia pro reditu deinum solverentur eo tempore, quo navis appulisset.

Quod ait Statutum de poena nullitatis, utique lex nova est, neque, ut putem, aliter intelligenda, quam, si asecuratus solutionem præmii differat, usque dum de damno constet, contra asecuratorem nullam ei esse actionem, nam ad solutionem præmii conveniri & compelli posse, satis est liquidum, quin & Amsterdammenses in § 6. Statuti 30. Jan. 1693. (8) præscripserunt formam, secundum quam præmia ab asecuratis quantocunque in judicio exigi possint. Sin aliter dicas, post contractum asecurationis, omnibus numeris perfectum, in solo arbitrio asecurati fuisse, detestando solutionem præmii, a contractu recedere, & totum pro lubitu rescindere, quod a mente Statuti longe est alienissimum. Sed ne diutius ei argumento immoremur, facie constans fama, hanc, quam dixi, nullitatis pœnam defuetudine exolevisse. Asecurationem certe subsistere, licet si des habeatur de præmio, jam olim judicavit Curia Hollandiæ 24. Nov. 1639. nondum viginti annis post Statutum elapsis. Et vulgi ore fertur, apud Amsterdammenses asecurationem non tantum non rescindi, si in continenti præmium non solvatur, sed non hodie moris esse, ut in continenti solvatur. (10) Quod cum sit, inutilis est quæstio, an illi Sta-

G g

tuto

(4) Marquardus & Loccenius apud Struvium *exercit. 25. ad ff. n. 47.*

(5) Struvius *d. exercit. n. 48.*

(6) *Plac. I. 2. 7. 2. 3. p. 357. & post leg. A. de asecurationibus.*

(7) *Ibid. p. 858. Or* 859. & *post leg. A. de*

asecurationibus.

(8) *Post leg. A. de asecurationibus.*

(9) Apud Loenium *casu 93.*

(10) Rosenboom *Recueil der K. wren van Amsterd. cap. 30. post n. 36. Confil. Belg. tom. 2. confil. 170. A. p. 456. Boel ad d. cas. 93.*

tuto 1620. renunciari possit, & an tacite renunciatum sit, simulac differatur solutio præmii. Ita quidem responsum est 3. Maj. 1641. (11) atque si id Statutum adhuc obtineret. Si obtineret, ego haberem pro appendice legum, quæ de assecurationibus apud Amsterdammenses editæ sunt, & eadem auctoritate censerem, quæ ipsæ illæ leges, ut non temere dixeris de omnibus aliis augmentis. Sin autem quæras, an legibus, quæ de assecurationibus latæ sunt, renunciare liceat? magis est, ut negandum videatur, & sic forte ipse judicabis, si legeris, quæ dicam cap. 5. & 6. nam nihil attinet id nunc disputare occasione legis exoletæ.

Hæc præmii actio an rem assecuratam, an personam duntaxat habeat obligatam videndum? Et quæsitum ea de re est in hoc factio. Titius assecurari fecit navim mercesque suas, præmio post 3. menses solvendo. Cedit navim mercesque Gajo, & deinde foro. Nave cum mercibus salva reduce assecutores & navim & merces arrestant. Quidam, quia ad præmium non est nisi personalis actio, nullo jure id esse factum respondit. (12) Judices tamen Middelburgenses secundum assecutores litem dederunt, sed horum sententiam Senatus Supremus 30. Jul. 1605. rescidit, & navim bonaque nihil teneri pronunciavit. Plane multum refert, quid actum sit. Si Titius Gajo simpliciter cessit, per cessionem extincta videtur assecratio, neque enim Gajus ager, qui non contraxit cum assecutoribus, neque Titius, cujus post cessionem nihil quicquam interest, sed si Titius cesserit cum omni causa, atque ita cum actione contra assecutores, recte ager Gajus, si damnum datum sit. Idemque est, si

Titius, cum cessit, ipse navim mercesque assecuraverit Gajo, ita enim Titius sibi obligatos retinebit assecutores suos, iidemque ad solutionem præmii & ipse obligatus erit, sed utrique non nisi personali actione, neque enim ullum pignus est vel ex conventionem vel ex lege.

C A P U T III.

Si res, ad tres menses assecurata, rursus indistincte assecurentur, & post tres menses elapsos percant, novos assecutores in solidum teneri. Si navis iter mutare constituisset, sed, antequam mutaret, periisset, damnum ad assecutores pertinere. De usuris ex mora in assecutoribus.

Missis responsis juris, missis aliis quibuscunque auctoritatibus, constitui recensere aliquot quæstiones, quæ de assecurationibus inciderunt, & me Senatore vel Præfide, Senatum Supremum occuparunt, & res de iis omnibus judicatas. Mercatores quidam Hamburgenses merces suas, quæ valebant 14000. florenos, & Genua Hamburgum erant transvehendæ, Genuæ assecurari jussunt ad tres menses, & ad pretium 13000. florenorum. Deinde meventes, ne expirarent illi tres menses, priusquam navis Hamburgum adpelleret, Amsterdami iterum eadem mercès assecurari jussunt ad pretium 12000. florenorum ab Illice (*Aikanten*) usque ad Hamburgum. Quum navis ab Illice proficisceretur, nondum expiraverant tres menses assecurationis Genuensis, sed iis jam elapsis capitur navis a Turcis in Freto Britannico. Assecutores Amsterdammenses negant se de damno teneri,

(11) *Conf. Holl. tom. 3. consil. 80. m. 4. & 5.*

(12) *Consil. Holl. tom. 1. consil. 282.*

neri, quia nullæ res ulterius afsecurari possunt, quam ad verum earum pretium §§ 10. 12. 14. & 15. tit. 7. leg. naut. P. 1563. § 3 & 29. Ed. P. § 2. & 15. A. neque aliter, quam ut decima pars domini periculo maneat, quarum nempe pretium 2000. librarum Flandricarum æstimationem non excedit, quod enim 2000. libras Flandricas excedit, totum recte afsecuratur ex d. § 3. & 29. P. & d. § 2. & 15. A. in specie autem proposita utramque afsecurationem longe excedere verum rerum afsecutatarum pretium, & secundum hæc Delegati Amsterdammenses, qui de afsecurationibus jus dicunt, 12. Jan. 1702. itemque Scabini ex appellatione 29. Jun. 1702. pronunciarunt, afsecurationem Amsterdammensem non valere, nisi quantum deficeret pretio mercium, Genuæ afsecuratarum, hac certe ratione, quod, cum Amsterdami afsecuratum esset ab Illice, adhuc subsisteret afsecuratio Genuensis, & quod binæ illæ afsecurationes, mercium valorem fere alterum tantum excedentes, simul nequeant subsistere.

Sed Curia Hollandiæ, rescissa utraque sententia, 16. Nov. 1706. afsecurationem Amsterdammensem, quanta quanta erat, ratam esse judicavit. Scin quare? quod navis esset capta post finitam afsecurationem Genuensem. Quod est verissimum: neque enim afsecurati quicquam poterant consequi ex afsecuratione Genuensi, finito scilicet periculo, quod Genuenses in se receperant. Nemo potest merces afsecurare ultra earum pretium, recte, atque adeo si navis fuisset capta durante illo trimestri spatio, quo durabat afsecuratio Genuensis, optime judicassent Amsterdammenses, sed post illos tres menses celsavit ratio, cur merces in totum iterum af-

securari non possent. Neque est, ut dicas, afsecurationem Amsterdammensem, utpote ab initio vitiosam, tractu temporis non potuisse convalescere, nam utique substitit, durante illo trimestri spatio, quod ad ὑπεροχὴν mercium, & illo finito, substitit in totum, hoc est, semper substitit ratione ejus periculi, quod afsecurati subire poterant: id fieri non posse, minime negant d. §§ quin ajunt potius, quod ad ὑπεροχὴν, ratione scilicet damni, quod afsecuratum manet.

His addo, Mercatorum Hamburgensium bonam fidem in hac causa undequaque pelluxisse, & hanc in primis inspiciendam jubet d. § 15. tit. 7. leg. P. 1563. literis enim ad mandatarios suos Amsterdammum datis significaverant, ut ex instrumentis litis constabat, se primum constituisse, ut Amsterdami pacto afsecurationis infereretur, ne valeret, quæ ibi fieret, afsecuratio, nisi post finitum periculum afsecurationis Genuensis, sed sese metuere, ne id pactum litibus causam præberet, quia desiderat § 3. A. ut pacto exprimatur locus, ex quo afsecuratio inciperet, quod utique per rerum naturam exprimi non poterat, cum ignoraretur, ubi navis sit navigatura post elapsos tres menses afsecurationis Genuensis; adduntque in eadem epistola, se certos esse, navem adhuc Illice hæsisse, cum ultimus jam mensis ageretur afsecurationis Genuensis, & inter Illicem & locum, ubi futura esset navis post tres illos menses elapsos, exiguum fore discrimen. Optima sane fides?

Quare Senatus, paucis admodum dissentientibus, 19. Jul. 1707. (1) ex appellatione, Curiae sententiam probavit, damnatis etiam afsecuratoribus in ulu-

ras triesantes a lite contestata. Erat etiam Senator, qui eos volebat damnare in centesimas ejus summæ, quæ a Delegatis Amsterdammensibus adjudicata erat ratione *ὕπεροχῆς*, idque putabat convenire § 3. Statuti Amsterdammensis 26. Jan. 1610. quod forte aliis non displicuisset, si operæ pretium fuisset, tam exiguæ summæ distinctas rationes inire.

Amsterdami 6. Sept. 1692. ad summam 24000. florenorum fidejussum est pro incolumitate navis, navigaturæ Massilia ad usque Albim, *geen plaats exempt, mits te mogen esclaren op alle en zodanige plaatsen, als de Schipper goedvinden zal*. Hæc navis a Turcis in mari Mediterraneo, *op de hoogte van Cabo de Gata*, deprimitur & tota comburitur. Asscuratus damnum rescirci petit cum usuris a mora. Contradiciunt affecluratores, & quidem Amsterdami & apud Curiam hac una ratione, quod navis iter suum mutaverit, vel certe mutare constituerit: nam qui iter suum mutat, aliumve portum, quam in contractu placuit, subit, nullam habet actionem § 6. & 7. tit. 7. leg. naut. P. 1563. § 14. P. & § 7. A. Plane ut jure Romano in pecunia trajectitia iter mutare non licebat l. 3. C. de naut. fœn. nisi tamen iter mutetur ex causa necessitatis § 14. P. & § 7. A. aut non affeclurati, sed nautæ culpa, sic enim rata manet affecluratio, & affecluratus agit cum nauta § 7. A. eademque sententia videtur § 14. P. qui simpliciter ait, nautam teneri.

Illud consilium mutandi itineris probabant affecluratores, ex illis nautarum chirographis, quæ *Cognoscementen* appellant, & sane ex iis constabat, Magistrum Massiliæ merces quasdam navi suæ imposuisse, quas perferret Duinkerckam, & rursus constabat, eum Massilia navigasse Illicem, & ibi quoque merces re-

cepisse, quas perferret ad portum, qui dicitur *Havre de Grace*, & hos locos in contractu affeclurationis non esse expressos, duo igitur nova itinera esse cogitata, quamvis non perfecta. Affecluratus hæc quidem non negabat, sed agebat, affecluratam esse navem a Massilia ad Albim nullo loco excepto, & ex lege affeclurationis potuisse navem *te escaleren op alle en zodanige plaatsen, als de Schipper goedvinden zal*, ejusque formulæ, ex recepto Mercatorum usu, hæc esse significationem, ut possit navis, etiamsi necessitas non urgeat, omnes portus subire, qui sunt medii inter locum, a quo, & locum, ad quem affecluratio facta est, quique, ut Nostrates ajunt, *in de zelve route leggen*, & a Massilia ad Albim præternavigandos esse portus *van Alikanten, Havre de Grace & Duinkerken*. Et quod de recepto Mercatorum usu dicebat affecluratus, testabatur quoque ingens turba Mercatorum Nautarumque Amsterdammensium. Addebat affecluratus, navem a Turcis esse depressam & combustam in mari Mediterraneo, & id mare utique navigandum fuisse Albim versus, de aliis urbibus & portibus, & an ad eas cosve deflectere licuisset, tunc demum recte queri, si in iis vel circa eas cosve damnum passa fuisset navis. Ad hæc affecluratores: illam formulam, *te mogen escaleren op alle plaatsen*, non significare, omnia loca, quæ præternaviganda sunt, commercii causa, adire licere, sed necessitatis solius causa, citra ullam omnino commercii contemplationem, producto etiam in hanc rem testimonio aliquot Mercatorum, sed eorum præcipue, qui Amsterdami affeclurationibus faciendis operam dabant. Deinde urgebant, omnino ex sola destinatione animi iter mutatum videri, neque adeo referre, quo loco damnum passa fuisset.

fuiſſet navis, conſilium mutandi, non eventum mutati itineris ſpectandum eſſe.

Judices aſſecurationum Amſterdammeſes 25. Oct. 1696. & Scabini 31. Oct. 1697. ſecundum aſſecuratores ſententiam dederunt, ſed Curia, reſciſſis illis ſententiis, contra aſſecuratores judicavit 22. Dec. 1701. Sane ſi ex his, quas dixi, rationibus cauſa eſſet definienda, plerique Senatores non dubitaſſent, quin Curia recte judicaverit: nam ecce, inquebant, expreſſa ſtipulatione hic erat cautum, ut Navarchus omnia loca adire poſſet *ex ſuo ipſius arbitrio*, quæ ſtipulatio utique fuiſſet inutilis, ſi Maſſilia ad uſque Albim recta fuiſſet navigandum. Ne dicas, ita cautum fuiſſe, quia ex neceſſitate iter mutare licet *d. § 7. A.* idque, non aliud, ea verba ſignificare, plane enim tunc otioſa fuiſſet illa clauſula, nihil quicquam comprehendens, quam id, quod jam lege comprehenſum erat, & cui bono tunc illa itineris mutatio permitteretur ſoli arbitrio Navarchi, abſque ulla mentione neceſſitatis? Senatum movit, quod navis ibi fuerit depreſſa & combuſta, ubi, Albim verſus, navigandum erat, & utique ex loco damni dati æſtimandum eſſe de periculo, quod aſſecuratores in ſe receperunt, ſolum conſilium de mutando itinere aſſecuratoribus nihil nocere, eventum mutati itineris nocere poſſe, ſed inanem eſſe querelam de re plane infecta.

Sed quemadmodum aſſecuratores longe ſunt promtiores ad accipienda præmia, quam ad ſolvenda damna aſſecurationum, &, ut hæc evitent, ſolent eſſe ingenioliſſimi, etiam noſtri aſſecuratores aliis rationibus in rem ſuam utebantur apud Senatum noſtrum, ſed ſere ejulmodi, quæ in factis verſabantur.

Ajebant, navem non pertinuiſſe ad aſſecuratum, ſed ille contra probabat; quin ſi non pertinuiſſet, quid rei? facta erat aſſecuratio, ut ſemper fieri ſolet, non tantum ei, qui aſſecurationem curaverat, ſed & ei, ad quem ea res pertineret, & in aſſecurato nec dominium, nec forte mandatum ſpeciale deſiderari, diſputavi ſupra *cap. 1.* Etiam de minori pretio navis cavillabantur; ſed præterquam quod aſſecuratus ſic ſatis probavit, id pretium longe excedere eam ſummam, pro qua fidejuſſum erat, etiam instrumento aſſecurationis hic erat inſertum, *dat by pacto expreſ, en met believen van de Aſſurateurs bet Schip was getaxeert op 36000. Guldens, 't zy minder of meerder waardig.* Scio, eam æſtimationem contraria probatione reſutari poſſe ex § 10. tit. 7. *leg. naut. P. 1563.* ſed nulla plane hic erat in contrarium probatio. Tricabantur quoque, instrumenta quædam, quæ appellant *Zee-brieven*, non fuiſſe idonea, at nihil omnino iis deſuit, abſit, ut depreſſioni & combuſtioni navis cauſam dederit. Addebant & alia nonnulla, ſed adeo frivola, ut referre pudeat, reſellere multo magis. Igitur 28. Febr. 1708. (2) confirmata fuit Curix ſententia, qua ſinguli aſſecuratores damnati erant ſolvere ſummam, ad quam quiſque fidejuſſerat cum uſuris a mora.

Uſuras autem ſimpliciter Curia adjudicaverat, nec dixerat quas, ut nec actor eas expreſſerat, ſed ex *monitorio juris*, ut vocant, ſatis apparebat, actorem centeſimas intendere, idque ex § 3. Statuti Amſterdammeſis 26. Jan. 1610. quo cautum eſt, eas ſummas, in quas aſſecuratores a iudicibus delegatis Amſterdammeſium damnati ſunt, in continenti eſſe ſolvendas, ſin autem, earum

rum usuras centesimas esse pendendas , donec sententiæ satisfiat , & erant Senatores , qui pro ea sententiâ respondebant , sed dicebam , legem duram non esse porrigendam ad species , ibi non expressas , non solvi centesimas ex eo Statuto , nisi in ea specie , ubi Iudices affecurationem damnarunt , hic autem non damnasse , sed absolvisse affecuratōres , in mora igitur non fuisse , quominus solverent , nam ipsum actorem ab illorum sententiâ appellasse . Me igitur præeunte placuit , usurâ tantum trientes , ex usu vulgari , addicerentur , & id sententiæ infereretur , ut novæ litis præcideretur occasio .

Cum usuræ , ut petiæ , sic & adjudicatæ essent a mora , inter partes apud Senatum deinde quesitum est , ex quo tempore mora esset censenda ? Affecuratōres putabant , non antea moram a se commissam , quam a sententiâ Curiæ , qua damnati erant , vicisse enim se adversarium suum apud Amsterdammenses . Sed quum Curia & Senatus Amsterdammensium sententias resciderint , Senatui visum est , & recte , si quid iudico , moram esse retrahendam , & , in hoc argumento , non , ut vulgo , æstimandam a lite contestata , sed a tribus mensibus postquam res vel naves pro derelictis sunt habitæ , *na het gedane abandonnement* , nam tunc solvendum est ex Forma , quam ei rei dedit § 25. A. Exstant quidem variæ sententiæ , quæ ad litem contestatam moram referunt , ut est illa Senatus 17. Jul. 1707. quam habes *hoc ipso capite* , sed & Iudices & partes fugere posset minus accurata ejus rei inspectio , certe si non petiæ fuerint usuræ , nisi a lite contestata , non ante adjudicari posse certum est .

CAPUT IV.

Varia affecuratorum exceptiones rejectæ , & rursus de usuris ex mora præstandis . Si affecuratum sit ad insulam D. Thomæ in Africa , affecuratorem non teneri de damno , facto ad insulam D. Thomæ in America . An rata sit affecuratio contra dolum culpamve navarchi aliorumve nautarum . Navarchum iter mutare posse , si ejus arbitrio res relicta sit , & , si non sit , affecuratōres nihilominus teneri , si absque mandato affecurati mutet . Culpam navarchi nunquam liberare affecuratōres , dolum liberare , si cum exercitoribus agatur .

IN litibus , quæ de affecuratione occurrunt , fere omnis quæstio est de defensionibus seu exceptionibus , quibus , ad evitanda damna , affecuratōres utuntur , utuntur autem , in diversis sæpe causis , iisdem tamen exceptionibus , easque , quamvis decies rejectas , decies tamen repetunt . Amsterdami affecuratum est pro incolumitate mercium , quæ impositæ erant navi , a statione Texelensi navigaturæ ad *Tanger* . Exorta tempestate navis periit in illa statione . Sempronia , cui affecuratum erat , agit ad reparationem damni dati cum usuris a lite mora , & ait , merces , navi impositas , sibi constitisse 4776. flor. eique summæ addit præmia , quæ solverat , affecurationum , & rursus detrahit pretia rerum servatarum , atque ita damnum æstimat op 81½ pro Cento , quod in jure petit a singulis affecuratoribus pro rata subscriptionum . Illi negant se quicquam debere , quia merces ad Semproniam non pertinebant , & , si pertinerent , navem non idonee instructam , *niet behoorlyk geequippeert* , & , si idonee

nee instructa fuisset, periisse culpa navarchi & nautarum, neque adeo se teneri.

Judices affecuratumum Amsterdamenses 23. Jan. 1703. & Scabini 12. Jul. 1703. affecuratores plane absolvunt, sed Curia ex appellatione, 17. Apr. 1709. condemnat, ut petiturum erat. Cum rursus ad Senatum esset appellatum, 2. Oct. 1711. æquior visa est Curia sententia. Abunde constabat, tantum mercium ad Semproniam pertinuisse, quantum ei affecuratum erat, unde & post naufragium affecuratores ei, qua dominæ, mandaverant, ut res naufragas servare & curare veller. Sed quid si ad alium pertinuissent merces? utrique & ei affecuratum erat, sed id jam occupavi *capite proximo*. Navem non legitime fuisse instructam ajebant quidem affecuratores, sed ajebant tantum, nulla enim in hanc rem probatio, & multo minus, se propterea non teneri dominis mercium, qui utique navem non instruxerant. Navem periisse culpa navarchi nautarumque nihil quicquam quoque constabat, imo potius contrarium, sed ne de eo simus solliciti, nam mox audies, etiam ex culpa magistri nautarumve affecuratores omni modo teneri.

Curia usuras non definiverat, nos, ne deinde ea de re litigaretur, rientes, id est, vulgares usuras, adjudicavimus, minime vero centesimas, ob eandem rationem, quam dixi *ad fin. capitis proximi*, & quæ nunc omnibus Senatoribus æque placebat. Apud nos autem omissa est damni æstimatio *op 81½ pro Cento*; nam & hanc iniquissimam esse affecuratores causabantur, sed rationes, cur esset, nolebant expromere, & sane fere usu judiciorum receptum est, ut reus, qui ait se nihil debere, abstineat a secunda defensione, se

nempe *tantum non debere*, ratus, hac secunda defensione primæ nonnihil præjudicari, & qui sic sentiunt, non omnino falluntur. Significabant nonnulli Senatores, etiam ideo iniquam videri illam æstimacionem, quod ex § 3. & 29. *Edict. P. & § 2. & 15. A.* decima pars oneris domini periculo manere debeat, quod heic factum non erat. Idque illi Senatores omnino servandum putabant propter § 1. *A.* Alii vero non servandum, cum usus id jam subegisset. Sed quia placuit de æstimacione damni dati inter partes transactionem tentare, displicuit nunc de eo prolixius disputare. An contra leges affecurare liceat, plena manu *proximo capite* agere constitui.

Amsterdami affecuratum est *op ½ in seker schip en lading, van Middelburg naar Angola in Africa, geen plaat uytgesondert op de gebeele Kust, en van daar naar het Eyland St. Thomas in Africa, en na gedane negotie weder van daar tot Middelburg*. Navis Angolam salva appulit, & inde solvit cum mercibus, navigans ad insulam D. Thomæ, quæ est in America, & ibi a navi Francica capitur, & deinde publicatur. Affecuratus Amsterdami petit damnum, navi mercibusque datum; negat affecurator se quicquam teneri, quia navis contra instrumentum affecuracionis, absque ulla necessitate, iter mutaverat, navigans ad Americam, ubi in Africa subsistendum erat, & itinere mutato, affecuracionem esse nullam ex § 7. *A.* Respondet affecuratus, iter non esse mutatum, nam affecuratum esse ad insulam D. Thomæ, *St. Thomas*, & per hanc intelligi insulam D. Thomæ, quæ est in America, aliam insulam, quæ in Africa est sub linea æquinoctiali, semper appellari *St. Thomæ*, non *St. Thomas*, quod autem additum est, in *Asi-*

Africa, culpa vel ignorantia Proxene-
ræ esse additum, & falsam hanc adje-
ctionem vel demonstrationem non vi-
tiare rem ipsam, & vel ideo non vi-
tiare, quia assecuratione simpliciter fa-
cta *op de Kust van Africa*, insula *St. Thomas*, etiam non expressa, sub ea
comprehenditur, ut plurimi Mercatores
uno ore testabantur.

Ad hæc assecurator, utramque insu-
lam & in Africa & in America, uno
eodemque nomine vocari, & eam, quæ
in Africa est, in quibusdam tabulis
Geographicis, etiam novissimæ editio-
nis, vocari insulam *St. Thomas*. Dein-
de, quæcunque tandem mens fuerit as-
securati, suam utique fuisse, secundum
aperta instrumenti verba, non aliter as-
securare, *als op St. Thomas in Africa*,
quæ insula ab ore Africæ vix 40. aut
50. milliariis distat, minime vero *op*
St. Thomas in America, quæ insula ad
minimum 800. milliariis, ab Africa
diffidet, & quamvis *St. Thomas* vulgo
comprehendatur ea assecuratione, quæ
fit *op de Kust van Africa*, si tamen ex-
primatur, abundantiorē cautelam non
nocere; alios assecutores quidem sub-
scripsisse eidem instrumento, *naer St.*
Thomas in America, sed & eisdem ma-
jus fidejussionis præmium accepisse,
quam ipse acceperat, & sane cum in
uno instrumento memorentur duæ as-
securationes, altera ad insulam D. Tho-
mæ in Africa, altera ad insulam D. Tho-
mæ in America, quis hominum eas
insulas non habeat pro diversis & sepa-
ratis? Si simpliciter dictum fuisset, *St.*
Thomas, non addita mentione Africæ,
fortasse potior fuisset assecurati causa.
Nunc cum vicit assecurator apud Judi-
ces assecurationum Amsterdamenses 2.
Dec. 1694. apud Scabios 6. Jul. 1696. &
apud Curiam 13. Oct. 1698. quas sententias
confirmavit Senatus Supremus 7. Oct. 1711.

Pericula, pro quibus fidejussum est;
ad assecutores pertinent, sed quæritur,
an omnia? Et quid si contra dolum vel
culpam navarchi aliorumque nautarum
assecuratum sit, an valebit assecuratio?
nolim hic excurrere in locum commu-
nem, an & quemadmodum quis teneat-
ur, si homines improbos vel negligen-
tes rebus agendis adhibuerit, habemus
enim in hoc argumento leges speciales,
quas sequi oportet. Philippus II. in §
4. *legum naut. tit. 7. 1563.* abrogato
omni jure contrario constituit, nullæ
essent factæ faciendæve assecurationes
contra *baratariam*, *furtum aliamve cul-*
pam (of eenig misbruyk) ipsius na-
varchi ceterorumve nautarum, sed anno
1570. in § 35. *edict.* omnes eas as-
securationes denuo probavit, interea si
nescis, quid sit *Barataria*, docebit te
du Cange *Glossar. in ea voce*. Leges
Rotterdamenses veteres § 5. & novæ
§ 43. ita distinxerunt, ne exercitores
(*Reeders*) assecurari facerent contra
dolum (*Schelmeye*) Magistri, quem
ipsi constituerunt, liceret autem contra
dolum ceterorum nautarum, & contra
imperitiam negligentiamque ipsius Ma-
gistri. Et, ni fallor, est id jus apud
nos utique receptum in exercitoribus,
in iis vero, qui duntaxat sunt domini
mercium, nihil distinguunt leges Rotter-
damenses, nec est, cur distinguerent,
cum eorum non sit, homines eligere,
qui navem regant, quare & iis licebit
contra navarchi dolum sibi, facta as-
securatione prospicere. Sic usu esse re-
ceptum didici ex formulis ἀποχρημα-
των, quæ apud Amsterdamenses &
Middelburgenses typis editæ & legi-
bus assecurationum subjunctæ sunt, nam
in exemplo, quod de navibus assecura-
tis exhibetur, & ad exercitores perti-
net, assecuratio fit contra culpam na-
varchi & nautarum, atque etiam con-

tra dolum nautarum, & in exemplo, quod de mercibus afsecuratis exhibetur, & ad dominos mercium pertinet, afsecuratio fit, contra dolum & culpam tam navarchi, quam nautarum.

His subijcio hanc speciem. Qui Amsterdami navem mercesque afsecuraverant ab Embda ad insulam D. Thomæ in America, & inde ad fortalirium *Arguin* in Africa, id fecerunt contra omnia pericula prolixè ibi narrata, quin etiam, ut habebat instrumentum de nave afsecurata, *tegen de onagtsaambeid van Schippers en bootsgefallen, ook schelmerye van de voorschreve bootsgefallen*, & ut habebat instrumentum de mercibus afsecuratis, *tegen de schelmerye en onagtsaambeid van Schippers en bootsgefallen*, quæ, ut modo dicebam, formula vulgaris est in omnibus afsecurationibus tam navium, quam mercium. Præterea utrique instrumento erat insertum, ut navarcho liceret ad omnes portus adpellere, eosque ex animi sui sententia subire. Quum navis, de qua agebatur, salva pervenisset in *de Slapers-baay*, prope *Arguin*, ab epibatis, schapa in proximum continentem fugientibus, relicta, incensa & combusta est. Causa fugæ a metu trium navium, quæ hanc, ut caperent, insequiebantur, quæque Turcicæ esse credebantur, sed Francicæ erant, non minus tamen hostiles. Afsecurati damnum, navi mercibusque datum, apud Amsterdammerses rescirari sibi petunt, sed eos repellunt afsecuratores duplici defensione, altera, quod navarchus portum vel sinum subisset, quem non debebat, nempe de *Slapers-baay*, recta enim navigandum fuisse ad *Arguin*, & sic iter esse muratum; altera, quod navarchus, vano metu, navim incendere & nautas fugere jussisset, sine quo mandato navis capta non fuisset.

Judices afsecurationum Amsterdani.
Bynk.T.IV.

mensis 29. Sept. 1699. itemque Scabinus 24. Marr. 1701. secundum afsecratores pronunciarunt, sed Curia Hollandiæ 5. Dec. 1709. secundum afsecratos. Quum iterum esset appellatum, Curia sententiam Senatus, paribus suffragiis, probavit 8. Sept. 1712. & recte, si quid judico: licuit enim navarcho, ex instrumento afsecurationis, quoscunque portus & sinus subire, & si vel non licuisset, & tamen navarchus id fecisset proprio Marte, absque ullo afsecrati mandato, rata est afsecratio, salva actione contra navarchum ex § 7. A. & sic transeo alia omnia, quæ in hanc rem etiam pro navarcho adferebantur. Deinde nihil quicquam constabat de mandato fugæ & incendendæ navis, nam ipsi epibatæ, ne a Turcis capiantur & in servitutem redigantur, sæpe solent fuga sibi salutem querere, & leges potius dare, quam accipere. Et si vel de mandato constitisset, quis ausit adfirmare citra necessitatem mandatum fuisse? Si tres naves, quæ hanc insequiebantur, Turcicæ fuissent, utique justus ab his metus. Et, si constitisset, Francicas fuisse, satius est navem & merces perdere, quam hosti dedere. Quod tandem agebant, afsecratores de incolumitate navis, si incensa & combusta non fuisset, non modo non probabant, sed omnes fere præsumptiones & probationes in contrarium vergebant, capta sane & publicata fuisset a Francis, & afsecratorum nihil interest, si pereat navis, quo pacto pereat, flammis, an occupatione hostis. Sed fac navarchum, fac nautas in culpa fuisse, utique secundum leges, quæ recitavi, contra eorum culpam afsecrare licet, & hic afsecratum erat. Quin &, quod ad dominos mercium, afsecratum quoque erat contra dolum navarchi, ut per leges licet. Sin aias, executoribus non

H h

lice.

licere affecurare contra dolum navarchi, quem ipsi navi regundæ præponunt, largior, at repono de dolo navarchi nihil quicquam constituisse. Quis credat, navarchum dolo malo incensurum navim, & simul suas sarcinas & suum peculium? Sed quid de dolo solliciti sumus, cum ne de culpa quidem constaret? Cum leges ajunt, recte affecurari contra de *onagtsaambeid van Schippers en bootgesellen*, per *onagtsaambeid* intelligunt omnem culpam, dolo oppositam, non culpam duntaxat omiffionis, ut nugabantur affecuratores. Recte igitur, ut dixi, condemnati sunt ad resarciendum damnum, additis etiam usuris orientibus post tres menses, ex quibus navem habuerant pro derelicta, nam ad has usuras, ampliato libello, apud Senatum quoque contenderant, & simulac de re ipsa constabat, de usuris laboratum non est.

CAPUT V.

Lucrum, quod speratur, per leges nauticas affecurari non posse. Iis legibus an recte renunciatur? An sit actio de damno, quod accidit ipsius affecurati dolo vel culpa? Iter non mutari, si pro forma, ut ajunt, alius locus exprimatur in het cognoscement, alius in pacto affecurationis, neque etiam mutari, si affecuratoris nihil quicquam intersit, quin nec mutatum iter affecurato nocere, si ipse non mandaverit. Si generaliter affecuratum sit, ut in Africa, & America omnia loca prohibita adire liceat, nihil referre, per quem Principem aditio prohibita sit. In affecurationibus non admitti restitutiones in integrum ex causa imprudentiæ.

Rotterdam affecuratæ erant exiguæ & nullius pretii merces, & cum

maxime affecuratum erat lucrum, quod sperabatur, *geimaginceerde winst*, quæ merces quodque lucrum aestimabatur 2000. flor. *en dat van Nieuwcasteel naar St. Malo, en van daar naar Rotterdam.* Quia autem lucrum, quod speratur, affecurare non licet per leges Rotterdammenses, iis affecurato renuntiaverat, & quia bellum intercedebat inter Reges Franciæ & Angliæ, affecuratus curavit, ut navis libere navigare posset ex Scotia in Galliam, & inde rursus in Scotiam, *met paspoort van de Koning van Vrankryk.* Ea navis in itinere ad Galliam occupatur a Duinkerkenfibus. Affecurator, ejus rei certior factus, & nihil sinistri cogitans, affecurato mandat, ut suis sumtibus navem cum onere Duinkerke vindicare veller. Vindicat etiam affecuratus, sed frustra, navis enim cum suo onere ibi publicatur. Postquam affecurator fato suo functus esset, affecuratus ejus liberos & heredes convenit apud Senatum Supremum (nam sic inter partes convenerat) & ab his petit illos 2000. florenos, & sumtus, Duinkerke in rei vindicationem factos.

Contradiciunt liberi & heredes, & ajunt, hic præcipue affecuratum esse lucrum, quod sperabatur, *geimaginceerde winst*, idque esse prohibitum ex *legib. naut. Philippi II. 1563. tit. 7. § 11. & § 2. R. & ex legibus novis § 28.* nec prodesse renunciationem, quia nullæ sunt pactiones, quæ legibus, de affecuratione constitutis adversantur § 1. *R. V. & § 75. R. N. § 1. A. & § 1. M.* et si iis, etiam jurejurando, renunciatum sit § 2. *Ed. P.* habemus igitur hic leges, *perfectas*, ut JCI Romani olim loquebantur, sive leges, quæ habent clausulam, quam Pragmatici vocant *irritantem*, & ubi hæc est, nihil valet quævis renunciatio. Factæ sunt leges

leges de affecurationibus , ut fraudibus occurratur , & nisi has religiosissime custodiamus , nequitiiis & fraudibus aperitur janua . Factæ sunt præterea , ut affecurati serventur indemnes , non ut lucrum faciant , atque ita non ut de lucro , quod duntaxat sperant certiores . Lucrum , quod speratur , utique incertissimum est , damnum , quod emergit , sciri potest , lucrum cessans , sciri non potest . Quare rationem habet summam , ut pro illo fidejussorem accipiamus , pro hoc non etiam . Ejusmodi leges , ob publicam utilitatem constitutæ , privatorum pactis subverti non possunt , & uterque , qui contra paciscitur , versatur in re illicita , & unde ipsa lex ejusmodi pacta rescindit . Quod si non valeat renunciatio affecurantis , utique mandatum , quod postea dedit , valere nequit , nam sublata causa principali , tollitur & accessorium .

Contra hæc affecuratus : consuetudinem , inter Mercatores receptam , dum subegisse illas , quas dixi , leges ; affecurationes de lucro , ut ita dicam , putativo , perpetuo usu frequentari , & , ubi decollavit spes lucri , solvi , quod promissum & pro eo , quod interest , æstimatum est ; hanc consuetudinem pro jure esse habendam , & Judicis esse in controversiis , quæ incidunt , eam auctoritate sua probare . Et plurimi quoque Senatores ita sapiebant , rari , renunciationem valere , & ei omni modo standum esse , turpiter facere affecuratorem , qui fidem datam fallat , & huic turpitudini velificandum non esse . Alii , sed minores numero , negabant constare de consuetudine , quæ illas leges subegisset , quamvis enim Mercatores sæpe paciscantur contra leges , de affecurationibus latas , & quamvis ea pacta sæpe servaverint , ex eo tamen nihil efficitur , cum de consuetudine quaeritur ,

primum illud explorandum est , an etiam contradicito aliquando judicio firmata . 34. ff. de legib. & desiderabant illi Senatores vel unam rem judicatam , quæ eam consuetudinem probasset , ceteroquin stabant regulæ in l. 2. C. quæ sit longa consuet. Addebant , ex l. 33. ff. de legib. constare , cum de auctoritate consuetudinis sermo est , de ea agi , quæ , deficiente lege , nata est , non de ea , quæ legem subvertat , multo minus de ea , quam ipsa lex improbat & rescindit . Laudo Mercatorem , qui fidem , etiam contra leges datam , servat , sed & laudo Judicem , qui fraudes & nequicias Mercatorum non fover , & rescindit pactiones , quas lex rescindi jubet . Judicis est leges sequi , nec disputare , an turpiter faciat affecurator , qui fidem datam violat . Esto , turpiter faciat , sed & turpiter facit , qui contra leges paciscitur . Unde & illi Senatores , si non aliud intervenisset , de quo mox dicam , non aliam actionem affecurato dabant , quam ad merces affecuratas , id est , ad damnum , quod passus erat , non ad lucrum , quod sperabat , sed alia , ut dixi , sententia obtinuit .

Erat & aliud in hac lite , ex quo pellucebat fraus Mercatoris Rotterdamensis , & ex quo , secundum nonnullos Senatores , irrita erat omnis affecuratio . Instruxerat nempe navim met een paspoort van de Koning van Vrankryk ex Scotia in Galliam , & inde rursus in Scotiam , aperte contra mandatum navigandi , quod navarcho suo dederat , scilicet van Nieuwcastel naar St. Malo, en van daar naar Rotterdam , quodque ipsum etiam instrumento affecurationis erat insertum . Et quia hæc pugnant cum venia Regis Francici , ideo publicata fuit navis cum onere , ut nominatim sententia Duinkerkenſi erat expressum ,

sum, quin & ideo publicata fuisset, vel si salva advenisset *te St. Malo*, neque enim licuit navi aliud iter facere, quam conceleerat Rex Franciæ. Forte & Mercator Rotterdammensis, prævidens, navim, quamvis salvam, semper tamen publicandam fuisse, sufficere rarus est, si de sola fere spe lucri sibi assecuratum elset. At urgebant dissentientes Senatores, navim else captam, dum navigabat *van Nieuwcasteel naar St. Malo*, atque adeo else captam in itinere non prohibito. Ino vero in prohibito *Nieuwcasteel* enim est in Anglia, & licuerat duntaxat ex Scotia navigare. Et quid refert, ubi capta sit navis, dummodo constet, veniam Regis non convenisse mandato, quod navarcho datum erat, & propterea publicatam fuisse navim. Dolus, an culpa assecurati huic variationi causam præbuerit, non definitio, nec quicquam interest. Assecurato etiam professe non poterat, quod contra *hostem* quoque assecuratum elset, id enim est intelligendum contra injuriam hostis, non contra id, quod hostis fecit jure optimo, ex ipsius assecurati vel dolo vel culpa. Alia tamen, ut dixi, sententia obtinuit 25. Nov. 1712. Quæ plura in hac lite adferebantur, indigna sunt, quæ referam.

Quum Amsterdami assecuratum elset ab Ulißipone ad Hamburgum, & navis periisset prope Angliam, negabant assecuratores se de damno teneri, quia constabat ex chirographis (1), quibus navarchus Ulißiponæ professus erat, se has illasve merces recepisse, navim non Hamburgum, sed Tonningam in Holstatia fuisse destinatam, juris autem esse nautici, mutato itinere resolvere assecurationem § 6. tit. 7. leg. naut. *Phi.* v. 1563. & § 7. A. Assecuratus di-

cebat, sic quidem in illis chirographis else scriptum, sed non nisi *pro forma*, ut ajunt, ad evitandum nempe periculum, quod imminere a prædatoriis Gallicis (Tonningam enim tempore belli, quod tunc erat, neutrarum partium fuisse, non item Hamburgum) pluralique ejus rei probationes adferebat, itemque testimonia celebrium aliquor Mercatorum, sæpe hanc piam fraudem fuisse adhibitam ad eludendos hostes. Addebat assecuratus, si vel revera navarchus Tonningam destinasset, & ea destinatione iter mutasset, nihilominus tamen assecuratores teneri ex *d. § 7. A.* nisi probassent, quod hic non probabant, ex mandato assecurati iter fuisse mutatum. Ad hæc negabat assecuratus, iter fuisse mutatum, cum navis periisset inter ea loca, quæ in pacto assecurationis expressa erant, nempe inter Ulißiponem & Hamburgum.

Assecuratores, quod de pia fraude dixi, fatis agnoscebant, sed urgebant instrumento assecurationis tunc inferendum fuisse, nulli præjudicio futurum, si alia loca reperirentur in illis receptarum mercium chirographis, quam hic expressa essent, eumque usum etiam testibus, & exemplis probabant. Sed hæc quidem assecuratus prudentiæ, non necessitati adscribebat, & quicquid ejus rei elset, nihil tamen, ex jure nautico, sibi imputari posse, quum, mutato quamvis itinere, ipse mandatum mutandi non dedisset, & quum, ex eodem jure, ne quidem navarchus iter mutaverit, vel quicquam peccaverit, tunc enim duntaxat iter mutatum intelligi, si quid ejus rei fiat in præjudicium assecuratoris, quo scilicet plus periclitetur, quam ex destinato itinere periclitatus fuisset, & sic eam rem expli-

(1) *Cognoscentem.*

plicare d. § 6. tit. 7. leg. nautic. P. 1563. licitam utrique esse stipulationem, ut non totum iter, sed vel pars aliqua itineris periculo sit ejus, qui assecuravit, atque adeo nihil ad rem pertinere, si vel revera hæc navis Tonnin-ge esset destinata, & ipse assecuratus id mandasset, neque enim periit inter Hamburgum & Tonnin-ge, sed inter Ulissiponem & Hamburgum. Quum partes hanc quæstionem statim ad Senatum Supremum judicandam detulissent, Senatus 12. Apr. 1714. ob eas rationes, quas jam repræsentavi, secundum assecuratum jus dixit.

Medioburgi navis mercesque assecuratæ erant in hæc verba: *van Middelburg naar de Kusten van Africa en America, sonder permissie van de Westindische Compagnie, voor alle perikel, geen uytgefondert; zoo dat het Schip vermag OVERAL te zeilen, zoo op bekende, als onbekende, gepermitteerde, als ongepermitteerde plaatsen of havens, alles naar het goedvinden van den Commandierenden.* Quum hæc navis navigasset ad insulas, quæ vocantur *Bissages*, quas, ex privilegio Regis Francici, soli societati Sinogallicæ adire & commerciiis frequentare licet, capta est a navi Gallica, quæ ad illam societatem pertinebat, &, quod illicitis commerciiis operam daret, publicata 18. Jun. 1700. Assecuratus damnum, quod passus est, repetit, sed negat assecurator se teneri, cum nescivisset, navim, de qua agitur, etiam ad colonias Franciæ esse navigaturam, bona fide se existimasse, navim non alia loca adituram, quam quæ pertinent ad Societatem Belgii fœderati Americanam, & id se effecisse ex verbis, *sonder permissie van de Westindische Compagnie.* Quin, si scivisset, tantum periculi sibi imminere, id se suscepturum non fuisse pro

præmio, etiam duplo vel triplo majore, quam nunc accepisset, atque adeo se eo casu ultra dimidium fuisse deceptum, postulans quoque, si Judici necessaria videretur, restitutionem in integrum contra subscriptionem, forte imprudenter a se factam.

Senatus 13. Sept. 1715. risit & explosit illam restitutionem in integrum, nam si hanc, ex causa imprudentiæ, in assecurationibus admittas, actum est de omni fide ejusmodi contractuum, nec scio, illas machinationes unquam ab assecuratoribus esse adhibitas, ut ut fallendæ fidei studere soleant. De re ipsa igitur videndum est. Et tunc etiam Senatus existimavit, generalia nimis esse stipulationis verba, quam ut restringi possint ad eas Ditiones, quæ ad Societatem Americanam Belgii fœderati pertinent, generaliter enim dicitur, *naar de Kusten van Africa en America, en overal te zeilen, zoo op gepermitteerde, als ongepermitteerde plaatsen*, sine ulla distinctione, sive per Gallos, sive per alios ejusmodi loca adire non liceat; Galli utique excepti non sunt, quod oportebat, si contra eos assecuratum non esset. Quod autem mentio incidere Societatis Americanæ, non eo pertinet, ut ad alia loca prohibita appellere non liceret, sed ut sciret assecurator, id etiam periculum, quamvis ibi navigetur contra Edicta Ordinum Generalium, nihilominus ipsum manere, neque de eo, atque si contra leges navigatum esset, excipi posse. Contra assecuratorem pronunciaverunt Judices assecurationum Middelburgenses 30. Apr. 1706. itemque Scabini 21. Jan. 1707. utrobique assecratore in expensasdamnato. Eorum sententias probavit Senatus d. 13. Sept. 1715. compensatis tamen expensis apud Judices assecurationum Middelburgenses atque si in prolixa lite materies litigandi non defuisset.

CAPUT VI.

Quum ex duabus navibus collisisset altera perisset, asscuratoribus non prodesse, quamvis navem, quæ perierit, annosam fuisse dixerint, vel culpa navarchi damnum fuisse datum, vel salvæ navis magistrum, alibi conventum, fuisse absolutum. Quousque Amsterdami naves asscurari possint, & an Statuto, ea de re factis, renunciare liceat? Sub appellatione urbis Amsterdammensis etiam Texeliam contineri. Asscuratione facta op de Spaansche Westindien, an & quando Jamaicam liceat adpel- lere?

A msterdami 3. Nov. 1687. navis mercetque asscuratæ erant ab ea urbe ad Norvegiam, & inde ad Gades in Hispania, & postquam navis, exorta tempestate, in aliam illisa, tantum non integra cum mercibus perisset, asscuratores apud Judices asscurationum Amsterdammenses conveniuntur ad refarciendum damnum, nec tantum conveniuntur ex contractu avertendi periculi, cui subscriperant, sed & ex chirographo, quo, damnum ad se pertinere rati, exercitori & dominis mercium mandaverant, colligerent & venderent naufragium, se damnum, & expensas, in hanc rem factas, esse laturos. Asscuratores, ut absolverentur, tribus defensionibus utuntur. Prima erat, navem asscuratam fuisse annosam, nec satis aptam, quæ tempestatibus maris resisteret; secunda, navarchum navem, quæ perierat, dolo malo, latissima certe culpa, in aliam navem, quæ salva manserat, immisisse, non alio consilio, quam ut eam perderet; tertia, magistrum navis, quæ salva mansit, Gadibus fuisse conventum, quo damnum lucret, quod

ipse, immissione navis suæ, dedisset, sed fuisse absolutum, atque ita judicatum, solum magistrum navis, quæ perierit, damno cautam dedisse. Judices asscurationum 29. Nov. 1689. & Scabini Amsterdammenses 13. Sept. 1692. secundum asscuratores pronunciarunt, an omnibus illis defensionibus, an una, & qua, moti, nescio, hoc scio, Curiam Hollandiæ omnes illas defensiones rejecisse, & rescissa utraque sententia, secundum asscuratos pronunciasse 10. Oct. 1702.

Ex appellatione quæsitum est apud Senatum, quid valerent illæ defensiones? & primam non valere Senatus judicavit, præterquam enim quod in facto non constaret de nave annosa, scire velim, quæ lex ætatem navium definiverit, ut nempe ex eo asscurationi vel caderet vel staret? Sane ex legibus Amsterdammensibus ne quidem ætas navis exprimenda est. Poterant quoque asscuratores Amsterdami, ubi navis jacebat, & ipsi habitabant, eam inspicere vel naupegis inspicendam dare, & sic constituere, an periculum in se suscipere vellent, nec ne, & si velint, poterant, ob majorem ætatem, majus periculi pretium pacisci. Quin &, quod caput rei, non perierat navis suo vicio, sed vi externa, per tempestatem in aliam navem illisa, quomodo etiam nova & vel maxime robusta navis facile periret. Secunda defensio nihil magis profuit asscuratoribus, quis enim credat, navarchum dolo malo suam navem in aliam immisisse, ut sua periret? Furere Oceano non tantum agitur de salute navis & mercium, sed & de vita hominum, tu putas, navarchum, ut vita sua magis periclitaretur, mandasse nautis, ut navim suam in aliam immitterent? Ego non puto. Tu putas, nautas, de quorum corio etiam ludebatur, tam

ram stulto mandato fuisse parituros? Ego non puro. Noli igitur mirari, affe-
curatores, id, quod dicebant, non pro-
basse, quia affe-curatus fere contra pro-
babat, hanc puta collisionem mera *Θεσ-
βία* accidisse, navim enim suam, ob
ingentem motum marium & ventorum,
gubernaculo non fuisse audientem. Et
quid si culpa navarchi intervenisset?
Eriam contra hanc affe-curatum erat & af-
securare licet, imo & contra dolum na-
varchi dominis mercium caveri licet, ut
hæc latius explicavi supra *cap. 4.* Sed
nec tertia defensio ullum habebat pon-
dus; de sententia illa, Gadibus lata,
nihil quicquam constabat, & si consti-
tisset nihil inde poterat effici, quam
magistrum navis, quæ salva mansit, Ga-
dibus fuisse absolutum, forte ideo, quod
ipse dolo vel culpa damnum non dedis-
set, & quod ibi, ut jure Romano,
damna fortuita quisque sua ferat, nec,
ut apud nos, profemisse communicen-
tur. Sed fac, Judices ibi perperam ju-
dicasse, quid hoc ad partes, quæ hic
litigant, & damnandæ vel absolvendæ
sunt secundum leges patrias? Nihil igi-
tur adferebatur, quo se affe-curatores ido-
neæ defenderent & liberarent a contra-
ctu, cui subscripserant, & etiam a fi-
de, quam postea dederant de refarcien-
do damno, & refundendis expensis, ne
quidem restitutione in integrum contra
illam promissionem petita, multo mi-
nus impetrata.

Sed aliud erat, quod hic Senatum
nonnihil turbabat. Scilicet de affe-cura-
tione navium, & quousque eas affe-cu-
rare liceat, varie cautum est. Ratione
mercium distinguit Philippus II. in § 8.
tit. 7. leg. nautic. 1563. Sed idem sim-
pliciter in § 20. *Ed. 1570.* naves non
nisi infra semissem affe-curari permittit,
& sic quoque § 4. *M. infra bessum ve-*
ro § 10. A. Rotterdammensium leges

veteres § 4. distinguunt ratione itineris,
quod conficiendum est. Atque hæc qui-
dem rationem habent manifestam, si
curam navium agant ipsi domini, pa-
lam enim inutile est, si, navibus per-
ditis, tantundem dominis esset salvum
ex affe-curatione. Quod si autem ii sint
navium domini, qui ipsi earum curam
non agunt, non animadverto, cur iis
totam navem affe-curare non liceat. Un-
de forte *d. § 4. R.* qui definit, quous-
que naves affe-curare liceat, non loquit-
ur nisi de navarchis & exercitoribus,
van Schippers en Reeders quoniam au-
tem penes navarchos potissima est na-
vium cura, & hi secundum mores, qui
nunc frequentantur, fere non sunt na-
vium domini, earum prohibitionum exi-
gua nunc ratio est, & inde esse opinor,
quod Rotterdammenses in novis legibus
§ 25. naves simpliciter affe-curari per-
miserint.

Sed ubi non est ejusmodi lex nova,
sequimur antiquas, & non ex ratione,
sed ex auctoritate juris, si ea præsto
sit, causas definimus. In hac specie na-
vis, tempore factæ affe-curationis, æsti-
mata fuerat certo pretio, & constabat,
hanc æstimationem longe excedere bes-
sem pretii, quo valebat navis. Quod
excedebat, rescindendum esse plurimi
Senatores respondebant ex *d. § 10. A.*
addita ex § 1. *ibid. clausula*, quam vo-
cant, *irritante*. Sed erant in Senatu,
qui urgebant, consuetudinem, inter
Mercatores receptam, subegisse illum §
10. ejusque rei argumentum esse, quod
contractibus affe-curationum, ut typis
descripti circumferuntur, sæpe addatur
clausula manuscripta, qua legibus, de
affe-curatione latis, si quid pactioni ob-
stent, parte renunciant, & quod etiam
Judices Amsterdamenses in judicando
illas leges, quibus renunciatum est,
soleant negligere, de quo tamen, in
hac

hac certe lite, nihil quicquam constabat. Sed ubi lex est perfecta, & nullas esse jubet passionem, quæ contra eam fiunt, nihil valere illas in contrarium probationes, *capite proximo* plenius exposui. Sententia igitur Curia in plerisque probata fuit 11. Nov. 1726. sed correctæ quod ad alsecurationem navis, facta ultra bessem veri pretii, restituto tamen, quod ad illam *ὑπεροχῆς*, premio alsecurationis. (1) An hæc correctio satis conveniat sententiæ, quam Senatus dixit 25. Nov. 1712. & quam commemoravi *d. cap. judicent*, quibus jus suffragii est.

Navis mercesque Amsterdami alsecuratæ sunt in hæc verba: *van Amsterdam en de circumjacentien van dien naar de Spaansche Westindien te mogen varen op alle Plaatsen, Eylanden, Baayen, Rhedden of Rivieren, geen uytgesondert, en van daar weder naar Amsterdam*. Navis salva advenit in Americam, ibique commercia exercet sua, & bis etiam appellat ad insulam Sancti Jacobi, quam Jamaica appellant, & nunc est colonia Anglorum, eo autem appulit ad cibaria, & instrumenta quædam nautica, quibus indigebat, comparanda. Inde postremum navigans, ut Amsterdam rediret, non procul ab hac insula periit. Alsecuratores, ad damnum resciciendum conventi, negant se teneri, duplici ratione; altera, quod navis, tempore factæ alsecurationis, non amplius jacuisset Amsterdami, sed in Sratione Texeliensi, idque instrumento alsecurationis expressum non esse, ut oportebat ex Statuto Amsterdammensi 29. Jan. 1688. Altera, quod alsecuratum esset *op de Spaansche Westindien*, Insulam autem, prope quam naufragium erat factum, non ad Hispanos pertinere, sed

ad Anglos, Judices Amsterdammenses, vel utramque, vel alterutram rationem probantes, alsecuratores absolverunt, Delegati quidem ad causas alsecurationum 6. Dec. 1696. Scabini vero 1. Nov. 1697. damnavis quoque astoribus in expensas utriusque judicii, sed Curia 5. Febr. 1703. utramque sententiam rescidit, & alsecuratores, ut solverent, damnavit, additis quoque omnium judiciorum expensis, tamquam in re liquida.

Quod ad rem ipsam attinet, justior erat Curia, quam Amsterdammensium sententia, quis enim fasus adfirmaverit, Texeliam, quæ revera est statio navium, quæ Amsterdamo abeunt, aut eo redeunt, non censerì *onder de circumjacentien van Amsterdam*? Illud autem Statutum 29. Jan. 1688. nihil aliud dicit, quam qui naves & merces, jam profectas, alsecurare curat, etiam curare oportere, ut id ipsum, & quando profectæ sint, instrumento alsecurationis inferatur, quod valde alienum est ab hac specie, si sub appellatione Amsterdami etiam Texelia comprehendatur. Quin exstat aliud Statutum Amsterdammense 23. Jan. 1699. quod aperte definit, appellatione Urbium, ex quibus naves mercesque profectæ sunt, etiam portus & stationes contineri. Erat quidem postremum illud Statutum hac alsecuratione posterius, sed quum nihil declarer, quam jus commune, portus nempe, urbibus adherentes, appellatione urbium venire, miror fuisse homines Pragmaticos, qui in hac lite testabantur, alsecurationes, Amsterdami factas, urique *esse* nullas, si iis insertum non sit, navem jam in Texelia jacere, & magis miror, Scabinos Amsterdammenses, ut præ se ferebant, etiam in aliis causis ita judicasse.

Se-

(1) *Observat. Tamult. tom. 6. n. 1290.*

CAPUT VII.

Secunda afsecuratorum ratio nihil magis valuit, nam qui dicit *Spaansche Westindien*, intelligit Americam, cujus maxima pars ad Hispanos pertinet, insula autem Jamaica sita est in media America. Pactum quoque, navim adpellere polse ad omnes insulas, sine ulla distinctione, ad Anglos, an ad alios pertinerent. Ajebat quidem turba XI. Mercatorum Amsterdammensium, afsecuratione facta *op de Spaansche Westindien* Hollandis integrum non esse ad Jamaicam adpellere, & ibi commercia sua exercere; quod est verissimum, sed non alia ratione, quam quod Angli suis solis permittunt, aliis omnibus Nationibus interdiciunt commercia in ea Insula exercere, at vero navis, de qua agebatur, ibi commercia non exercuerat multo minus eo nomine publicata erat. Quin alia turba Mercatorum nautarumque testabatur, navigatione ex *Hollandia* instituta *op de Spaansche Westindien*, solemne esse, ut navis semel iterumque ad Jamaicam applicet ad cibaria ibi comparanda, nec propterea iter mutatum intelligi. Sane, si vel mutatum iter esset, nihil obest, si ex necessitate mutetur § 7. *A.* & quæ major necessitas, quam si navis egeat cibariis vel instrumentis nauticis? in hunc enim finem ad Jamaicam adpulerat. Ne repetam, quod supra ex eodem § 7. aliquoties observavi, etiamsi iter mutatum esset, absque ullo tamen afsecurati mandato, quod hic ne prætexebatur quidem, afsecurationem tamen valere, salva afsecuratori actione contra navarchum. Atque ita Senatus, compensariis tamen omnium judiciorum antea actorum, expensis, Curiae sententiam probavit 19. Mart. 1717. (2).

Bynk. T. IV.

Navium merciumque, quæ tempore factæ afsecurationis jam profectæ sunt, vel jam perierunt, quando afsecuratio valeat, & quando non item. Illustris species, de eo judicata apud utramque Curiam. Alia species, in qua afsecurator tribus rationibus oppugnabat afsecurationem, & diversæ de ea sententiæ, & quæ tandem obtinuerit. Discutiuntur illæ rationes, & an ea, quæ ob mutatum iter afsecurationem resciderit, satis fuerit idonea.

EX § 6. *A.* omnis afsecuratio nulla est, quæ fit post tres menses, vel si vel longissime distent loca, ad summum post sex menses, postquam jam navis ex aliquo portu solvit, nisi afsecuratus afsecuratorem de eo fecerit certiorum, & afsecuratio facta fuerit in omnem eventum, *op goede en quade tydning.* Quod ita interpretati sunt Amsterdammenses Statuto 29. Jan. 1688. (1) ut si res navesque jam profectæ sint, afsecuratus id teneatur exprimere instrumento afsecurationis, & simul addere tempus, quo profectæ sunt, sin autem ignoret, etiam id teneatur exprimere, *op pæne van nulliteit.* Hæc de profectio-
ne, sed quid si res navesque tempore factæ afsecurationis jam perierint? Ejusmodi afsecurationes simpliciter improbari videntur in § 4. & 5. in *fin. leg. naut. tit. 7.* & sane nullas esse, non inepte dixeris, nisi aliqua lex sit, quæ eas sustineat, nam si jam perierint, pro nulla re fidem interpolam eventus docuit. Sed ex lege id deinde distinctionem recepit, si enim afsecuratus rerum interitum ignoraverit, recte fit afsecu-

I i ratio

(2) *Observ. tumult. tom. 6. num. 1332.*

(1) *Post leges A. de afsecurationibus.*

rario § 11. *Ed. P.* § 20. *A.* § 20. *M.* § 8. & 9. *R. V.* & § 35-40. *R. N.* Præsumitur autem ignorare, si res ibi perierint, unde id, etiam si nuncius singulis duabus horis, tria milliaria perficeret, necdum tamen sciri posset *d.* § 11. *Ed. P.* § 21. *A.* § 23. *M.* § 9. *R. V.* & § 35. *R. N.* quod si sciri posset, adeo scire præsumitur, ut neque in contrarium probatio admittatur § 21. *A.* & § 23. *M.* nisi tamen assicuratio concepta sit, *in omnem eventum, op goede en quade tyding*, quo casu assicurator, qui scientiam assicurati non probaverit, omnino tenetur, si assicuratus se ignorasse jurare paratus sit § 21. *A.* § 23. *M.* § 9. *R. V.* & § 36. & 37. *R. N.* addit *d.* § 9. *R. V.* 38. 39. & 40. *R. N.* si assicurator assicuratum tempore fidejussionis damnum scivisse probaverit, assicuratum in duplum premii, id quod interest, & falsi damnum.

His ita præmissis applicemus hanc speciem. Titius Anglus per Mævium Hollandum Amsterdami assicurari fecit navim mercesque ab urbe Suratta ad usque Londinum, soluto præmio *van 14. pro cento*. Deinde assicuratus instrumento assicurationis hæc verba inseruit: *volgens rapport met de laast aangekomen Schepen lag het voorschr. Schip nog te Suratte, voorts weet de geassureerde van geen vertrek, dus op alle goede en quade tyding*. Hæc assicuratio facta erat 31. Dec. 1711. postquam navis a portu Surattensi jam solvisset 9. Febr. 1711. & a Francis jam capta esset 3. Apr. 1711. atque adeo facta erat & post sex menses a profectione navis, & tandem post captam navim, ut assicuratus secundum regulam, quam proposui, de ea occupatione certior esse factus potuerit. Sed agebat assicuratus, ex verbis, quæ exhibui, constare, assicurationem esse factam *op alle goede en quade tyding*, & sic fidem suam esse liberatam, perebat igitur 8000. florenos, pro qua summa

fidejussum erat. Quum assicuratores solutionem detrectarent, partes committunt in arbitros, in Judices nempe Delegatos, qui Amsterdami de assicurationibus jus dicunt. Hi 12. Sept. 1713. Anglo adjudicant 1200. florenos, id est, 15. *pro cento van de getekende somme*. Anglus ab hoc Laudo provocat ad Curiam, sed hæc Laudum simpliciter probavit 12. Jul. 1715. Appellatum est ad Senatum. Et quidem nobis, quamvis diligenter quærentibus, constare non potuit, qua ratione Arbitri Amsterdamenses & Curia Anglo adjudicaverint 15. *pro cento*, si enim ideo, quod nulla esset assicuratio, atque ita restituendum esset præmium, jam solutum, id ex stipulatione duntaxat erat 14. *pro cento* a quo assicuratoribus adhuc detrahere licebat $\frac{1}{2}$ *pro cento voor bare signature*, ut certi juris est, atque ideo, ut Senatui videbatur, si rescindenda esset assicuratio, non alia superaret actio, quam ad $13\frac{1}{2}$ *pro cento*. Sed quia proposita non erant *gravamina*, quæ solent appellare *a minima*, nihil id pertinebat ad controversiam appellationis. Quare de re ipsa omnis quæstio fuit.

Assurorum defensio erat, significasse assicuratum, & contractu quoque expressum esse, navim, ut proxime nunciarum erat, Surattæ adhuc hære, & nisi id significatum esset, se omnino non fuisse fidejussuros, quia naves ex eo portu non possunt solvere nisi mensibus Novembri, Decembri, Januario & Februario, quibus solis spirant venti, ad profectionem apti, *de goede Mousen* vocant. Sin autem navis, de qua agebatur, ex eo portu jam solvisset mense Februario anni 1711. & nondum apulisset Londinum 31. Dec. 1711. tempore factæ assicurationis, se non fuisse dubitatos, quin navis perisset vel capta esset, scivisse autem assicuratum,

contra , quam in instrumento affecur-
ationis reſtabatur , navim ex eo portu
jam reſſiſſe , nec ignoraffe , quod nemo
ignorat , poſt finitum Februarium , ſol-
vere non potuiſſe . Illam ſcientiam pro-
babant affecuratores ex ipſa epiſtola ,
qua Anglus 29. Nov. 1711. affecura-
tionem curari juſſerat , in ea enim ad
Hollandum ſcripſerat , *dat het ſchip moet
komen van Suratte , en hier geweest zyn
met de laaſte ſchepen , dog , inqueibar ,
is zyn paſſage gemiſt , zoo wy beſluiten ,
dogwert verwacht met de naaſte ſchepen van
daar* . Ex his verbis efficebant affecur-
atores , & fere omnes Senatores , affe-
curatum , tempore factæ affecurationis ,
profeſſionis fuiſſe conſcium , quid enim
aliud eſt , *dat het ſchip met de laaſte
ſchepen hier geweest moet zyn , dog dat
hy beſloot , dat het zyn paſſage gemiſt
was ?* querebantur igitur affecuratores ,
ſe fraude mala eſſe deceptos , & hanc
fraudem tantopere increpare § 31. *A.*
ut non modo nihil ætium ſit , ſed &
decipientes ad id , quod intereſt , & pœ-
nam corporalem teneantur . Unus tamen
apud nos Senator , non infimæ digna-
tionis , ita conciliabat utramque ſcriptu-
ram : *Het ſchip lag volgens de laaſte
rapporten te Suratte , voorts weet de
geaſſureerde van geen vertrek , hoc eſt , ut
explicabat epiſtolam , het ſchip is te Su-
ratte blyven overleggen , om dat het met
de laaſte Mouſon niet gereet kon zyn ,
en is daarom zyn paſſage gemiſt , anders
zoude het met de laaſte Schepen al hier
zyn geweest , & ideo ſic explicabar ,
quia , ut ipſi quidem videbatur , affecu-
ratus de ipſa profeſſione navis nihil
quicquam ſcire poterat , reſtabatur enim
nautæ captæ navis , dat zy de laaſte
wâren vertrokken van het Saiſoen of
Mouſon van den jare 1711.* Sed illi pro-

feſti erant 9. Febr. 1711. nec ſcire po-
terant , an non alia navis ex eo portu
ſolviffet menſe Februario poſt diem no-
num . Et , quicquid ejus rei ſit , verba
epiſtolæ , ut ſe leſtoribus offerunt , ne-
mo aliter intellexerit , quam de profe-
ſta jam nave , & alia , quam dixi , in-
terpretatio ſubtilior eſt , quam verior .
Sane ſi hæc ipſa , quæ retuli , epiſtolæ
verba inſerta fuiſſent instrumento affe-
curationis , ut fieri debebat , ſi Anglus
ejuſque mandatarius Hollandus bona fi-
de egiffent , nemo affecuratum , ut mihi
quidem ſedet , pro tam modico pericu-
li pretio fidem ſuam obligaffet . Quare
probata fuit Arbitrorum & Curiz ſen-
tentia 3. Jul. 1717. (1) Etiam alia non-
nulla , ut ſit , in hac liſte adferebant
affecuratores , ſed hæc omnia , reſſiſſa
affecuratione , ceſſabant , neque adeo , ut
referam , operæ pretium eſſe puto .

Titius Amſterdami affecuravit merces
Mævii ab Urbe Corcavia (*Cork*) in
Hibernia & omni circumjacenti terri-
torio ad uſque Rotterdamum vel Bru-
gas , hoc addito , navim 1. Dec. 1696.
adhuc hæſiſſe Corcaviæ , & affecuratio-
nem fieri in omnem eventum , *op alle
goede en quade tyding* . Navis illa 16.
Decemb. 1696. Corcavia ad Kinſa-
liam , quæ Urbs quocum eſt in Hiber-
nia , & inde ad Milfort , Pleimouth
& Portsmouth , quæ Urbes ſunt in An-
glia , & inde rurfus iter ſuum proſe-
quens a Francis capitur , & deinde pu-
blicatur . Omnes reliqui affecuratores ,
excepto Titio , damnum ſolvunt . Mæv-
ius Titium reluctantem Amſterdami
in jus vocat ad Delegatos , qui de cau-
ſis affecurationum cognoscunt , & hi Ti-
tium abſolvunt 21. Jup. 1701. abſol-
vunt & Scabini Amſterdamenſes 20.
Maj. 1702. ſed Curia Hollandiæ , ex

(1) *Obſerv. Tumult. tom. 6. n. 1357.*

appellatione , 4. Dec. 1708. utramque sententiam rescidit, & Titium, ut solveret, damnavit, additis expensis non tantum iudicii, apud Curiam acti, sed omnium aliorum, quæ præcesserant. Senatus 23. Jul. 1717. (1) rursus Curie sententiam rescidit, & Amsterdammensium probavit, compensatis ubique expensis. Videamus. Tres rationes adferebat Titius, quibus affecurationem oppugnabat. Prima erat, quod navis, tempore factæ affecurationis, jam solvisset e portu Corcaviæ, neque tamen id instrumento affecurationis fuisset insertum, vel significatum, id ignorari, ut debebat ex Statuto Amsterdammensium 29. Jan. 1688. de quo proxime dixi. Sed hæc ratio plerisque Senatores non movit, quum id Statutum intelligerent de ea specie, qua affecuratus de protectione certus est, de tempore protectionis incertus, in hac autem specie affecuratus nec protectionem sciebat, nec per rerum naturam scire poterat, expressit igitur, quod sciebat, navim scilicet 1. Dec. 1696. adhuc Corcaviæ jactu, *en woorts op alle goede en quade tyding*. Secunda Titii ratio erat, quod merces, de quibus agebatur, ad Mævium non pertinuerunt, sed fratrem ejus, cum ab initio, tum etiam ex cessione, postea facta, & in hanc causam multa utrimque disputabantur, sed fere indigna, quæ memorem, adeo hæc res tricarum plena erat. Erant tamen Senatores, qui vel ob hanc causam pro Titio respondebant, ego vero minime, quia, ne quid aliud dicam, frater Mævii 25. Nov. 1702. si & quantum necessarium videretur, Mævio mandaverat, ut hanc litem contra Titium ageret. Sed objiciebatur, Mævium

contra Titium litem non fuisse contestatum nomine fratris, ac nomine proprio, & sic erat, sed non aliam ob causam Mævius hoc mandatum acceperat, quam ex abundanti cautela, ut hanc Titii exceptionem elideret, nam lite mandata Mævio, ejus frater utique, lite finita, contra Titium frustra egisset, & sic res salva erat, sive Mævius sive frater ejus, mercium affecuratarum fuisset dominus, affecuratio enim facta erat Mævio, sive ei, ad quem ea res pertineret. Tertia Titii ratio erat, quod iter fuisset mutatum, navigatum quippe esse ad omnia ea loca, quæ supra retuli, & in instrumento affecurationis expressa non erant, mutato autem itinere nullam esse affecurationem ex §7. *leg. A.* & ea in primis ratio plerisque Senatores movit, ut pro Titio responderent. Sed tamen non deerat, quod pro Mævio dici poterat, nam, si Milfort excipias, omnia alia loca erant media inter locum, a quo, & locum, ad quem destinatum iter erat, & si, ut in hac specie, cautum sit, ut navarchus ad omnia loca possit appellere, loca intermedia adire licet sine metu mutati itineris, ut latius supra exposui *cap. 3. & 4.* Milfort quidem non erat juxta iter, sed nonnihil ab eo remotum, neque etiam constabat de necessitate ad eam Urbem appellendi, alioquin, si necessitas urgeat, ad omnia loca appellere & cursum mutare licet §7. *A.* at vero eo ipso §7. cautum est, valere affecurationem, si absque mandato affecurati iter mutaverit navarchus, salva affecuratori actione adversus ipsum navarchum, ut & id plenius exposui supra *cap. 4. & 5.* De hoc mandato appellendi ad Milfort, quin & ad alia loca, quæ dixi, nihil quic-

• (1) *Observat. Tumult. tom. 6. n. 1363.*

quam constabat, & tamen afsecuratoris erat id mandatum probare. Imo vero, inquebant alii Senatores, constabat ex chirographo navarchi, *uyt het Cognofcment*, eum quoque iter destinasse Londinum, sed dubitabatur, an illud chirographum satis id mandatum probaret, & si probaret, nihil tunc constaret nisi inandato appellendi Londinum, quo nunquam appuller navis, non de mandato appellendi ad Milfort, de quo tamen quærebatur, & de hoc appulsi ad Milfort non nisi unus testis testabatur, ut ne id quidem fuerit probatum. Vitæ tamen, ut solet, vis major.

C A P U T VIII.

Rursus depulsæ aliquot afsecuratorum defensiones ex variis causis, & cum maxime ex mutato itinere. Quemadmodum intelligendus sit § 1. Statuti Amsterd. 23. Jan. 1699. Bonam fidem in afsecurato præsumendam. donec contrarium probetur. Mandantem & mandatarium, quod ad scientiam relinquantiam, in afsecurationibus haberi pro una eademque persona ex § 2. d. Statut. & Senatus Supremi sententia in eam rem.

Titius in Suecia habitabat, mandat Mercatori Amsterdammensi, ut navim mercetque suas, quæ ex Suecia navigarent ad fretum Sundicum, faceret afsecurari ex eo freto, sive ab Ellingoburgo ad usque Amsterdammum, sed duntaxat pro periculo maris, & addit, *dat het schip het Convoy, dat in de Sond lag, nog wel zoude vinden, en daar mede vertrekken, dat indien het Convoy naar Noorwegen gedslineert was, dat het schip dan regt door moest seilen. Daber schip uyt de Sond nog niet was vertrokken, en voorts op alle goede en qua-*

de tyding. Secundum hæc facta est afsecuratio, & ejus instrumento præterea insertum, ut vulgo inseri solet, afsecurationem quoque fieri contra culpam navarchi. Cum navis appulisset in fretum Sundicum, inde cum nave tutelari defleat ad Norwegiam, & ibi perit. Afsecutores apud Judices ad causas afsecurationum, qui Amsterdami sunt, ad refarciendum damnum conventi, absolvuntur 13. Apr. 1702. quam sententiam Scabini Amsterdammenses probaverunt 3. Nov. 1703. sed improbavit Curia, damnatis afsecutoribus 10. Oct. 1708. Appellatum est ad Senatum. Afsecutores, ut fit, non una defensione utebantur. Primum ajebant, navim, tempore factæ afsecurationis, jam solvisse e portu Suecico, idque sibi significatum non fuisse, quare nec afsecurationem subsistere ex Statuto Amsterdammensi 29. Jan. 1688. Sed nihil hoc Statutum ad rem præsentem, quia periculum non manebat afsecutores a portu Suecico, sed ab Ellingoburgo, eoque navis, tempore afsecurationis, nondum pervenerat, certe inde non solverat, ut expresse significatum erat. Deinde ajebant afsecutores, navim navigasse cum nave tutelari, & ut hanc obtineret, aliquot dies hæsisse in freto Sundico, potuisse, vento tunc secundo, citius navigare, & sic forte periculum maris superare. Sed nec illa defensio afsecutoribus profuit. Titius quidem periculum, quod ab hostibus imminerebat, in se receperat, sed non erant pacti afsecutores, ut navis quantocumque, & sine tuitione navigaret, & simulac ventus faveret, e freto Sundico solveret, potuit igitur navis, ut a periculo, quod Titius receperat, tutior esset, etiam cum tuitione navigare, & aliquantisper in eam causam morari, modo non ad Norwegiam navigaret.

Sed quod maxime urgebant afsecutores,

tores, erat causa mutati itineris, nam, ut dixi, navis Titii Norwegiam versus navigaverat, & ibi perierat, nec, quicquid contradiceret Titius, negari poterat, iter fuisse mutatum, ut sub tutela navis præfidiaræ navigaret, & inde efficiebant asscuratores, se non teneri ex § 7. *A.* Sed plurimi Senatores existimabant, quamvis mutatum fuisset iter, nihilominus asscuratores teneri, quia ait *d. § 7.* asscurationem subsistere, si Magister sine mandato iter mutet, salva asscuratori actione adversus ipsum Magistrum; hic autem non tantum non constare de mandato mutandi itineris, sed contra potius, nam Titium, quum asscurationem fieri mandaret, palam scripsisse, *indien het Convoy naar Noorwegen gedeſlineert was, dat het ſchip dan regt door moeſt ſeilen*. Supra etiam aliquotiens observavi, ad finem quoque *præcedentis cap.* mutatum iter asscuratoribus non prodesse, si Magister proprio Marte, & absque asscurati mandato iter mutaverit. Contra hæc tamen quidam Senatores nunc insurgabant, rati in *d. § 7.* non agi, ut hic agitur, de exercitoribus ipsis navis, eorum enim esse Magistrum idoneum navi præponere, sin autem, ex ejus facto hos ipsos teneri *l. 1. § 2. ff. de exercit. aſt.* Sed agi de illis solis, qui merces suas aliorum navibus imponunt, *van bevragers*, & inde esse, quod ait *d. § 7.* *vermag de geaſſureerde den Schipper*, **DIE HY BEVRAGT**, *geen andere haven doen ingaan of aannemen* &c. Sed longe plurimi Senatores illum § vel maxime intelligebant de ipsis exercitoribus, quia rotunde loquitur de iis, quorum est navarchus navigaturis mandata dare, nam ex mandato ibi jus nascitur; mandata autem soli dant exer-

citores, non illi, qui solas merces navibus imponunt. Et illi ipsi Senatores existimabant, illa verba, *die by bevragt*, ideo opposita videri, quia exercitor, si ipse nihil mercium navi suæ imposuerit, mutationem itineris mandare non est præsumendus, cui enim bono ipse iter trahat? sed propter merces impositas, & alibi locorum vendendas, poterat trahere, & ideo mandare mutationem itineris. Exercitor quidem magistrum præponit, & ex ejus facto ipse tenetur jure Romano, sed per leges, quibus nunc utimur, & quas supra recitavi *cap. 4. vs. pericula*, exercitoribus quidem contra dolum navarchi asscurare non licet, sed contra culpam licet, quemadmodum & in hac specie, ut dixi, contra culpam navarchi asscuratum erat. Nihil hic peccaverat navarchus, nisi sola culpa, nam unice mutaverat iter, ut perpetuo sub tuitione navigaret, parum idcirco deslebens a recto itinere, quo sic tuto & sine metu hostium Amsterdamum adpelleret.

Titius putabat, si hæ rationes non sufficerent, etiam alia ratione asscuratores esse damnandos, quod nempe agnovissent damnum, tanquam damnum suum, atque ideo sibi mandassent, ut res naufragas colligeret, venderet, & de sumptibus, in eas servandas factis, transigeret, ne quidem contra hæc petita restitutione in integrum. Sed quia constabat, asscuratores id mandasse, salvo jure, quod habebant, & plane tunc fuisse ignaros conditionis cum navis, tum damni, quin vel ignaros fuisse ipsius loci, ubi navis perierat, ea ratione nemo Senatorum motus est, sed reliquæ sufficere viæ sunt ad probandam Curie sententiam, ut probata est 30. Sept. 1717. (1) ita tamen, ut quantita-

(1) *Obſerv. Tumult. t. 6. n. 1374.*

titatem damni, quam definiverat Curia, non definiverit Senatus, asscuratores enim, nihil se debere rati, ad quantitatem, libello expressam, nihil quicquam responderant, unde placuit, de quantitate transactionem tentare, & si hæc non succederet, excutere, an & quæ asscuratorum defensio esset. Præterea Senatus asscuratores damnavit in usuras viuentes a lite apud Amsterdamenses mota, nam ad has Titius novo libello apud Senatum contenderat, venia in hanc rem impetrata.

Fere omiseram, fuisse Senatorem, qui alia & singulari sententia hic usus fuit. Existimabat scilicet ex § 3. *A.* juncto § 1. Statuti Amsterdamensis 23. Jan. 1699. hanc asscurationem fuisse nullam, quia non erat expressus locus impositarum mercium, quod necesse est ex *d.* § 1. ubi periculum incipit ex alio loco, quam ubi merces impositæ sunt. Sed ne dicam, id Statutum cessare, ut ibi additur, in navibus asscuratis (nam & hic asscurata erat navis) ei utique, in hac specie, ne quidem locus erat in mercibus asscuratis, palam enim expressus erat locus impositi oneris, nempe *Carelscreon*. Valde etiam dubitem, an ille § 1. aliter obtineat, quam si asscuratio fiat post profectam navem, ad evitandas fraudes, quæ tunc possunt incidere, hic autem facta erat ante profectam navem ex freto Sundico, ex quo cum navis, tam oneris periculum ad asscuratores pertinebat, simul scilicet ex uno eodemque loco, non ex diverso, & in qua specie nulla fraudis suspicio argui poterat.

Succedat alia causa. Mævius Rotterdammensis mandat asscurationem Sempronio Amsterdamensi. Sempronius eam curat 5. Maj. 1702. *van Amsterdam naar de Canarische Eylanden*, en wederom, hoc addito, *dat het schip op*

den 30. Dec. 1701. uyt een haven van Engeland was vertrokken, en dat de geassureerde daar van geen ander advies had, & porro, dat de Assurantie geschiede op alle goede en quade tyding. Navis illa, incertum quando, periit, negat tamen asscurator se ad damnum relarciendum teneri, cum ob alias rationes, quas, ut frivolas, transeo, tum quod mala fide insertum esset asscurationis instrumento, *dat de geassureerde geen ander advies van het schip had*, quia Sempronius, qui asscurationem curaverat, eo tempore, quo contrahabatur, jam acceperat epistolam, cum Mævio Rotterdammensi communicatam, qua significabatur, *dat het schip op den 3. Maart 1702. op Teneriffe, eene van de Canarische Eylanden, nog manqueerde*, quod celaverat asscuratorem, & sic versatus in mala fide, quæ, præter alia, asscurationem rescindit ex § 31. *A.* Amsterdami quippe hic contractus fuerat celebratus, & ea ratione, eaque, ut videbatur, sola, etiam Delegati Amsterdamenses 14. Sept. 1703. Scabini 6. Mart. 1705. & Curia 26. Novemb. 1710. secundum asscuratorem sententiam dixerunt. Quum causa, ex appellatione, apud Senatum Supremum penderet, Mævius Rotterdammensis ibi obtulit jusjurandum, se nempe, quum mandaret asscurationem, quumque Amsterdami contraheretur 5. Maj. 1702. nondum accepisse illam epistolam, scriptam 3. Mart. 1702. adeoque recte dictum esse in instrumento asscurationis, *dat'er van het schip geen ander advies was als van den 30. Dec. 1701.*

Sane asscuratoris erat probare, aliam tunc fuisse asscurati scientiam, quia asscuratum erat in omnem eventum, *op alle goede en quade tyding*, argumento ejus juris, quod exstat in § 20. & 21. *A.* ceteroquin videretur sufficere jus-

jurandum contrarium assecurati d. § 21. in fin. utque ita tota hæc lis fuerit facti. Duo Senatores, qui apud nos primum sententiam dicebant, putabant quoque, assecuratorem probasse aliam assecurati scientiam, moti tamen levissimis conjecturis & suspitionibus, quas hinc inde colligebant, sed alii omnes existimabant, non tantum aliam scientiam non probasse assecuratorem, at vero, seposito paulisper jurejurando, ipsum assecuratum variis testimoniis contrarium, atque ita ipsam, quam vocant, *negativam* probasse. Nolim minutas factorum recensere, nam ea res tadii & longioris operæ esset plena. Sed tamen, quia, quod ad scientiam, in causa assecurationis mandatarius & mandans habentur pro una eademque persona, sic ut sufficiat, etiam mandatarium scivisse id, de quo quæritur ex § 2. Statuti Amsterdammensis 23. Jan. 1699. Placuit, etiam Sempronium Amsterdammensem teneri ad præstandum jusjurandum, quod obtulerat Mævius Rotterdammensis, & si ita uterque juraret, dissipatum videri, quicquid erat levissimarum suspitionum, atque ita tres, quas dixi, sententias rescindendas, & secundum assecuratum esse pronuntiandum, sin autem uterque, vel alteruter jusjurandum subterfugeret, tres sententias esse confirmandas, & sic judicatum est 6. Octob. 1717. (2)

CAPUT IX.

De mutato vel non mutato itinere variae inspectiones, & contrariæ de his Amsterdammensium & utriusque Curie sententiæ. Nulla de Ufuris.

SEmpronius Amsterdami curavit assecurari merces suas Riga Londinum versus, ea lege, ut navis sub tuitione navigaret ex mari Balthico Londinum. Cum navis pervenisset ad angustias maris Balthici, pergit navigare ad Gottenburgum, ubi naves erant tutelares, quæ Anglicas naves Londinum ducerent. Prope vesperam autem ejusdem diei, quo navis ex mari Balthico enavigarat, & fere ad portum Gottenburgicum pervenerat, gravi tempestate jactata, eum portum subire non poterat, sed prætervehitur, & in Norwegiam appulit. Navarchus ibi expectat præternavigantem Glassem Hollandicam cum tuitione sua, & huic se jungens proficiscitur in Hollandiam, subiturus Stationem Texelensem, ut inde Londinum pergeret, sed navis, in illa statione in anchoris stans, ab alia nave obruta, periit. Assecuratus apud Judices assecurationum Amsterdammenses petit reparationem damni, sed repulsam tulit 12. Oct. 1706. ut & apud Scabios 23. Mart. 1708. Curia vero, ad quam appellaverat, damnatis assecuratoribus, secundum assecuratum sententiam dixit 29. Jul. 1712. Postquam assecuratores rursus ad Senatum Supremum provocassent, assecuratus, moram litis metuens, impetrata in hanc rem venia, novo libello etiam petit usuras assecurate summæ post tres men-

menſes, ex quibus merces ſuas habue-
rat pro dereliſtis.

Quæſitum igitur eſt primum de re
ipſa, deinde de uluris. Nihil dicam de
variis rationibus, ab utraque parte ad-
latiſ, quæ Senatui nihil quicquam mo-
verunt, quemadmodum, exempli gra-
tia, aſſecuratores quibuſdam ex ſuis
mandafſe, ut cum aſſecurato dedamiſ,
ſi poſſent, vellent transigere, fruſtra
enim eo argumento utebatur aſſecura-
tus, quia, ut & in aliis cauſis obſer-
vavi, illa mandata ſemper præviam
cauſæ cognitionem deſiderant, atque ita
ſemper dantur, ſalvo cujuſquam jure.
Aſſecuratores autem, poſt cauſæ cogni-
tionem, putabant ſe habere rationes,
quibus aſſecuratum repellerent. Prima
erat, navim ſolviſſe ex mari Balſtico
ſine navi tutelari, contra quam conve-
nerat, nullam igitur eſſe aſſecuratio-
nem, non ſervata ejus lege. Sed eam
deſenſionem Senatus non probavit, quia
conſtabat ex variis teſtimoniis Merca-
torum, & ex uſu ſubſecuto, perinde
tunc fuiſſe, ſive dixeris, *ut de Send
met Convoy*, ſive *ut Gotenburg met
Convoy*, Gotenburgi enim tunc erat ſta-
tio navium Anglicarum, & ibi quo-
que erant raves tutelares, navarchus
autem vi majori impeditus erat Got-
tenburgum adpellere, ventis & undis
jaſtatis in Norwegiam. Haſtenus, una-
nimit omnium Senatorum conſenſu, ni-
hil peccaverat navarchus. Sed vero in-
de Texeliam navigaverat, mutato ſic
itinere, quod ipſum, ſecundum aſſecu-
rationem reſcindit. Erant Senatores,
qui bona fide dubitabant, an iter mu-
tatum dici queat, ſi navis Londinum
deſtinata ſub ruiſione, cum ea ſtatio-
nem Texelenſem ſubit, rati ex Nor-
wegia eundem fere curſum eſſe ſervan-
dum, & ſi quid interceſſet, inter pa-
res conveniſſe, liceret navi nonnihil diverte-

Bynk. T. IV.

re a recto itinere, *re mogen eſcaleren*;
quin ſi iter mutatum ſit, mutatum eſſe ex
cauſa neceſſitatis, convenerat enim, ut
navis ſub navi tutelari navigaret, ut
navigavit uſque ad Texeliam, ibi, Lon-
dinum verſus, exſpectans aliam navim
tutelarem, ex neceſſitate autem licitum
eſſe mutare iter, rata nihilominus aſ-
ſecuratione, ſcriptum eſt in § 7. *A.*
Addebant illi ipſi Senatores, ſi vel ſi-
ne neceſſitate mutatum fuiſſet iter, ſub-
ſiſtere tamen aſſecurationem ex *d. § 7.*
ſi non ex aſſecurati mandato, ſed ex
culpa nautæ iter mutetur, & nullum
hic fuiſſe aſſecurati mandatum, & ſic
omnino eſt, ut plenius dixi *cop. præ-
ced. vſ. ſed quod*. Movebant nonnulli,
neque hic mutandi itineris ſatis juſtam
cauſam fuiſſe, ſed fallebantur, ut ſu-
pra jam indicavi, & ſi non fuiſſet, quid
ad aſſecuratum, qui nihil mandavit?
Movebant etiam, *d. § 7.* duntaxat eſ-
ſe intelligendum de mandato exercito-
ris, non ejus, cujus merces portaban-
tur, & ſic ipſe quoque intelligerem, ut
expoſui *d. vſ. ſed quod*. At ſcire ve-
lim, cur exercitori, ſi magiſter, quem
ipſe præpoſuit, ſe inſcio, ira mutave-
rit, daretur aſſecurationis ælio, & ea
tamen negaretur ei, cujus merces dun-
taxat portantur? Ne dicam, plena fide
hic etiam conſtituiſſe, eum, cujus mer-
ces portabantur, exercitorem quoque
fuiſſe ipſius navis. Id ſatis concoquere
non poteram, fuiſſe Senatorem, qui *d.*
§ 7. intelligebat de mutato, nautæ cul-
pa, itinere, & cum nullam ejus cul-
pam hic deprehenderet, nihilominus con-
tra aſſecurationem reſpondebat. Si pec-
catum eſſet, & culpa nauta verſaretur,
contra eum, cumque ſolum ſalva ælio
eſt ex *d. § 7.* obligatis interea aſſecu-
ratoribus. Quinque Senatores numera-
bantur pro ſententia Curix, quatuor
alii pro ſententiis Amſterdammenſium.

K k

Quam

Quum obtinisset Curiae sententia, de usuris fere deliberatum non est, nam assessorum moram definit § 25. *A.* post tres menses, postquam naves mercesque pro derelictis sunt habitae, & sic etiam usuras addixit Senatus, ut saepe alias, saepe tamen & a lite mota, cum ita petita fuissent. Perperam, quia in hoc argumento lex moram definivit. Ita autem, ut dixi, judicatum est 30. Jun. 1719. (1)

Addo causam, priori non absimilem. Amsterdami 28. Aug. 1703. facta est asscuratio mercium in hac verba: *van Bremen naar Londen, met Hollandsch Convoy te verrekken naar d' Elve of dese Landen, en van daar met Engelsch of Hollandsch verandering van Convoy per Londen.* Navis sub navi tutelari Hollandica navigat Brema, sive e flumine Visurgi Albim versus, inde sub eadem navi tutelari Texeliam versus, & rursus inde sub alia navi tutelari Londinum versus, sed, Londinum navigans, & vi majore divulsa a navi tutelari, capitur a Prædatoria Gallica. Asscurator detrectat damnum refarcire, quia ex lege asscurationis, licebat quidem deflectere ad Albim, sed inde recta navigandum erat Londinum, licuisset etiam a Visurgi navigare in Hollandiam, & sic Londinum, sed non licuisset primum destinare ad Albim, deinde in Hollandiam, & tunc Londinum, ut nunc destinatum & navigatum erat, sic mutari & augeri iter, & aucto itinere augeri periculum, & asscuratorem liberari, quemadmodum etiam Amsterdami Judices Delegati asscuratorem absolverunt 10. Febr. 1706. & ex appellatione Scabini 12. Nov. 1707. Sed Curia, ad quam iterum provocatum erat, utramque sententiam rescidit 6.

Oct. 1710. atque ita secundum asscuratum, qui merces suas navi imposuerat, jus dixit, adjudicatis etiam usuris a lite mota.

Asscurator rursus provocat ad Senatum Supremum, & ibi primo quasi sum, an iter esset mutatum, deinde, si mutatum, an id asscuratori prodesset. Mutatum esse iter dicendum videbatur, si verba asscurationis spectes, non autem, si mentem contrahentium: nam ecce asscuratus aiebat, & tantum non plene probabat, Albis mentionem non alio fine esse injectam, quam quod naves tutelares Hollandicae, e Visurgi solventes, si ventus faveat, soleant quidem recta Hollandiam petere, sed si minus faveat, semper ad Albim divertere, & inde in Hollandiam navigare. Asscurati eam fuisse mentem palam constabat ex epistola, qua asscurationem fieri jusserat, sed non aliam quoque asscuratoris fuisse, inde constare poterat, quod navigatio ad Albim, nisi ex recepta illa consuetudine, plane fuisset inutilis, neque enim merces erant exportandae, ut nec ullae fuerant exportatae, at vento minus secundo, cum e Visurgi solveret navis tutelaris, receptae consuerudini paruit, alioquin Albis remotior est ab Hollandia, quam Visurgis. Quare verba asscurationis accipienda sunt, atque si ita concepta fuissent: *Van Bremen of de Weser na dese Landen, of van de Weser naar de Elve, en zoo naar dese Landen, en voorts met verandering van Convoy naar Londen*; etiam ideo, quod nullae naves tutelares, sive Anglicae sive Hollandicae recta ex Albi Londinum tenderent. Sed quid si mutatum fuisset iter? hic repetendum, quod aliquoties supra inculcavi, ex § 7. *A.* mutationem itineris asscuratori non

(1) *Observ. Tum.* 1. 7. n. 1542.

CAPUT X.

non proficere, si ex necessitate fiat; hæc autem navis, Visurgi stans in anchoris, a navi tutelari Hollandica non alia itineris indicia (*Sien-brieven*) acceperat, quam a Visurgi in Hollandiam, & tamen navis tutelaris, sub cuius præsidio navigare debebat, Visurgim relinqueret, Albim versus navigare iusserat, & ea iussa capessere fas erat. Ne dicam, quod etiam aliquoties inculcavi, assecuratorem, multo itinere, non liberari, nisi assecuratus iter mutare iusserit, quod hic non iusserat, nec jubere poterat, quia non erat exercitor navis, cuius est Magistro imperare, sed mercium dominus duntaxat, qui nullo plane modo teneretur ex facto Magistri. Multis igitur nominibus præstabat Curia sententia, a Senatu etiam probata 6. Dec. 1719. (2)

Sed quia Curia usuras damni dati adixerat a lite mota, apud Iudices scilicet assecurationum, & quia usuræ duntaxat erant petita in iudicio appellationis apud Scabinos, nequidem impetrata in hanc rem venia (*sonder Request Civil*) unus Senatorum existimabat, has adjudicari non potuisse. Sed quia apud Iudices assecurationum nulla sit litis contestatio in scriptis, ita solet servari, ut assecuratus, ad Scabinos adpellans, ibi petat usuras, etiam non implorata in eam rem venia. Nec etiam assecurator apud Scabinos Amsterdammenses exceperat, se cogi non posse ad hanc libelli partem respondere. Simpliciter igitur, ut dixi, probata fuit Curia sententia, & recte, si ante litem motam tres menses, ex quibus merces pro delictis habuerat assecuratus, tunc fuerint elapsi (potuit enim minus petere) sin autem, servanda lex erat, quæ moram definivit.

Mercibus assecuratis ex Hafnia in Galliam, an, quæ in freto Sundico prope Elsenoram navi sunt impositæ, sine mentione ejus freti, assecuratorum periculo navigent? Rursus de mercibus, alibi in navem illatis, quam eo loco, ex quo navis profecta erat, & periculum ad assecuratorem pertinebat. Si navis usque ad Londinum assecurata, antequam ad Ostium Tamesis pervenisset, capta & ab hostibus redempta fuerit, assecutores ad pretium redemptionis teneri, etiamsi navis Londinum non navigaverit, sed ulterius destinata fuerit.

A Securatores periculo suo recipiunt merces *te laden of nog te laden, van Coppenhage en de circumjacentien dan dien tot Rouaan in Vrankryk* Hafniæ mercibus quibusdam navi impositis, navis porro navigat ad fretum Maris Baltici, de *Sond*, ibique prope Elsenoram, alias quasdam merces recepit. Quum navis, iter suum ad Galliam prosequens, periisset, assecuratus ab assecuratoribus, qui Amsterdami, ubi assecratio erat celebrata, habitabant, damnum suum resarciri petiit, negant assecutores se teneri, quod ad merces nempe, in freto Sundico navi impositas, & secundum eos judicarent Delegati ad res nauticas 10. Sept. 1709. & deinde Iudices Amsterdammenses 17. Dec. 1710. sed utramque sententiam rescidit Curia 17. Jan. 1714. & has etiam merces assecuratorum periculo esse iussit.

Appellant assecutores ad Senatum Supremum, & negant, has merces suo

K k 2 pe-

periculo esse posse, quia ex § 3. *A.* nulla est afsecuratio, non expreso loco, ubi navis merces recepit, nec hic expresum esse fretum Sundicum sive urbem Ellenoram. At vero omni opere urgebat afsecuratus, illud fretum comprehensum esse *onder de circumjacentien van Coppenhage*, esse eism ejusdem Regni Danici, ejusdem Insulæ Zelandiæ, & ad idem Insulæ latus. Sed, si verum amamus, inter Hafniam & Ellenoram nimia intercapedo est, quam ut altera Urbs dici possit esse in alterius confinio, aliquot enim milliaria intersunt, & non exigua pars maris Baltici inter utramque Urbem interjacet. *Circumjacentien* sunt loca proxima, flumina, portus, stationes, sed non loca, tantum ab se invicem dissita. Addebatur afsecuratus, ex § ult. *Statuti Amsterd. 23. Jan. 1699.* constare, *dat onder de circumjacentien van een plaats de Zeegaten of Havens begrepen syn*, & sic est, sed quis ausit dicere, fretum Sundicum sive urbem Ellenoram esse *een Zeegat of Haven van Coppenhage*? Neque ex eo id probaveris, quod omnes naves, Hafnia venientes, & in Galliam tendentes, fretum Sundicum transeant, & ibi vestigal aliquod solvant Regi Danicæ, nam id ipsum obinet in omnibus navibus, in Galliam destinatis, quæ proficiuntur Regiomontio, Riga, Revalia, & aliis Urbibus ad Mare Balticum. Et tamen magna turba restium, tam Hafniensium, quam Amsterdammensium Mercatorum uno ore affirmabat, in argumento, quod de afsecurationibus est, fretum Sundicum sive Ellenoram sub Hafnia comprehendendi, sed alia, nec minor turba Mercatorum Amsterdammensium id ipsum uno ore negabat, & rogo, cui turbæ credere æquius melius sit? plurimi Sena-

tores transibant in sententiam prioris turbæ, & nonnihil etiam tribuebant illis rationibus, quas modo refutavi, atque ita plurimi respondebant pro afsecurato. Duo alii Senatores ea ratione non movebantur, sed inhærentes verbis *d. § 3. A.* contra afsecuratum respondabant, quia non expresse erat locum oneris, prope Ellenoram impositi, & id simpliciter jubere *d. § 3.* ut fraudibus Mercatorum eatur obviam. Sed rursus alii, qui nec ipsi movebantur ea ratione, quæ plurimos movebat, pro afsecurato tamen sententiam dicebant ex § 1. *d. Statuti Amsterd. 23. Jan. 1699.* qui ait, locum impositi oneris tunc debere esse exprimendum, si merces alio loco imponantur, quam eo, unde periculum incipit, hoc est, ut illi interpretabantur, si majus periculum maneat afsecuratores, per impositionem mercium, alibi factam, ut si, verbi gratia, locus impositi oneris longius distet a loco, in quo navem solvere oportebat, hic autem longius non distare, quia navis, Hafnia in Galliam destinata, mercenario fretum illud transire & in illo morari debet ob rationem, quam dixi, afsecuratores igitur majus periculum non manere, non mutato itinere, imo minus, nam inter Hafniam & illud fretum afsecuratorum periculo non navigasse merces, in freto postea navi impositas. Sed duo illi Senatores etiam ad has rationes surdebant, rati, Hafniam & Ellenoram esse diversa loca, & sic est, si verba spectes, non, ut alii putabant, si mentem Statuti, quod, secundum eos, unice videtur respicere majus vel minus afsecuratorum periculum. Igitur variatum est sententiis, sed ita, ut duoduntaxat Senatores contra Curiam sententiam responderint, alii omnes pro ea sententia, sed alia atque alia ratione
 ufi.

ufi. Prævaluit Curia: ſententia 11. Apr. 1720. (1)

Haud diu poſt apud Senatum incidit alia quæſtio de nave, alibi onerata, quam eo loci, unde profeſta erat & periculum incipiebat. Aſſecurator Amſterdamſis in ſe ſuſceperat periculum mercium, *te laden of nog te laden, van Staden en alle circumjacentien van dien af naar America en de Spaanſche Weſtindien*. Navis in itinere periit. Aſſecurator, ad damnum reſarciendum interpellatur; negat ſe teneri, variis uſus exceptionibus, ſed quas non recenſeo, quia, una excepta, reliquæ omnes nullius plane erant pretiū. Hæc una erat, locum, ubi impoſitæ merces erant, contractu non fuiſſe expreſſum, atque adeo contractum non ſubſiſtere ex § 3. *A. juncto § 1. Statuti Amſterd.* 23. Jan. 1699. Stadenam quidem expreſſam eſſe, ſed merces, de quibus agebatur, navī fuiſſe impoſitas ad *nozem mola*, quæ dicitur prope Hamburgum, quod nec aſſecuratus negabat, eum vero locum comprehendī non poſſe *onder de circumjacentien van Staden*, ad minimum enim quinque milliaribus Germanicis ab ea diſtare ad Orientem, majus igitur aſſecuratoris periculum fuiſſe.

Delegati ad res nauticas 18. Dec. 1711. & Scabini Amſterdammenſes 18. Febr. 1713. ſecundum aſſecuratorem pronunciârunt, ſed Curia, reſciſſa rursus utraque ſententia, ſecundum aſſecuratum 20. Dec. 1715. Senatus Supremus, ex appellatione, paribus ſuffragiis judicavit, quamvis Stadena prope Alhim, & Hamburgum ad Alhim ſitæ eſſent, ſitas tamen eſſe in diverſis Imperiis, & eo ab ſe invicem intervallo, ut altera Urbs in alterius conſinio eſſe dici nequeat, ex § 1. *Statuti Amſterd.*

23. Jan. 1699. non quidem necesse eſſe locum impoſiti oneris exprimere, ſi is locus idem ſit cum loco, ex quo periculum incipit, ſed hic loca plane eſſe diverſa, diverſa quidem etiam fuiſſe loca, de quibus dixi in præcedenti cauſa, ſed non majus periculum, & de majori periculo interpretandum videri d. § 1. ſaniorum Senatorum ſententia erat. Sane hic majus fuiſſe periculum, ex dupli cauſa conſtabat, ex longiori nempe itinere, de quo jam dixi, & ex hoſtibus imminetibus, nam anno 1707. quo contracta erat hæc aſſecuratio, Galli & Hiſpani Hamburgenſes naves & merces, jure belli, capiebant, ſed non capiebant Stadenſes, quia Stadena pertinebat ad Regem Sueciæ, amicum Gallorum & Hiſpanorum. Atque ideo aſſecuratus, quamvis ipſe Hamburgeniſis, quamvis navis & merces Hamburgeniſes, quæ tamen prope Hamburgum navis onerata, de Hamburgo tacens, ſolam Stadenam expreſſerat instrumentum aſſecurationis, procul dubio, ut minori pretio aſſecuratorem alliceret & falleret; ſtipulatus etiam, quo malam fidem regeret, ne, ſi navis periret, ulla instrumenta cogeretur exhibere aſſecuratori, quam unicuique aſſecurationis instrumentum. Alia igitur hæc cauſa erat, atque ea, de qua proxime dixi, & aliter quoque judicatum, nam reſciſſa Curia: ſententia, quemadmodum Amſterdam, ſic & apud nos repulſus eſt aſſecuratus 18. Apr. 1720. (2) Nec in contrarium movere debet, navim non periſſe vel ex longiore itinere, vel ex prædatoria Gallorum Hiſpanorumve, quum enim aſſecuratio ab initio non ſubſiſtat, ut hic non ſubſiſtebat, ad ea, quæ poſtea acciderunt, attendendum eſt. Quia autem aſſecuratio erat nulla, aſſecuratio

(1) *Obſerv. Tum.* tom. 7. n. 1621.

(2) *Obſerv. Tumult.* tom. 7. n. 1623.

Securatoris erat pretium afsecurationis restituere, detracta, ex lege & more, ducentesima pro mercede operæ, quam afsecuratus afsecurationi frustra adhibuit, quod quia Amsterdammenses non expreſſerant, Senatus ſententiæ ſuæ inferuit.

Quum navis Amſterdami afſecurata eſſet *van Port a Port tot Londen*, in itinere a prædatoria Gallica capitur, ſed capta redimitur certo pretio. Poſtquam redempta erat, porro navigat in Angliam, & pervenit ad ſtationem, quæ dicitur *Roy de Nore*, quæ ſtatio eſt ad Oſtium Tameſis. Inde autem non navigat Londinum, ſed Tameſin præternavigans pergit ad *Lynregis*, qui locus eſt ad Orientem Angliæ, & a Londino diſtat ducentis, & quod excurrit, milliariis Anglicis, & conſtabat quoque ex inſtrumentis, eo, ut exonareretur, deſtinatam fuiſſe navem. Afſecurati petunt pretium redemptionis. Afſecuratores negant ſenteneri, quia navis nunquam Londinum advenerat, qui ramen locus contractu afſecurationis erat expreſſus. Judices afſecurationum Amſterdammenses 23. Oct. 1711. & Scabini 17. Febr. 1713. ſecundum afſecuratores judicarunt, ſed Curia 3. Apr. 1716. ſecundum afſecuratos.

Afſecuratores, quo abſolverentur, in primis urgebant, non tantum hic cogitarum eſſe de mutando itinere, ſed revera mutatum fuiſſe, neque enim navem Londinum navigaſſe, ut debebat ex ſtipulatione, ſed ad *Lynregis*, qui locus contractu afſecurationis expreſſus non erat, & non expreſſus contractum reſcindit ex § 2. *A.* Afſecurati aiebant d. § 3. non jubere, ut locus exonerationis exprimitur, ſed locus, *daar 't ſchip zal willen varen*, ut conſtet ſcilicet de termino, ad quem periculum in

ſe ſuſcepit afſecuratus, poſſe autem & totum iter & partem itineris in ſtipulationem deduci, atque adeo navem, ex mari Mediterraneo Amſterdamum deſtinatam, poſſe afſecurari vel ad uſque Amſterdamum, vel ad uſque Gades, & ſi ad Gades ulque, periculum afſecuratori eſſe tot *op de boogte van Cadix*, nec deliderari, ut navis iplum portum ejus Urbis neceſſario ſubeat, quamvis, ſi velit, poſſit, ſi igitur navis pereat, priuſquam ad Gades pervenerit, periculo afſecuratori periſſe. Atque ita in ſpecie propoſita navis non poterat navigare ad *Lynregis*, niſi præternavigaret Oſtium Tameſis, quare eo uſque navigabat periculo afſecuratori, & antequam eo perveniret, ab hoſtibus capta & redempta fuit. Poterat navis Londinum navigare ex contractu afſecurationis: ſed qui periculum in ſe ſuſcepit uſque ad Londinum, utique & in ſe ſuſcepit uſque ad Oſtium Tameſis, nec ex eo, quod navis Londinum non navigaverit, majus, imo vero minus periculum afſecuratorem manere, res oppido certa eſt, nihil igitur quicquam ad eum pertinet, etiam ſi navis Londinum non navigaverit. Si capta fuiſſet navis, ab Oſtio Tameſis navigans ad *Lynregis*, nulla procul dubio eſſet actio adverſus afſecuratorem, ſed illa ulterior deſtinatio ejus periculum non auget. Atque has rationes, & ita Curie ſententiam probavit Senatus 27. Jun. 1720. (3) fere ut in alia cauſa, quæ judicata eſt 28. Febr. 1708. & quam ſupra commemoravi *cap. 3. vſ. Amſterdami*, utque in illa cauſa, ſic & in hac afſecuratis adjudicatæ ſunt uſuræ trientes, a tribus menſibus poſtquam naves pro dereliſtis fuerant habitæ ex § 25. *A.* non quidem uſuræ hic petitæ erant ab initio, ſed, ut pertere

rere liceret, a Senatu Supremo imperatum erat. Non est, ut addam, afsecuradores non quidem in prioribus judiciis, sed nunc apud Senatum nonnihil fuisse tricaros, an satis fuisset probatum, navem ad afsecuratos pertrinuise, at, quum de eo affatim constiterit, nolim in recensenda re, quæ plene facti erat, bonas horas perdere.

C A P U T XI.

An conditio, instrumento afsecurationis inserta, in appendice, ubi de aliis actum est, censetur repetita. De expensis litis nonnulla. Tres sententiæ rescisse, & refutata rationes, quibus eas obtinuerat afsecurator, præcipue obmutatum navis nomen. Tres aliæ sententiæ probatae, & absoluto afsecuratore, quod afsecuratus, tempore afsecurationis, præsumeretur scrivisse interitum rei, aliis afsecuratoris rationibus rejectis.

Mercibus afsecuratis a Corcovia (*Corck*) ad Bilbaum (*Bilbao*) pro omni periculo, excepto duntaxat eo, quod a Christianis immineret, navis solvit, & salva pervenit ad Ponte Vedra, quæ Urbs est in Gallicia. Quod cum intellexisset afsecuratus, qui in Bilbao habitabat, ad amicum Amsterdamensem scribit, sibi nunciatum esse, navem non recta navigasse Bilbaum, sed ad Ponte Vedra, ibi merces suas jace-re salvas, at vero esse exonerandas, & minori navigio, (*met een Bark*) portandas ad Bilbaum, rogans, ut amicus id cum afsecuratoribus communicare vellet, & curare, ut merces denuo afsecurentur *van Ponte Vedra naar Bilbao*. Afsecuradores instrumento afsecurationis, quod antea signaverant, nunc iterum subscribunt, & ajunt, sibi significatum esse id omne, quod dixi, &

mox addunt: *en nemen wy de risico op ons, en alles tot onsen laste, waar voor wy twee per Cento hebben genoten. Quum merces tempore belli, quod tunc erat inter Hispanos & Belgas Fœderatos, in postremo, quod dixi, itinere a Christianis essent captæ, afsecuradores variis rationibus contendunt, se ad id damnum refarciendum non teneri. Has rationes, sive unam ex his, probarunt Judices afsecurationum Amsterdamenses 12. Jan. 1712. improbarunt vero Scabini 1. Mart. 1713. sed rursus probavit Curia 12. Sept. 1714. Quum iterum appellatum esset, has omnes rationes Senatus diligenter excussit, sed, una excepta, reliquas omnes, ut plane frivolas rejecit, & sane adeo erant frivola, ut ne ipse quidem commemorare operæ pretium ducam. Illa una, quæ ad rem pertinere visa est, in eo versabatur, an scilicet exceptio, instrumentato afsecurationis inserta de damno non præstando, quod Christiani inferrent, habenda esset pro repetita, an pro abolita in appendice seu novissima parte ejus? pro abolita esse habendam afsecuratus urgebat, quia afsecuradores illa, quam exhibui, clausula in se receperant *de risico, en alles tot haar laste*, illa enim generali elocutione *alles* etiam comprehensum esse periculum, quod a Christianis immineret. Ad hæc afsecuradores, imo exceptionem, quæ præcessit, etiam in fine videri repetitam, quia eidem instrumento subscriptum erat, & quia *de risico* est id ipsum periculum, quod antea erat expositum. Hæc autem, *alles tot onsen laste*, referebant ad digressionem itineris, ad minus navigium, cui merces imponerentur, & ad alia pericula, quæ in adjec-ta clausula enumerabantur, *en waar voor zy twee per Cento hadden genoten*. Et hanc sibi videri contrahentium ten-*

mentem fuisse, lecto instrumento ejusque appendice, 28. Mercatores Amsterdammenses testati sunt 17. Oct. 1713. hoc addito, si & pro Prædatoriis Christianis fidejussum fuisse de Ponte Vedra ad Bilbaum, *dat de premie dan geen twee, maar wel 10. à 12. per Cento behoorde geweest te zyn.* Accedebat, quod ipse affecuratus binis epistolis, quibus amico Amsterdammensi mandaverat hanc affecurationis appendicem, nihil quicquam monuerat de exceptione, quam dixi, tollenda, sed duntaxat de digressionem itineris & minori navigio, utque ita tunc ipse non videatur voluisse recedere a priori exceptione, & si vel voluisset, ejus utique erat legem aperius dicere, alioquin, secundum vulgares regulas, pactum adjectum contra eum interpretandum est, ut contra eum quoque interpretatus est Senatus 11. Jul. 1720. (1). Probata sic Curia & priorum Judicum sententia.

Quum autem affecuratus, qui apud Scabinos Amsterdammenses vicerat affecuratores, per appellationem retueret moras litis a Curia obrinet *Requeste Civil*, ut vocant, ut sibi liceret libellum augere & etiam usuras petere, & impetrat, & petit. Nec male si porro vinceret apud Curiam, nam causæ principali id erat consequens. Sed Curia, rescissa Scabinorum Amsterdammensium sententia, etiam usuras negavit, *de kosten in appel compenserende; maar condemnende den geassureerde in de kosten op de Requeste Civile en dengecompliceerden cyfch gevallen.* Quæ postrema de expensis jussio Senatui displicuit d. 11. Jul. 1720. compensatis quoque his, quas dixi, expensis, neque enim temere agit, qui usuras petit ejus, quod iudex, a quo appellatur, ei addixit, ut

addixerant Scabini Amsterdammenses, & ipsa causa, quam usura sequebatur, satis etiam erat dubia inspectionis. Quare omnes expensæ apud Curiam compensatae sunt, probata reliqua sententia.

Titius Amsterdami affecuravit merces quasdam, *geladen in het schip le Thomas, Capitein Pierre Guion, van Rochelle naar de Kust van St. Domingo of Hispaniola, op een of verscheide plaatsen.* Navis ad illam Insulam salva advenit, & navarchus ibi nonnullas merces vendit, sed oram Insulæ legens ab hostili nave Anglica capitur, & cum reliquis mercibus publicatur. Quum affecuratus ab affecuratore damnum sibi rescirari peteret, repulsam tulit apud Judices rerum maritimarum Amsterdammenses 14. Mart. 1713. apud Scabinos 26. Oct. 1714. & apud Curiam 5. Februarii 1717. Affecuratus appellat ad Senatum Supremum, & affecurator ibi, ut & in prioribus judiciis, non una ratione se defendit. Primum ait, se periculo fuisse liberatum, simulac navis ad eam Insulam incolumis advenerat, sed repugnabant verba contractus, ex quibus licebat variâ loca ejus Insulæ adire, *op een of verscheide plaatsen, & constabat, navem, ex quo advenerat, illam Insulam non reliquisse, quin omnes ejus nautas, fuga saluam querentes, se in eam scapha subduxisse.* Deinde ait, merces, in Insula antecaptam navem venditas superare summam, pro qua se obligaverat, & ea quoque causa se non teneri, sed vero in facto constabat, affecurationem non fuisse factam in eas merces, quæ vendita erant, at in aliis & longe diversis, hoc est, in eas, quæ revera captae & publicatae erant. Quod porro agebat, navarchum & nautas navem suam

line

sine idonea causa deferuisse, atque adeo eorum in hac specie latam culpam, si non dolum, versari, vix seriam responsionem merebatur, pugnando enim non poterat vi majori resistere, &, si vel potuisset, assecuratum quoque erat contra dolum & culpam navarchi & nautarum, & in dominis mercium ejusmodi assecuratio valet, ut plenius dixi supra cap. 4. *vs. pericula*. Præterea agebat, assecuratum non probare, socios mercium, quos ipse habebat, vel assecurationem mandasse, vel tantam eorum utilitatem versari, quanta debebat. Sed ex novis instrumentis, apud Senatum Supremum probatis, nemo dubitabat, quin id plenissime esset probatum.

Tandem agebat assecurator, & id caput rei erat, nomen navis instrumento assecurationis esse inferendum, sin autem, nullam esse assecurationem ex § 3. *A.* Hic quidem expressum esse nomen *le Thomas*, sed, ut ex actis publicationis constabat, navis captæ nomen fuisse *la Dauphin Galere*. Et sane antiquum navis nomen fuerat *la Dauphin Galere*, sed id mutatum erat, quia non tempestive a Rege Franciæ advenerat diploma liberi comiteatus. (*het Paspoort*) quod imploratum erat *voor la Dauphin Galere*, & quia Rupellis forte ad manum erat aliud diploma, quod impetratum erat *voor le Thomas*, & ex causa ejusmodi diplomatatum sæpe navium nomina mutari testabatur turba Mercatorum, qua Gallorum, qua Amsterdammensium. Mutatum autem hic erat nomen navis ex speciali venia Archithalassi Francici, & exinde omnia, quæ ad iter pertinebant, erant conscripta sub novo nomine *Thomæ, de Reysinstruëtie, het Paspoort, de Zee-vrieren, de Cognoscementen, de Faëturen*, & si quæ alia sunt ejusmodi, & exinde etiam assecuratio facta erat sub eodem nomine

Bynk. T. IV.

Thomæ. De his omnibus constabat plena fide, sed in puppi navis manserat insigne Delphini, & ei subscriptum nomen *le Dauphin Galere*. Hinc illæ lachrymæ. Urgebat autem assecurator, si, se inconsulto, nomen mutare liceret, multis id fraudibus aperturum januam, nam duas sic paves sub eodem nomine posse navigare suo periculo, nec sciri posse, utra ex his suo periculo naviget, strictam esse assecurationis materiam, & id habendum esse pro nomine navis, quod insigne præ se fert, quodque publice puppi inscribitur, & ob has quoque rationes duo Senatores pro assecuratore respondebant. Sed alii omnes una voce: idcirco nomen navis desiderari, ut, quæ assecurata sit, constet, nunc constare, Thomam & Delphinum unam eandemque navem fuisse, & nomen non dolo malo esse mutatum, sed ut navis cum reliquis, ad iter accinctis, instructa diplomate liberi comiteatus, navigare posset, forte & pro vero nomine navis esse habendum, quod exprimitur in illis diplomatibus liberi comiteatus, & in aliis instrumentis, quæ sic enumeravi, quamvis ex incuria antiquum insigne manserit, idque, mutato nomine, sæpe accidere, plurimi Mercatores Amsterdammenses adfirmabant. Assecuratus utique hic erat in bona, imo optima fide, nam non tantum ab eo aberat omnis doli mali suspicio, sed & dissentientes Senatores largiebantur, dolum malum in hac specie subesse non potuisse propter adscriptum navarchi nomen, & propter testimonium Admiralitatis Rupellensis, non aliam navim inde navigasse sub nomine *Thomæ*, quam eam, quæ ante appellata erat *la Dauphin Galere*. Poterat quidem ea mutatio fraudi esse, sed quum hic fraudi non fuerit, & palam de ratione mutati nominis constiterit,

pluribus Senatoribus videbatur, tres, quas dixi, sententias esse rescindendas, & damnandum Titium in eam summam, pro qua se obligaverat. Ita judicatum est 20. Febr. 1722. (2).

Sempronius, Mercatorum peregrinorum mandatarius, 8. Jan. 1712. Amsterdami curat assecurationem *op de vragten, die seker schip zoude verdienen van Bordeaux naar Amsterdam*, hoc adjecit, *dat het schip op of omtrent den 17. Dec. 1711. was in Zee geloopen, en dat de assurantie geschiedt op alle goede en quade tyding, renuncierende den Assuradeur aan alle Ordonnantien, die dese assurantie zouden mogen contrariëren.* Quum autem navis eo ipso 17. Dec. 1711. jam periisset in ostio fluvii Burdigalensis, atque adeo Sempronius ab assecuratore damnum sibi refarciri peteret, is contradicit, & varie se defendit. Potuisset quidem ex § 10. *A.* qui palam ait, mercedes transvectionum assecurari non posse, sed quia renunciaverat legibus, de assecuratione latis, quamvis iis renunciare non liceat § 1. *A.* ne tamen videretur improbe facere, ea defensione usus non est. Audi nunc eas, quibus usus est. Primum negabat, naufragium esse probatum, de quo tamen plene constabat. Deinde ait, contractu esse expressum, *dat het schip op of omtrent den 17. Dec. 1711. was in Zee geloopen*, se igitur duntaxat suscepisse periculum *maris*, non periculum *fluvii*, & navem periisse in ostio fluvii. Atque si periculum non suscepisset a Burdegala usque ad Amsterdamum, & illud in *Zee loopen* intelligendum non esset de ipsa enavigatione navis, & referendum æque ad fluvium, quam ad mare. Neque igitur ea defensio assecuratori prodesset poruit. Sed & aliam

adhibuit, magis idoneam, Sempronium scilicet non probare, Mercatores illos peregrinos pro ea parte, quam perhibebant, fuisse dominos & exercitores navis, atque ita mercedes pro ea parte ad se pertinuisse; & erat sane, cur dubitari posset, an vel quicquam ejus rei probassent. Ad summum non probaverant nisi dimidium ejus partis, quam perhibuerant, & inde constabat, longe plus esse assecuratum, quam per legem licebat. Unde quaesitum est, an tota assecuratio esset nulla, an duntaxat quod ad *υπεροχην*? Unus Senator, quum leges de assecuratoribus id expresse non definiant, *υπεροχην* tantum vitari respondebat, tres quatuorve alii, imo totam assecurationem non subsistere argum. § 2. *juncto* § 1. *A.* reliqui Senatores ea de re sententiam non dicebant, contenti postrema & præcipua defensione assecuratoris, de qua mox dicam. Sic ut eam quaestionem Senatus non definiverit, sed ego non rescinderem, nisi *υπεροχην*, quia *υπεροχη* duntaxat contra leges est, nec quicquam rescindit d. § 1. nisi id ipsum, quod contra leges est, eamque sententiam jam saggessi supra *cap. I. v. Dominus*.

Postrema illa & præcipua assecuratoris defensio erat, navem tempore factæ assecurationis jam periisse XXII. dies, & sane Burdegala id naufragium jam innotuisse 28. Dec. 1711. & 29. Dec. inde literas Amsterdamum esse missas, quibus id significabatur, constare autem ex testimonio eorum, qui epistolas curant, intra X. dies Burdegala epistolas perferri Amsterdamum, & quum assecuratio facta sit 8. Jan. 1712. id est, die undecimo, non tantum mandanti, sed & mandatario potuisse innotescere interitum navis, neque adeo assecu-

ratio-

tionem valere secundum ea, quæ prolixè disputavi supra *cap. 8. in princ.* esse quidem hic assecuratum in omnem eventum, *op alle goede en quade tyding*, quo casu, etiam si navis perierit, ex § 20. & 21. *A.* valet assecratio, nisi proberet, assecuratum rescivisse interitum, sed ita demum, si assecratus præstito jurejurando affirmare paratus sit, se nihil ejus rei rescivisse. Mandatarius autem, qui cum mandante idem habetur ex novissimo Amsterdammenſium Statuto 23. Jan. 1699. litigans apud Judices assecrationum, ejusmodi jusjurandum non obrulerat, & cum lis penderet apud Scabinos, fato suo erat functus. Atque hæc ratio omnes Senatores, nemine excepto, movit, ut contra assecratum judicarent 30. Jul. 1722. (3) ut judicaverant Judices rerum maritimarum Amsterdammenſes 23. Nov. 1713. & Scabini 3. Nov. 1714. & Curia 9. Mart. 1717. eo ubique in expensas damnato, atque si, ut probabile est ex non oblato jurejurando, in mala fide fuisset versatus.

CAPUT XII.

Si, profecta nave, tempus professionis, vel, si ignoretur, ejus rei ignorantia contractu non exprimitur, assecrationem, Amsterdami factam, rescindi. Assecratæ navis nomen, insigni fraude, ad aliam navem porrectum. Actioni assecrationis ad summum intra triennium præscribi. Assecrationem non recte cedi, hoc effectu, ut nova assecrati persona substituat.

1. **O**ctob. 1710. Amsterdami assecratæ sunt merces, navigaturæ, Dublino in Hibernia ad Lisbonam

in Lusitania, idque ad summam 4000. florenorum. Navis e portu Dublinensi solvit 11. Oct. 1710. & quum nihil de ea audivisset assecratus, qui Dublini habitabat, 28. Nov. 1710. atque ita XLVII. dies post inchoatum iter, literis ad Mævium Amsterdammenſem datis, ei mandat, ut adhuc pro mille aliis florenis eandem merces assecrari faceret, idque fit 30. Dec. 1710. & 2. Jan. 1711. nihil quicquam addito, quam navem jam fuisse profectam, & assecrato post professionem nihil de ea fuisse nunciarum, *en voorts op alle goede en quade tyding*. Navis deinde periit, incertum quando & ubi. Solvuntur illi 4000. floreni, sed quum assecratus etiam peteret illos mille florenos, assecratores obijciunt, assecratum non probare, merces, ad se pertinentes, valere 5000. floren. Deinde ex Statuto Amsterdammeni 29. Jan. 1688. (de quo supra dixi *cap. 7. in pr.*) si naves mercesque jam profectæ sint, & id sciverit assecratus, ejus esse id inferere instrumento assecrationis, & simul significare tempus, quo profectæ sunt, si nesciat, etiam id inferendum esse, si neutrum fecerit, assecrationem esse nullam. Nihil autem hic significatum erat, quam navem esse profectam, reliquis omnibus omiſſis. Judices rerum nauticarum Amsterdammenſes assecratum repulerunt 16. Maj. 1713. & Scabini 21. Apr. 1714. & Curia quoque 3. Maj. 1717. Nec Senatus ab his omnibus sententiis disſenſit. Prima defensio facti erat, altera juris. Si de quæſtione facti pronuncian- dum fuisset, satis videbatur certum, assecratum non probare, navis periisset, nec ne, & sua interfuisse 5000. floren. Sed de quæſtione juris plerique

Senatores duntaxat respondebant, Statutum enim, quod sic memoravi, factis aperte loquebatur. Ei quidem se satisfecisse putabat assecuratus, quia, equando navis fuisset profecta, ignoraverat, & hanc ignorantiam contractu expressam præ se ferebat. At vero cui fiet probabile, Mercatorem, qui Dublini habitabat, & absentiam suam ab ea Urbe non allegabat, ignorasse, equando navis sua e portu Dublinensi solvisset? Et quid si ignorasset, & semper dormitasset, an contractu assecurationis expressit, se ignorare tempus professionis? Minime gentium; simpliciter dixit, sibi post profectam navem nihil de ea fuisse nunciatum, id est; se nescire, quid navi post professionem acciderit. Si his addas, navem jam XLVII. dies navigasse, quum assecuratus mandaret secundam assecurationem, & Dublino Lisbonam, & vice versa, iter confici posse etiam dimidio ejus temporis, quod præterlapsum erat, gravissima contra assecuratum militabat suspicio, cum scilicet per literas scivisse, navem non appulisse Lisbonam eo tempore, quo oportebat. Poterat quidem se hac suspicione per jusjurandum liberare, quia assecuratum erat in omnem eventum ex § 21. *A.* sed non liberaverat, & si se liberasset, solum, quod dixi, Statutum ad rescindendam assecurationem sufficere visum est, quemadmodum & apud nos 9. Apr. 1723. (1) paribus suffragiis assecuratores fuerunt absoluti.

Singularis species est, quam nunc dabo. Middelburgi 8. Aug. 1696. facta est assecuratio *van Porto Velo met de Gallioenen naar Cadix, op zodanige goederen en contanten, als geladen zouden zyn in het schip, genaamt de Admiran-*

te, wie het ook zoude mogen commanderen. Quum navis quædam, quæ appellabatur *de Admirante*, periisset anno 1698. assecuratores anno demum 1710. conveniuntur Middelburgi apud Judices ad res maritimas delegatos, quo rescirent damnum, rebus assecurati illatum per illud naufragium anni 1698. Assecuratores, inter alia, negabant de damno assecurati constare, neque enim probari, quid & quantum mercium vel pecuniæ assecuratus in illa nave habuisset. Judices Delegati 11. Febr. 1711. facta interlocutione jubent, assecuratus juraret, se revera tantum damni fuisse passum, quantum perebat, & post præstitum id jusjurandum, neque scientibus assecuratoribus, definitiva sententia 17. Jul. 1711. assecuratores condemnant in reparationem ejus damni. Postquam ab utraque sententia appellatum est, utramque probarunt Scabini Middelburgenses 20. Dec. 1712. Quum ex secunda appellatione, omisso medio, causa hæc ad Senatum pervenisset, rursus quaesitum est, an assecuratus quidem semiplene probasset, tantum mercium vel pecuniæ a se navi fuisse impositum, ut earum pretium æquaret vel superaret summas, pro quibus fidejussum erat, & si non semiplene probasset, an recte ei delatum esset jusjurandum, quod suppletorium appellant? sed, quæ facti sunt, solco patetere, id tamen ausim dicere, ubi tanta est probationis inopia, quanta hic erat, in genere a me imperari non posse, ut ad explendum defectum probationis, litem jurijurando aëtoris committerem, in hac autem specie, quia solis Hispanis, nullis vero exteris, permixtum est commercia exercere cum Classe, quæ ex Hispania in Americam, & inde rursus in Hispaniam

(1) *Observat. Tumult. tom. 8. n. 1916.*

niam navigat, ideo Baravos, alioſque exteros, qui lege prohibente id faciunt, mutuari nomine Hiſpanorum, quorum fidem ſequuntur, & ideo facilius in hac, quam in aliis cauſis, recurri poſſe ad juſjurandum ſuppletionis.

Sed vero aliud erat, quod unice Senatum movit, ut paribus ſuffragiis utramque Middelburgenſium ſententiam reſciderit. Damnum utique aſſecurationis non recte petitur, niſi conſtet, periſſe navem, in quam illata erant bona aſſecurata. Hic aſſecurata erant bona in *de Admirante*, non expreſſo ipſius navis vel navarchi nomine, quod alioquin exprimi deſiderat § 9. *M.* Sed quid, inquires, opus erat exprimi, quum in ſingulis Claſſibus non naviget niſi una *Admirante*? Sic eſt. Verum, cum quorannis navigare ſoleat cuſmodi Claſſis, ſcire velim, quam *Admirante* hic intellexerint partes? Aſſecuratum erat 8. Aug. 1696. & conſtabat 4. Aug. 1696. Claſſem Hiſpanicam ex America navigaſſe, cujus omnes naves, atque adeo *de Admirante*, ſalvæ pervenerant in Hiſpaniam anno 1697. ſed ex Claſſe, quæ ex America navigaverat anno 1697. perierat *de Admirante*. Vulgare autem eſt, eas res navelque aſſecurari, quæ ad iter paratæ, aut jam in itinere ſunt, non vero eas, quæ poſt annum demum profeſturæ ſunt. Quare Senatus exiſtimavit, eam *Admirante* hic fuiſſe aſſecuratam, quæ quatuor dies ante factam aſſecurationem ex America navigaverat, non eam, quæ demum poſt annum navigatura eſſet. Accedebat, quod eodem illo 8. Aug. 1696. plures aliæ aſſecurationes, tam Middelburgi, quam alibi, ſimpliciter fuerint factæ *op de Admirante*, & quod nemo eorum, qui ſic aſſecuraverant, de damno præſtando fue-

rit conventus, nedum condemnatus, quia nempe illa *Admirante* ſalva advenerat, ſed aſſecuratus, qui hic agebat, poſtquam intellexiſſet, illam *Admirante*, quæ ſequenti anno navigaverat, & quæ forte merces ſuas portaverat, periſſe, hoc inſtrumentum mala fide, ut quidem Senatuſi videbatur, eo porrigebat. Ne dicam, de damno ad ſummum eſſe agendum intra triennium, ex quo res navelque perierunt, ceteroquin actioni præſcribi ex § 26. *Ed. P.* § 13. *A.* § 19. *M.* § 16. *R. V.* & § 96. *R. N.* Hic vero non eſſe actum niſi poſt annos XII. An pudor improbitatem in tantum diſtulerit, non ſum, qui dicam. Igitur ſecundum aſſecuratores ſine ſcrupulo judicatum eſt 22. Febr. 1715. (2)

Titius merces ſuas Middelburgi aſſecurari fecit Dublino in Hybernia ad uſque Veram in Zelandia, compoſitis de ea aſſecuratione duobus inſtrumentis, ſed non adſcripto nomine, in cujus gratiam facta eſſet, hac forma, *ten behoove van . . . of die het andersints in 't geheel of ten deele zoude mogen aangaan*. Cum Titius poſtea intellexiſſet, ne dimidiam quidem mercium partem, quas exſpectaverat, eſſe tranſmiſſam, ad preces Mævii, qui in eadem quoque navi merces habebat, ei cedit unum ex his inſtrumentis, adſcripto etiam Mævii nomine. Navi ab hoſte capta, Mævius aſſecuratores in juſ vocat ad Judices aſſecurationum Middelburgenſes, quo ſolverent ſummas, pro quibus ſinguli inſtrumento ſubſcripſerant, ſed ibi repellitur, additis etiam expenſis, 18. Jul. 1708. & ex appellatione repellitur quoque apud Scabinos Middelburgenſes 16. Jul. 1709. Appellatum eſt, omiſſo medio, ad Senatum Supremum. Inter partes erat in conſeſſo, quamvis inſtrumen-

tena-

mento non elset infertum nomen Titii, ad eum tamen ejulque merces totam afsecurationem ab initio pertinuisse, sed quum merces non fuissent expressæ, afsecuratione simpliciter facta *op ingelade Coopmanschappen, sonder onderscheid van wat natuur de zelve zouden mogen wesen*, Mævius existimabat, sibi id instrumentum cedi potuisse, *om dat het op een open naam was*, & ex eo perinde agi posse, atque ex cautione, quæ nomen creditoris non continet, sed scripta est *op een open naam*. Afsecuratorum quoque nihil interesse, Titii, an Mævii merces fuerint afsecuratæ, & in § 9. M. qui desiderat nomina quædam exprimere, de nomine afsecurati altum esse silentium.

Ad hæc afsecuratores; aliud juris esse in *een Obligatie op een open naam*, aliud in *een Police op een open naam*, nam in cautione nihil referre, cui solvat debitor, at in afsecuratione spectari certas merces, & quidem merces ejus, in cujus gratiam facta est afsecuratio, & hanc, insciis & invitis afsecuratoribus, non posse transferri ad alias merces, de quibus ab initio cogitatum non est, contra afsecuratos multas esse exceptiones, quæ afsecuratoribus profunt, utpote de minori pretio mercium, de decima periculi non retenta, & si quæ sunt aliæ, has opponi posse & debere iis ipsis, qui afsecurationem curarunt vel mandarunt, non posse nec debere aliis, quibus cessa est afsecuratio, recepti quidem moris esse, ut ejusmodi instrumenta cedantur, sed tunc semper cedi jus ejus, in cujus gratiam afsecuratum est, nunquam vero, ut nova persona substituatur, quod multum haberet absurdi. Atque ea ratio sola Senatui movit, ut 13. Sept. 1725. (3) utramque Middelburgensium sententiam

probaverit. Erant tamen & aliæ, nam ne quidem Mævius probabat, an, quot & quas merces in uavi habuisset, quod unum quoque ei repellendo suffecisset. Reliquas rationes, quæ minoris momenti sunt, transeo. His velim addi, quæ de cessione afsecurationis, ejulve parte jam observavi supra cap. 1. *vs. Dominus*.

CAPUT XIII.

Rursus de scientia vel ignorantia professionis, vel interitus rerum afsecuratorum. Si plures afsecurationes fuerint factæ, & plus afsecuratum, quam per legem licet, an illud plus cedat possremis afsecuratoribus, an inter omnes pro rata dividatur? Etiam si, qui afsecurationem curavit, fines mandati excesserit, ab eo tamen plus damni exigi non posse, quam revera passus est afsecuratus. Qui spondet del credere, non utitur beneficio ordinis. In negotio, Amsterdami contracto, afsecuratores non obligat avaria, alibi locorum astimata.

DUO Mercatores Galli 22. Jan. 1708. mandant Mercatoribus quibuldam Amsterdammensibus, ut ad summam 5000. florenorum curarent afsecurationem mercium suarum, quæ navigarent Lisbona Rupellas versus, *sonder dat 29 kennis badden van het vertrek van het schip, en voorts op alle goede en quade tyding*. Idem mandatum 29. Jan. 1708. repetunt ad alios adhuc 1000. floren. & iterum 1. Febr. 1708. ad alios 5000. flor. & tandem 12. Febr. 1708. adhuc ad alios 2000. floren. atque ita simul ad summam 13000. flor. Amsterdammenses mandatum exsequuntur. Navis quæ receperat merces Gallorum, Lisbona

bona jam solverat 24. Dec. 1707. & cum omni onere perierat 1. Jan. 1708. Omnes assecutores, de damno interpellari, sponte solvunt, quod promiserant, exceptis duobus, qui postremi subscripserant ad illos 2000. flor. sed & hi, ad Judices assecurationum Amsterdammenses vocati, ad solutionem damnantur 25. Jan. 1713. & sic quoque damnant Scabini 17. Nov. 1714. additis usuris centesimis a tempore sententiæ. Has sententias Curia probavit 10. Mart. 1722. & apud Senatum Supremum, ex appellatione, quæsitum est, an recte? Assecutores, ut fit, varie a se damnum amoliantur, primum negantes, Gallorum merces valuisse 13000. flor. & deinde negantes quemque Gallum pro semisse fuisse earum dominum, ut pro semisse singulis assecuratum erat, sed id postremum satis probatum esse censuit Senatus, & pretium mercium suarum probabant quoque Galli ad 13757. florenos, nec lubet, nec vacat his probationum tricis immorari. Duo alia, quæ etiam facti erant, majoribus animis controverebantur. Scilicet ex Statuto Amsterdammensi 29. Jan. 1688. non licet assecurare naves vel merces profectas, nisi assecratus protectionem ignoret, & id instrumento assecurationis exprimat, & ex § 21. *A.* nulla est assecratio, etiam in omnem eventum facta, *op alle goede en quade tyding*, si probare possit assecrator, assecratum scivisse interitum rei, quum assecurationem mandaret. Agebant autem assecutores, assecratos, tempore hujus assecurationis, & scivisse protectionem navis, & scivisse quoque ejus interitum. Galli utriusque rei ignorantiam præ se ferebant, oblato quoque in eam rem jurejurando, quod ad ignorantiam interitus, jussurandum etiam desiderat *d.* § 21. Sed

assecutores nitebantur contra probare, quin &, secundum nonnullos Senatores, satis contra probabant, at, si verum amamus, minus sufficiebant illæ probationes, premebantur quidem assecrari quibusdam conjecturis & præsumtionibus, quas enarrare longum est, sed adeo levibus, ut, secundum plerisque Senatores, oblatum jussurandum has omnes facile dilueret.

Atque ita priores sententias simpliciter confirmasset Senatus, verum quum ex § 2. & 15. *A.* nullæ res ulterius assecrari possint, quam ut decima pars domini periculo maneat, si nempe earum rerum pretium non excedat 2000. libras Flandricas, nam quod excedit, totum recte assecratur, quumque id jus usu abrogatum non sit, ut quod ad merces dixi supra *cap. 4. vs. Curia*, & quod ad naves *cap. 6. vs. sed ubi*, nec etiam contraria pactione tolli possit § 1. *A.* ut in hac specie contra pactum erat, omnes Senatores putabant, per legem assecratorum periculo mansisse 1200. florenos, atque assecrari non potuisse nisi ad 12557. flor. & quum assecraturum esset ad 13000. flor. plus, quam per legem licet, assecratos esse 443. flor. & inde rursus quæsitum est, illa *ὑπεροχή* cui cedat, an omnibus assecratoribus pro rata, an postremis duntaxat? Ego putabam, solis postremis, nam ex *legibus nauticis Philippi II. t. 7. § 15.* (quocum convenit § 32. *M.*) plures assecurationes, sine dolo malo factæ, ratæ sunt ad justum rerum valorem, si hunc excedant, primæ valent, & postremæ quod ad *ὑπεροχὴν* rescinduntur. Sed ita solus putabam, reliqui omnes Senatores existimabant, id, quod superest, inter omnes assecutores esse dividendum, & singulis cedere pro rata. Id efficiebant ex § 13. *Edict. Philipp. II. 1570. &*

§ 23. qui ajunt, tam postremum, quam primum assecuratorem de damno vel lucro ex æquo teneri, quod forte intelligendum est, si minus sit assecuratum, quam assecurari poterat, alioquin frontibus adversis pugnat cum *d. § 15. legum nauticar.* nisi dicamus *d. § 13. abrogasse d. § 15.* quod ego non aulim dicere, quum uterque § sit insertus Formæ assecurationis, quam Middelburgenses servant, alter in § 25. alter in § 32. ejuldem Formæ. Imo, inquietant reliqui Senatores, neque alia ratione ulla pugna est, nam in *d. § 15.* sermo est de assecurationibus, quæ diversis locis factæ sunt; & sic est, sed non alia forte causa, quam quod nemo præsumatur uno eodemque loco easdem res bis in assecurationem deducere, alioquin quid interest, diversis locis, an uno, factæ fuerint assecurationes? nec inter loca quicquam etiam distinguunt *d. §§ 15. & 23. & § 25.* Utile erit his addere, quæ supra disputavi *cap. 2. cf. belle.*

Tandem etiam quæsitum est, an usuris Centesimis hic esset locus? Et locum esse plerique Senatores respondebant, sic enim jubet § 3. Statuti Amsterdammensis 26. Jan. 1610. si nempe assecuratus, apud Judices assecurationum damnatus, statim non solvat, aliud est, si ibi vincat assecuratus, & deinde in judicio appellationis vincatur. Qua de re plura dixi *cap. 3. cf. usuras, & cap. 4. cf. Curia.* De his Centesimis abrogatis multa quidem garriebant, sed nihil solidi adferebant assecuratorem. Igitur, detracto duntaxat eo, quod plus assecuratum erat, quam per legem licebat, quod ad alia omnia priores sententias præbavit Senatus 21. Septemb. 1725. (1)

Duo Mercatores Augusta Vindelico: rum mittunt merces quasdam ad duos Mercatores Amsterdammenses, & mandant *de zelve voor haar rekening te versenden naar Cadix aan zekere twee Spaansche Coopluiden, na dat ze de zelve te Amsterdam hebben doen verskeuren, en dat ze voor de Verskeeraars wilden staan* DEL CREDERE, ut vocant, *onder genot van sekere provisie.* Sic mandatum est & præterea nihil. Inter Galliam & Hispaniam tunc pax erat, sed bellum inter Galliam & Belgium fœderatum. Amsterdammenses, qui tutius merces navigarent, eas imponunt navi Genuensi, quia Genuenses neutrarum partium erant, & chirographis receptarum mercium (*de Cognoscementen*) inserunt nomina Hispanorum, atque ita assecurationem curant. Navis, iter prosequens, capitur a Gallis, & longo tempore detinetur, sed, quum perperam capta esset, deinde cum mercibus relaxatur. Relaxata Gades advenit, et multum damni passa per retardatum iter. Navarchus ibi petit, ut id damnum, *als avarie gros*, æstimaretur & inter dominos navis & mercium divideretur. Judices Gadenses æstimant, & simul pronunciant, quantum ex ea æstimatione solvere deberent domini mercium. Augustani, hoc intellecto, Amsterdammensibus mandant, ut summam, quam ipsi solvere damnati erant, quantocumque ab assecuratoribus repeterent. Sed illi negant, se repetere posse, priusquam Amsterdamum essent transmissa instrumenta, ex quibus ibi damnum retardati itineris æstimari posset, nam damnum, Gadibus æstimatum, ab assecuratoribus Amsterdammensibus exigi non posse, Amsterdami, secundum leges & consuetudines nauticas, incun-

dum

dum esse id damnum, & sic exigendum ab afsecutoribus. Augustani, diffidentes mandatariis suis, quia pro afsecutoribus fidejusserant, Titio, itidem Amsterdammensi, cedunt actione sua adversus mandatarios, & sic eos convenit Titius apud Scabinos Amsterdammenses ex suo *del credere*, contendens ad æstimationem damni, Gadibus factam, sed repulsam tulit 29. Januar. 1712. Postquam ad Curiam Hollandiæ appellasset, impetrata in hanc rem venia, libellum auget, & primum contendit ad omnes summas, pro quibus subscripserant afsecutores, sin autem, ad eam summam, qua damnum Gadibus erat æstimatum, sed & ibi quod ad utrumque repellitur 2. Febr. 1722.

Titius rursum appellat ad Senatum Supremum, & ibi anxie disputatum est de nonnullis qualitatibus, ut appellant, quas sibi Titius adscribebat, sed has omnes neglexit Senatus, cum, qua cessionarius, recte ageret, & ea qualitas sola sufficeret. Quod ad rem ipsam attinet, Titius omnes summas, pro quibus subscripserant afsecutores, a mandatariis Amsterdammensibus petebat, quod scilicet fines mandati excessissent, & ideo excesserant, quod merces navi Genuensi imposuissent, & chirographis navarchi inferuissent nomina Hispanorum. Sed mandatarii ajebant, de nave & nominibus, quibus uterentur, nihil quicquam sibi mandatum esse, relidum id esse suo ipsorum arbitrio; idque erat verissimum. Ceterum, quicquid fecerant, se fecisse ad majorem mercium securitatem, & laudandos se potius, quam culpandos esse, quod prudenter mandantibus suis consuluisse. Sed non est, cur diutius immoremur libello, hac

Bynk. T. IV.

parte, refutando, quia excepto damno, quod natum erat ex retardato itinere, Augustani utrique merces suas habuerunt salvas, neque adeo ab afsecutoribus eorumve fidejussoribus plus poterant petere, quam revera perdidierant. Omnis afsecurationis actio est ad solam indemniratem, nulla ad lucrum faciendum, & sane lucrum facerent Augustani, si, salvis mercibus, etiam earum pretium recuperarent.

Damnum autem avarix, quod petebatur ex *τῷ del credere*, duplici fere ratione amoliebantur mandatarii Amsterdammenses. Altera, quod *del credere* sit fidejussio, quodque non renunciato beneficio ordinis, ut in hac specie renunciatum non erat, afsecutores primo loco essent conveniendi. Altera, quod avaria, a Judicibus Gadensibus æstimata neque afsecutores, neque adeo se, qua fidejussores, obligaret, apud Delegatos enim ad res maritimas, qui sunt Amsterdami, ubi negotiorum contractum est, illam æstimationem esse ineundam, & sic quoque Scribam (*de Secretaris*) eorum Delegatorum, in hac causa de usu consultum, Scabinis Amsterdammensibus respondisse 20. Jan. 1712. (2) Quin & putabant mandatarii, id ipsum satis effici posse ex § 32. *leg. A.* & ex duobus Statutis Amsterdammensibus, deinde promulgatis 4. Dec. 1598. & 14. Jun. 1607. (3) Prima ratio minus sufficere visa est, quamvis enim non ausim dicere, quod plurimi dixerunt, omnia fidejussorum beneficia cessare in foro Mercatorum, attamen in *τῷ del credere* id esse verissimum, mihi persuasum est, nam, qui ita spondet, spondet ut reus principalis, & solutionem in se recipit *als eige Schuld*,

M m

quo

(1) Prolatum est Responsum interinstrumenta litis.

(2) Ambo exstant post *leg. A.*

quo casu beneficium ordinis cessare, Cùria & Senatus Supremus etiam alias iudicant. (4) Exteri Mercatores in eo *del credere* unice sequuntur fidem mandatariorum suorum, quibus etiam pro ea fideiussione mercedem solvunt, namque ipsos asecuradores, quos mandatarii adhibent, tunc adhibent suo periculo, & nemo eorum exterorum est, qui eos novit, certe qui gnarus est eorum conditionis. Et sic etiam usu servari inter Mercatores, testantur, qui juris mercatorii & nautici peritiam apud nos professi sunt. (5) Magis plerosque Senatores movebat secunda ratio, quia, ex iure communi, quisque praesumitur contrahere secundum leges loci, ubi contrahit, & quia nominatim cavetur d. § 32. *leg. A.* actionem ex asecuratione, Amsterdami contracta, apud Iudices, in eam rem delegatis, esse iudicandam, quod verum est, etiam si agatur ad partem damni, quam *avarie* appellant, nam ex duobus, quae dixi, Statutis etiam de eo domino illi Delegati iudicant. His accedebat, quod Avaria Gadibus perperam esset aestimata, si sequamur, ut sequenda sunt, leges & consuetudines Amsterdammenses, quod etiam Scriba ille, harum rerum peritissimus, non modo affirmabat, sed & exemplis prolatis probabat.

Duo tamen Senatores stabant aestimationi Gadensi, rati, si damnum minoris aestimaretur Amsterdami, quam Gadibus aestimatum erat, id damnum minus tunc pari ipsos asecuratos, & contra omne damnum asecurationem esse factam. Sed ea ratio nihil quicquam valet, nam asecuratis non aliud damnum refarciendum est, quam quod iis debetur secundum leges & consuetudi-

nes Amsterdammenses, has enim spectarunt contrahentes, & has spectari iubet d. § 32. *A.* Dubitabatur quoque, an contra mandatarios, qua fideiussore, recte ageretur, quum actioni adversus ipsos asecuradores praescriptum videri posset ex § 12. *A.* eo enim cavetur, de avaria agendum esse intra sesquiannum, & plures anni hic, ante institutam actionem, effluxerant, sed apage dubitationem, quia tempus, quod effluxerat, effluxerat culpa ipsorum mandatariorum, his quippe mandaverant Augustani, ut quantocyus asecuradores convenirent, & rescripserant quoque Amsterdammenses, se jam eos convenisse, de quo tamen ex aliis & prolatis nihil quicquam constabat.

Ex his apparet, duos Senatores secundum Titium respondisse, & voluisse mandatarios damnare ad aestimationem, Gadibus factam, sed alios omnes Senatores Titium repulisse, & sic probavisse utramque sententiam, hac tamen cautela, quae & sententiae Senatus inserta est, ut liberum esset Titio aestimationem damni, quam vellet, conficere & mandataris apud Iudices delegatos Amsterdammenses, de causa cognituros, adhuc porrigere, salva defensione contra aestimationem, libello comprehensam, & salva mandataris actione, si quid culpa vel negligentia Titii vel eorum, qui iure suo cesserant, commissum esset, quominus mandataris contra ipsos asecuradores experiri possent. Quod postremum ideo additum est, quia Augustani & Titius, priusquam mandatarios convenerant, plurimum temporis abire passi erant, & interea nonnulli ex asecuratoribus forocesserant. Haec acta & iudicata sunt variis

(4) Apud Neostad. *Decis. Supr. Cur.* 12.
(5) Phoonfen *Wisselst.* cap. 27. n. 11. &

Wetwer in *Not. over Bodemerye* p. m. 172.

variis diebus & novissime 26. Febr. 1726. (6)

CAPUT XIV.

Magistri ejusdemque domini navis culpa, ab asecuratore objecta, sed varie refutata. Rursus de ignorantia profectæ navis, & de navigatione sine tutela a loco profectiois, contra quam convenerat, & quid si ibi tutela præsto non fuerit? Rejctæ aliquot asecuratorum exceptiones, & quid habendum sit de præscriptione, quæ actioni de damno objicitur, & nunquid contra eam restitutio in integrum impetrari possit?

Titius Amsterdammensis, ad summam 1300. florenorum, in se recipit periculum navis, ex mari Baltico navigaturæ Hamburgum versus. Navarchus, qui navem ducebat, ipse erat ejus dominus, emerat enim, ut instruetæ erat, 2600. florenis. Quum navis in itinere, vi ventorum littori impulsæ, periisset, navarchus, instrumentis quibusdam navis in loco naufragii venditis, navem ipsam derelinquit, & apud Judices asecurationum, qui Amsterdami sunt, ab asecuratore repetit reliquum damnum, quod etiam illi adjudicant 9. Sept. 1723. ad summam 1040. florenorum, detracto scilicet pretio, ex instrumentis venditis redactæ. Hanc sententiam probant Scabini Amsterdammenses 11. Sept. 1725. & Curia Hollandiæ 6. Oct. 1727. Appellatum est ad Senatum Supremum. Et quidem Titius, qui detrectabat solutionem, in navarcho arguebat, quod navim, littori impactam, non reparasset, & rursus

in mare eduxisset. Negabat navarchus, id fieri potuisse, & plurimis testimoniis id ipsum probabat. Affirmabat Titius, & ipse quoque testimonia quædam in eam rem adferebat, sed navarchi testimonia longe vincebant, sive numerarentur, sive ponderarentur. Præterea navarchus: si vel id fieri potuisset, impensas, in hanc rem adhibendas, immane quantum superaturas fuisse pretium totius navis, quod & ipsum multi testes, earum rerum periti, uno ore affirmabant, nullis aliis contra testantibus. Postremum ajebat, petiisse se mandatum ab asecuratore, ut sibi liceret impensas facere ad navim quoquo modo servandam, sed repulsam tulisse, & de eo etiam constabat abunde. Omnibus igitur modis res navarchi salva erat. Et quis, obsecro, credat, navarchum culpam commississe in relinquenda navi, quum, ea relicta, ipse ad minimum tantum damni fuerit passus, quantum asecurator? nam post emtionem, plus altero tanto factam, etiam plurima impenderat ad eam resciciendam & comparanda quædam nova instrumenta. Simpliciter igitur tres priores sententias Senatus confirmavit 16. Jun. 1728. (1)

Mævius asecuravit merces Sempronii van Coningsbergen en alle circumjacentien van dien tot Londen, te waren met Convoy. Sempronius instrumento asecurationis exprimit, se ignorare, an navis jam Regiomontio esset profecta, en dus ob alle goede en quade tyding. Et sane navim fuisse profectam per rerum naturam scire non potuit Sempronius, quum demum profecta fuisset 30. Oct. 1716. & asecuratio facta fuerit triduo post, id est, 3. Nov. 1716. Quia autem Regiomontii non

M m 2 erat

(6) *Observ. tumult. tom. 9. num. 2242.*

(1) *Observ. Tumult. tom. 9. n. 2449.*

erat navis tutelarlis, quacum hæc navis proficisci poterat, navigavit Dantiscum, & inde cum navi tutelari, Londinum destinata, iter suum prosecuta est, sed in mari Baltico, gravi tempestate exorta, periit. Mavius damnum refarcire detrectat duplici ratione, altera, quod navis, tempore factæ assecurationis, Regiomontio jam esset profecta, altera, quod ab initio non navigasset cum navi tutelari. Secundum Mavium pronunciant Judices rerum maritimarum Amsterdammenses 9. Sept. 1718. sed secundum Sempronium Scabini 1. Febr. 1720. & Curia 22. Mart. 1724. Quum appellatum esset ad Senatum, omnium suffragiis explosa est prima defensio Mævii, quia notissima res ex legibus assecurationum Amsterdammensibus, quas supra aliquoties recitavi, valere assecurationem, quamvis profecta fuerit navis, si ea formula, qua hic, assecuratum fuerit. Etiam secunda Mævii defensio omnium suffragiis rejecta fuit, quia; inquebat unus Senator, Dantiscum est *onder de circumjacentien van Coningsbergen*. Sed vero ea ratione reliqui Senatores non utebantur, at longe alia, nempe navim, ut ut Regiomontio solvisset sine tutela, salvam tamen & incolumem pervenisse Dantiscum, & inde cum tutela fuisse profectam, & postea periisse. Inter Regiomontium & Dantiscum, quia sine tutela navigavit, navigavit solo periculo Sempronii, utique si ab hostibus esset capta, nam an idem dicendum sit, si per tempestatem mari esset hausta, non est, ut hic definiam, sed a Dantisco, cum tutela navigans, navigavit periculo solius Mævii. Res videbatur sic satis certa. Quare Scabinorum & Curie sententiæ probatæ sunt 8. Sept. 1728. (2)

Quum assecurata essent merces *van Morlaix in Vrankryk tot Cadix in Spanjen*, navis, quæ merces portabat, a prædatoria Hispanica capitur, & cum mercibus publicantur 29. Maj. 1720. sententiam, de publicatione dictam, Rex Hispaniarum probavit 8. Jul. 1720. non obstante rei vindicatione, quam domini navis & mercium instituerant. Rotterdami, ubi contracta erat assecuratio, assecuratus ab assecuratoribus repetit damnum 23. Oct. 1722. apud Delegatos, nempe ad causas maritimas, & hi 29. Apr. 1724. assecutores damnant ad solvendam intra mensem pecuniam, pro qua subscriperant, cum usuris trientibus, si post illum mensem solutionem differrent. Assecutores, præteritis Scabinis, ut ibi licet, appellant ad Curiam. Assecuratus, *by propositie van Griefven a minima*, ut vocant, etiam queritur de iniquitate sententiæ, quia scilicet ei adjudicata non erant usuræ post mensem, ex quo merces pro derelictis fuerant habitæ, ut in instrumento assecurationis convenerat, utque etiam apud Delegatos erant petita. Curia 22. Sept. 1729. sententiam Delegatorum contra assecutores probavit, & reparatis gravaminibus assecurato addixit usuras trientes post mensem a derelictis mercibus elapsum. Ex appellatione ad Senatum, quaesitum est, quid juris?

Assecutores tribus rationibus a se amoliebantur damnum. 1. quod navis, & quidem perperam, navigasset sub aplustri Anglico. 2. quod navis etiam merces illicitas portasset. 3. quod actioni de damno repetendo jam diu esset præscriptum. Duas priores rationes nequidem in facto satis probabant assecutores, &, si vel probassent, nihil quicquam ad rem pertinere videbantur.

Si

Si navarchus ostenderit aplustre Anglicum, non alia causa ostenderat, quam quod putasset navim Hispanicam fuisse Turcicam, nam inter Anglos & Barbaros in Africa tunc pax erat. De illicitis mercibus id agebant affe-curatores quod nemo Senatorum satis intelligebat, tantum abest, ut putassent, has merces vel navi fuisse impostas, vel publicationi causam præbuisse. Ad hæc plena fide constabat, merces, hic affe-curatas, non fuisse illicitas, quod unum, ut affe-curatorum os obtureretur, sufficere visum est. Et quicquid his rationibus, peccatum esset, peccasset navarchus, & contra ejus dolum vel culpam rotunde hic etiam erat affe-curatum, & dominis mercium affe-curare licet, si de legibus Rotterdammensibus recte disputavi supra cap. 4. *vs. pericula*. Igitur Senatus duas priores rationes paribus suffragiis rejecit.

Magis laboratum est de tertia ratione, nam ecce § 16. *R. V. & § 69. R. N.* desiderant, ut actio de damno instituatur intra XVIII. menses a damno, in Europa facta, alioquin præscriptioni locum esse, hic autem ante actionem institutam fere abiverant XXII. menses, non tantum a damno facta, sed a prima sententia publicationis. Et Senatus etiam 22. Febr. 1725. judicavit, tempora præscriptionis in hoc argumento diligenter esse observanda, ut memini me dicere supra cap. 12. *vs. sed vero, in fin.* Adversus lapsum ejus temporis restitutionem quidem in integrum concedunt *d. §§ 16. & 69.* sed non nisi ex idonea causa. Petierat etiam restitutionem affe-curatus, sed non alia causa, quam quod sæpius affe-curatores de solutione interpellasset, quodque hi, variis prætextibus usi, eam dissolissent, atque eam causam, tanquam satis ido-

neam, probaverant Judices Delegati & Curia, verum de his omnibus nihil quicquam in facto constabat, & dubitari posset, an vel sola interpellatio sufficeret ad interrompendam præscriptionem, nam, ut ajunt *d. §§ 16. & 69.* ipsa actio instituenda est intra XVIII. menses. Si tamen non tantum interpellasset affe-curatus, sed & ipsi affe-curatores diem ad deliberandum petiissent, vel instrumenta, quæ ad hanc causam pertinent, sibi exhiberi postulassent, vel de transactione interea esset actum, ut hæc omnia sancte affirmabat affe-curatus, satis hæc causæ ad restitutionem in integrum sufficere visæ sunt, sed has probare non est in facili, quia fere intra privatos parietes, remoris arbitris, ejusmodi sermones caduntur. Unde Senatus decrevit 15. Jan. 1729. (3) si affe-curatores jurejurando affirmare parati essent, nihil horum intervenisse, rescinderetur utraque, quam dixi, sententia, & affe-curatus ob præscriptionem repelleretur; sin autem id jusjurandum jurare nollent, probaretur Curia sententia, nam de usuris illa sola recte judicaverat, non tantum ex contractu, sed & ex lege, quam præscribit § 68. *R. N.* Postea comperi, id jusjurandum ab affe-curatoribus non præstitum, sed de tota lite inter partes transactum esse.

CAPUT XV.

Iterum discussæ & rejectæ aliquot assessorum defensiones. Nonnihil de usuris; an a lite mota, an a contestata adjudicandis? Affecuratione facta op bederffelyke en onbederffelyke goederen, frumentum & bordeum iis vocibus recte comprehendi. An, si affecuratio facta sit ad fluvium Nanne- tis periculum assessorum cesset, si navis salva ad furium pervenerit, sed merces perierint, antequam in Urbem Nannetem fuissent delatæ?

Affecuratum est Rotterdami 18. Oct. 1721. *op schip en goed van Nervia en alle de circumjacentien van dien tot Amsterdam*, hoc addito, *dat de visico zoude loopen van de uur en dag af, dat het schip zoude hebben beginnen te equiperen*. Navis, quæ Revaliæ jacebat, sine onere navigat Nervam seu Narvam versus, ut ibi onus suum reciperet. Quum pervenisset ad fluvium ejusdem nominis, anchoras projecit *by de Zee-mund*. Præparatio fit ad onus recipiendum, sed postridie ejus diei, quo ibi stabat in anchoris, navis, ingenti procella ab anchoris depulsa, aliquot pedes in continentem ejicitur. Quum affecuratus, quicquid ejus rei esset, assessoribus significasset, hi 20. Dec. 1721. assurato mandant, is vellent navem vel in mare deducere, vel vendere, vel alias ex animi sui sententia, de nave ejusque onere statuere, se expensas, in eam rem factas, quantocypus esse restitutos, quumque ita mandassent quod ad navem & onus, & postea intellexissent, navem fuisse vacuum, id mandatum 27. Dec. 1721. restringunt ad solam navem. Tora fere hyeme laboratum est, ut navis effoderetur & in

mare deduceretur, & tandem effossa & deducta Amsterdamum appellit 12. Jul. 1722. Quum affecuratus ab assessoribus frustra repeteret expensas, in effossionem & deductionem factas, eos eo nomine convenit apud Judices, qui de rebus maritimis Rotterdami jus dicunt. Rei, probe gnari, etiam sibi ob stare duo illa mandata, & fidem ibi datam de resurgendis quantocypus expensis, adversus ea implorant restitutionem in integrum. Sed illi Judices 27. Apr. 1724. rejecta restitutione in integrum, assessoribus condemnant ad reparationem damni, eamque sententiam Curia probavit 28. Jan. 1728. Appellatione ad Senatum facta, affecuratus, animadvertens, assessorum litem trahere, apud Senatum Supremum, impetrata in hanc rem venia, etiam petit usuras ejus pecuniæ, in quam assessorum erant damnati, a mora, inquebat, vel saltem a lite contestata. Etiam ei petitioni contradicatur, quia ipsi sorti contradicebatur. Quæstum est primum de re ipsa, deinde de usuris.

Affecuratos tribus potissimum defensionibus utebantur. Primum agebant, vim majorem, de qua dixi, accidisse, antequam navis Narvam appulisset, scilicet *by de Zee-mund*, qui locus tribus fere Leucis a Narva distat, & se periculum non suscepisse, nisi ab urbe Narva. Sed vero constabat, navem plenam, propter breviam, ad urbem Narvam applicare, neque inde etiam cum onere enavigare posse, onus igitur exponi & imponi in ipso flumine *by de Zee-mund*, & sic ibi perpetuo usu servari. Quod si sit, satis intelligimus, *by de Zee-mund* esse recensendum inter loca Narvæ vicina, & asscuratum erat *van Narva en alle circumjacentien van dien*. Deinde agebant, periculum ad se non pertinere, nisi priusquam

quam navis onerari cœpta esset, sed agebat instrumentum assicurationis, postquam navis *instrui* cœpta esset, *na dat het schip zonde hebben begonnen te equiperen*, navis autem plene instructa nunc venerat prope Narvam, nec ultra progredi poterat, si cum onere revertendi animum haberet, & eo igitur tempore periculum ad assessores pertinebat. Quin sic illi ipsi quoque sapiebant, professi secundo mandato, ad navem solam, eamque adhuc vacuam, primum mandatum esse restringendum, ita enim putabant, sese esse obligatos, antequam navis onerari cœpta esset. Postrema assessorum defensio, qua tamen apud solum Senatum utebatur, erat ex § 47. & 49. R. N. atque illi ajunt, periculum assicurationis durare, donec onus fuerit expositum in loco destinato, vel, si interea non exponatur, XIV. dies post appulsum navis. Unde efficiebant, si navis Revalia ad Narvam ab aliis assessoribus esset assicurata, horum periculo fuisse navem, & damnum, quod pateretur intra XIV. dies post appulsum ad Narvam, neque adeo se teneri de eo damno, quod accidit postmodum post appulsum, quia inaudita res est, assessorum adversus diversos assessores de uno eodemque damno experiri posse in solidum. Sed *d.* §§ 47. & 49. definiunt duntaxat, quando periculum desinat, non quando incipiat, de quo solo hic quærebatur, & loquuntur de nave plena ejusve onere, & hic agebatur de nave vacua, si de sola nave sermo sit, statim post appulsum in locum destinatum periculum assessorum desinit, ut supra disputavi *cap. 2. v. hac quidem*, frustra igitur hæc adferebantur. Quin nec navis, nec merces hie erant assicurata Revalia ad Narvam, si fuissent, & diversi assesu-

ratores invicem de eo damno litigassent, potuisset assicuratus expectare eventum ejus litis, & tunc convenire, qui victus esset. Sed si vel illi §§ 47. & 49. ad hanc speciem pertinerent, quicquid ibi dicitur, non aliter obtinet, quam si non contra pactum sit, nam contra pacisci posse permittit intermedium § 48. Hic autem nominatim pactum erat, periculum incepturum, postquam navis instrui cœpta esset, multo igitur magis post navem plene instructam.

Quare omnes illas defensiones Senatus improbavit, & simul existimavit, cum etiam sine duobus, quæ dixi, mandatis assessores tenerentur, inutilem esse disputationem de restitutione in integrum contra illa mandata. Si tamen de ea judicandum fuisset, plerisque Senatoribus videbatur, nullam, satis idoneam, restitutionis causam adferri, certe idoneam non erat, quam solam adferebant assessores, se ex incuria ita mandasse. Quod si sit, habent, quod sibi imputent, & in posterum discant cautius mercari. De usuris, an scilicet deberentur, laboratum non est, quum usura sequantur sortem, sed quatuor Senatores putabant, eas non esse adjudicandas nisi a lite contestata, sex alii a lite mora, ut etiam erant petita. Utrumque usu servatur, prout concepta sunt verba libelli, & sane inter litem motam & contestatam non est tanta intercapedo temporis, ut de ea differentia disputari oporteat, vel, quod sciam, in Senatu unquam disputatum sit. Quatuor illi Senatores censebant, reum sola contradictione constitui in mora, ideoque litem contestatam esse spectandam; alii sex, imo interpellatione judiciali, & si reus contradicatur, ad eam tunc causam retrahi. Atque ita de omnibus judicatum est

est 5. Novembris 1729. (1).

Medioburgi 6. Apr. 1725. *asscuratum est op alle goederen en Coopmanschappen, bederffelyk of onbederffelyk, die men behoorde te noemen, of niet te noemen, van de Stad Brugge en alle circumjacentien van dien TOT DE RIVIER VAN NANTES*. Quum navis, frumento & hordeo onusta, salva pervenisset ad fluvium Nannetis, nec propter brevitas & vada ad ipsam Urbem appropinquare posset, ut nunquam posset naves majores, onus exponitur in duas naviculas minores, ut hæc deferrent ad urbem Nannetem, sed per tempestatem, subito exortam, naviculæ illæ naufragium passæ sunt, corrupto maximam partem frumento & hordeo. Asscuratus apud Judices maritimos, qui Medioburgi sunt, agit contra asscuratores ad resarciendum damnum. Hi negant se teneri, quum navis fuerit onusta frumento & hordeo, nec illas species in contractu esse expressas, ut oportet ex § 7. *M.* Deinde ajunt, se non aliud periculum in se suscepisse, quam quod merces maneret usque ad fluvium Nannetis, *tot de Rivier van Nantes*, & navem ibi pervenisse salvam & incolumem. Judices maritimi 8. Jan. 1727. & Scabini Middelburgenses 3. Maj. 1728. secundum asscuratum jus dixerunt, sed Curia Hollandiæ, rescissa utraque sententia, secundum asscuratores 21. Dec. 1729. Quum appellatum esset ad Senatum Supremum, nova ibi judicii facies exurgit, nam ecce asscuratus ibi in actis profitetur, tempore factæ asscurationis neque se, neque ipsos asscuratores quicquam distinxisse inter fluvium & urbem Nannetis, & se paratum esse causa cadere, si non asscuratores in

libris suis ipsi notassent, se, absque ulla distinctione, usque ad Nannetem asscurasse, vel, si nihil notaverint, si jurare vellent, se, dum contraheretur, ea mente fuisse, ut ad fluvium duntaxat, non urbem asscuratio porrigeretur. Ad hæc asscuratores nihil respondebant, quam se neque ad exhibitio-nem librorum, neque ad jusjurandum teneri. Contestata sic lis est.

Scio, ex *d. § 7. M.* & ex aliis ple-risque legibus, de asscuratione latis, ita juris esse, ut mercibus asscuratis asscurata esse non censeantur frumentum, vinum, oleum & cetera, quæ tam facile cor-rumpuntur, & scio, id servandum esse, quamvis parvam, & forte nullam rationem habeat; quid enim ad asscuratores, si res per se corumpantur, aut servando servari nequeant, nec ne? Sed quia lex ita scripta est, eam intelligimus, ut expressa est, de mercibus scilicet simpliciter asscuratis, non ubi additum est, ut hic erat, *op bederffelyke of onbederffelyke goederen, die men behoorde te noemen, of niet te noemen*. Sane, quia ipsas species exprimere sæpe est difficile, sæpe etiam impossibile, usu inter Mercatores receptum est, ut sufficiat dixisse, *op bederffelyke of onbederffelyke goederen*, & in hac specie etiam plus dictum est. De eo usu ex instrumentis litis constabat, & secundum eum Amsterdammenses quoque 9. Maj. 1651. statuerunt, (2) ut verbis *bederffelyke en onbederffelyke goederen*, omnia mercium rerumque genera continerentur, exceptis admodum paucis, quæ in Statuto memorantur, & huc non pertinent. Omnibus igitur Senatoribus videbatur, asscuratoribus prodesse non posse *d. § 7.*

Plus

(1) *Observ. Tumult. tom. 11. n. 2554.*

(2) Est id Statutum post § 17. *A.* & in

supplementis post leg. Amsterdammenses de asscuratione separatim editas.

Plus Senatum turbasset altera affecuratum defensio, si non accessisset nova illa, quam dixi, affecurari professio. Absque ea si fuisset, res Senatores pro affecuratoribus respondissent, vis enim, inquebant, ex § 11. M. periculum affecuratum durer, donec merces salvæ tutæque in terram expositæ sunt, id tamen non obtinere, si merces de portu ad portum fuerint affecuratæ, ut affecurare licet ex § 13. tit. 7. *legum nautic. 1563.* nam tunc periculum cessare, si navis per XXIV. horas in portu, ad quem destinata erat, salva stererit in anchoris, & hic diutius salvam sterisse in fluvio Nannetis, verba contractus palam præ se ferre, *tot de Rivier van Nantes*, & habere affecuratum, quod sibi imputer, si legem non apertius dixerit, in ambiguo enim contra stipulatorem faciendam esse interpretationem l. 39. ff. *de pact.* Sed vero alii omnes Senatores in contrariam sententiam erant proniores, rati, si merces ad urbem Nannetem sint portandæ, ut constabat hic portandas esse, plane esse synonyma, sive dicas *ad Nannetem*, sive *ad fluvium Nannetis*, sive *ad urbem Nannetem*, fluvii enim mentionem esse injectam, non ut periculum affecuratum ibi cessaret, sed quia navis ultra navigare non poterat, & ipse Proxenera, qui contrahentes in hoc facto conciliaverat, testabatur, se etiam has voces pro synonymis habuisse. Quin & quamplurima proferebantur exempla affecurationum, in quibus, cum merces essent portandæ ad Urbem, tam Urbis, quam fluvii nomina reciprocabantur, nec ullum omnino exstabat exemplum, quod in pretio affecurationis unquam fuerit distinctum inrer Urbem & fluvium, ut nempe majus fuerit solum, si ad Urbem, minus, si ad fluvium duntaxat affecuratum esset. Erant &

Bynk. T. IV.

Senatores, qui de urbe Nannete cogitarum inde efficiebant, quod fluvii Nannetis facta fuerit mentio, non fluvii Ligeris, quemadmodum ille fluvius, quare parer proprie appellatur, sed eam ratio me non moverit, quum illa pars fluvii, quæ Urbem adluit, vulgo etiam dicatur fluvius Nannetis. Magis movebat, quod mercibus affecuratis, affecuratum periculum semper durer, usque dum fuerint expositæ in Urbem, ad quam destinabantur, & quidni hic durer? in fluvio utique exponi non poterant. Neque etiam fingeatur, merces alio fuisse destinatas, ut sic de portu ad portum solummodo fuisset affecuratum, nam in ipsa Urbe esse exonerandas inter partes, ut dixi, constabat. In hac lite etiam adferebantur multa Mercatorum testimonia, quorum nonnulli pro affecuratoribus, nonnulli pro affecurato respondebant, sed, quum pari fere numero discreparent, & speciem facti non satis accurate expressissent, ea omnia negligenda esse Senatus censuit.

Atque ita in utramque partem dispositum est, non habita ratione illius, quam dixi, professionis, apud Senatum factæ, sed ex ea omnibus Senatoribus persuasum est, affecuratores in mala fide versari, poterant enim adversarium vincere, si exhiberent libros suos, si quid in his pro sententia sua notassent, vel si mentem, quam præ se ferebant, jurejurando vellent explicare. Erant tamen inter Senatores, qui contra exhibitionem librorum respondebant, atque si ex domo adversarii non liceret instrumenta petere, sed quum ea res in controversiis & litibus Mercatorum quotidie frequenteretur, nec absque eo sæpe veritas explorari possit, id alios, plures numero, nequicquam offendit; in

N n ju-

jurejurando tamen, afsecuratoribus deferendo, conveniebant omnes. Atque ira decretum est, ut afsecuratores vincerent, si, prolatis libris, non refutarentur propria annotatione, vel, nulla annotatione habita, si jurare vellent, cum contraheretur, ea mente fuisse, ut ad fluvium Nannetis duntaxat afsecurarent, & eorum fides esset liberata, simulac navis in fluvio anchoram projecisset. Et secundum hæc priores, quas dixi, sententiæ vel rescissæ vel probatæ sunt 18. Jul. 1731. (3) Postquam ab hac sententia interpolata esset revocatio, & afsecuratus, de ea protestatus, litigaret in judicio executionis, audio, inter partes de ipsa causa fuisse transactum.

C A P U T XVI.

Quæ scientia in afsecurato impediatur afsecurationem rerum, quæ jam perierunt? & an metus & suspicio in hanc rem sufficiant? Iter mutatum intelligi, si loca adeantur, in instrumento afsecurationis non expressa, etiam si sint media inter portum a quo, & portum, ad quem destinatum iter est. An itinere sic mutato, mutatum presumatur ex mandato exercitorum? permittendum id videri exercitorum jurejurando. Qui pecuniam credidit magistro navigaturo, etiam consensisse videri, ut ex ea merces comparare liceret. An privati posse exerceant fœnus nauticum in Indiam Eoam?

Sempronius Dordracenus 14. Febr. 1723. per filium Titium literas mittit ad filium Mævium, qui Amsterdami habitabat, eique mandat, ut curaret afsecurationem mercium quarun-

dam, quas exspectabat, Neoporto Dordracum usque. Id mandatum exsequitur Mævius 16. Febr. 1723. ea formula, *op alle goede en quade tyding*. Quum autem jam periisset ea nocte, quæ intercedit inter 9. & 10. Febr. 1723. afsecuratores, ad damnum luentum interpellati, contendunt, Sempronium tempore mandati jam scivisse interitum rerum suarum, Sempronius negabat, & afsecuratores in jus vocat apud Judices delegatos ad res maritimas, qui Amsterdami officio suo funguntur. Illi Judices 31. Maj. 1724. afsecuratores ad reparationem damni condemnant, ira tamen, quum pater Sempronius proxime ante sententiam fato suo esset functus, ut uterque filius, tam qui literas patris pertulerat, quam qui acceperat, jurejurando affirmaret, se tempore contractus interitum rerum ignorasse. Quam sententiam probarunt Scabini Amsterdammenses 18. Apr. 1726. & Curia Hollandiæ 22. Mart. 1730.

Appellatum est ad Senatum, & ibi quæsitum, quid juris, si afsecuratio fiat earum rerum, quæ jam perierunt, & si fiat sub formula, *op alle goede en quade tyding*? Quicquid ejus rei est, ex legibus, de afsecuratione latis, prolixè excussi supra cap. 7. in princ. nec quæ ibi dixi, hic repeto. Summa huc redit ex § 20. & 21. leg. *Amsterd.* ex quibus hæc causa erat definienda, ut afsecuratio valeat, si rerum interitum ignoraverit afsecuratus, præscripto tempore, in quo scire vel ignorare presumatur, sin autem facta sit afsecuratio in omnem eventum *op alle goede en quade tyding*, afsecuratorem omnino teneri, nisi scientiam afsecurati probeat, dummodo afsecuratus jurare paratus, se interitum rerum suarum ignorasse d. §

21. quem § Amsterdammenfes 23. Jan. 1699. (1) facto Statuto, ita interpretati sunt, ut, si alii mandata fuerit afsecuratio, mandans ignorare debuerit tempore mandati, & mandatarius tempore contractus. His ita sancitis, unus Senator apud nos existimabat, rescindendas esse illas omnes sententias, quia Sempronius ante litem cœptam, vel illa inchoata, jusjurandum expurgationis non obtulerat, sed reliqui omnes negabant, id desiderare d. § 21. Egerat Sempronius simpliciter ad reparationem damni, probe confcius, se oblinendi spem non habere, nisi juraret, se interitum rerum suarum ignorasse, sed morte præventus jurare non potuit; & quid juraret, si, ut in hac ipsa specie, afsecutores ejus scientiam probare vellent? tunc prius judicandum erat, an probarent, nec ne, si non probarent, ita demum locus esset jurijurando.

Igitur cardo quæstionis in eo vertebatur, an scientiam afsecurati probassent afsecutores? & tam unus ille Senator, quam adhuc alius putabant, probatam esse, quia unus testis, præstito jurejurando, affirmaverat, se eo ipso die, quo afsecuratio mandata erat, Sempronio significasse, e re sua fore, ut mercium suarum afsecurationem quantumcunque curaret, & Sempronium tunc interrogasse, an qua difficultas esset, se autem respondisse, quicquid ejus rei sit, auctor tamen tibi sum afsecurationis curandæ, quæ etiam mandata est per literas, postquam Sempronius sibi silentium commendasset. Ex eo testimonio illi Senatores scientiam afsecurati efficiebant, atque adeo volebant filiis Sempronii jusjurandum deferre. Sed quicquid ille testis affirmaverat, agebat se accepisse a quodam Frisio, magistro

minoris navigii, qui Dordracum advenerat, & ille Frisius, rursus auditus, agebat, se quidem prope Slusam vidisse navem, ibi naufragium passam, sed se plane ignorasse nomen vel navis vel magistri. Quod de scientia naufragii existat in legibus, de afsecuratione latis, non quidem ego intellexerim, ut nemo Senatorum intelligebat, de scientia, quæ plena fide constet, ut forte desideres duos pluresve testes, qui naufragio adfuerunt, & id vel præsentem, vel absentem per literas nunciarent, unus sufficeret, & in eo Auctores, qui de re nautica scripserunt, video consentire, sed tamen nolim sufficere solos de naufragio rumores, quum fama sæpe fallat, & quod ad naufragia, sæpe fefellerit, nolim solum periculi metum sufficere, nam is metus plurimos movet ad curandas afsecurationes, sed tamen a scientia longe alienus est. Persuasissimum quoque habeo, penes Sempronium fuisse eam periculi suspicionem, ut propterea afsecurationem fieri mandaverit, & forte silentium testi commendaverit, ne frustra afsecutores quæreretur. At vero si testis auctorem suum laudasset, magistrum illum Frisium, & is de naufragio fuisset consultus, Sempronio utique ea ipsa narrasset, quæ supra dixi eum respondisse, & si ita narrasset, Sempronius, si quid judico, bona fide mandasset afsecurationem, nam Sempronii navem vel merces periisse cum ignorantissimis ignorabat ille Frisius. Plurima etiam adferebantur ad refutandum illum testem, sed ea omitto, quum, eo etiam non refutato, plerique Senatores censerent, non eam in Sempronio fuisse scientiam, quæ mandatum afsecurationis potuerit prohibere. Atque ita tres, quas di-

(1) Existat post leg. *Amsterdam. de afsecurat.*

xi, sententiæ probata sunt 21. Jul. 1731. (2).

Affecuratum est Amsterdami 21. Aug. 1725. *op het casco van seker schip van Port a Port en alle circumjacentien van dien tot Hamburg, en dat de Schipper tot Faro zoude mogen aanloopen, om syn verdere lading in te nemen.* Quum magister navis in portu Cale nullas reperiret merces, quas portaret Hamburgum, nonnullas alias ibi recipit, Ulyssiponem destinatas, & inde, ad alias recipiendas, navigaturus ad Faro. Ulyssiponem appellit, & merces exponit, & ob ventum adversum ibi aliquandiu moratur. Deinde navigat ad Faro, sed in eo itinere capitur a nave Turcica. Affecuratores ajunt, iter esse mutatum, & quidem, ut erat verisimillimum, ex ipso exercitorum mandato, seque adeo ad damnum refarciendum non teneri, sed tamen damnantur Amsterdami a Judicibus rerum maritimarum 22. Nov. 1726. & a Seabinis 18. Mart. 1729. & a Curia 7. Febr. 1732. ita tamen a Curia, ut affecuratoribus salva esset actio adversus magistrum, si proprio Marte iter mutasset.

Quum appellatum esset, inter omnes Senatores nunc videbatur constare, nullos portus, in instrumento affecurationis non expressos, absque necessitate adiri posse, quamvis sint intermedii inter locum, a quo, & locum, ad quem destinatum iter est, quum Ulyssipo interjaceret inter *Port a Port* & *Faro*. Id enim si liceret citra consensum affecuratorum, iter quam longissime posset trahi non sine majori affecuratorum periculo in subeundis portibus. Unde & hi solent stipulari majus præmium, ubi in eodem itinere, in *de zelve route*, varii portus subeuntur. Si id expressum non sit, & tamen loca intermedia adeantur, mutatum iter intelligi, omnes,

ut dixi, Senatores nunc consentiebant. Dico, nunc consentiebant, quia non omnium Senatorum ea semper sententia fuit, quam in rem consulenda sunt, quæ supra dixi *cap. 3. vs. Amsterdami, & duobus seqq. cap. 4. vs. bis subijcio, & seq. cap. 5. vs. quum, & seq. cap. 7. vs. Titius Amsterdami, cap. 8. vs. Affecuratores*. Verum si quis hæc omnia perpendat, animadvertet, vel causas in facto variasse, vel alias fuisse decidenti rationes, cum maxime, quod affecuratoribus non profuit mutatum iter, si magister mutet sine mandato. Sed quicquid ejus rei sit, nunc, inquam, omnes Senatores existimabant, loca ad eundem cursum sita, si de iis sileat stipulatio, adiri non posse, nisi ex necessitate vel consensu affecuratorum. De Ulyssipone nulla mentio in stipulatione nec ulla eam adeundi necessitas vel consensus affecuratorum. Mutato sic itinere res expedita est ex § 7. *A. teneri nempe affecuratores, si magister absque mandato exercitorum iter mutet, salva illis actione contra magistrum, ut hanc quoque Curia reservaverat, sed non teneri, si mandantibus exercitoribus iter mutatum sit.* Quapropter de solo facto quæsum est, & de eo solo. quæri debebat, si subsistant, quæ alia occasione Senatus judicavit 30. Sept. 1717, *d. cap. 8. vs. Titius qui, & seq.* Sed difficilis probatu res, an & quid exercitores magistro navis mandaverint, id sciri non potest nisi ex forma itineris, quam magistris suis enavigaturis exercitores dare solent, vel ex literis, ad eos peregre scriptis, quæ mandata illa comprehendunt. Nihil horum proferebatur, & utique celabunt exercitores, si sibi obliet. An dicemus, quicquid magister egit præsumendum esse ex mandata-

dato, vel etiam sine mandato egisse? Utrumque difficile dictu esset. Erant tamen Senatores, qui onus probandi rejiciebant in afsecuratores, ut hi nempe probarent mandatum mutandi itineris, sed quum fere impossibile sit, ut mandata, ab exercitoribus magistris data, afsecuratores nancisci & proferre possint, plerisque Senatoribus id visum est durius & iniquius. Media via placuit, ut nempe priores sententiæ probarentur, si jurejurando affirmare parati essent exercitores, se magistro non mandasse vel permisisse, ut portum Ulyssiponensem subiret, vel alios contractus deperferendis mercibus iniret ex sua ipsius sententia, fin autem exercitores id jurandum jurare nollent, rescinderentur priores sententiæ, & absolventur afsecuratores. Ita judicatum est 7. Maj. 1735. (3)

Mercator Middelburgensis mandat Proxenetæ Rotterdammensi, ut curare vellet afsecuracionem *van Middelburg naar Batavia, met het schip 't Slot ter Hooge, Schipper Willem de Smit*, op 10300. *silvere Ducatons en 7320. guldens aangetelde gelden op een Notariale Obligatie ten laste van de voorn. Willem de Smit*. Varii afsecuratores pro utraque summa in hac verba fidejudent 22. Mart. 1732. Navis, iter suum prosequens, perit cum omnibus mercibus, salva tamen pecunia numerata, atque adeo salva illa summa 10300. Ducatorum. Alia autem summa 7320. florenorum data erat navarcho sub fenore nautico, & ille navarchus ex ea comparaverat merces, quæ una cum navi perierant. Mercator Middelburgensis, ratus, sibi afsecuratum esse illud creditum 7320. florenorum, idque periisse cum nave perdira, afsecuratores Rotterdammenses apud Judices maritimos, qui ibi sunt,

convenit, ut sibi rescircirent damnum. Hi negant, se quicquam debere, quia non afsecuraverunt merces, sed pecuniam numeratam, scilicet 7320. *guldens aangetelde gelden*, & sic quoque se cum contractum adnotasse in libris suis, omnem autem pecuniam numeratam, navi impositam, fuisse salvam, atque adeo se de damno non teneri. Judices tamen maritimi 7. Aug. 1734. secundum Mercatorem Middelburgensem litem dederunt, & ita quoque ex appellatione Curia Hollandiæ 15. Jan. 1737.

Rursus est appellatum ad Senatum, & is censuit, nihil quicquam referre, quid afsecuratores in libris suis annotavissent, omnem enim causam pendere ex instrumento afsecuracionis, cui subscripserant, & quidem ibi distinctis periodis afsecuratum erat op 10300. *Silvere Ducatons, en op 7320. guldens, welke op Obligatie waren angetelt aan den Schipper*, & plene constabat ex ea ipsa pecunia navarchum comparasse merces, quæ cum nave perierant, & porro constabat ex testimonio plurimorum Mercatorum, Afsecuratorum, & Proxenetarum, tam Middelburgensium, quam ipsorum Rotterdammensium, stilo, ut vocant, *mercantili* penes se esse receptum, ut, qui afsecuravit *op gelden*, navigantibus data, afsecurasse videatur *op contant geld*, si eam pecuniam navigantes secum ferant, *maar op goederen*, si navigantes ex ea pecunia merces comparent, & has secum ferant, tunc enim surrogatas videri merces loco pecuniæ numeratæ, & sic perpetuo usu servari. Addebant, hanc conditionem significari, si afsecuratio, ut hic, fiat *op aangetelde gelden, op Obligatie gegeven aan zoo of zoo een navigant*, eos navigantes tantum non semper eam pecuniam impendere comparandis mercibus, sed

fed & pofse, fi velint, eam fecum ferre. Ex eo usu illi interpretabatur hæc, quæ dixi, afsecurationis verba, nec aliter quoque Senatus, sic edoctus, interpretatus est, præsertim cum nulum ullius hominis testimonium in contrarium adhiberetur.

Sed movebant quidam Senatores, quod tamen afsecuratores non moverant, an non per privilegia, Societati Orientali data, aliave Ordinum Generalium Edicta illiciti essent contractus, quibus fœnus nauticum exercetur a privatis, qui pecunias mercelve rrajetitias ad Indiam Eoam mittunt? Et si illiciti contractus, an non illicitæ afsecurationes, quæ de his rebus fiunt argumento eorum, quæ disputavi *lib. 1. quest. jur. publ. cap. 21.* Sed excussis Ordinum Generalium privilegiis & Edictis non comperit Senatus, ejusmodi contractus adhuc esse veritos. Qui si vetiti essent, id utique porrigendum non esset ad eas pecunias mercelve, quas omni jure transvehere licet, ut si pecunia obveniret ex hereditate aliqua, vel eæ sint merces, quæ navigantibus, etiam commercii causa, permittuntur, constat enim quasdam permitti, & potuit navarchus etiam hanc pecuniam in comparandas ejusmodi merces impendisse. Quousque id permisum est, navarchus fuisset versatus in re licita, sed, ut dixi, generaliter compertum non est, quicquam rei veritæ versari in contractibus, quibus fœnus nauticum exercetur. Superata etiam hac difficultate Senatus simpliciter utramque sententiam probavit 19. Febr. 1738. (4)

CAPUT XVII.

Ex Statuto Amsterdammensi non sufficere, ut, profecta nave, profectio significetur, nisi & addatur tempus, quo profecta sit. Perinde tamen esse, afsecuratores id sciant ex instrumento afsecurationis, an aliunde. Æstimationem rerum afsecurarum ab afsecurato esse probandam, nec sufficere solam ejus adsertionem & jusjurandum de bona fide. Si, qui afsecurationem mandavit, sciverit, quando navis mercelque profecta sunt, mandatarius autem ex justa causa ignoraverit, sufficere, si hujus ignovantia in afsecurationis instrumento exprimitur. Si afsecuratum sit van de Staat Davids naar Amsterdam, pro periculo, quod in reditu accidit, afsecuratum esse, & id incipere post finitam piscationem, & hanc finitam intelligi, quando navis ex Freto recta navigat Amsterdamum.

Sempronius, qui merces quasdam imposuerat navi, Hullo Amsterdamum navigaturæ, afsecuratoribus significat, navem 17. Maj. 1724. adhuc jacere Hulli in Anglia, & sic fit prima mercium afsecuratio. Ipse ille Sempronius 29. Maj. 1724. aliam epistolam accipit, Hulli scripam 20. Maj. qua significatum est, navem pridie ejus diei, id est 19. Maj. fuisse Hullo profectam, & mox eodem illo 27. Maj. eadem merces ab aliis quoque afsecurari fecit in hæc verba: *dat volgens een brief van den 20. Mey bet schip reets van Hul was vertrokken. dat hy geen nader tyding van bet schip had, en dat de afsecurantie geschiede op alle goede en quade tyding.* Navis in itinere perit. Secundi afse-

afsecutores, ad damnum, in quod subscriplerant, refarciendum conventi apud Judices rerum maritimarum Amsterdamentes, absolvuntur 31. Aug. 1725. Sed apud Scabinos Amsterdamentes, modo Sempronius juraret, se tempore factæ afsecurationis ignorasse interitum navis, condemnantur 30. Marr. 1729. eamque sententiam Curia confirmavit 13. Jul. 1733. additis etiam usuris trientibus a lire contestata, quæ, implorata in hanc rem venia, apud Curiam erant petitæ.

Quamvis duæ illæ posteriores sententiæ viderentur latæ secundum § 20. & 21. leg. *Amsterd.* ubi afsecuratio erat facta, appellatum tamen est ad Senatū, & ab afsecutoribus laboratum, ut ostenderent, Sempronium scivisse interitum navis tempore secundæ afsecurationis, sed frustra laboratum, nihil enim adferebatur, ex quo id effici poterat, sed iis, quæ facti sunt, recensendis supersedeo. Magis ad rem pertinebat, quod ex jure addebant afsecutores, nempe ex Statuto Amsterdamentensi 29. Jun. 1688. nullam esse afsecurationem, si, nave jam profecta, afsecuratus protectionem & tempus, quo profecta est, non exprimat in instrumento afsecurationis, nisi afsecuratus id ignorer, & ignorantiam illam quoque profiteatur in eodem instrumento; hic autem nihil esse expressum, quam navem jam fuisse profectam, non addito tempore protectionis, & tamen Sempronium ipsum quoque diem scivisse ex illa epistola 20. Maj. 1724. Ut hæc effugeret, afsecuratus, ajebat, Statutum non desiderare, ut *dies*, sed ut *tempus* exprimatur, & quod ibi de tempore dicitur, ἐν πλάτει esse accipiendum, ex ipso autem contractu constare, navem esse pro-

fectam inter 17. & 20. Maj. 1724. nec ipsius diei scientiam afsecutoribus quicquam prodesse potuisse, quin & in instrumento afsecurationis expressum esse, navem fuisse profectam, & id videri referendum ad eum diem, quo missa est epistola, nempe 20. Maj. & navem forte non pervenisse ad ipsum Oceanum, superato flumine, nisi eo ipso 20. Maj. constare autem ex alio Statuto, quod Amsterdamentes sanciverunt 3. Febr. 1699. naves non haberi profectas, nisi, relictis portubus & præternavigatis omnibus brevium iudiciis, plenum mare intraverint. Erant duo Senatores, qui his rationibus multum tribuebant. Sed ne iis refutandis bonas horas perdam, sufficit scire, aliam fuisse rationem, magis idoneam, quæ pro afsecurato militabat, quod nempe ex instrumentis litis plena fide constaret, eam ipsam epistolam 20. Maj. 1724. qua nunciabatur, navem pridie fuisse profectam, afsecutoribus fuisse exhibitam, ab iisque lectam, priusquam instrumento afsecurationis subscriplerant, & ita eos disce-re potuisse, quo die navis profecta fuisset, sic enim habebant eandem scientiam, quam afsecuratus. Sive autem id sciverint ex epistola, sive ex contractu afsecurationis, res plane eodem redibat. Et in eo omnes Senatores conveniebant, unde 7. Febr. 1739. (1) probatæ sunt duæ posteriores sententiæ.

Nonnulli afsecutores Rotterdami afsecuraverant duas sarcinas mercium (*twee pakken crameley-goederen*) quæ in mari Baltico deferrentur ab alio ad alium portum, quarumque pretium in instrumento afsecurationis æstimatum erat 6000. florenis. Duæ illæ sarcinæ una cum nave perierunt, & afsecutores ad solvendas summas, pro quibus subscri-

pse-

pservant, in jus vocati, excipiunt, neque de ipsis mercibus, neque de earum pretio quicquam constare. Unde Judices Rotterdammenses ad res maritimas 9. Mart. 1737. interlocutoria sententia jubent, ut assecuratus tam de ipsis mercibus, quæ illis sarcinis inclusa fuissent, quam de earum pretio plenius edoceret. Assecuratus, ut satisfaceret interlocutori, componit indicem earum mercium, non descriptum ex aliquo libro, vel alia ejus annotatione, sed, ut ajebat, ex memoria sua, quam, ut poterat, servaverat. Adjicit quoque singulis mercibus pretium, sed, ut rursus ajebat, ex sua ipsius æstimatione, absque ulla alia probatione. Hunc indicem exhibet adversariis, & simul offert jusjurandum, quicquid in eo notaverat, se bona fide notasse. Quum pretium, ibi adscriptum, excederet illos 6000. florenos, iidem Judices maritimi, modo assecuratus juraret jusjurandum, quod obtulerat, secundum eum jus dixerunt, & eam sententiam probavit Curia 13. Nov. 1738. Sane certi juris est ex § 10. 12. & 18. tit. 7. leg. naut. 1563. quin & ex § 19. R. V. & ex § 70. R. N. ad damnum agi non posse, nisi constet de vero pretio rerum assecuratarum, idque ipse assecuratus agnovit, quum interlocutionem Judicum maritimum probasset, & ei satisfacere esset paratus, sed Senatus putavit, eum non satisfecisse illo mercium catalogo, quem exhibuerat, & ex cerebro seu memoria labili fabricaverat, nec etiam ad pretium probandum sufficere suam ipsius æstimationem: sic enim nunquam desuram probationem, si sola assertionem & jurejurando de bona fide res transigi possit. Rejcta igitur est ea probatio, sed quia constabat, illas sarcinas in

Fræto Sundico, ubi vestigal solvitur Danorum Regi, fuisse æstimatas 1200. Imperialibus Danicis, & quia nihil aliud ad manum erat, ex quo pretium definiri possit, Senatus, relictis prioribus sententiis, damnum, sarcinis datum, eadem summa æstimavit, & assecuratores, pro rata subscriptionis, in eam damnavit 31. Jul. 1739. (2)

Mævius, qui Quebeci in America Septemtrionali habitabat, 28. Oct. 1736. ad Titium Rupellensem literas dedit, quibus mandat, ut merces quasdam suas, quas propediem Quebeco Rupellam erat missurus, assecurari faceret ad usque certam summam. Titius, acceptis illis literis, quum Rupellæ nulla esset assecurandi occasio, 27. Dec. 1736. scribit ad Sempronium Amsterdammensem, ut in Hollandia illam assecurationem curare, & assecuratoribus significare vellet, navem, quæ merces portabat, Quebeco esse profectam 3. Nov. 1736. ceterum, se nulla alia instrumenta habere, quam illam Mævii epistolam. Sempronius curat illam assecurationem Rotterdami 10. & 12. Januar. 1737. Sed, quia Titius scripserat, sibi nihil ad manum esse, quam illam Mævii epistolam, datam 28. Oct. 1736. Sempronius anxius hærebat, quemadmodum ex epistola, scripta 28. Oct. scire potuisset Titius, navem Quebeco deinde esse profectam, nempe 3. Nov. & metuens ea de re litem, prudenter instrumento assecurationis inserit, dat de risico zou ingaan op den 3. Novemb. 1736. als wanneer gemeent wierd, dat het schip zou zeilen, zulks geschiedt wettende of niet, of wel enige dagen vroeger of later, dat de assuradeurs te vreden waren; alles ter goeder trouwe, en voorts op alle goede en quade tyding. Ha-

Habebat utique Sempronius, cur dubitaret, an non Titius errasset in assignando die protectionis, nesciebat enim, aliam navem Quebeco Rupellam advenisse, & ex ejus navarcho Titium intellexisse, navem, quæ has merces vehebat revera Quebeco esse protectam 3. Nov. 1736. Quum autem hæc navis naufragium esset passa 13. Nov. 1736. & reparationem damni Sempronius posceret apud Judices, qui de assecurationibus Rotterdami cognoscunt, hi 14. Jan. 1739. assecutores ad illam reparationem damnarunt, eorumque sententiam Curia habuit ratam 20. Jul. 1736.

Provocatum est ad Senatum, & ibi assecutores primum arguebant malam fidem Titii, atque si 27. Dec. 1736. cum assecurationem fieri mandaverat, jam scivisset, merces, de quibus agebatur, periisse, sed probationes in hanc rem minus erant idoneæ, & si quæ essent suspensiones, has præstito in contrarium jurejurando Titius jam diluerat. At vero quam maxime urgebant §§ 32. 33. & 34. R. N. secundum eos enim merces, jam protectæ, assecurari possunt, sed non aliter, quam si assecuratus tempus protectionis, si noverit, exprimat, si non noverit, etiam id exprimat, alioquin assecurationem rescindi. Qui §§ plane conveniunt cum Statuto Amsterdammensi 29. Jan. 1688. Ajebant autem, Sempronium Amsterdammensem ex literis, ad se datis 27. Dec. 1736. scivisse, navem jam fuisse protectam 3. Nov. 1736. nec tamen id rotunde expressisse in instrumento assecurationis, ut exprimere debebat ex mandato, nullam igitur esse assecurationem ex speciali § 34. & ex generali § 73. earundem leg. Non licet dicere, quod tamen nonnulli Senatores dicebant, assecutores fuisse contentes ea circumscriptioe, quam de protectione

Bynk. T. IV.

navis adhibuerat Sempronius, idque eos palam instrumento assecurationis fuisse protectos, nam aliquoties jam Senatus judicavit, ut supra retuli, legibus, de assecuratione latis, renunciari non posse, & id ipsum continetur § 1. R. V. & § 75. R. N. turpe quidem, esse fidem datam fallere, sed in lege perfecta summo jure id licere, ut plenius disputavi *hoc libro cap. 5. vs. contradicunt, & seq.* Plurimi Senatores malebant respondere, Sempronium protectionis non plane fuisse conscium, sed dubitasse ob eam, quam dixi, rationem, & ob quam nemo non dubitaret, & ideo significasse, sibi non plene constare de tempore protectionis, quod verum erat. Addebant alii, ubi periculum incipit ex certo tempore, ut hic ex 3. Nov. 1736. scientiam vel ignorantiam protectionis nihil ad assecutores pertinere, & iis §§ 32. 33. & 34. tunc locum non esse. Erant tamen Senatores, qui animosius Sempronium increpabant, quod, qua mandatarius Titii, fines mandati non diligenter observasset, sed quod hi culpæ, alii prudentiæ adscribebant. Sane non errasset Sempronius, si tempus protectionis expressisset, ut in mandato simpliciter expressum erat, sed maluit mandanti consulere, si forte, ut ipsi quidem videbatur, diem protectionis peiperam significasset. Ad hæc, quod in *legibus Amsterdammensibus d. §§ 32. 33. & 34.* scriptum est, Sempronius referebat ad eum duntaxat, qui assecurationem mandavit, non ad eum, qui ex mandato curavit. Exstat quidem Statutum Amsterdammense 23. Jan. 1699. quod in his rebus mandantem & mandatarium habet non pro una eademque persona, sed praterquam quod id Statutum non obrineat nisi in causis Amsterdammensibus, sano sensu utique non aliter intelligi potest, quam si uterque eandem vel scriverit, vel ignoraverit.

O o

Si

Si mandans sciverit ante factam afsecurationem, res periisse, mandatarius autem ignoraverit, scientia solius mandantis rescindit afsecurationem, in utroque enim requiritur bona fides. Hic autem in utroque fuit optima fides, mandans expressit protectionem navis, quam sciebat, mandatarius, qui de ea anxius dubitabat, maluit ignorantiam exprimere, & quicquid expressum esset, afsecuratoribus nec oberat, nec proderat. Utraque igitur sententia probata fuit 15. Jan. 1740. (3)

Quum Gajus intellexisset, navem suam in Fræto Davidis cepisse sex balænas, Amsterdami 26. Jul. 1728. afsecurari sibi facit *op Walvispek en baarden van de Straat Davids naar Amsterdam*. Navis eas balænas ceperat prope insulam Disco, sed revertens navigavit ad glaciem Occidentalem, *bet Westijs*, ut juxta eam in reditu piscaretur, & caperet balænas, sibi forte obvias. Sed per tempestatem ruptis & luxatis quibusdam navis instrumentis, nautæ inde divertunt & appellant *in de Zuyd-bay* (qui Sinus est ad Orientem Fræti) ut ibi reficerent instrumenta sua, ea mente, ut post refectionem rursus desisterent ad glaciem Occidentalem, ibi iterum piscaturi. Sed navis, exiens ex illo sinu periit, salva tamen aliqua oneris parte. Afsecurator, ut damnum, quod ibi acciderat, refarciret in jus vocatus, absolvitur a Judicibus rerum maritimarum Amsterdammensibus 29. Martii 1729. eorumque sententiam probarunt Scabini 21. Mart. 1731. & Curia Hollandiæ 2. Nov. 1735.

Appellarum est. De eo autem inter partes constabat, quum ita, ut dixi, afsecuratum est, afsecuratum esse pro solo periculo, quod in reditu accideret,

sed inde quæsitum, quando navis rediisse censenda esset? Turba 18. Mercatorum Amsterdammensium adfirmabat, reditum incipere, postquam finita erat piscatio, & de eo etiam inter partes satis conveniebat. At vero Gajus contendeat; captis illis sex balænis prope insulam Disco finitam fuisse piscationem, navem quidem suam navigasse ad glaciem Occidentalem, & post rupra, & in illo, quem dixi, sinu refecta navis instrumenta, rursus eo navigare constituisse nautas, sed recepti moris esse, ut naves redeuntis ex Fræto Davidis desisterent ad glaciem Occidentalem, & juxta eam Amsterdam navigent, non eo animo, ut ibi veram piscationem exercent, id est, ut easdem vias eant, redeant, & quaquaversum oberrent, sed ut, dum redeunt, unam alteramve balænam, si forte obviam, sui quoque juris faciant, & sane de eo more testabantur 22. Mercatores, navarchi, & alii, ejus piscationis periti. Sed quærebatur, an id liceret periculo afsecuratorum? Adfirmabant quidem illi 18. Mercatores, afsecuratores de damno, in reditu accepto, teneri, quocumque loco id fuerit acceptum, sed reditum interpretabantur, si navis, Amsterdam destinata, finita piscatione, recta Amsterdam naviget, non vero si desleat ad aliam piscationem. Et secundum hæc plerique Senatores respondebant, si nautæ, exeuntes illo sinu, constituisent recta Amsterdam pergere, dici posse, finitam fuisse piscationem, etiamsi forte balænam, sibi obviam, cepissent, sed nunc constituisse ad Occidentem desletere, ubi major est balænarum copia, non alia mente, quam ut obvias quasque balænas facerent suas, neque adeo dici posse

posse finitam fuisse piscationem, ex illo sinu, si Amsterdamum destinassent, navigandum fuisse ad meridiem, & superato Angulo, qui dicitur *Staten-boek*, ad Orientem, quod periculo suo licuit facere, asscuratoris periculo non licuit. Ex his efficiebatur, navem periisse, priusquam absoluta esset piscatio, atque ita damnum ad asscuratorem non pertinere. Hac una ratione omnes Senatores, uno dissentiente, tres priores sententias probabant, neque adeo excutiebant alias rationes, quas etiam in rem suam verterat asscurator, & quæ ramen videbantur exigui ponderis. Ita judicatum est 10. Febr. 1740. (4)

CAPUT XVIII.

Si navis navi ejusque oneri damnum dederit, an & quemadmodum resarciendum sit?

AB asscuratore transeamus ad alias species damni nautici, & primum ad eam, quæ est de damno navium. Hanc ex legibus, ea de re latis, explicare operæ pretium erit, etiam ideo, quod quædam in illis occurrant, quæ alium interpretem videntur desiderare, quam hætenus nacta sunt. Jure quidem Romano in damno navium merum jus sequi placuit, merum jus est, si navis navi damnum dederit, animadvertendum, dolo, culpa, an casu datum sit, si dolo vel culpa, resarciendum esse ab eo, qui dedit, si casu, fato imputandum, negata omni restitutione. De dolo nemo ambigat, de culpa & fato est l. 29. § 2. 3. & 4. ff. ad leg. Aquil. ad quos §§ comentatus sum lib. 5. observ.

jur. cap. 16. & 17. De dolo & culpa, si probari possit, eandem jurisprudentiam adhuc sequimur, sed quum facile quis ignoret, aut probare nequeat, quid alter in alia nave possit facere vel non facere, facile accidebat, ne ulla damni fieret restitutio, ut nec fiebat, si casus fortuitus damno causam dedisset. Ut ab eo jure recederetur sola utilitas effecit, sola, inquam, utilitas, nam alia ratio communicandi damni, quam dedit § 28. *vs. het gevalt. leg. Wisbuyc.* acuminis est nautici, quod ego non percipio. Ut navis, quæ damnum dedit, vel dederetur, vel damnum resarciretur, ad instar scilicet actionis de pauperie ex jure Romano huc transferre, mercaturæ favor non patiebatur, mollior jurisprudentia placuit, & media via electa est. In totum esse resarciendum damnum, sine culpa datum, durum & avarum est, ut nihil plane resarciretur, si casus damno causam dederit, justum quidem, sed ob rationem, quam dixi, inutile visum est. Ut ei rei succurreretur, injusta quidem, sed utili ratione placuit, ut damnum, sine culpa datum, simpliciter communicaretur, sic enim legibus constitutum, & judiciis receptum est. De judiciis quamplurimis ipse testari possem, sed testentur potius Neostadius *decis. Supr. Cur. 48. & 49.* & Coren *observ. 40. & 41.*

Sed utile erit ipsas leges nauticas ea de re consuluisse, siue Wisbuycenses, quibus nos fere utimur, ut Romani utebantur legibus Rhodiis, siue patrias, id est, universo Belgio communes, ut sunt leges Caroli V. 19. Jul. 1551. (1) & Philippi II. ult. Oct. 1663. (2) siue Frisicas, id est, Provinciæ vicinæ,

O o 2 cx

(4) *Observ. Tumult. t. 14. n. 3173.*

(1) *Plac. I. 2. 7. 11.*

(2) *Plac. I. 2. 7. 1. 2.*

ex aliis fere descriptas. Hæ autem de damno navium ita statuunt. Si navis navigans alteri § 71. *leg. Wisbuyc.* jacenti § 27. *d. leg.* § 48. *leg. naut. Caroli V.* § 3. *tit. 5. leg. Philippi II.* § 3. *tit. 25. lib. 1. leg. Frisc.* naviganti § 48. *leg. Wisbuyc.* § 46. *leg. Caroli V.* § 1. *tit. 5. leg. Philipp. II.* § 1. *tit. 25. lib. 1. leg. Frisc.* vel ruptis vinculis soluta navis navi stanti ligatæ § 49. *leg. Wisbuyc.* § 47. *leg. Caroli V.* § 2. *tit. 5. leg. Philipp. II.* § 2. *tit. 25. lib. 1. leg. Frisc.* sine culpa damnum dederit, commune est omnibus *d. §§* si culpa intercefferit, variis §§ additur, qui culpam fecerit, damnum lucret.

Supereft alius casus, quem nondum excussi, si nempe in anchoris stans ligatave navis alteri similiter stanti vel ligatæ, non ruptis funibus, sed solo attritu damnum dederit, quid dicemus? Et 5. Oct. 2. Nov. 1649. XXX. Mercatores Amsterdammenses responderunt, (3) sibi videri, *dat als Schepen vast sitten en weer vlot worden, en d' eene d' andere door storm of wind met het aan-
vryven beschadigt, dat zulks moet ge-
rekenet werden als een ramp, en dat die
de schade heeft geleden, de zelve alleen
moet dragen, sonder vergoeding van den
anderen.* Ad hunc casum referri possent § 29. *leg. Wisbuyc.* § 5. *tit. 5. leg. Philippi II.* & § 5. *tit. 25. lib. 1. leg. Frisc.* nisi quod in illis §§ damnum passus id repetat, si culpa dantis intercedat, quod rationem habet, sed quid si nulla intercedat? Difficile dictu est, neque tunc damnum communicari. Ea autem XXX. Mercatorum responsio forte magis data est ex animi sui sententia, quod id ipsis bonum & æquum vi-

deretur, quam ex lege vel consuetudine generali, quia multorum inter eos responsio non continet, eam esse vel legem vel consuetudinem, sed id sibi bonum & æquum videri. Alii tamen inter eos id ita usu servari rotundo ore affirmant, sed quia ea damna ex attritu sæpe non magni momenti sunt, fieri potuit, ut ea de re damnum passu litigare noluerint, quod in aliis jus non facit. Forte tamen ea responsio & hanc rationem habet, quod nempe damnum, quod ex attritu est, magis præcaveri possit, quam quod a navi datur, quæ est in medio cursu, possitque de hoc damno, magis quam de omni reliquo, an casu, an culpa fiat, facilius constare, unde cessat communicandi damni ratio. Sed vero si nulla culpa vel sit, vel argui possit, haud animadverto, cur non damnum, etiam attritu datum, communicandum sit. Scio *d. § 29. leg. Wisbuyc.* & *d. §§ 15. 5. leg. Philippi & Frisc.* ex jure Romano definire damnum, attritu datum, sed, ut modo dicebam, si culpa dantis intercedat, & sic est in omni damno navium, sed nihil definiunt, si mero casu fortuito attritus, & ex eo damnum fiat, nec mihi ulla ratio succurrit, cur hunc casum magis placeat definire ex jure Romano, quam ex reliquo jure nautico, quo utimur, & quod sine ulla distinctione omne damnum, mutua impulsione navibus datum, commune esse jubet.

Sed pergamus ad damni, sine culpa dati, & ab utroque ferendi, explicationem. Apud Pragmaticos, hilarioris olim lætæ, scribi video, (4) damnum navium, sine culpa datum, communicari ex legibus nauticis, damnum vero bonorum

(3) *Form. 2. cap. 1. p. 36. ad 40. & Consil. Belg. tom. 3. consil. 132.*

(4) *Bello juridico casu 49. p. 381. & seqq.*

& in libello over het beschadigen van Binnenslands Vaarders p. 15. & multis seqq.

rum ex sola consuetudine, rebus iudicari confirmata. Sed si eorum Pragmaticorum sententia utaris, quisquis es, prolixè falleris. Antiqua fuit consuetudo, & navis & bonorum damnum communicari, nec intercedo, quominus ex ea & aliis consuetudinibus compositæ sint leges nauticæ, quibus utimur, sed si per consuetudinem intelligas consuetudinem, illis legibus posteriorem, erras aut ludis, & hanc intelligunt Pragmatici, cum ajunt, nec jure civili, nec jure nautico quicquam de bonis esse cautum. Jus civile in *l. 29. § 2. 3. & 4. ff. ad leg. Aquil.* simpliciter loquitur de damno, quod culpa nautarum datum est, refarciendo, quod utique potes & debes intelligere tam de damno navium, quam mercium, etiam ideo, quod de damno funium præcisorum sermo sit in *d. l. 29. § 3.* quam si vel de navi, damno adfecta, duntaxat loqueretur *d. l. 29. § 2. 3. & 4.* omnes, qui Juri nomen ferunt, id etiam intelligerent de bonis, in ea navi repertis, nec scio esse quemquam, qui aliter intelligat. Leges Wisbuycenses fere simpliciter loquuntur de navibus, sed idem juris esse de bonis manifesta sententia est *§ 27. & 68.* eandem legem, utque ita in ceteris §§ naves intelligendæ sint cum omni causa, id est, ut id, quod de damno navibus illato dicitur, etiam porrigatur ad bona, quæ iis navibus vehuntur. Leges Caroli V. *§ 46. 47. 48. & 49.* & Philippi II. *tit. 5. § 1. 2. 3. 4. & 5.* & leges Frisæ *lib. 1. tit. 25. § 1. 2. 3. 4. & 5.* simpliciter fere loquuntur, ut loquitur jus Romanum, de damno dato, quod æque ab bona, quam ad naves pertinet. Et quis credat, quod sancitum est in *d. §§ 46. 1. 1.* de dam-

no communicando, si navis sine culpa fuerit depressa, id non esse intelligendum de omni damno, quod depressione datum est, atque ita non de damno, quod bonis, sed quod solis navibus accidit? recta interpretandi ratio id non patitur, & prohibet manifesta auctoritas in *d. §§ 27. & 68.* Quod ergo de damno, navibus illato, hic illic sancitur expresse, id & de onere, ex eadem potestate legis, omnino intelligendum est. Fuerunt tamen, qui damnum, oneri illatum, communicari negarunt, quorum opinionem & alii exploserunt, (5) sed velitatione potius, quam justo prælio. At quum de jure, quo utimur, nemo ambigat, de auctoritate ejus juris, ex legibus, an ex consuetudine sit, non est, ut multum laboremus. Ad do duntaxat unam speciem, me Senatore, a Curia Suprema judicatam de damno, casu dato. Navis, quæ Hamburgo in Stationem Texelensem venerat, inde sub tuitione Admiralli Hollandici cum aliis plurimis enavigat, & postquam illa Classis aliquamdiu navigasset, Admiralius, signo dato, jubet Classem vela vertere, sed navis Societatis Indicæ Orientalis, quæ Classem comitabatur, & propter onus gravius vel motum maris vehementiorem vela vertere non poterat, Hamburgensem, contra se venientem, obruit, eaque impulsione navis Hamburgensis periit, Hamburgenses Curatores Societatis Indicæ in jure conveniunt, quo refarcirent dimidium damni, casu & sine culpa dati, ex his, quas memoravi, legibus nauticis. Societas culpam arguit, & hanc transfert in navem Hamburgensem, nam ab hominibus suæ navis proclamatum esse, rursus vela verteret Hamburgensis, se enim vertere non posse. Ad hæc Ham-

bur-

(5) *Consil. Holl. tom. 2. consil. 27.*

burgenſes : proclamationem illam ad aures hominum ſuorum non perveniſſe, illos eum curſum tenuiſſe, quem juſſerat Admiraliuſ, navis Indicæ fuiſſe, eundem curſum tenuiſſe, nec ſcire ſuos homines poruiſſe, navem Indicam gubernaculo ſuo audientem non fuiſſe, illos ſingulis momentis exſpectaſſe, ut Indicæ curſum mutaret, &, ſi mutare non poſſet, ut alia ratione, quam fugerebatur, ſibi & Hamburgenſi conſulere. Sic alter, ut ſit, in alterum culpam derivabat, ſed ſatis conſtabat, meo caſu, ſine ulla ullius culpa, de qua tuto liceret decernere, accidiſſe damnum, atque eapropter eſſe commune : nam quod Societas dicebat, cito nimis nautas Hamburgenſes navem ſuam reliquiſſe, ut vitæ ſuæ, quæ nondum periclitabatur, conſulere, æque erat frivolum, ac aliud, quod addebant, ſe nempe, reſpectu Hamburgenſium, judicari non poſſe ex legibus Caroli V. vel Philippi II. nam, ne dicam, ſub tuitione Hollandicæ hanc Claſſem enavigaſſe, id ipſum, quod illis legibus ſancitum eſt, etiam ſancitur legibus Wiſſibuycenſibus variis §§, & hæc tam Hamburgi, quam hic valent, ſi noſtræ iis non adverſentur. Reſte igitur Curatores Societatis Indicæ, ut petierant Hamburgenſes, damnarunt Judices Amſterdammeſes 27. Aug. 1710. Curia Hollandiæ 19. Sept. 1713. & Senatus noſter 12. Febr. 1717. (6)

C A P U T XIX.

Damni communicatio an ad quaslibet naves & qualibet bona pertineat ?

JAm videamus, ad quas naves bonæque illæ de damno communicando leges nauticæ pertineant ? & conſulta ratione, conſultiſque, quas dixi, legibus, ad omnes naves, &, quæ iis vehuntur, bona videntur pertinere, & ſic ipſe quoque putarem, ſi a recepta in contrarium ſententia diſſentire eſſet integrum. Vulgo diſtinguunt inter naves marinas, quas appellare licet *Θαλασσοπόρες* (*Zeevaarders*) & naves fluviales, quas appello *ποταμοπόρες* (*Binnenlandſche Schepen*) & ajunt in illis damna navium & bonorum communicari, in his ſolarum navium. Exſtat pro ea ſententia libellus, hoc titulo, *Advyſen, Certificatiën en Gewyſdens rakende het vergoeden van de ſchade, die de binnenlandſche Schepen malkander komen aan te doen*, qui iterata editione prodit Amſterdami anno 1670. & ruriſ 1730. poſt *jus nauticum*, Adriani Verwer. Libellus ille conſcriptus eſt, ut naves *ποταμοπόρες* a damno oneris abſolvat, & fato imputet, quod ſine culpa oneri accidit, utque adeo oneris domini ſoli ferant damnum, quod rebus ſuis illatum eſt. In hanc rem adferuntur plurima Advocatorum (1) & hominum nauticorum Reſponſa, & res vario tempore judicatæ, nempe apud Judices Amſterdammeſes anno 1611. apud Enchuſanos 29. Dec. 1648. (2)

& Del-

(6) *Obſerv. Tumult. t. 6. n. 1320.*

(1) Quæ & ſunt in *Conſil. Belg. tom. I. conſil. 1. 7. & tom. 3. conſil. 52. & 56.*

(2) Quæ ſententia cum inſtrumentis litis

conſtatæ & conſiliis Advocatorum in. utramque partem etiam exſtat in *bello juridi- casu* 48. p. 369-373.

& Delphenſes 6. Nov. 1657. (3) & cum appellatum eſſet, etiam apud Curiam Hollandiæ ult. Jul. 1665. (4)

Reſponſa illa Advocatorum & nautarum ποταμοπόρων continent plurimas rationes, ſed ſere indignas, quæ ſerio refutentur. Præcipua eorum ratio eſt, quo damna quidem navium ποταμοπόρων, ſine culpa data, communia eſſe conſueverint, de damno autem bonorum, quæ in iis navibus fuerunt, nunquam id audiverint. Quod rei, de qua agitur, probandæ non ſufficit. Se id nunquam audiviſſe adfirmant, & forte neque multis annis ſemel accidit, ut peteretur. Et quamvis ſæpe acciderit, & ſæpe viderint, navium ποταμοπόρων damna communicari, bonorum non communicari, atque ita dominos res ſuas recepiſſe corruptas earumque damnum ſolos ſine ulla contradictione tuliſſe, & quamvis præterea viderint, aliter fieri ſæpiſſime de bonis, quæ navibus θαλασσοπόροις vehuntur, quid, obſecro, inde? Si Titii rem ſatis minimam ſæpius interverteris, neque ille ideo toties tecum litigaverit, ne dicas propterea, neque eum te recte in jus vocaturum, ſi totum ejus patrimonium diripias. Minutias volentes negligimus, & utiliter negligimus, neque tamen ideo, ſi eas perſequi velimus, nobis præjudicium fiat, idque multo minus. cum de re majoris momenti incidat caſus. Navigiis ποταμοπόροις res quaſlibet imponimus, etiam minutiffimas, quæ forte per unum alterumve milliare vehuntur. His perdiditis, ſi omnes earum rerum domini ad iudicium provocarent, repetituri rerum ſuarum partem dimidiam, plus forte impenſarum factu-

ri eſſent, quam amiſſarum totum eſſet pretium. Non igitur mirum eſt, ſi non frequenter videris, rerum in navi ποταμοπόρων ſubmerſa dominos ad dimidii damni reſtitutionem contra Magiſtros litigaſſe. Aliter eſt in navibus θαλασσοπόροις, quibus ſere non imponuntur ſi merces magnæ quantitatis, & magni quoque pretii, de quarum damni dimidii reſtitutione operæ pretium eſt egiſſe. Ipſi nautæ ποταμοπόροι non ſemper de damno navium ſuarum agunt, ſed, ſi minimum ſit, negligunt, ſi vero tanti ſit, ut litigaſſe expediat, jus ſuum perſequuntur. Idem de bonis, quæ in navibus ποταμοπόροις perierunt dicendum eſt, ſi earum pretium minimum ſit, negligitur, ſi tanti ſit, ut ejus dimidii ergo contra magiſtros, itemque rerum, quæ in navi ſalvæ ſunt, dominos litigaſſe expediat, nihil prohibet, quominus poſſint, ſi velint.

Illæ autem Advocatorum de conſuetudine teſtimonia uniçe ſunt deſumpta ex teſtimoniis nautarum, qui ita uſu ſervari reſpondent. Si dicas, ea Reſponſa utique alias valere ad conſuetudinem probandam, animadvertet, quam periculofum ſit credere nautis, adfirmantibus, de navi ſua ſe agere poſſe, mercium, quæ in ea navi perierunt, dominos non poſſe. Iis ſcilicet credes, ſi credas teſtibus in re ſua. Naves fluviatiles ad ipſos nautas pertinent, merces ſere ad alios, de quorum damno parum ſolliciti ſunt. Ex his, puto, apparet, non multum illis Reſponſis hac in re eſſe tribuendum.

Quod ad ſententias, vario tempore, ut dixi, latas, quæſtionis eſt, an non in iis litibus, quas definierunt illæ ſenten-

(3) Ibid. cum inſtrumentis & conſiliis in bello jurid. caſu 49. p. 374-379.

(4) Exiſtat & ea ſententia cum conſiliis

in utramque partem ibidem eod. caſu p. 380-385.

tentiæ ; mercium domini egerint contra nautas , qui jam naves suas exonerarant , & en , saltem quod ad exoneratas merces, ulla adversus eos sit actio? in quam rem utile erit consuluisse *Senatus Supremi* sententiam apud *Neostadium decis.* 49. Sed , quicquid ejus rei sit , mihi equidem videtur , neque consuetudinem ex iis sententiis recte probari , illæ namque sententiæ , ex iis nautarum Responsis confectæ , non alio fundamento nituntur , quam consuetudinem ex illis Responsis fuisse probatam , quæ tamen , si quid judico , probata non est . Quin , si vel probata esset , hic , si ullibi , valere velim illud *Celsi in l. 39. ff. de legib. Quod non ratione introductum , sed errore primum , deinde consuetudine obtentum est , in aliis similibus non obtinet* . Possem id illustrare aliis exemplis , ex jure *Hollandico* petitis , si non satis in hanc rem sufficeret solus § 39. *legum* , quas vocant , *politicarum* , quas tulerunt *Ordines Hollandiæ* 1. Apr. 1580. Denique non satis intelligo , quid ad rem faciat illa *Judicium Enchulanorum* sententia anni 1648. eo enim in facto navis , quæ , avena onerata , apud *Durkendam* depressa erat , veniebat *Tonninga* , ego autem nullam *Tonningam* novi , nisi in *Ducatu Slesvicensi* , & tamen *Advocatus* , qui pro reo responderet , eum inde defendit , leges nauticas ad *Binnenlands-vaarders* non pertinere . An ergo putasset , ratione damni communicandi , pro navibus *Σαλασσοπόροις* non haberi , nisi quæ mare vastum navigant , aut inde redeunt ? vel redeunt non censeri , quæ jam tam prope ad terram accesserunt . Utrumque perperam . Sane omnes naves , quæcunque maria navigantes , pro *Σαλασσοπορείς* esse habendas , easque , ubicunque navigent vel jaceant , legibus ipsiis nauticis subesse , & sic quo-

que palam ipsiis legibus sancitum est .

Aliæ argumentationes , quibus *Advocari* , & nautæ ex *Advocatorum* consiliis utuntur , me quoque parum moverint . Ajunt , leges nauticas , quibus utimur , vocari *Zee-regten* , easque adeo ad naves *ποταμοπόροις* referri non posse ; *dat de Binnenlands-vaarders geen avayse genieten , en daarom de schade aan de goederen afgekomen , niet moeten dragen* ; quin & expresse in § 50. *leg. naut. Caroli V. & § 10. tit. 4. Philipp. II. & § 10. tit. 24. lib. 1. leg. Frisc.* constitutum esse , *dat de goederen , in een Ligter geloft , en verongelukt , niet komen tot schade van het voorschr. Ligter- schip*. De prima ratione mox dicam plenius , duæ aliæ prorsus sunt alienæ a quæstione , quam hic tractamus , & earum *Constitutionum* longe etiam alia ratio est . Sed his , & ceteris vociferationibus , quibus nimium alioquin gravari queruntur *τῆς Binnelands-vaarders* , si singulatum occurrerem , librum scriberem , & inani opera bonas horas perderem .

Sane si , quod de damno communicando dixi , duntaxat constitutum esset de navibus *Σαλασσοπόροις* , de quibuslibet aliis tamen intelligerem , & dicerem , non ideo illas leges nominatim de *Σαλασσοπόροις* esse scriptas , quod aliud juris esset in aliis , sed quod juris nautici potissima pars sit jus maritimum . Sola utilitatis ratio damni communicationem suasit & extorsit , ut *capite præced.* dicebam , eaque ratio generalis est , generaliter igitur accipiamus , & porrigamus ad ea , quæ tendunt ad eandem utilitatem ex præscripto *Pedii & Ulpiani in l. 13. ff. de legib.* Sed tantum abest , ut leges nauticæ , quæ de damno communicando agunt , id restringant ad naves maritimas , ut *Carolus V. in § 46. 47. & 48. leg. nautic.* loquatur *van Schepen , binuen of buyten's lands*

lands seilende, leggende of komende, & sic quoque ipsissimis verbis § 1. 2. & 3. tit. 5. leg. Philipp. II. & § 1. 2. & 3. tit. 25. lib. 1. leg. Frific. quod non aliter intelligeres, certe ego non aliter intelligo, quam de *buyten-en binnenlands-vaarders*; generalis enim est oratio, & ut dixi, generalis in utriusque ratio. Et tamen Advocati & nautæ, qui dissentiunt, hæc interpretantur, atque si sermo esset de solis navibus *θαλασπορόεις*, forte navigantibus *binnen de eeste, twede en derde ton*, quod mihi quidem videtur esse leges calumniari & verba captare. *Schepen, binnen 's lands seilende*, communi usu loquendi, sunt *binnenlands-vaarders*, & absurda est alia interpretatio, nisi constet, de navibus marinis unice verba fieri.

Accipimus igitur omnem navem, sive marinam, sive fluviam, sive in aliquo stagno naviget; sive schedia sit, ut in exercitoria Ulpianus in l. 1. § 6. ff. de exercit. act. Atque ita etiam olim Caussidici Amsterdammenses responderunt 20. Jan. & 23. Febr. 1641. & 17. Apr. 1643. (5) quorum postremus ait, se XL. annorum experientia compertum habere, Amsterdam, in damno navium, inter *θαλασπορόεις* & *παραπορόεις* nunquam fuisse distinctum. Et de jure quid refert, in mari, flumine, lacu damnum datum sit, si eadem ubique sit ratio? Addo, quod in § 20. tit. 7. leg. nautic. Philippus II. fanciverit, quodcumque ex iis legibus adjudicari nequit, ex jure scripto communi esse definiendum, abrogatis omnibus consuetudinibus contrariis: Fac igitur, de navibus *παραπορόεις* nihiluisse cautum in illis legibus, tunc utique ad jus civile erit recurrendum, & *Bynk. T. IV.*

eo jure etiam schaphæ dominus de damno, sibi dato, sæpe recte experitur l. 29. § 2. ff. ad leg. Aquil.

Quam autem plena fide constet, eas leges nauticas in navibus marinis, earumque oneribus esse servandas, quæro, an etiam pertineant ad naves piscatorias, quæ in mari piscantur, ut capiant balænas vel haleces, *Groenlands-vaarders* & *Haring-buysen* vulgo dictas? & quid, inquires, dubitas, quia illæ naves etiam mare frequentant, & quia in § 51. leg. nautic. Caroli V. nominatim expressum est, eas leges etiam servarent de *Visschers, en ben generende met de Visscherye*? dubitandum tamen est quod ad naves halecarias, nam in § 22. Edictorum, quæ Carolus V. & Philippus II. de piscatione halecaria ediderunt 1545. & 4. Aug. 1564. & 9. Mart. 1680. (6) & § 21. Edictorum, quæ Ordines Hollandiæ de eodem argumento ediderunt 20. Mart. 1611. 12. Maj. 1620. & 12. Maj. 1629. (7) constitutum est, si quis *Haring-visscher* alteri inficius sine dolo malo damnum dedisset, hac de re Judex loci, unde enavigarant, judicaret *naar discretie*, hoc est, pro arbitrio & animi sui sententia, quod diceret excludere semissem damni dari, in aliis legibus expressum. Sed quod de estimatione damni arbitraria statuitur in iis Edictis, aut speciale est in piscatione halecaria, ut multa specialia ibi occurrunt de vetita appellatione, & aliis quam plurimis, aut intelligendum de damno, rebus funibus & aliis instrumentis piscatoriis illato, in quam sententiam proclivior essem, quia de his solis fere sermo est in illis Edictis, & quia Carolus V. anno 1541. jam caverat de ejusmodi damno, & tamen

Pp in

(5) *Consil. Holl. 10. 2. consil. 27. n. 1. 2. & 3.*

(6) *Plac. 1. 2. § 1. Ed. Reg. 1.*

(7) *Plac. 1. 2. § 1. Ed. Ord. Holl. 1. & 2.*

in legibus nauticis 1551. piscatores iis legibus subjecerat, quod ad damnum scilicet, ut ipse interpretor, ipsis navibus earumque oneri illatum. Atque ita inter utrumque Edictum bene conveniet. De damno retribus dato etiam est l. 29. § 3. ff. ad leg. Aquil.

C A P U T XX.

Damni præstatio an ultra navis rerumque pretium porrigi possit? & quæ proportionem damnum utrinque communicandum sit?

DAmnum navibus mercibusque, quæ in iis erant, datum communicari si jam noveris, parum profecisti, vix enim est, ut multo sis certior, quam dudum. Quid enim? An dicemus, eum, qui sine culpa sua damnum dedit, ejus damni partem dimidiam utrique laturum, atque ita & quandoque ultra navis, quæ damnum dedit, rerumque quæ in ea supersunt, pretium? An vero navem mercesque earum domini recte relinquent & damnum passis cedent? Sane leges nauticæ fere simpliciter loquuntur, ubi nulla utriusque culpa est, *dat de schade by jeder door de helft moet gedragen werden: dat ve schade zal wesen half en half*, & quæ similes sunt formulæ in eandem sententiam. His autem verbis rotius dimidii præstandi necessitas imposita videri posset, idque eam æquiritatem habere, ne damnum, quod nulla unius culpa datum est, unus magis ferat, quam alter. Posset hæc res considerari tanquam fatum aliquod, quod utrumque eorum æque deprehenderit, quodque adeo pari auxilio sit ferendum. Sed tamen justius est, ne res nostræ citra cul-

pam nostram ultra earum pretium nobis noceant, ut ita liceat navem, quæ damnum dedit, & res, quæ supersunt, cedere utilitati eorum, qui damnum passi sunt. Atque ita iudicio contraditorio Supremus Senatus judicavit 21. Dec. 1629. (1) idque non est contra, sed secundum jus Romanum in variis articulis, ut in actione de pauperie, in actione noxali, & in damno, ab ædibus ruinosis dato, antequam caveatur l. 7. § 1. & 2. l. 8. & l. 9. ff. de damno infect.

Ex his consequitur, neque in solidum dimidium actionem esse dandam contra unum ex pluribus dominis navis, quæ damnum dedit. Plus dico, neque dandam esse ad integram partem ejus, sed duntaxat ad id, quod ejus pars, reliquarum partium contributione quoque computata, debebit, & ita etiam iudicio contraditorio Supremus Senatus judicavit d. 21. Dec. 1629. (2) neque id etiam adversatur juri Romano, etsi eo jure ex contractu magistri quisque exercitorum teneatur in solidum, id enim duntaxat obtinet in negotiis, quibus magistrum præposuerunt exercitores, ut latius exequutus sum lib. 1. *quest. jur. publ. cap. 19.* certe magistri officium non est aliorum naves obruere, & nemo sanus dixerit, huic rei ab exercitoribus fuisse præpositum.

Sed quia illæ leges Caroli V. & Philippi II. simpliciter loquuntur de damno communicando, belle quæri potest, Geometrice an Arithmetice id computandum sit? Quod si Geometrice, & mea navis 200. assium tuam, quæ erat 100. assium, obruerit, ego 66. asses & besselum contribuiam, tu vero tantum 33. & trientem. Quod si

Arit.

(1) Coren observat. 40.

(2) Coren d. loco.

Arithmetice, ego 50. contribuiam & totidem tu, sed & ita quandoque depresæ navis semis salvam absumer. Solum tamen rationem Arithmeticam videntur novisse in variis judiciis, quæ apud Senatum Supremum acta & edita sunt, (3) Geometrica ratione ibi plane inaudita, & memini, me Senatore, & de Geometrica proportionem perorante, reliquos Senatores 23. Nov. 1720. obstupuisse, atque si Jovis ignibus isti essent. Et tamen ratio Geometrica videtur esse æquior & melior, quia damnum, nulla culpa datum, tanquam fatum, quod utrique evenit, considerandum, atque ita paribus auxiliis, prout cujusque opes sunt, propulsandum est. Qui ergo plus habet, plus periclitetur, qui minus, minus, pro opibus quisque suis, & ita nunquam depresæ navis semis totam salvam absumet, quanto enim priorior est depresæ navis, tanto & plus de summa, ex ejus computatione facta, desumitur. Idque cum maxime conveniens est ei, quod dicitur apud Coren *observ.* 40. n. 26. ideo absurdissimum esse, si domini ultra navem, quæ salva est, convenirentur, omi dat zy dan somtyts meer zouden moeten uytkeeren, als zy gebasardeert hadden, hoc est, sæpe plus tunc contribuendum esse, quam periclitari constituisent.

Secundum quantitatem igitur & navium & rerum, quas periclitati sunt domini, videtur contribuendum, idque non tantum æquius & melius, ut modo dicebam, sed & justius videtur. Videamus. Ait § item het gebeurt 27. leg. *Wisbuyc.* si navis altera alteri impacta effecerit, ut in altera dolia vini fran-

gerentur, die schade zullen zy deelen na den pryse, dat daar wyen in beide schepen is. Ergo qui plus pretii in vino habuit, plus contribuere, sancit enim, refarciendum esse damnum secundum pretium vini, quod uterque in navi habuit, quæ proportio est Geometrica. Præterea ait § item het gevalt 68. (in aliis Edd. 70.) si navis onusta aliam navem cum onere depreserit, ineundam esse pretii utriusque navis, & oneris utriusque, antequam damnum hoc daretur, rationem, & ex conjuncta utriusque, navis pecunia navis damnum esse refarciendum, itemque oneris ex utriusque oneris pretio conjuncto, pond ponde gelyk, mark mark gelyk, quæ rursus mera est Geometrica computatio, nam si ex meorum 200. tuorumque 100. conjuncta summa, 100. pro damno dato subtrahas, mihi decedunt $66\frac{2}{3}$, tibi vero $33\frac{1}{3}$. Et scire desidero, si in jactu, qui casu fit, ratio Geometrica observetur, cur non æque observanda sit in damno navium, quod solo casu accidit, eadem quippe utrobique est ratio. In jactu autem, ex ipsis legibus nauticis, proportionem Geometricam observamus, penning penningswaerde, five penningsgelyk, § 38. leg. *Wisbuyc.* § 6. tit. 4. leg. *Philipp.* II. § 6. tit. 14. lib. 1. leg. *Frisc.*

Rationem tamen Geometricam, quam ex jure *Wisbuycensi* attuli, non observari, indicant ea, quæ exstant apud Coren *d. observ.* 40. n. 29. & 30. & eam rationem nimis subtilem esse homo Baravus, sed auris sat Baravæ, alibi scripsit. (4) Sed ut *Rustici quæstiones per medium dividunt*, ex nota *Glossæ* ad l. 34. in fin. ff. de negot. gest. nec

Pp 2

per

(3) Apud Neostadium *decis.* 48. & 49. & apud Coren *observ.* 40. & 41.

(4) Verwer in not. ad d. § 27. & 68. leg. *Wisbuyc.*

per medium aliud intelligunt, quam semissem ejus, quod in quaestione est, sic JCti Hollandi semissem damni dati non aliter didicerunt computare, quam Arithmetice ut nempe ex damno τὸν centum, uterque 50. ferat, Huic opinioni causam & originem præbuit, quod in legibus nauticis Caroli V. & Philippi II. itemque in legibus Frisicis simpliciter damnum commune esse jubetur. Sic est, & ita quoque simpliciter occurrit in §§ 49. 50. & 71. leg. Wisbuyc. sed illud *half en half*, quomodo intelligendum sit, uberius & ex professo explicatur in d. §§ 27. 68. & huic explicationi standum est, nisi dicas, has leges sibi ipsis contradicere. Ut autem leges Frisicæ ex legibus Caroli & Philippi, sic leges Caroli & Philippi ex Wisbuyensibus sunt descriptæ, ut, qui conferre non gravabitur, statim animadvertere. Nihil igitur veritat, quod simpliciter occurrit de semisse in legibus Caroli, Philippi & Frisiorum ita intelligere, atque intelligitur id, quod eadem de re simpliciter dicitur d. §§ 49. 50. & 71. leg. Wisbuyc. id est, de ratione damni Geometrica ex interpretatione & præscripto d. §§ 27. & 68. leg. Wisbuyc. sane si in abstracto, ut loquuntur, sola consideres, quæ in legibus Caroli, Philippi & Frisiorum simpliciter constituta sunt, videri posset, damnum Arithmetice esse dividendum. Sed si altius rem repetas, & leges legibus jungas, alia sententia utique præferenda est. Nec ab ea etiam alieni videntur, qui de jure Hollandico consulti, responderunt, (5) damna navium, casu data, perinde æstimanda esse atque in jactu facto, in eo autem constat, omnem æstimationem esse Geometricam. Sed tamen

quia illi responderunt de quaestionibus longe aliis, non ausim, quod illi dixerunt, forte præter eorum mentem, porrigere ad quaestionem, quam hic tracto.

Quod si pro Geometrica proportionem disputanti contrariam consuetudinem objeceris, vide, an hanc satis probaram putes, quod mihi nondum liquet; si putes, nihil est, quod reponam, quam quod *cap. præced. ex l. 39. ff. de legib. reponendam ad communem errorem profligandum*. Denique etsi alicubi esset ea consuetudo, non tamen oneraret extraneum, qui in loco, ubi consuetudo est, non habitat, neque enim consuetudo extra locum, in quo esse probatur, extendi poterit.

Sæpe occurrit in hac quaestione formula, lyendum esse damnum *pond ponds gelyk, mark marks gelyk*, in d. § 68. leg. Wisbuyc. quam ita intelligo, quamque libram pro rata libram damni esse luituram, ratione scilicet Geometrica, & sic quoque in aliis computationibus accipitur, verbi gratia, in judiciis de *πρωτοπραξία* Creditorum, ubi post hypothecarios concurrunt chirographarii, qui privilegium non habent, *pond ponds gelyk*, hoc est, pro modo & quantitate cujusque crediti. Eadem quidem formula adhibetur in testationibus consuetudinis maritimæ apud Coren *observ. 41.* ubi altera navis alteram depressoerat, *dat namentlyk de schade pond ponds gelyk gedragen en naar advenante van schip en goed ongeslagen werd*, sed observari velim, ibi duntaxat sermonem esse de nave & mercibus salvis, navis scilicet dominos & mercium dominos proportionem Geometrica refarcire damnum depresso navis pro semisse, sed Arithmetice æstimato. Damnum depresso navis ibi erat 9850. florenorum, & ejus summæ semissem solvere damnati sunt domi-

mini navis salvæ & mercium, quæ in ea erant, salvarum, *pond ponds gelyke*, recte, sed eadem ratio Geometrica prius ineunda erat inter navem vacuum, quæ depressa erat, & navem, quæ depressoerat, ejusque merces salvas. Utrique sic mihi videtur.

CAPUT XXI.

De modo contributionis, & quæ res contribuant? & cujus damni actio non detur?

Superfunt adhuc aliquot quæstiones de damno navium, sine culpa dato. Primâ est de modo contributionis, an nempe merces navisque conjunctim mercium navisque damnum reparare teneantur, an separatim merces mercium, navisque navis? Unde duæ rursus nascuntur aliæ quæstiones, ut puta onusta navis navem vacuum depresso, an navis vacuæ damnum quoque merces in navi, quæ damnum dedit, reparare teneatur? Vel vacua aliam cum onere obruit, an sola ea navis ad dimidium damni, & navi & mercibus dati, teneatur? Et cum onusta navis vacuum depresso, ea res apud Supremum in Hollandia Senatuum agitata est, & quædam Amsterdammensis & Rotterdammensis testium turbæ, de consuetudine maritima consultæ, uno ore testatæ sunt, (1) *een gemeene Costume te wesen, dat een geladen of ongeladen schip een ander geladen of ongeladen overseilen de, de halve schade, aan schip en goed toegebragt, gehouden is te dragen, al waren in het overseilde schip geen goederen geweest, werdende niet te min de halve schade over het behouden schip en*

goed omgeslagen. Et secundum hæc testationes Supremus Senatus 17. Maj. 1630. & navis & mercium dominos in dimidium damni, navi vacuæ dati, pro rata damnavit. (2) Sed hoc adversatur § 68. *leg. Wisbuyc.* qui ait, si onusta navis onustam depresso, onus oneris dimidium damni laturum, itemque navem navis. Quid dicemus? An d. § 68. restringemus ad casum, quo utraque navis onusta est? ut aliter se res habeat, si onusta depresso vacuum, vel vacua onustam? Sed hoc illis testationibus non convenit, quæ inter vacuas & onustas naves nihil quicquam distinguunt. Quamvis autem ipse illis testationibus tantum non soleam tribuere quantum alii, fatendum tamen est, magnam rationem habere, nec esse, cur sola navis alterius navis, & solæ merces aliarum mercium damnum ferant. Simpliciter etiam posteriores leges nauticæ Caroli & Philippi de damno communicando loquuntur, sine ulla distinctione, navi, an oneri datum sit, utque ita utriusque æstimatio conjunctim sit facienda, & conjunctim ferendum damnum, quod a navi mercibusque acceptum est. Igitur & ratio, & forte auctoritas juris posterioris hac parte subegit jus Wisbuycense, usum certe subegisse nec dubitabis, si credas ei, qui de usu ex professo ad hanc rem commentatus est. (3)

Distincta nihilominus est actio contra navis merciumque, in salva navi superstitum, dominos. Si ergo merces jam exoneratæ nauta, non putem contra eam navisque dominum actionem esse, nisi probetur & detrahatur, quantum contribuere debebant, quæ superfuert, & jam exoneratæ erant merces. Et cum, qui damnum passus erat, navem, quæ dede-

(1) Apud Coren *observ.* 41.

(2) Idem d. *observ.* 41.

(3) Verwer ad § 1. tit. 5. *leg. nauticæ*. Philippi II.

dederat cum mercibus, quæ in ea erant, arresto incluserat, solo navis domino in jus vocato, & Curia Hollandiæ reum in semissem damni damnaverit, exsequutione in navem *mercesque* faciendam, reus quidem a tota sententia appellavit, sed Supremus Senatus, reliqua sententia probata, non probavit tamen exsequutionem in *merces* fieri, quarum domini in jus vocati non erant. (4) Optime, absurdum enim esset, rem inter alios actam, mercium dominis præjudicare.

Quod si de bonorum contributione agatur, videndum est de pretio eorum, quæ perierunt, & quæ servata sunt. Ita autem definiendum, videri potest, ut si de contributione, jactu facto, ageretur, neque enim animadverto, quid intersit, collisione navium, an jactu, merces perierint. Jure Romano jacta in contributione æstimantur, quanti emta, salva, quanti venire possunt l. 2. § 4. ff. de lege Rhod. de jactu. Ex § 12. & 38. leg. Wisbuy. tam jacta, quam salva videntur æstimanda *na de markt, daar de behouden goederen verkogt zullen werden*; & ita palam definit § 6. tit. 4. leg. naut. Philippi II. & § 6. tit. 24. leg. Frisic. & ita olim Judices Amsterdammenses, & cum appellatum esset, Curia Hollandiæ judicaverunt. (5) Successit deinde alia sententia, quæ jacta æstimavit, quanti eo in loco fuerunt, ubi jacta sunt, quia revera tantum damni rerum jactarum dominum fuisse passum negari non potest, ratione nempe habita itineris, hæcenus peracti, & superari in eo periculi. At-

que ita quoque Senatus Supremus, cum de æstimatione mercium incunda ageretur, nave ab alia obruta, judicavit, rescissa illa Amsterdammensium & Curia sententia, & sæpe alias ita judicasse relatum est. (6) Rationem habet illa sententia, sed difficillimam explicationem, ut alia occasione observabam lib. 2. quest. jur. publ. cap. 14. Rursus aliam sententiam consuetudo invenit, dimidio scilicet itineris perfecto æstimanda bona, quanti in loco, quo destinabantur, si necdum dimidio, quanti, ubi emta sunt, venire poterant; dixi *consuetudo*, quia omne jus nauticum soli consuetudini originem debet. Quod autem de dimidio itineris, ad ineundam æstimationem, modo notabam, totidem verbis scriptum est in libro, qui inscribitur, *Il Consolato del mare* cap. 94. ubi de jactu agitur, & de eodem jactu id ipsum exstat § 69. & 70. leg. Wisbuy. ut Amsterdami editæ sunt anno 1711. nam in aliis Editionibus alia eorum §§ sententia est. Sed ita inter d. §§ 12. & 38. & d. § 69. & 70. non conveniret. Servari tamen distinctionem inter iter, pro dimidio perfectum, nec &c. varii Auctores tradunt (7), idemque juris esse sæpe responsum est. (8) Quod autem nonnulli Consultores addunt, ita etiam apud Senatum Supremum judicatum esse, eorum fide esse jubeo, nam ex *decis.* 48. & ex *Coren observ.* 41. quæ loca adferunt, nihil ejusmodi effici potest. Hæc ratio ineundi damni pinguior quidem est, sed aliis, quas dixi, forte utilior, nec

(4) Apud Neostad. *decis. Supr. Cur.* 49.

(5) Vide Neostad. *decis. Supr. Cur.* 48.

(6) Neostad. d. *decis.* 48.

(7) Weytjen van Haverve § 22. Vin-
nuius in *Not. ad Peckium de re nautica* in

l. 2. § 3. ff. de leg. Rhod. de jactu. Glin-
s ad d. § 6. tit. 4. leg. Philippi II. & alii quam
plurimi.

(8) *Consil. Belg. tom. 1. conf.* 243. & 244.
& tom. 3. *conf.* 231.

nec dubito, quin usu sit receptissima. Quare miror, nuperum Scriptorem (9) eam rejecisse, & sine ulla ullius legis vel hominis auctoritate omnia omnino bona æstimare voluisse, quanti emta sunt. Bona utique servata semper æstimata sunt, quanti venire potuerunt, quod autem ait § 7. tit. 24. leg. Philipp. II. & § 7. lib. 1. tit. 4. leg. Frisic. pecuniam conferre *naar syn inwendige waardye*, non satis intelligo, nisi arcere voluerint numismata, & in his pretium affectionis.

Sed quænam servatorum bonorum nomine habebimus, ut contribuant? & putem omnia, quemadmodum si de jactu agatur. Sed an & Magistri nautarumque stipendia? Et quidem in testationibus Amsterdammensium & Rotterdammensium, mense Julio 1628. apud Senatum Supremum factis, expressum est; (10) consuetudinem esse, Magistri stipendium æque contribuere atque bona servata, sic quoque ille Senatus judicavit 17. Maj. 1730. In una autem earum testationum adjicitur, id demum tunc obtinere, quando bona æstimantur pretio loci, quo vehebantur, ut erat in illo casu, contra vero, si pretio loci, quo emta sunt. Nautarum quoque stipendia contribuere ex testationes consentiunt, in quibusdam tamen additur, id fere ob minutum eorum pretium negligi solere. Supremus etiam Senatus eodem 17. Maj. 1630. Magistro contra nautas soluti stipendii nomine conditionem contributionis servavit. (11) Hæc in servata navi, sed quid si perierit? Et 3. Apr. 1674. quidam Ad-

vocati, ex facto consulti, responderunt, (12) Magistri nautarumque navis, quæ dimidio itineris perfectio depressa erat, stipendia, quippe quæ ita jam debebantur, contributione esse satisfacienda. Sed alii, eodem fere tempore, aliter sapere. (13) Non minus discrepant ac tumultuantur, (14) si navis, quæ aliam depreffit, ejusve merces fuerint assecurata, an, in earum pretio æstimanda, detrahi quoque debeat assecurationis præmium? Sed his aliisque minutis excutiendis nolim immorari.

Magis operæ pretium erit, ut de mutuo damno videamus: fere enim accidit, ut navis, quæ vel obruendo vel allidendo damnum dedit, accipiat quoque. In sententia, qua Supremus Senatus d. 17. Maj. 1730. navem, quæ aliam deprefferat, dimidium damni dati restituere damnavit, adjectum est, detraheret dimidium damni, quod ipsa deprimendo acceperat. Sed id semper, & ubique non obtinet, omnino enim distinguendum est, utrum mutua facta sit impulsio, & tunc admittenda est detractio, sin autem, non etiam: ut puta mea navis navigans tuam contra navigantem depreffit, & ipsa quoque damnum accepit, ego tui damni dimidium feram, & tu mei. Contra vero, si mea tuam, in anchora stantem, vel ligatam obruat, mea quoque damnum patitur, ego damni, tibi dati, dimidium feram, tu mei non etiam. Idque rationem habet manifestam, si enim contra navigantem deprimam, & ego tibi damnum dedi, & tu mihi dedisti, qui autem damnum dedit, ex *legibus Wisbucjæ*.

(9) Verwer ad § 1. tit. 5. leg. Philipp. II. num. 7.

(10) Apud Coren d. observ. 41.

(11) Coren d. loc.

(12) Consil. Belg. tom. 1. consil. 244. quæst.

3. & 4.

(13) Consil. Belg. tom. 3. consil. 212. junct. consil. 251.

(14) Consil. Belg. tom. 1. consil. 244. quæst. 1. & Consil. Belg. tom. 3. consil. 251.

30. *Caroli*, *Philippi* & *Friforum* ejus dimidium fert, & hic uterque dedimus. Aliter atque si jacentem navem obruam, tunc enim, quod patior damnum, mihi ipse dedi. Si bovem tuum aggressorem meus bos occiderit, constat actionem non esse *l. 4. § 11. ff. si quadr. paup. fec. dic.* nam si me teneri putes, non minus falleris, quam si, cum contra saxum meum incurrisset, aut in fossam meam, quam jure habui, bos tuus incidisset, tu me accusares, saxum meum esse durum, atque ita bovi tuo non cessasse, aut aquam meam, in quam se præcipitavit, cum suffocasse, ut enim saxo durities, aquæ liquor, ita bovi naturale est cornu petentem repetere, de pauperie autem non est actio, nisi contra naturam sit data *l. 1. § 7. ff. eod.* hic vero meus bos, quod fecit, secundum naturam fecit. Sic Ulpianum interpretor in *d. l. 1. § 11.* Scio esse, qui Ulpiani jurisprudentiam reprehendant, scio esse, qui defendant, sed quæ utrique scripserunt, mihi videntur indigna, de quibus aliquid dicatur.

Sed nolim sola ratione vincere, accedant auctoritates. Huc refero § 47. *leg. nautic. Caroli V. § 2. tit. 5. leg. Philippi II. & § 2. lib. 1. tit. 25. leg. Frisic.* quibus constitutum est, si navis ligata sine culpa fluere incipiat, & alii, itidem ligatæ, damnum dederit, damnum, quod dedit, commune futurum, quod passa est, solam laturam. Ait § 47. *in fin. En of den genen, die dryvende is, hem schade dede aan een ander schip (leggende aan 't anker of wel gemeert) zal de schade zelve lyden, sander den geenen, die aan syn anker wel gemeert was leggende, iets daar van te mogen eyschen.* in aliis Edd. pro *hem schade dede* legitur *in schade dede*, sed *hem* pro *zig* clarius est, nisi legas, *en schade lede*, quod verum vi-

deri potest, quia idem verbum, *lede*, ea de re exstat in *d. §§ 2. leg. Philippi & Frisic.* qui §§ ex eo § 47. confecti sunt. Illa ramen lectio, *en schade dede*, etiam defendi potest, nam ut apud Latinos *damnum facere* eodem sensu, quo *pati*, accipitur, ita & apud Belgas *schade doen*. De re ipsa interim constat.

C A P U T XXII.

De damno navium, unius vel utriusque culpa dato; & quid damni appellatione veniat?

Culpæ vocabulo etiam dolum comprehendimus, nam magis tenetur, qui dolo damnum dedit, quam qui culpa. Hactenus autem disputavimus de damno absque culpa dato, ubi vero alterutrius culpa damnum datum est, & ea culpa probari potest, ad jus Romanum revertimur, ejus nempe solius esse damnum, cujus culpa datum est. Si ergo navis navigans naviganti § 1. *tit. 5. leg. Philippi II. § 1. lib. 1. tit. 25. leg. Frisic.* in anchora stanti aut portum tenenti § 27. 48. & 71. *leg. Wisbuyc. § 48. leg. Caroli V. § 3. tit. 5. leg. Philippi II. § 3. lib. 1. tit. 25. leg. Frisic.* damnum culpa dederit, totum damnum fert *d. §§.* Idemque juris est, si navis culpa fuerit soluta, & sic damnum dederit, tunc enim duntaxat damnum commune est, si absque culpa fuerit soluta § 2. *tit. 5. leg. Philippi II. & § 2. lib. 1. tit. 25. leg. Frisic.*

Quid culpæ nomine veniat, difficile est definire, præcipue ea in re valet Judicis arbitrium. Culpa tamen damnum deditur videtur, qui, ne impediretur, obstitit: utpura navis sua juxta meam, quæ fundo insistit, fluitat, & metus est, ne meæ impellatur, tu quidem

dem cogi nequis, ut navim tuam abducas, sed humane introductum, pati tenearis, navim tuam a me abduci; quod si id non pariaris, de damno, quod tua navis dabit, teneberis § 29. *leg. Wisbuy.* § 5. tit. 5. *leg. Philippi II.* & § 5. lib. 1. tit. 25. *leg. Frisic.* Sed an in solidum actionem dabimus, ut neque navim, quæ ita damnum dedit, cedere & relinquere liceat? Et quidem simpliciter loquuntur *d. §§* at etiam illi, qui loquuntur de dimidio, ubi citra culpam damnum datum est, in qua specie tamen cedere & relinquere licet, ut supra *cap. 20.* disputavimus. Sed puto, hic in solidum actionem dandam esse, æque ac damus ei, quem damni infecti, non cauti, nomine a Prætoris in possessionem missum, ædium dominus admittere noluit *l. 7. pr. & l. 15. § 36. ff. de damno infecti.*

Si navis ligata fluitare cœperit, & alteri, in anchoris stanti, impulsâ damnum acceperit, damnum suum ipsa fert, etiamsi proclamaverit, ut navis, in anchoris stans, funes anchorarum vellet latius extendere, & navis ligata id noluerit, & sic, tanquam ex § 47. *leg. naut. Caroli V.* responsum *Consil. Holl. tom. 1. consil. 198. & Consil. Holland. Amsterd. tom. 3. consil. 16.* De proclamatione nihil ait *d. § 47.* sed tamen puto recte responsum esse, neque enim quisquam tenetur ipse navim suam abducere, sed duntaxat pati, ut alius abducatur secundum *d. §§ 29. & 5. 5.* quos modo laudabam. Neque culpa est, funes anchorarum nos latius extendere, cum id vix fiat sine periculo, ubi iratum mare est.

Culpam quoque considerandum est ejus, qui damnum passus est, nam si *Bynk. T. IV.*

noctu sit obrutus, cum neque ignem haberet, neque clamaret, ipse sibi damnum fecisse videtur, sic ait *l. 36. ejus Farraginis*, quæ titulo *juris nautici Rhodiorum* circumfertur. Quamvis autem auctoritatem juris non habeat illa farrago, ut satis videor probasse libro *singulari ad l. 9. ff. de lege Rhod. de jact. cap. 8.* & quamvis jure nautico, quo utimur, nihil præcise ea de recatum sit, magnam tamen rationem habet ea sententia, & secundum hanc, me Senatore, Senatus Supremus 23. Nov. 1720. (1) absolvit eos, qui navigantes aliam navem navigantem depresserant, quia navis depressa, sine accenso lumine navigaverat. Contra, si qui damnum dedit, neque ignem habuerit, neque clamaverit, in solidum videtur teneri, atque ita ineptum esse Parisiense Arrestum, quod memorat Mor-nacius *ad l. 29. § si navis ff. ad leg. Aquil.*

Est & culpæ species anchoram, nullo supernatante indicio, notasse. Quapropter, si eo quis damnum acceperit, tenetur in solidum, qui anchoram sine indicio habuit § 49 *leg. Caroli V.* § 4. tit. 5. *leg. Philippi II.* § 4. lib. 1. tit. 25. *leg. Frisic.* nisi sine culpa indicium, quod additum fuit, cum anchora ejiceretur, unda abstulerit, neque adhuc novum indicium addere potuerit, tunc enim damnum commune est *d. §§.*

Supereſt alia inspectio, quid enim si utriusque culpa damnum datum & acceptum sit? Et cum uterque alterius culpam incusaret, & utriusque culpa par esse videretur, Curia Hollandiæ damnum commune esse censuit, & ita quoque, cum provocatum esset, Senatus Supremus. (2) Sed magis purarem, utriusque culpa damno dato, nullam

Q q

invi-

(1) Exstat sententia inter *Acta Senatus.*

(2) Neollad. *Supr. Cur. decis. 49.*

invicem esse actionem, & suum quemque damnum ferre oportere. Quemadmodum enim ager, qui ipse in culpa est? Damnum sentiit, fateor, qui acturus est, sed sentiit sua culpa, neque adeo damnum esse intelligitur, novisti quippe regulam juris in *l. 203. ff. de reg. jur.* utique non damnum, nisi quod sibi ipsi fecit, cuius nomine alterum convenire satis incivile est. Neque prodierit, si dicas, & adversarium in culpa esse, ut enim agas, jus tuum fortius sit oportet, & sic Paulus disputat, ubi utriusque turpitudine versatur, in *l. 8. ff. de condit. ob turp. vel injust. exceptionem* ille largitur, quia exceptio, quod in pari causa sit, defendit, sed actionem negat, quia hæc non datur nisi ei, qui jus habet potentius. Qui omne damnum vel plus damni passus est, nihil repetet ab eo, qui nihil vel minus damni passus est, quia in pari causa melior est conditio possidentis *l. 126. § 1. & l. 128. pr. ff. de reg. jur.* parem autem causam facit utriusque culpa, nam simulac ea accesserit, omnem actionem excludit. Si ædes tuæ meas lapsu oppræsserint, aut tuas relinquere, aut damnum sarcire debes, si nempe cautionem damni infecti exegerim, si vero per negligentiam non exegerim, aliud dicendum *l. 8. ff. de damno infecti.* ipse enim in culpa sum, quod mihi non prospexerim.

Sed his posset objicere § 3. tit. 5. leg. Philippi II. & § 3. lib. 1. tit. 25. leg. Frisc. qui §§ ajunt, si navis navigans non naviganti damnum dederit, & damnum dantis nautæ jurent, non culpa fuisse, commune futurum, nisi, qui damnum passus est, contrarium probet, & ipse quoque extra omnem culpam sit, tunc enim, qui damnum dedit, de toto teneri. Quæ dux esse prioris regulæ exceptiones videri possunt.

Si non contrarium probetur, regula habet locum, sed an idem dicemus, si secunda cesset exceptio? Sane id sequitur, si a sensu contrario disputare liceat. Ex Jctorem Romanorum scriptis sæpe ita recte disputamus, sed ubi parem prudentiam invenire est? In legibus posterioribus non satis tutam esse a contrario disputationem Interpretes observarunt ad *l. 1. pr. ff. de offic. ejus cui mand. est jurisd.* Inter leges, posterioribus temporibus latas, prudenter sane conscriptæ sunt, quæ nomine Philippi II. Hispaniarum Regis, prodierunt, ut puta quæ, si verum famâ suffurrat, ex sententia Viglii fere conscriptæ sunt, sed cum ne jure quidem Romano semper recte arguerentis a contrario, noli id expectare a jurisprudentia posterioris ævi. Κατὰ τὴν convenit exceptio in *d. §§* ut κατὰ τὴν conveniat, non requiritur. Hæc autem eorum §§ sententia est: cuius culpa damnum datum est, de toto tenetur, non vero, si & qui passus est, in culpa sit. Atque hæc dicendi ratio constat, etsi dicamus, damni, utriusque culpa dari, actionem non esse. Quod vero obscurum est in *d. §§ 3.* interpretemur ex § 46. leg. Caroli V. & § 1. tit. 5. leg. Philippi II. & § 1. lib. 1. tit. 25. leg. Frisc. Illi ajunt, tunc demum communicari, zoo sy elkanderen aan boort quamen, niet mogende of niet konnende ontsleiden of ontwyken, desiderant igitur, ut uterque sit extra culpam, quod si uterque sit in culpa, contra videtur dicendum, id est, contra neutrum damni actionem esse.

Quid damni appellatione contineatur, difficile est definire. Puto autem generaliter esse dicendum, id omne contineri, quod causa, de qua agitur, ei, de quo agitur, abest. Sed quum navis, quæ a alia damnum acceperat, ideo

Classẽm sequi non poterat, & intra XXIV. horas a Prædatoribus Duynkerkenſibus capta eſſet relatum eſt, (3) Senatur Supremum ult. Jul. 1633. judicaffe, damni actionem non eſſe, niſi quanti deterior eſſet facta navis ipſo appulſu: quod alii ſunt, qui probant argumento l. 21. § 3. ff. de act. emt. (4) Sed nescio, an utique probari debeat, & an non potius de tota nave directã actio ſit, quippe non modo occasione, ſed & ex cauſa impulſus perſita, quamvis non in continenti, & ſic, in ſpecie non abſimili, Ulpianus cenſet in l. 7. § 7. ff. ad leg. Aquil. totam enim navem perdere eſt ira corrumpere, ut in mari, prædatoribus infeſto, hoſtibus ſola exponatur, atque ita capiatur & præda fiat, prædatoribus autem infeſtum fuiſſe mare etiam electa Clasiſ tutelã palam arguit. Plane quemadmodum diceremus de tota navi teneri, qui, cum naufragium timeretur, clavum abſtulit, ac ita nãvis periit l. 3. § 8. ff. de incend. ruin. naufr.

C A P U T XXIII.

An actio de damno, culpa dato, etiam competat adverſus exercitores navis, & an in ſolidum?

Dignum eſt hanc quæſtionem excutere, nam quotidiana eſt, ſed nescio, an recte excuſſa. Id quidem manifeſtum eſt, actionem de damno, culpa Magiſtri dato, contra ipſum Magiſtrum in ſolidum competere, ſed an & contra exercitores dabimus? & quia Magiſtri fere non habent, unde ſolvant, ſæpe ea quæſtio incidit. Si farraginem legum Rhodiarum ſequamur, ex ejus l. 36. ea diſces de damno navium, quæ, ſi ſcias, mox ſunt dedilcenda, ſed quia illa farrago nulla auctoritate juris cen-

ſetur, tuto cam tranſmittimus. Ego vero, quicquid alii dicant, non auſim adfirmare, ſi dolo vel culpa magiſtri damnum datum ſit, id ab exercitore eſſe reſarciendum. Repetenda in hanc rem ſunt decreta juris, quæ prolixè exequutus ſum lib. 1. quæſt. jur. publ. cap. 19. & ex iis conſtat, ex facto quidem magiſtri teneri exercitorem, ſed non ex alio facto, quam cui præpoſitus eſt, ut variis exemplis id illuſtrat Ulpianus l. 1. § 12. ff. de exercit. act. Omnis præpoſitio eſt ex mandato, ſive expreſſo, ſive tacito, & ſi quid delinquat magiſter, dum id mandatum exſequitur, etiam exercitor tenetur. Ei autem mandatum non eſt aliorum naves dolo vel culpa obruere, quod ſi fecerit ipſe damnum, quod dedit, luat, non exercitor.

Scio ex § 11. tit. 4. leg. Philip. pi II. & ex § 11. lib. 1. tit. 24. legum Friſic. Si magiſter naviget præter majoris partis naurarum ſententiam, & damnum ſit datum, non tantum magiſtrum teneri, ſed & in ſubſidium quoque exercitores in ſolidum, *voor hem*, ajunt d. §§, ut nempe eodem modo teneantur, atque ipſe magiſter, ſed animadvertẽ, quibus teneantur, rerum ſcilicet, quæ vehebantur, dominis, & cur iis? quia cum iis contractum eſt. Sed quomodo id porriges ad eos, quibus cum nihil contractum eſt? Sui loco veſtoribus exercitor, qui locationem conductio- nem recte probe impleat, ſubſtituit magiſtrum, ſui loco cauponem dominus cauponæ, ſui loco ſtabularium dominus ſtabuli. Si quid nautæ, caupones, ſtabularii cum aliis contrahant, contrahunt ex mandato dominorum, & rationis, quin & juris manifeſti eſt, ut ex eorum actis & geſtis etiam domini teneantur. Atque ita quoque eſt in exercitoria actione, quæ non alia ratione datur contra exercitorem

(3) Van Leeuwen R.H.R. lib. 4. t. 39. § 7.

(4) Ibidem d. loc.

navis, quam quod ex ejus mandato, saltem tacito, contractum est cum magistro de rebus, ad officium ejus pertinentibus. Sed nullum ejusmodi mandatum, sive expressum, sive tacitum, nullus contractus, sive verus, sive quasi, intercessit, si magister obviam forte Titii navem dolo vel culpa corumpat vel perdat. Noli objicere, damno nulla culpa dato, de damni ramen dimidio ad usque navis pretium adversus exercitorem agi, nam, ut supra dixi, jure singulari receptum est, ut damnum, nullius culpa datum, tantum fatum, utriusque commune aestimetur, cetera juri communi relicta sunt.

Sane in § 21. Edictorum, quæ Carolus V. & Philippus II. de piscatione halecaria ediderunt 1545. & 4. Aug. 1564. & 8. Mart. 1580. (1) & Hollandiæ Ordines 19. Apr. 1597. (2) constitutum est, *die syn medevisscher wetens en willens beschadigt, zal de schade beteren, zoo verre zyn goed strekt, en 't surplus te verballen aan de Reeders van de Schepen, daar by by beschadigt is, en de Stuurman zal boven dien verbeuren 60. guldens, en gepunieert werden ter arbitrage van de Wet.* Sed ut multa specialia in illis edictis continentur circa eos, qui haleces piscantur, ut supra observavi *ad finem cap. 19.* ita verius est, illum § 21. duntaxat esse intelligendum de damno piscatorio, de quo agitur in §§ *ibidem precedentibus*, quibusque certa quædam formula præscribitur iis, qui simul uno loco piscantur, qua formula eorum officium in eo societatis genere continetur circa sua & aliorum retia, & quæ plura sunt ejus generis. Sed neque de damno actio ex d. § 21. in solidum datur ad-

versus exercitores, quemadmodum utique daretur, si ex præpositione originem duceret, ut disputavi, *d. lib. 1. quest. jur. publ. cap. 19.* sed ad instar de pauperie duntaxat ad usque navis rerumque in ea pretium, *d. enim § 21.* ita auctus est in § 20. Edictorum, quæ Ordines Hollandiæ ea de re ediderunt 20. Mart. 1611. 12. Maj. 1620. & 12. Maj. 1629. (3) *te verballen aan de Reeders van de Schepen, daar by by beschadigt is, TOT DE WEERDE VAN DE SCHEPEN, en ingelade goederen toe.* Ita recte editum est Amsterdami anno 1645. (4) & sæpe alias, non recte editum in vulgaris libris Edictorum, omissa fere una linea. Igitur, si me audias, contractus, aut instar contractus, lex aut consuetudo sit oportet, antequam ex magistri dolo vel culpa hic ullatenus teneantur exercitores.

Addo nunc rem, quæ huc pertinet, a Supremo Senatu Hollandiæ, me Præside, haud ita pridem judicatam. Quam navis, mercibus onusta, Burdegala Rotterdamm navigaret, & sub vesperam pervenisset prope Goredam (*Goeree*) navarchus portum illum subire conatus est, sed navis, magna vi ventorum in litus ejecta, ibi substitit. Quod cum intellexissent domini mercium, merces suas, in minores naviculas translatas, Rotterdamm vehunt, sed partim madidas, partim corruptas. Ipsa navis, magnis sumptibus, e littore extrahitur, & tandem Rotterdamm deducitur. Inter dominos mercium & exercitorem navis, ex compromisso, deinde litigatur apud Senatum Supremum. Domini mercium in Conventionem repetebant eam pecuniæ summam, quam impenderant in merces fer-

(1) *Plac. I. 2. 5. 1. Ed. Reg. 1.*

(2) *Plac. I. §. 2. 5. 1. Ed. Holl. 1.*

(3) *Plac. I. 2. 5. 1. Ed. Holl. 2.*

(4) *Plac. van Holland. p. 366.*

servandas, & minoribus naviculis Rotterdam transvehendas, & porro exigebant aliam pecuniæ summam promadidis ac corruptis mercibus, ita tamen ad hæc contendebant, ut exercitor ultra navis pretium non teneretur. Exercitor in Reconvensione etiam quædam petiit, sed cum hæc penderent a jure vel injuria Conventionis, nolim commemorare. Duplex quæstio oborta est, altera facti, altera juris. Facti, an qua culpa magistri hic intercesserit, altera juris, an exercitoris esset, eam lueret. Domini mercium adfirmabant, sola culpa navarchi id naufragium evenisse, multis nautarum testimoniis probantes, navarchum non debuisse sub vesperam portum Goredanum subire sine ductore (*sonder Loots*) potuisse & debuisse ad diem sequentem hære in mari aperto, idque ventum, qui tunc flabat, fatis permisisse. Deinde, si vel portus fuisset subeundus, & navarchus, sine ductore, brevia nosset, oportuisse, ut navarchus in parato haberet duas anchoras & duos anchorarum funes, quibus projectis a naufragio servasset navem, neutrum fecisse navarchum, atque ita peccasse commissione & omissione. Addebant, ex culpa & imperitia navarchi teneri exercitorem, idque variis legibus perscriptum esse sub titulo, *Nautæ, Caupone, Stabularii*, & sub titulo, *de exercitoria actione*, & sic de jure Hollandico scripsisse Grotium *introduc. ad jurispru. Holland. lib. 3. cap. 1. § receders 32.* idque convenire legibus nauticis Philippi II. ult. Oct. 1563. titulo, *van Schipbrekinge* § 11. & secundum hæc omnes fere Senatores sententiam dicebant.

Unus erat, qui dissentiebat, & naufragium casui potius, quam culpæ, adscribebat, quia nautæ, qui in nave fuerant, una voce testabantur, cum essent

prope Goredam, tantam ventim vim fuisse, & mare adeo concitatum, ut portum subire coacti fuerint, nisi se præsentis periculo exposuissent, tentasse, ut funes anchorarum præpararent, sed undas, quæ continuo undas superveniebant, operuisse superiorem navis partem, sic ut funes expedire non potuerint, nautas, qui in continenti sunt, ut fuerant omnes testes, non satis tuto judicare, quid nautæ, tanta tempestate obruti, possint vel non possint facere, pendere id e factis, quæ illi sæpe ignorant, præsumendum esse, nisi evidenter contrarium probetur, nautas, in mari hærentes, artis nauticæ fuisse peritos, & pro vita bonisque suis, ut oportet, excubasse. Ad hæc ille unus dubitabat, si vel culpa navarchi intervenisset, an & ex ea teneretur exercitor? putabat ille, quod jure Romano cautum est de Nautis, Cauponibus, Stabulariis, & de exercitoribus, exercitoria conveniendis, habere rationem juris & publicæ utilitatis, sed esse restringendum ad species, ibi traditas, neque adeo porrigendum ad quæstionem, ab his alienam, nec semper verum esse, quod vulgo jactatur, quasi delictum videri, quis utatur hominibus improbis, imperitis, ineptis, negligentibus, neque enim vel jure Romano vel Patrio id obtinere, nisi ubi lege speciali id expressum est; quin in l. 52. § 2. ff. *ad leg. Aquil. & in l. 1. § 4. ff. si quadrup. pauper. sec. dic.* distingui inter culpam mulæ & mulionis, ut, si culpa mulionis damnum datum sit, solus mulio, non dominus mulæ id refarciat. Et, si culpa nautarum damnum datum sit, contra nautas experiri jubet l. 29. § 2. ff. *ad leg. Aquil. & inter actionem, qua tenetur ipse dominus, & qua tenetur ipse nauta*, aperte distinguit, d. l. 29. § 2. & 4. Grotius quidem, quod ad jus

Hollandicum, contradicit, sed ejus auctoritas absque auctoritate juris apud omnes non peraque valet: nam quod cavetur *d. § 11. leg. Philippi II.* non est, inquiebat ille, nisi de uno & singulari casu, qui ibi prolixius enarratur, & nunc in desertudinem abiit. Imo & eo ipso casu exercitor non tenetur nisi actione subsidiaria, si nauta solvendo non sit, hic autem statim agi adversus ipsum exercitorem. Addebat quoque ille unus, se nescire, an ex rebus judicatis, scire ea de re actis, evinci posset, cum effectu contra exercitorem fuisse actum ex dolo, culpa vel imperitia navarchi, si nempe exercitor in eligendo navarcho culpam non commiserit. Contra Asscuratores sæpissime fuit actum & judicatum, si quod damni acciderit ex dolo vel culpa magistri, sed non alia causa, quam quod formulis asscurarionum palam contineatur, asscuratorem quoque teneri ex dolo vel culpa navarchi & nautarum. His rationibus motus ille unus existimabat, nullam hic fuisse magistri culpam, sed meram *bes Bixy*, & si qua fuisset, ex ea non teneri ipsum exercitorem, verum contraria sententia obtinuit 23. Dec. 1733. (5)

Liceat his omnibus hanc *ἐπιχείριον* addere, non de questione facti, quæ Senatum occupavit, sed de questione juris. Si nempe in hac specie, ubi domini mercium contra exercitorem litigarunt, recte disputaverit ille unus, multo magis vera esse, quæ præmissi, nullam contra exercitorem actionem esse, si navarchus aliorum, quibuscum nihil contractum est, naves corruptas vel perdat, quin, si non recte disputaverit, nihilominus eam, quam præ-

missi, sententiam subsistere, ubi nullus est contractus, vel verus vel quasi. Sin autem prævaleant aliorum Senatorum rationes, ex his danda fuisset actio contra exercitorem in solidum, certe subsidiaria, si sequamur *d. § 11.* sed in solidum dari non potuit ex forma libelli, supra memorati, alioquin non ambigo, quin in solidum dedissent Senatores.

C A P U T XXIV.

De jactu & reliquo damno nautico.

Generaliter placere potest, damnum pro utilitate communi factum, commune esse, utque in variis speciebus id obrinere aliunde constat, sic, ex lege Rhodia, cum maxime obtinet in jactu. Quæ jure Romano de jactu cautæ sunt, hic non repero, ut neque, quæ alius (1) speciali libello ea de re commentatus est ex jure Belgico. Nonnulla tantum delibabimus, quæ magis ex usu, & minus forte discussa sunt, quæque mihi, quam aliis veriora videntur.

Avaria vox in hoc argumento ubique Gentium est frequentata, scribitur autem *avaria* & *havaria*, sine vitio Zelandismi, scribitur & *averia* & *avergia* in eundem sensum. *Avaria*, de qua hic agimus, est damnum nauticum, pro salute communi tam navis, quam oneris recte factum, sumitur & pro contributione ad id damnum refarciendum, quin & pro quolibet damno nautico. Sunt & aliæ ejus vocis significationes, quas hic non describo. Origo fere ignota est, communi fato earum vocum, quæ sequiori ævo natæ sunt, & quarum significationes tam late patent. Vul-

(5) *Observat. Temult.* tom. 12. n. 2808.
(1) Quintin Westlen van het regt der

Nederlandse Avaryen.

Vulgo deducitur ab *à privato* & *Βάρος*, *onus*. Alii malunt ab *à* & *Βάρις* navis. Alii Hebraicam, alii Persicam, alii Cymbricam originem præferunt, quæ & simul alia in hanc rem deliria concessit M. de Vicq ad Weitsen de *avaritiis* § 2. Rursus alius, (2) iis omnibus contentis, per absurdas ambages derivat ab *haven*, vel *havre*, quia contribuunt illi, quorum bona in portum venerunt, iis, quorum bona iacta sunt. Quam etymologiam nonnulli (3) impense laudant. Alius (4) iridem ab *haven* deducit, sed quia in portu fit contributio. Quod satis conveniret, si *havaria* accipitur pro vestigali, ut semel atque iterum accipitur, sic enim idem esset, quod latine *portorium* dicimus, sed vulgatæ ejus verbi significationes neque huic, neque aliis etymologiis satis conveniunt. Si ludere liceat, quidni & nos laudamus? *Averium* & *Averia*, ut Du Cange in *Glossario* observavit, verbum est infimæ Latinitatis, & significat *bona*, unde Itali & Hispani *avere*, *havere*, & *haver*, iridem pro *bonis*, estque ea vox forte usu translata ad bona, quæ conferunt. Et quid si derivemus ab Hispanico *aver*, quod venit a Latino *habere*; *habere* autem, præsertim temporibus collapsæ Latinitatis, accipitur pro *debere*, ut *avarie* vel *avarie* nomine intelligatur omne, quod conferri debet. Sed hæc reliquis, quæ dixi, vix certiora sunt. Quia autem *averagia* apud Scriptores lequioris ævi accipitur pro detrimento, quod in vectura mercibus accidit, ut Spelmanus in *Archeologo* notavit & probavit, mihi plusquam verisimile est,

inde natum & contractum esse vocabulum *avarie* vel *avarie*, & in eo acquisimus, donec quis meliora adferat.

Ad res ipsas transeamus. Potissima autem *avarie* species est *jaçtus*, qui, ut recte fiat, desideratur eorum, quorum bona in navi sunt, consensus § 20. 38. & 39. leg. *Wisbuyc*. § 4. tit. 4. leg. *Philippi II.* § 4. lib. 1. tit. 24. leg. *Frific*. Quod si illi non adsint, vel dissentiant, *jaçtus* nihilominus fieri potest, si tertia pars epibatarum (*van zyne gesellen*) juret, necesse fuisse d. § 20. quod etiam velle videtur § 39. leg. *Wisbuyc*. ubi periculi causa navis exarmata est, qui ait dissentientibus mercium dominis, ad *jaçtum* probandum sufficere, si magister navis juret *met syn derde*, sed § 38. eandem legum, bonis *jaçtis* contra dominorum sententiam, ait sufficere, si de necessitate jurent *twæe of drie goede knapen*, qui adfuerunt. Omnino autem servandus est d. § 4. tit. 4. leg. *Philippi II.* qui palam definit, *jaçtum* modo recte fieri ex plurium epibatarum consensu. Ceterum si, qui *jaçtum* fieri noluit, prober, *justum* metum non fuisse, *jaçtium* damno duntaxat *jaçtum* esse, non est, ut dubitemus. Ubi autem *jaçtum* sit, in mari vel fluvio, & ex qua navi, marina vel fluviatili, non magis distinguimus, quam de reliquo damno nautico, de quo diximus supra cap. 19. & relatam est, (5) in judiciis quoque non distingui.

Contribuitur etiam, arbore aliisve navis instrumentis, periculi removendi causa, dejectis l. 3. l. 5. § 1. ff. de leg. Rhod. de *jaçt*. non si exorta tempestas ea deiciat, vel ipsam navem perdat l. 2. § 1. l. 5.

(2) M. Z. Boxkornius in epistola ad Arnoldum Vinnium 1. Apr. 1647. ante *Pecuniam ad rem nauticam*, a Vinnio editum.

(3) Vinnius ad Peckium in l. 1. ff. de leg.

Rhod. & Verwer Weytsen de *avaritiis* § 1.

(4) Huber. prælect. ad tit. ff. de leg. Rhod. § 3.

(5) Consil. Holl. tom. 2. cons. 65.

l. 5. pr. & l. 6. ff. eod. rationem differentiae habes in d. leg. idem cautum est § 12. 21. & 39. leg. *Wisbuye*. & § 4. tit. 4. legum *Philippi II.* & § 4. lib. 1. tit. 24. leg. *Frisc.* & in his omnibus eadem desiderantur, quæ de bonis mox dicebam. Anchora, funibus resecitis, amissa, ut cum tempestas esset, servaretur navis, bona nihil contribuere, Delegatos rerum maritimarum iudices, & Scabinos *Amsterdamenses* 16. Nov. 1661. censuisse relatum est, (6) quia, ajunt, non voluntarie jactum est. Addunt & ob hanc causam, navi studio in litus directâ, nihil merces, ex navi ita littori insidente exoneratas, contribuere, etiam ideo, quia nihil contribuitur, nisi salva nave l. 4. in fine pr. ff. de leg. *Rhod. de jact.* Parum acute, nam semper res aliter salva esse nequit, periculo coacti jacimus, neque aliter navis salva desideratur, jactis mercibus, quam ut ita servata nave etiam merces in ea salvæ sint, merces enim salvæ, damnumque ob eam rem factum, contributionem inducunt. Aliud est, si sola tempestas navem littori impellat, & ibi frangat, vel armamenta navis, arborem, funes, anchoras dejiciat, tunc enim navita similis videri potest fabro, qui, dum officio suo fungitur, incudem vel malleum fregit d. l. 2. § 1. ff. de leg. *Rhod. de jact.* & sic palam definit § 8. in fin. tit. 4. leg. *Philippi II.* & § 8. in fin. lib. 1. tit. 25. leg. *Frisc.* aliud est, si ex plurium epibatarum consilio, ut vita, ut merces salvæ sint, navis in litus dirigatur, vel ex eorum consilio arbor dejiciatur, anchoræ & funes rescantur, quo vitæ & mercibus consulatur. Unde rectius alii, (7) malo

exciso, anchoris funibusque resecitis, ut a tempestate navis mercesque salvæ essent, contributioni locum esse respondent. Et sane tam de navi, data opera in litus directâ, quam de instrumentis, periculi causa dejectis, aperte ita sancitum est d. § 4. tit. 14. leg. *Philippi II.* & d. § 4. lib. 1. tit. 25. legum *Frisc.* & de instrumentis eadem sententia est d. §§ 12. 21. & 39. legum, *Wisbuye*.

Unde quaesitum est, quid juris, si, cum navis tempestate jactata, hæreret in vado, Magister merces exoneraverit salvas, & navis periisset. Sunt qui volunt, (8) mercium dominos contributuros, quasi ob merces servatas navis periisset. Puto perperam, nihil enim hic damni factum, ut merces servarentur, quæ sola ratio contributionis est, sed in vado, dum navis exoneratur, periit, nihil ergo contribuetur l. 2. § 1. l. 4. l. 5. l. 6. & l. 7. ff. de leg. *Rhod. de jact.* Ceterum, quamvis navis perierit, Magistro tamen mercedes debentur, si aliis navibus vel naviculis merces suo sumru ad dominos pertulerit § 3. tit. 4. leg. *Philippi II.* & sic recte responsum est, (9) & a Senatu Supremo, me præsenre, judicatum 16. Febr. 1707. (10) contra Mercatores quosdam *Amsterdamenses*, qui mercedes se debere negabant, utique ab his detrahenda esse servaticia, quæ impenderant ad merces conservandas, omni ope contendebant, sed cum nulla argueretur Magistri culpa, Iudices delegati ad res maritimas, 21. Febr. 1686. servaticia, a dominis erogata, non esse detrahenda judicarunt, contra vero Scabini *Amsterdamenses* 27. Nov. 1687. Curia ex appellatione 29. Apr. 1698.

(6) *Consil. Belg. tom. 1. conf. 286. p. 662.*

(7) *Conf. Belg. tom. 3. confil. 155.*

(8) *Consil. Holl. tom. 2. confil. 153. q. 1.*

(9) *Consil. Holl. tom. 2. confil. 153. q. 2.*

(10) *Observ. Tum. tom. 1. n. 255.*

1698. Senatus, eo quo, dixi, die, Delegatorum sententiam probarunt, quia servatitia impensæ erant ad ipsas merces conservandas, nec ad nautam pertinent, non magis, quam corruptio mercium, quæ sine culpa nautæ accidit.

Si res in scapham ex necessitate translata, cum nempe aliter navis portum intrare non posset, perierint, negat § 50. *leg. Caroli V. navitam*, si extra culpam sit, teneri. Sed an contribuetur? & contribuendum ait *l. 4. pr. ff. de leg. Rhod. de jact.* quod sequimur. Sed an navis quoque contribuetur? Video esse, qui non dubitant. (11) Neque ego dubitarem, si hoc pro salute navis factum esse dicamus. Nihil definit *d. l. 4. pr.* Ubi ad hunc casum deveniunt Interpretes, (12) diligentes sunt, ut te deceant, quid rei sit scapha, adductis etiam iis, quæ ante seculum, & quod excurrit, scripta erant. Profuerunt & Harmenopolum Προχειρα *lib. 2. tit. 10. § 9.* cui scapha dicitur βάλαν & κυντελές. Quamvis autem βάλαν constanter scribatur, & hanc vocem etiam retineant, qui Glossas & Nomenclaturas ediderunt, quique Harmenopulo interpretando operam dederunt, magis tamen mihi placeret, si pro βάλαν rescriberemus βόλον, nam circa ea tempora *barca* vox in usu fuit, & secundum Idororum *lib. 19. origin. cap. 1. barca* est, quæ cuncta navis commercia ad litus portat. Sequens vox Κυντελές originem dedit Venetorum Gondolis, ad eas certe jam retulit Cujacius ad Pauli *sentent. lib. 2. tit. 7. § 4.* & refert quoque Du Cange in *Gondola*. Venetorum Gondolæ jam olim celebratæ fuerunt, & inde Phorius Venetos appellat κινδύος ὄλων. Nescio, cur id epitheton non probave-

Bynk. T. IV.

rit Isaacus Vossius *de tirem. & liburnic. construct. pag. 126. & 127.* Quamvis enim olim & majoribus navigiis usæ fuerint Veneti, & adhuc utantur, non absurde tamen κινδύος ὄλων epitheton iis convenit, non ideo, quod solis Gondolis navigent, sed quod præ reliquis gentibus plus gondolis utantur. Romani etiam aliis vestibus utebantur, quam Toga, neque ideo tamen alii Romanos male dixerunt *gentem togatam*. Credo Vossium magis voluisse locum, vulgo non notum, proferre, quam Phorium reprehendere.

Sunt nonnullæ species, de quibus non satis constar, an, si incident, contributioni locus sit. Ita quaeritur, si qua navis, ob reverentiam, aliæ non præstitam, hostiliter excepta, pariatur damnum, an id damnum commune sit? Sunt qui ajunt, ego negandum censeo, nisi lex sit, quæ apulstria & vela aliorum Principum navibus submittere prohibeat, sed nolim hic repetere, quæ ea de re scripsi *quæst. jur. publ. lib. 2. cap. 21. vs. hac occasione*, & *vs. non igitur*. Rursus quaeritur, an contributioni locus sit, si quid jactum vel dejectum sit, quod culpa nautæ male onerata esset navis? & ajunt § 8. *tit. 4. leg. Philippi II. & § 8. lib. 1. tit. 24. leg. Frisfe.* solius nautæ damno id futurum, *en niet gebragt werden in eenige avarie*. Quod ita intelligerem, ut tunc demum locum haberet, ubi jacturarum rerum dominus a nauta jacturam confectui posset, alioquin si recte arbitror, ab omnibus contribuendum est. Ut solus nauta culpam suam præster, rationem habet, sed si minus sit idoneus, quia pro salute communi jactum est, jactus ratio contributionem desiderat. Inter Magistrum idoneum vel minus

R r

ido.

(11) Weytlen *de avariis § vocis zoo is de vage* 30.

(12) Peckius *ad rem nauticam in d. l. 4. pr. & Vinnius ad Peckium d. loc. lit. R.*

idoneum non distinguunt *d. §§ 8. 8.* ut nec distinguit Taco van Glins ad *d. § 8. legum Philippi*, sed, consultata ratione, ut dixi, distinguendum videtur.

Si navis a piratis redempta sit, redemptionis pretium esse contribuendum constat ex *l. 2. § 3. ff. ad leg. Rhod. de jact.* nam pro salute navis & mercium sit redemptio, quod ad instar jactus considerandum est. Nullo autem modo id porrigendum est ultra navium & mercium, de quibus agitur, dominos. Cum anno 1663. Legatus Ordinum Generalium navem quandam redemisset, Ordines 1. Dec. ejusdem anni decreverunt, (13) ea redemptionis summa ex novo tributo, omnibus, qui in Turcia negotiantur, imponendo redigeretur. Quod nescio, an defendi possit, nisi injuriosa utilitate, neque enim ea navis redempta erat, ut ceteris ibi negotiari liceret, sed avertendi majoris damni gratia. Et magis forte injuriosum id decretum, quia ea navis ob delictum fuerat publicata. (14)

Contribuunt autem omnes, quorum res ex periculo, justa ratione jactus, servatae sunt, etiam navis & res nauticae § 12. 20. 21. & 39. *legum Wisbuyc.* In § 6. tit. 4. *legum Philippi II.* & in § 6. lib. 1. tit. 24. *legum Fris.* optio datur Mercatori, velintne contribuere navem, an integrum naulum, navitæ promissum. In *d. § 20. legum Wisbuyc.* nautis, si strenue operam posuerint, & officio suo functi sint, datur unum dolum immune (*een vat ury*) quod accipitur de nautarum quasi peculio, quod per conniventiam habent immune (15)

In § 30. *vs. item, leg. Wisbuyc.* caveretur, eandem immunitatem habiterum Mercatorem, quam habet nauta.

Pecunia quoque quin contribuatur, dubium non est *l. 2. § 2. ff. de leg. Rhod. de jact.* § 18. *vs. 1. item waar. & duobus seqq. legum Wisbuyc.* Olim aliud his juris fuisse traditum est, & rationes, quæ in utramque partem adferuntur, recensuit Weitsen, (16) sed longe potiores sunt, quæ pro contributione pecuniæ militanti. (17) Sed non est disputandum, ubi expressa est juris auctoritas, ut nunc est in § 7. tit. 4. *legum Philippi II.* & quod ad Frisios, § 7. lib. 1. tit. 24. *legum Fris.* excipiunt tamen *d. §§ 7. 7.* eam pecuniam, quam quis in vestimentis suis habere solitus est. Unde etiam contribuunt lapides, & ornamenta aurea sive argentea, et si ea gestare solitus sit nauta.

Cum jus Romanum definiat, & usu servetur, bona salva æstimari, quanti venire possunt, cur ex § 38. *legum Wisbuyc.* duntaxat semis pecuniæ numeratae contribuatur, non satis animadverto, neque etiam, cur ex *d. §§ 7. 7.* pecunia duntaxat contribuatur *naar syn inwendige of intrinsique valeur*, qui vulgo opponitur valori publico, & sic etiam *d. § 7.* explicari solet. (18) Sed cur non valore publico, tanti enim est, quanti Princeps esse voluit, nisi eum § 7. referas ad numismata, & arcendum ab iis pretium affectionis, ut tentabam *cap. 21. supra vs. quod si*. Quo ipso versiculo prolixè disputavi, quemadmodum bona, tam perditæ, quam salva sint æstimanda. Quæ omnia hic repe-

(13) Aitzema lib. 43. p. 855--857.

(14) *Hollandische Mercurius* 1663. p. 75. & seqq.

(15) M. de Vicq ad Weitsen de *averijs* § 27.

(16) *Van averijs* § 23. 24. 25. & 26.

(17) de Vicq ad Weitsen § 13. p. 39. 40. 41. & 42.

(18) Glins ad *d. § 7.* & de Vicq ad Weitsen § 13. p. 42.

repetita sunt, quia nihil interest, in æstimatione ineunda, an collisione navium, an jactu damnum fuerit datum & acceptum.

Ad contributionem bonorum magistro datur retentio l. 2. pr. ff. de leg. Rhod. de jact. § 21. legum Wisbuy. sed de actione disputant. Locati conducti proponitur in d. l. 2. pr. & si ita distinguas, ut ibi distinctum est, non est, ut eam actionem longius petitam arguamus. Quin & alii actioni posset esse locus, nam nascitur, quæ ex jactu fit contributio, vel ex societate, inita de salute rerum quarundam jactu redimenda, vel ex speciali consensu, vel ex auctoritate juris. Sunt, (19) qui inter societatem & jus contributionis quandam similitudinem esse ajunt, quod alius (20) putat insubtile esse, quia societas non est nisi lucri. Perperam, omnis rei honestæ societas est, imo & minus damnum facere lucri species est. Atque etiam pro socio agi poterit, ubi revera societas est, sive ubi eorum, contra quos agitur, consensu jactus factus est, aut ubi jactum recte esse factum jam judicatum est, si non esset, præpostere ageres, perinde ac si emti judicio Titium velles cogere, ut viam ad sepulcrum venderet, neque ramen dubitares, puto, postquam Judex Titium, viam venderet tanti, damnaasset, quin emtio esset, & tu recte emti ageres. Sunt, (21) qui & mandati & negotiorum gestorum recte agi posse existimant. Sane fieri potest, ut recte mandati agatur, si ejus, contra quem agitur, consensu, atque ita mandato, jactum sit, at negotiorum gestorum vix putem, qui enim suum æque ac alterius negotium gerit, vix

est, ut gessisse videri possit. Sed quid de nomine actionis laboramus, cum & contributoria ex lege Rhodia dari posset? utique hodie, cum omnes actiones sint ad instar præscriptis verbis.

Hactenus de Avaria, quam *extraordinariam* sive *grossam* appellant. Alia est *ordinaria* sive *communis*, & quid ad hanc, quid ad illam pertineat, interest scire, quia ad grossam navis & merces contribuunt, ad communem solæ merces, non etiam navis. Avaria communis consistit in impenlis, quæ dantur Ductoribus navium (*Lootsen*) § 60. legum Wisbuy. § 9. tit. 4. legum Philipp. § 9. lib. 1. tit. 24. leg. Frisic. aliisque, de quibus indignum est tractare.

C A P U T XXV.

*An contributioni locus sit, nonnullæ
quæstiones, & de his res
judicatæ.*

Accipe nunc aliquot species, in quibus quæsitum fuit, an ad instar jactus, ob navem merceſque servatas, contribuendum sit, & quid de his judicaverint varii Judices, interque hos Senatus Supremus, me Senatore. Magister navis, quæ instructa & munita erat quadraginta tormentis bellicis, justo epibatarum numero, quin & codicillis ad deprædandos hostes, affixo Amsterdami programme publice denunciatur, se certo tempore navigaturum Illicem, Genuam, Liburnum & Venetias, *sonder na geselschap te wagten*, invitatque adeo Mercatores Amsterdamenses, ut sibi merces, eo locorum ven-

R r 2 hen.

(19) Peckius ad l. 2. pr. ff. de leg. Rhod. de jact. n. 7.

(20) Vinnius ad Peckium d. loc. lit. F.

(21) Buchnerus de jure aquat. th. 209.

hendas traderent . Magister postquam onus suum receperat , Amsterdamo navigat sub praesidio navis bellicae , quae Postmudam destinata erat , & ubi haec portum Postmudanum subit , eundem subiit navis mercatoria . Quum navis bellica deinde alio navigare iussa esset , plurimae naves mercatoriae , quae in illo portu haerebant , sine ullo praesidio trans mare currunt , sed haec , de qua ago , quia cum Francis bellum erat , non ausa iter suum prosequi , per integrum annum ibi moratur , expectans aliam navem praesidiariam , quacum ad Gades pergeret . Magister , ea comitatus , Gades pervenit , ibique rursus per integrum annum haeret , praestolatus aliam navem praesidiariam , quae eum porro duceret per mare Mediterraneum . Hac accepta iter suum absolvit , & Amsterdammum reverfus , a dominis mercium , *by wege van avarie groffe* , petit sumtus retardati per biennium itineris , atque si expensi essent pro salute navis merciumque . Ingens summa erat , quae petebatur , ob incrementas mercedes nautarum , & alimenta , per biennium illis praestita . Et hanc summam , nonnihil tantum imminutam , contra quosdam mercium dominos adjudicarunt Iudices delegati ad res maritimas , qui Amsterdami sunt , 20. Nov. 1697. & rursus contra alios 26. Nov. 1698. & sic quoque , ex appellatione , Scabini Amsterdammenses 22. Jul. 1700. Has omnes sententias Curia rescidit 27. Jun. 1710. negata omni petitione . Cum appellatum esset ad Senatum Supremum , ibi sententiis variatum est , sed tamen plurimi Senatores , rescissa Curiae , pro Amsterdammensium sententiis responderunt . Multa in hac lite adferebantur & controvehebantur , quae , si verum amamus , nihil quicquam ad rem pertine-

bant , quaeque adeo possum transmittere . In eo solo vertebatur quaestio , an navarchus in hoc facto dominis mercium , pro sua parte , possit imputare sumtus retardati itineris ? *leg-dagen* appellant . Non exstat , quod sciam ea de re jus certum & definitum , nisi quod § 5. tit. 2. *leg. Philipp. II. & § 5. lib. 1. tit. 22. leg. Frisic.* caveatur , si per culpam Mercatorum iter retardetur , navarcho resarciendum esse datum retardati itineris , sed cum in hac specie nulla Mercatorum culpa argui possit , alienum id est ab hoc argumento . Qui pro Magistro dicebant sententiam , hoc unum urgebant , Magistrum , tempore belli , prudenter expectasse navem praesidiariam , quae navim suam , & Mercatorum merces tueretur contra naves praedatorias hostium , non debuisse pretiosissimam navim periculo exponere , dominis mercium etiam profuisse securitatem navis praesidiariae , rationis igitur esse , ut & pro parte ferant damnum retardati ob tuitionem itineris . Ad haec alii Senatores , sed pars minor (vide tu , an sanior) agi hic de locatione & conductione inter Magistrum & dominos mercium , nec ex eo contractu Magistro aliam actionem esse , quam ad mercedes , quas pactus est , pro bonis eo & vel eo locorum transferendis , nec esse , quod , soluta mercede , ultra petat , nisi , quod tacite contractui , inest *de avarie commune* , nihil quicquam ad Mercatores , quamdiu iter durer , & quid quantumve Magister expendit in alimenta vel mercedes epibararum , illud duntaxat damnum commune esse , & omnium contributione fariendum , quod accidit praesenti & imminenti periculo , jactu sorte facto , aut si quid simile est , *labo-rante nave* , ut Paulus loquitur in l. 2. *pr.*

pr. ff. de leg. Rhod. de jact. & ut loquuntur omnes leges nauticæ, quibus hic utimur, hoc addito, oportere de eo periculo testari majorem epibatarum partem, antequam contributioni locus sit, & hic epibatas de retardando itinere nequidem fuisse consultos, nullam esse legem, quæ navigationem sine præsidio, quamvis tempore belli, ad præfens & imminens periculum referat, tutius equidem esse navigare cum præsidio, sed & tutius per hyemem non navigare, quia majus subest maris periculum, & tamen neminem Magistro tributurum *leg-dagen*, si in portu aliquo per hyemem hæreat, & ibi æstatem expectet; idque magis dicendum esse, ubi navis mercatoria, ut in hac specie, in tantum instructa & armata erat, ut sibi metuendum non esset nisi a Classe hostili, cum ex Codicillis, in hanc rem impetratis, facile unam duarum prædatorias hostiles vincere potuisset; nec ob stare, quod etiam sine periculo præfenti & imminenti contributioni sæpe locus sit, ut in specie, a Grotio proposita *introd. lib. 3. cap. 22. vs. niet anders*, nam ibi sermonem esse de *Admiraalschappen*, & damnum, quod societati navium per hostes illatum est, ibi communicari ex pacto societatis, quod valde alienum est ab hac specie. Addebant iidem Senatores, Magistrum hic publice proscripsisse, se iter facturum, non expectato aliarum navium comitaru, quod & prædatorias excludit, & ejusmodi programma Magistrum obligare *l. II. § 2. & 3. ff. de instit. act.* & cum ita proscriptum sit, Mercatores ea conditione etiam merces suas in navim intulisse, & forte curasse earum aversationes, ut sic de prudentia Magistrum, ad conservandas scilicet mer-

ces non sit philosophandum; quin tantum damni hic esse passos Mercatores, illa biennii mora, ut contra Magistrum potius iis actio sit de eo reparando, quod merces suas, & deteriores, & biennio duntaxat serius potuerint venum exponere, & putabant hanc publicam denunciationem vel solam sufficere, ut Magister Mercatores eo nomine debuisset præstare indemnes, tantum abesse, ut hac contributione invitandus sit, quo in necem mercaturæ pergat simile quid audere.

Plurima quidem in hac lite rerum judicatarum & transactarum exempla proferebantur, in quibus varie disputatum, varie decusum, & tanquam dubio Marte transactum est, an damnum retardati itineris, dum expectabatur navis prædidiaria, quæ tuitioni esset, incideret vel non incideret in *Avarie-grosse*. Sed Senatores, qui contra Magistrum respondebant, rari, illas facti species longe lateque variare, certe in nulla deprehendi ejusmodi, quale hic erat, programma publicum, facile nihilominus patiebantur, omnes illas res judicatas, sibi hic illic contrarias, compensari, id est negligi. Non auctoritatibus, sed rationibus vincendum est, nisi tam sis crassi scincipitis, atque ille qui pro omni ratione dixit, Judices Amsterdammenses peritiores esse juris nautici, quam est utraque Curia, atque adeo se in causis dubiis, illorum sententias præferre. Dignus scilicet, qui Senator intraverit in Collegium, quod de appellationibus jus dicit. Reversum igitur est Curia, & probatae Amsterdammensis sententiæ 16. Mart. 1713. (1).

Succedat alia species, sed priori non absumilis, nisi quod in hac publice de-

nun-

nunciatum non fit, iter retardatum non iri, etiam si aliæ naves non fuerint comites. Anno 1709. tempore belli Francici duo Magistri Surinamæ in naves suas recipiunt varias merces, certa mercede Amsterdamum transvehendas. Quum duæ illæ naves cum tribus aliis, quæ simul navigaverant, prope Angliam advenissent, nullo hoste insequente, in portum Pleimuydanum destitunt, & quum ibi fama esset, mare hostibus esse infestum, navim bellicam expectant, sub cujus præsidio Amsterdamum navigarent. Et sub tuitione quoque navigant, nunc ad hunc, nunc ad alium portum Angliæ, ut se offerebat occasio tuitionis, & sic tandem Amsterdamum appellant. Quia autem in Anglia hæserant per sex menses, & ea mora stipendia & alimenta nautarum valde creverant, hos sumus extraordinarios, factos, ut aiebant, non tantum ad conservationem navis, sed & mercium, a mercium dominis pro ea porportione, quæ obtinet in *Avarie Grosse*, apud Judices Amsterdammenses reperierunt. Et, Judices quidem rerum maritimarum, diminutis nonnihil illis expensis, secundum navarchos sententiam deducunt 16. Oct. 1711. sed hanc retractarunt Scabini, dimissis mercium dominis, 26. Jan. 1713. Curia, retractata rursus Scabinorum sententia, priorem sententiam probavit 16. Febr. 1717. cum iterum appellatum esset ad Senatum Supremum, uno excepto, paribus nunc suffragiis judicatum est 19. Jun. 1722. (2) sumtus retardati itineris, quamvis retardetur ob metum hostium, dummodo non insequentium, ad mercium dominos non pertinere. Detrimentum quidem propter metum aliquem factum, refarciendum esse ait l. 2. § 1. in fin. ff. de leg.

Rhod. de jact. sed ejusmodi metum nunc intelligebant Senatores, qui nascitur ex præsentis & imminenti periculo, laborante forte nave, non vero, quæ nascitur periculo, quod jam aderat tempore locationis, & conductionis, hoc est, commune periculum hostium, quod semper adest tempore belli, & quia aderat, nec de expectanda tuitione quicquam convenerat, domini mercium majori pretio curaverant mercium suarum affectiones. Majora igitur illa pretia solvent, & præter ea sumtus retardati itineris? Forte satius fuisset merces suas, jam asscuratas, in portu hostium pervenisse, quam eas nunc tardius accipere, & præter pretium asscuracionis, tantum contribuere. Nunc censebant plurimi Senatores, nunquam contributioni locum esse, nisi in casu extraordinario, & qui præter opinionem accidit, & sic de contributione loquuntur omnes leges, cum Romanæ, tum Patriæ. Nec contra movere debet prudens scilicet consilium subeundi portus Anglici, quod quinque Magistri navium, quæ simul navigaverant, conjunctim ceperant, nam esto, eos prudenter consuluisse navi suæ, de eo non quæritur, sed an, sine ulla necessitate, etiam recte consuluerint mercium dominis? & quicquid sit, an, secundum ea, quæ proponuntur, ulla adversus eos protracti itineris competat actio? Nec etiam proderit, si vel hi sciverint, naves, de quibus agitur, portum Anglicum subiisse, neque contra fuerint contestati, nam præterquam, quod non constiterit nisi de scientia unius, scire velim, quid inde in rem Magistrorum? sciverint, recte, sed an ideo sine ulla promissione tenebuntur ad id, ad quod sine illa scientia non tenerentur? nemo di-

dixerit. Rerum suarum fuerunt securi, & satis gnari, nihil damni ex eo sibi esse meruendum, nisi quod forte tardius & deterius merces suas essent acceperunt.

Ecce nunc aliud factum, in quo Senatus mercium dominos, ex causa retardati itineris, iterum ad contributionem damnavit, sed factum ab aliis, quæ memoravi, longe diversum. Magister navis 10. Aug. 1712. in navem suam receperat merces, certa mercede vehendas Amsterdamo ad portum Calensem (*Port à Port*) sed ea lege, ut navigaret sub prædicio navis bellicæ Ulyssiponem vel ad ipsum portum Calensem. Navigat cum multis aliis sub ea tuitione, & cum appropinquasset ad illum portum, forte ibi adsunt plurimæ naves prædatoriæ, quæ & aliquas ex his navibus occupant. Navis bellica, signo dato, reliquas naves Ulyssiponem navigare iussit, & ibi noster Magister hæsit per sex menses & amplius, priusquam pervenerit, vel tuto pervenire potuerit ad portum Calensem. Retardatum iter in causa fuit, ut in stipendia & alimenta nautarum plus fuerit impensum. Has impensas, factas, ut agebat Magister, ad conservationem cum navis tum mercium, & factas propter præsens & imminens periculum, a mercium dominis, proportionem Geometrica, repetit. Et obtinuit Amsterdami apud Iudices rerum maritimarum 26. Jun. 1714. & apud Scabinos 13. Nov. 1715. & apud Curiam Hollandiæ 6. Jul. 1717. An recte, quæsitum est apud Senatum in iudicio appellationis. De præseni & imminente periculo constabat, & constabat, non casu fortuito, sed voluntate & destina-

tione, ad evitandum periculum, hoc iter longius fuisse protractum. Jure quidem Romano incognita est hæc species, nec ibi fere disputatur de refarciendo damno, nisi occasione naufragii, sed mores, qui nunc sunt, ad omne genus periculi contributionem porrigunt (3), & damno, inde nato, sæpe etiam comprehendunt stipendia & alimenta nautarum, longius præstira (4). Sane, ubi eadem ratio idem jus facit, negari nequit, quin omnia, quæ in jactu desiderat jus Romanum, etiam hic occurrant. Sed quid si Magister navis, exorta forte rempeltate, vel etiam admonitus, hic illic hæreere piratas, constituerit portum, aliquem subire, & ibi morari, an & hos sumtus protracti itineris imputabimus dominis mercium? Difficile dictu est, & ea res immane quantum vergeret in necem mercaturæ, eoque argumento apud nos Senator magnæ auctoritatis etiam hic contra contributionem respondebat. Reliqui tamen omnes pro contributione, prohibuerant quippe mercium domini sine tuitione navigare, & ea neglecta, præsens imminebat periculum. Accedit, quod ipso jure Romano pretium redemptionis in contributionem veniat l. 2. § 3. ff. de leg. Rhod. de jact. redemptionis autem vice hic videbatur sumgi protractum ex necessitate iter. Simpliciter igitur omnes anteriores sententias probavit Senatus 5. Mart. 1721. (5).

CA.

(3) Vinnius ad Peckium *de re nautica* in l. 2. § 1. ff. ad leg. Rhod. de jact. litt. A. & Weitfen *de avariis* § waar door 31.

(4) Verwer *ad Elia. Philippi* II. 1563. tit. 4. § 12. p. m. 117. § 1.

(5) *Observ. tumult. tom. 7. n. 1720.*

CAPUT XXVI.

Varia Quæstioncule.

I. **R**ESTE fiunt assécuraciones in instrumento publico aut chirographo privato , a contrahentibus aut testibus fide dignis , prout iis , quorum res agitur , visum est , subscripto § 6. *Ed. P.* § 18. *A.* § 8. *M. &* § 20. *R.V.* Chartam legitimam sive sigillatam , qua fieri debent , præscribit § 58. *Ed. Ord. Holl.* 23. Jul. 1677. & eorundem Ordinum publicatio 2. Dec. 1716. ut & § 5. *Ed. Ord. Gener.* 18. Maj. 1633. (1). An ergo sine scriptura fieri non possunt ? & puto , posse , & illis §§ 6. 18. 8. 20. 58. & 5. nihil aliud constitui , quam , si in scriptis fiant , qualis scriptura desideretur , quod & satis indicat *d.* § 5. & § 57. *d.* *Edict.* 23. Jul. 1677. repetiti 28. Aug. 1716. quippe qui idem statuunt de instrumentis , quibus fiunt rerum mobilium venditiones , quas tamen citra scripturam fieri posse manifestum est . Solent etiam Ordines , cum quid sine scripto fieri nolunt , id specialiter exprimere , uti de locatione conductione rerum immobilium expressum est § 59. *d.* *Ed. Ord. Holl.* 1677. qui § 58. speciali *Edicto* fuit promulgatus 3. Apr. 1677. (2) & addita poena repetitus 22. Dec. 1733.

II. Inter eos , quibus assécurare non licet , in § 30. *A.* 29. *M. &* § 82. *legum Norviff.* *R.* recensentur Judices , qui de Assécuracionibus cognoscunt , eorumque officia , & id habet magnam rationem . Sed nulla ratio est , cur ipsi assécurari non possint , neque etiam verentur *d.* § § quin assécurari posse nominatim declaraverunt Amsterdammenses

menſe Februario 1600. & menſe Junio 1601. ut eſt in additionibus ad *d.* § 30. *A.* In illis autem §§ 30. & 29. additum , etiam aſſecurare non poſſe *d' Officiers* . Scire velim , qui intelligentur . An officiales illorum Judicum ? non putem , nam in *d.* §§ præponuntur Judicibus , & poſt Judices enumeratos ſequuntur eorum Officiales . Et quum de majoribus vel minoribus Præſectis militiæ ea vox intelligi nequeat , nihil ſuperſeſſe videtur , quam ut intelligamus Ballivos , ſed cur Ballivii magis vetarentur , quam Magiſtratus ? nescio . Si dictum eſſet , *Officiers van Havenen , Bruggen of Paſſagien* , ut illi prohiberetur aſſecurare in § 19. *Ed. P.* prohibito haberet rationem , & magis eſt , ut hos ſolos etiam intelligamus . Verantur & aſſecurare Proxenez *d.* §§ 30. & 29. & § 80. *R.* quia ſcilicet id ſere nunc eorum officium eſt , quod olim Curatoris Aſſecurationum Generalis , qui , cujuſque vicarii olim quoque aſſecurare prohibiti § 18. *P.*

III. Tiriſius , damnum paſſus , varios aſſecuratores , qui habitabant Amſterdam , Rotterdami , & in tractu Borealis Hollandiæ ſimul omnes in jus vocat ad Curiam , quod nempe in variis territoriiſ habitarent , & metueret ſententiarum diverſitatem . Magiſtratus Amſterdammeſes , hoc intellecto , ad Curiam literas dedit , ut , quod ad Aſſecuratores Amſterdammeſes , revocare vellent mandatum in juſ vocationis , hos enim de negotiis , ibi contractis , conveniri non poſſe , niſi apud Judices in hanc rem delegatos ex § 32. *A.* & hinc quoque in cauſis aſſecurationum prohibitam eſſe juridiſctionis prorogationem ex § 8. ampliata Formæ 1644. Tiriſius porrecto Curix libello cauſam ſuam apud Cu-

Curiam agi postulat, sed Curia nihil quicquam referibit, & interea mandatum revocat. Titius adit Senatum Supremum, en *versoekt van dat alles Mandament in cas d'appel*. Quærebatur, an concedendum esset? De re ipsa dubitatum est. Regula est, ut dixi, in d. § 32. sed nihil ibi definitum est, quid juris, si diversis locis habitarent affecuratores? Verum quidem est, si Curia statim adiri possit, simulac unus vel alter affecuratore non Amsterdami, sed alibi locorum habitaverit, inutilem sic reddi d. § 32. sed non minus verum, si plures sint affecuratores, & quisque conveniatur coram Judice suo, evitari non posse sententiarum diversitatem, non tantum apud inferiores Judices, sed & in casu appellationis, cum hæc causa serius, illa ocyus finiatur, & sic posset fortiri alios arque alios Judices, qui forte non idem sentirent. Mandatum tamen appellationis negatum est 13. Dec. 1710. (3) quia Titius nihil poterat exhibere quod Curia in præjudicium suum statuisset. Et quamvis ea ratio etiam alias Senatui placuerit, nescio tamen, an satis sit idonea. Si Pragmatici, qui Titio operam forensensem præstabant, testarentur, a se exactum esse mandatum, quidni appellationi esset locus? Sin aliter dicas, in potestate Curia esset prohibere, ne homines jus suum persequi possint.

IV. Quæsitum est, si ob professionem mercium aut nullam aut male factam res perierit, propter fraudem forte veligalis commissio sublata, an ad affecuratore damnum pertineat? Sane ad creditorem pecunie trajectory nihil pertinet, si prohibita mercies comparata & a Fisco publicata sint l. 3. C. de Bynk. T. IV.

naut. Sed in affecuratore alia ratio est, hunc enim teneri ob malam navarchi professionem 3. Jun. 1636. responsum est (4). Adsentior si navarcho ejus rei cura fuerit data, nam contra dolum & culpam navarchi dominis mercium recte affecuratur, ut plenius dixi *hoc lib. cap. 4. vs. pericula*. Sed si cura professionis fuerit data ei, pro cujus facto affecurator non intervenisset, aliud dicerem, & ut aliud dicamus, res ipsa postulat.

V. Nullas esse pactiones, quæ legibus, de affecuratione constitutis, adversantur, exposui supra cap. 5. *vs. contra dicunt*. Sunt, qui ajunt (5) si vel una pactio illicita addatur, totum contractum nihil valere. Sed id verum esse, nondum potui animadvertere. In § 2. *leg. nautic. P. tit. 7. 1563.* simpliciter constitutum est, ne quis aliter res suas affecurari faceret, quam in d. § 2. proposita formula exhibetur, & in § 20. d. tit. 7. simpliciter rescinduntur contractus, qui in fraudem illarum legum facti sunt. Attamen, ne utile per inutile vitiatur, dicendum, reliquis ratis manentibus, istas duntaxat pactiones rescindi, quæ legi adversantur, & ita Rotterdammensium leges veteres § 1. ait enim, eas pactiones, quæ in illis legibus specialiter prohibita sunt, pro non scriptis esse habendas, quamvis iis renunciatarum sit, reliqua vero omnia manere rata. Optime, si quid judico, & secundum hæc Carolus V. in § 22. *leg. nautic. 19. Jul. 1551.* non alias pactio- nes rescindit, quam quæ factæ essent contra illas leges, non quidem de affecurationibus, sed de aliis rebus factas.

VI. Ut rata sint affecurationes, necesse est, ignorari statum, in quo sunt
Ss res,

(3) *Observat. Tumult. tom. 3. n. 676.*

(4) *Consil. Holl. tom. 5. consil. 222.*

(5) *Consil. Holl. tom. 1. consil. 187.*

res, de quibus agitur. Unde Grotius *de jure belli lib. 2. cap. 12. § 23.* ita scripsit: *Contractus avertendi periculi, quem affecuratiōem vocant, omnino nullus erit, si contrahentium alter rem, de qua agitur, aut salvam, quo destinabatur, pervenisse, aut periisse sciverit. Sane si affecuratus, tempore affecuratiōis, rerum interitum sciverit, affecurator plane non tenetur, ut variis legibus, de affecuratiōe latis, constitutum est, iisdemque legibus expressum, quando affecuratus interitum scire, quando ignorare præsumatur. Has leges recitavi hoc libro cap. 7. sed minor illis legibus nihil esse cautum de alio casu, quem habet Grotius, si nempe affecurator rem jam salvam pervenisse sciverit. Rotterdammensium leges veteres § 19. & novæ § 55. simpliciter ajunt, affecuratiōis præmium deberi, etsi tempore, quo contrahebatur, res, de quibus agitur, in locum destinatum jam pervenerant, sed id non aliter intelligo, quam si affecurator res salvas pervenisse ignoraverit, nam si sciverit, in dolo est, celans, quod celare non debebat, quod ex jure communi non valere dicendum est l. 1. § 1. ff. de act. smt. affecuratiō utique est contractus bo-*

næ fidei, a quo omnem fraudem abesse, & si adsit, vindicari oportere, ajunt § 22. Ed. P. § 31. A. & § 39. M.

VII. Mercibus affecuratis, variaz sunt species, quæ non affecuratæ intelliguntur, nisi nominatim designentur. Has enumerat § 17. A. § 7. M. & § 3. M. & circa quasdam exceptio est in Statuto Amsterdammensi 9. Maj. 1654. Cur autem placuerit inter eas species recensere res, quæ servando servari non possunt, non satis intelligo, & ejus rei rationem mihi non constare, jam professus sum supra cap. 15. v. scio. Si enim per se corrumpuntur & pereunt suo domino, & hoc ipsum ait § 29. A. § 20. M. & § 45. R. N. Si corrumpantur & pereant per tempestates & hostes, quidni id periculum, æque ac aliarum rerum, affecurator subeat? Ajunt (6) etiam, exprimendum esse *risico op Bodemery*, idque legibus Amsterdammensium, de affecuratiōibus latis, contineri, sed neque ejus rei rationem adsequor, neque exstat in legibus, nisi industriam meam fugerit. Si tamen affecuratus ignoret, merces esse missas *op Bodemery*, affecuratiōem valere, anno 1672. quam plurimi, sententiam rogati, responderunt (7).

FINIS LIBRI QUARTI.

IN.

I N D E X

R E R U M E T V E R B O R U M

*In quo numerus prior totum , posterior paginam , litera a vel b primam alteram-
ve columnam denotant .*

A

A Beſſe reipublicæ cauſa . *vide* Reipubl. cauſa .

Abjicere pro *exponere* 2. 104. a.

Ablativi abſoluti aliquoties in Pandectis occurrunt 1. 460. a & 473. b.

Abortum procurare an patri , an matri , an aliis liceat 2. 100. a.

Aburnus Valens ; & quomodo varie ejus nomen ſcribatur 2. 51. a & b.

Academici fori privilegio ſtudioſi renunciare poſſunt 3. 309. a.

Acceptilatio quid operetur 3. 374. b.

Accellio pecorum ad fruſtuarium pertinet , accellio hominum non item 1. 242. b.

— fruſtus inſular in ſumme nite non pertinet ad uſufruſtuarium proximi fundi , ſed ad proprietarium 1. 245. a. b.

— ex alluvione , vel etiam ex eo , quod vis fluminis adjecit , pertinet ad fruſtuarium *ibid.*

Accellio temporis in uſucapione , quo res fuit apud teſtatores , & quo fuit apud heredem , prodeſt legatario , ſi legatum vere fuit , vel fidei commiſſum 1. 419. b.

Accessionis eodem ſemper jure accellio non eſt 2. 69. b.

Accidere in aliquo , pro alicui 1. 73. a.

Accipere judicium quot modis dicatur 1. 98. a.

Accreſcendi jus unde ſit inter heredes legitimos & teſtamentarios 1. 57. b & 58. a.

— cur in teſtamento militis locum non habeat 1. 58. a.

— inter legatarios unde oriatur 1. 58. b.

— eſt inter verbis conjunctos tantum ſi per vindicationem legatum ſit , & quare *ibid.*

— cur non ſit inter conjunctos legato damnationis , nec inter res tantum conjunctos 1. 59. b.

Accuſſi auctoritas 3. 104. b.

Accuſatorum partibus qui hodie funguntur , ju-

riſdictione ſua aliis cedere nequeunt 3. 460. b.

Achæi habebant morem peculiarem indicendi belli 3. 327. a.

— locum pugne ſolebant conſtituere *ibid.*

Acheorum reſpublica in multis fuit ſimilis Reipublicæ fœderati Belgii 3. 296. b.

Achilleus tyrannus quando a Diocletiano fuerit debellatus 2. 146. b.

Achmet Turcarum Imperator quale privilegium Belgis fœderatis dederit 3. 201. a.

Acta Principum , etiam qui imperium invaſerunt , ſunt ſervanda 3. 518. a.

Acte van Seclufie 4. May 1654. explicatur 3. 430. a.

Actio ex pacto non oritur 3. 66. a.

Actionibus contrariis non agi de perſidia , ſed de calculo , quid ſit 1. 17. b & 18. a.

— non habitura effectum negari dicitur 3. 38. a.

Actiones Edilitiæ , de dolo , in ſacrum . *vid. ſuis locis.*

— communi dividundo . *vid. Communi dividundo.*

Actionibus contrariis damnati cur non ſint infames , directis contra 1. 17. b & 18. a.

Actiones & credita hoſtium , quæ apud nos inveniuntur , exorto bello recte publicantur 3. 348. b.

— varia hujus rei exempla 3. 349. b.

— non recte publicantur , ſi convenerit , ut commercia utrinque ſint licita 3. 351. a.

— recte publicantur , ſi princeps a ſubditis exegerit , quod illi hoſtibus debebant 3. 351. b.

— ſi non exegerit Princeps , pice ſacta reviſcit jus priſtinum . *ibid.*

Actio Damni . *vide* Damni .

— incerti ex ſtipulatu pinguior eſt actione de dolo 3. 16. b.

— in rem num jure Romano adverſus Legatos detur 3. 257. a.

— mandati , pro ipſa mandandi facultate 1. 280. b & 281. a.

- negotiorum gestorum hodie etiam porrigitur ad mercedem 3. 344. a.
- oneris averſi competit ſi nauta onus avertat culpa, non ſi dolo, vel dolo, ſed damni dandi, vel alterius cuiuſque rei, quam lucri ſui cauſa. Si vero dolo & animo ſibi habendi, actio furti competit 1. 440. b.
- & actio furti ejuſdem fuerunt poteſtatis, quod ad poenam dupli 1. 441. b.
- actione locati fuit pinguior 1. 441. a & 442. b.
- & actio de recepto ex primo & ſecundo capite Ediſti *Nautæ*, *Caupones* & *Stabularii* &c. ac denique actio locati conduſti, quo differant 1. 445. a.
- Aſſiſſes* perſonales præſcribuntur ſpatio triginta annorum 4. 149. a.
- Actio pro actu & negotio 1. 281. a.
- Actores, *Agentes*, olim dignius habiti ac hodie 3. 276. b.
- an jure Legatorum habeantur 3. 277. a.
- Actori ſuccurritur, quoties favetur reo, ut conveniri non poſſit, ne quid præjudicii patiatur circa temporalem præſcriptionem 1. 483. b.
- Actus eſt jus agendi jumentum vel vehiculum, quod manu agi, duci, trahere poteſt, non quod jumentis juriſtis trahitur, in quo differt a via 1. 177. a.
- latitudo olim definita 1. 177. b.
- eſt etiamſi jumentum tantum duci poſſit, non etiam vehiculum 1. 176. a & 177. b.
- Ad pro at ſcripſerunt veteres 1. 338. b.
- Addiſti ob delictum vere & per omnia fiebant ſervi; ſecus qui ob debitum addiſti ſervitutem ſerviebant 1. 138. a & b.
- Addiſtio honorum illius, qui non ſolvit tributum. *vide* Tributum.
- Addiſtionis debitorum ratio 1. 1. a.
- Aſſines. *vide* Aſſines.
- Aſſinium. *vide* Aſſinium.
- Aſſiſſivus genitivus additur more Græcorum 1. 52. a.
- Aſſiſſenda poſſeſſionis judicium an ſemper ad alterutram Curiam pertinuit 4. 34. b.
- A. D. L. in notam juris tranſiverunt & ad locum ſignificant 1. 267. b.
- Admiralſchappen*, Admiralitatis juriſdictio an ad præricam pertineat 3. 386. b.
- Admonere & monere debitorem, pro interpellare debitorem, vel convenire apud judicem 1. 485. b.
- Admonitio pro interpellatione. *ibid.*
- Admonitio pro verberatione. *vide* Monere.
- Adoptandi vel non adoptandi conditio, adſcripta heredi, an faciat legatum poenæ nomine? 2. 206. a & b.
- Adſeſſores olim in Conſilio Grævionum 4. 11. a.
- vocabantur *Raden* *ibid.*
- Adſeſſorum ſalaria 1. 301. a.
- Adulter occidi poteſt, non quovis modo, ſed in continenti 1. 248. b.
- an in lupanari *ibid.*
- occidi poteſt a patre, modo & filium in continenti occidat 2. 87. a.
- etiam a marito lege Julia, & quatenus 2. 90. b. & ſeq.
- an quem licet occidere, loris etiam cadere liceat 1. 248. a.
- an etiam fame vel veneno *ibid.*
- ſi percutiatur gladio, qui veneno infectus eſt, eſſi a veneno mors, jure caſus videtur *ibid.*
- an eum occidere licet in domo ejus vel aſylo? 1. 249. b.
- an adultera deprehenſa & occiſa, qui effugerat, adulter in foro jure occiditur 1. 249. a.
- ab eo variæ poenæ exigebantur 1. 247. b.
- inter eum & adulteram connubium non eſſe, etiamſi præter adulterium nihil accedat 4. 126. a.
- Adulterii damnatus, ſolutiſque ex ea cauſa nuptiis, aliam uxorem an recte ducat *ibid.*
- Advena an ſtatim ſubditus 3. 247. b.
- Advocationem vel teſtimonia inſtruere etiam accepta pecunia licet, modo ſine dolo malo fiat 1. 144. a & ſeqq.
- qui inſtruant ad obligationem innocentium, falſi tenentur 1. 145. b.
- Advocati, Curiaſ Hollandicæ ſuppoſiti 4. 8. a.
- Advocatos majores conſulebant ſæpe Oratores 2. 47. a.
- Ædes Legati. *vide* Legati ædes.
- Ædificia res mancipi, & quo jure 2. 60. a.
- ſuburbana an liceat exſtruere 3. 47. b.
- ſi lege aliqua ſit vetitum, ſubvertere ea licet, etiam non reſuſo pretio *ibid.*
- Ædiles jure dicebant, ſed in certis rebus 1. 236. a.
- Ædilitium Ediſta tantum tria memorantur in jure 1. 180. a.
- Ædiles plebis, eorum origo & officium 1. 25. a.
- Ædi-

- Ædilitiæ actiones omnes sunt temporales** 1. 179. *b.*
Ægeon dictus *ἑκατόνυς* 2. 33. *b.*
Ægyptia sacra, licet stultissima, Romæ tamen licita, sed postea abolita 2. 132. *b.*
Ægyptii Soldani in titulis luxuriantur 3. 176. *a.*
Ægyptiorum odium erga vicinos in causa religionis 2. 129. *b.*
Ælia Capitolina non habuit jus Italicum 1. 281. *b.* & 284. *a.*
Ælii (Sexti) Tripartita 2. 36. *a.* & *b.*
Senatus censuit, formula, qua sæpe SCTa fiebantur 2. 143. *a.*
Æro, vasis spartei genus 1. 451. *a.*
Æs inauratum, nihil aliud est, quam æs sub auro 1. 327. *b.* & *seq.*
Ærofa pecunia quæ? 1. 113. *a.*
Ætas, quæ apta muneribus civilibus 1. 187. *b.*
Æthales, nomen gentile 1. 118. *a.*
Æthiliæ insulæ quot sint 3. 166. *b.* & *seq.*
Affines proprie qui sint 1. 242. *a.*
 — sunt etiam sponfus & sponsa, maritus & uxor, quamvis vulgo ea appellatione non veniant *ibid.*
 — eorum gradus. *vide* Gradus.
Affinium idem ac affinitas 1. 255. *b.*
 — pro consinio, id est, eo loco, qui terminum agrorum sese contingunt *ibid.*
in Africa pium fuit mactandi liberos impium facinus 2. 93. *a.*
Agere, in definitione actus, quid? 1. 175. *b.* & *seq.*
Agere pro regere 2. 14. *b.*
Agitare pro regere *ibid.*
Agnatorum & Gentilium successionis abintestato ratio. vide Successio.
Agnatus etiam dicitur filius, sed non ex communi usu, propter aliud speciale & magis amicum nomen 1. 242. *b.*
Agnomina varia unius hominis 2. 33. *b.*
Agnoscere liberos pater tenetur, siue conitante matrimonio, siue post divortium editos 2. 102. *b.*
Agonothetici fundi qui dicantur 1. 315. *b.* & *seq.*
Ἀγροί, ἀγροίους 1. 106. *b.*
Ag, inquit, superflue posita 1. 152. *b.* & *seq.*
Alfenus. Duos ejus nominis fuisse 2. 42. *a.*
 — Varus quis 1. 433. *a.*
 — posteritati reliquit libros XL. *Digestorum*, nullos vero *Collectaneorum*, siue *Conjectaneorum* *ibid.*
Alfeni Digesta quid continuerint 1. 434. *b.* & *seq.*
 — libros *Digestorum* quosdam, non vero omnes in epitomen redegit Paulus 1. 436. *b.*
in legibus ex Alfeni Digestorum libris, ubi est *respondit*, referri debet ad Servium Alfeni præceptorem, ubi vero in Epitome, referendum est ad ipsum Alfenum, cujus sententiam Paulus Epitomator exhibet 1. 437. *a.*
in Alfeno Varo pellucet simplicitas & gravitas Romana, nihil in ea est imitationis, ostentationis, scribit non asperere, non valse, non hiulce, sed leniter & aequaliter 1. 474. *a.*
Algerienses, Tripolitani, Tunetani, & Zairenses non sunt piratæ 3. 385. *b.*
 — sunt Civitates, quæ certam sedem, & imperium habent, & quibuscum nunc pax, nunc bellum. *ibid.*
 — ab Hispanis forte pro iustis hostibus non habentur 3. 386. *a.*
 — qui ab illis capiuntur, mutant statum & fiunt servi *ibid.*
Alienandi modi 2. 57. *a.* & *seq.*
Alienandi, vel non alienandi servi, conditio, adscripta heredi, an efficiat legatum pœnæ nomine 2. 207. *a.*
Alienatio, est omnis actus per quem dominium transfertur *ibid.*
 — etque duplex pro ratione domini, pleni vel minus pleni 2. 70. *b.*
 — & domini translatio, recipiuntur 2. 71. *b.*
 — ubi de servis agitur, comprehendit etiam manumissionem 2. 207. *b.*
 — an sit in mutuo 2. 71. *b.*
Alkmæria, an & quo jure urbium jura exerceat 3. 469. *a.*
Ἀλλοτρίων προσήκοντα 2. 165. *b.*
ex Alluvione accessio. vide Accessio.
Alter pro alio 1. 192. *b.*
 — non est uterque, nec duo simul, sed alter duorum, vel secundus 1. 203. *a.* & *b.*
Alternationis legatum. vide Legatum.
Alvei lusus 2. 39. *b.*
Amanuenses procuratorum an ad forum Curie pertinent 4. 31. *b.*
Ambiguitas ambigue significationis 2. 164. *b.*
Amicos hodie sese invicem vocant hoites 3. 331. *b.*
Amittere, pro adimere, tollere 1. 26. *b.*
Amnesia non recte proficitur nisi a sum-

summa potestate 3. 477. a.
 ab Anchora familia est Ancharia 1. 298. b.
 Angariatio 3. 413. b.
 Angli num Oceani Britannici domini sint 3. 214. a.
 — an eorum imperium maris a Gentibus agnitus sit 3. 217. a.
 Angularius sive Anguillarius lacus 1. 344. a.
 Anianismi quum plurimi in fragmentis veterum Jctorum 1. 264. a.
 Animadvertere facinorosos homines, pro *in homines* 1. 501. b.
 Animalia quæ res mancipi 2. 63. a.
 Animalium distinctio 2. 64. a.
 Animi motus pro sententia 1. 265. b.
 Animo an dominium naturaliter retineri possit 3. 202. b. & seq.
 Annus tempus legitimum vocatur 1. 257. b.
 — lusus. *vide* Lusus.
 Antecessores non tantum sunt, qui leges docent, sed ii, qui *Pragmatici* dicebantur, & fere occupabantur componendis instrumentis, quæ ad rem judicariam pertinebant 1. 300. a & b.
 Antinomix non sunt, cum discrepantes sententia Jctorum referuntur, adjecta ea, quæ obtinuit 1. 14. b.
 Anniqvi usus & moris vocabula 2. 49. a.
 Antonini nomine non semper Pius intelligitur 3. 157. b.
 — Pii vel Philosophi modestia an conveniat cum eo, quod se orbis dominum appellavit 3. 174. a & b.
Antes pro sincere, sine dolo 1. 360. b.
 Apotactix, Manichæorum Secta, 2. 148. a.
 Apotheca est quarumvis rerum in fando promutarium 1. 110. b.
 — librorum est eorum, qui commercii, aut alterius rei, non vius gratia habentur, & differt a bibliotheca 1. 111. a.
 Appellandi tempore præterito quid juris sit. *vide* Revocatio judicati.
 Appellatio quibus ex causis vetita secundum leges Hollandiæ in causa matrimoniali 4. 103. a.
 in Appellationibus ad Principem, quemadmodum summa computanda sint 1. 236. b.
 Appellatio ad Prætozem nunquam fuit a Magistratu, qui in causa ordinariæ jurisdictionis infra Prætozem juri dicendo præfuit, sed ad Principem 1. 256. a.
 — fuit a Judicibus datis ad Prætozes *ibid.*

Appellari adquam summam & in quibus negotiis ad Principem liceat 1. 237. a. b.
 Appellationis frivolæ poena 1. 237. a.
 Appellandi facultatem esse in majoribus & minoribus negotiis, & quæ sint ejus regulæ exceptiones 1. 237. b.
 Appellabitur is, qui judicem dedit, ut litem finiat, & inde a iudice, quem Consules dederunt, ad ipsos Consules est provocatio 1. 351. b.
 Appellandum non est a mandatario ad mandantem, sed mandante 1. 352. a.
 Appellatur tamen a Legato Proconsulis ad ipsum Proconsulem *ibid.*
 in Appellationibus ad Principem summæ quemadmodum computanda sint 1. 236. b.
 Appius Clavius Centemmanus, idem qui Cæcus, etiam Crassus dictus 2. 33. a.
 — R litteram invenit 2. 33. b. & seq.
 — quot ejus nominis fuerint 2. 33. a & seq.
 Appositio sæpe interpretationis & explanationis vim habet 1. 133. a.
 Apprehensio naturalis quid juris tribuat 3. 200. a.
 — ejus vestigium remansit in iis, quæ usu civitatis in dominium non redacta 3. 200. b.
 Aqueductum per fundum domumve suam tractum recidens cur non teneatur lege Aquilia 1. 195. b.
 Aquilia Lex. *vide* Lex.
 Aquiliana novatio cur necessaria 3. 74. b.
 — stipulatio. *vide* Stipulatio.
 Aquimmarium, vel aquiminale, vel aquimanile, est pelvis ad aquam manibus lavandis subministrandam 1. 374. a.
 Arbitro & arbitror 1. 50. a.
 Arcam communem habere Collegiis licitis tantum permittitur 2. 141. b.
 Arces exstruere inconsulto Principe non licet 3. 470. a.
 Argentea suppellectili qui utebantur 1. 328. a.
 Argumentum pro instrumento vel apparatu 1. 271. b. & seq.
 Arma hostibus subministrare in subditis etiam hodie capitale est 3. 360. b. & seq.
 Arresta eorum origo 3. 245. b. & seq.
 — unde forum competens tribuerint *ibid.*
 — ex sola subjectione assignanda *ibid.*
 — num apud Romanos in usu, & an totum competens tribuerint 3. 245. b.
 Arresto an detineri queant Principis bona *in*

- in aliena ditione 3. 251. a. *ſeqq.*
 — ubi ad factum exempla *ibid.*
 ab Arreſto num Legati immunes 3. 261. a.
ſeqq. 264. a.
 Arreſtare exteros Hagæ magiſtratu Haga-
 no cur non licet 4. 9. a. *ſeqq.*
 Arreſſari an poſſint cives. vide Cives ma-
 gnarum urbium.
 Arrhæ, ubi interceſſerunt ſponſalia, ex qui-
 bus nata erat obligatio, & ex quibus ju-
 ſtæ exſpectabantur nuptiæ, olim redde-
 bantur quadruplicata 1. 402. b.
 — in ſponſa provinciali, ut, ſi Præſes
 aliufve officialis eam deſponſavit, quam du-
 cere non poterat, ſimpliciter erant red-
 dendæ. Aliter atque aliter jure novo
 1. 403. a.
 Arrharum mentio, ubi de ſponſalibus agi-
 tur 1. 404. b.
 Arrogationis antiquæ formula expreſſit jus
 vitæ & necis patrum in liberos 2. 80. b. *ſeqq.*
 Arruntius, nobilis herediſepa 2. 163. b.
 Aſinum habebant Gentiles pro Judæorum
 Deo 1. 298. b.
 ab Aſino familia eſt Aſellia 1. 298. b.
 Affecurare res hoſtium an liceat 3. 400. a.
ſeqq.
 — non licet naves mercesque, quas ju-
 re belli recte occupamus & publicamus
 3. 401. b.
 — quibus non licet 4. 320. a.
 — an licet contra Piratas 4. 228. b.
 Affecurari non poteſt lucrum quod ſperatur
 4. 422. a.
 — an poſſit libertas civilis 4. 229. a.
 — an & quouſque poſſint naves 4. 247. a.
 qui Affecuravit res hoſtiles vel *op contra-*
bunde goedren, non tenetur de damno
 3. 402. b.
 Affecuratio veteribus & jure Romano pla-
 ne incognita 3. 400. a.
 — ejus tamen aliqua ſpecies eſt apud
 Suetonium *ibid.* *ſeqq.* b.
 — hodierna eſt interpoſitio fidei pro re-
 rum alienarum ſecuritate *ibid.*
 — nulla eſt, ſi inſtrumento non ſit in-
 ſertum nomen loci, a quo, & ad quem
 deſtinatum eſt iter 4. 227. a.
 — nulla eſt ultra id, quod domini inte-
 reſt 4. 227. b.
 — an rata ſit contra dolum, culpamve
 navarchi, aliorumve nautarum 4. 242. a.
- rerum, merciumque, quæ tempore
 factæ affecurationis jam proteſtæ ſunt,
 vel jam perierunt, quando valet 4. 249. b.
 — an admittat præſcriptionem actionis
 de damno, ac reſtitutionem in integrum
 4. 277. a.
Aſſecuratione facta op bederſelyke en onbe-
derſelyke goederen, an comprehendantur
 frumentum, & hordeum 4. 278. a.
 — facta ad fluvium, an periculum ceſſet,
 ſi navis ſalva ad fluvium pervenerit, ſed
 merces perierit, antequam in urbem
 fuiſſent delatæ *ibid.*
 — facta *van de ſtraat Davids naar Am-*
ſterdam, quodnam periculum præſtant aſſe-
 curatores 4. 290. a.
Aſſecurationis actio directæ & contraria
 4. 232. b.
 — præmium ſi nondum ſolutum ſit, an
 rebus deperditis, valeat actio directæ
 4. 233. a.
 — præmilii actio an rem aſſecuratam, an
 perſonam duntaxat habeat obligatam
 4. 234. a.
 — actioni ad ſummum intra triennium
 præſcribitur 4. 269. b.
 — inſtrumento loca non expreſſa ſi adean-
 tur, iter mutatum intelligi 4. 282. b.
 — totus contractus an ſit nullus, ſi vel
 una paſſio illicita addatur 4. 321. b.
Aſſecurationes quomodo & qua forma ſiunt
 4. 320. a.
 — an ſine ſcriptura fieri poſſint *ibid.*
 — an admittant uſuras 4. 239. a. 257. a.
 279. b.
Aſſecurationum leges 4. 225. a. *ſeqq.*
 — an iis renunciare liceat 4. 234. a.
 — quæſtiones de mutato vel non muta-
 to itinere 4. 256. b.
 — uſuræ 4. 237. a. 257. a.
Aſſecuratores, ſi navis ab hoſtibus dereliſta,
 vel a domino redempta fuerit, non tenen-
 tur in ſolidum, ſed tantum ad damnum
 datum 3. 414. a.
 — numquam liberantur culpa navarchi
 4. 240. b. *ſeqq.*
 — dolo navarchi liberantur, ſi cum exer-
 citoribus agatur 4. 241. b.
 — quando male obijciant culpam Magi-
 ſtri ac Domini navis 4. 275. a.
 — tenentur ob malam navarchi profeſ-
 ſionem 4. 321. b.
 an

- an teneantur, si ob professionem mercium aut nullam aut male factam res perierit 4. 421. a.
- plures si sint, an assicuratus possit, quem velit exigere, & quem velit dimittere 4. 231. a.
- an recte allegent ignorantiam profectæ navis 4. 275. a.
- si diversis in locis habitant, an simul ad Curiam vocari possint 4. 320. b.
- Assuratoriis* unius *atopia* an reliquis noceat, vel profit 4. 232. a. & b.
- Assuratum* periculo quando merces, navisque esse incipiunt & desinunt 4. 230. a.
- exceptiones 4. 238. b.
- defensiones aliquot depulsæ ex variis causis, & maxime ex mutato itinere 4. 253. a & 278. a.
- Assuratus* quomodo pendente periculo possit cavere, ne sibi noceat *atopia* assicuratoris 4. 232. b.
- si sciverit res assicuratas perisse, an valeat assicuratio, & an metus & suspicio sufficiant 4. 282. a & *segg.*
- Assuratum* rerum æstimatio ab assicurato probanda, & quomodo 4. 288. a.
- Assuratis* mercibus, varietas sunt species, quæ non assurata intelliguntur, nisi nominatim sint designatæ 4. 322. b.
- Asterius*, *Hasterius*, *Ostorius*, *Austerius*, *Austerus*, confusa 1. 117. b.
- Asylum* an præbeant ædes Legati 3. 302. b. & *segg.*
- exempla ea de re 3. 303. b. & *segg.*
- an præbeant ædes, quas Scriba legationis habitat 3. 304. b.
- Asterius*, nobilis hereditaria 2. 363. b.
- Atlanticum* mare Lusitani sibi vindicant 3. 224. a.
- Avaria* 4. 310. b. & *segg.*
- communis 4. 315. b.
- Auditorium* quid 3. 8. b. & *segg.*
- in iure omnibus adscribitur, qui causæ cognitionem habent *ibid.*
- Præfecti Prætoris & ipsius Principis unum idemque fuit *ibid.*
- Audius* Namula octo libros, quos decem illustres Servii auditores conscripserunt, in CXL. libros redegit, cui operi forte inseripsit Collectanea sive Coniectanea 1. 434. b.
- Auguribus* 1. 106. b.
- Auguri appellatio quem denotet 3. 190. b. & *segg.*
- Ania ubi Hagæ exstructa fuit 4. 12. b.
- Aureæ* veteres appellabant flores, & eleganter dicta, ex aliorum scriptis, præsertim orationibus 2. 44. b.
- Aurea statua* differt a statua deaurata 1. 327. b.
- Aureorum* computatio ætate veterum Cæsarum ad rem numariam pertinuit 1. 486. a.
- Aureus* & seltet. num differt 3. 14. a.
- Autem* etiam transitiva particula 1. 27. b.
- Authentica* *hodie* C. de judic. est conficta 3. 478. a.
- Authentica* in Codice unde sic dicta 3. 101. b.
- de iis ridicula non neminis opinio *ibid.*
- qua de causa Codici inserta 3. 102. a. & b.
- a variis auctoribus collecta *ibid.* & *segg.*
- quid sub iis intelligatur *ibid.*
- *Glossæ* vocatæ 3. 136. b.
- Authenticæ* *Fridericorum* Imp. a quo Codici adjecta 3. 106. b.
- Authentica* a quo collecta & suo loco digesta, & num id mandato & constitutione Imperatoris factum 3. 117. b.
- non omnes ab *Irnerio* collecta 3. 108. b. & 132. a. & 135. b.
- ex tamen quæ *Irnerii* non sunt, ei adscribuntur 3. 110. a.
- veterum nobis incognita & contra 3. 115. a. & *segg.*
- Authenticarum* auctor quo jure *Irnerius* esse negetur 3. 110. b. & 118. b.
- non idem auctor qui translationem veterem Novellarum dedit 3. 120. b.
- incertus numerus, incerta sedes, & variantes lectiones 3. 115. a. & *segg.*
- quarundam antiquitas usque ad *Julianum* ascendit 3. 105. a. & b.
- Authenticarum* Corpus quid 3. 110. b. & 130. b. & 133. a & *segg.*
- Authentica* una eademque quandoque a variis fabricata 112. a. & *segg.*
- Authentici* appellatio jam *Irnerii* ævo frequentata 3. 102. a.
- Authenticum* & *Authentica* quid veteribus tempore nascentis jurisprudentiæ 3. 101. b. & *segg.* & 133. b.
- Avanturæ* Civitates. vide Civitates.
- Avanturæ* jure Romano non prohibita, nec punia fuit, nisi in his, qui ob merum criminis se occiderunt 1. 167. b. & *segg.*

— publicatione bonorum punitur, non in quibusvis facinorosis & sola facti feceritate, sed in his, qui rei postulati, vel in scelere deprehensi, metu conscientie se occiderunt 1. 169. a.
 — tentata, non perfecta, in militibus cum punita fuerit 1. 168. a. & seqq.
 — servis naturaliter licita, non civiliter 1. 167. a.
 Azzalum Indicum 1. 171. b.

B

B & V saepe permutantur 1. 127. a.
 Babylonica quæ 1. 171. a. & b.
 Babylonienfes Soldani in titulis luxuriantur 3. 176. a.
 Bacchanalia, eorumque origo &c. 2. 136. b.
 — sublata Marciano SCto *ibid.*
 Bacchas, pro eo, qui inter Bacchantes est 2. 141. a.
 Bacchi sacris initiati, ex horrendo carmine, quo Pontifex præibat, conjurabat in omne facinus ac libidinem 2. 141. b.
 Barbari in Africa non sunt Piratæ 3. 385. b.
 Βάρηα scapha 4. 313. a.
 Barneveldius, Hoogerbeetsius & Grotius quomobrem sint damnati 3. 425. b. & 488. b.
 — oborto collo ad iudices delegatos rapti 3. 512. b.
 Basilici ex jure posteriorum Principum plurima addiderunt suæ vel Κατάροι vel παρρησιæ 1. 480. a.
 Belgæ quale privilegium ab Achmete acceperint 3. 201. a.
 — usu maris & fructu contenti nullius imperium sibi vindicant 3. 221. b.
 — qui & quare mari Australi dominantur *ibid.*
 — servos non habent nisi in Asia, Africa, America 3. 333. a.
 Belgii Fœderati Respublica in multis est similis Reipublicæ Achæorum 3. 429. b.
 — singulæ urbes suo ære olim sua bella gesserunt 3. 405. a. & seqq.
 — pacem fecerunt 3. 415. b.
 — singulis Provinciis an jus sit belli gerendi 3. 405. a.
Vide amplius in V. Ordines
 Belgis Fœderatis expediunt Legationes ordinariæ 3. 243. b.
 Bellum quid sit 3. 323. a. & seqq.
 Bynk. T. IV.

— gerere quid 3. 329. b.
 — ut sit legitimum, indictio belli non est necessaria 3. 325. a.
 — recte incipit a vi mutua 3. 328. a.
 — Hispanorum contra Belgas usque ad annum 1648. gestum, cæpit sine indictione 3. 328. a. & 329. a.
 Belli indicendi mos Achæorum. *vide* Achæi.
 — jus in actiones & credita hostium, quæ apud nos inveniuntur. *vide* Actiones & Credita &c.
 — status inter hostes 3. 331. a.
 — status inter non hostes 3. 356. b. & seqq.
 Bellum si oriatur, cum Legati tati sint 3. 307. a.
 Bello subito oriente non solent denunciare Principes hostium subditis, ut res suas, alioquin publicandas, avehant, nisi expresse aliter fuerit pactum 3. 328. b. & seqq.
 in Bello omnis vis in hostem justa 3. 324. a.
 — dolo uti licet 3. 324. b.
 — perfidia illicita *ibid.*
 — quid iustum sit in bona amicorum vel hostis. *vide* Bona.
 — non necessaria est conditio loci pugnæ 3. 326. b.
 — quid juris respectu commerciorum. *vid.* Commercia
 Bella non nisi indicta gerunt magnanimi Principes Populique 3. 326. b.
 Bellorum sine indictione gestorum exempla 3. 330. a.
Vide Hostis.
 Benedicta quæ appellabantur 2. 44. a. & seqq.
 Benedictorum liber Calcelii qualis fuerit *ibid.*
 Beneficium, pro quocunque facto, vel causa, non lectum 1. 184. b.
 Bergloon 3. 344. b.
 Berytus jus Italicum habuit 1. 284. b.
 Bestiæ quæ 2. 63. b.
 — an sint Elephantis, & Cameli 2. 65. a.
 — non aliud sunt quam feræ 2. 64. b.
 — sunt res nec mancipi 2. 67. b. & seqq.
 Bibliotheca est librorum, qui usus gratia habentur 1. 110. b. & seqq.
Vide Apotheca.
 — suppellectilis legato non continetur, instructi continetur 1. 174. a.
 Bodemery. *vid.* Contractus.
 Bona & res idem 1. 99. a.
 — Amicorum in hostium navibus reperita,

- ta, an recte publicentur 3.372.b. & seqq.
 — jure Francico publicantur 3.374.a.
 — quid ea de re piælis variarum Gen-
 tium fuerit conventum 3.373.b.
 — ex qua ratione non recte publicantur
ibid.
 — damnatorum olim omnia publicaban-
 tur, quod deinde varie mutatum fuit 1.84.b.
 — etiam olim liberi plures inter-
 dum accipiebant e privilegiis, non ex le-
 ge Papia Poppæ *ibid.*
 — cur publicarentur 1.85.a.
 — hostibus advehi verita, si in confiniis
 hostium deprehendantur, præsumunt hos-
 tibus advehi 3.367.b.
 — Legatorum arresto subjacent, & quæ
 illa sint 3.284.a. & seqq.
 — mobilia Legati an pignoris causa capi
 possint 3.268.a.
 — Principis in alieno territorio an arre-
 sto detineri queant 3.251.a. & seqq.
 Bonorum communione pacta, an impingan-
 tur in l. 6. C. de secund. nupt. 4.88.a.
 Bonorum possessio vulgaris & Carboniana,
 utraque anno perimitur, sed utriusque
 tempora separatim currunt, & quomodo
 1.35.b.
 — utraque interdum eodem anno pe-
 rimitur, interdum Carbonianæ petitio diu-
 tius durat *ibid.*
 — Carboniana interdum competit, non
 petita vulgari 1.36.a.
 Bonæ fidei contractus. *vid.* Contractus.
 Bonæ fidei possessor constituitur sæpe in mala
 fide ex sola editione instrumentorum an-
 te litem contestatam 1.463.a.
 — per solam litis contestationem non
 semper constituitur in mala fide, quam-
 vis id sæpius pro regula habeatur 1.463.
 b. & 465.b.
 — manere potest ad usque rem iu-
 dicatam *ibid.*
 Boni mores sunt viri honesti & probi 1.361.a.
 Bonitarium jus. *vid.* Jus.
 Boves an res Mancipi 2.66.a. & seqq.
 — Luca pro Elephantis 2.68.a.
 Brabantini illi, qui sub Rege Hispaniarum
 fuerant, sed deinde a Belgis sunt occu-
 pati, anno 1643. & postea frustra petie-
 runt admitti in fœdus Utrechtanum 2.
 382.b.
 Bredani 15. Sept. 1579. in fœdus Utre-

- chtanum sunt recepti 3.383.a.
 Breve lumen, brevis suppellex, brevis fo-
 cus, de paupertino apparatu 1.32.a.
 Brevis van naturalisatie quid præstet 3.
 458.b.
 Britannici freti Romani olim domini fue-
 runt 3.209.a.
 Britannicum mare num ab Anglis possidea-
 tur 3.214.a.
 Brutis tribuitur coitus promiscuus 2.154.a.
 Brutus (Junius) an fuerit Tribunus Cele-
 rum 2.22.a.
 Butea vel butia, βύττω & βύττω est cupa
 vel cupella 1.250.b.
 a Butia forte butiola, id est, parvula: cu-
 pæ 1.251.a.
 — cedunt artibus distractis *ibid.*
 Buxis, sive Pyxis, mundus muliebri 1.270.b.
 Bytantinum fretum Romani olim in domi-
 nio habuerunt 3.223.a.
 Byssina vel byssina vasa, pro buxeis 1.174.b.

C

- C. S. & X. sæpe permutantur 1.105.a.
 Cadavera hostium a victoribus sepeliun-
 tur, vel victis ad sepulturam traduntur
 3.334.a. & b.
 Carci quatenus prohibeantur postulare. 1.189.b.
 Cadere pignora, est distrabere 1.4.b.
 Cæsariensis Colonia non habuit jus Itali-
 cum 1.281.b. & 484.b.
 Caju & Cajus Sejus, nomina exemplis ser-
 vientia in jure 1.45.a.
 Calcei olim in usu vulgari non erant, nec
 vestium nomine continebantur 1.130.b.
 Calceatus, pro eo, qui ad vim instructus
 est 1.140.a.
 Calciatus pro eo, qui instructus, expeditus
 & paratus est 1.500.b.
 Calculi quaestiones solo indicio, id est, indi-
 catione erroris calculi, dirimi possunt 1.18.a.
 Calones in castris caloniam exercentes ju-
 dici militari subsumunt 4.68.b.
 Calumnix iusjurandum. *Vide* Jusjurandum.
 Cameli an bestiae 2.65.a.
 — an res Mancipi, & quando ex Orien-
 te advehi 2.68.a.
 Capilli dicuntur quicunque pili 1.173.a. & b.
 Capilli Indici, pili animalium ex India al-
 lati *ibid.*
 Capito (Atejus) libros scripsit de jure Pon-

- Cessio bonorum an profit adversus multam pecuniariam ex delicto debitam 4. 134. b.
- Cessio in jure 2. 65. b.
- communis, tam rerum Mancipi, quam nec Mancipi *ibid. & seq.*
- ejus formulæ postea sublata 2. 71. a.
- Xaxia fortia robusta* 2. 16. b.
- Xusiusdax* quid proprie sit incertum 1. 79. a.
- Chiliarchæ 2. 131. a.
- Chirographi exhibitio potissimus creditorum probandi modus 3. 11. b.
- Christiani JCtos, veterum sacrorum vindices, adversarios suos experti sunt 2. 129. a.
- partim a Judæis orti, contra dissentientes rabiosi potius quam religiosi 2. 130. a.
- quomobrem maxime Romanis invisi 2. 134. b.
- quo loco eorum res fuerint apud Principes Romanos ad usque Constantinum Magnum *ibid.*
- veteres non tam disputationibus, quam suasionibus, putarunt congregandum esse cum adversariis 2. 150. b.
- plurima Gentilibus exprobarunt, quæ ipsi Gentiles palam detestabantur 2. 118. b.
- Christina Sueciæ Regina quo jure in Francia Monaldeschium jussit interimi 3. 247. b. & 250. a.
- Chrysanthianum certamen Sardianorum quale 1. 64. a.
- Cicero (Marcus Tullius) an Juriconsultus fuerit 2. 45. b.
- an quid de jure scriperit 2. 47. b. & seq.
- tres libros urbane dictorum scripsit 2. 44. b.
- Cillus idem quod *asinus*, & hinc Cillorum familia 1. 298. b.
- Cincia lex 1. 408. a.
- Cingere nummos, est circumcidere 1. 207. a.
- Circi limes pro linea. *vide Limes & Linea.*
- Circumciso Judæis permissa 2. 133. b. & seq.
- Circumvenire pro nocere 1. 233. a.
- Cis pro citra 2. 29. b.
- Citatio. *vide* Judicii denuntiatio.
- Cives magnarum Urbium in Hol'andia, eorumque bona etiam in agro arrestari possunt 4. 74. a.
- Civis plurium civitatum num quis esse possit 3. 271. a.
- Civitas, non, ut urbs, simpliciter Romanam significat 2. 12. a. 2.
- id aliquando tamen verum est *ibid.*
- Civitatem non amittit a patre venditus 2. 81. a.
- aut libertatem nemo amittit, nisi ipse auctor factus sit, & quomodo hoc intelligendum 2. 96. b.
- Civitates sub Imperio Romano etiam *Respublicæ* dicuntur 1. 164. a.
- Civitates *avortusæ* num uti potuerint olim jure proprio obstante jure Romano 3. 189. b.
- Classis, quæ stat in anchoris, eam maris partem, cui incubat, videtur occupasse, quatenus quamdiu incubat 3. 502. a.
- Classes integræ navium comparantur præfidiis, arcibus & portubus *ibid.*
- Clausulæ reservatoriarum vis in testamento 4. 151. b. 168. b.
- Clausulæ derogatoriæ vis 4. 152. a. 176. a.
- Clericis Pontificiis ante pacem Monasteriensem libere in Belgio fœderato morari non licuit 3. 496. b.
- varia circa hanc rem Ordinum Gener. Edicta *ibid.*
- quominus Edicta illa exerceantur, non obstat § 4. pacis Monasteriensis 30. Jun. 1648. 3. 498. a. & b.
- quid hac de re actum fuerit in Comitibus generalibus 1651. 3. 497. a. & b.
- Cludo, clusum*, pro claudio, clausum 1. 148. a.
- Codicilli, si eos sequatur testamentum, habentur pro non scriptis, nisi speciali voluntate sint confirmati 1. 466. a.
- priores an confirmati sint ipso testamento, an aliis codicillis, schedulis & his similibus animi indiciis, multum interest 1. 468. a.
- Cogitationis pœnam non esse, quod dicitur, non debet restringi ad Edictum, quod *quisque juris in al.* 1. 123. b.
- Cogitationis pœna. *vide* Voluntas.
- Cogitatio pro casu, exemplo, specie 1. 130. a.
- Cognati proprie sunt, qui a latere veniunt, ultra fratrem 1. 240. a.
- Cognatos posterior Jurisprudentia appellavit Collaterales, & maxime fratribus id nomen tributum 1. 240. b.
- Cognatio pro fraternitate & consanguinitate 1. 233. a.
- Cognatorum successionis ab intestato ratio. *vide* Successio.
- Coire religionis causa licuit, non tamen prætextu religionis illicitos coetus agere 2. 135. b.

- Coitus promiscuus brutis tribuitur 2. 154. a.
 Collateralis ordo non subsistit sine ordine
 ascendentium & descendentium, sed ex
 utroque pendet 1. 253. b.
 Collegia & Corpora quæ licita, quæ non
 2. 130. b. & 136. a.
 Collegiis licitis tantum permixtum commu-
 nem arcam habere 2. 141. b.
 Collegium, Universitas, Societas, pro eo-
 dem habentur 1. 401. a.
 Collocare pro expendere, erogare 1. 430. a.
 Coloniz plures jure Latii donatz 2. 60. a.
 — quædam Provinciales immunes fue-
 runt a tributis, quæ tamen jus Italicum
 non habebant 1. 281. b.
 de Colonis juris Italici 1. 282. a.
 Colono remissio pensionis conceditur ex causa,
 quæ deus sibi accidit, non ex alia, quæ, cum
 fundumduceret, jam exstabat 1. 76. b.
 Columna Lactaria 2. 121. b.
 Comitorum auctoritate sæpe non satis tu-
 to probatur jus 1. 30. a.
 Comitum potestas in Belgio foederato non ces-
 avit nisi post 26. Jul. 1581. 3. 418. a. & seqq.
 — non abrogata est foedere Utrechtano,
 neque Gandavenfi 3. 420. a.
 Commentitium jus quid 1. 268. b.
 Commercia cessant inter hostes ex natura
 belli 3. 334. a.
 — mutua in belli indictionibus plerum-
 que prohibentur 3. 334. b.
 — aliquando ob utilitatem permittuntur
 vel in totum, vel quod ad certas mer-
 ces 3. 335. a.
 — si sint permixta, quod ad hæc status
 belli suspenditur *ibid.*
 Commissarii, qui vocantur, an utantur
 jure Legatorum 3. 277. a.
 Commissie vaarders 3. 389. a.
 Commissoria lex. *vide* Lex.
 Commoratio brevis in aliquo loco an so-
 rum tribuat 9. 247. b.
 Comuni dividendo actione repetit impen-
 sas, si quis prius sibi cum Titio fun-
 dum communem esse, sumtum fecerit, cum
 tamen cum alio esset communis 1. 320. a.
 — non repetit, qui impendit in rem com-
 munem, quam putat suam, sed retentio-
 nem duntaxat habet *ibid.*
 Communicare pro polluere 2. 149. a.
 Communicatio an pro pollutione dicatur *ibid.*
 Communio antiqua num recte negetur 3.
 202. a.
 — rerum non possessorum inter Gentes
 foederibus tollitur 3. 201. b.
 Communionem bonorum pacta inter conju-
 ges, quorum alter, vel qui ambo liberos
 habent ex priore matrimonio, non im-
 pingi in *l. hac editali* 6. C. de *secund.*
nupt. etiamsi alter plus bonorum ad nu-
 ptias attulerit, quam alter 4. 88. a.
 in Communionem nihil relictum est, quod
 potuit haberi separatim 3. 204. b.
 Componere & proponere leges, promiscue
 usurpat Pomponius 1. 17. a.
 Concept. *instructie* Curie *Hollandiæ* 28. Mart.
 1670. 4. 6. b.
 Conditio quando & quomodo dicatur con-
 tractui inesse 3. 78. a.
 — omnis in futurum fere confertur
 2. 196. a.
 Conditio in tempus præteritum, præsens,
 vel futurum relatæ quævis 1. 195. a.
 Conditio de nuptiis & quocunque coitu 1.
 192. a.
 Conditiones pœnales. *vide* Legata.
 Conditiones, quæ a fato & fortuna depen-
 dent, fere ejusmodi sunt, ut earum cau-
 sa vel nulla sit, vel si qua sit, tamen
 sciri haud quaquam possit 2. 196. b.
 Conditiones regit voluntas defuncti *ibid.*
 Conditio illicita, probrosa, & impossibilis
 pari passu ambulant 2. 198. a.
 — quid juris, si ejusmodi conditio ap-
 posita sit heredi, respectu hereditatis; vel
 legatario, respectu legati, & quid si ab
 herede vel legatario sub illa legetur
ibid. & 211. b.
 Conditiones quibus omnino parere necesse est,
 nihil refert, heredi a quo, an legatario,
 cui legatur, testator adscripserit 2. 211. b.
 an Conditio, an pœna, an translatio sit,
 unde dijudicandum 2. 199. a.
 Conditio, qua viduitas indicitur, illicita &
 probrosa est 2. 203. b.
 — de nuptiis contrahendis, vel non
 contrahendis, an efficiat legatum pœnæ
 nomine 2. 204. a.
 — de adoptando vel non adoptando 2.
 206. a.
 — de alienando vel non alienando fer-
 vo 2. 206. b. & seqq.
 Confessio pro declaratione sui 1. 407. a.
 Confessum quid 1. 476. a.
 Con-

- Confinis** dicitur ager agro conjunctus 1. 255. b.
Confunderent pro *confunderent* 1. 478. b.
Conjuncturæ Budari, Alciati, Zoinnetti, & aliorum, recipiæ in Editiones librorum juris, incertum an e MSS. 1. 46. a & seq.
Conjuges, si mutuo testamento se invicem heredes scribant cum potestate alienandi, sed ea lege, ut bona, quæ superstes relinqueret, post ejus mortem, inter utriusque heredes æquis partibus dividantur, an hereditates, & legata, aliaque lucra, quæ superstes sua ipsius industria acquisivit, pro fuisse etiam cedant hereditibus Conjugis primum defuncti 4. 194. a & seqq.
Conjunctio & disjunctio legatariorum, quod ad jus accrescendi, quæ 1. 58. b & seq.
Connubium pro nuptiis 2. 205. a.
Connubium non esse inter adulterum & adulteram etiam si præter adulterium nihil accedat 4. 126. a.
Consanguinei separati ab agnatis sunt, & tamen definitione agnatorum continentur 242. b.
Consignatio quid 1. 151. b.
Consilia quæ punitur 1. 124. a.
ex Consilio non fraudulento nemo obligatur Reipublicæ 3. 423. a & seq.
 — omne damnum, quod inde quis patitur, a Republica ei est faciendum 3. 423. b.
Consiliarius pro *Consiliarius* 1. 50. b.
Constitutio Caroli V. 19. Jul. 1541. 4. 10. a.
Constitutiones Principum in jure laudatæ, non omnes ad nos pervenerunt 1. 209. a.
Consuetudo Gentis unius quatenus Gentes obliget 3. 313. b.
Consulares Fasti. vide Fasti.
Consultatio & consulare, pro *consultatio & consulere* 1. 61. b & 82. b.
Consules pueri sæpe memorantur, si sententiam dixerint jure Magistratus, auctoritatem rei jussitæ habuit 1. 336. b.
Consules mercatorum qui sint, quare mittantur & an jure Legatorum utantur 3. 269. b.
 — ubi conveniendi in causa civili *ibid.*
 — jurisdictionem exercent, quod ad homines suæ Nationis inter se litigantes 3. 282. b.
in Continenti in pactis quid, & quomodo intelligendum 3. 67. b. & seqq.
Continents imperium finitur, ubi finitur armorum potestas 3. 352. b.
Contrabanda quamnam dicantur 3. 362. b. & 366. b.
 — ad hostes amicorum advehere non licet, & si deprehendantur, cadunt in commissum 3. 361. a.
 — quæ pro mercede transvectionis nautis sunt obligata, si in itinere deprehendantur, non recte a nautis petitur merces 3. 364. a.
Contractus, qui vocatur *Bodemery* 4. 219. a.
Contractum ipso jure nullum implere vel non implere, pendet a mera voluntate contrahentium 3. 402. b.
in Contractibus quare formulæ præscriptæ a juris peritis 3. 66. b.
Contractus bonæ fidei pinguioribus sunt quam stricti juris 3. 70. b.
Contractus stricti juris duo dantur nominati *ibid.* & 94. b.
Contractibus stricti juris an infinita in continenti adjecta 3. 36. b. 48. a & 67. b.
 — an pacta, quæ vocantur detrahentia 3. 67. a.
 — an pacta in iis prout in bonæ fidei servanda *ibid.*
Contradictoria adjecta 1. 131. b.
Contributionis modus, & quæ res contribuant 4. 301. a.
Contributioni an locus sit, si malum excisum, anchoræ, funesve resectæ sint, ut a tempestate navis, mercesque salvæ sint 4. 312. a. & b.
 — si navis data opera in littus directæ, vel instrumenta periculi causa dejecta sint 4. 311. b. & seqq.
 — si navis tempestate jactata, hæret in vado, & magister merces exoneraverit salvus, & navis perierit 4. 312. b.
 — si res in scapham ex necessitate translata, cum nempe aliter navis portum intrare non posset, perierit 4. 313. a.
 — navis ipsa an hoc casu subjaceat *ibid.*
 — si qua navis, ob reverentiam alteri non præstitam, hostiliter excepta, patitur damnum 4. 313. b.
 — si quid jactum, vel dejectum sit, quod culpa nautæ male onerata esset navis *ibid.*
 — si navis a Piratis redempta sit 4. 314. a.
 — ad instar jactus, ob navem mercesque servatas *ibid.*
 — propter sumtus retardati itineris a na-

- a navarcho factos 4. 316. *b.*
 Contributioni quinam subjacent 4. 314. *a.*
 — an subjacet pecunia 4. 314. *b.*
 Contributoria actio ex lege Rhodia 4. 315. *a.*
 Conventiendi verbum annudum pactum arguat
     3. 30. *a.*
 Conventio de plus conditione repetendo,
 quam numeratum fuit, cur non valeat 3. 89. *a.*
 Conventio nuda. *vide* Pactum nudum.
 Coopertoria quid 2. 211. *b.*
 Copais lacus abundavit anguillis 1. 345. *b.*
 Cophini sunt corbes, propria Judæorum sup-
 pellex 1. 451. *b.*
 Cononius Procurator Judææ fuit cum Præ-
 sidiæ potestate 1. 95. *a.*
 Conquinaria vasa olim fiebant etiam ex ar-
 gento 1. 374. *b.*
 Coquinare pro frequente coquere 1. 375. *a.*
 Corpora & Collegia. *vide* Collegia.
 Corvi pro hereditatis 2. 163. *a.*
 Cornelia lex *vide* Lex.
 Cotidianæ sunt, quæ sæpe incidunt & re-
 currunt, quæque etiam selecta sunt &
 memorabilia 1. 359. *b.*
 Crassus (Publius) Jctorem disertissimus, in-
 tegro nomine dictus est, Publius Licinius
Crassus Mucianus 2. 39. *a.*
 Credi non raro apud Veteres pro simplici
 assertionem occurrit 3. 38. *a. & b.*
 in Credita pecunia nuda promissio satis lu-
 brica 3. 11. *b.*
 Creditæ pecuniæ fœnus. *vide* Fœnus.
 Creditorum potissimus probandi modus quis
     ibid.
 Crimina remittere solius est Principis 3. 476. *a.*
 — ex Edicto Philippi II. de crim.
 1570. tantum licet Comiti, Gubernatori
 Generali, vel ei, cui id specialiter est
 concessum 3. 476. *b.*
 — in Hollandia & Zelandia soli pos-
 sunt Ordines *ibid.*
 — non possunt Magistratus 3. 477. *a.*
 Criminum remissiones olim in Belgio fre-
 quentes *ibid.*
 Criminum impunitatem promittere solius est
 Principis 3. 477. *b.*
 — non potest Magistratus vel ju-
 dex 3. 477. *a.*
 — potest, si accesserit prævia Prin-
 cipis auctoritas 3. 478. *a.*
 — potest, si lex aliqua conficiis cri-
 minum impunitatem polliceatur 3. 479. *b.*
 — si absque his simpliciter promi-
 ferit, impunitates sunt nullæ 3. 479. *a.*
 — varia hujus rei exempla *ibid. seq.*
 in Criminibus quatenus voluntas puniatur.
vide Voluntas.
 Crocassantia quid 1. 273. *a.*
 Culpa nomine quid veniat 4. 304. *b. & seqq.*
 Cumcurrens pecunia 2. 205. *a.*
 Cumnubere pro nubere, & connubium pro
 nuptiis *ibid.*
 Cumulatio duplicis muneris in una persona
 num permixta sit 3. 11. *a.*
 Cunabula juris quid apud Pomponium 2. 36. *a. & b.*
 Cupæ & Cuppæ promiscue scribitur 1. 451. *b.*
 Curare, fallonum verbum, pro polire, la-
 vare, cogere & conciliare 1. 443. *a.*
 — rectorum verbum, pro incrustare, ob-
 ducere calce, cemento, gypso *ibid.*
 Curator in omnibus sufficiebat, nisi ubi pu-
 pillo cum tutore lis erat, tutore opus
 fuerit 1. 396. *b.*
 Curatori locus erat, si vel tutor sexus Rei-
 publicæ causa abfuerit, vel ad tempus ex-
 cusetur 1. 401. *b.*
 Curatores & Procuratores sæpe sine discrimi-
 ne dicuntur 1. 92. *b.*
 Curia Hollandiæ instituta a Philippo Bur-
 gundo integro fere seculo post annum
 1338. 3. 373. *a.*
 — quo jure deportet ex ditione Utre-
 chtana 3. 517. *b.*
 — an, & quam jurisdictionem exer-
 ceat, vi sui Territorii 4. 36. *a.*
 — ratione rerum 4. 37. *a. & seq.*
 — ratione personarum 4. 38. *a.*
 — ratione criminum 4. 38. *b. & seq.*
 Curia Hollandiæ jurisdictio 4. 3. *a.*
 — in nobiles 4. 5. *a.*
 — etiam in externos nobiles protratta 4. 7. *a.*
 — in Advocatos & Procuratores 4. 7. *b.*
 — in causa debiti Præfectorum militum
 4. 73. *a.*
 Curia Hollandiæ Suppositi, quoad forum
 quinam sint 4. 7. *a.*
 — an alibi ad forum fortiendum ar-
 restari possint 4. 8. *b.*
 Curia Hollandiæ territorium 4. 36. *a.*
 — erectio 4. 13. *b.*
 — Hagæ sedentis, an Magistratus Ha-
 gani prior, & antiquior Hagæ fuerit ju-
 risdictio 4. 9. *b. & seq. 13. b.*
 — & Magistratus Hagani conventio, quod
     ad

- ad Prætorianos & alios milites 4.70.*b.*
 — de cretum de paratibus stipulationibus
 que excedunt modum legitimum usurarum
 4. 144. *b.* 147.*b.*
 Curia Supremæ res judicatæ, de quæstioni-
 bus ex Edicto Ordinum Hollandiæ 4. Maj.
 1655. 4. 156.*a.*
 — an, & quatenus actio de damno,
 culpa dato, competat adversus exercitores
 navis, & an in solidum 4. 308.*b.* *¶* *seq.*
 — de foro Quæstoris Generalis Fæ-
 derati Belgii, si in officio deliquerit 4.
 59. *a.* *¶* *seq.*
 — de domicilio impuberis, vel mi-
 noris, & an superflus parens, vel tutor
 id mutare possit 4. 78. *b.*
 Curia Hollandiæ res judicatæ de foro eo-
 rum, qui ab exteris Provinciis in Hollan-
 diam mittuntur ad Ordines Generales 4. 44.*a.*
 Curia utriusque res judicatæ de foro eo-
 rum, qui Hagæ habitant, neque nobi-
 les, neque etiam ex officiis sese exhi-
 bent 4. 18. *b.*
 — de *l. hac* editæ 6. C. de secund.
 nupt. 4. 90. *b.* *¶* *seq.*
 — de usu *l. 3. C. de secund. nupt.* 4. 101.*b.*
 — de vetita appellatione in causa
 matrimoniali 4. 103. *a.*
 — de Proxenetico 4. 110. *b.*
 — de Doario 4. 115. *a.* 116. *a.*
 — de effectibus matrimonii, quod ad
 thorum & mensas separati 4. 122. *b.*
 — de pacto nuptiali, quo mulier si-
 bi servavit optionem, an lucrum; da-
 mnusque, an sua duntaxat quæ attulit,
 salva habere malit 4. 128. *b.*
 — de cautionibus, vulgo *obligation*
 4. 129. *b.*
 — de aliis cautionibus 4. 132. *b.*
 — de cessione bonorum an profit
 adversus multam pecuniariam ex delicto
 debitam 4. 135. *a.* *¶* *seq.*
 — de pacto paratæ executionis 4. 140. *b.*
 — de pœnalibus stipulationibus 4.
 145. *b.* 147. *b.*
 — de testamenti factione activa Pon-
 tificiorum Ecclesiasticorum, ut sanctimo-
 nialium 4. 160. *b.* *¶* *seq.*
 — de testamenti factione minorum
 in favorem tutorum & curatorum, eo-
 rumve liberos 4. 164. *b.* 168. *a.*
 — de clausula reservatoria 4. 168. *b.* 170. *a.*
 — derogatoria 4. 176. *a.* *¶* *seq.*
 — de his, qui sibi in testamento ad-
 scribunt 4. 185. *b.*
 — de mutuo conjugum testamento
 4. 194. *a.* *¶* *seq.*
 — de successione spuriorum, & de
 jure succedendi in illorum bona 4. 201.
a. *¶* *seq.*
 — de retractu 4. 206. *a.* *¶* *seq.* 210.
b. *¶* *seq.*
 — an venditori, nondum soluto pre-
 tio, competat vendicatio 4. 216. *b.* *¶* *seq.*
 — de mutuo nautico 4. 220. *a.* *¶* *b.*
 — de assæcurationibus 4. 234. *a.*
 — de variis quæstionibus eo perti-
 nentibus 4. 234. *b.* ad 290.
 — de assæcurationum usuris 4. 238.
a. 257. *a.*
 — de damno a nave navi dato 4.
 292. *a.* *¶* *seq.*
 — de mercedibus magistro debitis,
 quamvis navis perierit, si aliis navibus,
 vel naviculis merces suo summa ad domi-
 nos pertulerit 4. 312. *b.*
 — de contributionibus ad instar ja-
 ctus, ob navem mercesque servatas 4. 315. *b.*
 — de sumtibus retardati itineris na-
 varcho præstandis 4. 316. *a.* 317. *b.* *¶* *seq.*
 319. *a.*
 Curia tributum 1. 186. *a.*
 Curia movere quid. *ibid.*
 Curiosus in malum, nonnunquam etiam in
 bonum accipitur sensum 1. 303. *b.*
 Currax 1. 50. *a.*
 Custodia militaris differt a carcere 1. 9. *b.*
 — aliquando aperta & libera erat *ibid.*
 Custodie, pro his, qui custodiuntur 1. 43. *b.*
 Cycladenfes an & qua ratione extra Cycla-
 des fuerint 3. 161. *b.* *¶* *seq.*

D

- D & T sæpe permittuntur 1. 12. *b.*
 Pro D antiqui sæpe usi sunt R, ut
arvorum pro *advorsum* &c. 2. 139. *b.*
 D sæpe in fine dictionis apud antiquos ad-
 jicitur 2. 142. *a.*
 Dacia ponitur utitur testamentis 1. 238. *b.*
 Damnatorum bona. *vid.* Bona.
 Damnum mutuum navium quomodo seren-
 dum 4. 304. *b.*
 — navibus, unius vel utriusque cul-
 pa

- pa datum *ibid.*
 Damnum quod cives direptione adium suarum sunt passi, an relarcire teneantur magistratus 3. 522. *b.*
 Damni, quod oritur ex calamitate belli, nulla sit reitutio 3. 475. *b.*
 Damni actio culpa dati an etiam competat adversus Exercitores navis, & an in solidum 4. 307. *b.*
 — ubi non datur 4. 301. *a.* & *seq.*
 Damni appellatione quid veniat, ubi navis navi damnum dedit 4. 305. *b.* 306. *b.*
 — communicatio an ad quaslibet naves, & quaslibet bona pertineat 4. 294. *b.*
 — secundum leges nauticas Caroli V. & Philippi II. an Geometrice an Arithmetice computanda sit 4. 298. *b.* & *seq.*
 Damni infecti cantio si postuletur re integra, dominus vel cavere debet, vel totis adibus carere 1. 182. *a.*
 — cautione non praesita, si res ruerint & dominus inuam pro derelicto habere velit, nulla in eum actio est; si repetat, de damno infecto cavere debet, non de facto *ibid.*
 — interposita non tenetur dominus de damno, quod casu fortuito, vel vi majore, datum est 1. 182. *b.*
 Damnum temporale, pro damno ex lapsu temporis 1. 483. *b.* in *fin.*
 de Damno in suis finibus facto resarciendo leges plurimarum Gentium 1. 502. *a.*
 Danorum Reges quo jure tributa exigant in fretu Baltici maris 3. 212. *b.*
 Dare, *servare*, *satisfacere* synonyma sunt 3. 24. *b.*
 Dare, *legare* est formula legatorum pervindicacionem relictorum 1. 377. *b.*
 Dare *doti* pro *in dotem* 1. 504. *a.*
 Debitor pro eo, qui debitorus est 1. 23. *b.*
 Debitorum sectio ex L. XII. Tab. *vide* Sectio.
 Debitoribus condemnatis certum tempus concessum ad conquirendam pecuniam 1. 3. *a.*
 Decemviri 2. 27. *b.*
 — *litibus* vel *silitibus* *judicandis* 2. 29. *a.*
 Decima quaeque Veteres Diis suis offerebant 1. 325. *b.* & *seq.*
 Declamare non est nisi *bene dicere* 2. 41. *b.*
 Decreta explicata
 — *Ordinum Generalium* 25. Mart. 1651. 4. 67. *a.*
 Byné. T. IV.
- Hollandie* 30. Sept. 1654. 4. 66. *a.*
 — *Hollandie* 12. Jul. 1659. 4. 7. *b.*
 — *Hollandie* 20. Jul. 1662. 4. 103. *b.*
 — *Hollandie* 13. Maj. 1734. 4. 162. *a.*
 — Curia *Hollandie* de poenalibus stipulationibus 4. 144. *b.*
 — *vid.* Curia *Hollandie*.
 Deditus usucapionem non habebat, sed solum praescriptionem 2. 73. *a.*
 Defensio sui est juris naturalis 1. 231. *a.*
 Desigere 2. 154. *a.*
 Definire & finire promiscue dicitur 1. 341. *b.*
 Dei Peregrini. *vide* Peregrini, Religio, Sacra. de *Dejectis* & *effusis* actio unde sit, & cur perpetua, & si fere tota poenalis 1. 30. *b.*
 Delegati in aliquo Collegium, teneant ibi praerogativam suorum delegantium 3. 451. *a.*
 — qui ab exteris Provinciis in *Hollandiam* mittuntur ad Ordines Generales, Beati Foederati, Consiliarios Ordinum Generalium, eorum Rationales, sive Collegia marina, an quo ad forum poenalis Legatus sint habendi 4. 46. *a.*
 Delegitorum famuli an eodem foro utantur, quo ipsi Delegati 4. 53. *b.*
 — forum in causa civili 4. 54. *a.* & *seq.*
 Delictum commune si miles contra militem commiserit, cui ea de re jurisdictione competit 4. 56. *b.*
 Delinquens, ubi deliquit, judicatur 3. 248. *a.*
 Delus Insula num a Cycladibus distincta 3. 165. *b.*
Demotisi quid significant 3. 169. *a.* & *seqq.*
 Dendrophori 2. 131. *a.*
 Denotare, pro *damnare*, *punire* 1. 8. *b.*
 Denotare, pro *notare cum infamia* vel *valde notare* *ibid.*
 Denotatio, pro *ignominia*, *nota exilimationis* *ibid.*
 Denunciare testimonium. *vide* Testimonium.
 Denunciatio familiae exhibenda 1. 148. *b.*
 Deponentia. *vide* Verba.
 Deportare non potest Praeses; sed si quem deportandum putet, Imperatorem adit, causam exponit, sententiam suam ascribit, & hanc si comprobet Princeps, deportatio est, ante non est 1. 349. *a.*
 Deportatio, ordinaria poena legis Corneliae de sicariis 2. 90. *a.*
 — *vid.* Praesides.
 Deposita pecunia scriba aliisque publica aucto-

- floritate constitutus sine fraude uti potest, itemque Magistratus, qui publice exercet tabernam argentariam, si scilicet pecunia ad quantitatem deponatur, secus si clausa vel obsignata 1.450.a.
 Depositi duo sunt genera *ibid.*
 Deprecari, *deprecatio*, num sine postulatione veniri intelligi queat 3.156.b.
 — idem quandoque est, quod *preces, precatio*, & *supplicatio* *ibid.*
 Derogatoria clausula. *vide* Clausula.
 Desidia deditus est vixors & rei privatæ incuriosus & negligens 1.504.b.
 Deserendæ militiæ auctores non minus puniuntur quam ipsi desertores 3.403.a.
 Desuæ etiam lora & funes 1.42.b.
 Detestanda sacra quæ 2.128.b.
 Devirginare 1.49.b.
 Deus idem quod *numen* vel *divinitas* 1.297.a.
 Deos plures non constituit Romana Gentilium religio, sed unum duntaxat, cujus varix qualitates diversis nominibus cultæ. Vulgus plures esse credit, nomen multitudinem errans *ibid.*
 Dictatore creato cessabant omnes magistratus 2.24.a.
 Dictatoribus adjuncti Magistri Equitum, sic, quomodo Regibus adjuncti Tribuni Celerum 2.23.b.
 Dies intercalaris. *vide* Intercalaris.
 Dies stipulationis, utrum intelligendus sit dies stipulatione comprehensus, an stipulationi interpositæ 3.48.b.
 Digestorum vox, veteribus JCtis pro titulo solemnitis, quemvis librum denotat, quidconque tandem eo contineatur 1.435.a.
 Δικαστής pro Præside 1.9.a.
 Diocletianus insolentioribus titulis delectatus 2.146.a.
 — Achilleum debellavit & Alexandriam cepit, & quando 2.146.b. 156.b.
 — post captam demum Alexandriam in Christianos favere cepit 2.151.b.
 Directum interdictum. *vid.* Interdictum.
 Discerniculum, acus comatoria 1.272.b.
 Disputatio fori 2.17.b.
 Disputationes injustæ Jurisperitorum quæ apud Lactantium 2.129.a.
 Distrabere rationes. *vid.* Rationes.
 Divinæ res pertinent ad curam legum, & quatenus 2.127.a. & seqq.
 Doarium factis antenuptialibus constitutum ex hereditate deducendum esse, priusquam ratio portionis legitimæ habeatur 4.114.b.
 Doarium, pro lucro, an pro ære alieno habendum 4.112.a.
 — sive *υπόβολον*, Conjugi superstiti patris antenuptialibus promissum an exigi possit, quamvis separatio quod ad thorum & mensam intervenerit 4.112.a. & seqq.
 de Doario res judicatæ Curiaë Hollandiæ *ibid.*
 qui *Dolbele Zeebrieven* untur, minus delinquent, quam Piratæ, sed tamen eorum naves & merces publicantur 3.385.a.
 Doctrinæ superstitionis 1.149.a.
 Dolabra instrumentum Janionis 1.501.a.
 Dolabris utebatur Præfectus Vigilum ad restringenda incendia *ibid.*
 Dolia, in quibus sub terra frumentum condebatur, an ædibus distractis cedant, facti potius est quæstio, quam juris 1.251.a.
 Dolus in bello est iustus 3.324.b.
 — excluditur formula *probe resse* 3.16.a.
 Dolo uti meruentis est 3.325.a.
 Doli actio cur non passim indulgeatur, in primis si modica summa sit 1.11.b.
 — *vide* Actio.
 Domaniales quæstiones pertinent ad cognitionem Curiaë 4.33.b.
 Domicilium impuberis, vel minoris, an superstitis parens, vel tutor mutare possit, & quo effectu circa successionem ab intestato 4.77.b.
 Dominia non distinguit jus naturale 3.313.b.
 — quo sensu eorum distinctio ex jure Gentium esse dici possit 3.201.a.
 Dominium est vel naturale, vel legitimum, ejusque distinctio in plenum vel minus plenum, Bonitarium vel Quiritarium, Provinciale vel Romanum 2.70.a. & b.
 — omne illud discrimen per Justinianum sublatum 2.71.a.
 Domini acquirendi modi in rebus, quæ mancipi erant 2.65.b.
 — modus jure Gentium, non alius quam apprehensio & possessio 1.55.a. & b.
 Dominium ex jure Gentium sola voluntate defuncti non potest propagari in heredes 1.55.b.
 — ex naturali possessionem ortum 3.200.a. 202.a.
 — citra possessionem naturalem est ex jure

- re civili 3.200. a.
 — solo animo secundum naturæ regulas retineri nequit 3.203. a.
 — transferri in locatione conductione, postulante rei natura, insolens non est 1.446. b.
 — transfertur in deposito, si pecunia ad quantitatem est deposita 1.448. a.
 Domini acquirendi modi in rebus quæ mancipi erant 2.65. b.
 — *translatio & alienatio* reciprocantur 2.71. a.
 — jus origo Patriæ potestatis 2.79. a. & *seq.*
 — inde derivandum *ἀντιστοιχίαν* Patrum Romanorum in liberos imperium 2.79. b.
 Dominium eminens 2.47. a. & *seq.*
 — rectius vocatur *Imperium eminens*. *ibid.*
 — an sublato eo, civitas salva esse nequit 3.471. b.
 — prudentissime eo est utendum 3.472. a.
 — ex eo licet Principi jus subditis questum in rem sive mobilem sive immobilem auferre 3.472. b.
 — ex causa *necessitatis* & utilitatis eo uti Principi licet *ibid.*
 — *utilitatis* appellatio quousque sit porrigenda 3.472. b.
 — recte exercetur ad occupanda ea, sine quibus opera publica exstrui non possunt 3.473. a.
 — non recte exercetur ex causa voluptatis vel amœnitatis publicæ, vel etiam ex causa solius ornatus publici 3.473. b.
 — si ex eo res vel actiones subditorum sint occupatæ vel destructæ, dominis pretium e publico est refarciendum *ibid.*
 — si qua lege vetitum sit prope urbem ædificare, ædificia recte destruuntur, etiam non refuso pretio 3.473. a.
 — si agri capiantur, ut ex iis fiant munitiones, pretium agrorum est refundendum 3.473. b.
 Dominium maris 3.500. a.
 — *vid. Mare.*
 Dominus Orbis. *vid. Orbis.*
 Domini appellatio Senecæ ævo valde evileuerat 3.159. a.
 Dominorum in servos *ἀντιστοιχίαν* dominium refrenavit lex Petronia sub Nerone 2.89. a.
 — sustulit Hadrianus *ibid.*
 Domitius Ulpianus Rescripta collegit, quibus obviam iretur novis sectis 2.129. a.
 de Domo numeratio. *vid. Numeratio.*
 Domum revocandi jus. *vid. Jus.*
 Donatio inter virum & uxorem facta, subsequuta traditione convalescit ex Oratio-

ne Severi & Antonini, si donator vivus eam non revocaverit 1. 274. a. & b.
 — secus si pacto vel etiam stipulatione duntaxat promissa sit 1.274. b.
 — annua, sive promissio annua per stipulationem, si a conjuge conjugi facta ad certos annos, vel quoad vixerit, non possunt ex pensiones, quarum dies cessit ante defunctum donatorem, ab ejus heredibus peti, quia traditio desideratur, possunt tamen ex peti, quarum dies cedit post defunctum donatorem 1.275. b.
 Donationes mortis causa fuerunt ad instar legatorum, formula vindicandi relictorum, redactæ, in quibus quarta Falcidia ipso jure est heredis, ejusque habet vindicationem 1.379. a.

Donum munus. vid. Legatus.

— collatum in delegatos, qui representant Principem, an hi delegati possint capere 3.447. a.
 Dos est vel *adventitia* simpliciter, vel *adventitia receptitia* 1.472. a.
 — mariti culpa deperdita ab heredibus ejus repetitur, sed bonis mariti publicatis ab arario 1.152. b. & *seq.*
 — uxoris culpa publicata, nec heredibus, nec ab arario *ibid.*
 Dotes prædiorum non duntaxat sunt apæ qualitates, verum etiam omnia ea, quibus prædia instruantur & dotantur 1.314. a.
 Drenthani 11. Apr. 1580. in sædus Utrechtanum recepti, sed postea ab Hispanis occupati, cum hi recessissent, sæpe frustra perierunt in sædus admitti 3.382. a.
Δολία fortia, robusta 2.16. a.
 Ducator, ducare, pro ductor, ducere 1.200. a.
 Dulcis, vox solemnis de liberis 1.38. b.
 Dulci officio fungi quando dicantur parentes 1. 38. a. & b.
 Duntaxat, particula sæpe omittitur 1.84. a.
 Duplex pro dolo 1.360. b.
 Dyrrachnum jus Italicum habuit 1.284. b.

E

E Pro æ sæpe in Pandectis Florentinis occurrit 1.283. b.
 Eboreæ Tabulæ 2.16. a.
 in Ebore an scribi possit 2.17. a.
 Ecclesiastæ, qui in Hollandia degunt, an apud Curiam conveniri possint 4.29. b.
 Ecclesiastici Pontificii, an & quatenus restari queant 4.158. b. & *seq.*
 Ecloga Rhodiorum navalis quam fidem me-

- reatur 3.184. a. & seq.
 Edicti etiam dicuntur singulae partes Edicti perpetui 1.36 b. 188. b.
 Edicti perpetui ordo non semper servatus in Pandectis 1.100. b. & seqq.
 Edicto quod quisque juris &c. scire utuntur Principes 3.330. a.
 Edictum Augusti differt a lege Julia Iudiciaria 1.335. a.
 Edicta explicata
 — Caroli V. 4. Octobr. 1540. 4.113. b.
 — § 6. 4.114. a.
 — § 12. 4.163. b.
 — Caroli V. 19. Maj. 1544. 4.135. a.
 — § 38. ibid.
 — Ordinum Generalium 29. April. 1589. 4.73. a.
 — Ordinum Hollandiae 9. Febr. 1593 4.7. a.
 — 4. Maj. 1635. 4.155. a. 159. a.
 — 22. Mart. 1657. 4.6. a.
 — 11. Decemb. 1666. 4.6. b.
 Effocare partem 2.104. a.
 Ἐξουσίαν & ἀρχὴν recte vertitur Praefes, cum dicitur de Procuratore Caesaris, cum Praefidialis potestate 1.95. b.
 Ei & I in Gracis permutantur 1.34. a.
 Εἰπεῖν, exponere 2.80. a.
 Ἐξαιρέσειν cur Aegeon dictus 2.33. b.
 Elaphonensia metalla 2.156. a.
 Elephantum, an bestia 2.65. a.
 — an res mancipi 2.68. a.
 — Romanis primum visi bello Pyrrhi, & boves Lucae appellati 2.67. b. & seq.
 Emancipare filium, inclementius a se habitum, debuit Pater temporibus Trajani 2.89. b.
 in Emancipationibus imaginaria non vera celebrabatur venditio 2.80. b.
 Emblemata Salvii Juliani an sint in Edicto perpetuo 1.48. a. & b.
 Emblemata Tribonianum rejecta 1.30. b. 82. b. 130. b. 132. b. 145. a. 146. b. 150. a. 174. a. 258. a. 262. a. 343. b. 358. a. 379. a. 383. a. 386. b. & seq. 389. b. & seq. 394. a. 397. b. 399. b. 402. a. 405. a. 408. a. 409. b. 414. b. 416. b. 419. b. 421. b. 424. b. 427. a. 466. a. & seqq. 469. b. 472. b. 476. a. 478. a. 480. b. 485. b. 488. b. 490. b. & seq. 494. a. 496. b. 504. b. 2.300. b. 3. 22. a.
 Emblemata Triboniani fingere in legibus, ex Novellis interpolatis, vel ex legibus Codicis, quae Pandectis sunt posteriores, perquam est absurdum 1.386. a. 408. a.
 — cui sola Latinitas causam praebet, valde lubricum est 1.407. a. 428. b. 473. b. 485. a. 504. b.
 Emblemata nullum est, nisi quod Jctis antiquis aliam sententiam obtrudit, quam ipsi habuerunt, sive quid addatur ex jure novo, sive quid ob jus novum immutetur 1.389. a.
 — si quid obeandem rationem oneratur, nisi propter ea, quae omissa sunt, eorum, quae supersunt, alius nunc sit sensus, alius olim fuerit ibid.
 — ubicunque in Pandectis reperitur Jctorum dissentientium sententia, quam posterior Constitutio vel Deciso Justiniani probavit 1.396. a. 406. a.
 — ubicunque in legibus loquutio supra modum legis occurrit, vel similis, in qua legis sit mentio 1.408. a.
 — ubi tempus legibus substitutum & tempus legitimum reperitur 1.418. b. 424. b.
 — ubi pars, quae Patronis a Libertis debetur, vocatur debita, sive pars certa & legitima 1.481. a.
 — ubi Tribonianus addidit voculas, quae transitionibus serviunt, vel ubi quaedam in Pandectarum locis retulit, quae pertinebant ad superiora, & quo lectorem remittit 1.486. b.
 Emendationes, pessimo more, saepe in Pandectas translate 2.150. b.
 de Emendationibus pronunciare non inspectis libris antiquis etiam magnis nominibus fraudi fuit 2.40. b.
 Emphyreusis num sit stricti juris 3.85. a.
 — num ei insint pacta, in continenti adjecta ibid.
 Emptio pro mancipatione 2.66. a.
 Emptor liberi hominis. vide Venditor.
 En, ad, apud, prope, quandoque significat 3.160. b.
 Enallage casuum 1.215. b.
 Enervatim, Manichaeorum secta 2.148. a.
 Ἐνόςδεος ἄξιον ἐμμετρεῖν, quae sint 2.164. b.
 Envoyes, Legatorum species, olim minus frequentati ac hodie 3.275. b. & seq.
 — an quod ad forum ejusdem juris sint, ac alii Legati 3.276. a.
 'Επὶ-

Επιτροπος recte vertitur *Curator & Procurator* 1. 92. b.
Επίδορ. vide *Viaticum*.
Equi, an res mancipi 2. 66. a.
Erosa pecunia, quæ 1. 113. a.
Ergastula, pro his, qui coercentur ergastulis 1. 43. b.
Escarium argentum differt a *potorio* 1. 373. a.
Escario argento legato, id omne legato cedit, quod ad esum potumque adhibetur, quodque paterfam. ad *epulandum* in ministerio habuit 1. 373. b.
 — non debentur vasa argentea, quæ solis serviunt potationibus, sive computationibus, quia inter *epulandum* nullus eorum est usus *ibid.*
 — continentur acuminarium, quia propter *escam* paratur 1. 374. a.
 — non continentur instrumenta, sive vasa cocitatoria 1. 374. b.
Ετραπιας 2. 135. b. & seq.
Evellerit pro *evulserit* 1. 438. b.
Eventum nemo tenetur præstare 3. 423. a.
 de *Evictione* agens *emtor* fundi, qui eum ipse venditori suo vendiderat, & ante alii obligaverat, exceptione *doli mali* repellitur 1. 127. a.
Evictionis nomine tenetur, qui *liberum hominem*, tanquam *servum*, ignoranti vendidit 2. 97. b.
Evicto in *libertatem* statu *libero*, venditor, si expresserit *conditionem falsam*, sive sciens sive ignorans, non semper & ubique tenebitur, sed ita demum, si falsa *conditio* *damnum* aliquod *emtori* attulerit 1. 370. a.
Evicto *servo* ab eo, qui *servum* suis sumptibus artificium quoddam docuit, si possessor deducat *sumtus*, an ratio sit habenda *lucri*, quod ex *artificio* *servi* perceptit 1. 502. b.
 — in *ratione* *lucri* *ineunda* non spectabitur *pubertas* *servi* *ibid.*
 — si excefferit *XXV. ætatis* *annum*, post id *tempus* *impenfarum* & *lucri* *ratio* non inibitur, sed *artificium* cum *eius* *sumtu* pensabitur 1. 503. a.
Eunuchos facere in *Imperio Romano* prohibitum, aliunde *invehere* non prohibitum 1. 172. b.
Excedere *jungitur* *casui* *quarto* 1. 238. a.
 — pro *progredi* 1. 342. a.

Excursare quid 1. 185. b.
Excusare, pro *prohibere* sine nota 1. 186. b.
Executionis parata pactum 4. 138. a. & seq.
Exemplis in *jure Gentium* plus credendum est, quam *testibus* & *conjecturis* 3. 292. d.
Exercitor quando de *recepto* tenetur 1. 80. a.
Exercitores *navis* an etiam recte conveniantur *actione* *damni* *culpa* *dati*, & an in *solidum* 4. 307. a. & seqq.
 — *navis* *prædatoria*. vide *Navis prædatoria*.
Exheredationis *causæ*, præter *quatuordecim* *expressas*, æque *graves* vel *gravioris* *admittuntur* 1. 238. b.
Exhereditio *postumi* *necessaria*. vide *Postumus*.
Exiguus, pro *vili* 1. 76. b.
Exiguus *sive* *vilis* *fructuum* non facit ad *remittendam* *pensionem* *coloni* *ibid.*
Exilii *indictiones* *ubique* *Gentium* *cessare*, foret *utile* 3. 480. a.
Exilium *inducere* non potest *Judex* *extra* *suum* *territorium* *ibid.* & 518. a.
 — nisi *lex* *finis* *exilii* *designet* 3. 483. a.
 — *varia* *hac* *de* *re* *Ordinum* *Hollandiæ* & *Zelandiæ* *Edicta* 3. 483. b.
 — nisi *privilegio* *Principis* id fuerit *concessum*, sive *generaliter* in *omnibus* *delictis*, sive *specialiter* in *atrocioribus* & *maxime* *frequentatis* 3. 481. b. & seqq.
 — *varia* *ejus* *rei* *exempla* in *arbitris* *Hollandiæ* 3. 482. b.
Exilium, pro *loco* *exilii* 1. 16. a.
 Vide *Exul*.
Explicare *pecuniam* 1. 214. b. & seqq.
Exponendi *liberos* *ius*. vide *Liberi*.
Exponere & *abjicere* *promissæ* *sumuntur* 2. 104. a.
Expressa *nocent*, non *expressa* non *nocent* 2. 193. b.
Exul, cui *reversuro* *statuta* est *pœna*, an possit *puniri*, si tanquam *Legatus* *mittatur* *ad* *eum*, a quo *exulat* 3. 434. a.

F

F & **P** sæpe permutantur 1. 20. a.
Fabia *lex*. vide *Lex*.
 in *Factum* *actio* *datur* *ob* *furtum* *rei* *minima* 1. 12. a.
 — intelligitur aliquando per *actionem* *furti*

- furti *ibid.* 79. a.
 Falsi poena. *vide* Lex Cornelia.
 Falsus tutor, procurator &c. qua ratione dicantur 1. 131. b.
 Familia, sive hereditas. *vide* Hereditas.
 Familia Ancharia ab Anchario 1. 298. b.
 — Afellia ab Asino *ibid.*
 — Cilorum a Cilo *ibid.*
 Fanensia, vel Fainensia vel Phainenfia vel Penensia metalla 2. 155. b.
 Falsis Consularibus non tuto fidendum 3. 192. a.
 Fatales casus, fatalia damna, quæ in prudentibus accidunt, sive quæ nulla prudentia possunt evitari 1. 73. a.
 de Fato doctrina Jctorum eadem, quæ Philosophorum 1. 193. b.
 Fanensia metalla. *vide* Fanensia.
 Feræ, modo domitæ & in dominio sint, quadrupedum vocabulo continentur in L. XII. Tabb. 2. 64. b.
 Ferias extraordinarias dabant Præsides Provinciarum adventus sui celebrandi causa 1. 63. b. & seq.
 Ferrum Indicum 1. 171. b.
 Fideicommissa pœnæ nomine non recte olim relinquebantur 2. 191. b. 210. a.
 in Fideicommissis plus licuit, quam hereditatibus vel legatis *ibid.*
 Fideicommissorum origo 1. 347. a.
 Fideicommissum ab eo, qui neque liberos, neque cognatos habet, presentibus amicis datum sine alia solemnitate cur valeat 1. 56. b.
 Fideicommittere olim nutu poterat, qui poterat loqui, sed ob supervenientem morbum impediatur 1. 489. a.
 — non poterat mutus natura talis, sive casu, & quid circa hæc jure novo sit constitutum 1. 489. b.
 Fiduciaria jussio 27. Sept. 1614. 4. 3. b. 9. a.
 — § 9. & 10. 3. seq. *ibid.*
 Filii filius pro Nepote 2. 13. b.
 Filiofamilias procuratore post judicium acceptum mortuo, in eum quem defendit, translata actio datur, lite nondum finita; judicati, finita 1. 98. b.
 Filiofamilias in causis publicis habetur pro patrefamilias 1. 36. b.
 — sine auctoritate patris ex voto non obligatur 1. 325. b.
 — subreptus qua actione peti poterat 2. 79. a.
 Fingere nummos est formare 1. 206. b.
 Finire & definire promissæ dicitur 1. 341. b.
 Fiscales fundi quinquaginta 4. 36. a. & seqq.
 Flagellis cædi poenarum genus 1. 247. b.
 Flavius (Cnæus) Appii Claudii Scriba, quis fuerit 2. 18. b.
 Florentinus Librarius, calami compendio studens, non repetiit, quæ geminanda erant. Taurellius quæ semel posita, bis sibi videbantur legenda, majusculis litteris expressit 1. 381. a.
 Fluere pro fluxerat 1. 438. b.
 Focensia, Fœnensia, vel Fonensia metalla 2. 155. b.
 Fœdera quid 3. 201. b.
 — tollunt communionem rerum non possessorum *ibid.*
 Fœdus Utrechtanum non per omnia hodie observatur 3. 406. b.
 — explicatum 3. 381. b. 405. a. & seqq. 415. b. 422. b. 465. b. 488. a. 509. b. 513. a.
 Fœdera inita a Consulibus qui nullum habebant mandatum, rata habebat Senatus Populusque Romanus 3. 442. a.
 Fœdera inita intercedente mandato, ratihabitione apud Romanos non indigebant. *ibid.*
 Fœderatus, si duo communes ipsius Socii bellum gerant adversus externos, utrique debet præstare, quod ex fœdere debet, si utriusque causa sit iusta, si alterius tantum, ei tantum præstabit, cujus causa est iusta 3. 358. b.
 — si duo communes ipsius Socii inter se bellum gerant, ei ex fœdere satisfacere debet qui justiore habet causam 3. 359. a.
 — de justitia vel injustitia causæ Socii solus jure Gentium hodierno est arbiter 3. 359. b.
 Fœnensia metalla. *vide* Focensia.
 Fœnus integræ sortis, cujus exactio sola conventionione sistitur, an ipso jure committatur 3. 54. b.
 — pecunia creditæ, quod ex pacto non debetur, an odio usurarum constitutum sit 3. 379. a.
 — nauticum in Indiam Eoam an recte exerceant privati 4. 286. a.
 Folium Barbaricum quid 1. 170. b.
 — pentasphæreum, quid 1. 171. a.
 Forensia metalla, an fuerint 2. 155. b.
 For-

- Forma, pro modo & ordine verborum 2.18.b.
 Forma Ordinum Generalium 12. Aprilis
 1588. 4. 73. a. *ibid.*
 — § 43. *ibid.*
 — Curia Hollandia 4. Sept. 1462. 3.6.a.
 § 94. 4.6.a.
 — 20. Aug. 1531. *ibid.* 8. a.
 § 8. 4. 32. b. 73. a.
 § 73. 4. 8. a.
 Formare actiones quemadmodum dicantur
 pacta, quæ insunt contractibus 3.69.a.
 Formula quid 2.18.b.
 Formula, is ad quem ea res pertinet, uti-
 lis est respectu heredis 3.23. a.
 — & respectu creditoris qui chirographum
 sine cessione iusta habere desit 3.24. a.
 — probe recte dolum excludit 3.16. a.
 Formulæ Manilii quid 3.66. a.
 — venalium vendendorum leges vocantur
 a Cicerone 3.66. b.
 — Senatusconsultorum 2.139. a.
 Formulæ in omne genus contractibus præ-
 scribentur a Jurisperitis, & quare 3.66.
 b. & seq.
 Formularum significationes sciendæ sunt 3.
 12. a.
 ex Formulis non æstimandæ supremæ ho-
 minum voluntates, sed ex re ipsa 3.193. b.
 Forum competens unde æstimandum sit 3.
 245. a. & seq.
 — non nascitur ex brevi commemoratione
 in aliquo loco 3.247. a.
 — ex delicto oritur 3.247. b.
 — arresta tribuunt, & cur 3.244. b.
 Forum competens num Princeps in alte-
 rius imperio, si ibi deliquit aut contra-
 xit, sortiatur 3.248. b.
 — an Legati olim apud Veteres in loco
 legationis forum sortiti 3.313. b.
 Forum comperens Legatorum variat pro va-
 ria eorum conditione 3.273. b.
 ad Forum non competens si quis vocetur,
 an Majestatis crimen committatur 3.283. a.
 Fori privilegium Legatorum ex qua ratione
 deducendum sit 3.255. a.
 — quouque Legatis competat 3.264. a.
 — an eidem Legati renunciare possint
 3.308. a. 3.309. b.
 de Foro competente Legatorum quid jure
 Romano cautum sit, & de quibus Lega-
 tis id intelligendum 3.256. a.
 de Foro Legatorum ubi quæritur, non di-
 stinguendum cujus conditionis vel nomi-
 nis Legati fuerint 3.244. a.
 — in utramque partem ex sola ratione
 disputari potest 3.260. a. & seq.
 — variæ variorum sententiæ de illo 3.
 310. b.
 — in criminibus Gentium mores 3.293. b.
 — quæstio non ex jure Naturæ æstiman-
 da, nec ex Legatorum sanctitate 3.313. a.
 Fori Academici privilegio Studiosi renuncia-
 re possunt 3.309. a.
 Forum minorum, viduarum & miserabi-
 lium personarum apud Hollandos 4.22. a.
 — eorum, qui ab exteris Provinciis in
 Hollandiam mittuntur ad Ordines Gene-
 rales, Consiliarios Ordinum Generalium,
 eorum Rationales, sive ad Collegia Ma-
 rina 4.40. a.
 — ratione delictorum commissorum in
 officio 4.42. b. 50. a.
 — eorum qui Hagæ habitant, neque No-
 biles, neque Forenses Curia sunt, neque
 etiam ex officiis sese exhibent 4.18. b.
 — militum in causa delicti 4.63. a.
 — nobilium exterorum in Hollandia 4.
 6. a. & seqq.
 — pagani milititer delinquentis 4.68. a.
 — Quæstoris Generalis Fœderati Belgii,
 si in officio deliquerit 4.59. a.
 Frangere, pro tollere, auferre 1.163. a.
 Frediani 2.131. a.
 Freti Britannici Romani olim domini 3.
 205. a.
 Fretum Byzantinum Romani olim in domi-
 nia habuere 3.223. a.
 — Herculeum iidem tenere *ibid.*
 — Gaditanum Hispani jure sibi subji-
 cere possunt 3.212. b.
 in Fretis Baltici maris quo jure Danorum
 Reges tributa exigant *ibid.*
 Fridericorum Imperatorum Authenticæ a
 quo Codici adjectæ 3.106. b.
 Frisii. *vid.* Utrechtani.
 Frivola pro Supellectile. quin & pro omni
 patrimonio, & pro mundo. 1.359. b.
 Fructus accessio 1.243. a.
 Fructus non est, nec ad usufructuarium per-
 tinet partus ancillæ 1.243. b.
 Fructus insulæ in flumine natæ non perti-
 net ad usufructuarium proximi fundi 1.
 245. a.
 Fructus accessio ex alluvione, vel ex eo,
 quod

- quod vis fluminis adiecit, pertinet ad fructum 1.245.b.
- Fructus, qui percipi potuerunt, petere a quovis possessore, etiam bonæ fidei, valde laudabile est 1.463.a.
- Functio in mutuo, quid 1.24.b. & seq.
- Fundi Italici stipendium vel tributum non pendebant, neque etiam illæ Provinciae, quæ jure Italico erant donatæ 1.281.b.
- Fundorum Provincialium, quasi ad Imperium pertinentium, stipendium vel tributum a Provincialibus Principi Populo, ve Romano pendebatur *ibid.*
- Funebres sumptus non repetit, qui humanitatis causa impendit 1.207.b.
- ad eos obligatur heres *ibid.*
- Funus. *vid.* Sepultura.
- Furor obest nuptiis contrahendis, non vero rite contractæ solvuntur, quamvis ab ea regula excipiat casus nonnulli 1.473.a.
- Furtum si ejusdem rei plures fecerint, undumtaxat furtum est, & semel in quadruplo est actio 1.249.b.
- si omnes partem, offerant, atque ita simul unam poenam unius delicti, quod omnes commiserunt, an id sufficiat, 1.250.a.
- an ceteri liberentur, si unus poenam præstiterit *ibid.*
- Furti actionem habet pater, si filius familias subreptus sit, non mater 2.79.a.
- Furtum pro resurtiva 1.16.a.
- Furtum etiam rei minimæ est, sed ex eo non datur actio furti, verum in factum 1.10.b. & seq.
- Furti non tenentur omnes, qui fures sunt, & contra 1.11.b.
- per Furti actionem nonnunquam intelligitur actio in factum 1.12.a.
- Furtum facit, non sacrilegium, qui rem sacram in loco profano, vel profanam e sacro auferit, jure civili non canonico 1.20.b.
- Furti nec manifesti poena dupli est ex lege XII. Tab. non ex Edicto 1.137.b.
- Furti manifesti poena capitalis e lege XII. Tab. unde & quænam fuerit *ibid.*
- poenæ e lege XII. Tab. succedit Prætoria in quadruplum, servata poena nec manifesti 1.139.a.
- Furti actio civilis in duplum & quadruplum; criminalis extraordinaria 1.65.b.
- Furti actione criminali instituta, civilis tollitur, etiam si tur nihil aliud, quam rem sublatam in simplicum restituere iustus fuerit 1.67.a.
- Furti poena e Constitutionibus Justiniani & Frederici 1.139.a.
- Furtorum quorumcunque poena dupli e lege Solonis, lege XII. Tab. tantum furto nec manifesto 1.137.b.
- de Furibus quibusdam cognoscit Præfectus Vigilum. *vid.* Præf. Vigil.
- Fuscianus J.Ctus 2.51.b.
- Futura J.Cti per rerum naturam certa putant, sed incerta habent, quod ad jus, propter nostram ignorantiam 1.194.a.

G

- Gabinia. lex 1.74.a. 3.437.a.
- Gaditanum Fretum Hispani an sibi subdicere possint jure 3.212.b.
- Gajus J.Ctus an scripserit ad legem, Gliciam 1.74.a.
- Gallis, Syris & Phrygiis apud Romanos permixtum pati muliebria, sine infamia nubere, & genitalia sibi præcidere 2.132.b.
- Gelii jam ante abrogatos Comites primas tenere inter Provincias 3.518.b.
- Gelria, Transisulania, & Utrechtum anno 1672. occupatæ a Francis, jure possimilitudinis, redierunt ad Fœdus Utrechtanum, quo captæ exciderant 3.383.a.
- Gelria post discessum Francorum anno 1674. unum suffragium in Consilio Ordinum Generalium perdidit *ibid.*
- Geminæ locutiones passim reperiuntur apud J.Ctos, & alios auctores 2.17.a. 26.a.
- Geminationes litterarum vel syllabarum 1.28.b. 131.a. 132.b. 152.a. 181.a. 184.b. 197.b. 214.a. 215.b. 229.b. 309.b. 338.a. 381.a. & b. & seqq. 415.a. 443.b. 456.a.
- Geminationis ratio, ejusque usus & abusus 1.205.a.
- regula aliquot locis adhibenda, vel rejicienda 1.381.a.
- Gener pro sponso filie 1.13.b.
- Generales loquutiones sæpe sunt restringendæ ad speciem propositam 1.413.b. 453.a.
- Genitivorum usus quidam apud J.Ctos 1.43.b.

Gens Gentem non obligat, nec vel omnes
Gentes obligant aliam quæ sui juris est
3.299.b.

Gentium successione ab intestato ratio .
vid. Successio.

Gentis unius testimonium non facit jus Gen-
tium 3.264.b.

Gentium consuetudo quatenus singulas Gen-
tes obliget 3.313.b.

Gentium Jus. *vid. Jus Gentium.*

Gentium mores quod ad forum Legatorum
in criminibus 3.293.b.

Gentium nomina maribus imposita num mar-
is dominium tribuant 3.216.b.

Gentium omnium vocem audire videtur qui
jus Romanum audit 3.256.a.

Genueses quo jure Ligustici maris impe-
rium sibi adscribant 3.220.a. & b.

Georgicæ leges Justiniani 3.184.a.

Gerere Provincias, quid significat 2.21.a.

Glicia lex, an ad eam scripserit Gajus
Jctus 1.74.a.

Gloſſæ pro Authenticis 3.102.b. 136.b.

Gloſſemata non temere statuenda 1.47.b.
148.b. 445.b.

Gnostici coetus nocturnos sceleribus reddi-
derant infames 2.136.a.

Gratus adfinitatis nulli sunt, sed solis no-
minibus censentur 2.254.a. 256.a.

— quare 1.256.b.

— si qui sint, in primo essent Con-
juges 1.242.b.

Gratus non semper est agnatorum cognato-
rumve inter se distantia, sed & quorum-
cunque propinquorum ordo 1.252.b.

Gratus & ordinis promiscua appellatio *ibid.*
& 256.a.

Græce loquutiones multæ in Pandectis oc-
currunt 1.407.a. 429.a. 474.a.

Græci fere immunes ab odio religionis 2.
130.a.

— Latinis vocabulis interdum usi 3.159.b.

Gravida mulier quando morbo laborare cen-
setur. *vide. Morbus.*

Graviones Hollandici de quibus causis olim
judicaverint 4.11.a.

— an olim ubicunque essent in Hol-
landia, vel Zelandia, judicaverint de
causis criminalibus 4.12.a.

Gravionum judicia 3.111.a.

Groninga urbs cum ab Hispanis occupata
funderet Utrechtano excidisset, ab Oran-

Bynk. T. IV.

gia Dynasta rursus victa possimino ad
id rediit 3.381.b. 510.a.

Groningani an subscripserint foederi Utrech-
tano *ibid. & seq.*

— fere sequuti partes Hispanorum, &
post deditionem propensiores æquo iis fue-
runt *ibid.*

Grotius. *vid. Barneveldins.*

— libros suos de *jure belli & pacis* non
tam scripsit de jure Gentium universo,

quam potius de moribus, apud plerasque
Gentes Europæ receptis 3.376. & *seq.*

Gubernacula duo in navibus antiquorum 2.
200.b.

Gutturulos 1.52.b.

H

H Mutatum in LI 93.b.

Hæretici Satoribus, & hæreses Se-
mini comparantur 2.153.b.

Hæc quinque tertium genus hominum a
nobilibus & iis, qui se opificiis exhibent,
diversum constituunt 3.8.b.

Hæmis urebatur Præfectus Vigilum ad re-
solvingenda incendia 1.501.a.

Hæsterius. *vid. Asterius.*

Haud & haut promiscue scribitur 1.338.b.

Heliopolitana Syriaca fuit civitas juris Ita-
lici 1.282.b.

Heliogabalus solum Deum suum Helioga-
balum coli voluit 2.134.a.

Henriels tot degens recensetur inter contra-
banda 1.363.b.

Henricus IV. Franciæ Rex juris Gentium
peritissimus & tenacissimus 3.301.b.

Heredipetæ, & varia eorum nomina 2.
163.a.

Hereditas, sive familia, primum locum ob-
tinet inter res incorporales 3.68.a.

— mancipabatur per æs & libram, un-
de censenda est Mancipi *ibid.*

— heredis non facit aliter res singulas,
quam legatum vindicationis dominium le-
gatarum facit 1.378.a.

— non acquiritur hosti etsi ex testamen-
to vel ab intestato ei debeatur 3.349.a.

Hereditatem capere. *vid. Caprare.*

— gratia & benevolentia mereri, etiam
laudi darum fuit apud Romanos 2.166.a.

in Hereditate pœnæ nomine idem juris obti-
nuit, quod in legatis pœnæ nomine 2.191.a.

- ut & in parte hereditatis 2.210.a.
 Hermaphroditica Legatio quæ vocatur 3.283.b.
 Hermogenianus Ictus in libris Epitoma-
 tum Juris ordinem Edicti Perpetui se-
 quutus 1.102.b.
 — plus semel novis & insolitis usus fuit
 vocabulis 1.346.b.
 Hermolaus Barbarus 3.445.b.
 Hieronianus, nomen proprium 1.118.b.
 Hircus alarum & oris vitium 1.154.b.
 Hircosi non sunt morboſi *ibid.*
 Hispani an fretum Gaditanum jure ſibi ſub-
 jicere poſſint 3.212.b.
 — imperium Oceani ſibi adſcribere di-
 cuntur 3.222.b.
 Hispaniæ uniuerſæ a Veſpaſiano jus Latii
 fuit tributum 1.285.b.
 Hollandi recte joco dicerentur *Mergi Agra-
 rii* 1.344.b.
 Hollandiæ Curia quo jure facinorofos ſuos
 deportet ex ditione Utrechtana & contra
 3.517.b.
 — Ordinum decretum de ſalutanda arce
 Kronenburg 3.213.a.
 — Edictum de Legatorum privile-
 gio revocandi domum 3.266.a.
 — Ordinibus a quo & quo jure igno-
 rantia juris Gentium exprobrata 3.262.b.
 Hollandici Gräviones. *vid.* Gräviones.
 Hoogerbeethus. *vid.* Barneveldius.
 Homines non diſtinguit jus naturale 3.313.b.
 Homicidium hominis liberi non differt ab
 homicidio ſervi apud Græcos 2.88.a.
 Hopia Indica 1.171.b.
 Horatii Tergemini Senatores cincti 1.119.b.
 Horreum eſt, in quo ſub terra in doliis frum-
 entum condebatur, vel rerum quarum-
 cunque ſervandaru cauſa habitum 1.251.a.
 in Hortis ſe oſtendere intelligendum eſt de
 privatis ludis, in hortis aliquando haberi
 ſolitis 1.246.b.
 Hoſtes biſariam intelliguntur 1.285.b. & ſeqq.
 — perduelles vocantur, hinc hoſtium &
 perduellium appellatio eſt conſuſa *ibid.*
 — vivi fuerunt exuſi *ibid.*
 Hoſtis non habet perſonam ſtandi in judi-
 cio, niſi commercii cauſa 3.351.a.
 — ſi arceatur a judicio, neque adverſus
 hoſtem, in Imperio noſtro forte degen-
 tem, recte experiemur *ibid.*
 — impetrata ſecuritate per hoſtium tran-
 ſeundi, in ſuo territorio recte capitur 3.
 416.b.
 — in hoſtium venturus, ſi ſecuritate
 impetravit, an a creditoribus conveniri
 & detineri poſſit 3.416.a.
 Hoſtem aggredi vel perſequi an liceat in
 Amici territorio vel portu 3.352.a.
 — in amici portu, amici non hoſtem,
 non licet aggredi vel capere, & ſi quis
 capiat, amici eſt efficere, ut capta reſti-
 tuantur vel ſumtu ſuo, vel ſumtu ejus,
 qui damnum paſſus eſt 3.352.b.
 Hoſtem in mari aperto deprehenſum dum
 oppugnamus & cædimus, perſequi licet
 uſque ad amici flumen, ſtationem, por-
 tum, modo parcatur amici caſtellis, &
 hoſtibus iſtis, ſi amicorum portus jam
 ſubierint 3.354.a. & b.
 — in territorio alterius recte perſequimur
 ex recenti prælio fugientem 3.355.b.
 Hoſtes hodie ſeſe invicem vocant *amicos*
 3.331.b.
 Hoſtium nomine an etiam amici noſtri in-
 telligantur, qui viſti apud hoſtes ſunt,
 urbe eorum forte occupata 3.335.a.
 — actiones & credita. *vide* Actiones.
 — res mobiles & præſertim naves quan-
 do ſiant capientium 3.335.b.
 in Hoſtium cadavera quid liceat 3.334.a.
 Hoſtibus bene precari & Salutem dicere,
 adulatorum eſt 3.331.b.
 ad Hoſtes amicorum quaſnam res non li-
 ceat advehere 3.360.b.
 — an liceat advehere res promiſcui uſus
 tam in bello quam extra bellum 3.361.
 a. 362.b.
 — an ipſa materia rerum prohibitorum
 quoque ſit prohibita 3.362.b. & ſeq.
 qui Hoſtes non ſunt. *vide* non hoſtes.
 in Hoſtico, pro in loco hoſtili, vel barba-
 rico 1.204.b.
 Humanitas eſt pietas, & communis bene-
 volentia, quam homo homini debet 1.
 209.a.
 Humanitati tribuitur gratuita ſepultura *ibid.*
 Humanitatis negotium gerere, quid. *ibid.*
 Humanitas, pro reliquiis, quæ humanantur. 1.16.a.
 Hydropaſtaſtæ, Manichæorum ſecta 2.
 148.a.
 Hypothecaria actio an reſcindere poſſit ſer-
 vitutem fundo obligato impoſitam 4.152.b.

I

- I**n antiquis scripturis passim adjicitur ante E 1. 140. b.
- I & El. vide El.
- I & T facile permutantur 1. 118. b.
1. TA. non est nota indicans *primas tabulas* 1. 47. a.
- Jachten* an debeant haberi inter naves bellicas 3. 503. a.
- Jactus nauticus* 4. 310. b.
- Idonior & idoneior* 1. 51. b.
- Ignotus ille, ubi degit* 1. 429. a.
- Incepta* Insular nomen est, non maris Icarii 3. 164. a.
- Illesens non tantum jure Italico beati fuerunt, sed & aliis privilegiis 1. 284. b.
- Illicita & probrosa conditio pari passu ambulat cum impossibili 1. 199. a.
- Illicitum & probrosum* an, & quando differant 1. 197. b.
- Imagines Imperatorum cultæ 1. 135. a.
- iis sacrificare nolebant Christiani, unde læsæ Majestatis accusabantur, damnabanturque *ibid.*
- Imbecilliores partem suam possunt statim vocare ad Curiam 4. 6. b.
- Immobiles res. *vid.* Res.
- Immobilia recuperata postliminio redeunt ad priores dominos 3. 340. b.
- hostium licet mero jure belli possint vendi, in omni tamen fere Europa eorum tantum sit annotatio, & fiscus fructus capit; finito vero bello pristinis dominis restituntur 3. 349. a.
- Immobiliū possessio bello quæstia quousque extendatur 3. 345. a.
- Immunis* dicitur ea persona, vel ea res, quæ onera, aliis indicta, præstare non tenetur 1. 461. b.
- Imo*, particula, in notis Pauli ad Labeonem quid notet 1. 115. a.
- Impedire* casui tertio jungitur 1. 358. b.
- Imperator in alterius territorio num sit tantum privatus 3. 247. a.
- Romanorum vel hodie Germanorum fuerit ne umquam totius Orbis Dominus, disputatum a veteribus juris magistris 3. 175. a. & b.
- Imperatores Romani an imperium maris habuerint olim 3. 183. a.

- Imperatoribus delatum fuisse *Proconsulare Imperium*, quo sensu intelligendum sit 1. 501. a.
- Imperia non distinguit jus Naturæ 3. 313. b.
- pleraque non ex libero Gentium suffragio, sed ex vi originem traxerunt 3. 428. a.
- Imperium & Jurisdictio an possint mandari 3. 459. a.
- *merum* jure Romano mandari non potuit; *mixtum* potuit *ibid.*
- continentis finitur, ubi finitur armorum potestas 3. 352. b.
- Imperium maris & proprietas maris, num differant 3. 183. a.
- Implicare litibus 1. 146. b.
- Impossibilis conditio. *vide* Conditio.
- Improles* qui 1. 187. b.
- Imprudens* est *insciens*, non *valde prudens* 1. 72. a.
- Imprudentia*, Jctis semper culpam & negligentiam notat. 1. 72. b.
- Impuberis vel minoris domicilium, an superstes parens, vel tutor mutare possit 4. 77. b.
- Impuberum appellatio sæpe late sumitur, eosque complectitur omnes, qui plenissime puberes non sunt, id est, qui annum ætatis XVII. nondum impleverunt, quamvis attigerint 1. 337. a.
- Impunitatis promissio. *vid.* Crimina.
- In* sæpe regit casum accusativum 1. 331. b.
- In annos octo vel decem* relictum quid 1. 135. a.
- In diebus triginta vel centum*, quid *ibid.*
- In facili*, in difficili esse 1. 51. b.
- Inauditus* pro inobediens 2. 91. b.
- Inaurata* accipitur non tantum pro iis, quorum superficies auro incocta vel illita est, sed & pro iis quæ vulgo aurea dicuntur 1. 329. b.
- Incapacibus, sive non capientibus relictis quibus cedunt 4. 155. b.
- Incertis actio. *vide* Actio.
- In continenti* in pactis quid 3. 67. b.
- cum aliquo spatio intelligendum 3. 68. a.
- Incorporales res. *vid.* Res.
- Incrementa* quid 3. 29. b.
- Incuriosus* satis Latinum videtur 1. 303. b.
- Et seqq.*
- in Indiam navigandi libertas unde adferenda 3. 224. a.

- Indicium*, est signum indicans, & indicatio 1. 18. a.
- Indicium profiteri* 1. 18. b.
- Indicium & iudicium* saepe commutantur 1. 446. b.
- Indictio belli* pertinet ad solam humanitatem 3. 325. a. & *segg.*
- non pendet nisi a voluntate ejus qui indicit 3. 326. a.
- apud Achaos & Romanos in usu 3. 326. b.
- in usu hodie apud plerasque Gentes Europaeas 3. 327. a.
- post *Indictionem* belli bona hostium vulgo recte capiuntur 3. 330. a.
- Indictionibus* belli solet fere constitui, ut bona hostium apud nos reperta, & bello capta publicentur 3. 346. b.
- Vide* Bellum.
- Inducias* pactis ut de ditione agatur, an liceat munitiones reficere 3. 415. a.
- Inesse* contractui quid 3. 68. b. & *segg.*
- Inesse* ex parte rei & ex parte actoris quid sit 3. 86. b.
- Infamia* non notatur, qui operas suas, ut prodiret artis ludicrae causa, locavit, neque prodiit 1. 247. a.
- notantur viduae intra annum luctus nubentes 1. 247. b. 262. b.
- non notantur parentes, liberi, nec alii propinqui, sed invicem non elugentes 1. 259. b.
- Infantes*. *vide* Liberi.
- Infantes* in terram deponerantur, & quo fine 2. 117. a.
- Infanticidarum* poena quando coeperit esse capitalis 2. 105. a.
- de *Infantum* nece, & nunquid de ea aliud prior, aliud posterior aetas censuerit 2. 100. a.
- de eorum venundatione 2. 106. b. & *segg.*
- expositione 2. 110. a. & *segg.*
- Inficere* 2. 154. b.
- Infigere* non accusandi, sed dandi casum desiderat 2. 154. a.
- Infinitivus* saepe pro genitivo, saepe etiam pro omni casu 1. 241. a.
- Injungere* an pro *ungere* recte dicatur 2. 23. a.
- Injunctum* signum differt a *juncto* 2. 23. b.
- Injuria* levis non infamat 1. 12. a.
- Injuria* propulsatio. *vide* Injusta.
- Injuriæ* die gedaen werden den Officiers, of andere ge privilegeerde personen an ad jurisdictionem Curiae pertineant 4. 32. b.
- Inofficiosi querela* non est e Constitutionibus Principum, nec ex lege Glicia, nec ex ulla alia 1. 74. a.
- moribus recepta, & Prudentum auctoritate probata est ex bono & aequo contra legem XII. Tab. & quo colore 1. 75. b.
- *vide* Querela & Testamentum.
- Inscriptionibus* legum interdum apponuntur Libri, Capita, & Tituli, unde leges sumtae sunt 1. 191. a.
- Inserere* pro *ingerere* optime dicitur de heresibus 2. 154. a.
- Insidiari* pro *nocere* 1. 233. a.
- Inspectio* & *inspectatio*, pro casu, exemplo, specie 1. 130. a.
- Instituit* agere, non significat *elegit*, sed *cepit agere*, vel simpliciter *egit* 2. 12. a. & b. 2.
- Instituto* in alterius arbitrium collata non valet, ejusque ratio 2. 180. b.
- Institutiones* captatoriae. *vid.* Captatoriae.
- mutuae. *vide* Mutuae.
- Instructi* legatum. *vide* Legatum.
- Instrumenta* bellica quamvis advehere non liceat ad utrumque amicum, recte tamen venduntur utrique amico, quamvis inter se hosti 3. 404. a.
- Instrumentum* domus differt a *suppellectile* 1. 501. b.
- Insulae* in flumine natae fructus non pertinent ad usufructuarium proximi fundi 1. 245. a. & *segg.*
- Intellexerit* pro *intellexerit* 1. 438. b.
- Intendere* pro *agere* 1. 473. b.
- Intercalarius* 1. 50. b.
- Intercalaris* dies naturaliter augeat numerum dierum, civiliter non augeat 1. 178. b.
- augeat in lege Commissoria, nisi partes aliter significaverint 1. 180. b.
- an computatus fuerit inter 30. dies justos qui e L. XII. Tab. judicatis dabantur 1. 179. a.
- non computatur in tempore judicati sciendi, quod datum est Constitutionibus 1. 180. b.
- Interdictum* quod Legatorum, rem legatam possidente legatario, competit heredi, quod

- quod ad quartam Falcidiam, si non vindicandi modo sit legatum 1. 378. b.
- cessat, si vindicationis fuerit legatum, cum ex lege Falcidia heres trium unciarum habeat dominium, quamvis non prohibeatur interdicto uti, si velit *ibid. & seqq.*
- Interdictum de Liberis exhibendis an habeat pater, si filiusfamilias subreptus sit 2. 79. b.
- Salvianum. *vide* Salvianum.
- Interdictorum distinctio in directum & utile non est ab eorum Auctoribus, sed ab expositione JCorum 1. 49. a.
- Interpolationes Triboniani non facile agnoscendæ, nisi aliter res salva esse non possit 2. 200. a.
- Interpretatio & lex sepe opponuntur 1. 159. a.
- Prudentum pro jure civili 2. 18. a. 36. b.
- restrictiva loquutionum generalium ad speciem propositam 1. 413. b. 455. a., 2. 67. a.
- in Interpretatione juris plurimum valuit Prudentum auctoritas 2. 36. b.
- Interpunctio legum 1. 367. a. 381. a.
- Intestati causa potior fuit apud Græcos, testati vero apud Romanos 1. 346. b.
- successione origo. *vid.* Successio.
- Ipso jure* usuras non committi, quid denotet 3. 53. b.
- Inerius num Novellas ut spurias rejecerit 3. 107. a.
- num solus sit auctor collectionis Authenticarum 3. 102. b. 107. a. 129. a. 133. b. & *seqq.* 135. b.
- si primas Authenticas non scripsit, num ideo nullas scripsisse dici possit 3. 130. a.
- si glossas ad Authenticas scripsit, num propterea nullas integras Authenticas scripsisse dici possit 3. 136. b.
- quarumdam Authenticarum ex asse auctor est 3. 133. b. 134. a. 136. a. & b.
- nec tantum locum & titulum illis assignavit 3. 134. a. 135. a. 136. b.
- quo jure Authenticarum auctor esse negetur 3. 110. b.
- Isticia sacra; a vide primum arrepta, mox pecuniam meruerunt 2. 133. a. & b.
- Ita pro tunc* 1. 47. a.
- abundat 1. 47. b.
- Italia, an naufragiis commoda sit 3. 160. a.
- Italica & Italicensia prædia. *vide* Prædia.
- Italici fundi stipendium non pendebant, neque etiam illæ Provinciæ, quæ jure Italico erant donatæ 1. 281. b.
- Italici juris fuerunt
- Heliopolitana Syriaca 1. 281. b.
- Ilienses 1. 284. b.
- Laodicenses 1. 283. a.
- Licitani 1. 285. a.
- Ptolemaenses 1. 283. b.
- Trajanopolis 1. 284. a.
- Tyro 1. 282. b.
- Valentini 1. 285. a.
- vid.* jus Italicum. Coloniae.
- Iter* quid, & ut distinguatur ab actu 1. 175. b. & *seqq.*
- Judæa divisa in plures Provincias & Præsides 1. 96. a.
- Judæa etsi præerat Præfex Syriæ, tamen in ea Procurator Cæsaris cum Præsidiâ potestate erat *ibid.*
- Judæi odium Religionis ex Ægypto deportarunt in Syriam 2. 129. b. & *seqq.*
- consuetudinem virilia mutilandi, tanta pertinacia, omni ævo servare conati sunt, ut sine Gentis internectione haud facile tolli poterit 2. 133. b.
- Romæ profuechas suas habuere 2. 133. b.
- in Hollandia recepti 3. 499. a.
- Judicati revocatio. *vid.* Revocatio.
- faciendi tempus varie olim definitum 1. 179. a.
- Judices per excellentiam de *Præsidibus* 1. 9. a.
- Judices, qui Constitutiones Principum negligebant, quæ poena tenerentur 1. 149. b. & *seqq.*
- Judex datus, qui causam terminabat, *Judex specialis* dictus 1. 351. b.
- qui ad certum tempus, vel intra certum tempus judicare jussus est, si decesserit, & alius ei fuerit successus, rationis est, quantum temporis primo datum fuerat, tantundem secundo datum intelligi 1. 425. b.
- id fallit in casu, quo tempus excurrit in tempus novi magistratus, nam tunc judex subditus habebit tantum temporis, quantum magistratui veteri superest ad exercendam jurisdictionem 1. 426. a.
- Judici viranda familiaritas cum hominum vulgo 1. 265. a.
- Judices si sapiunt, & se sibi priores probant, non habent, quod a familiaritate & con-

- & contemptu metuant *ibid.*
 Judicem in cognoscendo neque exandescere oportet adversus eos, quos malos putat, neque precibus calamitosorum inlacrimari *ibid.*
 Judices esse possunt, qui annum atatis 17. expleverunt, quamvis non cogantur, nisi 20. majores sint 1.335.b.337.b.
 Judices esse possunt omnes minores cujuscunque atatis, si magistratum gerant, vel partes scientes & volentes in eos consentiant 1.337.a.
 Judices pedanei num auditorium habuerint 3.9.a.
 Judices minores in causis minoris momenti, quarum cognitio alioquin pertineret ad Scabinos, non sunt mandatarii jurisdictionis 3.461.b.
 Judices agrestes tempore Graviorum 4.13.a.
 Judices, qui de assecurationibus cognoscunt, eorumque officia assecurare nequeunt 4.320.a.
 Judici denuntiatio quemadmodum Legato fieri debeat 3.289.a.
 — in Hollandia duplex *ibid.*
Judicium legitimum, id est, actio legitima 1.398.a.
Judicium & *indictum* sæpe permutantur 1.466.b.
 Judicia cessant inter Principes 3.326.a.
 Julia lex. *vid.* Lex.
 Julianus (Salvus) Edicti perpetui auctor, non autem Didius Julianus Imperator, cujus ille, ut creditur, fuit Proavus 2.52.b.
 Juliani plurimi, ad quos Diocletianus & Maximianus rescripserunt, plures item Proconsoles Africæ hoc nomine 2.147.a.
 Julianus aliquis sub Diocletiano tyrannidem in Africa adfectavit 2.147.b.
 Jura prædiorum quatenus mancipi sint, aut contra 2.68.b.
 — sunt qualitates quædam, quæ prædiis inhærent 2.69.a.
 Jurare lapidem. *vid.* Lapidem.
 in Jure constituto non valent rationes 2.84.a.
 116.a.
 Jurisconsultus quis 2.46.b.
 Jurisconsulti non profani duntaxat juris, sed & sacri prudentiam profitentur 2.127.a.
 — pro avita Romanorum religione defendenda novis sectis fortiter se opposuerunt, præsertim si in Reipublicæ perniciem vel detrimentum viderentur vergere 2.128.a.
 — eorum fecunda messis, cur sub Constantino M. & deinceps exaruerit 2.129.a.
 — eos veterum sacrorum vindices, adversarios suos experti sunt Christiani *ibid.*
 — libros suos non scribebant continua ferie, sed dividebant in Titulos, & hoc iterum in *paragraphos* sive *locos* 1.266.a.
 — eorum auctoritatibus utebantur Veteres in causis controversis 1.268.a.
 — eorum sententiæ libellis offerendis addebantur *ibid.*
 — habuerunt loquutiones sibi peculiare 1.385.a.
 — Veteres rarissime utebantur æqualium vel juniorum auctoritate 1.288.b.
 — sæpe fuerunt sententiam rogati de rebus certis & liquidis, non semper de rebus incertis & dubiis 2.489.b.
 Jurisconsulti & Oratoris officium, Republica libera, fuit distinctum, postea conjunctum 1.375.a.
 Jurisconsulti olim ab Oratoribus interrogabantur, & vel domi sedebant vel transverso foro ambulabant *ibid.*
 — disertissimi, disertissimi legum Oratores, Oratoresque maximi vocantur 1.375.b.
 — non solent uno loco expedire, quicquid ad plenam alicujus argumenti scientiam pertinet 1.388.a.
 — justa interpretatione sæpe, quod in una specie sancitum erat, ad aliam transtulerunt, cum par esset ratio 1.428.a.
 Jurisdicção a sola subjectione pendet 3.245.a.
 — in non substitum nulla 3.263.b.
 — civilis an legalis in suam familiam competat 3.282.b.
 — a nemine, nisi cui a Principe mandata, recte exercetur 3.302.a.
 — an prorogari possit in judicem extra imperium, cui subest is, quo de agitur 3.308.a.
 — ne prorogetur, an magistratum interit 3.309.a.
 — an eam Principes prorogare possint 3.308.a.
 — an Legati 3.308.b.
 Jurisdictiones non sunt distributæ in gratiam Judicum 3.309.b.
 Jurisdictionis prorogatio an hodie omnis licita 3.310.b.
 Jurisdicção cur jure Romano potuerit mandari 3.459.a.
 mo-

- moribus Belgii mandari nequit 3.459.b.
 — qui hodie eam exercent, jurisdictionem exercent Principis, non propriam 3.460.b.
 — a Proconsule mandata Legato. *vid.* Proconsul.
 in Jurisdictione delegata quidquid specialiter non est delegatum, pertinet ad jurisdictionem ordinariam 3.393.a.
 Jurisdidio Curiae Hollandiae 4.3.a.
 — Hagae sedentis, an Magistratus Hagani prior & antiquior Hagae fuerit 4.10.a.
 — quae Militaribus Judicibus competit, est duntaxat in milites 4.67.b.
 Jurisperiti quare formulas in contractibus praescripserint 3.66.a.
 Jurisprudentiae definitio, quod ad res divinas 2.127.a.
 Jus: ejus praecipua. *vid.* Praecipua.
 Jus accrescendi. *vid.* Accresc.
 Jus civile pro interpretatione Prudentum 2.18. a. 36. b.
 Jus commentitium quid 1.268.b.
 Jus generale privilegia anteriora non abrogat 3.458.b.
 Jus Gentium, quale sit 3.249.a.299. & seq.
 — an adversetur maris dominio 3.232.b.
 — an ab usu & moribus Gentium pendet 3.263.a.
 — num a testimonio unius Gentis 3.264. b.
 — a prudentia politica distinguendum 3.311. a.
 — non aliud est, quam quod putaverunt veteres Jcti 3.313.a.
 — in eo non tam testibus & conjecturis, quam exemplis credendum 3.292.a.
 — ex rationes praevaleant, quas usus approbavit 3.263.a.
 — ex eo vim injustam repellere licet 1.232. a.
 — ejus ignorantia Hollandiae Ordinibus exprobrata 3.262.b.
 — uno alterove pacto, quod a consuetudine recedit, non mutatur 3.361.b.
 — de eo ex solis pactis, non addita ratione, pronunciare, saepe est incertum & periculolum 3.378.b.
 — quae ejus juris sunt, non decidunt jus Romanum 3.232.b.
 Jus Italicum, de eo & coloniis quibuldam juris Italici 1.281.b.
 — omnino praestat immunitatem a stipendiis & tributis, quae alioquin Provincialibus indicuntur, sive quod ad capita, sive quod ad fundos *ibid.*
 — non tamen sola tributorum causa fuit circumscriptum sed latius patuit 1.282. b.
 — differt quam maxime a jure Latii 1.285.b.
 Jus Justinianum vulgo vocantur *jus commune* 3.410.a.
 Jus Metropolitanum nihil pertinet ad occupationem totius 3.346.b.
 Jus Naturale, nec homines distinguit, nec dominia, nec imperia 3.313.b.
 — ex eo non aestimanda quaestio de foro Legatorum *ibid.*
 — vim injustam repellere licet 1.232. a.
 Jus Patrum in liberos. *vid.* Liberi.
 Jus Quiritarium & mancipi erat fundorum Italicorum & Italicensium, at Bonitarium duntaxat & minus plenum fundorum Provincialium 2.70.a.
 Jus repressaliarum an contra Legatos exercendum 3.306.b.
 Jus revocandi domum Legatorum quibus rationibus impugnari queat 3.260.a.
 — contra illud auctoritas Curiae Hollandiae 3.260.b.
 — rationes pro illo jure 3.261.a.
Vide & Privilegium.
 Jus Romanum non decidunt quae juris Gentium sunt 3.232.b.
 — illud qui audit, vocem omnium Gentium videtur audire 3.256.a.
 Jus servitutis competit victori in victum 3.332. a. b.
 Juris studiosi quinam dicantur 1.300. a. & seqq.
 Jus vitae & necis competit victori in victum 3.331.b.
 — in captivos quamvis obsoleverit, an non tamen eo uti liceat adversus eos, qui se obstinatius defenderunt 3.333.b.
 in Jus vocatio. *vid.* Judicii denunciatio.
 Jusjurandum omne proficiscitur ex fide & persuasione jurantis, & inutile est, nisi quis credat, Deum, quem testem advocat, perjuri sui esse vindicem 1.297.b.
 — per alium, quam ipse putat Deum, ani-

- animam jurantis non obligabit, nec poen-
nam Dei extimescet 1.298.*a.*
— ei standum est, quod propria super-
stitutione juratum est *ibid.*
— calumnie tempore Pandectarum & a
parte actoris & a parte rei in iis dunta-
xat causis obtinuit, in quibus lex præ-
sumebat faciles ad rixandum animos, vel
ubi alia calumniandi, id est vexandi su-
spicio incidebat: sed jure novo in omni-
bus præstat 1.383.*b.* & *segg.*
Iuste hoc est, ex causa probabili 1.462.*b.*
Iusti dies sunt a jure constituti 1.6.*b.*
Justiniani leges Georgicae 3.184.*a.*
Iustus Hæstis quis 3.385.*b.*

K

- K** Alendæ futura quæ sint 3.17.*a.*
Kapers 3.389.*a.*
Karissime vel *Karissime nobis*, formula sa-
lutationis 2.149.*b.*
Kloppen. *vid.* Sanctimonialia virgines.
Kōivā polluo, *κωρωία* turpitudine 2.149.*a.*
Kōquos pro *Orbe Romano*, rarius occurrit
3.175.*a.*
— num etiam maria complectatur 3.
178.*a.*
Kōquos κώπων cur se Antoninus adpellaverit
3.174.*a.*
Kōvδoσtēs 4.313.*b.*
Kavtēs 4.313.*a.*
Kpōvicos vōquos quid significet
2.32.*a.*
Kruyffers 3.389.*a.*

L

- L** Lo. los. nota vocis locus 1.205.*b.*
Labeo post Mucios vixit 1.30.*b.*
— ejus libri *Πεδωρῶν* quid continerent
1.114.*b.* 123.*b.*
— sprevit Consulatum ab Augusto obla-
tū, & quam ob causam 2.49.*a.* & *b.*
— ingenii qualitate qua valebat, & fi-
ducia doctrina plurima innovavit 2.50.*a.*
— Pater & filius JCu, & præter hos
alius Labeo Theologus 2.50.*a.* 128.*a.*
in Lacunis supplendis fere frustra laboratur
2.148.*b.*
Lælii plures perperam confusi 1.121.*a.*
Laodicea maritima ad Orontem jus Itali-
cum a Severo accepit; Laodicea vero ad
Libanum dudum ante immunis erat red-

- dita 1.283.*a.*
Lapidem qui juravit perjurus 1.298.*a.*
Lapides & lapilli, pro *lapidibus* pretiosis
1.171.*b.*
Laquei poenam in captivos exercere licet,
sed, si non liceret, ideo exercere, quia
non redimuntur, non habet rationem
3.331.*b.*
Latii jus Hispaniæ universæ a Vespasiano
tributum 1.285.*b.*
Latina eruditio apud JCos, fere occupatos
in priscis legum verbis exponendis,
magis stetit incorrupta, quam apud alios
quosvis auctores, quamvis sæpe labes se-
culi pelluceat. 1.474.*b.*
Latini Græcis vocabulis interdum usi 3.
159.*b.*
Latinitas Pandectarum defensa 1.49.*a.* &
segg.
Latrunculi 3.389.*a.*
Lavatio pro instrumentis, quæ ad lavandum
pertinent 1.271.*a.*
Lautumia continentur appellatione vinculo-
rum 1.43.*b.*
Legatarius. *vide* Legatum.
Legatio ut pleno jure consistat status utrim-
que liber requiritur 3.427.*b.*
— *Hermaphroditica* quæ vocata 3.283.*b.*
Legationes ordinariæ cur Belgis expediant
3.243.*b.*
Legationibus ordinariis qui Principes utan-
tur *ibid.*
Vid. Legatus.

Legatum.

- Legati damnationis & vindicationis diver-
sus effectus, quod ad jus accrescendi 1.
59.*b.*
Legatum generale, speciale. *vid.* Species.
Legatum fundi instructi continet omnem in-
structionem 1.109.*b.*
— cum suis villicis & reliquis colo-
norum &c. tantum species enumeratas *ibid.*
— fundi, ut *instructus est, ut possedi, si-*
cut est, idem 1.111.*a.*
— instructi continet etiam bibliothecam
& suppellectilem 1.174.*a.*
— suppellectilis tantum continet ea, quæ
habentur usus domestici & quotidiani gra-
tia, non quæ speciali usui sunt deputata
1.174.*b.*

- vestis & suæ vestis. *vid.* Vestis.
- uni relictum, si paribus rationibus concurrant duo, & ignoretur, utri testator legatum voluerit, cur neutri debeat *1.81.a.*
- duobus, v. g. Titius, de quibus constat, recte relictum, deinde simpliciter uni ademptum; de quo non constat, utrique debetur, & quare *1.81.b.*
- usufructus. *vid.* Usufructus.
- Legato *escario argento*, quid contineatur. *vid.* Escarium.
- Legata fideicommissis per omnia æquata esse *1.409.b.*
- Legato fundo cum suis *enthecis*, vel, quod perinde est, cum suis *dotibus*, legatus censetur instructus *1.313.b.*
- Legato alicui servo per vindicationem (nam ad alia legatorum genera id non pertinet) si forte locus sit legi Falcidiae, partem incertam vindicat duntaxat *1.378.a.*
- quod Legatorum. vid.* Interdictum.
- Legatum optionis an transmittatur ad heredes si legatarius non optasset *2.201.a.*
- an differat a legato alternationis *2.201. b.*
- Legata poenæ nomine, nunc prohibita, nunc licita fuerunt *2.189.a.*
- quæ proprie fuerint, nec olim inter veteres satis constitit, nec hodie satis constat *2.189.b.*
- an jure Pandectis antiquiore fuerint vetita, an demum ab Antonino Pio *2.190. a.*
- quæ proprie sint *2.191. b. 197. a. 210. b. & seqq.*
- an, ut ea veteres definiunt, differant a conditionibus, quæ a mero arbitrio pendunt *2.193.a.*
- cur prohibita *2.198. a. 201.a. 206.b.*
- in eis, an aliquid novi sit constitutum per l. un. C. de his, quæ poen. nom. relinq. & in § ult. Instit. de legat. *2.209. b. & seqq.*
- quid moribus obtineat *2.212.b.*
- eorum exempla *2.194.b. 204.a & b.*
- Legatum poenæ nomine an efficias adoptandi vel non adoptandi conditio adscripta *2.206. a.*
- an alienandi vel non alienandi servi *2.207. a.*
- an conditio de nuptiis contrahendis *Bynk. T. IV.*

- 2.204. a.*
- quid si dubitetur, an conditio sit licita, vel illicita, turpis vel honesta *2.198. b.*
- nec in militum testamentis valuit *2.209. b.*
- nec in causa libertatis *2.191.b. 209.b.*
- nec in his, quæ Principi relinquuntur *2.208.b.*
- quod Legatorum interdictum. vid.* Interd.
- Legatario rem, non per formulam vindicationis legatam possidente, heredi ad quadrantem consequendum nulla est actio, sed agere potest interdicto *quod legatorum* *1.378.b.*

Legatus.

- Legatus Proconsulis nihil proprii habet, etiam post delegatam jurisdictionem *1.352.a.*
- cum Proconsule communem duntaxat habet jurisdictionem, non vero in totum ea se abdicat Proconsul, quemadmodum reliqui mandantes *1.353.a.*
- Legatus an sit ejus, apud quem mittitur subiectus *3.255.a.*
- an iudicio ejus, apud quem legatione fungitur, sive de debito sive de crimine agatur, obnoxius *ibid. & 264.a.*
- quousque Principem repræsentet *3.260.a.*
- si debitum solvere detrectet, an exemptus sit foro ejus, apud quem degit *3.265.a.*
- ubi & quomodo in causa civili conveniendus *3.268.b.*
- ubi ex delicto conveniendus *1.290.a.*
- qui in loco legationis habitabat antequam Legatus esset, ubi conveniendus *3.270. b.*
- num quis esse possit apud eos, quorum subditus est *3.271.a.*
- qui mercaturam exercuit, & in eam rem contraxit cum subditis ejus, apud quem legatione fungitur, an domum revocare possit *3.278.a. & seqq. 280.a.*
- alicui ex suis privatim per suos poenam capitalem infligere nequit *3.282.a.*
- bene tamen suos modice coercere potest *3.282.b.*
- an in suos jurisdictionem civilem exercere non possit *ibid.*
- quibus ex causis possit conveniri in loco legationis, & quomodo tunc facienda *Y y*
- judi-

- iudicii denunciatio 3.284.*a.*
 — si agat prius an etiam suscipere actionem teneatur 3.287.*a.*
 — qui manu agit, manu repelli potest 3.290.*b.*
 — delinquens an Legatorum privilegia amittat 3.291.*b.*
 — essi puniri nequeat, juberi tamen regione excedere, potest 3.297.*b.*
 — an ut domi revocetur Princeps rogandus 3.298.*a.*
 — qui rebelliones ex mandato Principis sui excitat, an, & quomodo puniendus 3.311.*b.*
 — an jurisdictionem prorogare & fori privilegio renunciare possit 3.307.*a.* 3.308.*b.*
 — ejus persona semper sancta habenda 3.244.*a.*
 — Hollandiæ Ordinum ea de re Edictum *ibid.*
 — ejus bona mobilia num pignoris causa capi possint 3.267.*b.* & *seq.*
 — ejus aedes, an & quatenus asyllum præbeant 3.302.*b.* & *seqq.*
 — de ejus vita, bonis, existimatione, nemo nisi Princeps, qui militat, decernere potest 3.313.*b.*
 — ordinarius, extraordinarius qui dicatur 3.243.*a.* & *b.*
 — cuiuscumque dignitatis an domum revocet 3.244.*a.* 275.*b.*
 — num actione in rem conveniri possit secundum jus Romanum 3.257.*a.*
 — num de jure Romano agere possit, ubi conveniri nequeat *ibid.*
 — ex delictis in legatione commissis cogebatur olim Romæ judicium pari 3.257.*b.*
 Legati municipales & provinciales Romanorum an Legatorum jure frui potuerint 3.263.*b.*
 — an ab arresto immunes 3.260.*b.*
 — in loco legationis, tacito consensu Gentium, litigare non coguntur 3.264.*a.* & *b.*
 — qui apud eum ad quem legantur, recepti nondum sunt pro Legatis, an jure Legatorum utantur 3.266.*b.*
 — num propriis sive a legatione alienis negotiis se interponere debeant 3.278.*a.* & *seqq.*
 — an in causa civili & pecuniaria extracausam legationis respondere apud judi-
- ces cogi possint 3.279.*b.*
 — exempla ea de re 3.280.*a.*
 — num actione in rem conveniri queant 3.286.*b.*
 — an repressalium immunes sint 3.306.*a.*
 — si male, ex mandato tamen faciant, an detineri vel puniri possint 3.307.*a.*
 — an bello orto tuti sint *ibid.*
 Legatorum crimina duplicis generis sunt 3.291.*a.*
 — distinctio in ordinarios & extraordinarios, num apud Veteres obtinuerit 3.243.*a.*
 — jure an utantur in Belgio *Commissarissen* 3.275.*b.*
 Legatorum & ipsorum Comitum privilegia qua ratione exstingui dicantur legatione exstincta 3.281.*a.* & *b.*
 — Comites qui sint, quo jure utantur, an domum revocent, & an eorum bona arresto subjaceant *ibid.*
 — si deliquerint, quod forum sortiantur 3.300.*a.*
 — an in capitalibus causis a Legatis puniendi 3.301.*a.*
 de Legatorum jure revocandi domum edictum Hollandiæ Ordinum 3.266.*a.*
 Legatorum jura non petenda ex jure Romano 3.258.*b.*
 — an competant exuli & in poenam proscripto, qui pro Legato mittitur 3.305.*a.* & *b.*
 de Legatorum foro in criminibus mores Gentium & exempla Legatorum ob crimina punitorum & non punitorum 3.293.*b.* 295.*a.*
 Legatorum privilegium fori quo jure negatur Legatis minorum Gentium 3.244.*b.*
 — privilegia ipsis ex jure Gentium debita an qua Gens possit tollere 3.299.*b.*
 — quando non prosint 3.300.*a.*
 — sanctitas quæ, & an inde privilegium fori 3.253.*b.*
 — specialia nomina 3.273.*b.*
 — varia nomina nec una conditio 3.243.*a.*
 — uxores an inter comites numerandæ 3.283.*a.* & *b.*
 a Legatis quatenus coactio abesse debeat 3.268.*a.*
 Legatis cornive Comitibus qui injuriam fecisse arguebatur, incidebat olim in legem Juliam de vi publica 3.254.*b.*
 — ordinarii Romani veteres non uli, & quare 3.243.*b.*
 de

de Legatis quæ occurrunt in jure Romano
non nisi de Provincialibus & municipali-
bus exaudienda 3.258. b.

Legatos Princeps mittere potest quot libue-
rit 3.259. b.

— salvo jure Gentium, nec omnes, nec
quibuscunque conditionibus recipere ne-
cesse est 3.264. a. & b.

Legatus est mandatarius Principis sui 3.439. b.

— quod egit contra arcanum mandatum,
an valeat *ibid. & seq.*

— fines mandati egrediens non obligat
Principem mandantem *ibid.*

— si mittatur ad res serias agendas, du-
plex habet mandatum, publicum & se-
cretum 3.440. a.

— quod egit ex generali mandato, ho-
die vim nullam habet, nisi accesserit ra-
tificationis 3.441. b.

— quæ egit secundum mandata, iusti
Principis est probare 3.442. b.

— Hispanicis Francicum præcedit apud
Imperatorem Germanicum 3.449. b.

— superioris Principis, sed absentis, an
præcedat inferiori Principem, sed præ-
sentem 3.450. a.

Legati munere an possit fungi mulier 3.435.
a. & seqq.

Legato major minorve honor habetur pro
dignitate mittentis, & pro ipsius Lega-
ti varia conditione 4.428. a. & b. 437. a.

Legati quinam recte mittantur 3.443. b.
& seq.

— non recte mittuntur exules ad eum,
a quo exulant, statuta in redeuntes po-
na capitis 3.434. a.

— quare non sint obnoxii potestati ejus,
ad quem mittuntur 3.427. a.

— quid rerum olim egerint & nunc
agant, cum publice audiuntur 3.436. b.

— antequam publice audiantur, Codici-
cillos suos, *Credentiales*, edunt 3.437. a.

— cum audiuntur publice, hodie nihil
edunt eorum, quæ sunt dicturi 3.437. b.

— apud Achaos non audiebantur, nisi
id, de quo apud Consilium erant acturi,
prius edidissent *ibid.*

— quoniam in loco audiantur 3.438. a.

— hodie promiscue audiuntur apud viros,
mulieres, pueros, puellas, etiam apud
infantes 3.438. b.

— cum audiebantur apud Romanos, non

intererant seminae *ibid.*

— cum audiebantur Principes Romani
interdum passi sunt, ut filii suo interest-
sent auditorio *ibid.*

— ad Ordines Generales missi cum sin-
gulis Provinciis, aut cum membris ea-
rum recte agunt de Republica 3.431. b.

— ejusdem commatis, inter se servant
eundem honorem, quem habent Princi-
pes 3.448. a.

Legatorum causa non ex jure civili, sed
ex solo jure Gentium est æstimanda 3.
435. b.

— instrumentis an idem honor sit ha-
bendus, ac ipsis Legatis 3.451. a.

Legatis Senatus ex leg. Gabinia datus ex K.
Febr. usque ad K. Mart. 3.437. a.

Legatis an donum munus liceat accipere 3.
443. a.

— advenientibus, commorantibus & ab-
euntibus olim munera data *ibid.*

— apud Romanos non videtur interdi-
ctum fuisse accipere munus 3.443. b.

— non etiam apud Græcos, exceptis so-
lis Corinthiis *ibid.*

— abeuntibus apud plerasque Gentes ho-
die dantur munera 3.444. a.

— qui hac de re statuerint Ordines Ge-
nerales foederati Belgii *ibid.*

— comitibus aequè ac ipsis Legatis in-
terdictum donum munus accipere 3.445. a.

— ipsa munerum prohibitione etiam pro-
hibitum accipere dignitates 3.445. b.

— quod donatur an retineant sibi, an
vertant in rem Principis, qui eos mi-
sit 3.446. b.

Legatos quinam mittere possint 3.426. b.

— mittere est ejus, qui summum im-
perium habet 3.427. a.

— neque interest, an imperium ex ju-
sto titulo, an ex sola injuria originem
traxerit 3.428. a.

— mittere omnes recte possunt ejus rei
ergo, cujus agenda potestatem habent
3.428. b.

— mittere non recte possunt rebelles ad
suum Principem 3.472. a.

— scissa in factiones Republ. quamvis prius
recte mittat 3.428. a.

— mittere vel accipere an possint sineu-
læ Provinciæ foederati Belgii. *vid. Pro-
vinciæ.*

- separatim mittere non potuit aliqua
Civitas Concilii Achaici 3. 429. b.
— exterorum Principum Nobilibus vel
Urbium Magistratibus in Hollandia pri-
vatim audire licet 3. 433. a.

Vide supra Legatio

- Leg-dagen*, an & quando navarcho præ-
standa 4. 316. b.
Legitima, sive portio patronis debita ex he-
reditate liberti, fuit pro ratione tempo-
ris varia ac mutabilis 1. 479. a.
— relinqui olim debebat sine conditione
& dilatione 1. 479. b.
— non semper ex lege Papia fuit æsti-
manda, sed tantum existentibus liberis
minus tribus, sed si libertus sine liberis
decessisset, extraneo herede scripto, se-
mis debebatur Patrono ex Edicto Præto-
ris 1. 481. b.
Legitimus in Hollandia an & in Gelria
pro legitimato habendus sit 4. 151. a.
Legitimi Magistratus opponuntur extra or-
dinem creatis 2. 23. b.
Legitimum iudicium, id est, actio legiti-
ma 1. 398. a.
Leutrupla 1. 462. a.

Lex.

- Lex omnis sine sanctione est imperfecta 2.
143. a.
Legis est jubere, non disputare 2. 150. b.
in Legis sententiam impingere, & in legis
verba impingere distinguuntur 2. 172. b.
Legibus obtemperare prima semper obsequii
gloria fuit 2. 198. b.
Leges negligunt fere ea, quæ a solo secre-
to animi pendent 2. 163. b. 179. a.
Leges sæpe in præteritum quid indulgent,
quod in futurum vetant 1. 500. b.
Legibus ut pareamus, jubet ipsa utilitas 3.
453. a.
Leges sive sententiæ Jctorum, quamvis ge-
neraliter scriptæ, explicandæ sunt ex ip-
sis libris Jctorum, unde desumtæ sunt
1. 412. a.
Legis mentio simpliciter apud Jctos pro
subiecta materia intelligenda de ea lege,
de qua agitur, utpote semper sibi aliis-
que cognita 1. 408. a.
Legis actio est forma instituendi iudicii,
quam *Præxin* vocamus 2. 36. b.

Legge agere nihil aliud est, quam experiri
legis actione certa sollempnique 1. 398. a.
Legum Inscriptiones. *vid.* Inscriptiones.
Leges ad perpetuam rei memoriam æri in-
cidebantur 2. 16. a.
vid. Tabulæ.

- Leges veterum Romanorum rigidiæ, ut eo-
rum mores 2. 79. b.
Lex Æbutia de Consuetudinibus contra L.
XII. Tabb. 1. 75. b.
Legis Agrariæ fragmentum illustratum 1.
205. b.
de Legibus Annariis 1. 334. b.
Legis Aquiliæ secundo capite videtur cau-
tum fuisse de dejectis & effusis 1. 28. b.
¶ seqq.

— tertio capite de omnibus anima-
libus læsis, & de occisis, quæ pecudum
numero non sunt, datur actio directa,
non in factum 1. 201. a.

Lex Aquilia tenetur qui suggrundam su-
per aream suam projectam recidit 1. 195. b.
Lex Aquilia quando teneantur nautæ. *vi-
de* Nautæ.

- Leges Cæsares vulgo indignant Justinianeas
3. 410. a.
Legi Cinciae varie fuit subrogatum ab Au-
gusto, Nerone & Trajano, intervenien-
tibus etiam SCris, & tandem consuetu-
dine non utentium obsolevit 1. 408. a. *¶
seqq.*

Lex Commissoria. *vide* Intercalaris.
in Legibus Constantini sermo parum accu-
ratus & ostentatio verborum 1. 8. a.

Lex Cornelia de falso testamentario inter-
pretatione videtur producta ad omne ge-
nus falsi, quod iudicio publico etiam alia
lege vindicari poterat 1. 141. b.

— Senatusconsultis confirmata & pro-
ducta ad alia crimina 1. 142. ad 152.

— poena adversus quoscumque com-
positores & signatores falsi testamenti re-
stricta ad eos, qui dolo malo id fece-
runt 1. 143. a.

Lex Cornelia de sicariis, an vindicata li-
berorum cædes 2. 82. b.

Legis Fabiæ de plagariis cognitio speciali-
ter data quibusdam Procuratoribus Cæsa-
ris 1. 94. a.

Lex Falcidia heredi quadrantem tribuit, sed
alio atque alio jure 1. 377. a.

— in legatis formula vindicandi relictis,
here-

- heredi ipso jure quadrantem dabat 1.377.*b.*
 — quamvis nominatim tantum caverit de legatis per vindicationem relictis, ratio tamen legis illud jus consequendi quadrantis facile porrexit ad reliqua legatorum genera, ac vero in his obligatio ad integra præstanda, vi legis sublata non erat, ut erat in legatis vindicationis 1.378.*a.*
Legis Falcidiae beneficio an possint uti, qui caverunt se daturos, quod per legem Falcidiam retinere poterant 1.406.*a.*
Lex Gabinia cautum est, ut ex K. Febr. usque ad K. Mart. Legatis Senatus quotidie daretur 3.437.*a.*
Leges Georgicæ Justiniani 3.184.*a.*
Lex Glicia an fuerit, & an ad eam scripserit Gajus, dubium 1.74.*a.*
Lex Julia feminis a morte viri vacationem anni tribuit, ne incurrerent poenam coelibatus, sed nihil ea lex cavit de maribus, neque de propinquis 1.259.*a.* 262.*b.*
Lex Julia, qua cautum est, ne minor XX. annis judicare cogatur, fuit lex Augusti, quæ alias judicaria appellatur, & differt ab Edicto Augusti 1.335.*b.*
Lex Julia patri data potestas occidendi adulteri, modo & filiam in continenti occideret 2.87.*a.*
 — quatenus permixtum occidere adulterum uxoris suæ 2.90.*a.*
Legis Juliae de adulteriis cognitio specialiter data quibusdam Procuratoribus Cæsaris 1.93.*b.*
 — eidem, vel legi Juliae de maritandis ordinibus nullo argumento adscribitur, quod patres interdum coguntur liberos in matrimonium collocare 1.190.*b.*
Lex Julia & Papia Poppæa an prohibet captatorum institutiones, & an fuerit Scutum an Lex proprie dicta 2.161.*b.*
 — ei non recte adscribitur, quod plures liberi damnatorum integra bona accipiunt 1.84.*b.*
 ex *Lex Papia Poppæa* patronus ex sola legitima institutus, & tamen ultra a libertogravatus, non tenetur ultra solvere, quamvis promittit 1.406.*a.*
Lex Papia patrono dedit portionem virilem in bonis liberti sui, sive testati, sive intestati morientis, si nempe is plus quam centum haberet in bonis, & minus quam
- tres liberos 1.481.*a.*
 — patronos a bonis libertorum, centenariis minorum, penitus exclusit *ibid.*
Lex Petronia, sub Nerone refrænata dominorum potestas in servos 2.89.*a.*
Leges Regiæ, quarum auctoritas pulsibus exoleverat cum XII. Tab. rursus conquestæ sunt 2.14.*a.*
Leges Rhodiæ. vid. Rhod.
Lex Saupheja. 1.438.*a.*
Lex Servilia Glauca fuit cautum, ne quis iudex minor annis XXX. major annis LX. legeretur 1.334.*b.*
Lex specialis idem ac jus speciale 1.395.*a.*
Ad Leges XII. Tabb. petendas quot viri in Græciam missi 2.16.*b.*
Lex XII. Tabb. de secandis debitoribus explicata 1.1.*a.*
 — de successione intestati illustrata 1.56.*a.*
Vid. Tabulæ.
Libellis Imperatoribus offerendis sententiæ Jctorum addebantur 1.268.*a.*
Liberalitas captiosa, quæ 1.163.*a.*
Liberi omnes dicuntur, qui in patria potestate sunt, cujuscunque ætatis vel conditionis 2.83.*b.*
 — jure antiquissimo, res mancipi 2.62.*b.*
 — servorum loco parenti, idque tum potestate occidendi, tum vendendi, & exponendi, & hoc ex lege Romuli 2.79.*a.* 86.*b.*
Liberis surreptis pater habebat furti actionem, & directam rei vindicationem ex jure Quiritium 2.79.*b.*
Liberi sæpe etiam præclare meriti, a patribus mactati, indignante & reluctante populo 2.80.*a.*
 — plus licuit patri in venditione liberorum, quam domino in venditione servorum *ibid.*
Liberi venditi an ingenuitatem amiserint 2.81.*a.* 99.*b.*
 — an civitatem 2.81.*b.*
Liberos occidendi potestas, quamdiu duraverit *ibid.*
 — durasse videtur post legem Corneliam de sicariis, quin & Pompejam de parricidiis, & Juliam de adulteriis *ibid.*
 — cessasse videtur temporibus Trajani, Adriani, Antonini Pii, reliquorumque deinceps Principum, primum moribus, mox legibus 2.88.*b.*
 nul-

- nulla lex diferte id prohibuit ante
Constantinum M. 2.93.a.
- Liberorum venditio quando obtinuerit, quan-
do cessaverit 2.94.a & seqq.
- credibile est cessasse, postquam mora-
rior ætas philosophiam juris prudentiæ con-
iunxit 2.96.b.
- crimen fuit Diocletiani temporibus
2.97.b.
- nisi ex causa paupertatis pater vende-
ret 2.98.b.
- quatenus licita fuerit 2.106.b.
- alimentorum vel æris alieni causa
etiam jure Judaico licita fuit 2.99.a.
- quid aliarum Gentium leges ea de re
statuerint *ibid.*
- Liberos pignori dare vel accipere non li-
cuit, & quæ poena ejus, qui filium fa-
milias sciens a patre pignori acceperit 2.98.a
- circa liberos nondum natos, quid juris
patri, quid matri competierit 2.100.a.
- recens natos, quamdiu occidere, vel
exponere, vel vendere licuerit 2.101.b.
- Liberorum expositio quamdiu licita fuerit,
& quæ poena in expositores postea con-
stituta 2.110.b.
- Liberos siue constante matrimonio, siue post
divortium editos, agnoscere & alere Pa-
ter tenetur 2.102.b.
- in Liberos nunquam matri vitæ necisque
potestas permissa 2.112.a.
- Liberi hominis venditor in crimen plagii
incidebat, ut & olim emtor, si sciens
dolo malo emisset 2.97.a.
- Libertas poenæ nomine non recte olim le-
gabatur 2.191.b. 209.b.
- Libertatem aut civitatem nemo amittit, nisi
ipse auctor factus sit, & quomodo hoc
intelligendum 2.200.b.
- Libertati quo sensu a Principe prospiciatur
1. 417. a.
- Libertas navigandi. *vid.* Navigandi libertas.
- Liboniano ScTo an prohibita fuerint capta-
toriarum institutiones 2.161.a & b.
- Librarii retinere malebant vitia scripturæ,
quam inductione, etiam minima, quid-
quam offendere elegantiarum 2.40.b.
- Libri Questionum a Responsorum libris quo-
modo discrepent 3.7.b & seqq.
- Libri a JCris non scribebantur continua se-
rie, sed dividebantur in *Titulos*, & hi
iterum in *Paragraphos* siue *Locos* 1.266.a.
- Libripens hominem non imponebat libræ,
sed forte digito tangebatur 2.72.a.
- Licinæ C. Gracchi uxoris dos publicarum ob-
luctum mariti 2.152.b & seqq.
- Licitani, seu potius *Lucitani*, qui Licentiam
urbem Hispaniæ Tarraconensem, non
procul a Valentia, habitabant, jus Ita-
licum habuerunt 1.285.a.
- Licitæ & illicitæ merces, si ad eundem do-
minum pertineant, ob continentiam de-
lictæ recte publicantur, secus si ad diver-
sos dominos 3.369.b & seqq.
- quid hac de re Ordines Generales pa-
cti sint & edixerint *ibid.*
- Licitarum mercium domini si sciverint sim-
pliciter, ab aliis etiam illicitas in navem
imponi, simplex scientia non facit locum
publicationi 3.371.a & seqq.
- Lieroot Arx 1.413.a.
- Ligustici maris an Genuenses domini 3.220.b.
- Limes circi pro *linea* 1.368.b.
- Linea alba* erat, unde quadrigis progres-
sibus certamen orbatur *ibid.*
- Linea* proprie dicebatur, qua spectantium
sedilia in circo distinguebantur, quamvis
ea vox multis aliis significationibus acci-
piatur 1.369.a.
- a *Linea*, id est a *circo*, usitata loquutione,
in jus vocare licet *ibid.*
- Litem agere* satis bene dicitur 1.399.a.
- Litis contestatio facit temporales actiones
perpetuas 1.484.b.
- Litium magnus, non tantum apud Pragma-
ticos, sed & ipsos Judices, est favor 2.
212. b.
- Littora in eadem, qua mare, causa sunt
3. 235. b.
- quomodo communia dicantur *ibid.*
- Locare etiam dicitur conductor operam suam
1. 129. a.
- in Locatione conductione transferri domi-
nium postulante rei natura 1.447.b.
- Locationis conductionis duo sunt genera 1.
444. a.
- & emtionis differentia *ibid.*
- Loci pugnae conditio non est necessaria in
bello 3.326.b.
- Loci siue *Loca* proprie erant veterum JCto-
rum distinctæ sententiæ 1.266.b.
- Locus & caput paria sunt, quibus adscribe-
batur numerus *ibid.*
- Locus apud Oratores est *argumentum*, vel
sedes

- Sedes argumenti* 1.267.*a*.
Loci etiam dicebantur particulae Legum, Editorum & Constitutionum 1.267.*b*.
Loquutiones generales . *vid.* General.
 — *geminæ* . *vid.* *Geminæ*.
Loris cardis, servile fuit habitum & maxime contumeliosum, secus ac flagellis 1.248.*a*.
Lucius Titius suppositum nomen est quo exempli causa utuntur Jcti 1.44.*b*.3.12.*b*.
Luctuosa hereditas quæ 1.38.*b*.
Luctus propinquorum est voluntarius, commendatur a sola honestate & moribus, sed negligitur sine ullo cujusquam præjudicio 1.260.*b*.262.*a*.263.*b*.
 — non impedit nuptias 1.260.*b*.
Luctus viduarum 1.257.*b*.
Luctus ratio, in viduis est metus incerti paratus, non reverentia defuncti mariti 1.258.*a*.
 — eadem est jure Pontificio 1.260.*a*.
Luctus viduarum urgetur a ratione civili, nec negligitur sine metu intervertendæ hereditatis, & turbandi cum turbato sanguine patrimonii 1.262.*a*.
Lugendi viduarum tempus olim fuit X. menses ex legibus Romuli, nunc annus est 1.257.*b*.262.*a*.
Lugendi tempus nec viris, nec patribus, nec filiis ullum est 1.262.*b*.
Lugere quos non liceret 1.154.*a*.
Lusitani mare Atlanticum sibi vindicant 3.222.*b*.
Lusus Turrilis quis 2.40.*a*.
Luxus, pro eo, quod *luxatum* est, & luxatione 1.105.*b*.
 — datur retentio ad contributionem bonorum 4.315.*a*.
Magister navis prædatorix . *vid.* Navis prædator.
 — universitatis idem ac Syndicus 1.401.*a*.
Magistri bona debitorum qui foro cesserant, distrahebant postea *Curatores* 1.400.*b*.
Magistratus omnes cessabant creato Dictatore 2.24.*a*.
 — legitimi opponuntur extraordinem creatis 2.23.*b*.
 — non dicuntur, qui non sunt ordinarii 2.31.*b*.
Magistratus, quo anno cum imperio sunt, causam in judicio non agunt, vel defendunt, nisi actiones essent interituræ 1.484.*b*.
 — Municipales de rebus non judicant nisi usque ad certam summam 1.236.*b*.
 — quamdam jurisdictionem habuerunt *ibid.*
Magistratus non ita ut Princeps singulorum bona potest obligare 3.467.*a*. & *b*.
Magistratus & Judices omnes hodie sunt quasi Mandatarii jurisdictionis 3.460.*a* & *b*.
 — omnes Urbium ab Ordinibus fœderati Belgii habent potestatem creandorum judicum 3.461.*b*.
 — an teneantur refarcire damnum, quod cives directione adium suarum sunt passi 3.522.*b*.
 — omnino indēmes servare debent eos, qui, dum leges vel sententias exsequuntur, sunt direpti *ibid.*
Magistratum an intersit, ne prorogetur jurisdictioni 3.309.*b*.
Magistratus Hagino exteros Hagæ arrestare cur non licet 4.10.*a*.
Majestas pro Patria potestate 2.80.*a*.
Majestatis crimen an committatur, si quis ad forum non competens vocatur 3.283.*a*.
Majore tempore quid significet apud Pompeium 2.22.*b*.
Majori, qui Reipublicæ causa abest, datur rescissoria, dabitur etiam exceptio, si scilicet ipse res possideat 1.500.*a*.
Malabathrum 1.171.*a*.
Malæ fidei possessor . *vide* Bonæ fidei possessor.
 —

M

M Etiam liber ex lege Rhodia utrum Latine an Græce scriptus 3.154.*a*.
Mævi antiqui scribebant E simplici, & U vocali 2.171.*b*.
Magis, particula omisa ante quam 1.26.*a*.
Magister equitum Dictatori adjunctus, ut Tribuni Celerum Regibus adjuncti 2.23.*a*.
Magistro navis, quamvis navis perierit, mercedes debentur, si aliis navibus, vel naviculis merces suo sumtu ad dominos pertulerit 4.312.*b*.
 — navigaturo qui pecuniam credidit, etiam consensisse videri, ut ex ea merces comparare liceret 4.285.*a*.

- Mali mores* sunt inhonesti & improbi vi-
 ri 1. 361. a.
- Maleficii* crimen videtur pertinuisse ad le-
 gem Corneliam de sicariis & venef. 1.
 125. b.
- in *Maleficiis* voluntas spectari quod dici-
 tur, pertinet ad crimen maleficii *non*
esse ita dictum *ibid.*
- Manceps* dicebatur totius vestigialis princeps
 redemptor, *ἀποδιδυόσιος*, isque aliis saepe
 sublocabat partem vestigalium, vel alio-
 rum opera utebatur in exigendis vesti-
 galibus, & hi dicebantur *ἀποδιδυόσιος* 1.
 296. b.
- Mancipare* & *emancipare* promiscue sumun-
 tur 2. 57. a.
- & *nexu tradere* paria sunt 2. 57. b.
- Mancipatio* per *as* & *libram* 2. 68. a.
- rerum incorporalium quomodo fieret
 2. 68. b.
- rerum nec *mancipi* an fuerit admis-
 sa 2. 61. b. 79. a.
- non intelligitur, nisi, ut debuit, *mancipio*
ab eo accepit, a quo jure civili po-
tuit 2. 72. a.
- Mancipationis* solemnia *ibid.*
- formulæ a Justiniano postea sublatae
 2. 71. a.
- Mancipi* res forte a *mancipiis*, ut præcipua
 specie, dicuntur 2. 62. b.
- si vel omnino non fuisset *mancipata*,
 neve ea in jure cessum, sive non ut oportebat,
Dominium ejus *Quiritarium* non
 transibat, at *Bonitarium* duntaxat, cum
 causa usucapiendi, post usucapionem etiam
Quiritarium 2. 72. b.
- rerum dominium quomodo statim ple-
 no jure quæreretur 2. 65. b.
- prædiorum jura quatenus sunt *mancipi*
 2. 68. b.
- Mancipia* quorum numero & præstantia Ve-
 terum opes definiebantur, erant res *mancipi*
 2. 62. b.
- adeo ut sub his nonnunquam veteræ
 res *mancipi* intelligantur 2. 62. a.
- Mancipia* rustica an pro parte ruris habeantur,
 & prædio cohereant 2. 73. a.
- Mancipium* pro lege *emtionis* & *venditionis*,
 quod ad ades, rem *mancipi* distra-
 has, & cur 2. 62. b.
- Manes*, gemaant & ter *manisse* unde 1.
 485. b.
- Manes*, *Manichæorum* auctor, quis fuerit
 2. 148. b. 152. a.
- Mandata* *Legatorum*. *vid.* *Legatus*.
- Mandatarius* mandatori non imputat, si a
 latronibus fuerit spoliatus 3. 398. b.
- Mandati actio* pro ipsa mandandi facultate
 1. 280. b.
- ex *Mandato* si faciant *Legati*, etsi male
 faciant, an detineri puniriye possint 3.
 307. b.
- Mandatum* Principis an sit licitum vel illi-
 citum, non est privati examinare 3. 425. a.
- Principis qui exsequitur, non recte
 punitur 3. 423. a. & *segg.*
- servandus est indemnis 3. 424. a. & b.
- generale non semper sufficit 3. 441. a.
- Manichæi* *Mannicheos* se vocabant 1. 28. a.
- primum in Africa exceperunt 2. 147. b.
- Edictum *Diocletiani* adversus eos 2.
 146. b.
- variaz eorum species 2. 148. a.
- non tantum habiti fuerunt *Hereti-*
corum principes, sed & *Reipublicam*
 varie turbant, & *Societati* civili mul-
 tifariam nocuerunt *ibid.*
- secta impurissima, quamvis credibile
 sit, *Orthodoxos* plurima iis adinxisse,
 quæ non utiquequæ vera erant, vel
 alia mente proferebantur 2. 151. a.
- excludebant vel prohibebant matrimo-
 nia, divinitus concessa, interdicebant usu
 casei, ovorum, lactis, vini, carniurn
 &c. 2. 152. a.
- paulo ante *Diocletianum* e *Perfide*
 prodierunt 2. 153. a.
- Manifestare*, pro manifestum facere 1. 85. a.
- Manifestus* ille hoc vel illud facere 1. 129. a.
 474. a.
- Manu fieri* quæ dicantur 1. 134. b.
- Manu gubernare* quid significet 2. 12. b. 2.
- Marci Antonini clementia* 1. 304. b.
- Marcianum* *SCtum* de *Bacchanalibus* tol-
 lendis 2. 138.
- Marcianus* quando libros *Institutionum* scri-
 pserit 1. 14. b.
- Mare Adriaticum* an *Venetorum* dominio
 subsit 3. 218. a. & *segg.*
- *Atlanticum* num *classibus* custodiri
 queat 3. 222. b.
- *Ausale* dominio *Belgarum* quomodo
 subsit 3. 221. b.
- *Britannicum* num ab *Anglis* possidea-

- tur 3. 213. *b. & seqq.*
 — Ligusticum nūm a Genuensibus possi-
 deatur 3. 221. *b.*
 — Mediterraneum num Romani olim
 tenuerint 3. 208. *b.*
 — quo jure ejus dominium a Franciæ
 Rege adsertum 3. 221. *b.*
 — exterum quo sensu accipiat 3. 206.
b. & seqq.
 — an & qua ratione occupari & domi-
 nio teneri possit *ibid.*
Mare clausum quid 3. 224. *a.*
 — *liberum* quid *ibid.*
 — si corpore desit possideri, commune
 sit 3. 208. *a.*
 — hodie nullum in dominio alicujus Prin-
 cipis 3. 211. *b.*
 — quomodo in dominio esse possit 3.
 223. *a.*
 — quo sensu commune dicatur a JCtis
 3. 232. *a.*
 — quomodo a populo, item quomodo a
 privato occupari possit 3. 233. *b.*
 — terræ proximum an & qua ratione
 occupari & dominio retineri possit 3. 204.
a. & seqq.
 — vacuum quid 3. 207. *a.*
 de *Mari* subdito testimonia suspecta sunt
 3. 225. *b.*
Maria nunquam occupata, vel relicta oc-
 cupanti cedunt 3. 209. *b.*
Maris dominium an præscriptione longi
 temporis adquiratur 3. 219. *b. & seqq.*
 — ab auctoribus veteribus nunc ad-
 firmatur, nunc negatur 3. 224. *b.*
 — ab eo num differat potentia na-
 valis 3. 229. *a.*
 — dominus præscribere potest salutatio-
 nem & salutandi modum 3. 210. *b.*
 — aliis navigatione ejus an possit inter-
 dicere, & tributa imperare transeunti-
 bus *ibid.*
Maris imperium an ad Imperatorem Roma-
 norum pertineat 3. 183. *a.*
 — libertas cur Grotio placuerit 3. 230. *a.*
 — littora quomodo communia 3. 235. *b.*
 — pars quam Classis incubat, videtur oc-
 cupata, quatenus, & quamdiu Classis in-
 cubat 3. 502. *b.*
 — possessio quomodo servetur 3. 209. *a.*
Maritime quaestiones quatenus ex lege Rho-
 dia decise 3. 177. *b.*
Bynē. T. IV.
- Marium* pars terræ proxima ejusdem impe-
 rij censeatur, cujus & terra 3. 502. *b.*
Margaritæ res Mancipi 2. 61. *b.*
 — quando innotuerint Romanis 2. 61. *a.*
Maritus, in id quod facere potest, si con-
 demnatus sit, & nomina sint ad dotis
 quantitatem, ita tamen cedendæ mulie-
 ri sunt actiones, ubi sibi retineat vi-
 ctum 1. 367. *a.*
Mariti duo concurrentes. *vide* Uxor.
Marcorum lana 1. 172. *b.*
Martinus Authenticarum quarundam au-
 ctor est 3. 112. *b.*
 — interpolavit Authenticas Irnerii *ibid.*
Massurius Sabinius scribitur, & *Masurius*
 2. 59. *b.*
Mater non habebat furti actionem si filius-
 familias subreptus erat 2. 79. *a.*
Matri an licuerit abortum procurare 2. 100. *a.*
 — nunquam fuit in liberos vitæ necisque
 potestas 2. 112. *a.*
Mathematici ut exsiliarentur, sæpius apud
 Romanos fuit laboratum 1. 306. *b.*
Matrimoniales causæ quibus in casibus ap-
 pellationi subjacent ex legibus Hollan-
 dicis 4. 103. *a.*
Matrimoniale pactum. vid. Pactum.
Matrimonii effectus quod ad thorum &
 mensam separati 4. 120. *b.*
Matrimonii libertati impense studebant ve-
 teres 2. 204. *a.*
Maximianus Hercules an adfuerit Diocle-
 tiano adversus Achilleum, & an simul
 auctor fuerit Edicti adversus Manichæos
 2. 146. *b.*
Maximus, communis Principum titulus 2.
 145. *b.* 2.
Medii in bello. *vid.* Non hostes.
de Mense scriptura numeratio quid 3. 14. *b.*
Mensum in genitivo plurali pro *mensium*
 3. 32. *b.*
Mensor adsignatus a venditione fundi, si
 intra dictum tempus non metiatur, te-
 netur de dolo, & debitor liberatur 1. 136. *a.*
Mentum pro *commentum* 1. 460. *b.*
Mercatorum fornerationes cur hodie depo-
 sita vocentur 1. 449. *a.*
Mergi agrarii recte *Hollandi* joco diceren-
 tur 1. 344. *b.*
Metalla varia 2. 155. *b.*
Metalla pro *damnatis in metalla* 1. 43. *a.*
Metropolis sæpe plures fuerunt in una Pro-
 vincia

- vincia, nam non imminuto jure alterius urbis, alteri quoque urbi jus Metropolitano tributum fuit 1. 339. b.
- Metropolitano jus nihil pertinet ad occupationem totius 3. 346. b.
- Mens* aliquando mutatum in *Marius*, & contra 2. 171. b.
- Miles si vestigal. fraudavit quale id delictum 4. 67. a.
- si delictum commune contra militem commiserit, ubi sit conveniendus 4. 66. b. & seq.
- si in castris commune delictum delinquat 4. 69. a.
- si in classe vel extra classem *ibid.*
- Militare sub extero Principe amico licet 3. 402. b. & seq.
- hostibus non licet *ibid.*
- Militare officium judicis*, pro apparitoribus & officialibus judicis 1. 133. a. & seq.
- Militaribus judicibus in quos competat iurisdictione 4. 67. b.
- Militaris* manus, pro apparitoribus & officialibus judicis 1. 133. a.
- Milites quando adhibeantur in causis privatorum 1. 132. b.
- in causis civilibus apud judicem civilem, conveniendi ubinam sint quibusque in casibus 4. 71. b.
- qui in castris sunt, soli militari iurisdictioni subjacent *ibid.*
- in castris in jus vocari nequeunt ex quavis causa civili 4. 72. a.
- si apud civilem judicem conveniantur, apud qualem conveniendi *ibid.*
- Militum forum in causa debiti 4. 71. a.
- delicti 4. 63. a.
- etiam aliqua nonnunquam iurisdictione in paganos peregrinos 4. 67. b.
- Militem conducere an liceat iur. amicis gentis populo 3. 402. b. & seq.
- licet, si nulla lex prohibeat, ne subditi mutant civitatem 3. 404. a.
- nisi in pace convenerit, ne vel uni, vel utrique id facere liceat *ibid.*
- in Hollandia & reliquo Belgio foederato non licet sine consensu Ordinum *ibid.*
- Milites si forte naves hostiles deprehendant, judicium militarium est iurisdictione 3. 392. b.
- Militum deserenda auctores non minus puniuntur, quam ipsi desertores 3. 402. b. & seq.
- Militum Romanorum magnus favor, praesertim in testamentis 3. 177. b. 209. b. & seqq.
- non tamen illis licuit, quod erat contra bonos mores *ibid.*
- Minoris ætatis privilegium quando cessat quod ad forum 4. 26. a.
- Minores quibus & quæ bona nec inter vivos, nec ex testamento donare, & relinquere possunt 4. 163. a. & seqq.
- Minorum forum apud Hollandos 4. 22. a.
- sponsalia in Hollandia 4. 94. a.
- an requirant tutorum auctoritatem in Hollandia *ibid.*
- an poenitentiae locum dent 4. 97. a.
- Miserabilium forum apud Hollandos 4. 22. a. 24. b.
- Mutetur* an vox Græca 1. 70. a.
- Mobiles res. *vid.* Res item Bona.
- Mobilia postliminio non redeunt 3. 340. b.
- sine distinctione omnia hodie sunt in præda *ibid.*
- intra hostium prædilia deducta, si postea deprehendantur, cedunt recuperatori *ibid.*
- & immobilia jure belli recte occupantur 3. 335. b.
- Mobilium rerum differentia juris Romani, jure Gentium obsoleverunt 3. 340. b.
- Mobilium & semovementium promissa significatio 2. 61. a. 62. a.
- Modi poenales 3. 208. b.
- Mohameti III. Turcarum Imperatoris ridicula admiratio 2. 130. a.
- Monere debitorem pro interpellare vel convenire apud judicem 1. 485. b.
- Monere, admonere, flagellis, &c. pro verberare 1. 42. a.
- Monimentum de cenotaphiis, & sepulcris 1. 14. a.
- Monstruosus partus interfici lex jubebat 2. 120. b.
- Monumenta Manilii 2. 37. a. b.
- Mora an fieri intelligatur ubi cum effectu nulla petitio 3. 55. a.
- ex Mora usura simpliciter non debetur in contractibus stricti juris 3. 56. b.
- Morbu & vitium differunt 1. 103. a.
- Morbus fonticus* quis 1. 158. b.
- ob Morbum fonticum L. XII. Tab. dies iudicii diffiniebatur ipso jure *ibid.*
- Mor-**

Morbo fontico censetur impediri puerpera, quominus iudicio sitat, & tuta est ipso jure ex L. XII. Tabb. gravida exceptione per interpretationem 1.159.a.
Morbus aliter accipitur, cum de vadimonii deserti poena agitur, aliter in Edictio edicto 1.155.a.159.b.
Morbosi saepe dicuntur quod ad Edictum Edictum etsi aliqui sani 1.103.b.
 — an sint, quibus os olet 1.154.b.
Mores boni sunt honesti & probi viri 1.361. a.
 — mali, inhonesti & improbi *ibid.*
Motus animi pro sententia 1.265.b.
Motus facillime in Codice iudicibus adscribitur 1.266.a.
Mucius (Quintus) & an duo ejus nominis fuerint Proconsules Asiae 2.37.b.
Mucius Scaevola (Quintus) Pontifex Maximus, ut & pater ejus Publius 2.39.b.
 — ab utroque distinctus Q. Mucius Augur *ibid.*
P. Mucius defensus 1.153.b.
Multa pecuniaria ex delicto debita an cessatione bonorum averti possit 2.134.b.
Muli, an res mancipi 2.66.b.
Mulier prohibetur postulare 1.188.b.
Mulier an Legatorum munere possint fungari 3.435.a.
Mulierum sunt quaedam virtutes propriae, quaedam cum viris communes *ibid.* & seqq.
de Mundo & ornamentis muliebribus quaedam 1.270.b.
Mundus aliud est Philosophis & Grammaticis, aliud JCtis *ibid.*
 — & ornamenta differunt *ibid.*
 — tamen & ornamenta comprehendit 1.272. b.
Mundus pro imperio Romano 3.174.b.
Municare pro communicare 1.460.b.
Municipales. *vid.* Magistratus.
Municipales Legati. *vid.* Legati.
Munis significatio quae, & an satis sit latina 1.461.b.
Munitiones an liceat reficere eo tempore, quo de deditione tractatur 3.215.a.
Munus duplex in una persona cumulari non permittitur 3.11.b.
Muros extruere non licet sine auctoritate Principis 3.467.b.
 — labantes reparare licet sine consensu Principis 3.468.a.

— ob rebellionem vel aliam quam causam dejectos reficere non licet sine consensu Principis 3.468.b.
Mutus an testari possit, apud veteres dubitatum fuit 1.490.a.
Mutua institutio, nec inter virum & uxorem, nec inter alios quovis improbita fuit 2.166.a.178.b.
Mutuari in malam partem sumitur 2.165.b.
Mutuum est contractus stricti juris 3.70.b. 71. b.
 — in eo an sit alienatio 2.71.b.
 — cur tantum consistat in rebus, quae ponderare, numero, & mensura constant 1.24.a.
 — non respicit creditorum commoda, modo res functionem recipiat in genere, & malitia ablit 1.23.a.
 — etiam in specie reddi potest, sed magis redditur in genere & quare 1.26.a.
Mutuam pecuniam non necesse est reddi totidem corporibus, nec eadem materia, eademque moneta, sed sufficit eadem reddi quantitate 1.22.a.
 — non cogitur debitor in aliam formam accipere, quam ei utile est, etiam si nulla praecesserit stipulatio de forma numorum 1.23. b.
Mutuam nauticum 4.220.a & b.

N

N & U saepe permutantur 1.16.b. & seqq.
Nam hic illic apud posteriores scriptores occurrit sine significatione causae, ita ut transitioni tantum inferiat 2.31. b. 137. a.
Naturalisatio brevem 3.458.b.
Navalis potentia num differat a dominio maris 3.229.a.
Navarchi navibus praedatoriis ab exercitoribus praepositi, & ad praedandum conducti, an cum aliis navarchis possint pacisci de societate praedae, quam separatum sunt capturi 3.389.b.
Navarcho an, & quando praestandi sumtus retardati itineris, sive *leg. dagen* 4.316.b.
Naufragiis an Italia commoda sit 3.160.a.
Navigandi libertas in India Eoam ex quo fundamento asserenda 3.224.a.
Navigatio maris num sit loco possessionis 3.211. a.
 — an tribuat dominium maris 3.214.b.

- Navigatio maris, qui ejus dominus est, aliis interdiciere potest 3.213.*a.*
- Navis non ad prædandum emissa, si prædam tamen ceperit, ad quem pertineat 2. 396. *b.* & *seq.*
- quæ vehit merces illicitas an recte publicetur 3.271.*b.*
- vigilantis fraudandi causa adhibita ex omnium Principum Edictis publicatur 3. 376. *a.*
- amica vehens res hostiles an recte publicetur 3.375.*b.*
- Vide Bona.*
- si ob reverentiam aliæ navi non præstitam patitur damnum, ad quem illud pertineat 3.503.*a.*
- Navis hostilis præda. *vid.* Præda.
- Navis prædatoris exercitores quousque teneantur de damno injuria dato 3.394.*a.*
- exercitores si magistrum emerint ad prædandum, & ille perperam prædetur, tenentur in solidum 3.395.*a.*
- plane non tenentur, si magistrum prædatoris exercenda non præferant 3.396.*a.*
- Navis prædatoris magister, si navem amicorum occupaverit, tenetur de omni damno, quod injuria dedit 3.394.*a.*
- Navis ab hostibus derelicta vel redempta, pecuniæ trajectitiæ creditores & asscuratores non tenentur, nisi ad damnum datum 3.414.*a.*
- Naves hostium quando fiant capientium 3. 335. *b.* 337. *a.*
- in portus hostiles deductæ, & postea recuperatæ, cedunt recuperatori 3. 340. *a.* & *seq.*
- in portus hostiles nondum deductæ an fiant capientium 3.341.*b.*
- quid juris pristinis dominis & recuperatoribus in naves ante deductionem in portus recuperatas 3.342.*a.* & *seq.*
- varia circa hanc rem Ordinum Generalium foederati Belgii Edicta 3.342.*b.*
- Naves mercatorum si pactum inierint mutuae defensionis, & una ex his hostilem navem ceperit, soli quæ cepit, præda cedit 3.391.*b.*
- prædatoris duæ pluresve si navem hostilem persequantur & una ceperit, ea sola quæ cepit, accipit prædam 3. 391. *a.* & *b.*
- Navibus quando & quorum præstanda sit reverentia 3.500.*a.*
- in mari proximo, quod subest dominio alicujus Principis, est præstanda 3. 500. *b.*
- in mari extero, quod in nullius Principis dominio est, ut præstaretur reverentia, male exigitur *ibid.*
- nisi pactis id fuerit conventum 3.501.*a.*
- quid ea de re convenerit inter Anglos & Ordines foederati Belgii *ibid.* & *seq.*
- Navis rerumque pretium an damni præstatio excedere possit 4.298.*a.*
- quamvis perierit, Magistro tamen intercedes dehentur, si aliis navibus, vel naviculis merces suo sumtu ad dominos pertulerit 4.312.*b.*
- navi ejusque oneri si damnum dederit, an, & quemadmodum rescindendum sit 4.291.*a.*
- qua proportionem damnum utrinque communicat 4.298.*a.*
- Nave profecta, ex statuto Amsterdammensi non sufficere, ut profectio significetur, nisi & addatur tempus, quo profecta sit 4. 286. *b.*
- perinde esse utrum Asscuratores id sciant ex instrumento asscuracionis, an aliunde *ibid.*
- Naves piscatoriæ an etiam contineantur legibus nauticis 4.298.*a.*
- Navis Magistro quid juris competat. *vid.* Magister navis.
- Navium bellicarum numero an sint Jachten 3. 503. *a.*
- Nauta, cujus navem mercium transvehendarum causa vector conduit, vel qui ipse merces transvehendas conduit, quibus casibus teneatur, vel non teneatur, si navigare impeditus fuerit, vel navis perierit 1.128.*b.* & *seqq.*
- Nautæ tenentur lege Aquilia, si eorum culpa navis in scapham alterius incurrens damnum dederit, non dominus 1.197.*a.*
- nec Nautæ nec dominus tenentur, si navis fune rupto, aut cum a nemine regeretur, impacta sit *ibid.*
- Nautæ vi ventorum in anchoras alterius navis impulsæ, si eos præciderint, tenentur suo facto, etiam si aliter expedire se non potuerint 1.199.*a.*
- Nauticæ leges Caroli V. & Philippi II. 4. 298. *b.*

- Nauticus jactus 4.310.b.
 Nauticum mutuum 4.220.a & b.
 in *Necem* vel *occisionem alicujus fieri* quid dicitur 1.146.a.
 Negari dicitur actio effectum non habitura 3. 38. a.
 Negationes duæ ex communi usu non negant, sed affirmant, quamvis apud Græcos fortius negent, quod & in linguam Latinam aliquoties transit 1.234.a.
 Negotiorum gestor non dicitur de Procuratore 1.19.b.
 — casum quando præstet 1.20.a.
Negotium pro contractu 1.445.a.
 Nexus est obligatio; nexi, obligati 3.57.b.
 Nexu tradere & mancipare paria sunt *ibid.*
 Nitrum an recensendum inter contrabanda 3. 363. b. & seqq.
 Nobiles quinam accipiendi 4.7.a.
 — Curia Hollandia subjecti 4.5.a. & seq.
 — externi conveniuntur ut plebei 4.7.b.
 Nobilibus externis privilegium datum de redimendis bonis *ibid.*
 Nobilitas ab externo Principe concessa an in Belgica civitate profit 3.521.b.
 Nomina solemnia, quæ exemplis serviunt apud JCtos, vel Philosophos 1.44.b.
 — sæpe confunduntur 1.45.a. 71.a.
 — duo, & liberorum hominum, etiam servis dantur in jure 1.45.a.
 Nominum propriorum emendatio sæpe sola conjectura nititur, nec temere admittenda 1.116.a.
 Nominis Gentilitio sæpe auctores laudantur 1. 289. b.
 in Nominum propriorum scriptura magna varietas 2.35.b. 42.a.
 Nomina Gentium maribus imposita, numerum dominium tribuant 3.216.a & b.
 Νόμος Κόπος quid 3.178.b.
 Non pro non tantum 1.166.b.
 Non hostes censentur, qui neutrarum partium sunt, nec ex fœdere his illiusve quicquam debent 3.356.b.
 — quid facere vel non facere possint inter duos hostes *ibid.*
 — omni modo debent cavere, ne se bello interponant, neque uni parti æquiores sint vel iniquiores, quam alteri 3.357.a.
 — ex causa æquiore huic vel illi non debent plus minusve tribuere vel negare 3. 357. b.
 — uni parti non debent ope consilio adesse, nec milite auxiliari juvare *ibid.*
 — non debent advehere alterutri ea, quæ bello gerendo sunt necessaria 3.358.a.
 — frumentum advehere possunt, excepta obsidionis famisve causa 3.360.a.
 Non hostes Fœderati & Socii. *vid. Fœderati.*
 Notarii Hagæ habitantes an apud Curiam recte conveniantur. 4.30.b.
 Notis fingendis & interpretandis sæpe peccatur 1.46.b. 98.b. 130.b. 420.a.
 de Notis quæ sunt conjecturæ fere omnes inanes sunt & lubricæ 2.29 b. 73.b.
 Nova res, novum jus, quid 1.77.a.
 Novatio Aquilianæ cur necessaria 3.74.b.
 Novellæ num ab auctoribus Authenticarum fideliter sint excerptæ 3.102.b.
 — an Irnerius eas ut spurias rejecerit 3. 107. a.
 — an mortuo Ivone demum repertæ 3. 121. a.
 Novellæ Leonis, & ipsius ætate, & post eum, in Oriente auctoritatem juris habuerunt, non in Occidente 1.161.a.
 — quando prodierint 1.162.a.
 — quando, & quibus casibus in Oriente obsolescunt 1.162.b.
 — etiam nunc in quibusdam casibus servantur *ibid.*
 Noxius, pro nocente 1.7.b.
 Nubere viduis non licet intra annum luctus propter motum incerti partus 1. 258. a.
 Numa nulli propinquo majorem luctum indulsit, quam X. mensium, sed nullum ulli imperavit 1.262.b.
 Numeratio de domo, vel de mense scriptura, quid 3.11.b.
 — quare illud de Domo, cautionibus fuerit insertum *ibid.*
 Numero septenario num occultæ qualitates insunt 3.36.b.
 Numaria rei doctrina lubrica & incerta 3. 14. b.
 Nummi probi recte quid 3.15.b.
 Nummi κατ' ἑξοχὴν pro minoribus nummis, ut sestertii 1.77.a.
 Nummos cingere, fingere 1. 206.b. & seq.
 Nundina pro omni eo, quod ad nundinas pertinet 1.271.b.
 Nuptiis contrahendis furor obest, sed rite con-

- contractæ non solvuntur, quamvis ab hac regula excipi possit casus quidam 1.473.a.
- Nuptiarum conditio an efficiat legatum pœnæ nomine 2.204.a.
- Nuptiæ favorabiles 2.203.b.
- conciliariæ an admittant petitionem proxenetrici 4.108.a.
- Nuptiarum secundarum pœnæ. *vid.* Pœnæ.
- Nuptiale pactum, quo mulier sibi servavit optionem, an lucrum damnumque, an sua duntaxat, quæ attulit salva habere malit 4.84.a. & *seqq.*
- O**bligare liti, quid 1.146.b.
- ad Obligationem innocentium coire, quid 1.146.a.
- Obsessis urbibus, castris, portubus an quicquam liceat advehere 3.365.a.
- Obvius 1.407.a.
- Occidendi liberos jus. *vid.* Liberi.
- Occupatio bellica quando mutet dominium 3.336.a.
- an ad eam requiratur spatium 24. horarum 3.336.b.
- vid.* Parte occupata.
- Occupatio num dominium tribuat re amissa 3.201.b.
- maris quid præstet 3.211.a.
- Oceanus vastus num occupari vel possideri queat 3.222.b. & *seqq.*
- quomodo vocetur *Mare xar' ὁζοχῆν* 3.234.a.
- Vid. plura in voc. Mare.*
- Offendere cum casu Dativo 1.358.b.
- Officia pro Officialibus; Officium iudicis, pro ejus officialibus vel apparitoribus 1.133.a.
- Officiales Curix Supremæ an subsint Curix Hollandiæ 4.32.b.
- Officers, qui asscurare nequeunt, quinam intelligendi 4.320.b.
- de Officio certiore esse debere, & officio fungi, idem 1.8.a.
- Officiorum præcepta. *vid.* Præcepta.
- Officiosus pro eo, qui officio publico obnoxius est 4.462.a.
- "Orxææ proprie de his, qui prædatum eunt 1.34.a.
- Opuscula 1.173.a.
- Omissiones in legibus Pandectarum numero emblematum non sunt habendæ 1.386.b. & *seqq.*
- in Omnibus vel per omnia, pro in plerisque, in multis 1.413.b.
- Oneris averse actio. *vid.* Actio.
- Onesiphorus servorum nomen non tantum est, sed & liberorum hominum 1.234.b.
- Opera publica sumru publico exstruere non licet sine auctoritate Principis 3.467.b. & *seq.*
- rescire licet etiam sine consensu Principis 3.467.a.
- Opinatores unde dicti 1.350.a.
- Opinio idem quod synopsis, sive ejus modi scripta commemoratio, quæ totam rem, de qua agitur, simul conspectui exhibet, quæ sensu a sententia distinguitur *ibid.*
- Options legatum. *vid.* Legatum.
- Opus quid 2.42.b.
- Orandi nova formula 13. Mart. 1663. ab Ordinibus Hollandiæ Ecclesiasticis optimo jure fuit præscripta 3.493.a.
- frustra a ceteris Provinciis & ab Ecclesiasticis fuit oppugnata 3.495.a.
- num eam hodie omnes in Hollandia Ecclesiastæ sequantur 3.295.b.
- Orator quis 2.46.b.
- quousque jus scire debeat 2.47.a.
- Oratores & JCTi officium Republica libera fuit distinctum, postea conjunctum. Oratores olim causas agebant, & si quid majoris momenti incideret, JCTos interrogabant 1.375.b.
- Orator pro Legato 2.243.a.
- Oratorem Ordines fœderati Belgii suum ad Turcorum Imperatorem Legatū vocarunt *ibid.*
- Orbis & Orbis universus pro Imperio Romano 2.152.b. 3.175.a.
- pro majore parte terræ, ab aliis separata, ut Britannia 2.153.a.
- Orbis dominum quod se adpellavit Antoninus Pius, num conveniat cum ejus modestia 3.174.b.
- Orbis totius imperium Romani Principes quo iure sibi arrogaverint *ibid.*
- Ordinatio Politica 1. April. 1580. 4.103.a.
- § 3. *ibid.*
- Ordines Generales fœderati Belgii curant commune bonum totius Reipublicæ 3.407.a.
- non præcedunt Ordines singularum Pro-

- Provinciarum in iis, quæ ad singulas Provincias pertinent 3.494.a.
- præcedunt in iis, quæ ad commune bonum fœderati Belgii pertinent, vel cum agitur nomine totius Reipublicæ *ibid.* & 521. a.
- paucis exceptis agunt ex mandato Ordinum, quos repræsentant 3.494.a.
- an recte se immisceant controversiis singularum Provinciarum 3.509.a. & seqq.
- quid ea de re fuerit statutum fœdere Utrechtano *ibid.*
- exceptis controversiis inter Groninganos & Ommelandenses, de aliis in aliis Provinciis non judicantur, nisi qua Arbitri ex compromisso partium, vel ex delegatione 3.511.b.
- judicare tamen de iis possunt, si partes iudicio se subtrahant 3.512.a.
- Ordines Hollandiæ tempore Gravionum potuerunt leges ferre 3.420.b.
- Ordinibus Hollandiæ tam inter se, quam cum aliarum Provinciarum Ordinibus consule et coire licuit ex legibus Mariæ Burgundæ 3.420.a.
- idem ex privilegio Joannis Bavari licuit, modo ne contra Graviones consulerent *ibid.*
- Ordinis & gradus promiscua appellatio 1. 252.b.
- Orientis Reges luxuriantur titulis, etiam ii qui tributa præstant potentioribus 3. 176.a.
- Ornamentum. *vid.* Mundus.
- Ostorius. *vid.* Asterius.
- Orcilius, nomen in jure 1.116.b.
- Orium, ut multorum malorum, ita etiam hæreseos causa 2.148.b.
- Oves & pecora convertuntur 2.64.a.
- an res mancipi 2.67.a.
- P**
- & F permutantur 1.20.a.
- P. V. & P. U. notat Præfectum Urbis & Præfectum Vigilum 1.65.b.
- Pacis Monasteriensis § 4. interpretatio 3. 498.b. & seqq.
- ad Pacem Principem invitum cogere, est iniquum 3.416.b. & seqq.
- Pacta quælibet emtioni venditioni possunt adjici 2.68.b.
- Pacta Principum tueretur bona fides 3.451.b.
- publica an semper & ubique servanda *ibid.* & seqq.
- sunt servanda, licet Reipublicæ sint damnosa 3.453.b.
- inita cum populo aliquo subsistunt, licet mutetur forma regiminis 3.517.a.
- Pactis publicis an insint tacitæ exceptiones, & quæ 3.452.a.
- Pactum nudum cur obligationem non producat 3.65.b.
- num efficiat obligationem naturalem *ibid.*
- prius an per posterius tollatur 3.75.a.
- an indicetur per *conveniendi* verbum 3.30.a.
- Pactum de non petendo vel in continenti stipulationi adjectum parit tantum exceptionem 3.74.b.
- five conventio nuda in solemnem non transit, licet partem ejus quod solemniter nuncupatum est, in se contineat 3. 92. a.
- Pacti & stipulationis an aliqua cognatio 3. 94. b.
- ex Pacto usuras non deberi, num odio usurarum constitutum sit 3.79.a.
- Pacta quamvis in continenti adjecta non insunt contractibus stricti juris, adeoque nec actionem producant 3. 36. b. 51. b. 67. b.
- an stipulationi insint 3.67.a.
- adjicientia & detrahentia 3.86.b.
- detrahentia num insint contractibus stricti juris 3.67.a.
- actionem quando producant *ibid.*
- adjecta si insunt, ejus sunt efficaciæ ac contractus 3.69.a.
- quæ insunt contractibus quemadmodum dicantur formare actionem *ibid.*
- in continenti facta bonæ fidei judiciis insunt 3.68.b.
- contractibus adjecta utrum nuda sint an vestita, *λογωμαχία* est 3.70.b.
- contractibus stricti juris adjecta nihil operantur, nec ex parte agentis, nec rei *ibid.* & 74. a.
- ex intervallo adjecta etiam insunt contractibus realibus bonæ fidei 3.73.b.
- interdum præcelebant, interdum sequebantur stipulationes 3.81.b.
- de Pactis mutuo adjectis non multum reperitur

- ritur in jure 3.71.a. 84.b.
Paſtum nuptiale, quo mulier ſibi ſervavit
 optionem an lucrum, damnumque, an
 ſua dentat, quæ attulit, ſalva habere
 malit 4.84.a. & ſeqq.
 — paratæ executionis 4.138.a. & ſeqq.
Paſtumejus, nomen frequens in jure & apud
 alios auctores 1.116.a. & b.
Paganus ſi militariſter delinquat, ubi ſit
 conveniendus 4.68.a.
 — ſi in caſtris deliquerit 4.68.b.
Παιδογονία. vid. *Liberi*, *Infantes*.
Palmyra, in Provincia Phœnice, juſ Ita-
 licum habuit 1.283.b. & ſeq.
Pandectarum Florent. auctoritas prævalet in
 pari cauſa 1.13.a. 23.a.
 in *Pandectis* modo ordo Euiſti perpetui,
 modo *Codicis veteris* ſervatus 1.100.b. &
 ſeqq.
 in *Pandectarum* archetypo Florentino non
 reperiri quæ concluduntur, hujus modi
 notulis [ ] veletiam illis *IIII* an hoc ve-
 rum ſit 3.41.b.
Pantonius, nomen proprium in jure 1.
 118.a.
Papia Poppæa lex 1.479.a. 481.a.
Papinianus Jctorum Princeps 3.10.b.
 — ejus Præfectura 3.11.a.
 — ſub appellatione generali a Paulo quan-
 doque conſuratus 3.51.b.
 — vapulat in ſcriptis Pauli 3.52.b.
Parere uſuris idem ac uſuras ſolvere 1.302.a.
Parcemium, een meeder macke geen baſtaert
 4.200.b.
Parte occupata in bello, etiam totum oc-
 cupatur & poſſidetur, ſi is ſit occupantis
 animus 3.346.a.
 — niſi alius illius totius partem poſſideat
ibid.
per Partes quid ſignificet 2.20.b.
Partim ſatis Latine ſemel tantum ponitur
 2.27.b.
Parrus. vid. Liberi, *Monſtroſos*, *Venter*.
 — ancillæ in fructu non eſt 1.244.a.
Partum abigere. vid. *Abortus*.
Pater agnoſcere & alere tenetur liberis,
 ſive conſtante matrimonio, ſive poſt di-
 vortium editos 2.102.b.
Patrem filium, inclementius a ſe habitum,
 emancipare coegit Trajanus 2.89.b.
Patres familiarum ſuarum Principes vocan-
 tur, & *Patria poteſtas*, *Majeſtas* audit
 2.79.a. & ſeq.
- Patri* lege Julia data poteſtas occidendi
 adulteri, modo & filiam in continenti oc-
 cideret 2.87.a.
Patrum in liberos juſ. vid. *Liberos*.
Patris appellatio ad avos & proavos porri-
 gitur 1.240.a.
Patres. De his judicium 2.232.a. & in notis.
Patientiam accommodare, id eſt, pati, li-
 tem coram ſe agi 1.261.a.
Patria poteſtas quare poſterioribus temporibus
 reſtriſta 2.88.b.
Patriæ poteſtatis origo repetenda ex jure
 domini 2.79.a.
 — & inde ἀνωγεινόντων *Patrum Romano-*
 rum in liberos imperium 2.79.b.
Patriæ an *Parentum* prior ſit cura 1.503.a.
Patrimonium Hollandiæ ſpectat ad cogni-
 tionem Curiz 4.33.b.
Patronus ex ſola legitima inſtitutus, & ta-
 men ultra a liberto gravatus, non tene-
 tur ultra ſolvere, quamvis promiſerit 1.
 406.a.
 — vid. *Legitima*.
Paulus Jctus quis fuerit 3.6.b.
 — ejus ſcripta *ibid.*
 — vapulat quaſi ſubtilis nimis & obſcu-
 rus 3.8.a.
 — in brevitate ſibi placet 3.33.b.
 — *Papinianum* nominatim vellicare non
 ſemper auſus 3.52.a.
 — & *Ulpianus æmuli* 3.51.b.
 — ejus libri ad *Plautium* cauſamodi fue-
 rint 1.87.b.
 — ejus notæ ad *Labeonis* libros Παιδα-
 γωγ quid continuerint 1.114.b.
Pauperes idem ac bona 1.359.b.
Peccata omnia paria eſſe non putant Jcti
 1.10.b.
Pecudes, maximæ olim divitiæ 2.67.a.
 — quæ proprie dicantur 2.63.b.
 — an proprie dictæ res mancipi 2.66.b.
Pecudum nomine quæ contineantur in lege
Aquilia 1.202.a.
Pecus omne quadrupes 1.264.a.
Peculatus etiam tenetur, non tantum ſurti,
 qui pecuniam civitati ſubtrahit, & utrum
 ex lege Julia, an e Conſtitutionibus 1.164.a.
Peculatu commiſſo poteſt agi ex lege Julia,
 & ſurti 1.166.b.
Peculiaris 1.50.b.
Peculium idem quod bona quæ teſtatores
 relinquunt 1.359.b.
 Pe-

- Pecunia* quid 1. 22. a.
 — a pecude dicta 2. 67. a.
 — an contribuat 4. 314. b.
in Pecunia credita nuda promissio satis lubrica 3. 11. b.
Pecunia creditæ fœnus. vid. Fœnus.
 — veteri & hodiernæ collatio difficilis 3. 14. b.
Pecus. vid. Pecudes.
Pedaneî judices num habuerint auditorium 3. 9. a.
Pediculi quid 1. 210. b.
Pegasianum Scutum 1. 347. a.
Pelles Babylonice, Parthice 1. 171. a.
Πένες luctus dignorum maritorum 1. 259. b.
Πένες luctus indignorum *ibid.*
Pensio quid 3. 41. a.
Pensionibus annuis non simul & semel præscribitur, si ultra 30. annos in solutione cessatum sit, sed iis duntaxat, quæ ante 30. annos exactæ non sunt 4. 149. a.
Perduellium & hostium appellatio confusa 1. 286. b.
Peregrinæ religiones. vid. Religio.
Peregrini Dei Civitate donati 2. 131. a.
Peregrinus an ex causâ arresti ubicumque moratur, detineri possit 3. 248. b.
Peregrini an sint arcendi ab administratione Reipublicæ 3. 455. b.
 — quominus admoveantur Reipubl. non prohibet ratio *ibid. & seq.*
 — ex ipsa ratione soli arcendi sunt ii, a quibus metus est, ne salus publica periclitetur 3. 456. b.
 — ne muneribus adhibeantur, variis Comitum Holl. privilegiis impetrarunt Hollandi & Zelandi *ibid.*
 — a dignitatibus possunt arceri, quæ sita vero dignitas non recte iis adimitur 3. 457. b.
 — illi recte arcentur, qui inde oriundi sunt, ubi Nostres lege vel more Civitatis arcentur 3. 458. a.
 — qui Hollandi non excludunt, neque in Hollandia ab honoribus excluduntur *ibid.*
Peregrini nobiles in Hollandia hærentes an subditi Curie Hollandiæ 4. 7. a.
Perfidia in bello est illicita 3. 324. b.
Perfocare partem 2. 104. a.
Perhibere & præbere testimonium recte dicitur 1. 151. a.
Perjurus est, qui per Lapidem juravit, & fidem fallit 1. 298. a.
Bynk. T. IV.
- Permutare pro aliquid alicui reddere* 1. 451. b. & seq.
Perpetuum est, quod non cessat, quamdiu durat 1. 104. b.
Perfæ fere immunes ab odio religionis 2. 130. a.
 — in Romano Imperio non servabant leges Romanas de incestis nuptiis 2. 132. b.
Personæ salientes 1. 252. b.
Petitione quomodo tota obligatio solvatur 1. 459. a.
Petrones quid 1. 451. a.
Petronia lex. vid. Lex Petronia.
Phryges. vid. Galli.
Philippi II. Hispan. Reg. minus æqua constitutio de non submitteudo navium Hispanicarum primo apluitri salutandi arces externorum Principum ergo 3. 213. a.
Philippus II. legitimus Comes Hollandiæ fuit habitus usque ad annum 1581. 3. 418. b.
 — post annum 1564. usque ad annum 1581. varias leges edidit 3. 421. a.
 — quæ gessit ad abdicationem usque, ut firma sint, exigit utilitas publica 3. 421. b.
Philippo II. imperium non est abrogatum nec Fœdere Utrechtano, nec Gandaven- si 3. 420. a.
Philippus Burgundus cogitavit primus de instituenda Curia Hollandiæ 4. 13. b.
Philosophiæ definitio 2. 127. a.
Phainensia metalla 2. 155. b.
Pignora cadere 1. 4. b. & seq.
Pignori dare vel accipere filiumfamilias non licuit, & quæ poena ejus, qui sciens filiumfamilias a parente pignori accepit 2. 98. a.
Pignoris causa an capi possint Legatorum bona 3. 267. b.
Pignus si publicetur, jus pignoris non extinguatur 3. 364. a.
 — non liberat debitorem, nisi suffecerit 3. 396. b.
Pignoris jus salvum est creditori amico, si res pignorata capiatur 3. 413. b.
Piratæ sunt qui nullius Principis auctoritate terræ marique rapiunt 3. 384. a.
 — sint, nec ne, inde pendet, an mandatum prædandi habuerint, nec ne 3. 388. a.
 — non sunt Algerienses &c. *vid. Algerienses.*
 — dominium non mutant 3. 380. a.
Piratæ exteri, si nostros sint deprædati &

- capiantur, apud nostros recte accusari & puniri possunt 3. 387. b.
- qui *exteris* sunt depradati, an apud nos deprehensi a nobis judicari possint 3. 388. a.
- Piratarum poena vulgaris est capitis bonorumque supplicium 3. 388. b.
- more nonnulli puniuntur ob atrocitatem criminum, licet proprie Piratæ non sint 3. 385. a.
- 1 Piratis capta postliminio non egent 3. 384. a.
- Piraticæ judicium an fori communis sit, an vero ad Admiralitatis pertineat 3. 386. b.
- Piscationis ergo habentur etiam prædia 1. 316. a.
- Placuisse Jctis dicitur, quod pro re certa fuit habitum 1. 246. a.
- Plagii crimen 2. 97. a.
- de Plagiariis lex Fabia, cujus cognitio specialiter data erat quibusdam Procuratoribus Cæsaribus 1. 93. b.
- Plumbatæ 1. 7. b. 43. a.
- Pluviat ab antiquo *pluveo* 1. 438. b.
- Pœna pro *usu* 1. 3. b. 3. 26. a.
- Pœna capitalis non tantum ob dolum irrogatur jure civili 1. 143. b.
- Pœna variæ ab adulteris privatim exigebantur 1. 249. a.
- Pœna nomine legata. *vid.* Legata, Hereditas, Fideicommissa, Libertas.
- an Pœna, an conditio, an translatio sit, unde dijudicandum 2. 199. b.
- in Pœnis fere distingui solet inter honestiores & humiliores 2. 155. b.
- Pœnalis, pro eo, qui pœnam meruit 1. 7. b.
- Pœnales modi 2. 208. b.
- Pœnalis conditio adjecta heredi vel legato, a quo legabatur, vel ei, cui legabatur, an quod ad effectum juris, intersit 2. 193. a.
- Pœnales stipulationes 4. 145. b. 147. b.
- Pœnitentiæ locum an dent minorum sponsalia. *vid.* Minorum.
- Polire, politus, politiones*, quid 1. 122. a.
- Politor*, pro agricola, nasquam lectum *ibid.*
- Politique Ordonnantie van Holland* 4. 200. b.
- § 19. *ibid.*
- Pollicitationis* & voti differentie quam plurimæ 1. 324. a.
- Pondo semper appendi, non numerari dicuntur 3. 13. b.
- Pontifices qui jus sacrum constituebant & interpretabantur, olim etiam jus civile moderabantur 2. 128. a.
- Pontificis Maximi titulus adscribitur Principibus in Edictis 2. 146. a.
- Pontificem olim apud Romanos in jus vocare an semper nefas fuerit 3. 255. a.
- Pontificii Sacerdotes an olim Curia subfuerint Hollandiæ 4. 29. b.
- Ecclesiastici, vel sacra eorum loca an ex testamento capere possint 4. 154. a.
- an, & quatenus testari possint 4. 158. b. & *segg.*
- Vid. amplius voc. Clerici.*
- Pontius Pilatus Procurator Syriæ & Judææ fuit; sed Judææ cum Præsidiali potestate, non Syriæ 1. 95. b.
- Populus idem manet, licet mutetur forma regiminis 3. 517. a.
- Portorium idem quod vestigal 1. 358. a.
- in Portu Amici an liceat capere vel aggredi hostem, Amici non hostem. *vid.* Hostes.
- Portubus hostilibus, navibus cinctis & obsessis, nihil quicquam licet advehere 3. 366. a.
- quid hac de re decreverint Ordines Gener. 26. Jun. 1630. 3. 366. b.
- Posse pro *debere* 1. 134. b.
- Possessionem manu militari transferre, quid 1. 132. b.
- Possessio ut nanciscatur omnium rerum, quæ in fundo sunt, non necessarium videtur, ut singulæ quæque corporaliter apprehendantur, sed sufficit animus possidendi, cum potestate apprehendendi conjunctus 1. 363. a.
- Possessio & dominium pari passu ambulant jure naturæ 3. 200. a.
- si amissa est etiam dominium amittitur *ibid.*
- solius animi ex jure civili est 3. 210. a. & *segg.*
- in usu consistit 3. 210. b.
- Possessio maris quid præstet 3. 211. b.
- Possessio immobilium. *vid.* Immobilia.
- Possessionis adipiscende judicium an semper ad alterutram Curiam pertinerit 4. 34. b.
- Possessor ædium non possidet singulos lapides, tigna, cæmenta, quatenus tanquam res

- res mobiles considerantur, sed jure universitatis, quatenus hac omnia inter se conjuncta sunt, possidet dominus, & usufructus tanquam res immobiles 1. 363. b.
- Possessor malæ fidei, quod possedit, & ex hereditate possidere desit, siue dolo, siue culpa, siue casu, id omne victori restituere debet, etiam fructus, non tantum quos percepit, sed & quos percipere potuit 1. 463. a.
- bonæ fidei, nihil restituit, nisi quantum ex ea re locupletior est factus *ibid.*
- De Possessore bonæ fidei & malæ fidei *vide amplius* 1. 465. a.
- Postliminium cur sit in bello 1. 41. a.
- in pace non omnibus est, sed his, qui bello subito orto apud hostes deprehenduntur, si nihil de iis cautum sit legibus pacis *ibid.*
- ad res soli pertinet, non ad res mobiles in præda captas, quæ capientium sunt 1. 115. a.
- etiam his est, qui bello capti & pace reversi, renovato bello iterum capiuntur, & sic ad pristinos dominos revertuntur *ibid.*
- non est ei, quem pater vendidit, & quare 2. 81. b.
- etiam in integris populis locum habet 3. 381. a.
- eo non egent capta a Piratis 3. 384. a.
- Vide amplius voc. Immobilia, Mobilia.*
- Postula, puslula, pusula promiscue dicuntur 1. 443. b.
- Postulare qui prohibeantur 1. 185. a.
- prohibentur cæci 1. 189. a.
- Postulationibus prohibetur, qui operam suam ad bestias in arena depugnandas locavit 1. 247. a.
- Postumus, ne agnatione sui rumpat testamentum, instituendus est, vel exheredandus 1. 491. a. 495. a.
- instituendus est ex jure civili siue antiquo, vel ex lege Junia Velleja 1. 491. a.
- Postumi nepotes, ceterique mares, mortuo patre, nominatim erant exheredandi, quia sui nascebantur, sed eo vivo, inter ceteros sufficiebat exheredare 1. 495. a.
- Potentia navalis a maris dominio an differat 3. 229. a.
- Potestas pro Magistratu 1. 36. b.
- Potiorum differt ab *escario* 1. 373. a.
- Præcedentiæ jus inter Legatos 1. 448. a.
- inter Principes *ibid.*
- de eo sæpe certatum inter Reges Franciæ & Hispaniæ 1. 448. b.
- de eo qui disputant, si in unum locum debeant convenire, quomodo hoc terminandum 3. 519. a.
- Præcedentiæ jus inter Ordines fœderati Belgii. *vide Ordines fœd. Belg.*
- Præcepta officiorum quatenus distinguenda a præceptis & regulis iuris 2. 105. a.
- Præda navis hostilis, quam una pluresve naves ceperunt, aliis cum caperetur præsentibus, an sit communis 3. 390. b.
- capta a navi non emissæ ad prædandum, cui sit adjudicanda 3. 396. b. & *seqq.*
- casu obvia & a privatis capta sit capientium 3. 399. b.
- Prædæ maritimæ & terrestres judicium ad quos pertineat 3. 392. a. *in fin.*
- Prædatoria privata 3. 388. b. & *seqq.*
- ad jus publicum pertinet 3. 388. b.
- qui eam exercent, non sunt Piratæ 3. 389. a.
- Prædatorium nemo recte exercet sine Codicillis Ordinum Generalium vel Præfecti Maris 3. 399. b.
- Prædatoria navis. *vid. Navis.*
- Prædia etiam habentur piscationis ergo 1. 316. a.
- Prædia Italica & Italicensia sunt res mancipi, Provincialia non item, nisi ex privilegio, jure Latii donata 1. 60. a.
- Provincialia, stipendiaria dicta, ab Italicis olim distincta 1. 69. b.
- eorum possessores non habebant ipsam proprietatem, seu potius jus Quiritarium, & jus mancipii, quod erat fundorum Italicorum & Italicensium, at Bonitarium duntaxat, & minus plenum 1. 70. a.
- in Prædiis rusticis potissimum Veterum divitiæ consistebant 1. 60. a.
- Prædiorum rusticorum jura sunt res mancipi, urbanorum non item 1. 68. b.
- ratio differentiæ 1. 69. a.
- Præfectus Vigilum in quos vel fures vel alios, animadverteret 1. 65. a. & *seqq.*
- vigilat cum *hamis* & *dolabris* 1. 501. a.
- Annonæ & Vigilum 1. 31. b.
- Fœnarum Latinarum causa *ibid.*

- Urbī 1. 31. a.
 Præfocare partum 1. 104. a.
 ex Præpositione sola tabernæ navisque dominiū tenentur, si quod actum est, ad causam præpositionis pertineat, non ad aliam, ab ea diversam 3. 395. a.
 Præpostera stipulatio. *vid.* Stipulatio.
 Præscribi non simul & semel pensionibus annuis, si ultra 30. annos in solutione cessatum sit, sed iis duntaxat, quæ ante 30. annos exactæ non sunt 4. 149. a. & *seqq.*
 Præscriptio an locum habeat contra actionem de damno in assecurationibus. *vid.* Assecuratio.
 Præscriptio longæ possessionis olim valuit, etiam in his rebus, quæ ob defectum juris usucapi non poterant, tam immobilibus, quam mobilibus 1. 72. b.
 — ex Constitutionibus Principum profecta 1. 73. a.
 de Præscriptione frustra laborabatur, si usucapio procederet *ibid.*
 Præscriptio longi temporis an dominium maris tribuat 3. 220. a.
 Præsides etiam vocantur *Judices*, Δικασται 1. 9. a.
 Præsides Provinciarum excipiebantur a Civitatibus oratione, quæ laudes ipsorum & Civitatum continebat 1. 65. b. & *seq.*
 — quam potestatem habeant in provinciis, cum quod ad alias res, tum quod ad pecuniam reprobam 1. 112. a. 133. b.
 — merum imperium habebant, nec tamen deportare poterant 1. 94. a.
 Præsides, ne provinciales in ulteriorem familiaritatem admittant, in mandatis habebant 1. 265. a.
 — si quem deportandum putent, Imperatorem adeunt, causam exponunt, sententiam suam adscribunt, & hanc si comprobet Princeps, deportatio est, ante non est 1. 349. a.
 — relegare possunt, si insulam sub se habeant, si non habeant, Princeps assignat *ibid.*
 Præstitit pro præstitit 1. 433. b.
 Præterita Veteres sæpe formarunt ad analogiam temporis præsentis *ibid.*
 Præteritum plusquam perfectum subjunctivi non indicat futurum tempus, sed præteritum 1. 175. b.
 Prætores fideicommissarii 1. 30. b.
 Prætorum numerus 1. 30. a.
 Prætorio Præfectus, num solus habuerit auditorium 3. 9. a.
 — judicavit 3. 10. a.
 Prætorio Præfecti plures in urbe Romana 3. 10. b.
 Præventie quo modo intelligendum in § 8. Formæ Curiae Hollandiæ 20. Aug. 1531. 4. 6. b.
 Pragmatici qui dicantur 1. 300. b.
 — eorum salaria 1. 301. b.
 — cautionibus ac formulis superfluas verborum cautelas adjicere solent 3. 32. a.
 Pretio nondum soluto, an venditori competat rei vindictio 4. 215. a. & *seqq.*
 Principes citra appellationem recta sæpe fuerunt aditi 1. 237. a. *in fin.*
 — de facto, quod incidit, sæpe rescindunt de jure constituto, quo & alij retro usi erant 1. 477. a.
 Principis imperio quæ causa in Romana Republica originem præbuerit 1. 20. b. & *seq.*
 Princeps in alterius imperio & ditione quo jure censetur quod ad forum competens 3. 247. a. & *seqq.*
 — an ibi jura quæ Majestatis vocantur, quod ad suum principatum exercere possit 3. 247. b.
 — qui ibi contraxit vel deliquit, an ibi puniri & detineri ob res alienum possit 3. 249. a.
 — an in alterius ditione minus juris habeat quam Legatus 3. 250. b.
 — qui manu ibi rem agit, manu depelli potest *ibid.*
 — ejus bona in alterius territorio an per arrestum forum tribuant 3. 251. a.
 Principes num possint prorogare jurisdictionem 3. 308. b.
 Principes Romani ante Constantinum M. a quolibet in rebus quibuslibet adjectur 3. 158. a. *in fin.*
 — totius Orbis imperium sibi arrogarunt, quamvis vix decimam ejus possederint partem 3. 174. b.
 Principum duorum subditus an quis esse possit 3. 271. a.
 Princeps non ultra obligatur quam in quantum facere potest 3. 454. a.
 Principi imperium abrogare & adversus Præsides ab ipso constitutos bellum gerere mul.

- multum inter se differunt 3. 419. a.
 Principis mandatum an sit licitum vel illicitum, non est privati examinare 3. 425. a.
Vid. Mandatum Principis.
 Principum, etiam qui imperium invaserunt, acta & pacta sunt servanda 3. 518. a.
 Principium apud Rhetores est *prefatio* & *exordium* 1. 267. a.
 — fuit & prima sententia legis vel JCTi, ex qua ad §§ sive ad Locos fuit transitus 1. 266. b. & seqq.
 Prior, pro *proximior*, *propior* 1. 13. a.
 Privatus quomodo partem maris occupare possit 3. 235. a. *in fin.*
 — qui fortuito moratur in alia ditione, num ex eo tanquam subditus forum fortitur 3. 247. b.
 Privilegia anteriora jus generale non abrogat 3. 458. b.
 Privilegia restringere non licet, nisi in modum pœnæ 3. 482. b.
 Privilegium revocandi domum quousque Legatis in jure Romano concessum 3. 256. a.
 de Privilegio revocandi domum Legatorum Edictum Ordinum Hollandiæ 3. 266. a.
 Privilegium Viduitatis, & minoris ætatis quando cessat quod ad forum 4. 27. a.
 — fori si duo habent, an alter adversus alterum eo uti possit 4. 28. a.
 Probandi modus potissimus creditorum 3. 11. b.
 Probatio *semiplena* recte dicitur per *xarâ-xenon* adjecti contradictorii 1. 132. a.
 Probi recte formula dolum excludit 3. 16. a.
 Probrum & illicitum, an & quando differant 2. 197. b.
 Procedere pro ex alicujus disciplina prodire 2. 34. a.
 Proconensia metalla 2. 155. b.
 Proconsul, qui jurisdictionem Legato mandavit, non videtur, quemadmodum reliqui mandantes, se abdicasse jurisdictione, sed hanc duntaxat cum Legato communicasse 1. 353. a.
 Proconsules ex Consulibus plerumque fortiebantur Provincias 2. 38. a.
 Proconsulare Imperium Imperatoribus fuisse delatum, quo sensu intelligendum 2. 501. a.
 Proculus sub Othone & deinceps floruit 1. 288. b.
 Procuratien olim apud Belgas dicebantur Mandata Legatorum 3. 439. b.
 Procurator, nomen generale est 1. 19. b.
 Procurator & Curator sæpe sine discrimine dicuntur 2. 92. b.
 de Procuratore filiofamilias. *vid.* Fil. famil.
 Procuratores Cæsaris extra causas fiscales jurisdictionem non habebant 2. 92. b.
 — merum imperium non habebant, nec judicia publica exercebant, nisi quæ specialiter iis concessa erant, inter quæ non erat jus deportandi 2. 92. a. 94. b.
 Procuratores Cæsaris, qui vice Præsidum funguntur, etiam dicuntur Præsides, & qui sint 2. 95. a. & b.
 — etiam merum imperium habebant 2. 93. a. 94. b.
 — potuerunt esse in parte provinciae, cui toti Præsides præerat 2. 96. a.
 Procurator Cæsaris interdum unus erat plurium Provinciarum, interdum plures in una Provincia, sed diversarum rerum *ibid.*
 Procuratores Curiae Hollandiæ suppositi 4. 8. b.
 Procuratorum Amanuenses an ad forum Curiae pertineant 4. 31. b. *in princ.*
 Proficere, *progredi*, *procedere* 2. 34. b.
 Promissio nuda in credita pecunia satis lubrica 3. 11. b.
 — annui inter Virum & Uxorem. *vid.* Donatio.
 Promittere doti, pro *in dotem* 2. 504. a. *in fin.*
 Propinquorum luctus. *vid.* Luctus.
 Proponere & componere leges promiscue usurpat Pomponius 2. 17. a.
 Proprietas verborum in formulis legum quam maxime observabatur 2. 64. a.
 Propulsio injuriæ. *vid.* Vis injusta.
 Protetæ munus in navi 1. 200. b.
 Prorogatio jurisdictionis. *vide* Jurisdictio.
 Protelare satis latinum & antiquum est pro *propellere*, *proturbare*, sed an veteres dixerint pro *differre* & *producere*, dubitatur 1. 484. b.
 Provincia quæque habuit suam Metropolin, Præsidis Romani sedem 1. 339. b.
 Provincie cujusque federati Belgii membra an recte Legatos accipiant 3. 431. b.
 si Provincia aliqua cessum sit, omnibus ejus partibus cessum videri 3. 348. a.
 Provincie singulae federati Belgii habent jus summæ potestatis 3. 406. b.
 — sunt sui juris, nisi quatenus ei

- renunciaverunt foedere Utrechtano 3. 429. b.
 — an habeant jus belli gerendi 3. 405. a. & seqq.
 — quominus liceat, non obstat § 9. Foederis Utrechtani 3. 407. b.
 — modo ne ipsæ male agendo causam bello præbuerint 3. 408. b.
 — an cogi possint ad suscipiendum bellum pro causa communi 3. 409. a.
 — an habeant jus repressaliarum 3. 409. b. & seqq.
 — pro causa sua recte pacem & foedera pangunt 2. 415. b.
 — recte Legatos mittunt pro causa sua, non pro causa communi 3. 429. b.
 — ex foedere Utrechtano in causa religionis sunt sui juris. *vid.* Religio.
 Provinciae dissentientes quibus modis sint conciliandæ 3. 512. b. & seqq.
 — qui ea de re statutum fuerit foedere Utrechtano 3. 513. a.
 — quid actum fuerit hac de re in Comitibus extraordinariis. Ordinum Generalium 1651. habitis 3. 514. a.
 — nulla certa forma conciliationis unanimi consensu unquam fuit probata vel recepta 3. 515. b. & seqq.
 Provinciales Legati. *vid.* Legati.
 Provincialia prædia. *vid.* Prædia.
 Provisionalium Ordre &c. *vid.* Fiduciaria jussio.
 Proxenetæ vetantur assecurare 4. 320. b.
 Proxeneticum pro nuptiis conciliatis an peti possit 4. 108. a. & seqq.
 Ptolemæsum, sive, ut Florentiæ legitur, Ptolem-Ensum, id est Ptolemeensium colonia jus Italicum habuit 1. 283. b.
 Pubertatem Cassiani in masculis æstimabant ex habitu corporis, sive potentia generandi, concessa inspectione in causa nuptiarum, si de ea dubitaretur, non in aliis causis 1. 157. a.
 — Proculejani ex anno XIV. quorum sententiam Justinianus probavit, & solam in Pandectis relictam 1. 157. b.
 — Priscus Javolenus & ejus sectatores ex utroque 1. 157. a.
 — in feminis Cassiani itidem videntur æstimasse ex habitu corporis, sed sine inspectione, & quare 1. 158. a.
 — Proculejani ex anno XII. *ibid.*
 Publica *κατ' ἐξουσίαν* dicuntur, quæ sunt Populi Romani 1. 164. b.
 — etiam dicuntur, quæ sunt *aliarum Rerum publicarum*, æque liberarum, & Civitatum sub Imperio Romano *ibid.*
 Publicani etiam absentes publicum exercent 3. 162. b.
 — num naufragiis inhiaverint 3. 170. b.
 Publicanum & publicum unum & idem 1. 295. a.
 Publicanum idem est quod vestigal 1. 296. b.
 Publicatio an sit liciti propter illicitum. *vid.* Licite merces.
 Publicatio bonorum damnatorum. *vid.* Bonæ.
 Publici plures memorantur in jure 1. 117. a.
 Publicus simpliciter, servum publicum denotat 3. 169. a.
 Pueri qui habeantur, quod ad postulandum 1. 185. a.
 Pupillarius 1. 50. b.
 Pusillum, id est, purgatum, & pusillum factum propter putredinem extractum 1. 443. b.
 Puteal pro omni eo accipitur quod super puteum exiit, sive ædicula sit, sive aliud quid ornatus gratia 1. 251. a.
 Pyxis sive Byxis mundus muliebris 1. 270. b.
 Pyxis e quacunque materia 1. 131. b. 175. b.
 Pyrgus quid 2. 40. a.
- Q
- Q & C permittuntur 1. 215. a.
 Quadrupes quæ res mancipi 2. 63. a.
 Quadrupedum definitio *ibid.*
 — appellatione etiam feræ continentur L. XII. Tabb. 2. 65. a.
 — non tamen omnis quadrupes dici potest fera *ibid.*
 Quæsitum est, quæri potest, formulæ Jctorum 1. 82. b.
 Quæstionibus pluribus propositis Jcti sæpe tantum ad unam respondent 1. 68. b. 179. v.
 Quæstionum libri veterum Jctorum ab aliis quomodo discrepent 2. 7. b. in fin.
 Quæstiones maximæ quatenus ex lege Rhodia fuerunt decissæ 3. 177. b.
 Quæstiones publicæ an primum a Sylla constitutæ 2. 50. a. b.
 Quæstiones Ærarij 2. 25. b.
 Quæstoris Generalis Fœderati Belgii forum, si in officio deliquerit 4. 59. a. & seqq.
 Quæstuarium mulier 1. 52. b.
 Qualitas, idem atque bonitas, aptitudo, salubritas

lubritas, amoenitas, commoditas 1. 487.
b. & seq.

— & *materia* sive *substantia* differunt 1. 488. a.

Qualitas ingenii quid significet 2. 50. a.

Quantitas quid sit in pecunia 1. 22. a.

Quarta Falcidia ipso jure ad heredem pertinuit, sed non aliter, quam si per vindicandi formulam legatum fuisset 1. 377. b.

— in reliquis legatorum generibus locum habuit, at in his obligatio, ad integra præstanda, vi legis sublata non erat, ut erat in legato vindicationis, hinc ipso jure illa reliqua legata subsistebant, sed heres actione personali conventus, per exceptionem retinebat quartam 1. 378. b.

— obtinuit ipso jure in donationibus mortis causa, quoniam ad instar legatorum, formula vindicandi relictorum, redactæ fuerunt 1. 379. b.

— ab herede soluta an repeti possit 1. 380. b.

Querelæ inofficiosi testamenti olim frequentes 1. 238. a. 239. a.

— cur. minus frequentes hodie 1. 238. b.

— omnibus promiscue parentibus & liberis datur, qui de jure pro iis habentur 1. 239. b.

— non datur spuriis *ibid.*

— olim competeat fratribus sine ullo heredum respectu 1. 240. b.

Vid. amplius voc. Inoffic.

Quia & qua sæpe locum mutantur 1. 365. a. 430. b.

Quiritarium jus. *vid. Jus.*

Quo pro in quem finem 2. 26. a. in fin.

Quotus a quot, & partem significat 1. 230. b.

R

R litteram Appius Claudius invenit, & quomodo hoc intelligendum 2. 33. b. & seq.

R Antiqui sæpe usi sunt pro D ut *advorsum* pro *advorsum* 2. 139. b.

Raiden olim vocabantur Assessores in consilium Graviorum adhibiti 4. 11. a.

Ratio status 3. 417. b.

Rationes idem quod patrimonium 1. 311. b. in fin.

Rationes distrahere est dissipare & interver-

tere patrimonium pupillare, sive id fiat turbatis rationibus, sive alio quocunque modo 1. 312. a.

Rebelles jure Legatorum non utuntur 3. 427. a.

Reste quid, & cur hæc vocula in cautionibus & formulis veteribus familiaris 3. 16. a.

Redactus sec. & quart. declinationis 1. 51. b.

Redacta fructuum 1. 52. a.

Redemptio & detentio captivorum non inducit servitutem 3. 332. b.

Redimendi captivos necessitas interdum patetis exprimitur constituta certa pecunia 3. 333. a.

Reficere pro reparare 1. 323. a.

Reficere & refectus pro redigere, reditu, proventu, vel redactu 1. 359. b. in princ.

Refundere, pro reddere satissime latinum 3. 30. b. in fin.

Regere jura pro reddere 2. 21. b.

Regio una a victore occupata, nulla ab alio retenta, totius imperii tribuit possessionem 3. 346. b.

Regulæ a veteribus constitutæ, earum ratio non æque semper patet, & sæpe ex usu vel factis ortæ sunt 1. 256. b.

Regulus arte captatoria variis hominibus illulit, ipse etiam aliquando illulus 2. 163. b.

Reipublicæ causa reivindicatio. *vid. Res.*

Relatum pro apud Jctos in eorum scriptis probatum 1. 430. a.

Relegare in insulam Præses potest, si quam sub se habeat, si non habeat, Princeps assignat 1. 349. a.

Relicta incapacibus quibus cedunt 4. 155. b.

Religio non potest cogi 2. 131. b.

Religiones peregrinæ quo loco apud Romanos fuerint, & an earum causa coire licuerit 2. 129. b. & seqq.

Religionis peregrinæ homines nunquam relegabantur, vel alia poena puniebantur, nisi si Rempublicam turbarent, ut si peregrina sacra inducant 1. 304. b.

Religionis causa coire licuit, non tamen sub prætextu religionis coctus agere 2. 135. b.

— odium magis infecit gentes, quæ erant pusillioris animi, quam quæ aliqua animi magnitudine censebantur 2. 129. b.

— cura quatenus ad leges & Jctos pertineat 1. 127. a. & seqq.

Religione seu patria seu peregrina si quis abu-

- abatur ad promovendas seditiones & rebelliones, relegatione punitur 1.305.a.
- Religio absque decretis hominum consistere nullo modo potest 3.489.b.
- Religionis libertas ex fœdere Utrechtano fuit penes singulas Provincias fœderati Belgii 3.488.b.
- ea duravit adhuc anno 1618. & 1619. *ibid.*
- ante annum 1651. nulla lex aut pactio intercessit inter Ordines Generales, ut solus Calvinianismus doceretur in Belgio fœderato 3.489.a.
- Synodi Dordrechtanæ, quæ solum probavit Calvinianismum, Decreta omnia ab omnibus provinciis non statim fuerunt probata 3.490.a.
- Decreto 27. Jan. 1651. Ordines Generales promiserunt, singulos in sua Provincia religionem reformatam defensores 3.491.a.
- an una Provincia recte tueatur Calvinianismum, nec ne, non pendet ab arbitrio ceterorum Fœderatorum 3.491.b.
- modus defendendi Calvinianismi d. Decreto cuique Provinciæ relictus 3.492.a.
- singulæ Provinciæ salvo d. Decreto, in causis Ecclesiasticis manserunt sui juris *ibid.* & 493.b.
- in Religionis causa nulla ab omnibus Provinciis potestas data est Ordinibus Generalibus 3.492.b.
- Vid. Deus.*
- Religiosus tantum est locus, ubi caput conditum est, si membra per partes pluribus locis sepulta sint 1.16.a.
- etiam videtur locus, in quo unatantum qualicumque pars corporis sepulta est, reliquis inhumatis *ibid.*
- non etiam cenotaphium 1.15.b.
- Religiosum locum quando possit facere solus proprietarius 1.27.b.
- Remissio criminum. *vid. Crimina.*
- Rependere pro reddere, restituere 1.431.a.
- Repetere pro revocare, rescindere 1.294.b.
- Repetitio ejus, quod ademptum est, an sit necessaria ante introitum belli 3.327.a.
- Repraesentationis commodum esse in dote prælegata, ut recte dos relegatur, quamvis annua die præstaretur 1.415.b.
- Repraesentatio contra Legatos exerceri debeat 3.306.b.
- Romanis incognita 3.409.b.
- non concedantur nisi in palam denegata iustitia 3.410.a.
- locum non habent nisi in pace 3.410.b.
- in totum tolli non patitur improbitas *ibid.*
- concedere solus est Principis 3.411.a.
- in Belgio olim singulæ urbes exercebant *ibid.*
- recte exercent singulæ fœderati Belgii Provinciæ in causa sua, non in causa communi 3.411.b.
- Res jure naturæ solo animo retineri non potest 3.200.b.
- Rei appellatio sæpe refertur ad id, quod præcessit, sive unum sit, sive plura 1.152.a.
- Reipublicæ causa censetur abesse, statim atque aliquis egressus est civitatem, ex qua mittitur, quamquam non excesserit Provinciam, ex cujus Metropoli mittitur, isque tandiu abest, quamdiu in eandem urbem non redit 1.338.b.
- a Reipublicæ administratione an arceendi sunt peregrini. *vid. Peregrini.*
- Rei vindicatio ex jure Quiritum liberi peti potuerunt 2.79.a.
- Res hostiles in amicorum navibus repertæ recte publicantur 3.377.a.
- Res ab hostibus captæ, in non hostis imperium delatæ, an postliminio revertantur 3.378.a.
- revertuntur delatæ in imperium amici, qui simul est socius & fœderatus *ibid.*
- non revertuntur, si tantum delatæ sunt in Imperium amici, qui non est fœderatus 3.379.b.
- Res hostium an liceat asscurare. *vid. Asscurare.*
- an apud communes amicos liceat vendere 3.380.b.
- Res mobiles, & præsertim naves hostium, quando fiant capientium 3.335.b. & *seqq.*
- Res an & quousque recuperatori cedant 3.340.b.
- quas Res ad hostes advehere non liceat. *vid. Hostes.*
- Rerum mobilium & se moventium promiscua significatio 2.61.a.
- Res immobiles quomodo mancipari possint 2.72.a.
- mobiles quomodo *ibid.*
- incor-

- incorporeales an, & quæ sint res man-
cipi 2. 68. a. & *segg.*
- tam mobiles, quam immobiles, quæ
ob defectum juris usucapi non poterant,
præscribi poterant 2. 73. a.
- Res judicatæ. *vid.* Curia.
- divina. *vid.* Divina.
- Rescissoria data ei, qui Reipublicæ causa
abest 1. 500. a.
- ob Rescriptorum Principalium ignorantiam
non debent reprehendi JCti, & cur 1.
15. a.
- in Rescriptis interpretandis sæpe dis-
sentiant veteres JCti 1. 15. b.
- Reservatoria clausula. *vide* *Clausula.*
- Residentem olim magis frequentati ac ho-
die 3. 275. b.
- an quoad forum ejusdem juris sint
ac alii Legati 3. 276. a.
- Respondere & responditare de jure, est re-
sponsa dare consulentibus 1. 187. b.
- Respondent sæpe JCti interrogando 2. 87. a.
- Respondere honoribus majorum quid signifi-
cet 2. 38. a.
- Responsorum libri a libris Quæstionum quo-
modo discrepent 3. 7. b. *in fin.*
- Restitutio in integrum an possit impetrari
contra præscriptionem quam in assicura-
tionibus actioni de damno obijcitur 4.
277. a. & b.
- Restructa domus pro domo denuo adificata
1. 502. a.
- Retentio datur magistro navis ad contri-
butionem bonorum 4. 315. a.
- Reticulum ornamentum capitis muliebri 1.
273. a.
- pro fascia *ibid.*
- varia significat 1. 210. b.
- Retorsio adversus quem obtineat 3. 339. b.
- Retractus jus an socius habeat 4. 153. b.
- nonnullæ quæstiones 4. 206. b. & *segg.*
- an cessat in re, quæ publice vendi-
tur 4. 212. b.
- an admittat præscriptionem 4. 212. a.
- Revocandi domum jus. *vid.* Jus, *item* Pri-
vilegium.
- Revocatio judicati in duplum videtur fuisse,
quum tempus appellandi præterisset,
& nulla contra sententiam restitutio in
integrum superesset, potestas, qua cau-
sa denuo, in iudicium reduceretur, promissa
dupli poena, nisi obtinisset, qui
Bynk. T. IV.
- revocabat 1. 317. a.
- Reyd Arx in agro Juliacenſe 3. 414. b.
- Rex Franciæ Henricus IV. juris Gentium
peritissimus & tenacissimus fuit 3. 297. b.
- Rex in Siam cœli terræque imperium sibi
adſcribit 3. 176. a.
- Reges Orientis luxuriantur titulis *ibid.*
- quum in alterius territorio morantur
an jura Principum amittant 3. 249. b.
- Rethores dicuntur JCti 1. 376. a.
- Rhodia lex de quibus quæstionibus mariti-
mis valuerit 3. 177. b.
- ejus fragmentum, quod hodie occur-
rit, num genuinum sit 3. 184. a.
- ex ea contributoria actio 4. 315. a.
- lege Rhodia iis, qui naufragium servarunt,
pro mercede datur pars naufragii 3. 344. b.
- Rhodiæ leges an valuerint extra Rhodum 3.
187. a.
- ita demum obtinent, ubi deficient
Romanæ 3. 184. a. 186. a.
- ex iis valuerat apud Romanos dun-
taxat lex de jactu 3. 186. b.
- quem in finem confirmatæ a Roma-
nis Principibus 3. 186. a.
- an iis Tiberius auctoritatem dederit
3. 191. a.
- Rhodii jam Augusti tempore Romanis pa-
rebant 3. 191. b.
- eorum eunomia navalis quam fidem
mereatur 3. 185. a.
- Rhodus insula num inter Cycladas insulas
3. 186. b.
- Riscus pro cista 1. 271. a.
- Roboreæ tabulæ 2. 16. a.
- Romana Respublica quomodo ad unum per-
venit 2. 20. b.
- Romani fere immunes ab odio Religionis
2. 130. a.
- nulla re ceteris Gentibus plus præsti-
terunt, quam illa, quam de Diis habe-
bant, opiaione 2. 128. b.
- de terrarum orbis omniumque Gen-
tium imperio jactitarunt 3. 174. b.
- quid juris in Oceano habuerint 3. 209. a.
- Principes. *vide* Principes.
- Romanis etiam optimis superbia velut in-
nata 3. 174. b.
- Romanorum leges non tantum, sed & mo-
res receperunt plerique populi Europæi
3. 327. a.
- veterum leges rigidiæ, ut eorum mo-
res

- res 1. 79. b.
 Romanum jus qui aud't, Gentium omnium
 vocem audire videtur 3. 256. a.
 Romulus viduabus præscripsit decem men-
 sum lustrum 1. 257. b. 262. b.
 — an peregrinos Deos expulerit 2. 131. a.
 Rusticum & rusticorum apud bonos aucto-
 res est unum & idem 1. 296. a.
 Rutilius Rufus (Publius) 2. 37. b.
- S
- S** *Abathonus lacus* quis 1. 344. a.
Sabatia vada. vid. Vada.
 Sacerdoti Manichæorum festa 2. 148. a.
 Sacerdotes Pontificii an olim Curia Hol-
 landiæ subfuerint 4. 29. b.
 Sacrilegium. *vid. Furtum.*
 Sacra pertinent ad curam legum 2. 127. a.
 — detestanda quæ 2. 128. b.
 — peregrina aliquando recepta 2. 132. a.
 Sacrorum cura pertinet ad eum, qui sum-
 mæ rerum præest 3. 488. a.
 de Saliariis adiefforum & pragmaticorum 1.
 301. b.
 Salientes personæ 1. 252. b.
 Salpeter an recensendum inter contrabanda
 3. 363. b.
 Salvii Jcti plures 1. 48. b.
 Salvianum interdictum antiquius Salvio Ju-
 liano fuisse videtur 1. 48. a.
Salutem dicere hosti adulatorium est 3. 331. b.
 Sanctitas personæ an eximat jurisdictione
 magistratus 3. 255. a.
 ex Sanctitate Legatorum num quæstio de
 eorumdem foro æstimanda 3. 313. b.
 Sanctimonialia Virgines an inter personas
 Ecclesiasticas numerandæ 4. 155. b. & *seq.*
 sine Sanctione omnis lex est imperfecta 2. 143. a.
 Sanctus & Sanctianus, nomina propria 1.
 116. b. in fin.
 Sanguinolentus, & sanguinolenti liberi 2.
 107. b.
 Satisficere, dare, solvere, synonyma 3. 24. b.
 Sturninus (Quintus) quando vixerit 2. 92. b.
 Saupheja lex 1. 438. a.
 Saupheji fuerunt quamplurimi *ibid.*
 Scabini Hagæ quando creati 4. 11. a.
 — eorum prima mentio 4. 11. b.
 Scabro, vox nusquam lecta 1. 154. b.
 Scævola defensus 1. 153. b.
 Scapha Bæpæ 4. 313. a.
- SCA. ARF. pro scribendo adfuerunt 2. 139. b.
 Scoratio Dacia 2. 72. b.
 Scriba Legati a scriba legationis an distin-
 guendus ratione fori 3. 277. b.
 Scribere, pro se ex causâ crediti obligare
 3. 13. a.
 Scriptura pro testamento 1. 110. a.
 Sculteri & Scabini successerunt iudicibus
 agrestibus 4. 13. a.
 Scurriles lusus pro jocularibus an recte dici
 possit 2. 40. a.
 Secare, est in auctione vendere, Sectio au-
 ctio 1. 4. b.
 Secare debitorum in L. XII. Tab. est eos
 in auctione publica vendere, ut nulli im-
 putetur, si non suo pretio sint venditi *ibid.*
 Secreta iudicia pro testamentis 2. 167. a.
 Secretum alienæ voluntatis quid 2. 166. b.
 Sectio debitorum L. XII. Tab. concede-
 batur pluribus creditoribus non uni 1. 6. a.
 Sectio corporum debitorum nunquam facta
 fuit 1. 6. b.
 Sectis novis Jcti se fortiter opposuerunt 2.
 128. b.
 Sed & set promiscue scribitur 1. 238. b.
 Sed & , particulæ, interdum minuunt si-
 gnificationem 1. 147. a.
 ad Seditiones sedandas non semper vi ar-
 mata, sed dolo bono sæpius usi fuerunt
 Romani 3. 523. b.
 Selinus vel Trajanopolis eadem est urbs,
 & jus Italicum habuit 1. 284. a.
 Semper & ubique pro plerumque 1. 413. b.
 Senatores Curia: Supremæ an Curia: Hol-
 landiæ subditi sint 4. 32. a.
 — utriusque Curia: in Hollandia inter-
 dictum est donum munus accipere 3. 445. a.
 Senatusconsultum Pegasianum quid præ-
 stiterit 1. 347. a.
 Senatusconsultum de assignandis libertis
 sub Claudio factum 2. 162. a.
 — Marcianum de Bacchanalibus tollen-
 dis 2. 136. b.
 — quod captatorias institutiones prohi-
 buerit quale fuerit 2. 161. a.
 Senatusconsultorum formulæ 2. 139. a. 161. a.
 Seneca Philosophus hereditaria 2. 163. b.
 Sententia distinguitur ab opinione 1. 350. b.
 Sententiæ distinctæ Jctorum proprio nomi-
 ne dictæ fuerunt *Lori* sive *Loca* 1. 266. b.
 Septenario numero an occultæ qualitates in-
 sint 3. 36. b.
 Se-

Sepulcra inter & ædificia aliena legitimum
spatium statutum 1. 208. *b.*

Sepulcrorum luxuria apud Romanos 1. 208.
a. in fine.

Sepultura, pro cadavere 1. 16. *a.*

Sepultura gratuita humanitati tribuitur 1.
209. *a.*

Sepultura cadaverum hostium 3. 334. *a.*

Serraculum pro clavo, vel gubernaculo na-
vis 1. 196. *b.*

Servi. *vid.* Mancipia.

Servi apud Romanos vic hominum nume-
ro habebantur 2. 89. *a.*

— quomodo apud Prætores mancipati
1. 71. *a.*

— eos exponere dominis non licuit,
postquam his interdictum fuit non tantum
servos occidere, sed vel ultra modum in
eos favere 2. 116. *b.*

— a Belgis non habentur nisi in Asia,
Africa & America 3. 333. *a.*

Servi corrupti actio non videtur esse ex leg.

Aquila, & cur perpetua, cum sit præto-
ria 1. 29. *b.*

Servilia lex 1. 334. *b.*

Servilius Jctus mutandus videtur in Cer-
vidius, quo Scævola significetur 1. 288. *a.*

¶ segg.

Servitutis definitio, a Jctis tradita, con-
tinet & ipsam conditionem & statum ser-
vutis 3. 324. *a.*

Servitutis jus competit victori in victum
3. 333. *a.*

in Servitutem redigendi hostes consuetudo
moribus plerarumque gentium exolevit 3.
332. *b.*

Servituti successit captivorum, qui ejusdem
gradus & conditionis sunt, permutatio,
vel detentio, donec redimantur 3. 333. *a.*

Servitute postsumus uti adversus eos, qui ea
in nos utuntur *ibid.*

in Servitutem duo petunt eundem homi-
nem, uterque separatim & pro parte di-
midia, alter judicio liberali vincit, alter
vincitur; hac de re veterum Jctorum
sententiæ explosæ 1. 389. *b.*

Servitus pro Servis 1. 133. *b.*

Servitutem imponere potest proprietarius
dissentiente fructuario, qua conditio fru-
ctuarii deterior non fiat 2. 26. *b.*

Servitus fundo obligato postea imposita an
hypothecaria rescindi possit 4. 152. *b.*

Vid. Jura prædiorum & Prædia.

Servius Sulpicius a Mucio reprehensus 2.
41. *a.*

— de sacris detestandis libros scripsit
2. 128. *b.*

Sestertium & aureus num differant 3. 14. *a.*

— & mille sestertia paria sunt *ibid.*

Ser pro sed 1. 184. *b.*

Sic, pro tunc 1. 47. *b.*

— abundat *ibid.*

Sicarii lege Cornelia deportati 2. 90. *a.*

Sigilla 1. 252. *b.*

Simplicitate gaudens, pro eo, qui rudis &
ignarus est 1. 504. *b.*

Simpliciter pro sincere, bona fide, sine dolo
1. 360. *b.* 3. 46. *b.*

Singularia Jctorum & aliorum auctorum
non temere damnanda 1. 79. *b.* 130. *b.*

169. *b.*

Singularius 1. 50. *b.*

Smyrna, Metropolis fuit sub Imperatoribus
Romanis 1. 340. *a.*

So & sos, pro suo & suos antique 1.
206. *a.*

Soceri & Socrus adpellatione continentur
etiam pater & mater sponsi sponseque 1.
13. *b.*

Societas, universitas, collegium pro eodem
accipiuntur 1. 401. *a.*

Societas privatorum ad prædandum 3. 389. *a.*

Sociorum quæ sunt, hostibus erepta possi-
minio redeunt 3. 383. *b.*

Socius jus retractus an habeat 4. 153. *b.*

Sodalitas nautarum 1. 33. *b.* *in fin.*

— prædæ agendæ causa constituere licet
1. 34. *b.*

Vid. Collegia.

Soldani Babylonenses & Ægyptii supra mo-
dum luxuriantur in titulis 3. 176. *a.*

non Soter, his verbis significatur, hanc
esse regulam 1. 444. *a.*

Solidi altimatione imminuta, decretere
etiam pretia specierum, quid sit 1. 06. *b.*

Solitarii, Manichæorum secta 2. 148. *a.*

Sollicitatores, qui stipendia militum promi-
tuo præstant an suppositi Curia sint 4.
8. *b.*

— litium an pro Suppositis Curia habendi
ibid.

Solvere: pro soliti sunt a soleo 1. 439. *a.*

Solvere, dare, satisfacere, synonyma sunt
3. 24. *a.*

Solummodo pro tantummodo satis latinum videtur 1.230.b.
Sors si dilata est, differuntur & usurae 3.50.a.
Sortis universae fœnus an jure debeatur, quum conventio stipulationem fortis immutaverit 3.50.b.
 — integræ evictio etiam si solummodo exceptione sistatur, nihilominus ejus fœnus ipso jure non committitur 3.54.b.
Soter, nomen proprium 1.117.b.
Spadones, pro eunuchis 1.172.b.
Sparteoli cum hamis vigilarunt ad restringenda incendia 1.501.a.
Specialis enunciatio generali subiecta quando restringat generale 1.106.b. & seq.
Species, pro minoribus nummis, sive partibus solidi 1.96.b. in fin.
Species in genera dividere apud JCtos insolens non est 1.447.b.
Specierum enumeratio legato generali subiecta in legato duplici, minuit generale, si certi numeri species nominatim expressæ sint 1.107.a.
 — non minuit, si species nominatim expressæ non sint *ibid.*
Specierum enumeratio legato generali una & continenti oratione subiecta cum unum est legatum, restringit legatum generale ad species enumeratas 1.108.b.
Speculare, pro *exspectare*, an dicatur 1.127.b. in fin.
Specula & *specularia* perperam confunduntur 1.310.b.
Specula sunt etiam *piſtæ tabulae*, quibus olim & nunc quoque integri parietes teguntur, quin & vera specula, ad ornamentum, in parietes immittebant veteres *ibid.*
Sponsalia minorum in Hollandia 3.94. a. & seqq.
Sponsalia pro his, quæ ad sponsalia requiruntur 1.171.b.
Sponsare & *desponsare* dixerunt Auctores JCtorum æquales 1.404.b.
Sponsi nomine etiam gener continetur 1.13. b.
Spurii an, ut ab intestato matri succedant, sic & succedant cognatis maternis 3.199. a. & seqq.
SS sæpe scribitur pro X 1.175. a.
Statua aurea differt a statua *deaurata* 1.327. b. in fin. & seqq.

Statulibero in libertatem evicto, venditor, si expresserit conditionem falsam, sive sciens, sive ignorans, non semper & ubique tenetur, sed ita demum, si falsa conditio damnum aliquod emtori attulerit 1.370.a.
Statum tenere an Latine dicatur 2.150.a.
Statutum Amsterd. 23. Jan. 1699. 3.255.a.
Stilus JCtorum veterum, quamvis generaliter sit Latinus, sæpe etiam Romanus, varius tamen est pro varia JCtorum ætate & origine 1.474.a.
 — Atticus periit cum libertate Romana, successit Rhodius, quo plerique JCti utuntur, postea Asiaticus, quo in legibus suis tumet Constantinus Magnus *ibid.*
Stipendiaria prædia. *vid.* Prædia.
Stipendium pendebatur Provincialibus Principi Populove Romano 1.281.b.
 — non pendebant fundi Italici, neque etiam illæ Provinciæ, quæ jure Italico erant donatæ *ibid.*
Stipulatio Aquiliana non perimit ea, de quibus non est cogitatum 1.163.b.
 — cur necessaria 3.71.b.
Stipulatio captatoria illicita 3.177.b.
Stipulatio an præsumatur, si in instrumento simpliciter scriptum promississe aliquem 3.18. b.
 — conditionalis ab eventu pendet 3.55.b.
 — præpostera, inutilis 3.57.b.
 — de usuris retro a die contractus initii præstandis an præpostera sit *ibid.*
 — an & quo ulque cum pacto conveniat 3.94. a.
 — ei num insint pacta 3.77. a. 78. a.
 — circa ejus solemnia quid jure novo mutatum 3.21. b.
 — ejus placita servanda sunt quævis, licet conditio accedat 3.57. a.
Stipulationes calumniam & lites prædicunt 3.34. a.
Stipulationis dies. *vid.* Dies.
Stipulationes pœnales, an & quatenus licitæ 3.143. b.
 — quatenus admittæ in voluntariis condemnationibus Curia: Supremæ Hollandiæ 3.145. b. 148. b.
ex Stipulatu actio pinguior est actione de dolo 3.16. b.
Stricti juris contractus quot dentur 3.70. a.
 — majorem habent expensarum quam bonæ

- bonæ fidei contractus 3.70. b.
Strixerit a veteri strigo pro strinxerit 1.438. b.
Studioſi juris qui 1.300. b.
 Studioſi privilegio ſori Academici renunciare poſſunt 3.309. a.
 Subditus an ſit is., qui fortuito moratur tanquam peregrinus, ab alterius ditione 3.248. b.
 — duorum Principum an quis eſſe poſſit 3.271. a.
 — ſœderati & Socii noſtri, ad communem hoſtem commeanſ, an a nobis puniri, vel res ejus publicari poſſint 3.364. b.
 Subditi conditionem exuere & civitatem mutare licet pro lubitu, niſi ſpecialis lex id prohibeat 3.403. a. 519. b.
 — ex privilegiis multarum Urbium in Belgio & alibi, diſcendentes tenentur ſolvere certam bonorum ſuorum partem 3.520. b.
 Subjectio quotoplex ſit 3.245. b.
 Successionis inteſtati ex XII. Tabb. origo & ratio ex univerſitate familie unde excluduntur cognati, & mulieres, quæ e familia enuplerant 1.53. b.
 Successio inteſtati jure Gentium cui debeatur 1.55. b.
 — cur jure civili definita, & jure poſteriori etiam cognatis data ſit 1.54. b.
 Successionis in cauſa teſtati origo. *vid. Teſtamentum.*
 Successionis inter virum & uxorem ecqua ratione jure Romano placuerit, jure noſtro diſplicuit 4.205. a.
 Successionem ab inteſtato jure adſinitatis nullam eſſe juris civilis, eſt regula, quamvis aliter aliquando jure honorario 1.241. b.
 Sufficere pro ſubſtituere accuſandi, non dandi cauſam poſſulat 2.26. b. in princ.
 Sufficere adio pro competit 1.201. a.
 Suffragiis judicum utrinque paribus, humanius erat eam partem ſequi, quæ ſecundum teſtamentum pronunciaverat 1.347. a.
 Suggrundam ſuper aream ſuam projectam qui recidit, cur teneatur lege Aquilia 1.195. b.
 Summæ quemadmodum computandæ ſint in appellationibus ad Principem 1.237. a.
 Superbia Romanis etiam optimis innata 3.174. b.
 Superſtitio vocatur omnis religio quæ ab avita & publice recepta diſſidet 1.304. a.
 Superſtitionis doctrina 1.149. a.
 Suppellex diſſert ab instrumento domus 1.501. b.
 Suppellectile argentea utebantur veteres, tenuiores vero argentata vel argento incluſa & obducta 1.328. a.
 Suppellectilis legatum. *vid. Legatum.*
 Suppoſiti, ſive qui in officio ipſius Curia Hollandiæ ſunt 4.7. b. in fine & ſeqq.
 — an olim omnimodo ſubjecti fuerint iurisdictioni Curia Hollandiæ 4.8. a.
 — dicuntur Advocati & Procuratores, qui apud Curiam poſtulant *ibid.*
 — quod ad exemptionem a tributis Haganis quinam habendi *ibid.*
 — Curia an ſint ſollicitatores litium 4.8. b.
 Suppoſten van den Grave 4.11. b.
 Surdus quis intelligatur eſſe quod ad poſtulantium 1.188. b.
 Suſcipere hereditatem dicitur heres 1.348. b.
 Suus heres cur ita dicatur 1.53. b.
 Sui appellatio continet omne id, quod eſt in alicujus dominio, ſed interdum ad certas res reſtringitur 1.87. b.
 Suxæ veſtis legatum. *vid. Veſtis legat.*
 Sylia an primum Quæſtiones publicas conſtituerit 2.30. a.
 Symbolica traditio 2.72. a.
 Symphonia pro ſymphoniaciſ 1.233. b.
 Syndici & Scribæ, quos Magiſtratus urbium Comitibus Hollandiæ intereſſe volunt, ſi origine ſint peregrini, ſemper arcentur 3.457. b. & ſeqq.
 Synodi Dordrechtanæ omnia decreta ab omnibus Provinciis non ſtatim fuerunt probata 3.490. a.
 Syntheſis eſt plurium agrorum conjunctio, qui forte ab uno colono coluntur 1.315. b.
 — agrorum & veſtium 1.211. b. & ſeqq.
 Syri. *vid. Galli.*
 — ſolos haberi Deos volunt, quos ipſi colunt 2.134. a.

T

- T & C item T & I facile permutantur 1.118. b.
 TAB. nota tabularum, non TA. 1.47. a.
 Tabacum an habendum inter contrabanda 3.364. a.
 Tabula cerave, verba ſolemnia formularum 1.150. b.
 Ta-

- Tabulae proponebantur, ubi facillime *gnosci vel legi possent*, & hac vel simili formula I.L. inferebatur 2.143. a.
- XII. Tabulae ex qua materia primum fuerint confectae 2.16. a.
- XII. Tabulae leges quando latae 2.27. b.
- Pueri olim Romae eas, ut necessarium carmen, disciebant 2.36. a.
- an unquam oratione versa prodierint 2.49. a.
- Θαλασσικρατῆρ quid 3.229. a.
- Tali an non sint in homine 1.105. a.
- Talum excutere *ibid.*
- Tam, omisum ante *quam* 1.26. a.
- Tangi contumelia pro moveri opprobrio 2.41. b.
- Tædis, gradus apud Latinos, nunquam vero apud Græcos, sed Βαδμῆς 1.153. a. 2.56. a.
- Tarquinius Superbus Prisci filius, non nepos 2.13. b. in *princ.*
- Θεοπάτωρ vocabulum num Imperatoribus etiam vivis tribui potuerit 3.190. b.
- Θέμω, θεώματα quid 1.130. a. & b.
- Temporale damnum, pro damno ex lapsu temporis 1.485. b.
- Tempore majore quid significet apud Pomponium 2.22. a.
- Terra contineri proprium Ictorum verbum 1.252. b.
- Territorio bona mobilia & immobilia regulariter subiecta 3.284. a.
- in Territorio alieno quo jure censetur Princeps, Legatus & Privatus. *vid.* Princeps, Legatus, Privatus.
- Territorium communis amici valet ad prohibendam vim, quæ ibi inchoatur, non valet ad inhibendam, quæ extra territorium inchoata, in ipso continuatur 3.356. a.
- in Territorio amici recte persequimur hostem fugientem 3.354. b.
- Territorium Curiae Hollandiae 4.36. a.
- Testamenta nostra Holl. qualia sunt 4.174. b.
- Testamenta & successiones ex iis videntur esse ex jure civili 1.553. a. & *segg.*
- calatis comitiis apud Populum Rom. & deinde apud septem testes cur fierent 1.55. b.
- parentum inter liberos qualiacunque cur valeant 1.57. b. in *princ.*
- Testamenti an ea vis sit jure Gentium, ut dominium defuncti propaget in heredes 1.551. a.
- Testamentum mutuum conjugum. *vid.* Conjuges.
- Testamento qui sibi adscribunt 4.185. b. & *segg.*
- Testamentum factum ab eo, qui heredes ab intestato non habet, valet etiam non adhibitis solemnitatibus juris civilis, modo de voluntate defuncti constet 1.56. a.
- Testamento posteriore imperfecto, quo cognati proximi heredes scripti sunt, prius perfectum, quo extranei scripti erant, rumpitur 1.57. a.
- Testamentum tam scriptum, quam nuncupativum potest fieri quinque verbis t. 229. 1.
- potest fieri & tribus, quin & duobus 1.229. b.
- Testamenti Romae major, quam heredum ab intestato habebatur ratio 1.238. b.
- Testamentum dicunt inofficiosum non modo filius patris, sed & avi nepos & proavi pronepos, & sic vice versa 1.230. a.
- Testamentis non utitur Dacia 1.238. b.
- Testamentariae solemnitates per as & libram 2.68. a. in *fin.*
- in Testamentis totum facit voluntas defuncti 2.196. b.
- Testamentorum jura per se firma esse debent, non ex alieno arbitrio dependere 2.180. b.
- Testamentorum libertati Romani solliciti semper prospexerunt 2.177. b.
- Testamenti factionem cur lex permiserit 1.55. b.
- concedit Justinianus omni muto, siue natura fuerit mutus, siue casu obmutuerit, eodemmodo litteras noverit 1.489. a.
- vetus jurisprudentia omni muto negat, atque ita & muto, qui scribere potest, hoc uno excepto, nisi ob morbum, qui supervenit, usus linguae impediatur *ibid.*
- Testamenti factio activa Pontificiorum Ecclesiasticorum & Sanctimonialium 4.160. a.
- minorum in favorem tutorum & curatorum eorumve liberos 4.164. a. & b.
- Testari significatione passiva 1.230. a.
- Testati causa apud Romanos fuit potior, intestati vero apud Græcos 1.346. b. in *fine.*

- Testatio* varia significat 1. 141. *b.*
Testatores solebant bona sua variis nominibus appellare 1. 359. *b.*
Testatrix gravis instituens liberos, quos pareret, & relinqueret superstites, & si hi ante se decederent, instituens maritum, an intestata sit dicenda, si nunquam peperit 4. 151. *b.*
Testimonium & *testamentum* consuetudine sermonis commutata 1. 142. *b.*
Testimonium denunciare, remittere, quid 1. 147. *a.* & *b.*
 — quot testibus denunciare liceret, lege definitum 1. 148. *a.*
 — qui denunciare possent 1. 147. *b.*
Testimonium instruere. *vid.* *Advocatio*.
Testis in testamento per *æs* & *libram* potuit esse heres, non vero familiae *emtor* 1. 496. *b.*
 — an potuerit esse in testamento, quæ vel calatis comitiis vel in procinctu fiebant 1. 497. *b.* *in princ.*
 — non potuit esse in testamento *Prætorii* vel mixti 1. 499. *b.* *in princ.*
Testes qui ob gratiam vel inimicitiam *testimonium* dixerunt, qua poena teneantur 1. 149. *b.*
Thesaurus, si inveniatur, quid juris in eo habeat *mercenarius* 1. 60. *a.* 3. 398. *b.*
Thesauri possessio quemadmodum acquiratur, non una veterum juris *Auctorum* sententia fuit 1. 362. *a.*
 — quæritur sine omnigena contrectatione, modo adsit possidendi animus, & præter eum contrectandi potestas 1. 364. *b.*
Thesaurus etiam appellatur id, quod quis deponit, & custodiæ causa, terræ vilicibus commendat *ibid.*
Thesaurus qui 1. 34. *a.*
Tiberius an primus legibus *Rhodiis* auctoritatem dederit 3. 191. *a.*
Tignum junctum differt ab *injuncto* 2. 23. *b.*
Tingere nummos 1. 206. *b.*
Tituli non semper addebantur *JCtorum* libris, neque semper omittebantur 1. 266. *a.*
 — siue adessent, siue abessent, distinctionis tamen causa adhibebantur *sektionibus* in modum §§ *ibid.*
Titulos ipsos in allegationibus laudare moris fuit 1. 313. *a.*
Titulis infestioribus *Diocletianus* est delectatus 1. 146. *a.*
 — luxuriantur *Orientis Reges* 3. 176. *a.*
Titulorum prodigalitas majus *jus* non tribuit *ibid.*
Tolli & *rollisse*, pro *sustuli* & *sustulisse* 1. 51. *a.* 438. *b.*
Toparchæ nec judicant, nec ipsi judicare possunt 3. 460. *b.*
 — varii olim in *Belgio* exercuerunt criminum remissionem *ibid.*
Tot & *totus* partem denotat, ubi sequitur *quantus*, & tunc prima syllaba corripitur 1. 230. *b.*
Tractus pro *menſe* 1. 42. *b.*
Traditio est rerum nec *mancipi*, ut *mancipatio* rerum *mancipi* 2. 61. *b.*
 — duplex, *solemnis* & *formularia*, & *nuda*, & quis utriusque effectus 2. 70. *b.*
 — *solemnis* postea sublata 2. 71. *b.*
 — *symbolica* 2. 72. *b.*
Trajanopolis seu *Selinus* eadem est urbs, & *jus* *Italicum* habuit 1. 284. *a.*
Trajectiones literarum, & syllabarum, & *vocum* in *Pandectis Florentinis* frequentes 1. 28. *a.* 71. *a.* 80. *b.* 105. *a.* 113. *b.* 167. *a.*
 — litterarum frequentiores in nominibus propriis, quam communibus 1. 117. *a.*
 — syllabarum & *vocum* 1. 235. *a.* 309. *a.* 321. *b.* 323. *a.* 331. *b.* 446. *a.* 459. *b.*
Transilvania anno 1663. ab *Episcopo Monasteriensi* vastata, perperam *Ordinum Generalium Consilarii* censuerunt, rationem esse habendam *exactionum* obredemta incendia 3. 415. *a.* & *b.*
Transitus innoxius terra marique num prohiberi possit 3. 212. *a.*
Translatio pro *translatione judicii* 1. 97. *b.*
 an *Translatio* legati, an *conditio*, an poena sit, unde judicandum 2. 199. *a.*
Trebatius de religionibus scriptis 2. 128. *b.*
Tribonianus defensus 1. 203. *a.*
 add. *Emblemata Triboniani*.
Tribonianus non solet, cum *JCti* uno loco, quicquid ad plenam alicujus argumenti scientiam pertinet, expediverint, ea omnia referre uno loco, sed alia atque alia distinctis libris & capitibus 1. 388. *a.* *in princ.*
 — sæpe in scriptis *JCtorum* quædam accommodavit ad rationem novi juris, quamvis in singulis verbis, quæ non satis elegantia videntur, ejus manus non sit quærenda 1. 473. *a.*
 — multa omisit, quæ vel palam abrogata

- gata erant, vel usu contrario oblitterata
1. 388. *b.*
- saepe obtrusit nobis jus vetus, atque
si novum esset 1.485. *a.*
- addidit vuculas hic illic, quæ transi-
tionibus servantur, vel in Pandectarum lo-
cis retulit, quæ pertinebant ad superio-
ra, quo lectorem remittit 1.486. *b.*
- saepe quædam omisit, sæpe etiam *prin-*
cipis legum quædam addidit, ut frag-
menta, invicem avulsa, cohererent *ibid.*
- Triboniani interpolationes non sunt pro-
bandæ ex Basilicis. *vid.* Emblemata.
- Tribonianus omnia Edicta & Rescripta,
Christianis adversa omisit 2. 135. *a. b.*
- ejus emblemata vulgo jactata 2.200. *b.*
- plus semel cespitavit in exponenda ve-
terum Jctorum sententia 2.201. *a.* 208. *a.*
- ad commendationem Principis sui non
semel voluit videri novus juris auctor 2.
202. *b.*
- Triboniani causa misera est, ubi hærent in-
terpretes 3.21. *b.*
- emblemata plerumque nulla 3.22. *a.*
- Tribuni Celerum Regibus adjuncti 2.23. *b.*
- militum Consulari potestate quot fue-
runt 2.28. *a.*
- Tributaria prædia. *vid.* Prædia.
- Tributa exigentium acerbitas 1.7. *b.*
- non solventium bona non adducuntur
aliis cum onere solvendi tributi 1.9. *a.*
- Tributorum non solutorum causa pignora
capiuntur, unde fisco satisfiat 1.9. *b.*
- Tributum. *vid.* Stipendium.
- Tributa per mare transeuntibus imperari
possunt a maris domino 3.212. *b.*
- Tributa 3. 504. *b. & seqq.*
vid. Vestigalia.
- a Tributis in Hollandia immunita sunt lo-
ca publica 3.506. *a.*
- an eodem jure utantur loca publica,
quæ ab Ordinibus Generales continent *ibid.*
- Trinum mundinum æque dicitur ac *trinun-*
dinum 2.142. *b.*
- Tripartita Sexti Ælii 4.36. *a.*
- Treas habuit jus Italicum 1.284. *b.*
- Trophimus, Trophimus, Trophima, nomina
propria 1.118. *a.*
- Tubero [Quintus] Stoicus 2.38. *a.*
- Ligarium acculavit 2.45. *a.*
- *quædam* 2.49. *a.*
- qui sub Tutiore sunt, Principem suum,

- quamvis nostrum hostem, possunt juva-
re, sed non armis virisque, quibus con-
tra nos bellum gerant 3.359. *b.*
- Turarius vicus Romæ 2.143. *b.*
- Turci, aliorum impatientes sibi solis, ne
religione quidem excepta, omnia vindic-
ant avidi 2.130. *a.*
- eos, qui non sunt ex populo cum
ipsis foederato, in suas ditiones venientes
in servitutem redigunt 3.201. *a.*
- Turcorum Imperator in titulis liberalior 3.
176. *a.*
- quale privilegium Belgis foederatis de-
derit 3.201. *a.*
- Turrilis lusus est lusus alvei, a turri, vel
turracula, sive pyrgo 2.40. *a.*
- Turtures pro hereditatis 2.163. *a.*
- Tuscanus Jctus 2.52. *a.*
- Tutela sexus perpetua ætate veterum Jcto-
rum cessaverat 1.401. *a.*
- Tutor a matre datus liberis institutus con-
firmari omnino debet ex inquisitione 1.
85. *b.*
- datus liberis non institutis confirmari
solet, non *debet* 1.86. *a.*
- Tutore in solis legis actionibus legitimisve
actibus, ubi pupillo cum ipso tutore res
erat, opus fuit ad expediendam litem: in
reliquis curator sufficiebat 1.397. *a.*
- Tutores olim petendi maribus intra annum:
quarum negligentia pœnæ recensebantur 1.
477. *a.*
- Tutor superstes an domicilium impuberis
vel minoris mutare possit, & quo effe-
ctu circa successionem ab intestato 4.77. *b.*
- Tyro jus Italicum dedit Septimius Severus,
& Antopinus Caracalla 1.282. *b.*

V

- V & B item V & N permutantur 1.127. *a.*
- Vada Sabatia sic dicta ab oppido Sabata,
reperiuntur prope Savonam, & plane dis-
tincta sunt a lacu Sabatio, qui est in
Hetruria 1.345. *a.*
- Vaginae an pro armis & instrumentis belli-
cis sint habendæ 3.363. *b.*
- Valentini jus Italicum habuerunt 1.285. *a.*
- Vaticiniores relegari voluit D. Marcus;
quomodo & a Curia Hollandiæ judica-
tum est 1.307. *a. b.*
- capitali pœna puniti sunt, si nempe
de

de salute Principis vel summa Reipublicæ responderint 1. 307. *a.*
Ubique & semper pro plerumque 1. 413. *b.*
Ubiq; nunc injuriam, nunc contumeliam significat 1. 239. *a.*
 Udones. *vid.* Calcei, & Vestium legato.
 — quid præcisè, & e qua materia fuerint, non satis constat 1. 140. *b.*
 Udones, fasciæ pedules, & impilia, non sunt synonyma 1. 141. *a.*
 Vestigal fraudantis militis quale sit delictum 4. 67. *a.*
 Vestigal quod solvitur templis præter quæ cadavera, alibi sepelienda vehuntur, est improbum 3. 504. *a.*
 Vestigalia & tributa *ibid.*
 — immensa sunt in Belgio foederato *ibid.*
 — Romæ non Principi duntaxat, sed & Civitatibus nonnullis pendebantur 3. 506. *b. in fin.*
 — in Hollandia non modo Ordinibus, sed & Civitatibus quibusdam solvuntur, quibus id privilegii datum est 3. 507. *a.*
 — an Urbibus vel Pagis ad æs alienum dissolvendum, vel ad alias impensis necessarias, liceat imperare civibus vel incolis suis *ibid.*
 Vestigalium & tributorum remissiones ob casum inopinatum concessæ apud Romanos 3. 507. *b.*
 — id maxime locum habet, si damnum obveniat ex ipsius Locatoris parte *ibid.*
 — quid juris sit in Hollandia *ibid.*
Vehiculum, quid 1. 177. *b.*
Vel pro etiam 2. 32. *b.*
Vellet, vellent, communis & benigna legum formula 2. 140. *a.*
 Vendere liberos. *vid.* Liberi.
 Venditio, si in materia vel substantia erratum sit, non valet, quamvis id non semper, sed sæpe procedat 1. 227. *b.*
 Venditionibus fundorum solebant adici pacta de iis metiendis 1. 135. *a.*
 Vendito fundo, cujus certus modus dictus est, cum pacto, ut emtor cum intra certum tempus metiretur, si emtor id facere neglexerit, minor modus deinde inventus ipsius damno est *ibid.*
 — cujus certus modus dictus non est, cum eodem pacto, si modus intra certum tempus renunciatus fuerit, tantum debetur pretium pro modo renunciato, *Bynk. Tom. IV.*

sed emtor, eo postea minore deprehensio, repetere potest, quanto minor est 1. 135. *a.*
 Venditor liberi hominis in crimen plagii incidebat, ut & olim emtor, si *sciens dolo malo* emisset 2. 97. *a.*
 Venditori an competat vindicta, si, re vendita, solutio non sequatur 4. 215. *a.*
 — *et seqq.*
 — an, & si fides habita de pretio 4. 215. *a.*
 Veneti an sint domini Adriatici maris 3. 218. *b.*
 — possident eas maris partes, quibus ex continenti imperant 3. 219. *a.*
 — eorum dicis causa desponsatio cum mari, ad ejus dominium non sufficit *ibid.*
 Venter pars mulieris 2. 100. *b.*
 — ad maritum jure proprio pertinet, & hinc post divortium, vel eo mortuo, inspicitur *ibid.*
Verba & verbera sæpe confunduntur in MSS. 1. 42. *a.*
 Verba legum antiquarum cum diversè referunt Juri eadem sententia, alter locus ex altero emendandus non est 1. 143. *a.*
 145. *a.*
Verba deponentia tum significatione passiva, quam activa apud Auctores, cum nostros, tum externos accipiuntur 1. 230. *a.*
 Verba legis & Iurii quo sensu distinguant interpretes 3. 132. *b.* 133. *b.* *et seqq.*
 Verba rogavit ille, sponsundit ille stipulationem inferunt, non pactum 3. 18. *a.*
 — nisi aliunde probentur instrumento per errorem adjecta esse. 3. 22. *b.*
Versus sunt singulæ lineæ, per quos Veteres libros suos dividerunt 1. 206. *a.*
Versus pro periodis seu sententiis & capitibus, a se invicem, quamvis non metro, distinctis 2. 49. *a.*
 Vestium legato jure Romano udones & calceamenta non continebantur, nunc continentur 1. 140. *a.*
Vestis sue legatum, & *vestis* legatum simpliciter, diversa 1. 38. *a.*
 inter Vestis multibris legatum & stipulationem discrimen 1. 91. *b.*
 Vestes olim Legatis pro muneribus datæ 3. 446. *b.*
 Via est *jus vehundi*, sive vehiculum jumentis junctis ducendi. *vide* Actus.
 Via latitudo, quæ 1. 177. *b.*
 C c c *Via.*

Viaticum non solum pro sumtu viæ, sed etiam pro facultate & apparatu aliarum rerum 1. 68. b.

Victori in victum omnia licent 3. 331. b.

— competit jus servitutis *ibid.* & seq.

— competit jus vitæ & necis *ibid.*

Videre, pro noscere ex historia vel narrationibus 1. 120. b.

Videri verbum non raro apud Veteres pro simplici assertionem occurrit 3. 38. b.

Vidua intra annum luctus nubens infamia notatur 1. 257. b. 262. a.

Vide amplius voc. Luctus.

Viduæ inspecto ventre & renunciata vacuæ a Principe sæpe & a Senatu impetrabant, ut sibi intra legitimum tempus nubere liceret 1. 259. a.

Viduam forum apud Hollandos 4. 22. a.

Viduitatis & minoris ætatis privilegium quando cessat quod ad forum 4. 26. a.

Vigilax 1. 50. a.

Vinculorum verberatio apud Callistratum, quid 1. 42. a.

Vincula etiam de inclusis dicuntur ut in lautumias 1. 42. b.

Vincula, pro his, qui sunt in vinculis *ibid.*

Vindex Vitelliorum, non Aquiliorum servus 2. 26. b.

Vindicatio. vid. Rei vindicatio voc. Res.

Vindicari lis 2. 72. b.

Vinea pro agro 1. 368. a.

ob Vinearum vetustatem cur remissio non detur colono 1. 77. a.

Vineæ cur nunc *βραχύβιοι* nunc *μυρρίβιοι* dicantur 1. 78. a.

Virgæ ad flagellationem, an ad flagellationem pertineant 1. 43. b.

Vis atque injuria pro *vis injusta* 1. 231. b.

Vis injusta jure naturæ repellitur, quatenus vis, jure Gentium quatenus injusta 1. 232. a.

Vis propulsio jure naturæ, ex instinctu naturali & sui amore, justa est, sed ut vim iniquam propellamus, ratio, juris Gentium magistra, permittit duntaxat 1. 232. b.

Vim inferre, quomocunque profuturam, jus naturæ permittit: sine justa ratione inferre jus Gentium prohibet *ibid.*

Vi ipsa aliquando pro *ex natura rei*, aliquando pro *ipso effectu*, sed an *vi* solum & simpliciter occurrat, pro *effectu*, du-

bitatur

1. 430. b. in fin.

Vis omnis in bello est licita 3. 324. a.

Vim non fieri cautio 3. 17. a.

Viso, inspectio, casus, species, eadem 1. 130. a.

Vitii & morbi discrimen 1. 103. b. & seq.

Vivicombarium fuit pœnæ hostium & perduellium, non tamen semper in veros perduelles igne sævitum est 1. 287. a.

Ulpianus loquutus fuit latine, sed ita ut ætas ferebat sub Alexandro Severo 1. 474. a in fin.

— sæpe usurpavit vocabula quæ Latinis auribus placere non poterant, quorum multa sunt in Pandectis 1. 475. b.

— quod Græcismis fuerit usus, non est, quod miremur, si ad ejus Patriam attendamus 1. 474. b.

— sæpe sententiis & verbis ludit, & hinc sæpe diversis elogiis laudatur 1. 475. a.

— & Paulus æmuli 3. 51. a.

— in Papiniani assessorio fuit 3. 52. a.

— opus suum de censibus scripsit post mortem Severi imperante Antonio Caracalla 1. 282. b.

— integris libris septem non collegit. Rescripta Principum contra Christianos 1. 289. b.

— librum VIII. de omnibus Tribunalibus scripsit post mortem Divi Pii 1. 301. a.

— Deipnosophista an idem fuerit cum Ulpiano JCto 1. 475. a.

Vide Domitius.

Uls pro *ultra* 2. 29. b.

Uterior & *ulrimus* pro *interior*, *intimus* 1. 264. b.

Universitas, Societas, Collegium pro eodem accipiuntur 1. 401. a.

Universitas non tenetur ob delictum membri illius 3. 464. a.

ob *Universitatis* debitum singula membra non possunt conveniri & condemnari 3. 463. b.

— contrarium tamen sæpe obtinuit, & ferri potest, si fiat ob salutem publicam 3. 464. b.

— variis privilegiis ei injuriæ occursum 3. 465. a.

— possunt conveniri & condemnari singula membra, si Princeps ex domino eminenti, vel magistratus ex privilegio Principis, vel adhibito omnium membrorum

- rum consensu, cives suos nominatim obligaverit 3. 465. b.
- tale quid pactum § 23. foederis Utrecht. *ibid.*
- idem placuit Constitutione speciali 13. Jul. 1579. si Ordines tributa, in quæ consensere, non fuissent *ibid.*
- d. Constit. hodie non servatur 3. 466. a.
- Magistratus non ita ut Princeps, singulorum bona potest obligare 3. 467. a.
- ad Universitatem non pertinet quod debent singuli 3. 464. a.
- Vocabulis Græcis interdum Latini, & Latinis quandoque Græci usi sunt 3. 159. b.
- Vocare ad Curiam statim possunt imbecilliores partem suam 3. 6. b.
- Voluntas effectui destituta jure civili tantum punitur in quibusdam criminibus, de quibus id specialibus legibus constitutum est, & quæ illa sint 1. 123. b.
- Voluntas non in omnibus atrocibus criminibus punitur 1. 126. a.
- quæ in criminibus punitur, non est sola tacita cogitatio animi, sed jam ulterius progressa, & se exerens *ibid.*
- Volusius JCtus an existerit. 2. 43. b.
- Vota per eminentiam pollicitationes appellari obtinuit, quamvis multa inter ea fuerint discrimina 1. 324. a.
- ex iis non obligantur filiofamilias sine auctoritate patris 1. 325. b.
- Τροχίτης quid 1. 178. a.
- Τροχίτης quid 1. 113. a.
- Urbana prædia. *vid.* Prædia. 2. 44. b.
- Urbane dictorum libri tres a Cicerone conscripti 2. 44. b.
- Urbis simpliciter Romanam significat 1. 338. b. 2. 12. a.
- pro Metropoli Provincia 1. 339. b.
- Urbe ab hoste capta, an etiam ager captus sit censendus 3. 345. a.
- varia circa hanc rem Ordinum Generalium Edicta 3. 347. & seq.
- Urbium & Oppidorum mœnia extendere Magistratibus non licet sine consensu Principis 3. 469. a. & b.
- variis Hollandiæ urbibus, impetratis privilegiis, id fuit concessum 3. 469. b.
- Urbibus obsessis nihil quicquam licet advehere, sive contrabandum sit, sive non 3. 365. a. & seq.
- quæ advehantur, ad minimum publicantur, potius capitis vel minori animadvertitur 3. 365. b.
- Urbes, Arces, Ditiones alienas invadere vel retinere non licet 3. 413. b.
- Urbes munire inconsulto & invito Principe non licet 3. 470. b.
- qui muniant vel extendunt, tenentur pretium solvere fundorum, quos occupaverunt, ex arbitrio boni viri 3. 471. a.
- Urbium magnarum in Hollandia Cives, eorumque bona etiam in agro arrestandi possunt 4. 74. a. & seq.
- privilegia; quæ immunitatem arresti habent 4. 75. b.
- Vrybuters 3. 389. a.
- Ufucapere potest paterfamilias, filiofamilias & maxime miles in castris adquisitum usufructus 1. 421. b.
- in Ufucapione accessio temporis, quo res fuit apud testatorem; & quo fuit apud heredem, prodest legatario, si legatum vere fuit, vel fideicommissum 1. 421. a.
- Ufucapio rerum mobilium olim fuit anni, immobilium biennii 2. 72. b.
- rerum mancipi dabat jus Quiritarium *ibid.*
- si procederet, frustra laborabatur de præscriptione 2. 73. a.
- varia poterant incidere, quæ eam prohibebant, etiam in rebus Italicis *ibid.*
- Ufucapionem non habebant, qui juris civilis non erant participes *ibid.*
- Ufuras majores pro minoribus licet stipulari, si ad diem fors non fuerit soluta, non tantum in præteritum, sed & in futurum, modo ne excedatur centesima 1. 340. b. 4. 144. b.
- Usura quid 3. 59. a.
- maledicta herba a quo vocata 3. 43. a.
- Usura centesima quid & unde dicta 3. 26. b.
- vetus, nova, novissima *ibid.*
- Usuræ ex mora promissa, eodem quo fors tempore non debentur 3. 33. a.
- integræ sortis utrum committantur, an vero tantum pro rata pensionum, quas menstruatim solummodo ini convenerat 3. 35. a. & 39. b.
- quomodo crescant 3. 43. a.
- earum incrementa quomodo computantur

- tanda 3. 44. a.
 — fortis non debita non debentur 3. 50.
 a. & seq.
 — differuntur forte dilata *ibid.*
 — num ipso jure committantur 3. 53. b.
 — in contractibus stricti juris simpliciter ex mora non debentur 3. 56. b.
 — eas stipulari licet non tantum in casum moræ, sed & retro a die contractus initi *ibid.*
 Usuras ipso jure non committi quid denotat 3. 53. b.
 — semisses num stipulari liceat sub conditione non solutarum suo die quincuncium 3. 56. b. & seq.
 Usuræ usurarum de quibus usuris intelligantur 3. 57. a.
 — fructuum nomine quandoque occurrunt 3. 59. a.
 — in mutuo an debeantur ex pacto 3. 78. b.
 — assecurationum 4. 237. b. & seq. 257. a.
 Usurarum modum legitimum excedentes poenæ stipulationes decreto Curie Hollandiæ vindicantur 4. 145. b. 148. b.
 Usus antiqui sermo 2. 49. a.
 — optimus interpret rerum, quæ juris Gentium sunt 3. 365. b.
 ad Ususfructuarium fundi proximi non pertinent fructus insulæ in flumine natæ 1. 445. a.
 — pertinet accessio fructus ex alluvione, vel ex eo, quod vis fluminis adjecit 1. 445. b.
 Ususfructus bonorum, & ususfructus rerum legatum, idem 1. 98. b. & seqq.

- tertiz partis bonorum legatum Frequens 1. 99. a.
 Ususfructu certarum rerum legato, nec æris alieni, nec actionum, habetur ratio 1. 99. b.
 Uti possidetis, ita possideatis, in causis publicis expedit 3. 428. a.
 Utrechtani & Frisii sæpe disputarunt de prerogativa ordinis 3. 519. a.
 Utrechtana Curia quo jure facinorosos suos deportet ex tota Hollandia 3. 517. b.
 Utrechtanum fœdus. *vid.* Fœdus.
 Vulpes pro heredipetis 2. 163. a.
 Vultures pro heredipetis *ibid.*
 Uxorem ducere filius potest patre captivo vel peregre absente, si patris reditus per triennium expectetur 1. 427. b.
 Uxor si, marito ab hostibus capto, aut aliter absente, auctoritate Magistratus secundas nuptias contrahat, an marito revertente, primus an secundus maritus cedere debeat 4. 153. a.

W

- Wernerius. *vid.* Innerius.
 Wicquefortius juris publici ignorantiam Hollandiæ Ordinibus quare expronaverit 3. 262. b. & 272. a.
 Wisbuyensis juris nautici usus apud Amsterdammenses 3. 187. a.

Z

- Zachus ἀρχιτελώνης 3. 162. b.
 Zeebrieven. *vid.* Dobbele.

INDEX LEGUM

Quæ in his Operibus explicantur & emendantur.

EX INSTITUTIONIBUS.

§ 3. <i>proam.</i>	2. 36. a.	— § 12.	13. 14.	221. b.
§ 2. de jure N. G. & C.	3. 54. b.	— § 16.		2. 22. a.
§ ult. de nupt.	1. 73. b.	— § 17.		<i>ibid.</i>
quib. mod. tut. fin.	1. 155. b.	— § 19.		2. 23. a.
§ 40. de rer. divis.	2. 69. b.	— § 20.		2. 24. b.
§ 10. de testam. ordinand.	1. 496. b.	— § 21.		2. 25. a.
§ ultim. de militar. testam.	1. 423. a.	— § 22.		2. 25. b.
§ 1. de exhered. liberor.	1. 494. b.	— § 24.		2. 26. a.
§ 1. de inoff. testam.	1. 240. b.	— § 25.		2. 27. b.
§ ult. de legat. <i>Versic.</i> Poenæ quoque nomine	1. 191. b. & seq.	— § 26.		2. 28. b.
— <i>Versic.</i> Veluti si quis	2. 203. b.	— § 29. § 30.		<i>ibid.</i>
— <i>Versic.</i> Aut si ita	2. 206. b.	— § 31.		2. 29. b.
— <i>Versic.</i> Et in tantum	2. 208. b.	— § 32.		2. 30. a.
— <i>Versic.</i> Sed hujusmodi	2. 210. b.	— § 33.		2. 31. a.
§ 1. de codicillis	1. 467. b.	— § 35.		2. 32. a.
§ pen. de SCto de Tertylliano	1. 478. a.	— § 36.		2. 33. a.
§ 3. sive pen. de successione libertor. 1.		— § 37. § 38.		2. 35. b.
478. b. 483. a.		— § 39.		2. 37. a.
§ ult. de assignand. libert.	1. 117. b.	— § 40.		2. 37. b.
§ 17. de inutil. stipul.	3. 18. b.	— § 41.		2. 39. b.
§ 1. & 2. quib. mod. tollitur oblig.	3. 74. b.	— § 42.		2. 40. a.
§ 10. de actionib.	3. 54. b.	— § 43.		2. 41. a.
§ 3. de exception.	3. 74. a.	— § 44.		2. 43. a.
pr. de replicat.	3. 75. a.	— § 45.		2. 45. a.
§ 9. de public. judic.	1. 8. b.	— § 46.		2. 45. a.
§ 13. de lege Aquil.	2. 64. b.	— § 47.		1. 300. b. 376. b. 2. 49. a.
		l. 1. de legibus		1. 147. a.
		l. 22. eod.		1. 500. b.
		l. 5. § 1. de statu hom.		1. 386. b.
		l. 24. eod.		1. 395. a.
		l. 5. § 1. de rer. divis.		3. 200. b. 467. a.
		l. 9. § 4. eod.		3. 468. a.
		l. 6. pr. eod.		3. 200. b.
		— ult. l. 7. eod.		1. 14. a. b.
		l. 1. § 1. de Senator.		1. 430. a.
		l. 12. pr. eod.		1. 282. b.
		l. ult. § 1. eod.		1. 386. a.
		l. 3. de offic. Præt.		3. 421. b. 518. a.
		l. 3. § 3. de offic. Præf. Vigil.		1. 500. b.
		l. 4. § 3. de offic. Procons. & Legat. 1.		
		186. b.		
		l. 4. § 5. eod.		1. 339. b.
		l. 6. § 1. eod.		1. 352. a.
		l. 7. pr. eod.		1. 63. a.
		l. 8. eod.		1. 500. a.
		l. 9. § 2. eod.		1. 261. a.
				l. 11.

E PANDECTIS.

1. 2. de justit. & jur.	1. 297. a.	l. 1. de justit. & jur.	
l. 3. eod.	1. 231. a.	l. 2. de justit. & jur.	
l. 5. eod.	3. 201. b.	l. 3. de justit. & jur.	
l. 7. § 1. eod.	3. 20. a.	l. 4. de justit. & jur.	
l. 2. de origine juris § 1.	1. 134. a.	l. 5. de justit. & jur.	
— § 2.	2. 13. a.	l. 6. de justit. & jur.	
— § 3.	2. 14. a.	l. 7. de justit. & jur.	
— § 4.	2. 16. a.	l. 8. de justit. & jur.	
— § 5.	2. 17. b.	l. 9. de justit. & jur.	
— § 6.	1. 398. a. 2. 18. b.	l. 10. de justit. & jur.	
— § 7.	<i>ibid.</i>	l. 11. de justit. & jur.	
— § 8.	2. 19. b.	l. 12. de justit. & jur.	
— § 9.	<i>ibid.</i>	l. 13. de justit. & jur.	
— § 10. § 11.	2. 20. a.	l. 14. de justit. & jur.	

- l. 11. eod.
 l. 13. eod.
 l. 3. de offic. Præsid.
 l. 4. eod.
 l. 6. § 5. eod.
 l. 19. eod.
 l. 19. eod. § 1. eod.
 l. ult. eod.
 l. 3. pr. & § 1. de offic. Procur. Carl. vel Ration.
 l. 1. § 1. de offic. ejus cui mand. est jurisd.
 l. 3. eod.
 l. 1. de offic. Adfessor.
 l. 2. eod.
 l. 5. eod.
 l. 3. de jurisdicte.
 l. 13. § 1. eod.
 l. 2. de in jus voc.
 l. 20. eod.
 l. ult. eod.
 l. 8. § 5. qui satisd. cog.
 l. 2. pr. si quis caution. in jud. sist. caus. fact. non obtemp.
 l. 2. § 4. eod.
 l. 6. § 2. de edendo
 l. 9. § 3. eod.
 l. 1. de pactis
 — § 3. eod.
 l. 4. § ult. eod.
 l. 7. § 5. eod.
 — § 6.
 — § 12.
 l. 17. pr. eod.
 l. 27. § 1. eod.
 — § 6.
 l. 33. eod.
 l. 38. eod.
 l. 41. eod.
 l. 48. eod.
 l. 5. de transaction.
 l. 8. § 12. & 14. eod.
 l. ult. eod.
 l. 3. § 1. de postul.
 l. 6. § ult. de his qui not. infam.
 l. 9. eod.
 l. 11. § 1. eod.
 — § 2.
 l. 23. eod.
 l. ult. eod.
 l. 46. § 4. de Procuratorib.
 l. 13. de negot. gest.
- 1.234.a.
 1.352.a.
 3.245.b.
 1.500.a.
 1.31.b.133.a.
 1.264.b.
 1.265.b.
 1.49.b.
 1.92.b.
 1.352.a.
 1.351.b.
 1.301.a.
 1.15.a.
 1.50.b.
 1.501.b.
 1.426.a.
 3.255.a.
 1.367.b.
 1.486.a.
 1.383.b.
 1.113.b.
 1.158.b.
 1.384.a.
 ibid.
 1.455.a.
 3.30.a.
 3.83.a.88.b.
 1.416.a.3.76.a.
 1.294.a.3.73.b.
 3.17.b.
 3.89.a.91.b.
 3.74.a.
 1.458.a.
 1.503.b.
 3.91.a.
 4.74.b.
 ibid.
 1.163.a.
 1.140.a.
 1.348.b.
 1.185.a. & seq.
 1.16.b. & seq.
 1.263.a.
 1.258.a.263.a.
 1.258.b.
 1.260.b.
 1.263.b.
 1.60.b.
 3.14.a.
- l. 47. § 1. eod.
 l. 1. § 3. de calumniat.
 l. 9. § 1. quod metus causa
 l. 9. § ult. de dolo mal.
 l. 10. eod.
 l. 11. eod.
 l. 18. § 4. eod.
 l. 1. § 2. de minorib.
 l. 3. § 5. eod.
 — § 6.
 l. 18. § 1. & 2. eod.
 l. 22. eod.
 l. 27. § ult. eod.
 l. 29. eod.
 l. 28. § 5. ex quib. caus. maj. in integ. rest.
 1.500.a.
 l. 32. eod.
 l. 41. de recept. qui arbitr. recept.
 l. 51. eod.
 l. 1. § 3. nautæ caupon. stabul.
 l. 3. § 1. eod.
 l. 1. de judic.
 l. 2. § 2. eod.
 — § 3. eod.
 — § 4. eod.
 — § 6. eod.
 — § pen. eod.
 l. 12. § 2. eod.
 l. 19. § 2. eod.
 l. 28. § 4. eod.
 l. 28. § ult. eod.
 l. 32. eod.
 l. 48. eod.
 l. 49. § 1. eod.
 l. 57. eod.
 l. 60. eod.
 l. 1. de inoffic. testam.
 l. 4. eod.
 l. 8. eod.
 — § 11.
 l. 17. § 1. eod.
 l. 20. § 6. de hered. pet.
 — § 11. eod.
 l. 25. § 4. eod.
 — § 7. eod.
 l. 36. § 1. eod.
 — § 4. eod.
 l. 40. § 1. eod.
 l. 55. eod.
 l. 3. si pars hered. pet.
 l. 5. § 1. de rei vindicat.
 l. 28. eod.
- 1.398.b.
 2.31.b.
 1.151.b.
 1.388.b.
 ibid.
 1.11.a.b.388.b.
 1.425.a.
 1.335.a.
 1.395.
 ibid.
 3.8.b. & seq.
 1.400.b.
 1.394.a.
 1.395.a.
 1.338.a.
 1.335.a.
 1.430.b.
 1.78.b.
 1.441.b.
 3.308.a.
 1.426.a.
 3.256.a.
 3.257.a.
 1.484.a.
 1.484.b.
 1.337.b.
 3.247.b.
 1.484.b.
 1.194.a.
 2.106.a.424.b.
 1.484.a.
 1.426.b.
 1.97.b.
 1.426.a.
 1.238.a.
 1.74.a.
 1.266.b.
 1.481.b.
 1.75.a.
 1.463.a.
 1.463.b.
 1.462.b. & seq.
 1.463.a.
 1.438.a.
 1.462.b.
 1.463.a.4.152.b.
 1.381.a.
 1.119.a.194.b.
 1.395.b.
 1.502.b.
 1.31.

l. 31. eod.	<i>ibid.</i>	l. 1. § 1. de fugitiv.	1.500.b.
l. 32. eod.	<i>ibid.</i>	l. 5. pr. si mensur fals. mod. dix.	1.133.7.
l. 39. eod.	1.446.b.	l. 14. § 4. de religiof. & sumt. fun.	1.430.a.
l. 68. eod.	1.132.b.	— § 7. eod.	1.207.b.
l. 76. § 1. eod.	1.378.a.	l. 35. eod.	1.503.a.
l. 1. § 2. de publican. in rem actione	1.379.a.	l. 37. pr. eod.	3.505.a.
l. 2. eod.	1.379.b.	l. 44. pr. eod.	1.13.b. & seq.
l. 7. § 8. eod.	1.414.a.	— § 1. eod.	1.15.b.
l. 15. § 2. de usufruct.	1.133.b.	l. 1. de rebus credit.	3.6.b.
l. 15. § ult. l. 16. l. 17. pr. eod.	1.26.b. seq.	l. 2. § 1. eod.	1.24.a.
l. 34. eod.	1.358.b.	l. 17. eod.	1.69.b.
l. 58. § 1. eod.	1.51.b.	l. 40. eod.	1.341.a.
l. 5. § 3. si usufruct. perat	1.399.b.	l. 5. § 1. de iurejur.	1.297.a. & seqq.
l. 12. § 1. de usu & habit.	1.289.a.	— § 3. eod.	1.299.b.
l. 15. de servitut. præd. urb.	1.358.b.	l. 34. § 4. eod.	1.47.b. 382.a. & seqq.
l. 1. pr. de servit. præd. rust.	1.175.b.	l. 6. de condict. causa data causa non se-	1.82.b.
l. 7. pr.	1.176.a.	quata	1.66.a.
l. 17. commun. prædior.	1.241.a.	l. 15. eod.	1.353.b. & seqq.
l. 8. § 5. si servit. vindic.	<i>ibid.</i>	l. ult. eod.	1.46.a.
l. ult. si quadrup. pauper. sec. dic.	1.435.a.	l. ult. § 1. de condict. indeb.	1.437.b.
l. 2. pr. ad leg. Aquil.	1.202.a. 2.63.a.	l. 46. eod.	3.93.b.
— § 2. eod.	2.64.b.	l. 1. § 4. de pecun. constitut.	1.443.a.
l. 27. § 4. eod.	1.28.b. & seq.	l. 5. § 7. commodati vel contr.	1.359.b.
— § 5. eod.	2.64.b.	l. 11. § 5. de pignorat. action.	1.46.a.
— § 10. eod.	1.389.a.	l. 39. eod.	1.118.a. 3.151.
— § ult. eod.	1.443.a.	l. 9. de leg. Rhod. de jact.	1.128.a. seqq.
l. 29. § 1. & 2. eod.	1.195.b. & seqq.	l. 10. § 1. eod.	1.361.a.
— § 3. & 4. eod.	2.29.a. & 109.a. & seqq.	l. 1. ad SCtum Macedon.	1.312.a.
— § 5. & 6. eod.	1.201.a. & seqq.	l. 4. pr. de pecul.	1.382.a.
l. 31. eod.	1.30.b.	l. 23. eod.	1.448.b.
l. 49. § 1. eod.	3.474.b.	l. 1. pr. deposit.	<i>ibid.</i>
l. 5. § 4. de his, qui effud. vel dejec.	1.30.b.	l. 17. § 1. eod.	<i>ibid.</i>
— § 12.	1.273.a.	l. 24. eod.	1.449.a.
l. 6. § 2. eod.	1.30.b.	l. 25. § 1. eod.	1.448.b.
l. 14. de noxal. action.	1.460.a.	l. 26. eod.	1.118.a. 449.a.
l. 15. eod.	1.98.a.	— § 2. eod.	1.47.b. 449.b.
l. 12. fin. regund.	1.255.b.	l. 28. eod.	1.450.a.
l. 8. § 1. famil. ercisc.	1.12.a.	l. 29. eod.	1.449.b.
l. 36. eod.	3.51.a.	— § 1. eod.	1.361.a.
l. 44. § 4. eod.	1.382.b. & seqq.	l. 20. § 1. mandati	1.15.a.
l. 6. pr. commun. divid.	1.320.a.	l. 58. § 1. eod.	3.214.b.
l. 7. § 12. eod.	1.399.b.	l. 23. § 1. pro socio	1.121.b. & seqq.
l. 14. § 1. eod.	1.320.a.	l. 52. § 2. eod.	1.72.a. seq.
l. 29. eod.	<i>ibid.</i> & seqq.	— § 3. eod.	1.281.a.
l. 7. § 1. ad exhibend.	3.67.b.	l. 69. eod.	1.292.b.
l. 12. § 2. eod.	1.142.b.	l. 81. eod.	1.82.b.
l. 15. eod.	1.364.a. 384.a.	l. 83. eod.	1.327.a.
l. 9. de interrogat. in jur. fac.	1.293.a.	l. 1. § 2. de contrah. emt.	<i>ibid.</i>
l. 5. § 2. de servo corrupto	1.29.b.	l. 9. eod. pr. & § 1.	<i>ibid.</i>
l. 13. eod.	<i>ibid.</i> & 430.b.	— § 2. eod.	1.487.b.
l. 14. eod.	<i>ibid.</i>	l. 10. eod.	1.11.
l. 16. eod.	30.b.		

- l. 11. § 1. eod. 1.327.b.
 l. 14. eod. 1.327.a. & *segg.* 387.b.
 l. 19. eod. 4.215.a.
 l. 20. eod. 1.444.b.446.b.
 l. 34. § 1. eod. 2.97.a.
 — § 3. eod. 1.487.b.
 l. 35. § 8. eod. 1.355.b. & *segg.*
 l. 40. pr. eod. 1.134.b. & *segg.*
 l. 41. § 1. eod. 1.328.a.
 l. 57. pr. eod. 1.487.a. 3.48.a.
 l. 58. eod. 1.485.b. & *segg.*
 l. 65. eod. 1.446.b. & *segg.*
 l. 69. eod. 1.344.a. & *segg.*
 l. 72. eod. 3.72.b.
 l. 24. de hered. vel act. vend. 1.308.a.
 & *segg.*
 l. 2. de rescind. vendit. 1.294.a.
 l. 3. eod. 3.73.a.
 l. 1. § 2. de peric. & comm. rei vend. 1.430.b.
 — § 4. eod. 1.358.a.
 l. 11. eod. 1.436.a.
 l. 12. § 31. de action. emt. 1.250.a.
 l. 14. eod. *ibid.*
 l. 17. § 8. eod. 1.250.a. & *segg.*
 — § 9. eod. 1.252.b.
 l. 21. § 2. eod. 1.485.b. & *segg.*
 l. 22. eod. 1.487.b.
 l. 28. eod. 1.250.a.
 l. 2. § 1. locat. conduct. 1.245.a.
 l. 13. § 6. eod. 1.452.a.
 l. 15. § 2. eod. 1.51.a.
 — § 5. eod. 1.76.a.
 l. 22. § 2. eod. 1.446.b.
 l. 27. eod. 1.436.a.
 l. 31. eod. 1.433.a. ad 455.
 l. 39. eod. 1.444.a.
 l. 5. § 1. de præscript. verb. 1.355.b.
 l. 1. § 3. de pignor. & hypothec. 1.341.a.
 l. ult. quæ res pignor. vel hyp. oblig. non pos. 2.98.a.
 l. 5. qui potior. in pign. 1.152.a.
 l. 12. § ult. de Edil. edict. 1.154.b.
 l. 17. § 4. eod. 1.293.a.
 l. 19. § 2. eod. 3.20.a.
 l. 23. § 3. eod. 1.169.b.
 l. 20. de evictio. 1.126.b.
 l. 46. § 2. & 3. eod. 1.370.a.
 l. 74. § ult. eod. 1.181.a.
 l. 1. de usur. 1.358.b.409.b.
 l. 3. § 3. eod. 3.10.b.
 l. 9. § 1. eod. 1.340.b.
 l. 17. pr. eod. 1.340.a. & *segg.*
 3.59.a.
 l. 24. eod. 1.465.a.
 l. 33. pr. eod. 1.302.a. & *segg.*
 l. 8. de probat. & præsumt. 1.381.b.
 l. 22. eod. 3.137.a.
 l. 25. § 1. eod. 1.504.b.
 — § ult. eod. 1.406.b.
 l. 26. eod. 1.381.b.
 l. 27. eod. 1.408.a.
 l. 28. eod. 1.382.a.
 l. 3. § 1. de testib. 1.284.a.
 — § 5. eod. 1.358.b.
 l. 4. eod. 1.13.a.
 l. 21. § ult. eod. 1.265.b.
 l. 17. de sponsal. 1.263.a.
 l. 10. de ritu nuptiar. 1.427.a. & *segg.*
 l. 11. eod. *ibid.*
 l. 19. eod. 1.190.b. & *segg.*
 l. 38. eod. 1.402.a. & *segg.*
 l. 48. § 2. eod. 2.162.a.
 l. 60. § 5. eod. 1.492.b.
 l. 61. eod. *ibid.*
 l. 9. § 1. de jure dot. 1.241.a.
 l. 43. § 1. eod. 1.281.a.
 l. 62. eod. 1.504.a. & b.
 l. 79. eod. 1.382.a.
 — § 1. eod. 1.503.b.
 l. 8. de pact. dotal. 1.427.b.
 l. 17. eod. 1.414.b. & *segg.*
 l. 3. § 12. de donat. int. vir. & uxor. 1.1274.a. & *segg.*
 l. 23. eod. *ibid.*
 l. 33. pr. & § 2. eod. 3.82.b.
 l. 66. pr. eod. 1.386.a.
 l. 6. de divorc. & repud. 1.469.b. & *segg.*
 l. 2. § 1. solut. matrim. 1.472.b.
 l. 22. § 7. eod. 1.429.a. 472.b.
 — § 8. eod. 1.472.b.
 — § 9. eod. 1.472.b.
 l. 24. § 3. eod. 1.414.b. & *segg.*
 l. 31. § 1. eod. 1.503.b.
 l. 43. eod. 1.365.b.
 l. 44. § 1. eod. 1.503.b.
 l. 45. eod. 3.93.b.
 l. 66. eod. 1.152.b.
 l. 1. § 4. de agnosc. & alend. lib. 2.114.b.
 — § 14. eod. 1.47.b.
 l. 4. eod. 2.103.b.
 l. 1. de tutel. 1.455.b.
 1.3.

l. 3. pr. § 2. 3. & 4. eod.	1.396.b. <i>¶</i> <i>segg.</i>	l. 65. eod.	1.68.a.
l. 4. pr. & § 1. eod.	<i>ibid.</i>	l. 70. eod.	2.165.a. 1.66.b.
l. 4. de testam. tut.	1.85.b.	l. 71. pr. eod.	2.169.b.
l. 24. eod.	1.396. b. <i>¶</i> <i>segg.</i>	— § 1. eod.	2.172.a.
l. 2. pr. § 1. & 2. qui pet. tut. vel cur.	1.477.b.	l. 81. § 1. eod.	2.174.a.
— § 5. eod.	1.430.a.	l. ult. eod.	3.6.b.
l. 7. § 11. de administ. & peric. tut.	<i>ibid.</i>	l. 18. de vulg. & pupill. substit.	1.391.a. 3.93.a.
l. 34. eod.	1.214.b.	l. 2. § 2. de condit. institut.	1.412.b.
l. 43. eod.	1.312.a.	l. 11. eod.	2.206.a.
l. 43. eod.	1.312.a.	l. 20. § ult.	3.176.a.
l. 46. § 1. eod.	1.400.b.	l. 6. de testam. milit.	1.58.a.
l. 55. § 1. eod.	1.312.b.	l. 20. pr. de acquir. vel omit. hered.	1.25.b.
l. 5. § 4. de auctor. & consens. tut.	1.360.b.	l. 30. § 6. eod.	1.195.b.
l. 18. eod.	1.397.b.	l. 86. eod.	1.118.a.
l. 19. eod.	1.397.a.	l. 97. eod.	3.7.b. 9.a.
l. 1. pr. de suspect. tutor.	1.101.b.	l. ult. eod.	1.116.b.
l. 6. § 9. de excusat. tut.	1.316.b.	l. 3. de SCto Syllan.	1.385.a.
l. 3. § 3. ubi pupill. educ. vel morar.	1.431.b.	l. 16. eod.	1.391.a.
l. 1. § 12. de tutel. & rat. distrah.	1.311.	l. 5. de jure codicillor.	1.18.b. <i>¶</i> <i>segg.</i> 4.66.
b. <i>¶</i> <i>segg.</i>	<i>ibid.</i>	l. 18. eod.	1.468.a.
l. 2. § 1. eod.	<i>ibid.</i>	l. 1. de legat. I.	1.409.b. <i>¶</i> <i>segg.</i>
l. 9. § 4. eod.	1.396. b. <i>¶</i> <i>segg.</i>	l. 30. § 6. eod.	1.354.b.
l. 24. eod.	1.313.a.	l. 33. eod.	1.429.a.
l. 1. § 2. de reb. eor. qui sub tut.	<i>ibid.</i>	l. 41. § 6. eod.	1.339.b.
l. 2. eod.	<i>ibid.</i>	l. 51. eod.	1.354.b.
l. 4. eod.	<i>ibid.</i>	l. 54. eod.	1.8. b.
l. 5. § 11. eod.	1.350.a.	l. 8. § 1. de legat. II.	1.214.a.
l. 5. de curat. furios. & al. extra min.dand.	1.400.b.	l. 34. § 1. eod.	1.313. b.
l. 9. eod.	1.399.a.	l. 77. § 7. eod.	1.348.b.
l. 13. eod.	1.313.a.	l. 80. eod.	1.378.a.
l. 20. de testam. & qui test. fac. poss.	1.496. b. <i>¶</i> <i>segg.</i>	l. 88. eod.	3.14.b.
l. 32. § ult. eod.	1.409. a. <i>¶</i> b.	l. 1. § 3. de legat. III.	1.349.a. 351.a.
l. 10. de liber. & post. hered. inst.	1.490.	— § 6. eod.	1.214.a.
b. <i>¶</i> <i>segg.</i>	<i>ibid.</i>	l. 21. eod.	1.488.b. <i>¶</i> <i>segg.</i>
l. 11. eod.	2.92.a.	l. 23. eod.	1.456.a.
l. 29. § 6. eod.	3.45.b.	l. 35. eod.	1.315. a.
l. 2. de injust. rupt. & irrit. test.	1.37.a.	l. 39. § 1. eod.	1.56.a.
l. 3. eod.	1.494. a. <i>¶</i> <i>segg.</i>	l. 41. § 8. eod.	2.206. b.
l. 6. § 7. eod.	1.349.a.	l. 49. pr. eod.	1.276.b. <i>¶</i> <i>segg.</i>
l. 3. de his que in testam. del.	1.261.a. 3.157.b.	l. 60. pr. § 1. 2. & 3. eod.	1.437. a.
l. 1. § 3. de hered. instit.	1.229.a. <i>¶</i> <i>segg.</i>	l. 80. eod.	1.58.b.
— § 5. eod.	1.230. b. <i>¶</i> <i>segg.</i>	l. 89. eod.	1.58.a.
l. 3. § 4. eod.	1.430.a.	l. 100. § 2. eod.	1.89. a.
l. 17. § 5. eod.	1.289.a.	l. ult. § ult. eod.	1.293.a.
l. 23. § 2. eod.	1.92.a.	l. 7. de ann. legat.	2.195. a.
l. 29. eod.	2.176.a. <i>¶</i> <i>segg.</i>	l. 20. § 1. eod.	3.14.b.
l. 40. eod.	1.45.b. <i>¶</i> <i>segg.</i> 202.a. <i>¶</i> <i>segg.</i>	— § ult. eod.	1.65. a.
l. 45. eod.	1.436.a.	l. 22. eod.	1.292. b.
l. 59. eod.	1.46.a.	l. 23. eod.	1.65.a.
		l. pen. eod.	1.64.a. <i>¶</i> <i>segg.</i>
		l. ult. de usu & usufr. legat.	1.98.b. <i>¶</i> <i>segg.</i>

- l. 1. § 2. de dot. praelegat. 1.414.b. & seqq.
 l. 3. eod. 1.429.a.
 l. 6. eod. 1.435.a.
 l. 19. de opr. vel elect. legat. 2.201.a.
 l. 3. § 1. de tritic. vin. vel ol. legat. 1.310.
 a. & seqq.
 l. 8. de instruct. vel instrum. legat. 1.432. a.
 l. 12. eod. 1.435. a.
 — § 15. & 25. eod. 1.310.b.
 — § 40. eod. 1.118. a.
 — § 46. eod. 1.107.b.
 l. 16. § 1. eod. 1.436. b.
 l. 18. eod. 1.501.a.
 — § 11. eod. 1.107. b.
 — § 13. eod. 1.111.a.
 l. 20. pr. eod. 1.109.a. & seqq.
 — § 1. & 2. eod. 1.314.b.
 l. 14. de pecul. legat. 1.436. a.
 l. pen. de penn. legat. 1.374.b.
 l. 3. § 2. de supellect. legat. 1.173.b.
 l. 7. § 1. eod. 1.501. b.
 l. 9. pr. eod. 1.107.a.
 l. 20. § ult. eod. 1.111. a.
 l. 21. de aliment. & cib. legat. 1.140.a.
 l. 8. de aur. argent. legat. 1.87.a. & seqq.
 l. 13. eod. 3.284.b.
 l. 19. § 8. eod. 1.270.b.
 — § 12. 1.372.b. & seqq.
 l. 25. § 4. eod. 1.139.b. & seqq.
 — § 10. eod. 1.270.b.
 l. 32. pr. eod. 1.209.a. & seqq.
 — § 3. eod. 1.373.b.
 — § 7. eod. 1.270.b. 271.b.
 l. 33. eod. 1.90.b. & seqq.
 l. 34. eod. 1.445.b.
 l. 38. § 1. eod. 1.111. a. & seqq.
 l. 20. de liberat. legat. 1.316.a.
 l. 25. eod. 1.259.b.
 l. 3. pr. de adimend. vel transf. legat. 1.45.b.
 — § 7. eod. 1.81. a. & seqq.
 l. 30. § 1. eod. 1.315. a.
 l. 10. de reb. dub. 1.8.a. & seqq.
 l. 1. de his quæ pœn. nom. relinq. 2. 192. b.
 197. a.
 l. 2. eod. 2.192.b. 193. b. & seqq. 197.a. 205.b.
 l. 6. pr. de condit. & demonstr. 2.194.b.
 l. 19. eod. 2.204.a.
 l. 20. eod. 1.322.b. & seqq.
 l. 27. eod. 1.114.a. 292.a. 436.a. 2.194.b.
 l. 43. eod. 1.431.a.
 l. 49. eod. 1.134.b. & seqq.
 l. 63. § 1. eod. 2.204.b.
 l. 64. § 1. eod. 1.64. § 1. eod.
 l. 71. § 1. eod. 1.71. § 1. eod.
 l. 102. eod. 1.102. eod.
 l. 1. ad leg. Falcid. 1.1. ad leg. Falcid.
 — § 11. eod. — § 11. eod.
 l. 11. § 6. eod. 1.11. § 6. eod.
 l. 26. eod. 1.26. eod.
 l. 30. § 7. eod. 1.30. § 7. eod.
 l. 45. § 1. eod. 1.45. § 1. eod.
 l. 68. pr. eod. 1.68. pr. eod.
 l. 73. § ult. eod. 1.73. § ult. eod.
 l. 93. eod. 1.93. eod.
 l. 1. § 2. ad SCtum Trebell. 1.1. § 2. ad SCtum Trebell.
 — § 6. eod. — § 6. eod.
 l. 13. § 4. eod. 1.13. § 4. eod.
 l. 14. pr. eod. 1.14. pr. eod.
 — § 2. eod. — § 2. eod.
 — § ult. eod. — § ult. eod.
 l. 15. eod. 1.15. eod.
 l. 16. eod. 1.16. eod.
 — § 10. eod. — § 10. eod.
 l. 19. pr. eod. 1.19. pr. eod.
 l. 43. eod. 1.43. eod.
 l. 44. eod. 1.44. eod.
 — § 1. eod. — § 1. eod.
 l. 45. eod. 1.45. eod.
 l. 58. eod. 1.58. eod.
 l. 67. § 1. eod. 1.67. § 1. eod.
 l. 78. § 12. eod. 1.78. § 12. eod.
 l. ult. inscr. eod. 1. ult. inscr. eod.
 l. 5. § 27. ut in possess. legat. 1.5. § 27. ut in possess. legat.
 l. 3. § 5. de bonor. possess. 1.3. § 5. de bonor. possess.
 l. 7. eod. 1.7. eod.
 — § 1. eod. — § 1. eod.
 l. 8. pr. de bonor. possess. contr. tab. 1.8. pr. de bonor. possess. contr. tab.
 l. 12. § 1. eod. 1.12. § 1. eod.
 l. 3. pr. de conjung. cum emanc. lib. 1.3. pr. de conjung. cum emanc. lib.
 l. 4. de Carbon. edit. 1.4. de Carbon. edit.
 l. 12. eod. 1.12. eod.
 l. 1. § 1. de bonor. possess. sec. tab. 1.1. § 1. de bonor. possess. sec. tab.
 & seqq. & seqq.
 l. 3. si a parent. quis manum. 1.3. si a parent. quis manum.
 l. ult. eod. 1. ult. eod.
 l. 10. de iure patronat. 1.10. de iure patronat.
 l. 16. eod. 1.16. eod.
 l. 21. § 1. & 2. eod. 1.21. § 1. & 2. eod.
 l. ult. eod. 1. ult. eod.
 l. 26. de oper. libertor. 1.26. de oper. libertor.
 l. 14. § 8. de bon. libert. 1.14. § 8. de bon. libert.
 l. 26. eod. 1.26. eod.
 l. 45. eod. 1.45. eod.
 l. 1. de adsign. libert. 1.1. de adsign. libert.
 l. 1. pr. 1.1. pr.

ibid. & 205.b.

2.104.a.

4.152.b.

1.377.b.

1.379.a.

1.47.a.

1.378.b.

1.266.b.

1.431.a.

1.185.b.

1.379.a.

1.378.a.

1.290.a.

1.364.a.

1.348.a.

1.36.b. & seqq.

1.346.b. & seqq.

1.359.b.

ibid.

ibid.

1.348.b.

2.205.a.

1.267.a.

1.348.b.

1.338.b. 348.b.

1.348.b.

2.205.a.

1.348.b.

1.359.a.

3.6.b.

1.133.b.

1.364.a.

1.499.a.

1.84.a.

1.74.b.

1.57.a.

1.48.b.

1.35.b. & seqq.

1.36.b.

1.41. a.

1.117.b.

2.89.b.

1.288.a. & seqq.

1.482.b.

1.478.a. & seqq.

3.6.b.

1.118.b.

1.215.b.

1.480.b. & seqq.

1.479.b.

1.117.b.

1.1. pr.

l. 1. pr. si tab. testam. null. ext.	1.47.b.	— § 1. eod.	1.438.b.
l. 9. de gradib. & adfin.	1.252.b.	l. 65. pr. eod.	1.269.b.
l. 2. § 25. ad SCtum Tertyllian.	1.386.a.	l. 1. § 1. de adquir. vel amitt. possess.	3.200.a.
— § 43. eod.	1.476.a. & segg.	l. 3. § 1. eod.	1.463.b.3.346.b.
— § 44. eod.	1.358.b.	— § 3. eod.	1.362.a. & segg.
l. 5. § 14. de oper. nov. nunc.	1.384.a.	l. 13. § 10. eod.	1.360.b.419. a. & segg.
l. 4. de damno infect.	1.485.a.	l. 18. § 4. eod.	3.346.a.
— § 9. eod.	1.339.b.	l. 30. eod.	1.363.b.
l. 6. eod.	1.181.b.	l. 36. eod.	1.234.a.
l. 7. pr. § 1. & 2. eod.	1.182.a. & segg.	l. 44. eod.	1.364.b.
l. 8. eod.	1.183.b.	l. 1. de usurpat. & usucap.	1.416.b.
l. 9. pr. § 1. 2. eod.	1.182.a.	l. 3. eod.	ibid.
— § 2. & 3. eod.	1.183.a.	— § 1.	1.252.b.
l. 13. § 3. eod.	1.384.a.	l. 4. eod.	1.421.b. & segg.
l. 40. § 1. eod.	1.184.a. & segg.	l. 5. eod.	1.215.a.
l. 43. § 1. eod.	1.436.a.	l. 23. eod.	1.364.a.
l. 45. eod.	1.191.a.	l. 42. eod.	1.214.b.
l. 1. § 6. de aqu. & aqu. plu. arc.	1.435.a.	l. 44. § 6. eod.	1.430.a.
l. 1. pr. de public. & vectig.	1.295.a. & segg.	l. 45. eod.	2.237.b.
l. 8. § 1. eod.	1.460.a. & segg.	l. 2. § 6. pro emptore	1.363.b.
l. 10. pr. eod.	1.92.b.	l. 2. de re iudicata	1.179.b.
l. 11. § 1. eod.	ibid.	l. 14. eod.	1.294.b.
— § 2. eod.	3.371.a.375.a.	l. 31. eod.	1.179.b.215.a.
l. 16. § 4. eod.	1.357.b.	l. 33. eod.	1.317.a.
— § 7. eod.	1.170.b. & segg.	l. 57. eod.	1.335.b.
l. 11. de donation.	1.408.a.	l. 60. eod.	1.158.b.
l. 20. eod.	1.480.a.	l. 4. de curator. bon. dand.	1.401.b.
— § 1. eod.	1.386. b. 405. a. & segg.	l. ult. eod.	1.399.b. & segg.
l. 24. eod.	1.408.a. & segg.	l. 9. § 3. de reb. auctorit. judic. possid.	1.401.b.
l. 37. de mort. caus. donat.	1.413. b. in fin.	l. 15. § 1. eod.	1.384.a.
l. 6. de manumission.	1.435.b.	l. 25. eod.	1.241.a.
l. 7. eod.	1.436.a.	l. 31. § 1. eod.	1.50.b.
l. 29. de manumiss. testam.	2.111.b.253.b.	l. 1. § 2. quod legator.	1.378.b.
l. 41. § 2. eod.	1.135.a.	— § 5. eod.	1.379.b.
l. 59. pr. eod.	1.214.b.	— § 6. eod.	ibid.
— § 2. eod.	1.233.b. & segg.	l. 3. pr. ne vis fiat ei qui in possess. miss. i.	133. b.
l. 26. § 11. de fideicomm. libert.	1.418.a.	l. 3. § 1. ne quid in loc. publ.	3.236.b.
l. 27. eod.	1.417.a. & segg.	l. 4. eod.	ibid.
l. 41. § 15. eod.	1.135.a.	l. 1. § 17. de flumin.	2.237.a.
l. 4. § 5. de statuliber.	1.332.b.	l. 1. § ult. quod vi aut clam	1.438.b.
l. 14. eod.	1.435.b.	l. 9. § 2. eod.	ibid.
l. 21. § 1. eod.	1.116.a.	l. 1. § 5. de remissionib.	1.293.b.
l. 39. § 3. eod.	1.334.b.	l. 3. de lib. exhibend.	1.71.a.
l. 3. qui & a quib. manum.	2.202.a.	l. 1. de Salvian. interd.	1.48.b.
l. 8. eod.	1.460.b.	l. 29. de except. rei judic.	1.390.b.
l. 14. eod.	1.292.b.	l. 2. de divers. tempor. præscript. i. 178. b. & segg.	425. b.
l. 16. § 1. de liberal. caus.	1.233.a.	l. 3. & 9. eod.	2.72.a. & segg.
l. 30. eod.	1.389.b.	l. 4. § 16. de dol. mal. & met. except.	1.360.b.
l. 14. § 1. de adquir. rer. domin.	3.200.b.	l. 5. § 5. eod.	1.408.a.
l. 31. eod.	1.292.a.	— § ult. eod.	3.40.a.
l. 50. eod.	1.238.a.3.236.b.		
l. 55. eod.	1.212.b.		
l. 56. eod.	1.12.b.		

l. 20. de obligat. & action.	1. 47. b.	l. 4. eod.	2. 100. b.
l. 44. § 2. eod.	3. 77. b.	l. ult. de concussion.	1. 146. a.
l. 55. eod.	1. 448. a.	l. 3. de termino moto	1. 252. b.
l. 5. de verb. obligat.	1. 455. a. & segg.	l. pr. & §. 1. de Colleg. & Corpor.	2. 130. b.
l. 29. eod.	1. 458. b.	l. 4. eod.	1. 33. a. & segg.
l. 34. § 1. eod.	3. 83. b.	l. 2. de popular. action.	1. 51. b.
l. 35. § ult. eod.	1. 114. a.	l. 7. de public. judiciis	1. 281. a.
l. 75. § 4. eod.	1. 195. b.	l. 8. ad leg. Jul. Majest.	1. 18. a.
l. 69. eod.	3. 76. b.	l. 7. ad leg. Jul. de vi publ.	3. 244. a.
l. 100. eod.	1. 195. a.	l. 1. pr. ad leg. Jul. de vi priv.	1. 330. b.
l. 110. § 1. eod.	1. 91. b.	& seg.	
l. 121. § ult. eod.	3. 17. a.	l. 1. ad leg. Cornel. de Sicar.	1. 18. b.
l. 132. § ult. eod.	3. 82. a.	— § 3. eod.	1. 438. b.
l. 133. eod.	3. 83. a.	l. 2. eod.	2. 91. b.
l. 134. § 1. & ult. eod.	3. 82. a.	l. 7. eod.	1. 143. b.
l. 135. § 2. eod.	3. 39. a. 84. a.	l. 8. eod.	2. 100. b.
l. 137. pr. eod.	1. 98. a.	l. 11. eod.	2. 89. b.
l. 2. de duob. reis constit.	1. 459. a.	l. 14. eod.	1. 125. a.
l. 12. pr. eod.	1. 37. b.	l. 1. de leg. Pomp. de parricid.	1. 13. b. 2.
l. 25. de fidejussor.	1. 278. b.	86. a.	
l. 52. § 2. eod.	1. 314. b.	l. 3. eod.	1. 13. a.
l. 68. § 1. eod.	3. 7. b.	l. 4. eod.	1. 13. b.
l. 6. de solution.	1. 270. a.	l. 5. eod.	2. 90. a.
l. 44. § 1. eod.	1. 22. a.	l. 1. pr. de leg. Cornel. de fals.	1. 14. a.
l. 72. pr. eod.	1. 113. a.	— § 1. eod.	1. 144. a.
l. 80. eod.	3. 71. b.	— § 2. eod.	1. 147. a.
l. 82. eod.	1. 504. b.	— § 3. & 4. eod.	1. 149. b. & segg.
l. 99. eod.	1. 22. b.	l. 8. eod.	1. 206. a. & segg.
l. 102. pr. eod.	1. 111. b.	l. 9. § 3. eod.	1. 143. b.
l. 13. § 4. de acceptilat.	1. 51. a.	l. 16. § 2. eod.	1. 151. a.
l. 19. § ult. judicat. solvi	3. 23. b.	l. 20. eod.	1. 144. b.
l. 9. raram rem hab.	1. 400. b.	l. 22. § 9. eod.	1. 486. b.
l. 21. pr. de furtis	1. 11. b.	l. 24. eod.	1. 118. a.
l. 27. § 1. eod.	1. 283. b.	l. 4. § ult. ad leg. Jul. peculat.	1. 164. b.
l. 43. § 3. eod.	1. 430. a.	l. 5. eod.	1. 20. a. & segg.
l. 52. § 1. 4. 5. 6. eod.	1. 11. b. & segg.	l. 6. pr. eod.	1. 20. b. & 43. b.
l. 56. § 1. eod.	1. 65. a. & segg.	l. 9. § ult. eod.	3. 245. b.
l. 61. § 8. eod.	1. 205. b.	l. 1. § 13. ad SC. Turpil.	1. 293. b.
l. 81. eod.	1. 164. b.	l. 1. de quaestio.	1. 148. b.
l. 1. § 1. si is qui testam. liber.	1. 269. b.	l. 15. § 1. eod.	1. 117. a.
l. 5. pr. arbor. furt. cxf.	1. 207. a.	l. 5. § ult. de poenis	1. 63. a.
l. 3. § 6. de incend. ruin. naufr.	1. 360. a.	l. 7. eod.	1. 41. b. & segg.
l. 9. eod.	1. 44. a.	l. 8. § 2. eod.	1. 285. b.
l. 1. § 2. de injur.	1. 278. a.	— § 3. eod.	1. 287. a.
l. 13. § ult. eod.	3. 236. b. & seg.	l. 9. § 4. & 5. eod.	1. 300. a. & segg.
l. 14. eod.	3. 237. a.	l. 10. eod.	1. 44. a.
l. 15. § 15. eod.	1. 278. a.	l. 16. pr. eod.	1. 123. b.
— § 16. eod.	ibid.	— § 4. eod.	1. 21. a.
l. 1. § 3. de extraord. crim.	1. 125. a.	l. 18. eod.	1. 123. b.
— § 3. eod.	2. 135. a.	l. 20. eod.	1. 268. b.
l. 2. eod.	ibid.	l. 30. eod.	1. 304. a. 2. 135. b.
			1. 38.

l. 38. § 1. eod.	1.287. a.	l. 6. eod.	1.326. a.
— § 10. eod.	1.186. a.	l. 9. eod.	<i>ibid.</i> & 324. b.
— § ult. eod.	1.168. a.	l. 14. eod.	<i>ibid.</i>
l. 39. eod.	2.100. b.	l. 1. § 5. de extraord. cognit.	1.301. a.
l. 7. § 3. de bon. damnat.	1.84. a. & <i>segg.</i>	l. 4. eod.	1.300. b.
l. 1. de bon. eor. qui ante sent.	1.232. b.	l. 3. de proxenet.	4.109. a.
l. 3. pr. eod.	1.167. b. 1.68. b.	l. 1. de censib.	1.282. b. 475. a.
— § 6. eod.	1.167. b.	— § 2. eod.	<i>ibid.</i>
l. 5. de interd. & relegat.	1.304. b.	— § 3. eod.	<i>ibid.</i>
l. 6. § 1. eod.	1.349. a.	— § 5. eod.	<i>ibid.</i>
l. 10. § 1. de appellat. & relat.	1.236. a.	— § 6. eod.	1.281. b.
l. 17. § 1. eod.	1.397. b.	— § 7. eod.	1.282. b.
l. 25. eod.	1.283. b. & <i>segg.</i>	— § 11. eod.	<i>ibid.</i>
<i>Rubr.</i> quis & a quo appell.	1.351. a.	l. 5. § 2. eod.	1.10. a.
l. 2. eod.	1.352. b.	l. 6. eod.	1.282. b.
l. 1. pr. quando appell. sit	1.349. a.	l. 7. eod.	<i>ibid.</i>
l. 1. de jure Fisci	1.292. b. 502. a.	l. 8. eod.	<i>ibid.</i> & 285. a.
l. 5. eod.	1.92. b.	— § 3. eod.	1.283. a.
l. 18. § 9. eod.	1.15. a.	— § 4. eod.	1.282. b.
l. 34. eod.	1.293. b.	— § 7. eod.	1.284. a.
l. 5. § 1. de Captiv. & possim. revers.	3.	l. ult. pr. eod.	1.282. b.
378. a.		— § 7. eod.	1.281. b.
— § 2. eod.	3.200. b.	l. 7. de verb. signif.	3.20. a.
l. 6. eod.	3.389. a.	l. 15. eod.	1.164. a.
l. 7. eod.	3.201. a. 245. b.	l. 16. eod.	1.164. b.
— § 2. eod.	3.245. b.	l. 17. eod.	1.164. a.
l. 12. pr. eod. 1. 40. a. & <i>segg.</i>	1.192. a. & <i>segg.</i>	l. 18. eod.	1.461. a.
— § 3. eod.	1.427. b.	l. 48. eod.	1.191. b.
— § 9. eod.	1.130. a.	l. 71. § ult. eod.	3.16. a.
l. 19. § 3. eod.	3.378. b. 379. b.	l. 86. eod.	1.359. a.
l. 28. eod.	1.114. b. & <i>segg.</i>	l. 93. eod.	1.115. b.
l. 6. § 7. de re militari	1.168. a.	l. 101. § 2. eod.	1.104. a.
l. 2. § 5. ad municipal.	1.430. a.	l. 113. eod.	1.158. b.
l. 36. eod.	1.46. a. 67. b. & <i>segg.</i>	l. 120. eod.	1.75. b.
l. 3. § 3. de Decurion.	2.134. a.	l. 195. § 2. eod.	1.455. b.
l. 8. § 1. de vacat. & excus. mun.	3.162. b.	l. 221. eod.	1.131. b.
l. 3. § 4. de munerib. & honor.	1.241. a.	l. 225. eod.	1.124. b. in fin.
l. 6. § 1. eod.	1.118. b.	l. 2. pr. de reg. jut.	3.435. a.
l. 18. § 19. eod.	1.283. b.	— § 1. eod.	1.337. a.
<i>Rubr.</i> de jure immunit.	1.461. a.	l. 7. eod.	1.58. a.
l. 5. § 2. & 5. eod.	1.461. b.	l. 29. eod.	3.42. b.
l. ult. de legation.	3.307. a.	l. 35. eod.	3.71. a.
l. 2. § 11. de admin. rer. ad civit. pert.	1.	l. 113. eod.	<i>ibid.</i>
234. a.			
l. 1. de decret. ab ord. faciend.	1.32. b.		
<i>Rubr.</i> de pollicitationibus	1.324. a.		
l. 2. § 1. eod.	1.325. a.		
— § 2. eod.	1.324. a. & b. 326. a.		
— § 3. eod.	<i>ibid.</i> & 325. b.		
l. 3. eod.	1.324. b.		
l. 4. eod.	1.326. a.		
l. 5. eod.	1.324. b.		
		l. 23. de SS. Eccles.	3.106. a.
		l. 10. de Episcop. & Cleric.	1.133. b. & <i>segg.</i>
		Authent. Statuimus, de Episcop. aud.	1.8. b.
		l. 4. pr. de Hæretic. & Manich.	1.28. a. & b.
		l. 1. § 5. de verer. jur. enucl.	1.101. a.
		— § 6. eod.	1.431. a.
			l. 2.

E CODICE JUSTINIANO.

- l. 2. § 2. eod.
 — § 5. eod.
 — § 12. eod.
 l. 3. § 9. eod.
 l. 1. pr. de offic. Præf. Præt. Afr.
 l. ult. de offic. Magistr. milit.
 l. 1. de offic. Vicarii
 l. 1. de offic. milit. Judic.
 l. 13. de offic. Rect. Provinc.
 l. 1. de ius vocand.
 l. 13. de pact.
 l. 27. eod.
 l. 4. § 1. de Advoc. divers. Judic.
 l. 22. de negot. gest.
 l. 1. si tut. vel cur. interven.
 l. 2. si major fact. rat. hab.
 l. 13. § 1. in fin. de judic.
 l. 1. qui pro sua jurisd. dar. poss.
 l. ult. de inoffic. testam.
 l. 8. de petit. heredit.
 l. 20. famil. ercisc.
 l. 3. depositi
 l. ult. eod.
 l. 1. de patr. qui fil. suos distrax. 2.94. b. & segg.
 l. 12. de rescind. vendit.
 l. 4. de commerc. & mercator.
 l. 16. de nupt.
 l. 1. de secund. nupt.
 l. 6. eod.
 l. 16. eod.
 l. 7. de repud.
 l. 4. de testam. tut.
 l. 1. quand. mul. tut. offic. fung. poss.
 Rubr. de in lit. dand. tut.
 l. 1. l. 2. l. 3. l. ult. eod.
 l. ult. quand. tut. vel cur. esse desin.
 l. 9. de oper. libertor
 l. 10. qui testam. fac. poss.
 l. ult. eod.
 l. 29. de jure deliber.
 l. un. de his quæ pœn. nom. relinq. 2.209. b.
 l. ult. commun. de legat. & fideic.
 l. 2. ad leg. Falcid.
 l. un. § 10. de caduc. toll.
 l. 4. ad SC. Tertyllian.
 l. 10. de legit. hered.
 l. 14. eod.
 l. 4. comm. de success.
 l. 7. eod.
 l. 5. de Ingen. manum.
 l. 1. de liberal. caus.
- l. 101. a. in fin.
 l. 101. b.
 l. 431. b.
 l. 101. b.
 l. 120. a.
 l. 283. b.
 3.9. a.
 l. 132. b. 134. a.
 l. 133. a.
 l. 118. a.
 3.76. a.
 3.81. a.
 l. 20. a.
 l. 19. a. & segg.
 l. 93. a.
 l. 117. b.
 l. 485. a.
 l. 261. a.
 l. 423. a.
 l. 117. b.
 l. 116. b.
 l. 117. b. 449. a.
 l. 450. b.
 2.94. b. & segg.
 l. 461. a.
 3.280. a.
 2.112. a. 253. b. & segg.
 l. 259. b.
 4.88. a. & segg. 100. b.
 112.2. a.
 l. 18. b.
 l. 85. b. & segg.
 l. 116. b.
 l. 398. b.
 l. 396. b. & segg.
 l. 155. b.
 l. 45. a.
 l. 488. b.
 l. 423. a.
 l. 485. a.
 2.209. b.
 2.201. b.
 l. 117. a.
 l. 58. a.
 l. 259. b.
 l. 477. a.
 l. 258. b.
 l. 117. b.
 l. 241. b.
 4.151. a.
 2.97. b.
- l. 27. eod.
 l. 7. § 4. de præscr. 30. vel 40. annor. 4.150. a.
 — § ult.
 l. 2. de sentent. ex pericul. recit. 1.133.1. a.
 l. 1. de usur. rei judic. 1.93. a.
 l. 16. de bon. auctorit. jud. possid. 4.153. b.
 l. 14. de operib. publ. 3.475. a.
 l. 9. de distract. pignor. 2.299. a.
 l. 3. de patria potest. 2.291. a.
 l. 9. eod. 2.103. a.
 l. 1. de infant. exposit. 2.113. a.
 l. 2. eod. 12.112. b. 113. b.
 l. 3. eod. 2.112. a.
 l. ult. eod. *ibid.*
 l. 7. ad leg. Jul. majest. 1.306. a.
 l. 4. ad leg. Jul. de adulter. 1.444. a.
 l. 8. ad leg. Cornel. de sicar. 2.105. b. 113. b.
 l. un. de his qui par. vel lib. occid. 2.93. a. 102. a.
 l. 1. de his qui sibi adscrib. in testam. 1.38. a. & segg.
 l. 4. de crim. expil. hered. 1.215. b.
 l. 1. de quæstion. 1.148. b.
 l. 8. pr. eod. 1.293. b.
 l. ult. de general. abolit. 1.233. a.
 l. 2. de exaction. tribut. 1.7. a. & segg.
 l. 8. eod. 1.9. a.
 l. 2. de veter. numism. potest. 1.96. b. & segg.
 l. un. de classic. 3.234. b.
 l. 4. de aqueduct. 1.117. b.
 l. 14. de fund. patrim. 1.315. b. in fin.
 l. 5. de divers. præd. *ibid.*
 Rubr. de lucr. advocat. & concuss. offic. si-
 ve apparit. 1.133. a.
 l. 3. quando fisc. vel priv. 1.133. a.
 l. 8. de condict. causa data causa non sec. 1.357. b.
 l. 2. de servit. & aqua 1.421. b.
 l. 6. de bonis quæ liberis. 1.422. a.
 l. 4. in quib. caus. pign. vel hypoth. 1.396. a.
 l. 6. eod. 1.147. a.
 l. 7. de testib. 1.148. b.
 l. 1. & 2. de capiendis, & distrahendis pign. tribut. caus. 1.9. b.
 l. 2. pro socio 1.118. a.
 l. 6. de admin. tut. 1.117. b.
 l. 6. qui per tut. 1.116. b.
 l. 1. quomodo, & quando jud. 1.117. a.
 l. 6. de pignor. act. 1.118. a.

E NOVELLIS.

Novell. Justiniani XXXII.	3.27.b. & segg.
— XXXIV.	<i>ibid.</i>
— CVI.	<i>ibid.</i>
— CXV. cap. 3. § 2.	1.239.a.
— CXVIII. præf.	1.253.a.
— CXXXIX.	3.69.a.
— CLIII.	2.112.b. 116.a.
Novell. Leonis LXXXIII.	3.27.b.
Novell. Valent. L. I. Tit. IV.	2.166.a.
Novell. Valentini. L. I. T. XI.	2.109.b.

E CODICE THEODOSIANO.

I. un. de respons. Prud.	3.11.a.
I. 3. de Exact.	1.7.b.
I. 8. l. 9. l. 11. de appellat.	1.350.a.
I. 16. eod.	<i>ibid.</i> & 3.9.a.
I. 64. eod.	2.147.a.
I. 20. quor. appell. non recip.	3.275.a.
I. 13. de infirm. his quæ sub Tyrann.	3.518.b.
I. 3. de Hæretic.	2.148.a.
I. 18. eod.	2.152.b.
I. 19. eod.	2.148.a.
I. 35. eod.	1.147.b.
I. 40. eod.	1.28.b.
I. 41. eod.	2.147.b.
I. 54. & 55. eod.	2.147.a.
I. 1. ne sanct. baptism. iteret.	<i>ibid.</i>
I. 20. de Pagan. sacrif.	2.153.a.
I. 3. de in integr. restit.	2.147.a.
I. ult. unde vi	<i>ibid.</i>
I. 3. de malef. & mathem.	2.148.b.
I. 2. de liber. caus.	2.81.a.

E PAULI SENTENTIIS.

L. I. Tit. VII. § 1.	1.281.a.
— Tit. X.	1.382.a.
— Tit. XIII. § 4.	3.61.b.
— Tit. ult.	1.261.b.
Lib. II. Tit. XVII. § 2. & 3.	2.57.b.
— Tit. XXX.	1.312.a.
Lib. III. Tit. VI. § 51.	1.174.a.
— § 56.	<i>ibid.</i>
— § 67.	1.173.b. & segg.
Lib. IV. Tit. VIII. § 3.	2.18.a.
Lib. V. Tit. I. § 1. & 2.	2.81.b. 98.a.
— & b. 99. b. 107. a. 110. a.	
— Tit. V.	1.316.b.

— Tit. VII. in pr.	3.81.a.
— Tit. VII. § 2.	3.18.b.
— Tit. XII. § 2.	1.242.b. & segg.
— Tit. XV. § 5.	1.186.a.
— Tit. XX.	<i>ibid.</i> & 313.a.
— Tit. XXI. § 2.	1.305.a. 307.a. 2.115.b.
— Tit. XXII. § 3. & 4.	2.134.b.
— Tit. XXIV.	2.186.a.
— Tit. XXV. § 2.	1.149.a.
— § 2. & 3.	1.150.a.
— Tit. XXVIII. § 1.	1.186.a.
Anianus lib. I. Tit. I. § 4.	1.35.a.
— Tit. XIII. § 11. 12.	1.311.a.
— Tit. XIX. § 1.	1.311.b.

E FRAGMENTIS ULPIANI.

Tit. I. § 16.	2.61.b. 70.a. 71.a. 72.b.
Tit. IV. § 1.	2.79.b.
Tit. VI. § 1.	2.503.b.
— § 6.	1.470.a.
— § 13.	1.414.a.
Tit. X. § 1.	2.80.a.
Tit. XI. § 2.	2.62.b.
— § 20.	1.504.b.
— § 24.	1.398.a.
— § ult.	1.157.b.
Tit. XIX. § 1.	2.59.a. 61.a. 63.a.
64. b. 65. b. 68. b. 79. a.	
— § 3.	2.57.a. 60.a. 66.b.
— § 6.	2.60.b. & segg. 72.a.
— § 7.	2.57.b. 65.b. 70.b. & segg.
— § 9.	
Tit. XX. § 2.	1.150.b.
— § 8.	2.68.b.
Tit. XXII. § 21.	1.494.b.
Tit. XXIII. § 6.	1.499.a.
Tit. XXIV. § 12. & 13.	1.58.b.
— § 17.	2.191.b. 203.b.
Tit. XXV. § 13.	2.191.b.
Tit. XXVIII. § 6.	1.499.a.

E FRAGMENTIS CAJI.

Lib. I. Tit. VI. § 3.	2.58.a. 79.a.
Lib. II. Tit. I. § 1.	1.431.b.
Lib. III. Tit. II. § 1.	1.22.a.

E COLLATIONE LL MOSAICAR.
ET ROMANAR.

Tit. I. § 2.	1.197.a.
	§ 11.

Tit. I. § 11.	1.161. a. & segg.	cap. 87.	3.81. a.
Tit. III. § 3.	2.89. b.	Lib. XXIII. Tit. I. cap. 47.	3.27. a. 36. a.
Tit. IV. § 2.	2.87. b.	Lib. XXXV. Tit. IX. cap. 70.	2.163. b. 167. b.
— § 8.	2.83. a. 86. b. 92. b. 93. b.	— cap. 71.	2.170. a. 172. b.
Tit. V. § 8.	2.80. b.	Lib. XLI. Tit. I. cap. 1. § 4.	2.195. b.
Tit. VI. § 3.	2.154. a.	Lib. XLVIII. Tit. V. cap. 41.	3.14. a.
Tit. VIII. § 2.	1.149. a.	Lib. L. Tit. I.	3.237. b.
— § 4.	<i>ibid.</i>	Lib. LX. Tit. I. litt. A.	2.63. b.
— § 5.	1.141. b.	— Litt. B.	2.21. b.
— § 6.	1.142. a. 148. b.		
— § ult.	1.149. a.		
Tit. XIV. § 2.	1.93. b.		
Tit. XV.	1.305. b. 3. 175. a.		
— § 3.	2.129. b. 144. b. 154. b.		

BASILICA, FORUMVE SCHOLIA

VARIIS LOCIS.

I. 11. a.	11. b.	17. a.	20. b.	27. b.	28. b.	30. a.	30. b.
33. b.	35. a.	36. a.	38. b.	41. b.	49. a.	51. a.	65. b.
66. b.	67. a.	70. a.	72. a.	74. b.	84. b.	98. b.	
115. b.	123. a.	125. b.	142. a.	145. b.	145. b.	151. a.	
159. a.	162. a.	165. a.	174. b.	180. a.	191. b.	199. a.	
202. a.	205. a.	206. a.	207. a.	229. b.	231. a.	232. a.	
233. b.	237. a.	239. b.	253. a.	254. b.	256. a.	258. a.	
259. b.	265. b.	269. b.	272. a.	279. a.	280. b.	286. a.	
295. b.	297. a.	297. b.	303. a.	310. a.	311. b.	320. a.	
328. b.	331. a.	333. a.	334. a.	335. b.	336. a.	339. a.	
341. b.	343. a.	350. a.	352. b.	354. a.	359. a.	367. b.	
378. a.	381. b.	390. a.	401. a.	426. a.	429. a.	430. a.	
435. b.	448. b.	451. b.	459. b.	460. b.	461. a.	467. a.	
470. b.	473. a.	478. a.	484. a.	495. b.	500. b.	503. a.	
2.63. b.	64. b.	73. b.	88. b.	91. b.	97. b.	104. a.	
108. b.	114. b.	127. b.	172. a.	3.14. a.	15. a.	17. a.	
19. b.	56. a.	74. a.	81. a.	89. b.	91. b.	257. a.	

ET NOMINATIVUM.

Lib. XI. Tit. I. cap. 7.	3.19. b.
--------------------------	----------

E JURE FEUDORUM.

Lib. II. Tit. XXVII. § ult.	1.139. a.
-----------------------------	-----------

E JURE CANONICO.

Can. 1. dist. 8.	3.200. b.
Caus. 2. quæst. 3. can. 7.	1.260. b.
— quæst. 4. can. 2. & 3.	3.274. b.
— quæst. 12. can. 2.	1.325. b.
Caus. 11. quæst. 2. can. 38.	3.119. b.
Caus. 12. quæst. 1. can. 10. § 1.	1.313. b.
Caus. 14. quæst. 4. can. 4.	3.29. b.
Caus. 15. quæst. 3. can. 3.	1.18. b.
Caus. 33. quæst. 3. can. 19. de pœnit. dist. 1.	1.21. a. segg.
Caus. 23. quæst. 7. can. 1.	3.200. b.
— de pœnitent. distinct. 1. 1. 21. a. 2. 105. b.	
— can. 20. eod.	1.125. b.
Cap. 2. X. de consuetud.	1.325. a.
Cap. 5. X. de cler. conjug.	3.11. b.
Cap. 7. X. de pignor.	3.41. a.
Cap. 4. & 5. X. de secund. nupt. 1.	2.60. a.
Cap. 1. X. de regul. jur.	3.71. b.
Cap. 10. X. de hæret.	3.71. b. 2. 153. a.
Cap. 8. X. de consecrat. eccles. vel altar. 1.	3.24. b.
Cap. 10. X. de verbor. signif.	1.6. b.

EX LEGIBUS ZELAND.

Legum Zeland. cap. 2.	4.194. a. 205. a.
— § 22.	4.205. a.
— § 26. mendo liberatus	4.194. a.

INDEX EDICTORUM

Quae allegantur & explicantur in Tomo III.

E DICTUM Philippi II. 20. Jan. 1570.3.
385. b.

— ejusd. 9. Mart. 1580. *ibi.*

— Ordinum Holl. 1. April. 1580. 1.420. a.

— & 421. a.

— Gener. 26. Jul. 1581. 3.418. b. 426. b.

— & 519. a.

— Holl. 27. Jul. 1584. 3.334. b.

— Holl. 17. Apr. 1585. 3.483. b.

— Comit. Ley. 4. Ap.] 3.328. a. 334. b. 367. b.

ce-] & 392. a.

stra- 9. Jul.] 1586. 3.350. a.

ni 18. Jul.] 3.328. b.

4. Aug.] 3.334. b. 368. a.

Holl. ult. Mart. 1588. 3.464. b.

Gener. 1. Oct. 1589. 3.332. a.

Gener. 26. Sept. 1590. 3.340. a.

Holl. 29. Jan. 1591. 3.350. a.

Holl. 16. Dec. 1595. 3.483. b.

Gener. 2. Apr. 1599. 3.349. a. & 401. a.

Holl. 4. Mart. 1600. 3.328. a. 329. b. 342. a.

Zeland. 19. Jul. 1607. 3.483. b.

Gener. 9. Apr.] 3.347. b.

Gener. 20. Aug.] 1609. *ibid.*

Gener. 22. Dec. 1610. 3.348. a.

Gener. 25. Aug. 1611. 3.388. b.

Gener. 1. Aug.] 3.404. a.

Gener. 15. Aug.] 1612. 3.511. a.

Holl. 12. Mart.] 3.478. b. 483. b.

Holl. 19. Mart.] 1614. *ibid.*

Zeland. 16. & 17. Sept.] 3.484. a.

Gener. 26. Febr.] 1.496. b.

Gener. 1. Apr.] 3.393. b. & 400. b.

Gener. 13. Maji] 1622. 3.401. a.

Gener. 4. Jun.] 3.392. a.

Gener. Conf. 9. Aug.] 3.366. a.

Gener. 16. Dec.] 3.404. b.

Gener. 4. & 22. Jul. 1625. 3.342. a.

Gener. 3. Mart.] 3.404. b.

Gener. 27. Jul.] 1627. 3.384. a.

Gener. 8. Sept. 1629. 3.496. b.

Gener. 20. Jan.] 3.347. b.

Holl. 4. Mart.] 1630. 3.483. b.

Gener. 3. Aug.] 3.347. b.

Gener. 13. Maji] *ibid.*

Gener. 21. Maji] 1631. 3.360. a.

Bynk. Tom. IV.

Gener. 11. Mart. 1632. 3.342. b.

Gener. 8. Mart.] 1634. 3.348. a.

Gener. 20. Jun.] 3.347. b.

Gener. 2. Febr.] 3.347. b.

Gener. Confil. 23. Febr.] 1636. 3.360. a.

Gener. Confil. 21. Mart.] 3.366. b.

Gener. 2. Dec.] 3.347. b.

Gener. 3. Mart. 1640. 3.357. a.

Gener. Confil. 17. Mart.] 1641. 3.359. b.

Gener. 30. Aug.] 3.496. b.

Gener. 24. Dec. 1642. 3.347. b.

Gener. 1. Sept. 1643. 3.342. b.

Gener. 8. Febr.] *ibid.*

Gener. Confil. 14. Aug.] 1645. 3.360. a.

Gener. 30. Mart.] 1646. 3.404. b.

Gener. Confil. 18. Jul.] 3.360. a.

Gener. 21. Jul. 1648. 3.404. b.

Gener. 14. Apr.] 1649. 3.496. b.

Holl. 12. Maj.] 3.483. b.

Gener. 27. Maj. 1650. 3.404. b.

Gener. 10. Aug. 1651. 3.444. a.

Gener. 20. Jan.] 3.404. b.

Holl. 27. Mart.] 1652. *ibid.*

Gener. 5. Dec.] 3.360. b. 363. a. 367. b.

Gener. 26. Apr. 1653. 3.384. b.

Holl. 16. Mart. 1656. 3.404. b.

Holl. 26. Apr.] 1657. 3.330. a. & 350. b.

Gener. 31. Dec.] 3.360. b. 363. a.

385. a. & 401. b.

Gener. 29. Jan.] 3.385. a.

Gener. 18. Mart.] 1658. 3.404. b.

Gener. 9. Aug.] 3.381. a.

Gener. 7. Nov.] *ibid.*

Gener. 19. Apr. 1659. 3.342. b.

Gener. 17. Jan.] 3.326. a.

Gener. 9. Mart.] 1665. 3.402. a.

Gener. 19. Mar.] 3.360. b. 362. a. 367. b.

370. b.

Gener. 29. Nov. 1666. 3.339. a.

Holl. 28. Maj. 1669. 3.455. a.

Gen. 14. Apr.] 1672. 3.360. b. 362. a. 367. b.

Gen. 15. Dec.] *ibid.* 3.360. b.

Gen. 11. Apr.] 1673. 3.362. a. 367. b.

Gen. 6. Jul.] 3.349. b.

Gener. 4. Apr.] 1674. 3.333. b.

Gener. 23. Jul.] 3.403. b.

E e e

Ge-

Decr. Gener. 4. Apr. 1676.	3.403.b.	Decr. Gener. 24. Febr. 1696.	3.332.a. & 384.a.
Gener. 13. Apr.] 1677.	3.343.a.	Gener. 28. Jul. 1705.	3.362.b.
Holl. 22. Jul.]	3.344.b.	Holl. 31. Jul.]	3.484.a.
Decr. Gener. 9. Mart. 1689.	3.363.a. & 402.a.	Decr. Holl. 21. Sept.] 1730.	3.499.b.

INDEX DECRETORUM

Quæ allegantur & explicantur in Tomo III.

Hollandiæ 9. Apr. 1582.	3.421.b.	Decr. Holl. 3. Mart. 1661.	3.479.b.
Holl. 14. Jun. 1583.	489.a.	Holl. 17. Jul.]	460.b.
Holl. 17. Jul. 1584.	416.a.	Holl. 28. Sept.] 1662.	433.a.
General. 2. Oct.] 1590.	450.b. & seqq.	Holl. 9. Dec.]	426.a.
Holl. 29. Oct.]	ibid.	Holl. 13. Mart.]	493.a. & 521.b.
Holl. 5. Aug. 1617.	489.a.	Holl. 2. Maj.]	466.a. & 515.a.
Frifia 10. Jul. 1622.	490.a.	Gener. 12. Maj.]	447.a.
Gener. 9. Aug. 1624.	393.b.	Frifia 23. Maj.]	494.a.
Gener. 22. Oct. 1627.	ibid. & 395.b.	Holl. 17. Jul.] 1663.	494.a. 495.b.
Gener. 26. Jun. 1630.	337.b. & 366.b.	Holl. 19. Jul.]	423.b.
Gener. 28. Jan. 1631.	390.b. & seqq.	Holl. 3. Aug.]	ibid. & 495.a.
Holl. 19. Apr. 1631.	458.b.	Holl. 18. Sept.]	495.a.
Gener. 7. Oct. 1636.	446.b.	Holl. 9. Oct.]	406.b.
Gener. 21. & 30. Sept.] 1639.	353.b.	Holl. 20. Dec.]	426.a.
Gener. 26. Nov.]	438.a.	Holl. 14. Mart. 1664.	495.b.
Gener. 9. Nov. 1640.	465.a.	Gener. 5. Febr.]	383.b.
Gener. 18. Aug. 1650.	515.b.	Holl. 7. Oct.] 1666.	496.a.
Gen. 27. Jan.)	491.a. & 497.a.	Gener. 27. Nov.]	337.a.
Gener. 2. Febr. 1651.	446.b.	Holl. 11. Dec.]	522.a.
Holl. 10. Aug.)	441.b. 444.b. 446.	Holl. 25. Febr.]	506.a.
a. & b.		Holl. 5. Aug.] 1667.	ibid.
Gener. 10. Oct. 1652.	354.b.	Holl. 27. Sept. 1668.	478.a.
Holl. 2. Aug. 1653.	431.a.	Holl. 16. Maj.]	500.b.
Holl. 4. Maj.)	430.a.	Holl. 25. Sept.] 1670.	492.b.
Frifia 24. Jun.) 1654.	431.a.	Gener. 3. Jan. 1671.	500.b.
Holl. 18. Sept.)	511.b.	Holl. 14. Apr. 1673.	392.b.
Gener. 7. Febr.)	438.a.	Gener. 20. Apr. 1674.	383.a. & 519.a.
Gen. 6. Maj.)	330.a.	Holl. 22. Jan.] 1675.	505.b.
Holl. 12. Jul.) 1657.	499.a.	Gener. 29. Apr.]	444.b. & 446.b.
Holl. 16. Jul.)	464.b.	Gener. 23. Oct. 1676.	341.b.
Holl. 21. Sept.)	511.b.	Gener. 13. Mart. 1724.	479.b.
Holl. 1. Apr.]	506.b.	Holl. 28. Jan. 1725.	ibid.
Holl. 14. Mart.] 1658.	457.b.	Holl. 14. Maj. 1727.	ibid.
Gen. 19. Aug.]	437.a.	Holl. 22. Jul. 1729.	ibid.
Zeland. 21. Mart.] 1659.	412.b.	Holl. 28. Nov. 1733.	478.b.
Gener. 19. Apr.]	383.b.	Gener. 18. Mart. 1735.	447.a.
Holl. 24. Maj.]	521.a.	Holl. 1. Jul. 1735.	478.b.
Holl. 9. Oct.] 1660.	444.b.		
Holl. 9. Dec.]	446.a.		

INDEX AUCTORUM

Qui in his operibus laudantur, illustrantur, emendantur.

A

- A** Bbas Urspergensis 3.132.a.135.b.
 Accursius 1. 9. b. 36. a. 41. b. 112.
 a. 130. a. 140.b. 143.b. 147. a. 152.
 a. 171. b. 181. a. 193. a. 200. b.
 209. a. 210. a. 215. a. 238. a. 275.
 a. 279. a. 291. b. 293. a. 295. a.
 299. a. 308. b. 321. a. 345. b. 349.
 a. 365. b. 370. b. 383. a. 401. a.
 421. b. 427. b. 439. b. 441. a. 443.
 b. 447. b. 464. b. 470. b. 473. a.
 480. b. 489. b. 497. b. 500. b. 2. 28.
 b. 64. a. 69. a. 108. b. 114. b. 161.
 b. 171. b. 174. a. 180. b. 181. a.
 183. 190. a. 193. b. 202. b. 3. 26.
 a. 35. a. 80. a. 83. a. 108. 109.
 a. 116. b. 161. b. 172. a. & 182. b.
 Achilles Tatiſus 1. 273. a.
 Acro 2. 163. a.
 Adduensis 1. 169. b. 315. a.
 Aelianus 2. 99. a. 3. 298. b.
 Aitzema 2. 130. a. 3. 231. a. 244. b.
 249. b. 250. a. 254. b. 259. b. & seq.
 262. a. 269. a. 270. a. 273. a. 276. a. &
 b. 281. b. 286. b. 288. a. & b. 289. b.
 291. b. 294. a. 295. a. 298. a. 299. b.
 307. a. & b. 308. b. & 309. b.
 Albericus 1. 234. b.
 Alciatus 1. 33. b. 45. a. 79. a. 81. b. 101. a.
 112. a. 118. a. 132. a. 166. a. 171. a. 172.
 b. 173. b. 189. a. 212. a. 234. b. 251. b. 271.
 a. 282. a. 300. a. 314. a. 315. a. 324. b.
 350. a. 360. a. 410. a. 413. b. 430. b. 502.
 b. 2. 134. a. 182. a. 3. 12. b. 16. a. 26. a.
 b. 58. b. 68. b. 80. b. 101. b. 177. b. 182. b.
 Alexander 2. 58. b.
 Alexander 2. 180. a. 182. a.
 Ameloveen 2. 33. a. 35. a. & b.
 Alvarottus 3. 107. a.
 Amaya 1. 8. a. 3. 182. b. 179. a.
 Ambrosius 2. 14. b. 21. b. 118. a. 148. b.
 234. b. in not. 249. a. in not. 3. 29. b.
 Ammianus Marcellinus 1. 133. a. 146. b.
 167. a. 200. a. b. 255. b. 264. b. 278. a. 282.
 b. 2. 43. a. 148. b. 163. b. 3. 174. b. & seq.
 Anastasius Bibliothecarius 1. 344. a. in fin.
 346. a.
 Angelus Aretinus 1. 60. a. 2. 190. a. 206. b.
 Anonymus 1. 313. a. 361. a.
 Anianus 2. 109. b. 3. 27. a. 28. b.
 Antonopix 3. 225. b.
 Appianus Alexandrinus 1. 283. a.
 Apuleius 1. 105. b. 125. b. in fin. 141. b.
 148. b. 267. b. 485. a. 2. 45. a. 121. b.
 Argentæus 1. 164. b.
 Aristophanes 1. 345. b. 3. 32. b.
 Aristoteles 1. 33. b. 105. a. in fin. 138. b.
 238. b. 302. a. b. 502. a. 3. 162. a.
 Arnobius 1. 107. a. 2. 118. a. 135. a.
 Arrianus 3. 179. b.
 Arumæus 3. 312. b.
 Asconius 1. 50. b. 96. b. 147. a. 164. a.
 271. b. 426. a. 438. a. 2. 14. b. 18. a. 37.
 b. 3. 9. a.
 Athanasius 2. 156. a.
 Athenæus 1. 230. b. 278. a. 475. a. 2. 50. b.
 Auctor incertus defenſæ latinæ pan-
 dectarum 1. 50. a. & seqq. 204. b. 429. a.
 473. a. 475. b. 483. b.
 Auctor de cauſis corruptæ eloquentiæ 2.
 44. b.
 Auguſtinus (S.) 1. 28. a. 169. a. 233. b.
 298. a. 313. b. 355. a. 443. a. in fin.
 462. b. 2. 50. b. 132. a. 133. a. in fin.
 135. a. 137. a. 147. b.
 Auguſtinus (Ant.) 1. 26. a. 36. a. 45. b.
 105. a. 122. a. 137. a. 165. b. 167. a. 190.
 b. 197.

- b. 197.a. 241.a. 285.a. 290.b. 312.b. in fin. 316.b. 330.b. 333.a. 345.a. 350.a. 360.a. 407.a. 411.a. 429.a. 435.a. 442.b. 456.a. 2.33.b. 35.a. 37.a. 38.b. 41.a. & b. 43.b. 46.a. 51.b. 162.b. in fin. 167.a. 3.19.a. 26.a. 27.a. & seq. & 184.b.*
Auratus 2.120.a.
Aufonius 2.49.a. 163.a.
Autumnus 1.487.b. *in princ.*
Ayala 1.34.b.
Aytzema vid. Aitzema.
Azo 1.38. b. 161.a. 240.a. *in fin.* 255.a. 275.b. *in fin.* 356.a. 379.b. 443.b. 447.b. 464.b. 2.193.a. b. 202. b. & seq. 3.80.a. 104.b. 112.a. 115.b. 117.a. 132.b. 133.b. & 137.b.
- B**
- Bachovius** 1.93.b. 99.a. 238.a. 244.a. 269.a. 365.a. 410.a. 498.a. 499.b. 504.b. 2.18.a. 19.b. 39.b. 45.a. b. 50.a. 86.a. *in fin.* 108.b. 127.b. 200.a. 3.11.a. 20.b. 77.a. 93.a. 95.a. 108.b. 127.b.
Balduinus 1.91.a. 153.b. 489.a. 2.15.a. 27.a. 39.a. 43.b. 92.a. 95.b. 108.b. 133.b. 134.b. 135.b. 136.a. 201.a. 208.a. 3.9.a.
Baldus 1.234.b. 3.80.a. 107.a.
Baptista a Jesu Christo 1.264.a.
Barbeyrac 3.314.b.
Barclajus 3.23.a. 88.a.
Baro 1.80.b. 187.a. b. 411.a. 2.200.a. 3.69.a.
Barthius 2.153.b. 154.b.
Bartolus 1.89.b. 234.b. 356.a. 413.a. 2.182.a. 190.a. 3.45.b. 80.a.
Basilus 2.107.a.
Bayle 1.434.b.
Baysius 1.140.b.
Beatus Rhenanus 1.440.a.
Bellonius 1.234.b.
Beilus (Petrinus) 3.310.b.
Berlichius 3.264.a.
Bertachinus 3.267.a. 278.b. & seq. 287.a. 305.b.
- Bertrandus** 1.15.a. 74.b. 117.a. 288.a. & b. 359.a. 377.a. 434.b. *in fin.* 435.b. *in fin.* 2.37.a. 38.a. *in fin.* 39.b. 43.b. 50.b. 51.b. 52.b. 3.6.b.
Befoldus 3.254.a. 313.a.
Best 1.430.b.
Bodinus 3.205.b. 282.a.
Bockelmanus 3.93.b.
Boethius 2.45.b. 57.b. 58.b. 66.a.
Bort 3.261.a. 264.a. 279.b. & seq. 282.a. 286.b. 288.a. & b. 314.b.
Bosianus. vid. Joannes Gloffator.
Boudoza 1.36.a. 338.b. 349.b. 357.b.
Boxhornius 1.273.a.
Brenkman 2.20.b. 27.b. 29.b. *in fin.* 32.a. 41.b. 43.b. 49.b.
Briffonius 1.61.b. 63.a. 96.b. 241.a. 264.a. 286.b. 290.b. 335.a. 425.a. 429.a. 439.b. 458.b. 475.b. 2.128.a. 139.a. 3.12.b. 16.a. 32.b.
Britannicus 1.211.a. 501.a.
Brodæus 1.207.a. 2.16.b.
Broeus 1.244.a. 300.b.
Brummerus 1.408.a. 2.58.b. 61.b.
Budæus 1.18.b. 120.a. 121.a. 122.a. 142.a. 143.b. 250.b. 252.a. 268.b. 293.a. 295.b. 303.b. 304.a. 328.b. 360.a. 443.b. *in princ.* 451.a. 461.b. 2.26.a. 27.b. 28.a. & b. 37.a. 41.a. 45.a. & b. 49.a. 50.a. & b. 58. b.
Burgius 1.63.a. 301.b. 386.b. 408.a.
Burgus 3.179.b. 220.b. 225.a.
Burmmanus 1.247.a. 250.a. 369.a. 443.b.
Busbequius 1.171.a. 3.176.a.
Busius 3.246.b.
- C**
- Cæcilius Natalis** 2.261.b.
Cæpolla 3.222.a.
Cæſar (Julius) 2.45.b. 3.67.b. 214.b.
Callieres 3.270.b. 314.b.
Camdenus 3.250.b. 259.a. 296.b.
Canterus 2.120.a.
Capitolinus 1.121.b. 207.b. 250.b. *in fin.* 289.a. 301.b. 305.b. 344.b. 2.14.b. 23.a. 133.b. *in fin.* 189.a.

- Capitularia Caroli Magni & Ludovici
 Pii 1.140.a. 2.104.a.154.a.
 Caranza (Alphonfus a) 2.91.a. 109.
 a. 111.a.
 Caroli V. editum 2.143.b.
 Casaubonus 1.116.b.121.b.208.a. 301.a.
 335.a. 344. b. 2. 31. b. 111.a. 189.a.
 3. 229.a.
 Cassiodorus 1.134.a. in fin. 261.b. in princ.
 368. l. 2. 13.a. in princ. 3.155.a.
 Castro (Paulus de) 1.502.a.2.181.b.
 Catellianus Cotta 1.31.b.140.b.
 Caro 1.34.b. 35. a. 106.b.122.a. 123.b.
 368. a. 2. 140.a. 3. 23.a.25.a.
 Catullus 1.163. l. 204. a. 330.a. 338.b.
 360. l. 3.333. l.
 Celsus 1. 105.b. 106.a. 355.a. & b.
 Cenforinus 1.154.b.3.32.b.
 Charondas 1.62.a.165.a.233.a. in fin. 280.
 a.282.a.359.b.411.b.425.a.441.b. 457.
 a.461.a.481.a.503.a. 2.15.a.17.b.28.b.
 31.a. 59.a.171. l.
 Chassanæus (Alex.) 1.86.a.2.113.a.
 Chiffletius 1.29.b.
 Chrysostomus 3.175.a.222.a.
 Cicero 1.4.b. in fin. 19.a.21. a. 34. l.
 42.a. in princ. 45. a. 132. a. 151. a. 189.
 b. 193. b. 231. a. 243. a. 258. a. 267. a.
 268. a. 271. b. 291. b. 292. a. 296. a.
 298. a. 305. b. 316.a. 317.a. in fin. 400.
 a. 407. a. 426. a. 438. a. 445. a. 456.a.
 462. a. 474. a. 498. b. 501. b. 2.14. b.
 30. b. 33. a. 36. a. 37. a. 38. a. b. 39. a.
 44. b. 45. b. 46. b. 47. b. 48. b. 57. b.
 60. a. 62. b. 66. a. 68. b. 69. a. 70. b.
 71. b. 81. b. 96. a. b. 82. a. 100. b. 110.b.
 120. a. b. 128. a. 132. a. 154. b. 166. a.
 193. b. 198.a. 3.11. b.23.a.66. b. 70. b.
 170. a. 174. b. 201. b. 219. b. 271. b. 281.
 a. 296. a.
 Cirionius 3.164.a.
 Clarus 2.14.a. 3.301.a.
 Claudianus 1.15.b. 3.226.b.
 Clericus (Joannes) 2.137.b.143.b.
 Cluverius 1.344.b.345.a.346.a.
 Coccejus (Gerard.) 2.20.a.22.a.31.b.
 — (Henr.) 3.313.b.
 Cœcus 2.15.a.30.b. in princ.
 Colerus 2.39.b.132.b.
 Columella 1.314.a.344.a.
 Concilium Agathense 1.140.a.
 Connanus 1. 5. a. 11. a. 14. b. 91. a. 129. a.
 176. a. 231. b. 260. a. 280. a. in princ.
 294. a. 324. a. in fin. 327.b.329.a.356.
 b. 440. b. 454.b.458. a. 2.97. a. 165.
 b. 182. b. in princ.
 Constantinus 1.286.a.239.a.
 Constantinus 1.338.b.485.a.
 Consuetudines Middelburgenses 3.222.a.
 Contius 1.137. b. 266.a. 279.b. 292. b.
 410.a.417.a. 3.28.a.102.a.107.b.116.a.
 Corasius 1. 356. a. 410.a.2. 19. a. 30. a.
 32. a. 34.b. 39. a. 41. b. 43. b. 50. b.
 Corradus 2.48. b.
 Cortius 1.485.a.
 Costa (Cæsar) 1.11.a.353.a.
 — (Janus a) 1.156.b. 176. b. 203. a.
 244. a. 319.b.383.a.427. b. 466.a. 481.
 b. 2.61. b. 73. a. 3.94. l.
 Cotta. vid. Catellianus.
 Covarruvias 1. 234. b. 242. a. 285. a.
 443. l. in fin. 2.109.a. 181. a. 182.
 b. in princ. 3. 175.b.
 Crufius 1.45.b.46.b. 203.a. 3.164.a.
 191.a.
 Cujacius 1.7. b. 8. b. 15. a. 16. a. 18. b.
 19. b. 20. a. & b. 22. b. 28. b. 29. a. 31.
 a. 33. b. 36. a. 38. a. 40. b. 41. b. 44. b.
 46. a. 47. b. 49. b. 56. b. 62. b. 64. a.
 68. a. 70. a. 71. b. 74. a. & b. 79. b. 84.
 b. 86. a. 88. b. 93. a. 94. b. 95. a. 100. b.
 109. b. 110. a. 113. a. & b. 116. a. &
 b. 118. b. 119. b. 123. b. 125. a. 126. a.
 129. a. & b. 130. b. 135. a. & b. 140. b.
 147. a. 151. a. 154. b. 157. b. 158. a.
 161. a. 162. a. & b. 164. a. 165. b. 167.
 b. 168. b. 169. b. 170. a. 174. a. 175. a.
 & b. 176. a. 179. b. 181. a. 185. b. 186.
 b. 187. a. & b. 189. a. 190. b. 193. a.
 194. a. 195. a. 196. b. 197. b. 201. a.
 203.

203. a. 205. b. 207. a. 215. a. 216. a.
 234. a. 236. a. 243. a. 246. a. & b.
 251. a. 252. b. 256. b. 257. a. & b. 258.
 a & b. 261. a. & b. 263. b. 266. a. &
 b. 267. a. 271. b. 273. a. 277. a. 279. b.
 281. b. 282. a. 283. b. 284. a. b. 285. a. b.
 286. a. 289. b. 291. a. 293. b. 295. b. 300.
 b. 301. a. 302. b. 312. a. b. 313. a.
 b. 314. b. 316. b. 317. a. b. 320.
 a. 321. a. & b. 323. a. 324. b. 328. b.
 331. a. b. 335. a. 337. a. 338. a. 339. a.
 341. b. 346. b. 347. b. 350. a. 352. a. b.
 353. a. & b. 356. b. 357. b. 358. a. 360.
 b. 365. a. 367. b. 368. a. b. 370. b.
 372. a. b. 373. a. 374. a. b. 377. b. 381.
 a. b. 383. a. 390. b. 391. b. 394. a. b.
 398. a. 399. b. 400. a. 401. a. 402. b. in
 fin. 406. b. 407. a. b. 408. b. 410. b. 411.
 b. 414. b. 415. a. b. 416. b. 419. b. 421. b.
 422. b. 425. a. 426. a. 428. a. 430. a. 440.
 a. 443. a. b. 451. a. b. 453. a.
 458. a. b. 459. a. 462. a. 464. b. 466. a.
 468. b. in fin. 470. a. 471. a. 472. b. in
 fin. 475. a. 476. a. 478. b. 481. a. b. 483.
 b. 485. b. & seq. 489. a. b. 492. a. 494.
 a. b. 497. b. 498. b. 499. a. 502. b. 503.
 a. b. 504. a. b. 2. 13. a. 15. a. b. 18.
 a. & b. 21. a. 24. a. 30. 34. b. 35. b. 37.
 a. 38. b. & seq. 43. a. 51. a. 57. a. &
 b. 59. b. 60. a. 61. a. 62. b. 69. a. 72. b.
 73. b. 82. b. 86. a. 92. a. 100. a. 106. a.
 112. a. 113. b. 115. b. 131. a. 143. b.
 149. b. 164. b. 165. b. 167. a. 169. b. 170.
 b. 177. a. 180. a. 181. a. 182. a. 192. a.
 195. a. 200. a. 203. a. 204. a. 208. b.
 212. a. 3. 7. a. 14. b. 17. b. 21. a. 25. b.
 27. b. 33. b. 35. b. 36. a. 45. a. 52. b. 57.
 b. 58. b. 59. a. 69. a. 70. a. 73. b. 76. b.
 79. a. 81. b. 83. a. 86. b. 88. a. 90. a. 92.
 b. 102. a. 109. b. 153. a. 162. b. 184. b.
 186. b. 186. b. 202. a. 210. b. 237. b. &
 seq. 253. b. 257. a. 275. a.

Cunningham 1. 37. b.
 Curtius (Jac.) 1. 45. a. b. 190. a. 252.
 b. 269. a. 399. a. 2. 44. a. 45. a. 49. a.

328. b. 39. a. 12. b. 24. b.
 — (Quintus) 1. 16. a. 2. 45. a. 49. a.
 Cuspinianus 2. 51. a.
 Cynus 2. 58. a. 190. a. 3. 80. b.

D

D Allæus v. 234. a. in not. 341. b. in not.
 Dattius 2. 235. a. in not. 292. b. in not.
 Decius 3. 80. a.
 Dekherus 2. 178. b.
 Democritus 475. a.
 Demosthenes 1. 247. b. 461. a. in fin. 475. b.
 3. 178. b.
 Dio Cassius 1. 237. b. 305. a. 2. 30. b. 46.
 a. 86. a. 92. b. 131. a. in fin. 150. b.
 Diogenes Laertius 1. 69. a.
 Diomedes Gram. 1. 117. b. in fin.
 Dion. Coccej. 1. 158. b. 187. a.
 Dionysius Afer 3. 223. b.
 Dionysius Halicarn. 1. 63. b. 238. a. 350.
 b. 2. 13. a. 16. a. b. 25. b. 80. a. 83. b.
 85. a. 95. b. 96. a. 120. b. 121. a. 128. a.
 131. b. 132. b. 3. 228. a.
 Donatus 1. 160. b. 360. a. in pr. 461. a. 3. 15. a.
 Donellus 1. 24. b. 25. a. 98. a. 114. b. 176.
 a. 281. a. 328. b. 410. a. 447. b. 464. b.
 473. a. in princ. 2. 169. a. 181. a. 182. b. in
 princ. 194. b. 196. a. 200. a. 3. 24. b. 31.
 b. 84. a. 88. a. 91. b.

Dositheus 3. 9. b.
 Douza 1. 369. a.
 Duorenius 1. 25. a. 41. b. 74. b. 101. a. 122.
 a. 137. b. 165. b. 176. b. 215. a. 254. a.
 266. a. 276. a. 294. 314. a. 328. b.
 356. a. 365. b. 381. a. 394. b. 410. a.
 412. b. in princ. 416. b. 466. a. 2. 4. 5.
 b. 96. b. 3. 8. a. 18. b. 21. a. 26. b.
 30. b. 38. a. 80. b. 116. a. 182. b.
 186. b.

Duk. 3. 247. a.
 Dukerue 1. 230. a. 404. b. 407. a. 429. a.
 473. b. 485. a.
 Dynus 1. 234. b. 190. a.
 Dupin (El.) 2. 246. b. in not.

E

- E** Berlinus 2.27.a.34.b.44.a.
 Eick (Corn. Van) 1.27.b.3.132. a.
 Elerus 1.501.a.
 Ennius 1.286.b.330.a.
 Ennodius 1.39.b.2.104.b.153.a.
 Epistetus 1.300.b.
 Epiphanius 2.147.b.148.b.152.a.b.156.
a in princ.
 Eugraphius 3.13.a.
 Eunapius 1.64.b.265. b.475.b. *in princ.*
 Euripides 1.160.b.503.a. 2.88.a.150.
b.153. a. 3.290.b.
 Eusebius 1.95.a.132.a. *in princ.*132. b.
 133.b.134.a.138.b. 2.119.b.146.
a.150. b.152.a. & b.155.b.
 Exea (Andr. ab) 3.66.b.
 Eyndius 3.216.b.

F

- F** Aber (Ant.) 1.12. a.17. b.31. a.79.a.
 82. b.93. a.98. b.100. a.109. b.111.
 a.129. a. b.132. b.147. a.176.b.186.
 b.197. b.239. b.240. a.241. a.269.a.
 274. b. & seq. 276. a.299. b.308. a.
 320. a.328. b.345. a.356. a.361. a.
 381. a.411. b.429. a.440. a.452. a.
 453. a.458. a.464. b.466. a.468. b.
 471. a.483. b. & seq. 485. b. 2.17.
 b.22. b.23. a.25. a.26. a.29. a.31. a.
 32. b.33. b.37. b.40. b.45. a. b.31. a.
 41. a.87. a.93. b.
 — (Joannes) 2.190.a.
 Faber (Petr.) 1.13. a.40. b. *in princ.* 83.
 a.98. a. b.114. a.142. b.176.b.186.b.
 189. a.209. a.269. a.272. b.334. b.
 337. a. b.338. b.397. b.412. a.460.a.
 2.31. a.89. b.170. b.174. b. 3.41.a.
 192. a.
 — (Tanaq.) 1.475.b.
 — (Tim.) 1.186.b.
 Fabretus 2.136.a.137.b.140. b.141. a.
 142. a.143. b.

- Fabrotus 1.119. b.121. b.216. a.256.b.
 261. a.318. a.367. b.426.a.451. b. 2.
 172.b. 3.36. a.
 Ferretus 3.68. a.80. a. & b.
 Festus 1.14. a.45. a.78. b.122. a. *in*
fin. 139. b.157. a.177. b.187. b.206.
 a.210. b.257. a.270. a.381. a.302.a.
 325. b. *in fin.* 344. b.360. b.375. a.
 381. a.437. b.460. b. 2.25. b.29. b.50.
 b.67. a.128. b. 3.201. b.254.a.
 Fichardus 3.118.a.
 Florus 1.232.a.
 Folietra 2.45.b.
 Forcatulus 1.112. b.233. b.334. b.387.
 a. 2.182. b.183. a. 3.182. b.
 Fornerius 1.104. b.255. a.281. a.292.a.
 359. a.360. b.503. a. 2.85. b.91.b.
 Fortiterus 1.269. a.281. a.412. a.460.a.
 3.11. a.104. b.
 Freherus 1.185. b.281. a.296. a.491. b.
 492. b. 2.44. a.149. a.
 Frontius 1.344. a. *in fin.* 2.33. b.
 Fulgentius 2.50. b.
 Fulgosius 1.159. a. 3.8. a.82. b.88.a.

G

- G** Ailius 3.308.b.
 Gallus (Jac.) 1.31. b.36. a.69. b.70. b.
 71. a.114. a.351. b.
 Galvanus 1.244.a.
 Garro 2.13. b.22. b. *in fin.* 52. b.294. b.
 Garlias 3.88. a.92. b.
 Gelenius 2.79. b.3.191. b.
 Gellius 1.1. b. & seqq. 50. b.69. a.104.
 b.106. a.121. a.137. b.160. a.230.a.
 252. b.257. a.621. a.265. b.267. b.290. a.
 292. a.337. a.359. a.400. b.405. a. *in*
princ. 425. b.431. a.434. a. b.438. a.
 444. a.498. a. 2.18. b.29. b.41. b.47.
 b. & seq. 68. b. *in princ.* 80. b. *in fin.*
 128. b.140. a. 3.11. b.15. a.23. a.
 59. a.156. b.202. a.
 Gentilis (Albericus) 1.412. a. 3.102.
 a.114. b.116. a.118. a.253. b.260. a.
 a.266.

- a. 266. b. & seq. 281. a. 288. b. 292. a.
 — [Scipio] 1. 236. b. 270. b. 283.
 b. 438. a. 461. a. 475. a. 2. 44. a.
 Giphanius 1. 231. a. 344. a. 383. a. 385.
 a. 396. b. 397. a. b. 399. a. 405. a. 406.
 a. b. 410. a. 415. a. 416. a. 421. b. & seqq.
 470. a. 473. a. 2. 82. a. 92. a. 94. a.
 97. a. 98. a. b. 115. b. 200. a. 378. b. 88. a.
 Glossa 1. 17. a. 19. b. 24. a. 50. b. 56. b. 68.
 a. 77. b. 79. b. 86. a. b. 163. b. 164. a. 165. a.
 234. b. 253. a. 255. b. 263. b. 264. b. 268. b.
 269. b. 274. b. 277. a. 295. a. 323. a. 328. b.
 339. a. 354. b. 270. b. in fin. 372. a. 394. a.
 409. b. 416. a. b. 419. a. 427. b. 442. b. 443.
 b. 452. a. 467. b. 489. b. 2. 12. b. 2. 16.
 b. 24. a. in princ. 34. b. 167. b. 169. b. 175. a.
 176. a. 182. b. 190. a. 194. a. 195. a. 206. b.
 211. b. 3. 41. b. 58. a. b. 102. a. 107. a.
 108. a. ad 114. b.
 Glossa Græc. Lat. 1. 52. b. 79. b. 106. b.
 187. b. 196. b. 250. b. 296. b. 304. a. 315. a.
 348. b. 374. a. 407. a. 462. a.
 Glossæ juris 1. 142. b. 300. a.
 Glossa juris Canonici 3. 274. b.
 Glossæ nemicæ 2. 70. a.
 Glossarium Petronii 1. 251. b. 252. b.
 272. b. 2. 163. a.
 Gœddæus 1. 25. a. 104. a. 160. a. 3. 52.
 a. 68. b. 77. a. 80. b. 92. b.
 Gomefius 2. 182. b.
 Goris 1. 264. b.
 Gothofredus (Dion.) 1. 38. a. 79. b. 251.
 b. 252. b. 261. a. 271. a. 283. b. 324. a. 351.
 b. 361. a. 365. a. 443. b. 445. a. 448. a. 458.
 b. 2. 18. a. 165. b. 175. b. 3. 35.
 b. 178. b.
 — (Jec.) 1. 7. b. 8. b. 13. b. 14. b. 25. a.
 b. 37. a. in princ. 38. a. 43. a. 96. b. 101. a.
 132. b. in fin. 191. a. 202. b. 203. a. 257. b.
 264. a. 267. b. 312. b. 313. b. 348. b. 403. b.
 412. a. 417. a. 423. b. 475. a. 482. a. 499. b.
 2. 16. b. 81. a. 83. a. 86. a. 90. a. b. 93. b. 94. b.
 102. b. 106. a. 107. b. 108. b. 115. b. 116. b.
 118. a. 119. b. & seq. 121. b. 117. a. 153.
 a. 155. b. 221. a. in not. 3. 9. a. 11. b.
 12. a. & b. 18. a. 153. b. 154. a. & b. 158. a.
 Bynk T. IV.
 164. b. 168. b. 173. a. 178. b. 179. a. 183. a.
 189. a. 192. a. 225. a. 271. a. 275. b.
 Goveanus 1. 231. b.
 353. a. 410. a. 469. b. & seq. 2. 17. b.
 Grævius 1. 51. a. 200. b.
 Granfwinckel 3. 218. b.
 Gravina 2. 44. a.
 Gregorius M. 3. 119. a.
 Groenewegen 3. 246. b.
 Gronovius 1. 19. a. 42. b. 52. b. in fin. 404.
 b. in fin. 2. 137. b. in princ. 140. b.
 141. a. 143. b.
 Grotius (Guil.) 1. 436. a. 2. 43. b. 45. b.
 51. b. 52. b.
 — (Hugo) 1. 25. b. 33. b. 40. b. 43. b.
 45. b. 53. a. 75. a. 100. b. 115. a. 148. a. 163.
 b. 166. a. 169. a. 171. a. 176. a. 192. b. 200.
 b. in fin. 209. a. b. 277. b. 287. b. 289. b. 357.
 b. 376. a. 2. 52. b. 84. a. 200. a. 3. 28.
 b. 65. b. 164. a. 169. b. 175. b. 177. b. 191. b.
 202. b. 208. a. 211. b. 212. a. 219. b. 222. b.
 225. a. 229. a. 230. b. & seqq. 248. a. 253.
 b. 255. a. 262. a. 363. a. 264. b. 267. a. b.
 282. a. 284. b. 290. a. 291. a. 292. a. 294. a.
 296. b. 297. b. 300. a. 302. b. 305. b. 306. a.
 Gruterus 1. 118. b. 285. a.
 Gryphiander 3. 205. b.
 Gudjus 1. 118. b.
 Guibertus 2. 163. b. in fin. 179. a.
 Gulielmus 1. 376. a. 2. 120. a.
 Gutherius 1. 8. a.
 H
 H A loander 1. 25. b. 33. a. 51. a. 119. a.
 b. 121. b. in fin. 139. b. 256. b. 295. b.
 314. a. 315. a. 360. b. 451. a. 460. b. 491. b.
 2. 12. b. 13. b. 19. a. 24. a. 25. b. 27. b. 29.
 a. 31. b. 32. b. 37. b. 45. a. 50. a. 104. a. 108.
 b. 165. b. 171. b. 200. a. 205. a. 3. 10.
 b. 14. a. 22. b. 41. b. & seq. 58. a. 72. b. 81.
 b. 102. a. 116. a. 129. a. 156. a.
 Harmenopolus 1. 20. b. 115. b. 162. a. 259.
 b. 335. b. 366. a. 429. a. 2. 164. b. 167. b.
 170. a. 172. a. & seqq. 184. a. & seq. 188.
 b. 3. 26. b. 28. b. 69. a.
 Heineccius 1. 382. a. 482. a.
 Heinſius 1. 369. a. 3. 167. b.
 F ff Hc.

Heraclides I. 502. a. in fin.
 Heraldus I. 5. a. 33. b. 35. b. 100. b. 119.
 a. 120. a. 142. b. 145. b. 148. a. 163. b. 192.
 b. 209. a. 329. a. 361. a. 487. b. 2. 132. a.
 248. b. in not. 250. a. in not.
 Herodianus 3. 225. a.
 Herodotus 1. 106. a.
 Hervagius 2. 38. b.
 Herverus 1. 256. b.
 Hesiodus 1. 21. b.
 Hefychius 1. 69. a. 300. b. 451. b.
 3. 165. a.
 Hieronymus 1. 9. a. 188. a. 240. a. 400. b.
 2. 249. a. b. in not.
 Hilliger 1. 264. a. 324. b. in princ. 3.
 246. b. 251. b. 309. a.
 Hoffmannus 1. 346. b.
 Hogerbeetius 3. 308. b.
 Hollandische Mercur- 3. 267. b. 276. b.
 278. a. 280. b. 294. a. 295. a. 304. a. 306. a.
 Holstenius 1. 108. a. 263. a. 264. a. 340.
 3. 164. a. 167. b.
 Hombergk 1. 239. a.
 Homerus 1. 200. b. 406. a. 3. 161.
 a. 164. b.
 Horatius 1. 14. a. 34. a. 52. b. 76. b. 105. b.
 116. b. 131. b. 192. b. 215. b. 192. b. 247. b.
 273. b. 310. b. 358. b. 476. b. 2. 163. a. 3. 13.
 a. 23. b. 182. a.
 Horomannus 1. 13. a. 22. a. 45. b. in fin. 73.
 b. 91. b. 97. a. 105. a. 114. a. 127. b. 139. b. 202.
 a. 206. b. & seqq. 236. a. 243. b. 244. a.
 264. b. 271. b. 349. a. 399. a. 400. a. 405. a.
 411. b. 431. a. 466. a. 2. 38. a. 44. a. 51.
 b. 89. b. 198. b. 210. b. 3. 18. a. 21. b.
 22. a. 23. a. 25. b. 26. b. 27. b. 46. a. 59. b. 76.
 a. 80. b. 81. a. 87. a. 95. b.
 Horman (Jo.) 3. 253. b. 302. a.
 312. a.
 Huberus 1. 262. a. 398. b. 484. a. 487. b.
 2. 81. b. 95. b. 108. b. in fin. 3. 22. a. 251. b.
 265. b. 267. a. 271. b. 281. b. 282. a. 299. b.
 302. a. 314. b.
 Hugolinus 1. 295. a.

I

Jafon 1. 56. b. 413. b. 2. 178. a. 181. b.
 182. a. 3. 80. a.
 Inscriptiones; 1. 118. b. 267. a. 285. a.
 Joannes Glossator 1. 354. b. 2. 174. a. 194.
 a. 203. a. 3. 101. b. 103. b. 107. b. 115.
 b. 121. a.
 Jornandes 2. 99. a. 146. b.
 Iosephus 1. 95. a. 2. 86. a.
 Irnerius 3. 102. ad 122. & 126. ad 138.
 & 143. ad 150.
 Isidorus 1. b. 43. a. 51. a. 178. a. 360. b.
 381. a. 2. 12. a. 67. a.
 Julianus Imp. 1. 210. a.
 Junius 1. 52. b. 69. a. 119. b. 501. a.
 Juretus 1. 50. a.
 Justinus 2. 14. b. 3. 67. b.
 Justinus Martyr 2. 118. a. 229. a. in not.
 242. b.
 Juvenalis 1. 32. a. 38. b. & seq. 189. a. 210. b.
 253. a. 267. a. b. 273. a. 277. b. 298. b. 359.
 b. 376. a. 438. a. 451. b. 501. a. 2. 129.
 b. 133. b. 162. b. & seq. 3. 169. a.
 Ivo 1. 327. b. 3. 120. b. 138. b.

K

K Irchnerus 1. 267. a. 282. a. 291. b. 295.
 a. 296. a. 306. b.
 Kuhnius. 1. 79. b.

L

L Aetantius A. R. 1. 39. a. 233. a. 289.
 b. 297. b. 324. a. 118. a. 129. a. 131.
 b. 135. b. 222. a. in not. 230. b. & in not.
 240. b. in not. 244. b. 245. b. in not. 249.
 b. in fin. & seq. 3. 32. b.
 Lamberrus 1. 264. b.
 Lampridius 1. 116. b. 140. a. 192. a. 273. a.
 375. b. 3. 29. b.
 Landus 1. 233. b.
 Langebeck 1. 457. b.
 Lectius 1. 50. a. 307. b.
 Lecu-

- Leeuwen (van) 3.309. a. Mamertinus 3.10. b.
 Leges Frisicæ 2.308. a. Marcilius 1.51. a. 383. a. 2. 13. b. *in fin.*
 Leges nauticæ Phil. II. 3.206. a. 213. a. 80. b. 81. a. 82. b. 85. b. 92. a. 94. b.
 Leoninus J. 42. a. b. 205. a. 352. b. 455. b. 95. b. 97. a. 98. b. 99. b.
 491. b. 3. 67. b. 110. a. Marculphus 1.38. b.
 Leunclajus 1.92. b. 161. b. *in fin.* 210. b. 295. b. 296. a. 310. a. 334. a. 460. b. 502. a.
 Libanius I. 38. b. 298. a. 2. 130. b. 141. b. Martialis 1. 105. b. 140. a. 213. b. 298. a.
 299. a. 2. 64. b. 163. a. Martinius 1. 451. b. *in princ.*
 Lichtenau (Conr. a) 3.109. b. Maffon 3.12. b.
 Lindebrogius 1.54. b. Malvicus 2.65. b.
 Liplius 1. 9. b. 84. b. 92. b. 94. b. 191. a. 205. b. 252. a. 258. a. 266. a. b. 305. b.
 307. a. 369. a. 2. 16. b. *in fin.* 30. b. 51. a. 83. a. 85. b. 101. b. 104. b. 105. b.
 111. a. 114. a. 121. b. 222. b. *in not.* 223. b. *in not.* 226. a. *in princ.* 225. a. b. *in not.*
 Livius 1. 20. a. b. 43. b. 120. a. b. 151. a. 203. b. 304. b. 326. a. 337. b. *in princ.*
 342. a. 2. 14. a. 16. b. 17. a. 22. b. *in princ.* 23. a. 25. a. 27. a. 29. b. 35. b.
 37. b. 128. a. 129. a. 133. a. 136. b. 138. a. 140. a. 141. b. 142. a. 143. a. 3.
 167. a. 169. b. 223. b. 294. a. 295. b. 310. b.
 Loifellus 1.216. a.
 Longavallius 1.93. a. *in fin.*
 Longus 1.360. a.
 Lopez 1.233. b. 389. b.
 Lucanus 1. 39. a. 232. a. 272. a. 325. a. 2. 128. b. 3. 226. a.
 Lucas (S.) 1.95. b.
 Lucianus 1. 10. b. 104. a. 239. a. 307. a. 503. a. 2. 163. b. 169. a.
 Lucretius 3.41. a.
 Lyclama 1. 269. a. 413. a. 2. 149. a. 3. 200. b. 202. a.
- M
- Macrobius 2.44. b.
 Mæstertius 3.65. b. 85. b.
 Mævius 3.264. a.
 Magno 1.38. b. 267. b.
- Marcellinus 3.10. b.
 Marcilius 1.51. a. 383. a. 2. 13. b. *in fin.*
 80. b. 81. a. 82. b. 85. b. 92. a. 94. b.
 95. b. 97. a. 98. b. 99. b.
 Marculphus 1.38. b.
 Marselaer 3. 253. b. 283. b. 299. a. 311. b.
 Martialis 1. 105. b. 140. a. 213. b. 298. a. 299. a. 2. 64. b. 163. a.
 Martinius 1. 451. b. *in princ.*
 Maffon 3.12. b.
 Malvicus 2.65. b.
 Matthæus (S.) 1.95. b. 2. 149. a.
 Matthæus (Ant.) 1. 166. a. 3. 248. a. 274. b.
 Maurus (Marc. Vetr.) 1. 247. b. 278. b.
 Menagius 1. 48. a. 77. a. b. 78. a. 119. b. 176. b. 177. b. 187. b. 188. b. 235. a. 288. b. 300. b. 2. 44. a. 50. a. 51. b. 52. b. 3. 153. b. 154. a.
 Mercerus (Jo.) 1. 194. b. *in princ.*
 Mercerus 1.392. a.
 Mercur. *vid.* Hollandsche mercur.
 Merenda 1.491. b.
 Merillius 1. 244. a. 293. b. 355. a. 356. b. & *seq.* 392. a. 394. b. 400. b. 405. a. 406. b. 418. b. 427. a. 470. b. 504. b.
 Meursius 3.184. a. 228. b.
 Minucius Felix 1.326. a. 2. 118. a. b. 132. a. 229. b. & *in not.* 241. a. & *in not.* 242. a. & *seqq.* & *in not.* 247. b. & *seqq.* & *in not.* 260. b. & *in not.* 3. 41. a.
 Molineus 1. 443. b. 3. 58. a. 103. a. 110. b. 119. a.
 Mollerus 3.247. a.
 Morhoffius 1.438. b. 475. b.
 Mornacius 1.77. b. 188. a. 339. a. 2. 41. a. 44. a. 49. a. 3. 67. b. 153. a. 154. b. 185. b. 267. b. 300. b. 302. a. 304. a. 308. a.
 Moses 1.53. a. 138. b. 305. a. 326. a.
 Muretus 1. 73. b. 118. a. 231. a. 293. b. 500. b. 2. 13. b. *in fin.* 17. a. 18. a. b. 21. b. 29. a. 30. a. 32. b. 34. b. 35. a. 37. a. 41. a. & *seqq.* 43. a. 45. a. 50. a. 51. a. 142. a.

- Mycillus 1.369.a. Paschalius 3.253.b.290.a.302.a.311.a.
 N 1.188.a.
 Neostadius 3.246.a. Pastorius 1.345.b. 3.308.b.
 Nepos (Corn.) 3.294.a. Peckius 3.246.b.264.a.
 Nerius 1.292.a. Pelzhoffer 3.254.a.314.b.
 Nicæus 1.258.b.259.b. Perezus 3.88.a.
 Nicolaus Damascenus 1.139.a. Perizonius 3.161.a.
 Nielhus 3.42.b.120.a. Perrenonius 1.353.a.
 Nonius Marcell. 1.42.a.49.b.50. Perusius 1.42.a.51.a.302.b. 2.50.b.
 b. 106.a. 117.a. 122.a.139.b.185.b. Petitus 1.35.a.121.b.368.a. 3.163.b.
 200.a.210.b.251.a.273.a.302.a.461. 179.b.
 b. 504.b. in princ. 2.92.a.104.a. Petronius 1.42.a.298.b.462.a. 2.163.a.
 Noodt 1.66.a.100.b.246.a.353.b.355. Phædrus 1.272.b.
 b.456.a.470.a. 2.83.a.101.b.104. Philo Judæus 1.7.b.233.a.248.b.305.a.
 b.106.a.108.b.111.a.144.b.118.a. 402.a. 2.104.b.106.a.b.133.b.135.b.
 119.b.121.b.131.b.219. & seqq. 3. 221.a. in not. 3.191.b.225.a.
 30.a.167.b. Philoxenus in Glossis 1.106.a.313.b.
 O 2.12.a.2.
 Odofredus 3.59.b.109.a.132.a.135.a. Phlegon Trallianus 2.20.a.
 Oisellus 2.58.b. Pighius 1.117.b.296.a. 2.30.b.38.a.
 Oliva (Felicianus de) 3.312.a. 39.b.
 Onuphrius. *vid.* Panvinius. Pignorius 1.277.b.278.a.
 Orosius 1.139.a. Pithæus 1.61.b.94.a.116.b. in princ.
 Osius five Orius 1.355.a.392.b. 142.a.146.a.148.b.149.b.246.b.268.a.
 Otto 1.236.b. 291.b.389.a.501.a. 2.83.a.87.b.88.a.
 Ovidius 1.101.a.244.b.262.b.369.a. 92.a.93.b. & seq. 120.a.136.b.149.a.
 386.a. 2.129.a.198.a.248.b. & seq. 150.a.153.a.b.154.b.155.b.156.a.b.
 3.32.b.167.b. Pius Anton. Bartolinus 1.69.b.171.a.
 P 1.10.b.138.a.139.a.360.b.
 Pachymeres 1.350.b. Plato
 Pacius 3.205.b.219.b. Plautus 1.186.b.375.a.438.b. 2.32.a.
 Pagenstecher 3.110.b.120.b.121.b.126. 64.a.163.a.256.a. & in not. 293.b. in
 ad 138. & 143. ad 150. b.382.a. not.
 Palmerius 1.345.b. Plinius 1.166.b.
 Pamelius 1.119.b. Plinius 1.29.a.105.a.112.b.200.a.238.
 Pancirolus 1.7.b.62.a.63.a.64.a.74.b.119. b.241.b.257.a.261.a.281.b.283.b.285.
 b.120.a.121.a.131.a.140.b.152.b.171. a.b.301.a.314.a.335.a.b.341.b.374.b.
 a.189.b.208.b.210.b.211.b.213.b.271. 438.a.466.b. 2.43.b.51.b.61.b.64.
 a.b.272.b.281.b.282.b.283.a. in fin. 284. 65.a.68.a.113.a.130.b.136.a.162.b.
 a.285.a.314.b.316.a.328.b.345.b.434. 163.b. 3.10.b.165.a.166.b.189.b.
 a.438.a.439.b.441.b.442.b. 2.52. Plutarchus 1.32.a.34.b.63.b.153.a.158.
 a.146.a. 3.104.b. a.242.a.64.a.96.a.130.b. 3.126.a.
 Pantoja de Ajala 353.a. 228.b.259.b.298.b.310.b.
 Panvinius (Onuphrius) 1.117.b. Politianus 3.6.b.
 Papianus 2.61.a. Polybius 1.139.a. 2.128.b. 3.167.a.
 Papinius Stratus 1.299.a. 225.a.

- Pomponius Mela 1.285. a. 298. a. Ryckius 1.204. a. 284. b.
 251. a.
 Popma 1.456. a.
 Porphyrius 1.14. a. 2.129. a. 3.13. a.
 Porta (Hug. a) 1.91. a. 241. a. 2.28. b.
 Pratejus 1.316. a. 389. b. 477. a.
 Priscianus 1.439. a.
 Procopius 3.291. a.
 Propertius 2.131. a.
 Prudentius 2.244. b. & in not.
 Puteanus 2.120. a.
- Q**uintilianus 1.2. a. 4. a. 20. b. 32. a. 75. a. 138. a. 156. b. 236. a. 246. b. 248. a. 249. a. b. 266. a. 400. a. 444. a. 474. b. 2.44. b. 46. a. b. 47. a. 84. b. 87. b. 91. a. 163. b. 168. b. 3.182. a.
- R**ævardus 1.165. 266. b. 279. b. 401. a. 412. a. 425. a. 461. a. 500. b. 258. b. 63. a. 81. a. 82. a. 84. a. 85. a. 95. a. 100. a. 106. a. 130. b. 3.73. b.
- Ranchinus 1.102. b.
 Ravani (Petr. Jac. de) 2.58. b.
 Regius 1.271. b.
 Reinesius 1.236. b.
 Relandus 1.283. a. 284. a.
 Repertorium Curia Holland. 3.267. b. 308. a.
 Rittershusius 1.157. a. 262. a. 466. a. 2.81. a. 82. b. 92. a. 3.7. a.
 Robertus (Ann.) 1.5. a. b.
 — (Jo.) 1.71. b. 72. b. 95. a. 114. b. in princ. 166. a. b. 279. b. 411. a. 475. a. 3.17. b. 80. b.
 Rogerius 1.89. b. 2.202. b.
 Rolare (Alber. de) 1.234. b. 485. a.
 Rupertus 1.12. b. 2.13. a. 15. b. 20. a. 30. b. 31. b. 35. b. 37. a. 38. a. 40. a. 43. b. 49. b. 51. a.
 Ruffardus 1.36. a. 51. a. 93. b. 98. a. 122. a. 190. a. 193. a. 205. a. 255. b. 261. a. 310. a. 316. a. 349. b. 430. b. 2.28. b. 42. b. 171. b. 200. a. 3.7. a. 23. a. 39. a.
 Rutgerfius 1.456. b. 3.167. b.
- S**acra Scriptura 2.99. a. 135. a. 149. a.
 Salicetus 3.116. b.
 Sallustius 1.286. b. 338. b. 439. a. 2.14. b. 85. a. 3.294. b.
 Salmassius 15. b. 8. b. 22. a. b. 34. a. b. 40. b. 43. a. 52. a. 61. b. 119. b. 122. a. 140. b. 142. a. 143. a. b. 146. a. 150. a. 163. b. 171. a. 175. b. 192. b. 193. a. 200. a. 208. a. 209. a. 213. b. 250. b. in fin. 273. b. 300. a. 310. b. 313. b. 328. a. 344. b. 350. a. 367. b. 369. a. 431. a. 435. a. 439. a. 445. b. 446. a. 501. b. 2.57. b. 58. b. 70. a. 71. b. 3.23. a. 163. b. 169. b. 171. b. 178. a.
 Salmuth 1.328. b.
 Salomonius 1.231. a. b. 2.17. a.
 Sanctius 1.230. b. 241. a.
 Sancto Egidio (Alexand. de) 3.107. b. 113. a.
 Sarmientus 2.178. b.
 Sarpius (Paulus) 3.294. b.
 Scaliger 1.5. a. 7. b. 46. a. 92. b. 106. b. 120. b. 141. a. 154. b. 157. a. 173. a. 187. b. 234. a. 251. b. 326. a. 369. a. 438. b. 443. a. 501. b. 2.16. b. 64. a. in princ. 150. a. 152. b. 3.10. a. 14. a. 29. a. 275. b.
 Schifordegherus 1.276. b.
 Scholiafies Juvenalis 1.52. b. 234. a. 253. a. 274. b. 291. b. 376. a. 501. a.
 — Perfii 1.51. a.
 Schortus 1.142. a. 169. a. in fin. 272. b. 2.142. a.
 Schulting 1.246. a. 251. b. in fin. 262. a. 266. a. 267. b. 291. a. 306. a. 313. a. 318. a. 417. a. 471. b. 481. b. 489. a. 2.57. a. 58. a. b. 61. a. 63. a. 69. a. 80. b. 81. b. in princ. 84. a. in fin. 87. a. 92. b. 149. a. 150. a. 151. a. 153. a. 154. b. 156. a. 192. a. 226. b. & in not.
 Seldenus 3.153. a. 158. a. 163. b. 179. b. 205. b. 215. b. 216. b. & seq. 222. b. 223. b. 228. b. 231. b. 232. b. 235. a.
 Seneca 1.42. a. 52. b. 70. a. 77. b. 124. b. 131. b. 151. b. 164. a. 185. b. 189. b.

190. a. 209. b. 232. b. 252. a. b. 257. b.
 258. a. 262. b. 265. a. 273. b. 285. b.
 297. a. 311. a. 342. a. 358. a. 501. b.
 2. 16. b. 86. a. 89. a. 127. a. 162. b. 194.
 b. 3. 12. a. 14. b. 45. a. 70. b. 175. b.
 211. b. 249. a.
 Senfelebius 2. 40. a.
 Septuaginta 1. 474. a.
 Serenus Sammonicus 1. 77. a. 104. a.
 Servius 1. 45. a. 72. b. 123. b. 138. a. 155.
 b. 157. b. 241. b. *in princ.* 325. b. 504.
 b. 250. b. 65. a. 80. a. 3. 161. a.
 Sextus Empyricus 2. 80. a.
 Sidorius Apollinaris 1. 425. a. 3. 29. a.
 Sigonius 1. 281. b. 335. a. 376. a.
 Silius Italicus 1. 344. a.
 Simplicius ad Epictetum 2. 81. b. 92. b.
 Socinus junior (Marianus) 2. 180. b. *in princ.*
 Solinus 1. 369. a. 3. 214. b.
 Solorzanus 2. 83. a. 86. a. 92. a. 99. a.
 284. b. *in not.*
 Sopater 1. 20. b. 84. a.
 Sourerius 2. 40. a.
 Spanhemius (Ezech.) 3. 189. b. 191. b.
 Spartianus 1. 76. b. 2. 21. a. 89. a. 134.
 a. 3. 10. b. 156. b.
 Sponius 1. 64. b.
 Statius 3. 226. a.
 Stephanus 1. 69. a. 304. a. 340. a. 349. b.
 2. 17. b. 34. a. 37. b. 38. a. 205. a.
 3. 88. a. 165. a. 166. b.
 Stewechius 1. 26. a.
 Stobæus 3. 225. a.
 Strabo 1. 204. a. 3. 165. a. 166. b. 172. a.
 186. a.
 Strauchius 1. 404. b. *in fin.* 3. 11. a. 75.
 a. 110. b. 118. b. 121. a. 131. a. 132. a.
 & b. 135. a.
 Suallemborgius 1. 259. b.
 Suetonius 1. 43. b. 140. a. 143. a. 144. a.
 187. a. 189. b. 259. a. 267. a. *in fin.*
 269. a. 282. a. 287. a. 301. a. 310. b.
 335. a. 341. b. 500. b. 2. 18. b. 49. b.
 256. b. 256. a. b. *in not.* 283. b. & *in not.*
 3. 13. a. 186. b.
 Suidas 1. 7. b. 13. b. 14. a. 301. a. 375. a.
 376. b. 2. 152. a. 3. 10. a. 170. b.
 Sulpicius Severus 1. 143. b. 400. b. 2.
 45. a. 153. a. *in princ.*
 Suzarius 3. 59. b.
 Sylburgius 2. 80. a.
 Sylvius (Ant. Clar.) 2. 14. a.
 Symmachus 1. 33. a. 314. a. b. 375. b.
 2. 51. b. 131. b. 148. b. 150. b. 3. 166. a.
 T
 TAbernarius 3. 141. a. 176. a.
 Tacitus 1. 25. b. 32. a. 52. b. 63. b.
 95. a. 117. b. 120. b. 185. b. 200. b. 237.
 a. 264. b. 266. b. 288. a. 298. b. 306.
 a. 307. a. 375. b. 429. a. 438. a. 500. b.
 3. 10. b. 179. b. 189. b. 303. b. 305. b.
 Taurellins 1. 13. a. 283. a. 285. a. 3.
 41. b. 56. a.
 Temple 3. 216. a.
 Terentius 1. 73. b. 248. a. 360. a. 2.
 117. b. 256. a.
 Tertullianus 1. 2. a. 6. a. 8. b. 39. b. 51. b. 52.
 a. b. 95. a. 95. b. 120. b. 186. b. 187. b.
 298. b. 306. a. 359. b. 369. a. 399. b.
 439. b. 443. b. 453. b. 501. a. 2. 118.
 a. 119. b. 120. a. 121. a. 132. a. b. 137.
 a. 149. a. 150. a. 227. b. *in not.* 230. a.
 & *in not.* 236. b. *in not.* 240. b. & *in not.*
 258. b. & *in not.* 293. b. *in not.* 3. 67. b.
 Tefmarus 3. 295. a. 296. a. 300. a.
 Theodoretus 2. 156. a.
 Theophilus 1. 9. a. 45. b. 117. b. 138. a.
 178. a. 400. a. 467. b. 497. a. 2. 68. b.
 69. b. 70. a. *in fin.* 71. a. 191. a. 192. b.
 194. a. 198. a. 203. b. 206. a. 210. a.
 213. a. 3. 73. b.
 Theophrastus 1. 78. a. *in fin.*
 Tholofanus 1. 60. a.
 Thomafius 1. 289. b. 3. 203. a. & b. 305. a.
 Titius 3. 204. a.
 Tre.

Trebellius Pollio 1.328.a.350.a.
 Turaminus 1.412.b.
 Turnebus 1.122.b.141.a.187.b.207.a.
 271.a.273.b.281.b.300.b.313.b.431.
 a.451.b.2.120.a.3.23.a.

V

V Aconius a Vacuna 3.66.a.
 Valerius Flaccus 1.299.a.
 Valerius Maximus 1.74.a.188.a.189.
 b.238.b.240.b.247.b.265.a.265.b.
 287.a.296.a.350.b.2.33.a.39.b.
 43.a.85.a.90.a.133.a.136.b.201.b.
 Valla 1.428.b. *in fin.* 474.a.
 Vallius 1.492.a.
 Van Eck. *vid.* Eck.
 Varro 1.4.b.12.a.105.a.152.a.177.b.
 234.a.251.a.252.a.271.a.273.a.
 286.b.302.a.324.a.358.b.360.a.
 368.a.374.b.400.b.438.b.439.a.
 443.a.2.25.b.29.b.62.a.65.b.66.
 a.b.67.b.68.a.72.a.117.b.132.b.3.
 41.a.

Varfevicius 3.253.b.
 Vasquius 3.222.b.
 Velschius 2.68.a.

Vera (Ant. de) 3.296.a.297.a.299.
 a.304.a.312.a.

Viſtor (Aurel.) 2.52.b.147.b.

Viſtorius 1.251.b.

Viglius (Zuichem.) 1.25.b.75.a.162.a.

281.a.354.a.356.a.496.b.3.52.b.

Vindicianus 1.171.a.

Vinnius 1.396.b.

Virgilius 1.42.a.47.b.72.b.232.a.241.

a. *in fin.* 272.a.438.a.504.b.3.182.a.

Viſigothorum leges 3.29.a.

Vitruvius 1.252.a.b.

Vivianus 1.91.a.275.a.439.a.492.a.

Voetius 3.246.b.263.b.

Vopiscus 1.300.a.310.b.

Vorſius 1.230.b.

Voffius (Ger. Jo.) 2.51.a.134.b.

— (Iſac.) 1.52.a.131.b.141.a.171.

a.173.a.283.a.298.a.b.302.a.330.

a.360.b.375.a.451.a.2.153.b.3.

165.a.166.a.234.a.

Urſinus (Fulv.) 2.143.a.

Vulcatius Gallicanus 1.187.b.304.b.

305.b.306.b.

W

W Elwod 3.231.b.

Wheler 3.226.b.

Wicquefort 3.244.b. & *ſeq.* 254.a.255.

a.259.a.261.a.262.a.265.b.267.

a.270.a. & b.271.a. & b.272.a.275.

b.283.a.284.a.288.a.290.b.295.a.

297.a. & b.299.a.300.b.301.b.302.

b.304.a.

Wiſſenbachius 1.262.a.383.a.386.b.

389.a.399.a.400.a.408.a.410.a.419.

b.425.a.427.a.472.b.481.a.484.a.

292.b.200.a.3.11.a.274.b.

Wybo 1.386.a.396.a.405.b.418.a.

in fin. 425.a.

X

X Enophon 1.326.a.3.161.a.

Xylander 1.92.b.237.b.376.a.

Z

Z Amofcius 1.4.b.

Zafius 1.11.a.2.12.b.2, *in princ.*

13.b.15.b.18.b.27.b.34.a.41.a.43.

b.50.b.3.31.a.43.a.80.a.

Zoanettus 1.32.a.36.a.b.70.b.114.a.135.

b.351.b.

Zofimus 3.157.a.216.b.

Zoucheus 3.247.b.250.a.264.b.267.a.

271.a.283.a.290.b.303.a.304.a.314.a.

Zuichemius. *vid.* Viglius.

K   Bijnkershoek, Cornelis van
              Cornelli van Bynkershoek
B5962   Ed. 5.
06
1766
t.4

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 03 18 08 017 6